8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 43. Kolokyumu
7-8-9 Kasım 2019 TED Üniversitesi-Ankara

Planlama, Kavramlar ve Arayışlar

BİLDİRİLER KİTABI

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 43. Kolokyumu
7-8-9 Kasım 2019 TED Üniversitesi-Ankara

“PLANLAMA, KAVRAMLAR VE ARAYIŞLAR”

Bildiriler Kitabı

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

PLANLAMA, KAVRAMLAR VE ARAYIŞLAR

Bildiriler Kitabı

Kapak ve Yayına Hazırlık
Ayşecan Akşit
Deniz Alaydın
Hülya Çetinkaya
Sultan Karasüleymanoğlu

Yayınlandığı Ortam
spo.org.tr

İletişim
TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi
Atatürk Bulvarı 219/7 Çankaya/Ankara
Tel: 0 312 418 30 75 Fax: 0 312 417 90 55
spo@spo.org.tr www.spo.org.tr

ISBN
978-605-01-1408-9
Haziran 2021

AÇILIŞ KONUŞMALARI.....7
DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ BİLDİRGESİ.....17
AÇILIŞ OTURUMU.....21
50. YIL OTURUMU.....66
PLANLAMADA KAVRAM ARAYIŞLARI - 1.....87

Planlama Kuramı ve Pratiği Çevresinde Gelişen Yeni Yaklaşım ve Tartışmalar: Türkiye Koşulları Açısından Bir Değerlendirme.....88

PLANLAMADA YÖNTEM ARAYIŞLARI 1.....103

Büyük Veri ve Kentler: Veri Odaklı Katılıma Eleştirel Bir Bakış.....104

Data Şehir: Sosyal Medya Platformlarından Elde Edilen Verilerin Planlama Alanında Kullanılabilirliğine Yönelik Bir İnceleme.....122

KENTSEL SOSYOLOJİ ALANINDA PLANLAMAYA YENİ YAKLAŞIMLAR.....141

PLANLAMADA AKTÖR VE PAYDAŞLAR.....142

Kentsel Dönüşüm ve Katılım İlişkisi: İzmir Karabağlar Riskli Alanı Örneği 143

ALT UZMANLIK ALANLARINDA PLANLAMA PRATİKLERİ - 1.....191

PLANLAMADA EKOLOJİYE YÖNELİK ARAYIŞLAR.....247

Sado-Mazoşist Kentlere Karşı Dayanıklı Planlama: İklim Krizi Kent Planlama Sürecinde Nasıl Değerlendirilmelidir? 248

Yeşil Belediye Karnesi.....269

KENTSEL POLİTİKADA YENİ ARAYIŞLAR.....292

Planlamada Yeni Bir Konsensüs Arayışı: Minör Siyaset ve Sol Popülizm.....293

ÖĞRENCİ PANELİ.....303

PLANLAMADA KORUMA KAVRAMINA YÖNELİK YENİ ARAYIŞLAR.....325

PLANLAMADA KENT VE KIR İLİŞKİSİNE YÖNELİK YENİ ARAYIŞLAR.....326

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Mahalle (Köy) Yerleşik Alanının Belirlenmesi.....327

Kent-Kır Arasındaki Fonksiyonel ve Mekânsal Bağlantıların Yeniden Şekillenmesi ve Planlama: İzmir Küçük Menderes Havzası Örneği 363

ALT UZMANLIK ALANLARINDA PLANLAMA PRATİKLERİ - 2 378

PLANLAMADA YÖNTEM ARAYIŞLARI-2 413

Orta Ölçekli Bir Anadolu Kentinin Mekânsal Değişimlerinin İncelenmesinde Yöntem Denemesi; Manisa Örneği 414

PLANLAMADA KAVRAM ARAYIŞLARI-2 441

Planlamada Yeni Kavramlar Çerçevesinde "Akıllı Kentler" Karşılaştırmalı Dünya ve Türkiye Örnekleri.....442

PLANLAMA UYGULAMALARINA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR 474

PLANLAMADA KURUMSAL ARAYIŞLAR.....475

Mülkiyet ve İmar Hakları Aktarımı/Transferi Modeli (MİHAM) ile Planlamanın Geleceği İçin Kavramsal Öneriler.....476

PLANLAMADA YENİ DİL ARAYIŞLARI.....508

Planlama ve Özneleşme Süreçlerinde Foucault ve Deleuze'un Alet Çantası ...509

KAPANIŞ OTURUMU.....524

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Gözde Güldal

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şube Başkanı

Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur

TMMOB Şehir Plancıları Odası İkinci Başkanı

Prof. Dr. Ali Cengizkan

TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Belgin Ayvaşık

TED Üniversitesi Rektörü

Gözde Güldal

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şube Başkanı

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

Merhabalar değerli misafirlerimiz, hepiniz hoş geldiniz. Ben birkaç teşekkürle başlayacağım öncelikle. Yeni kurulmasına rağmen tüm üretkenliği ve bilgi birikimiyle birçok etkinlikte olduğu gibi bu etkinliği de birlikte kotardığımız ve yan yana zevkle çalıştığımız TED Üniversitesi ailesine, 50 yıllık ömründe meslek için önemli bir birikim oluşturan, bu sene 43'üncüsünü gerçekleştirdiğimiz kolokyumların düzenleyicisi odamıza çok teşekkür ederim. Etkinliğin gerçekleşmesinde emek sarf eden çalışanlarımıza, araştırma ve öğretim görevlilerimize ve yönetim kurulu üyelerimize çok teşekkür ederiz.

Odamızın 50. yılına denk gelen bu kolokyumda "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" başlığı altında planlama meslek alanı içerisinde yaşanan derin değişimi ve dönüşümü ve bu dönüşüm içerisindeki problem alanlarını, sorun alanlarını konuşmak amacıyla buradayız. Planlama meslek alanı, ideolojik, politik, iktisadi, ekolojik kırılmalar ile birlikte dönüşüyor. Bu temel kırılmalarda ve devamında neler oluyor? Plancı ne yapıyor, ne yapmalı? Ne arıyor, ne aramalı? Temel sorularımız bunlardı. Bu temel sorular üzerinden sorun alanlarında açığa çıkanları burada derinleştirmeyi umduk.

Planlamada yaşanan kırılmalardan doğan umutlar, güzellikler, çirkinlikler, yepyeni heyecanlar, hayal kırıklıkları, zenginlikler, fakirlikler; bunlara ilişkin derin tartışmalar eşliğinde öneriler, çözümler, yaklaşımlar bekledik. Çok fazla bildiri geldi ve davetli misafirlerimiz konuşmacılarımız da var. Akıl yürüten, emek koyan herkese tek tek teşekkür ederiz. Biz bir dönüm noktasında olduğumuzu belirterek bir çağrıya çıktık, katkı koymaya çağırdık herkesi. Bir dönüm noktasındayız, çünkü planlamanın 40 yıl önce aşınmaya başlayan kurumsallıkları içinde en derin krizleri bugün yaşıyoruz. Eğitimde kapasite artışının ötesine gidemeyen bir vizyonsuzlukta içerisinde en çok etkilenen meslek alanlarından biriyiz. İşsizlik büyüyor.

Mesleğimizle, planlamada en temelde üretmeyi hedeflediğimiz kamu yararı kavramını değiştiren, bu kavramın içini boşaltan en hızlı ve etkili araçların seri üretimi ile karşılaşıyoruz ve planlamanın ülkemizde Cumhuriyet devrimleri ile ulaştığı konumun 1980 sonrasında bir yerinden oluş yaşadığı, 2000'ler sonrasında da artık çivisi çıkmış bir düzlemde yürütülmeye çalıştığı, sürdürülmeye çalışıldığı aşikar. Bunların bir gerçeklik olarak farkında olmak bizim sorumluluğumuzda, bizlerin görevi bu. Yaşadığımız krizleri, çelişkileri, sağlam zeminlerde durarak okumaya ve çözümler üretmeye çalışırken, bu etkinliğin çağrısını yaparken, dönüm noktasında plancının rolüne de işaret ettik; bu çağrı plancının rolüne bir ışık yakıyor. Çünkü ışık var. Eğitim gördüğümüz, çalıştığımız zeminlerde yaşatılan pekiştirilmiş tahakküm, itaat, değersizleştirme ve atalet içinde geçmiş planlama birikimimizi kıymetlendirmeyi sık sık hatırlıyoruz ve yapıyoruz. Çünkü sadece güncel deneyimler ile yaşayan çorak bir meslek örgütü, meslek grubu değiliz. Şimdinin müsamaha gösterebileceklerinden çok daha köklü dönüşümlere yol açabilecek bir mirası yeniden yorumlama ve buradan geleceğe uzanma ihtimalini her zaman zorluyor ve biriktiriyoruz. Bireysel fedakarlık ya da bireysel hırslar temelinde yükselen ya da sadece şimdiki kuşağın göremeyeceği bir gelecekte, sadece gelecekteki nesillerin yaşayabileceği bir gelecek için ortaya koyduğumuz nafile bir çaba değil bu. Çivisi çıkmış bu düzlemde avangart pratikler, yaklaşımlar geliştiriyoruz. Geçmiş birikimi sadece bir girizgah, bugünü de boş bir beklenti içerisinde ya da içinden çıkılamaz bir dönem olarak görmüyoruz. Mevcut sistemden türeyen ama aynı zamanda bu sistemin çelişkilerini ortaya koyabilecek ve onu alt edebilecek şekilde bir girizgahı zorluyoruz ve bu toplantı da, bu etkinlik de bu girizgahın bir parçası.

Hatırladığımız, biriktirdiğimiz, yeniden ürettiğimiz, mesleki deneyimleri ve yaklaşımları paylaştığımız, üzerine yenilerini koyacağımız ve üreteceğimiz bir etkinlik olması dileğiyle yeniden hoş geldiniz diyorum.

Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur

TMMOB Şehir Plancıları Odası İkinci Başkanı

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

Gününüz aydın olsun. Hepinize hoş geldiniz diyorum. Güzel bir gelecek diliyorum. Sayın Rektörüm, Sayın Dekanım, Sayın Bölüm Başkanım, değerli hocalarım, sevgili öğrencilerim, meslektaşlarım; hepinize Şehir Plancıları Odasından kocaman yürek dolusu sevgilerle güzel bir Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu olması umuduyla tekrar bir merhaba diyerek konuşmamıza başlamak istiyorum.

Dünya Şehircilik Günü ilk olarak 1949 yılında Arjantin Buenos Aires Üniversitesi'nde Profesör Carlos Maria della Paolera tarafından bir şehircilik ile ilgili problemleri yapılabilecekleri araştırmak üzere başlatılmış bir etkinlik. 1950'li yıllar biliyorsunuz tüm dünya için olduğu kadar Türkiye için de çeşitli kırılmaların yaşandığı yıllar. Bu anlamda da şehirciliğin toplumsal yapıyla, ekonomik yapıyla, kültürel bileşenlerle ne kadar ilişkili bir içerikte olduğunu hiç unutmadan, bu çalışmalar günümüze kadar getirilmiş ve kolokyumlar, kongreler şeklinde sürdürdüğümüz bir etkinliğe dönüşmüş durumda.

Türkiye'deki gelişmesine baktığımız zaman 1977 yılında, ilk kurulduğundan 27 yıl sonra Kemal Ahmet Aru, değerli hocalarımız Mehmet Çubuk ve Zekai Görgülü tarafından düzenlenmeye başlanan bir etkinlik olarak gündemimize giriyor. Uzun yıllar bu komite tarafından düzenlenen Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, 1996 yılında Şehir Plancıları Odası olarak biz daimi komiteden devraldık ve 1996 yılından bugüne kadar da Dünya Şehircilik Günü Kolokyumunu ve kongrelerini yapmaya devam ediyoruz.

Şehircilik çok önemli. Hepimizin yaşamına dokunan, üst ölçeklerden başlayıp alt ölçeklere kadar yaşamın bir parçası olan, kararlar üreten bir çalışma alanı. Şehir ve bölge planlama da bizim ülkemizdeki bu çalışma alanının disiplininin adını oluşturuyor. Bu anlamda,

yaptığımız çalışmalar gündemin hem oluşmasına hem de bundan sonraki çalışmaların nasıl yürütebileceği ilişkin yeni anlayışların ortaya çıkmasına katkı sağlayan çok önemli tartışmaların yapılmasını sağlıyor. Bu çalışmayı yaparken, bu gündemi oluştururken yine dünyanın ve Türkiye'nin yaşadığı çok önemli kırılma noktalarından birisinden geçtiğimizi düşündük. Ekonomik olarak yaşanan kırılmaların kentsel yaşama dokunması ile, çok farklı yeni ilişkilerin ortaya çıkmasıyla, teknolojideki ilerlemenin bir yandan olanaklar yaratırken bir yandan da yeni sorunları oluşturmasıyla ve bu sorunlara çözüm arayışlarıyla nasıl bir gündemin içinde yer alabiliriz diye düşündük ve bu kolokyumun başlığını planlamada kavramlar, arayışlar, kavramsal çerçevede ne tür tartışmalar oluyor üzerinde durmak, bunların pratiğe yansımalarını, planlama alanında nasıl deneyimliyoruz? Bunları tartışmak ve birbirimizle bunları paylaşmak üzerine kurguladık. Bu anlamda bu kolokyumun bugüne kadar gelmesinde emeği olan tüm çalışanlarımıza, TED Üniversitesi'ne, odamızın verdiği katkılara ve kolokyuma büyük ilgi göstererek programın oluşmasını sağlayan, akademik ve deneyimsel katkılarını sağlayan katılımcılara çok teşekkür ediyorum.

Şöyle bir şey hazırladım, onunla da bitirmek istiyorum konuşmamı çok uzatmadan. Çünkü heyecanla konuşmaları beklediğinizi biliyorum. Karmaşık sosyal ilişkiler, hızına yetişmeye çalıştığımız teknolojik gelişmeler, kentsel yaşamda bir yandan yeni olanaklar sağlarken, bir yandan da yeni sorun alanlarının ortaya çıkmasına yol açıyor. Yerleşimler, özellikle kentsel alanlar her gün yeniden eklenen bu sorunlar temelinde beklenmedik savrulmalara maruz kalıyor. Daha iyi bir gelecek ve daha iyi şehirler için kuramsal içeriğin geliştirilmesine ve uygulamada da yeni yöntemler ve izler bulmaya çalışıyoruz. Planlama alanındaki yeniyi bulmaya yönelik bu uğraşıda birlikte ve vazgeçmeden sorunları aşmanın yollarını araştıracağız. Toprak, emek ve sermaye üçgeninde, toprağımıza ve emeğimize sahip çıkarak sermayeyi planla yönlendirmenin yollarını arayacağız.

Başarılar diliyorum, teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ali Cengizkan

TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

Sayın Rektörümüz, değerli konuklar ve katılımcılar, sevgili öğrenciler hoş geldiniz, hepinize günaydın diyorum. TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi olarak 43. Şehircilik Kolokyumunu ağırlamaktan dolayı büyük bir mutluluk duyuyoruz. Daha önce de 2 yıl önce Şehir Plancıları Odası ile birlikte Koruma Sempozyumunu örgütlemiştik. Çok keyifli ve verimli olduğunu hatırlayacaksınızdır.

Bu arada bu çerçevede kalan yarınki 8 Kasım Dünya Şehircilik Gününüz de herkese kutlu olsun, hepinize kutlu olsun diyeceğim.

Konu üzerinde bir mimar olarak tabii bir konu üzerinde özellikle durmak istiyorum izninizle. Bu salondaki profile baktığımda belki daha büyük çoğunluğun ya da yüzde elli gibi bir ortalamanın 20'nci Yüzyıl üyesi olduğu, diğer yüzde 20'sinin 21'inci Yüzyıl üyesi olduğu gözle görülür bir şey. Yani dolayısıyla kuşaklar değiştiriyorlar. 20'nci ile 21'inci Yüzyıl arasında çok büyük dağlar var gerçekten algılarımız açısından, varoluş açısından.

Bir 20'nci yüzyıl üyesi olarak, yani o çağda yani 50'li yıllarda doğup gelişen ve o formasyonu alan kişi olarak, dönüp baktığımızda belki 20'nci yüzyılın bir eylem yüzyılı olduğu söylenebilir. Gerçekten yüzyıl içinde gelişen dinamiklerle, ortaya konan iradeyle, modernizmin verdiği etkiyle çok şeyler başarıldı. 21'inci Yüzyıl'a geldiğimizde de yalnızca şehir planlama ya da mimarlık alanında, tasarım alanında değil ama özellikle akademide bir söylemselliğe doğduğumuzu hissediyorum. Belki 1980'li yıllardan başlayan, Thatcher

dönemindeki uygulamalar hatırlanırsa git gide üniversiteler bütün dünyada -biz de bundan nasibimizi aldık- sesleri kısılan, yer yer akademizim ya da bilimsici arayışlar içinde olan kurumlara dönüştürüldüler. Halbuki 20'nci Yüzyıl'da gerçekten dönüşümün, etkinin, modernizmin, geleceğe daha aydınlık bakmanın, planlamanın aydınlık meşalelerini üniversiteler tuttular.

İlk konu, benim özellikle vurgulamak istediğim konu şudur: Planlama, kavramlar ve arayışlar çerçevesinde belki önümüzdeki iki gün boyunca, 3 gün boyunca cumartesi ile birlikte tartışma gündeminde yer alacaktır zaten doğal olarak; sınırlar konusu. 1 Kasım tarihli basınımızda imgeyi izninizle sözcüklerle kuracağım; toprağa hemen hemen batmış durumda. Ekskavatör ile kepçe arasındaki boyutta bir makina vardı ve alt yazı şöyleydi: "Mersin'de jandarma, kaçak kazı yapan 9 kişiyi suçüstü yakaladı." 20'nci Yüzyıl'la 21 arasındaki farkın önemli ölçüde kentleşme oranında olduğunu da hepimiz yakından, içinden yaşayarak tanığıyız. Mersin gibi bir metropol kentte böyle bir vaka bence mekanla ilgili bir vaka.

İkinci haber bugünün haberi. Eminim pek çoğunuz ezbere o görseli biliyorsunuz. Hasankeyf'teki binlerce yıllık çarşı yıkıldı, dozerlerle yıkıldı. Bu da bir mekânsal politikanın ürünü olan planlama haberi bence.

Şunları hatırlatacağım: 2005 yılında İstanbul'da Dünya Mimarlar Birliğinin çok önemli bir toplantısı gerçekleşti ve hala hatırlanır UIA'nın gündeminde. En iyi genel kurullardan birisi 2005 yılında İstanbul'da gerçekleşti ve bu genel kurulun yan ürünü olarak Türkiye mimarlık politikası arayışları gündeme geldi. 2015-2019, 14 yıl geçti. Bu yıl Şehir Plancıları Odasının. 50'nci yılı, Mimarlar Odasının 65'inci yılı. Ama biz mimarlar olarak hala bir mimarlık politikası belgesine sahip değiliz ve toplumumuzu bu konuda ikna edemedik. Mimarlık Politika Belgesi her ülkede olan bir belge. Mimarlık deyince tabii sadece mimarlar ve tasarım gibi bir şey akla geliyor. Onu ima etmiyorum ama kentlerimizin, yani hepimizin bazen toplu olarak şikayet ettiğimiz ama içinde yaşamayı sürdürdüğümüz ama bizatihi biçim almasına da gün gün katkıda bulunduğumuz kentler, bu toplumun sonucu olan kentler. Şikayet etmeye hakkımız yok aslında ama 21'inci Yüzyıl'da böyle bir politika belgesini oluşturamayacaksak, bence geç kalıyoruz. Bazı şeyler çok hızlı değişiyor.

Architecture and Politics and Architecture Policy for Sweden 2010-2015 diye bir belgede şunu okudum. Tabii şaşırmadım. İsveç Mimarlar Birliği, İsveç'in mimarlarını, iç mimarlarını, peyzaj mimarları ve plancı mimarları temsil eder. Mimarlık mesleğini temsil eden birlik, mimarlık mesleği ve mimarlık pratiği ilgilerini kapsar. Birlik ayrıca mimarlık ve planlamanın önemini ve yerini toplumda temsil eder. 20'nci Yüzyıl'da çok farklı uzmanlaşma alanları vasıtasıyla, şu ya da bu sistemin sonucu olarak gerçekleşmiş olan ayrımların bence 21'inci Yüzyıl'da giderilmesi için adımları atmalıyız. Kentler biliyoruz ki

sadece mimarların, plancıların, peyzaj mimarlarının, iç mimarların, diğer tasarım kollarının ürünü değil, hepimizin ürünü. Bunu örgütlenme alanına yansıtmamızın zamanının geldiğini düşünüyorum. Evet, belli yasal çerçeveler var. 31 Mart 2019 seçimleri öncesi Mimarlık Dergisi bir başyazı istemişti, orada andım. Seçimin sol eğilimler tarafından kazanılacağı belliydi zaten ama şunu tavsiye ettim ve şu anda ben dediğim için değil ama doğal olarak aklın yolu bunu söylediği için, o yolda ilerlemesinden dolayı da doğrusu mutluluk hissediyorum. 1984 yılıyla birlikte bildiğiniz gibi yerel yönetim yasaları, büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeleri ayrımını yarattılar ve büyük metropollerde bundan çok acı çektiler. Çünkü farklı partilerin kazandığı, farklı belediyeler, farklı uygulamalarla kentleri daha da ağır bir parçalanma içine ittiler. Bazen baktık ki, aynı caddenin iki tarafı farklı belediyelere ait ve farklı aydınlatma armatürleri kullanıyorlar. Farklı asfalt kaplaması yapıyorlar, farklı kaldırım kaplaması yapıyorlar. Olmayacak şeyler. Tavsiye şuydu, o yazıdaki tavsiye: Yasa öyle söylüyor olabilir. Birlikte çalışın ama birlikte çalışın. Tek tek bir bütün şey iken çünkü bir hani o bütünlüğü yaşatmak bizim elimizde yasalar ne olursa olsun. Yasa dışına kaymadan da, yasalar ne olursa olsun, şikayet ettiğimiz ya da maruz kaldığımız ortamı değiştirmek bizim elimizde galiba. 20'inci ve 21'inci Yüzyıllar arasında da bu türden bir fark da var. 21'inci Yüzyıl bence örgütlenmiş bireylerin, kitle hareketinin yüzyılı, öznelerin yüzyılı. 20'nci Yüzyıl'da bu kendiliğinden bir şey iken, 20'nci Yüzyıl'ın ikinci yarısındaki düşünürlerin de ektiği tohumlar sayesinde ve özellikle son 30 yıldır yaşadığımız teknolojik sıçramalar sayesinde artık başka yerlere doğru hedef doğrultabiliriz.

Ben bir kez daha 8 Kasım Şehircilik Gününüzü kutluyorum, çok çok teşekkür ediyorum geldiğiniz için.

Prof. Dr. Belgin Ayvaşık

TED Üniversitesi Rektörü

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

Ben kısaca biraz Türk Eğitim Derneği ve TED Üniversitesinden size bahsedip, bir hayalimizi anlatmak istiyorum. Türk Eğitim Derneği tam bundan 91 yıl önce, 1928 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün vizyonuyla kurulmuş bir eğitim derneği ve 91 yıl sonunda burası bir kültür mirası. Üniversite; daha önce anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liseyi barındıran bir kolejken, kolejin İncek'e taşınmasıyla kültür mirası biz üniversiteye bırakıldı ve biz de bu vizyonun son basamağıyız. Biz kendimizi bir şehir üniversitesi olarak tanımlıyoruz ama biz bir hayal kurduk ve bu sözde kalmasın istedik ve üniversitenin ikinci stratejik planını hazırlarken şehir üniversitesi kavramı bizim dört temel stratejimiz den birisi olarak kağıda yazıldı. Eğitim, araştırma, kurumsallaşma olarak tanımlanan, belki bütün üniversitelerin stratejik planlarında yer alan plan hedefler dışında, Ankara'nın şehir üniversitesi bizim dördüncü temel başlığımız oldu. Bu hayalimiz aynı zamanda kağıtta da kalmasını istiyoruz ve bunu hayata geçirmek istiyoruz. Bu hayalimiz için de, hedeflerimiz için de Ankara'nın şehir üniversitesi olarak çeşitli planlarımız var. Bunlardan bir tanesi mesela, bu semte adını veren Kolej Durağını hem TED'in, kolejin, semtin ve TED Üniversitesi'nin tarihini anlatacak şekilde düzenleyebilmek, bunun için girişimlerde bulunmak.

Bir diğer hayalimiz Kurtuluş Parkı. Ben Ankara Kurtuluş Lisesi mezunuyum. Çok uzun yıllardan beri çok güzel korunmuş bir alan ve biz bu alanı etraftaki, çevredeki diğer üniversitelerle birlikte, hem üniversitelerin topluma katkısında sağlayacak şekilde yeniden gözden geçirmek ve iyileştirmek istiyoruz. Tabii ki belediyelerimizin de desteğiyle böyle bir süreci başlatmak istiyoruz.

Diğer hayallerimiz, hedeflerimiz: Bir Ankara Şehir Müzesi, Ankara Eğitim Müzesi, bir Ankara Çalışmaları Merkezi kurmak ve aynı zamanda doğrudan Ankara ile ilgili çeşitli etkinliklere üniversitemizde ev sahipliği yapmak. Tabii tüm bu hayallerimizi gerçekleştirmek için de tabii bizim en büyük hazinemiz olarak da siz gençleri görüyoruz. Sizlerin desteğiyle bunları gerçekleştireceğimize inanıyoruz. Bu nedenle de hepinize tekrar hoş geldiniz diyorum.

Çok verimli ve keyifli bir sempozyum diliyorum. Çok teşekkür ediyorum. Hoş geldiniz.

DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ BİLDİRGESİ

Ayhan Erdoğan

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Sekreteri

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Bildirgesi

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kapsamında bu yıl 43.sü düzenlenen Kolokyum, TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın 50. kuruluş yıldönümüne denk gelmesi sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Odamızın 50. yılında, kuramsal ve kavramsal tartışmaları, araştırma yöntemlerini, planlama eğitimini, mevzuatını ve uygulama süreçlerini anlamak ve birlikte düşünmek amacıyla 43. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu'nun teması "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" olarak belirlenmiştir.

Ülkemizde Şehir ve Bölge Planlama meslek alanı tarihsel olarak bir çıkmaz içerisindedir. Kentlerin değişen yapısını kavramak, toplumun eşit olarak kamusal hizmetlere erişimini sağlamak, toplumsal adalet ve kamu yararını kent sorununun merkezine koymak, doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak, sağlıklı, güvenilir yaşam alanları oluşturmak ve bu bağlamda mekansal ilişkiler kurarak politikalar üretmek meslek alanımızın temel amaçlarıdır. Ancak mesleğimizin sahip olduğu temel ilke ve esaslar, hakim ekonomik sistem ve siyasi müdahalelerle günden güne güç kaybetmektedir. Bugün, kentleşme ve kentsel gelişme pratikleri ile temel mesleki ilkelerimiz arasındaki uyuşmazlık ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır.

Planlama meslek alanı, yasal ve yönetsel düzenlemelerle her geçen gün biraz daha fazla işlev yitimine uğramakta ve toplumsal meşruiyetini yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Her ölçekte ve içerikte piyasa aygıtlarının önündeki engelleri kaldırarak "hızlandırılmış" bir yatırım süreci oluşturmak isteyen merkezi ve yerel yönetimler, gelinen noktada, kısa erimli çıkarları gerçekleştirmeye dönük olarak planlamayı araçsallaştıran ve etkisizleştirmeye çalışan çabalarını sürdürmektedir. Yaşam alanlarının tahribatına ve el değiştirmesine neden olan önemli yasal değişiklikler, temel evrensel ilkeler ve

bağlayıcı yasal hükümler gözardı edilerek, katılım süreçleri işletilmeden, antidemokratik yöntemlerle hayata geçirilmektedir. Plan kararlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar, hiçbir denetim sürecine tabii tutulmadan affedilmekte; iktidar tarafından gerçekleştirilen yasa değişiklikleri eliyle plansızlık ve kuralsızlık olağan ve egemen kılınmaktadır. İktidar bir yandan afetleri dayanak göstererek, hız kesmeden kentsel dönüşüm uygulamalarını sürdürürken, diğer yandan yasadışı yapıları affeden ikili politikası, bu anlamda sorunları daha da derinleştirmekte ve çözümsüzlüğe davetiye çıkarmaktadır. Kentsel mekan, merkezi ve yerel yönetimler tarafından süreklileşen ve niteliksizleşen plan değişiklikleri yoluyla yeniden üretilmektedir. Usul ve içerik olarak değişen planlama pratikleri nedeniyle mesleki faaliyet alanı etkinliğini ve itibarını kaybetmektedir.

Bu dönüşüm, planlama meslek alanına dair yüksek öğretim politikası ve üst ölçekte dayatılan güvencesiz çalışma koşulları ile de perçinlenmektedir. Akademik kadro ve mekansal yeterlilik konusunda belirlenen asgari ölçütler gözetilmeden, sürekli olarak yeni açılan bölümler nedeniyle hem kontenjanlar ülke ihtiyaçlarının çok ötesindeki rakamlara erişmiş, hem de meslek alanımıza dair eğitim süreçleri önemli bir nitelik sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. İş bulamama sorununa ek olarak, halihazırda iş sahibi meslektaşlarımızın, tarihsel birikim sonucunda inşa edilen mesleki ilkelere aykırı işveren taleplerine karşı durması, işsiz kalmaları ile sonuçlanabilmektedir. Bu sebeple, işveren taleplerini mesleki bilgisini kullanarak plan çalışmasına aktarmadan ibaret, tekniker olarak değerlendirilebilecek mesleki faaliyet biçimi yaygın hale gelmektedir. Bu durum, meslek alanının kapsamını ve özünü yok saymakta ve mesleğin sahip olduğu toplumsal meşruiyeti sorgulatmaktadır.

Serbest piyasa koşullarında güvencesizliğin yanı sıra, totaliter yönetim anlayışı nedeniyle güvenceli sayılan kamu çalışanı plancıların dahi mesleki bağımsızlıklarını korumaları güçleşmiş, mesleki pratikleri denetleme görevinin koşulları zorlaşmış, eleştirel düşünce üreten birçok akademisyen ve kamu çalışanı meslektaşımız işlerinden ihraç edilmiş ve mesleki ilkeler doğrultusunda faaliyet yürütmek tümüyle bir mücadele pratiği haline gelmiştir.

Aktarıldığı üzere sistem bütünlüklü bir şekilde planlama ilke ve esaslarına aykırı mesleki faaliyeti dayatmakta ve meslek alanımız çok boyutlu bir çıkmaz ile karşı karşıya kalmaktadır. Fakat bu durum, kendi içinde karmaşık olduğu kadar yeni yöntem arayışlarına, kuramsal tartışmalarda yeni kavramsal açılımlara da yol gösterecek önemli bir potansiyel barındırmaktadır.

Bir çok sorunsal tanımı yapabileceğimiz içinden geçtiğimiz bu dönem, kapsamlı çözümlerin yeşerebileceği elverişli bir zemin imkanı da sunmaktadır.

Bu amaçla, Odamızın 50. kuruluş yılında, meslek alanımızın yaşadığı bu karmaşık ve yeniliklere açık süreci kamu yararına hizmet edecek verimli arayışlara ve tartışmalara vesile kılmak önem taşımaktadır.

TMMOB Şehir Plancıları Odası olarak, öğrencilerimiz, meslektaşlarımız ve meslek alanımız için çalışmalarımızı, bilimsel bilgi birikimlerimize dayanarak ve kamu yararını esas alarak devam ettireceğimizi; planlama meslek alanını tarihsel olarak üretilen ilkeleri doğrultusunda savunma ve koruma görevini yılmadan sürdürmeye kararlı olduğumuzu bir kez daha vurgulamak isteriz. Karşı karşıya olduğumuz bu kriz ortamında, TMMOB Şehir Plancıları Odası; bilimin ve tekniğin gerekleri doğrultusunda halkın yanında olmaya ve topluma hizmet etmeye devam edecek; kamusal alanların savunulması, mesleğin ve meslektaşın saygınlığının korunması ve artırılması için, meslek alanına ve meslektaşlarına sahip çıkmayı ve katkı sunmayı kararlılıkla sürdürecektir.

Meslek Odasında örgütlü olarak sürdürdüğümüz mücadelemiz, toplumsal hareketler içerisinde yer alarak özgürleştirici mekansal deneyimlere kapı aralamaktadır. Politik ve mesleki sorumluluğumuzun bilinciyle AKP'nin tüm baskıcı, cezalandırıcı müdahalelerine karşı örgütlülüğümüzden aldığımız güçle, bu mücadeleyi sürdüreceğimizin bilinmesini isteriz. Siyasi iktidar, toplumsal muhalefet bileşenlerini ve meslek odalarını sindirmek amacıyla tüm meşru mesleki faaliyetleri, cezai yargılamaya konu etse de toplumsal mücadeleler içerisinde safımızı emekten, halktan, bilimden yana koruyacağımızı ifade etmek isteriz.

Odamızın 50. kuruluş yılında, gerçekleştirilecek olan kolokyum süresince sunulacak bildiriler ile yapılacak değerlendirme ve tartışmaların, planlama meslek alanında yaşanan sorunlara dair kavramsal ve yöntemsel çözümler sunacağını umut ediyoruz.

Bu düşüncelerle, başta üç gün boyunca bizlere ev sahipliği yapacak olan TED Üniversitesi olmak üzere, kolokyum hazırlık sürecinde emeği geçenlere ve katkı sunmak için bir araya gelen tüm konuklarımıza teşekkür ederiz.

TMMOB Şehir Plancıları Odası

AÇILIŞ OTURUMU

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Prof. Dr. İlhan Tekeli

Prof. Dr. H. Tarık Şengül

Prof. Dr. Baykan Günay

Prof. Dr. Ruşen Keleş

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Efendim hoş geldiniz. Sayın dekanımız, değerli meslektaşlarımız, çok sevgili öğrenciler. Bugün Dünya Şehircilik Günü münasebetiyle burada toplanmış bulunuyoruz. Şehir Plancıları Odası bizi görevlendirdi böyle bir oturumda birlikte olmak için. Kendilerine teşekkür ediyoruz. Hepinize hoş geldiniz diyoruz. Bu kürsüde konuşmacı olarak görev alan arkadaşlarımızı hepiniz tanıyorsunuz belki ben hariç. Çünkü hepsi şehir plancısı. Ben değilim, yani bu konulara en uzak kişi benim. O nedenle bir hata yaparsak bağışlayın. Şehir Plancıları Odası yetkilileri de beni bir şeyler öğreneyim diye buraya oturttular, plancı olmayan bir kimse. Kendilerine teşekkür ediyorum bunun için de.

Biraz şaka yapmaya imkan varsa şöyle diyelim: 11:30'da başlaması gereken oturumumuz, 15 dakika, 20 dakika erken başlıyor. Buradan kazandığımız zamanı arkadaşlarımıza adil bir şekilde dağıtmak suretiyle sizlerin, onların güzel sonuçlarından yararlanmanıza çalışacağız. Genellikle oturumların başkanlarını yaşlılardan seçiyorlar ki az konuşsunlar diye. Zaten oda yetkilileri de bana "siz konuşmacı değilsiniz" dediler. Çünkü yaşlı hocalar konuşmaya başladıkları zaman, onları susturmak kolay olmuyor. Ama yine de ben birkaç söz söyleme ihtiyacını hissediyorum.

Fakat ondan önce sizinle paylaşmak istediğim bir husus var. Bugün 7 Kasım, yarın 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü. Önemli bir tarih. Fakat ben size önemli bir ikinci tarihten daha bahsetmek istiyorum. Dün, yani 6 Kasım günü şimdi kürsüde benimle birlikte

bulunan sevgili arkadaşlarımızdan biri 50'nci yaşına bastı. Bu arkadaşımızın yaş gününü, İlhan Tekeli'nin birlikte kutlayalım isterseniz. Ben onun abisiyim, 5 yaş büyüğüm ondan. Onun için bu fırsatı size vermek istedim.

Açılışta Gözde Hanım'ın da söylediği gibi biliyorsunuz Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri başlayalı hem 50 yıla yaklaşmış bulunuyor. İsimler zikredildi; rahmetli hocamız saygıyla kendisini andığımız Kemal Ahmet Aru hocamız, Mehmet Çubuk arkadaşımız -ona da sağlık, esenlik diliyorum- ve Zekai Görgülü de zannediyorum bu etkinliklerin içindeydi. 20 yıl kadar bu etkinliği onlar Türkiye'nin her yerinde, İstanbul da aralarında olmak üzere sürdürdüler. Biz de arkadaşlarımızdan bir kısmıyla bu etkinliklerde onlarla birlikte olduk. 1996'dan itibaren, son 20 yıldır da Şehir Plancıları Odamız bu etkinliğe sahip çıkmaya başlamıştır.

Programa bir göz attım, gayet güzel hazırlanmış bir program bu, kutluyorum arkadaşlarımızı. "Kavram, Yöntem, Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" gibi bir başlık konmuş. Bunun içerisine her şeyi sokmak mümkün. Çok geniş kavramlar bunlar haklı olarak. Çünkü kavram, yöntem, konular arasında yer alan başlıklara göz attığım zaman kent sosyolojisi, ekoloji, planlama, koruma, kent-kır ilişkileri, kurumsal arayışlar, her şey var. Ama bu arayış sözcüğü benim hoşuma gitti. Nokta koymamak gerekir herhangi bir meslekteki çalışma alanlarında başlamış olduğunuz şu gayretlere hiç bir zaman nokta koymamak gerekir. Değişmeleri izlemek, yakından izlemek ve bunlara ayak uydurmak her zaman yararlıdır. Bu zengin içeriğin programa kazandırılmasına katkıda bulunan arkadaşlarımı da gerçekten kutluyorum. Pek çoğunuz plancısınız veya plancı olmaya aday gençlersiniz. Plancının bir meslek adamı olarak rolü çok önemlidir. Plan netice itibariyle bir araçtan ibarettir ama bu planı kullanarak ulaşmak istediğimiz amaç çok önemlidir diye düşünüyorum. Amacın ne olduğunun doğru olarak belirlenmesi, aracın niteliğinden ve iyi kullanılmasından çok daha önemlidir.

Amacın, hedefin gündeme geldiği her yerde, eğer amaç söz konusuysa, ulaşmak istediğiniz hedef söz konusuysa, bir takım sübjektif değerlendirmelerin de etkisinde kalmak tehlikesi her zaman vardır. Çünkü neyin iyi, neyin kötü olduğu insandan insana ve zaman içerisinde değişebilir. Bu sübjektiflik, bu öznellik toplum ve kamu yararı doğrultusunda etkili olmalıdır. Planlama mesleğinde önemli olan bu sübjektif değerlendirmenin her zaman toplum ve kamu yararı doğrultusunda olması gereğidir, ki açış konuşmalarında bu konuya da kısaca değinildi.

Uluslararası ve ulusal sermayenin el ele ve dirsek teması içerisinde olduğu bir dönemde doğal, kültürel ve tarihsel varlıkların, ekolojik değerlerin çok hızla yok edildiğini görüyoruz arkadaşlar. Ulusal ve uluslararası sermayenin bu sınır tanımaz ve ısrarlı birlikteliği, kararlılığı, doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarımızı tahrip etmekte çok önemli, acımasız roller oynayabiliyor. Böyle bir durum karşısında plancının etik sorumluluğunun önemi bana sorarsanız çok daha önemli hale geliyor.

Bazı örneklere dikkatinizi çekmek istiyorum: Kaz Dağları, Kanal İstanbul, Rize'de Fırtına Vadisi, Artvin'de Cerattepe, yemyeşil Çamlıca Tepesi'ne imar planı değişikliği ile, tepeden inmeci bir yaklaşımla bir caminin yerleştirilmesi; plancıların ve mimarların da içinde yer aldıkları, ekonomik ve siyasal rant odaklı olumsuz güncel örnekler olarak değerlendirilebilir. Atatürk Orman Çiftliği arazisini taş yığınına çeviren yönetsel ve hukuksal işlemlerin adı, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış olan Koruma Amaçlı İmar Planı ve Bakanlar Kurulu'nun "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi" adı verilen bir hukuksal belgedir arkadaşlar. Şeyh Edebali adını taşıyan bir kimsenin bir sözüne son zamanlarda çok sık atıflar yollamışlar yapıldığını duyuyoruz. Tekrar edeyim hatırlamanız için. Şeyh Edebali demiş ki: "Milleti yaşat ki devlet yaşasın." Bu çok önemli bir sözcüktür. Siyaset biliminde devlet, boş bir kalıptan ibarettir. Önemli olan, devletin, devlet kavramının içinin nasıl, hangi amaçla doldurulacağıdır ve kimlere bu amaçlara ulaşmak için hangi işlevler verileceğidir.

Tekrar ediyorum, Şeyh Edebali: "Milleti yaşat ki, devlet yaşasın" demiş. Yani ulusu, cumhuru yaşatmak istiyorsanız, bütün varlıkları sınırsız bir biçimde ulusun yararlanmasına açınız demek istiyor. Şeyh Edebali'nin sözleri bu amacı gerçekleştirmenin bir vasıtası olarak, mazereti olarak, gerekçesi olarak kullanılmaktadır. Bundan kanımca daha büyük bir yanlış olamaz. Neden? Eğer doğal, kültürel, tarihsel ve mimarlık değer ve varlıklarını rant açlığı içindekilerin emrine verirseniz, o zaman devletin ne varlığı kalır, ne de varlık nedeni ortada kalır.

Demek istiyorum ki kısaca, uzatmayayım, devletin varlık nedeni, milleti, yani ulusu yaşatmak olduğu bir gerçek olmakla birlikte, Şeyh Edebali'nin bu sözü, yani "milleti yaşat ki, devlet yaşasın" sözü, günümüzün neoliberal anlayış ve uygulamalarının ağır bastığı koşullarda ihtiyatla karşılanması gereken, tamamlanması gereken bir değerlendirme olarak dikkate alınmak zorundadır. Yakın bir geçmişte değerli arkadaşlar, orman bakanlarımızdan biri 5-6 yıl önce Türkiye Büyük Millet Meclisinde Plan ve Bütçe Komisyonunda konuşma yaparken şu sözleri kullandı: Orman politikamızın hedefi, devlet ormancılığından millet ormancılığına geçmektir. Şeyh Edebali'nin sözünde vermekte olduğu mesajı aynen sayın bakan tekrarlamış, tekrar ediyorum: Orman politikamızın hedefi, devlet ormancılığından, millet ormancılığına geçmektir ve devam etmiş, ikinci bir cümle: Ormanlarımızı ihya ve imar etmek kararlılığındayız diyor sayın bakan. Ormanları ihya etmeyi anlamak mümkün ama acaba ormanları imar etmekten neyi kastettiği pek açık değil. Bunu uygulamalarda görüyoruz işte. Orta Doğu Teknik Üniversitesi yerleşkesinin, Atatürk Orman Çiftliğinin ve benzerlerinin tahrip edilmesine yol açan anlayış, bu anlayıştır.

Arkadaşlar bu söylediklerimin Dünya Şehircilik Günü'nde tartışma gündeminde yer alan konularla bağlantılı olup olmadığını, olup olmayabileceğini takdirlerinize sunuyorum.

Bu vesileyle Şehir Plancıları Odası'nın Nisan 2014'te yapılan Olağan Genel Kurulu'nda kabul edilen "Mesleki Etik Kurallar ve İlkeler" adını taşıyan bir belgenin 3 maddesini okuyarak sözlerime son vereceğim. Hepiniz açısından son derecede önem taşıdığını zannediyorum.

İkinci madde şöyle: Kent ve bölge plancıları sağlıklı, risklerden arındırılmış güvenli toplumsal ve fiziksel çevreler yaratmak, bunu yaparken doğal ve tarihsel çevreyi korumak, toplumun doğal çevre ile sağlıklı ilişkisini sürdürebilir kılmak, belirli bir kesiminin değil tüm toplumun esenliğini ve uzun erimli ve kuşaklar ötesi yararları gözetmek, toplumsal gereksinmeleri doğru ve gerçekçi bir biçimde saptamak zorundadırlar.

26'ncı maddede şu söyleniyor: Kent ve bölge plancılarının, tarihsel ve doğal varlıkların ve çevrenin korunması gereklerinden ve hedeflerinden vazgeçmeksizin, halkın ve toplumun refahını artırmak ve kamusal ortak kullanım ve mekanları geliştirmek yükümlülükleri bulunmaktadır. Kent plancıları, kentsel gelişmenin planlanmasında, tarihsel birikim ve değerlerin korunmasından vazgeçmeksizin gelişme olanaklarını araştırmak ve karar çevresinin ve toplumun önüne koymakla yükümlüdürler.

Son olarak da 27'nci maddede şu söyleniyor: Plancılar, planlama alanındaki korunmaya değer yapılar, mekanlar, kültürel varlıklar gibi somut ve somut olmayan kültürel mirası ortaya çıkarmak ve gelecek kuşaklara taşımak sorumluluğuyla hareket ederler. Bu değerlerin henüz tescil edilmemiş olması, plancıların bu sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Bunları son derece önemli kurallar olarak gördüğümü belirtiyorum ve sanıyorum ki bugün, yarın ve yarından sonra burada yapılacak tartışmalardaki konuşmalarda sık sık bu kuralların önemi vurgulanacaktır. Ben başta da söylediğim gibi konuşmacı değilim ama biliyorsunuz içinde bulunduğumuz dönem başkanlık sisteminin kurallarının geçerli olduğu bir dönem olduğu için, ben de bu yetkilerimi kullanarak arkadaşlarımızın söz haklarını kötüye kullanmış oldum.

Programda yer alan sırayı kısaca değişikliğe tabi tuttuk. İlk konuşmayı sevgili arkadaşımız İlhan Bey yapacak. Sonra Tarık Bey'e söz vereceğim. Daha sonraki konuşma sırası da Baykan Bey'in olacak. Bize tanınan süre içerisinde 20 dakikalık konuşma süreleri öngörülmüştür. Arkadaşlarımızdan bu ricamı tekrarlayarak İlhan Bey'den konuşmasını yapmak için rica ederim.

Prof. Dr. İlhan Tekeli

50 YILDA NELER DEĞİŞTİ ?

(Türkiye İçin Bir Kentleşme Kuramı ve Kavramlarının İrdelenmesi)

I.GİRİŞ

Bir süre önce Kübra Cihangir arkadaşım telefon ederek, 8 Kasım Dünya Şehircilik Gününü 43.Kolokyumu dolayısıyla yapılan toplantıda Şehir Plancıları Odasının 50.nci yılının da kutlanacağını belirterek mutlaka katılmam gerektiğini söyleyerek bir konuşma yapmaya çağırdı. Ben de bu toplantıya katılmayı bir görev bildim.

2004 yılında emekli olduğumda ODTÜ ve Şehir Plancıları Odasının düzenlediği bir Dünya Şehircilik günü toplantısında bana verdikleri plaketin üzerine, Şehir Planlama Odasının kurulması için rahmetli Esat Turak Hoca ile benim imzaladığımız dilekçenin metnini yazdırmışlardı. Bu yazıyı yazarken ona baktım. Dilekçe 25.12.1967 tarihini taşıyor. Dilekçe TMMOB Başkanlığına yazılmış. Bu konuda Mimarlar Odası'nın teyidinin alındığı bildirilerek odanın kurulması için gerekli işlemlerin yapılması talep ediliyor. TMMOB genel kurulundan bu talep geçmiyor. Mimarlar Odası Genel Kurulunda olumlu karar çıkmasına rağmen, Mimarlar Odası yöneticileri şehircilik pratiği içinde yer alan üyelerinin baskısıyla TMMOB Genel Kurulunda olumsuz karar çıkmasını sağlamışlardı. Ama bu karar 1969 yılında Danıştay'dan döndü ve oda kuruldu.

Türkiye'de Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminin 1961 yılında başladığı ve ilk mezunlarını 1963 yılında verdiği ve dört yıl sonra bir oda kurma girişiminin başladığı düşünülürse bu kuruluşun çok erken olduğu anlaşılır. Biz çok aceleci davranmışız. Nitekim odanın kurulduğu yılda odaya kaydedilebilecek olanların sayısı oda organlarına asli ve yedek

olarak seçilmesi gerekenlerin sayısını ancak karşılıyordu. Oda üyelerinin sayısı, ülkenin ihtiyacı olan şehir plancılarının sayısından ise çok uzaktı. Görülmesi gereken hizmetler şehir planlamaya gönül vermiş deneyim kazanmış, büyük ölçüde İller Bankası'nda yetişmiş mimarlık kökenli plancılarca karşılanacaktı.

1968 yılı özel bir yıldı.1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra sonra Türkiye'de siyasal kamu alanında sol siyasal düşünceler seslerini duyurmaya başlanmıştı. Öğrenci hareketleri, tüm dünya ile birlikte Türkiye'yi de sallıyordu. İsmet Paşa CHP'nin ortanın soluna geçtiğini ilan etmişti. Mimarlar Odası da toplumcu görüşler savunuyordu. Oda Türkiye'de ilerici rüzgarların estiği bu ortamda kuruldu. Böyle bir ortamda yolculuğuna çıktı. İlk yönetim kurulunun başkanlığını Esat Turak, genel sekreterliğini ben yapıyordum. Bu yönetim bir dönem mi iki dönem mi sürdü bilmiyorum. Ama devredebileceğimiz en kısa süre içinde yönetimi genç kadrolara devrettik. Genç dostlarımız zor koşullarda görev almaktan kaçınmadılar. Dile kolay, 50 yılda Oda'yı günümüze getirdiler. Değişik dönemlerde görev alan başkanları ve yönetim kurullarını kutluyorum. Bu konuda daha çok konuşmayacağım. Bu oturumdan sonraki oturumdaki konuşmacılar bu konuyu ayrıntılı bir biçimde ele alacaklar. Bu kısa girişten sonra kolokyumun ana konusunu ele almaya girişeceğim. Önce geçen 50 yılda kentlerimizin yapılaşma süreçlerinin, formlarının, yerel yönetimlerin gelirlerinin, yönetim biçimlerinin, bizim yerel demokrasiye bakış açılarımızın nasıl bir gelişme gösterdiğini ele alacağım. Bu bölümü, yaşanan bu gelişmelerin kentlere ilişkin geçmişteki kavramlarımızı ve temsil biçimlerimizi, neden ve nasıl yetersiz bıraktığını, bu yetersizlik karşısında ne tür yeni kavramların ve yeni temsil biçimlerinin geliştiğini ele alan bir bölüm izleyecek. Konuşmamı bitirirken de, bu gelişmelerin planlama anlayışında ne tür yeni gelişmelere yol açtığını göstermeye çalışacağım.

II. TÜRKİYE'DE KENTLER VE YEREL YÖNETİMLER NE TÜR DÖNÜŞÜMLER YAŞADI

Şehir Plancıları Odası kurulduğunda, Türkiye II.Dünya Savaşı sonrasında yaşamaya başladığı, kentlere yılda %6'lık bir nüfus büyümesi getiren hızlı kentleşmeyle, ülkenin düşük kapital birikim koşullarında, iyi-kötü yaşayabilmeyi öğrenmişti. Başka sözcüklerle ilk şoku atlatmış bulunuyordu.

Kırdan büyük miktarda nüfus kopmaya devam ediyordu. Kırdaki nüfus azalmaya başlamıştı. Ama tarım hala ekstansif bir şekilde yapılıyordu. Verimlilik artışı sağlayan intansif tarıma geçilmemişti. Kentlerde artan nüfusun yarattığı tarımsal ürün talebini karşılamak için marjinal topraklar ekiliyordu. Bu da kırsal alandan kopabilecek nüfus miktarı üzerinde bir fren etkisi yaratıyordu. Ama kırdan kopan miktar Türkiye'nin kapital birikim hızına göre yine de yüksek oluyordu.

Artık kırdan kopan bu nüfusun hepsi kentlere gitmiyor bir kısmı da Avrupa'nın özellikle Almanya'nın iş gücü açığını kapatmak için yurt dışına gidiyordu. Bu sürecin işlemeye başlaması bir yandan kentlerdeki nüfus büyümesini bir ölçüde azaltıyor, öte yandan kapital birikim ve dış ödemeler açığı sorunlarının yarattığı baskıyı hafifletiyordu.

Ama bu hafifletici etkiye karşın Türkiye'deki kentlerin hızlı büyümesinin, modern bir toplumun standartlarına uyulması halinde, yaratacağı gereksinmenin karşılanabilmesi için gereken kapital birikimini karşılamakta, Türkiye'nin kapital birikimi yetersiz kalmaktadır. Kırdan hızlı kopuş temelde iki nedenle kapital birimine talep yaratmaktadır. Bunlardan birincisi kente yeni gelen bu göçmenlere iş verebilmek için sanayi ve hizmetler alanına yatırım yapılması gerekmektedir. İkincisi ise yeni gelenlere modernitenin meşruiyeti belirleyen standartlarına uygun olarak, konut, alt yapı ve kentsel hizmet üretilmesi için gereken kapitaldir. Türkiye'nin kapital birikimi her iki talebi birden karşılayacak düzeyde değildir. Bu durumda Türkiye'nin pratiği içinde ortaya çıkan çözüm, yatırımın olabildiğince iş yaratılmasına ayrılmasını sağlamak ve olabildiğince konut ve kentsel altyapı ve hizmetlerinin karşılanmasını ucuzlatmak yoluna gitmek olmuştur.

Türkiye'de kentleşmenin ucuzlatılması değişik mekanizmaların bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bu yolda atılan en önemli adım "gecekondu sunum biçiminin" gelişmesi olmuştur. Tabii bu plancıların yarattığı bir çözüm değildir. Onlar çözümü Türkiye'nin 1930'larda geliştirmiş olduğu 1580 sayılı Belediyeler Yasası, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıha Kanunu ve 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu (daha sonra 6785 sayılı İmar Kanunu) nun getirdiği modernist bir çerçevede görmektedirler. Onlar için gecekondu yapımı önlenmesi gereken bir suçtur. Gecekondu çözümünü sorunun muhatabı olan halk üretmiştir. Burada yapılan çözümlemenin mantığı bize gecekondu yapımının bir suç değil bir çözüm olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde kentleşmenin ucuzlatılmasında atılan ikinci önemli adımın hükümet tarafından belediyelerinin gelirlerinin artırılmamasıyla gerçekleştirilmiştir. Gelirleri düşük olan belediyeler büyüyen kentin kentsel altyapı ve kentsel hizmet taleplerini karşılamak için çok az yatırım yapabilmişlerdir. Örneğin atık suların bertaraf edilmesinde, arıtma yatırımları yapılamamış, belediyeler düşük standartlı borular döşeyerek, atık suların evlerden uzaklaştırılmasını sağlayarak, atık suları denize, göllere ve akarsulara deşarj etmişlerdir. Su kirlenmesi yaratmışlardır. Benzer bir şekilde belediyeler büyüyen kentlerin yarattığı yüksek kent içi yolculuk taleplerini karşılamak için toplu ulaşım hizmetlerini üretmek için yatırım yapamamışlardır. Bunun sonucu bu talep küçük girişimcilerin geliştirdikleri "dolmuşların" sağladığı hizmet arzıyla karşılanmıştır.

Kentleşmeyi ucuzlatacak pratiklerin bir emrivakiler halinde gelişmiş olması, Türkiye'nin kapital birikiminin olabildiğince büyük kısmının kentlerde formel işlere ayrılmasını sağlamıştır. Ama yine de kentlerdeki tüm iş gücüne formel istihdam sağlamakta yetersiz

kalmıştır. Bu durumda formel olarak istihdama kavuşamayan yeni kentliler, kendilerine önemli kapital gerektirmeyen enformel işler yaratmışlardır. Bu işlerin o yıllarda metafor haline gelmiş olan sözcüğü "işportacılık"tı. Nitekim, o yıllarda Yiğit Gülöksüz, rahmetli Tarık Okyay ile birlikte yazdığımız kitaba "Gecekondulu, Dolmuşlu, İşportalı Şehir" adını koymuştuk. Bu kent modern kesim, enformel kesim diye ayrılan ikili (düalist) bir yapı oluşturmuş bulunuyordu. Kapital birikiminin düşüklüğüne kent formu ikili bir yapı oluşturarak çözüm üretmiş bulunuyordu.

Hızlı kentleşmenin yaşandığı bu dönemde kentte bir enformel kesim oluşurken, modern kesimde de önemli bir dönüşüm yaşanmıştı. Bu dönüşümü gecekondu gibi yine spontan bir biçimde gelişen "yapsatçı konut sunum biçimi" sağlamıştır. Hızlı kentleşmenin yaşanmasıyla kentler büyümeye başlayınca artan talep dolayısıyla arsa fiyatları da hızla yükselmişti. O yıllarda imar yasalarına göre bir parsel kent arsasının tek sahibi olabiliyor ve bir parselde tek bir bina yapılabiliyordu. Bu mülkiyet rejimi altında arsa fiyatları çok yükselince orta sınıflar bu arsa fiyatlarını ödeyemedikleri için yeterli konut arzı yaratılamaz hale gelince konut krizi doğdu. Konut kiraları çok yükseldi. Konut krizinin çözülebilmesi için orta sınıfların arsa maliyetlerini bölüşmesine olanak veren yeni konut sunum biçimlerinin geliştirilmesi gerekiyordu. Bu bakımdan atılan birinci yenilikçi adım kat kanununun çıkarılması oldu. Artık kent planlarının düzenlediği parsellerde az katlı konutlar değil çok katlı apartmanlar yapılır hale geldi. Bunun sonucu iki konut sunum biçimi gelişmiştir. Bunlardan hakim olanı yapsatçı üretim biçimi olmuştur. Yapsatçılar küçük girişimcilerdir. Sermayeleri küçüktür. Temelde arsa sahiplerini ve orta sınıf konut alıcılarını bir araya getirerek, büyük sermaye kullanmadan apartmanlar halinde konut sunmaktadırlar. Arsayı genellikle kat karşılığı sağlamakta, inşaata başladıktan sonra inşaat ilerledikçe pahalılaştırarak konutlarını satmaktadır. İnşaat bittiğinde elinde kalan konutlar küçük girişimcinin karını oluşturmaktadır. Bu sunum biçimi piyasa mekanizması içinde konut sunumunu yükseltmiştir.

Bu dönemde Türkiye, Beş Yıllık Kalkınma Planları yapmaya başlamıştır. Bu planda da kentleşmenin ucuzlatılmasına çalışılmaktadır. Bunun için işçilere kooperatifler yoluyla konut sunum biçimi yolunun açılmasına gidilmiştir. Bu konutlara büyüklükleri 63 metre kareyle (daha sonra 100 metre kare) sınırlı olmak üzere düşük faizli konut kredisi sağlanmıştır. İşçilerin konut taleplerini bir araya getirme yükselen arsa fiyatlarını karşılamanın ikinci bir yolu olarak gelişmiştir.

Bu dönemde kentin eski modern kesimlerinde yaygın bir yık yap süreci başlamış, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde oluşmuş konut mirası büyük ölçüde yok olmuştur. İkili bir yapısı olan kentin modern kesimi hemen hemen tümüyle apartmanlamıştır. Hala bu kent ile kır arasında bir ayrım çizgisi çizilebilmektedir. Bu kent ana yollar boyunca tek tek binaların eklenmesiyle yağ lekesi gibi yayılmaktadır. Kent büyürken tek güçlü merkezin

yoğunluğu sürekli artmaktadır. Ama bu yerleşme çevresinde uzmanlaşmış uydu kentleri olan bir metropoliten yapıda değildir. Bu kenti metropoliten kent olmaktan çok azman sanayi kenti olarak adlandırmayı yeğledim. Sanayi kent merkezinden uzaklara gitmeyerek çevresi gecekondularla sarılmış olarak merkezin yakınında yer almaktadır.

Bu kent formu sürekli çözülmesi zor sorunlar yaratmaktadır. Bu kent sürekli bir fiziki doku oluşturarak büyürken, kentin merkezinde artan yerleşme ve nüfus yoğunluğu, kentin ana arterlerinde sürekli artan trafik yoğunluğu dolayısıyla sürekli yoğunlaşan sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunların çözümü için hükümetler çoğu kez hukuk devletinin kenarından dolaşan imar operasyonları yapmak durumunda kalmaktadır. Yeterli ve uygun altyapılar ve alt yapı hizmetleri geliştirilmediği için çevresindeki körfezleri, gölleri ve akarsuları kirletmekte, ötrifikasyon dolayısıyla özellikle körfezler kokar hale gelmektedir. Kentler kış aylarında sülfür muhtevası yüksek linyitlerle ısıtıldığı için kentlerin havası Dünya Sağlık Organizasyonu'nun standartlarının üç-dört katına çıkan düzeyde kirlenmektedir.

1980'ler Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Türkiye 1980'ıi yıllara ulaştığında II.Dünya Savaşı sonrasında içine girdiği kentleşme süreci büyük ölçüde tıkanmış bulunuyordu. Öte yandan dünyada sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, ulus devletler dünyasından küresel bir dünyaya, Fordist üretimden esnek üretime, modernist bir zihniyetten post modernist bir zihniyete geçiliyordu. Türkiye'de Washington Mutabakatı çerçevesinde bir neoliberal bir politika uygulanmaya başlamıştı.

Bu gelişmeler dünya ekonomisinde yeniden yapılanmaya yol açarken, zaman mekanın kavranışında da iki önemli gelişme yaşandı. Bu gelişmenin bir yönü zaman ve mekan sıkışmasıydı. İlgili yazında en çok bunun üzerinde duruldu. Ama bunun ikinci bir yönü de zaman mekan derinliğinin artmasıydı. Bu derinlik artışı biraz sonra üzerinde duracağımız "planetary urbanization" kavramının ortaya çıkmasına yol açacak ve bir anlamda mantıki sınırlarına ulaşacaktır..

Tarım alanında biraz gecikmeyle de olsa ekstansif tarımdan intansif tarıma geçiş yaşanmaya başlamıştır. Tarım üretiminde verimlilik artmış ve tarım alanında çalışanların, dolayısıyla köyde yaşayanların sayısı hızla azalmaya başlamıştır.

Turizmin gelişmesine önem verilmekte kıyılarda turizm ve onun gerektirdiği büyük turizm tesislerinin kurulması teşvik edilmektedir. Orta sınıflar sahillerde ikinci konut elde etmeye başlamışlardır. Türkiye'nin nüfus dağılımında güçlü bir kıyılaşma süreci yaşanmaya başlamıştır.

Yapsatçı sunum biçimiyle sağlanan konutlarda, arsa sahiplerinin payı yüzde 60'lara kadar yükselmiştir. Bu konutların maliyetleri çok yükselmiştir. Konut maliyetlerini düşürebilmek

için kent merkezinden koparak uzaklaşabilen, dolayısıyla yüksek arsa fiyatları ödemek zorunda kalmayan toplu konut sunum biçimine geçmek gereği doğmuştur. Türkiye'de 1974 Kıbrıs müdahalesi ve petrol şoku sonrasında yurt dışına açılmış, güçlenmiş bir müteahhitlik sektörü bulunmaktadır. Bu sektöre gayrimenkul yatırım ortaklığı kurabilme olanaklarının açılmasıyla Türkiye'de toplu konut sunum biçimine geçiş kolay olmuştur. Türkiye otomobil üretmeye başlamıştır. Türkiye'de özel araba sahipliği artmaya başlamıştır. İnsanların mobiliteleri artmıştır. Bu iki gelişme bir araya gelince toplu konut girişimleri kentin büyüme biçimini değiştirmiştir. İzlenen ekonomik ilişkiler sonucu konut bir yatırım konusu olarak görülmekten çıkarak bir tüketim malı olarak görülmeye başlamıştır. Kent artık tek tek yağ lekesi gibi tek tek binaların eklenmesiyle büyümemekte arada boşluklar bırakarak büyükçe kent parçalarının eklenmesiyle bir tür saçaklanan bir büyüme göstermektedir.

Kent büyüdükçe yoğunlaşan ve arsa fiyatları çok yükselen kentte, büyüyen ve önem kazanan konut dışındaki girişimler de merkezden uzakta çeperde yerler sağlayarak büyükçe kent parçaları halinde yer seçmeye başlamışlardır. Bunlar arasında, organize sanayi bölgeleri, santral garajlar, üniversite kampüsleri , hastane kompleksleri, haller ve lojistik merkezler, serbest bölgeler vb. halinde kent merkezlerinden uzaklaşmaya başlamışlardır.

1980'lere kadar oluşmuş bulunan ikili yapılı tek güçlü merkez etrafında yağ lekesi gibi büyüyen yaşam standardı düşük kentlerden, mekana yayılan ve büyük parçaların eklenmesiyle gerçekleşen kentine geçişi sağlamak için daha güçlü bir belediye yönetimine gereksinme bulunuyordu. Bu amaçla devlet kesimi içinde güçlü kamu otoriteleri yaratıldı. Bunlardan biri 3030 sayılı yasayla oluşturulan Büyükşehir Belediyeleri oldu. Bu belediyelere merkezin topladığı vergilerden belli oranda paylar verilerek kentin yaşam kalitesini yükseltmek için yapacakları yatırımlarda, üretecekleri hizmetlerde kullanabilecekleri kaynakları artırıldı. Ayrıca belediyeler dünyada varolan kapital bolluğundan yararlanarak, altyapılar için geçmişte görülmedik düzeyde dış borç kullanabilmeye başladı.

3030 sayılı yasanın getirdiği başkanlık sistemi ve iki kademeli bir sistem ve 3194 sayılı yasayla devredilen imar yetkileri güçlü bir belediye yaratıyordu. Daha sonraki yıllarda çıkan yasalar da Büyükşehir Belediyelerininin gelirinin ve yetkilerinin artırılması sürmüştür. 5216 sayılı yasayla büyük şehir belediyeleri çevresindeki kırsal alanda da yetkilendirilmiştir. 6360 sayılı yasayla büyükşehir belediyelerinin yetki sınırları il sınırlarıyla özdeşleşmiştir. Büyükşehir belediyelerinin yetki alanları kırsal kesimi de kapsayınca belediyelerin görev alanlarına tarımın geliştirilmesi de eklenmiştir.

Türkiye'de yerel yönetimlerin yetkilerinde ve olanaklarında olan bu genişlemeleri, hemen Türkiye demokrasinde bir gelişme ve demokrasi açığının kapatılması olarak

yorumlanmakta acele etmemelidir. Merkezi iktidarlar, yerel yönetimler üzerinde vesayet yetkilerini kullanmaktan vazgeçmemektedir. Bu yetkiler özellikle muhalefetin elindeki belediyelere karşı kullanılmaktadır. Yerel yönetimlerin yetki alanlarında yerel yönetimlerle müzakere etmeden emrivakiler yaratan güçlü merkezi kurumlar oluşturmaktadır. Bir anlamda merkezi iktidar muhalif belediyelerin bulunduğu yerlerde onlarla yarışmaktadır. Bu tür güçlü kurumların başında toplu konut idaresi (TOKİ) gelmektedir. TOKİ kentin büyük kent parçaların eklenmesiyle büyümesini sağlayan bir merkezi yönetim kurumu olarak işlev görmektedir.

Kentlerin büyük parçaların eklenmesiyle büyümeye başlaması kentin kentsel toprakla olan ilişkisini önemli ölçüde değiştirdi. Kentler bir yağ lekesi gibi büyürken, yapılan uygulama planları, kent topraklarını içinde bir binanın yapılacağı parsellere ve mülkiyet birimlerine bölüyordu. Oysa büyük kent parçalarının eklenmesiyle oluşan yeni kent formunun oluşması için küçük parsellere bölünmüş mülkiyet desenleri uygun değildir. Yeni formlarda değerli olan büyük mülkiyetlerdir. Böyle yeni bir mülkiyet deseninin elde edilmesi için temelde iki kanal oluşturulmaktadır. Bunlardan biri parçalanmış mülkiyetlerden büyük mülkiyetlere, isterseniz ada mülkiyetlerine geçebilme süreçlerinin kolaylaştırılması gerekmektedir. Yeni dönemde büyükşehir belediyeleriyle TOKİ bu yetkilerle donatılmışlardır. İkinci kanal hazine elindeki toprakların kentsel arsa haline dönüştürülmesidir. Bu konuda özellikle merkezi devlet kuruluşlarına yapılan tahsislerle kentsel kullanışa açılması yolu açılmaktadır. Tabii toplu konut girişimcileri köylülerin tarımsal topraklarını toplayarak büyük topraklar oluşturmakta daha sonra yaptıkları mevzii planları onaylatarak toplu konut girişimlerini gerçekleştirmektedirler.

Yeni dönemin yerleşmelerinin biçimlenmesini sağlayan dinamikleri ana çizgileriyle ortaya koyduktan sonra, yerleşmelerin nasıl biçimlendiğini ele alalım. Bu dönemde yerleşmelerin mekandaki yayılımı birbirinden bağımsız iki süreç tarafından belirlenmiştir. Bunlardan birincisi kentin büyümesiyle birlikte sistem dekonsantre olmaktadır. Bu dekonsantrasyon sonunda azman sanayi kentinin merkezindeki bazı işlevler kentin çevresine sıçramaktadır. Merkezdeki istihdam miktarında düşmeler yaşanmaktadır. Bu süreç sonunda azman sanayi kenti çok odaklı bir kentsel bölgeye dönüşmektedir. Bu çok odaklı merkezin çevresinde yerleşen büyükçe kent parçalarının saçaklanarak yeraldığı bir doku ortaya çıkmaktadır. Bu çok odaklı merkezin bir dönem öncesi döneminde bir yandan standart altı bir durumda oluşmuş bulunan kesimlerin yeni standartlara uygun olarak dönüşmesi sağlayacak projeler uygulanmakta, öte yandan kentin eski merkezinde çöküntü alanlarını canlandıracak koruma projeleri uygulanacaktır. Bu süreç sonunda oluşan kentin belli bir sınırı olamadığı için sınırsızdır.

Bu dönemde etkili olan birincisinden bağımsız olarak gerçeleşen ikinci yerleşme alanları dinamiği, kıyılarda yerleşen turizm faaliyetleri ve ikinci konut alanları tarafından

yaratılmaktadır. Bu dinamik kısaca "kıyılaşma" diye adlandırılabilir. Kıyılaşma, sürecin başlangıcına göre kıyı boyunca farklı derinlikleri olan bir band oluşturmaktadır.

Bir kentin/ilin mekanında kentsel merkezin çok odaklı hale gelerek yayılması ve kıyılaşma süreciyle oluşan yerleşmelerin dışında kalan bölümü arazi kullanma bakımından iki kesime ayrılmaktadır. Bunlardan bir kesimi koruma altındaki ormanlık alanlardır. Bu ormanların içindeki bir bölüm de milli parklar, tabiat koruma alanları vb. statülerde in-situ koruma alanlarına çevrilerek yörenin bio-çeşitliliği korunmaya çalışılmaktadır. İkinci bölümü ise tarımsal alanlardır. Bu bölüm bir yandan nüfus kaybı yaşayarak, intensive ve sanayiyle bütünleşmiş tarıma geçerken, gerekli tarımsal alt yapının kurulmasıyla yeniden bir yapılanma yaşanmaktadır.

Artık il sınırlarına kadar genişlemiş kent alanlarında yaşanan arazi kullanması farklılaşması bu alanda gelişen altyapı eksenlerine göre biçimlenmektedir. Artık formu belirlenemeyen bir yerleşme söz konusudur.

III. KENTE İLİŞKİN KAVRAMLAR, TEMSİL BİÇİMLERİ VE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI DA ÖNEMLİ DEĞİŞMELER YAŞADI

Bu bölüme kadar Türkiye'de, 50 yıl içinde kentsel yerleşmelerin hangi süreçler içinde formunu nasıl değiştirdiğini gördük. Eğer Whitehead'ın yorumuyla bakarsak formun bu değişmesinde kentin gizil mentalitesinin/zekasının işaretleri bulunabilir. Bu bölümde yaşanan bu dönüşüm sonunda yerleşme/kent gerçekliğinin nasıl nitelik değiştirdiğini gördük. Bu değişiklik artık öyle bir noktaya geldi ki, iki dönemin yerleşmesini/kentini aynı şekilde temsil edemiyoruz. Temsil de kullandığımız kavramların bir kısmının içeriği boşaldı, yeni kavramlar geliştirmeye çalışıyoruz. Bazılarını henüz geliştiremedik. Arayışımız devam ediyor.

Birinci dönemde kent ve kır kavramları hala Türkiye'deki gerçekliği temsil etmekte yeterli kavramlardı. Bu yılların kent ve kır tanımları başlangıcı Tönies'e kadar giden bir karşıtlığa dayandırılmaktadır. Kent ve kır arasında bir çizgi çizilebilmektedir. Açık bir karşıtlık vardır. Kentte hizmetler ve sanayi yer almakta, kırsal kesimde ise tarım ve ormancılık faaliyetleri bulunmaktadır. Kentliler anonim ilişkiler içinde rasyonel davranış kalıpları içinde yaşarken, köylülerin davranışlarını rasyonel kararlar değil, gelenekler ve sadakatler belirlemektedir.

Yerleşme sistemi böyle tanımlanmış kent ve kır kavramlarıyla temsil edilmeye çalışıldığında bu temsilin iki boyutlu bir mekanda gayet net bir modeli çizilebilmektedir. Mekansal temsilde kent merkezde bir nokta olarak gösterilmekte kırda onun çevresinde, onu saran bir alan (territory) olarak gösterilmektedir. Kent ve kırdaki faaliyetler birbirlerinden kesin olarak ayrıldığı için, yaşamın sürdürülebilmesi için bu iki alandaki faaliyetlerin birbirini tamamlaması başka bir deyişle bir bütün oluşturması ön görülmektedir. Bu temsilde kavramsal düzeyde bir kapalı sistem oluşturulmuştur.

Gerçekte bu sistemlerin açık olduğu ve kentler arası ticaret akımlarının oluştuğu kabul edilince, bir ülkenin kentleri arasında bir ölçek kademelenmesinin varlığı da kabul edilmek durumunda kalmaktadır. Bu durumda bir ülke yerleşme sisteminin temsili de Christaller'in merkezi yerler kuramını betimlemek için oluşturduğu iki boyutlu şemadaki gibi bir mekansal temsile geçilmek durumunda kalınmaktadır. Bu durumda kent ve kır ayrımı anlamlılığını korumaktadır. Kır ülke mekanının tümünü kapsayan bir alan olarak temsil edilmekte. Kentler bu ülke alanında büyüklüklerine göre kademelenmiş noktaların dağılım olarak betimlenmektedir. Her farklı kademeyi temsil eden noktalar aynı işlevleri görmekte bu konuda bir coğrafik uzmanlaşmaya olanak vermemektedir. Bu sistem içinde akım ilişkilerine (ticaret) olanak vermek üzere kentleri temsil eden noktaları birbirine bağlayan kademelenmiş bir yol ağı (network) eklenmektedir. Bu yazıda oluşum süreçleri ayrıntılı olarak anlatılan birinci dönemdeki yerleşme yapısı kent kır karşıtlığını esas alan kavramlarla temsil edilmeye çalışıldığında böyle bir temsil biçimi ve dolayısıyla bir yerleşme sistemi kuramı ortaya çıkmaktadır.

Yazının üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak anlattığımız gelişmeler olunca önce kent ve kır kavramlarının dayandırıldığı karşıtlıklar anlamlarını yitirmişlerdir. Gelinen noktada artık kent ve kır arasında bir ayrım sınırı çizme olanağı kalmamıştır. Kır denilen alanın içinde sanayi ve hizmet faaliyetleri yer alabildiği gibi kent içinde kentsel tarım ya da kent ormanı bulunabilmektedir. İnsanlar hem kırda hem kentte evsahibi olmakta her iki alanda birlikte yaşayabilmektedir. Yaşadıkları yerlere göre onları kentli ve köylü diye ayırma olanağı kalmamaktadır. Köylülüğün yok olmasıyla birlikte rasyonel ve anonim davranış kalıplarına sahip olmak bakımından insanları kentte ve kırda yaşıyorlar diye farklılaştırmak olanağı kalmamıştır. Artık mekansal bir temsil yaparken kenti bir nokta ve onu bütünleştiren kırsalı alan olarak temsil etmek gerçeği yansıtmamaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucu Türkiye'de çıkartılan 6360 sayılı yasayla kent ve il sınırlarının özdeşleştirilmesi sonunda mekansal temsil sadece idari ayrımlara dayandırılan bir alansal temsile indirgenmiştir.

Kentin sınırlarının il sınırlarıyla özdeşleştirilerek alansal bir temsile geçilmesi bir kentsel kuram geliştirmek bakımından çok bir şey söylemiyordu. Tek söylediği şey kent kır karşıtlığının ortadan kalktığını kabul etmiş oluyordu. Sınırları çizilmiş bu alana özel bir isim verilmesini sağlıyordu. Ama bu alan içinde arazi kullanmasının farklılaşması konusunda 1930'larda Chicago okulunun geliştirdiği gibi bir model/kuram yapılmıyordu. Ben biraz önce ikinci dönemde Türkiye'deki yeni tür kentlerde nasıl bir değişme yaşandığını betimlerken bir anlamda böyle bir kuram önerisi yapmış oldum. Ama böyle bir varsayımın genel geçerliliği iddia edecek düzeyde şekilde sınandığı söylenemez. Bu durumda dünyada gelişen kuramlar, böyle oldukça kararlı görünen bir kuramdan çok, daha esnek ve her yerellikte (singulariite) de yaşanan farklılıkları da açıklayabilecek daha esnek bir temsile dayanan esnek kuramlara yönelinmiştir.

Bu amaçla kent "assembladge" (bir araya getirmesi) kavramı/temsili kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram Deleuze ve Guattari tarafından geliştirilmiştir. Assembladge, kentteki değişik öğelerin dinamik ve geçici kümelenme süreçlerine atıf yapmaktadır. Assembladge düşüncesi, insan ve insan olmayan aktörlerin değişik formlarının bir tür kompozisyonu üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımda görgüsel olana bir odaklanma bulunmaktadır. Şeyleştirmeden, indirgemecilikten ve özcülükten kaçınılmaktadır. Assembladge bu birliktelikleri açıklayıcı olarak kullanırken, bir ağ kuramına başvurmadan mekansal kümelenmeyi kullanabilir. Ama günümüzde daha çok "eylem ağı kuramı"(Action Network Theory) çerçevesinde kullanılmaktadır. Assembladge kuramı günümüzde "eleştirel kent kuramı"nın temelini oluşturmaya başlamıştır.

Assembladge Bruno Latour'un yolunda sosyomateryal bir dönüşümü sağlamaktadır. Kentte yaşamın sürekli oluşumu, bireylerin yaptıklarının etkisinden çok, altyapı ağlarının yarattığı "sociotechnical assemblies" tarafından şekillendirilmektedir. Assembladge kuramı ağlar kurmanının ya da kompozisyonunun diline/gramerine sahiptir. Bu kuram insan ve insan olmayan öğelerin karşılıklı etkileşmesi üzerinden kurulurken, kentin oluşumunu kavramaya ve kent planlamasına uygun hale gelmektedir.

Ağlar düğüm noktaları (değişik kümelenmeler) arasında, mal, insan, bilgi ve para akımına olanak verecek akımları sağlayacak değişik türlerde alt yapılardan oluşmaktadır. Bu ağlar politik ekolojinin kente bir metabolik mekanizma olarak yaklaşımın dayandığı akışkanlığın gerçekleşmesine olanak verir.

Eylem Ağı Kuramında (ANT) söz konusu olan ağlar, biraz önce tanımladığımız ağlardan iki bakımından farklılaşmaktadır. Bunlardan birincisi bu ağların her zaman bir aktör ağı niteliği taşıması olmaktadır. İkincisi ağlardaki işlerin heterojen aktörler (insan ve insan olmayan) tarafından yerine getirilmesidir. Ağlar pratikler içinde ortaya çıktığından onlardan ayrı olarak düşünülmemelidir. Bu ağlara ulaşım yolları gibi güvenilemez. Aktör ağları daha akışkan ve güvensizdir, ama sosyal bilimlerin diğer ağlarına göre daha materyaldir. Eylem ağı kuramları, ortaya çıkan örüntüleri ve düzenleri aydınlatmaya yarar. Kısacası eylem ağı kuramı ilişkisel pratiklere dayandırılmış kuramsal bir yönelimdir. Pratiklerin izini sürerken aktörlerin nasıl biraraya getirildiğini (assembled) ortaya çıkarır. Bu iteratif, ağı ortaya çıkarma süreci içinde, aktörler biraraya getirilmekte, yapılar düzenlenmektedir.

Gezegensel Kentleşme (Planetary Urbanization)

Bu yazıda kentin temsilinin; noktasal temsilden, alansal temsile geçtiğini ve bu bağlamda Türkiye'de kent sınırlarının il sınırlarına kadar genişlediğini görmüştük. Kavramsal düzeyde kentsel olanın "territoriyal" yayılımı bununla kalmamış tüm dünyayı kapsar hale gelmiştir. Günümüzde "gezegensel kentleşme" kavramı üzerinde durulurken genellikle Brenner'in çalışmalarına atıf yapılmaktadır. Ama bu kavramın kökleri Lefeber'in tam kentleşme öngörüsüne kadar gitmektedir.

Günümüzün kentleşmesinin artık bir gezegensel kentleşme olduğunu savunanlar genellikle dünya nüfusunun büyük kısmının kentlerde yaşadığı üzerinde duruyorlar. Kanımca insanların daha büyük kısmının kentlerde yaşadığını söylemenin bu iddianın kanıtlanması konusunda pek bir katkısı olmuyor. Önemli olanın dünyanın her yerinde yaşayanların kentleşmeden etkilenir hale gelmesidir. Bu da ağ temsiliyle ilgilidir. Eylem ağı kuramı böyle bir yargıya ulaşma olanağı verebilecektir.

Böyle bir noktaya gelince temelde fiziki bir yapıyı temsil eden kent (city) kavramıyla kentleşme (urbanization) kavramı birbirinden kopmaktadır. Aslında gezegensel kentleşmenin yaşandığı ve kentin nokta ya da küçük alanlar halinde temsil edildiği dünyanın kentleşme kavramları ve süreçleri de farklılaşmaktadır. Eski dünyada kentleşmeyi sağlayan nüfusun yaşam yerini değiştirmesi iken, günümüzde küreselleşmede ulaşılan düzeyde gezegensel kentleşmenin gerçekleşmesi insanların yaşarken eylem ağlarıyla ilişki kurması yoluyla olmaktadır.

Gezegensel kentleşmenin tanımının belli yerellikte yaşayanların miktarına ve mekansal yayılımından kurtarılıp "urban" olanın yeniden niteliğe bağlı olarak kuruluşuna ilişkin hale gelmesinin tabii ki önemli kuramsal ve pratik sonuçları olacaktır. Bu farklılığı ifade etmek Türkçe'de güç olmaktadır. İngilizce'de "city" ve "urban" terimleri kullanılarak bu farklılık ifade edilebilmektedir. Oysa Türkçe'de tek bir kent sözcüğü olduğu için bu farklılığı anlatmak için uzun uzun açıklamaların yapılması gerekmektedir.

IV. SON VERİRKEN

Konuşmamın sonuna geldim. Türkiye'de 50 yıllık sürede kent ve kır kavramlarının karşıtlığını koruduğu ve sınırları ve formu belli olan bir kentten, kent ile kır kavramları karşıtlığını kaybederken, sınırları ve formu belirsiz bir yerleşmeye geçerken, dünyanın yaşadığı küreselleşme süreci sonucu tüm gezegende yaşam biçiminin kentsel bir nitelik kazandığını gördük.

Böyle niteliği sürekli değişen bir olgunun beraberinde temsil biçimini değişmek zorunda bıraktığı, noktasal temsilden, alansal temsile ve sonunda da ağsal bir temsile geçildiğini izledik.

Beklenilebileceği gibi niteliği ve temsil biçimi değişen bu olguya müdahale etmek/düzenlemek isteyen plancılar da farklı planlama yaklaşımları uygulamak ve epistemolojilere dayanan kuramları kullanmak durumunda kalmışlardır. Kent kır karşıtlığının korunduğu formu ve sınırları belli bir kent olgusu varken, kentin büyümesi halinde kentin netür bir form alacağı, temsili bilimsel bilgiye dayanan kuramlar kullanılarak kestirilebileceği kabul edilmektedir. Neo-Kantçı bir coğrafya anlayışının etkisi altında kapsamlı rasyonel planlama (rational comprehensive planning) uygulanıyordu. Kır kent karşıtlığı anlamını

yitirdiği, kentin sınırlarının ve formunun kestirelemez hale geldiği bir ortamda, temsili bilimsel bilgi planlamadaki işlevini yitirmiştir. Bu durumda özneller arası uzlaşmaya dayanan yapılanmacı bilimsel bilgi ön plana geçince, araçsal rasyonelliğin yerini iletişimsel rasyonellik almıştır. Bu durumda planlama süreçlerinde katılımcılık ön plana geçmiştir. Hazırlanacak planın meşruiyeti oydaşmaya dayandırılınca planın yaratılmasıyla kuramın geliştirilmesi üst üste düşmüştür. Gezegensel kentleşme aşamasına geçildiğinde, yaşanan gerçekliği göstermekte ağ türü bir temsil kullanılmaya başlamıştır. Yeni dönemin kuramları temsili olmayan bir epistemolojiye dayanılmaktadır. Bunlardan eylem ağı kuramı ağırlık kazanmıştır. Yaşam dinamiği içinde ortaya çıkan sonuca razı olunulmayarak müdahale edilmek isteniyorsa, performative bir dil kullanılmak durumunda kalmaktadır. Bu gelişmelerin planlama kuramına yansıması gelecekte olacaktır.

Prof. Dr. Tarık Şengül

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

İlhan Hoca'nın da, Ruşen Hoca'nın da konuşmasında arayış meselesinin önemsenmesinin kazai bir durum olmadığını söyleyerek konuşmama başlayayım. İçinde bulunduğumuz dönemin planlama anlayışı, kavramları, siyaseti, hatta mekân tanımlaması bugün yaşadığımız dünyayı anlamak ve değiştirmek açısından önemli; tam da bu nedenle bu kavramlara ilişkin belirsizlik ve tutarsızlıklar bize gerçekten önemli sorunlar yaratıyor.

Ne var ki bu durum yeni değil; her dönem kendi koşullarına yönelik bir kriz tanımlar, kuşkusuz her dönem kendi krizini de özel olarak görür. 1970'lerin kentsel dinamiklerine bakan plancılar, hızlı kentleşmeyi o döneme özgü gecekondu sorununu ya da enformelliği tanımlamaya çalışırken de benzer sorunlar ve belirsizliklerle karşı karşıya kaldılar. Kavramlardaki belirsizlikler, döneme anlamayı zorlaştırdı.

Bugün de aynı sorunlarla karşı karşıyayız ama geçtiğimiz dönemde kavramlara yönelik yaşanan belirsizlikler ve çıkmazlardan doğan birikimimiz bugünü düşünürken geçmişteki türden hatalar yapmamızı önleyebilir. Her dönem belli kavramlar ortaya çıkıyor. Onlarla anlamaya çalışıyoruz. Bugünkü konuşmasında örneğin İlhan Hoca, mekan tanımlaması yaparken non- representational teori, topolojik ve topoğrafik mekan kavramlarını kullandı. Ben önemli sorunlarımızdan birinin teorik emprisizm olduğunu düşünüyorum. Belli dönemlerin deneyimlerini, kendi işaret ettikleri dönemin ötesinde kavramsallaştırıyoruz. Genel geçer hale getiriyoruz. Bu belli ölçülerde kaçınılmaz ama belli yönleriyle de problemli bir yaklaşım.

Şu sıralar gezegensel kentleşme kavramı kullanılıyor; bütün bir gezegen ölçeğinde kentleşme dinamiklerini ve mekânsal biçimleri anlamaya yönelik olarak. Buna benzer

bir biçimde ben kentleşme süreçlerinin daha uzun dönemler üzerinden (binli yıllar) düşünmenin de gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu yukarıda söz ettiğim kısa vadeli kavramlarla olan çıkmazlarımızla baş etmek açısından önemli bir çıkış gösterebilir.

Çünkü şöyle bir sorunla karşı karşıyayız: Biz kapitalizmin belli bir zaman kesitini ve belli bir coğrafyasını deneyimledik ve oraya yönelik varsayımlar yaptık. O kapitalizm ve işleyişi çok hızlı biçimde, hiç beklenmedik ya da bizim beklemediğimiz biçimlere dönüştü. Aslında kendi tarihi içinde var olan ama bizim çok kendi dönemlerimiz nedeniyle çok kanıksamadığımız biçimler alıyor. Bundan şunu kastediyorum: Biz ulus devlet dönemine denk geldik büyük ölçüde kapitalizmin ve kuramlarımız da doğal olarak biraz o tür bir perspektifin içine sıkıştı. Ama geldiğimiz noktada görüyoruz ki, kapitalizm bugün geldiği aşamada hiçbir dönemde görmediğimiz, ancak her zaman ipuçlarını bulabileceğimiz bir vahşilik kentleşme süreçleri de dahil olmak üzere üretiyor. İçinde bulunduğumuz dönem, geçmiş dönemlerin o düzenlenmiş kapitalizmden daha farklı bir biçim sunuyor.

Şimdi kapitalizmin bu yeni aşamasında ve yarattığı gerçeklikle başetmeye yönelik olarak planlamadan ne anlamalıyız? Bu koşullarda planlama ne demek? Bu kavramlar önümüzdeki döneme yönelik olarak nasıl kullanılacak?

Yani düzenlenmiş bir kapitalizmden sonra, giderek o düzenlemenin dışına çıkan ve işte Harvey'in falan "ilkel birikim" diye önümüze koyduğu biçimleri birikim açısından çok da derin hale getiren, çok daha geniş hale getiren bir kapitalizmle karşı karşıyayız. Şimdi bu, siyasetin tanımına da yeni bir müdahale demek. Bundan şunu kastediyorum: Kapitalizm iki biçimde bir iş biriktiriyor değil mi? Bir tanesi üretim, meta üretimi yoluyla; diğeri el koyarak. İçinde bulunduğumuz aşama sadece Türkiye'ye özgü olarak söylemiyorum ama genel olarak kapitalizmin bu el koyma biçimiyle, bir anlamda birikim yapma hali çok daha geniş ve kapsamlı bir hale geldi.

Bu ne demek? Bu aslında başka bir düzeyde siyasetin bir savaş mantığıyla yapılır hale gelmesi demek. Çünkü fetih mantığı bu. Öyle ya da böyle, yani Suriye'de ya da coğrafyaların başka ülkelerine yönelik müdahalelerden söz etmiyorum sadece. Ülkelerin kendi içindeki, daha önce vatandaşı, kendi coğrafyası olarak tanımladığı yerlerde de yönetimler savaş mantığıyla, fetih mantığıyla davranıyorlar. El koyuyor. Yani gecekondu alanlarına el koyuştan tutun, kamu arazilerine el koyuş biçimine kadar bir fetih mantığıyla karşı karşıyayız.

Şimdi bu, siyasetin savaş biçiminde yapılır hale gelmesi Türkiye'ye özgü bir şey de değil dedim ama Türkiye bunun iyi örneklerinden bir tanesi haline geldi. Ama burada eğer bu tanımlama doğruysa-ki bunu ben yapmıyorum, Prusyalı bir general yapıyor. Yani aslında savaş, siyasetin bir başka yapılış biçimidir" diyor. Dolayısıyla aslında bir siyaset biçimi olarak görüyor savaşı ya da tersine çevirirseniz, siyaseti bir savaş formu içinde bir şeye

yerleştiriyor. Bu böyle yapıyorsa bunu demokrasi açısından da bir anlamı var. Yani bizim alışageldiğimiz demokratik formların ya da demokratik siyaset tarzının da bir biçimde, en azından öngörülebilir gelecekte sonuna gelmiş olabiliriz.

Yani bugün meclisin işlevsizleşmesi, belediyelerin seçilmiş başkanlarının görevden el çektirilmesi, hatta kendi cenahında belediye başkanının görev süresi dolmadan istifaya zorlanmalar gibi formlar da alıyordu. Bu efendim metal yorgunluğu konusu nedir? Savaş yorgunluğu var. Yani daha hızlandırılmış bir zaman-mekan sıkışmasına ve yeniden yapılandırılmasına da tekabül ediyor bu durum! Dolayısıyla bir biçimde bizim planlama açısından öngördüğümüz demokratik planlama ne demek böyle bir ortamda? Ya da hakkaniyet bu tür koşullarda bir anlam taşıyor mu?

Kapitalizmin tarihi içinde emek gücünün özgürleşmesi, mekânsal dolaşımının serbestleşmesi, özgür emek olarak alınıp satılabilmesi, kapitalizmin demokrasi ile olan bağı açısından çok önemsendi. Bu anlaşılabilir bir durum. Ancak geldiğimiz noktada başka tür bir ilişkiden söz ediyoruz. Fetih; el koyma, yerinden etme, zorunlu göç, emeğin kronik olarak emek pazarı dışına itilmesi gibi süreçlerin bu derece öne çıktığı bir dönemde kapitalizm demokrasi ilişkisi son derece problemli hale geliyor. Fransız Marksist felsefeci Ranciere, siyaseti aşağı yukarı şöyle tanımlar: Siyaset, belli kesimlerin ve nesnelerin görünür ve duyulur, belli nesnelerin ise görünmez ve duyulmaz hale getirildiği bir dağıtım sürecini içerir. Aynı tanımı hiç değiştirmeden planlamayı tanımlamak için kullanabiliriz. Yani planlama yoluyla bir müdahale yapıyoruz, belli kesimler görünür ve duyulur, belli kesimler görünmez ve duyulmaz hale geliyor. Ama bu mesele savaş biçimini aldığı zaman görünürlük ve duyulurluk açısından, planlamanın kendisini de bir savaş aracı ya da tekniği haline geldiği bir durum söz konusu olduğunda, plancının konumu da bir hayli ilginç hale geliyor

Ne yapıyorsunuz? Bir kentin içinde çok tarihi bir alanı bir anda boşaltıyorsunuz, yıkıyorsunuz, orada başka bir şey yaratmaya başlıyorsunuz. İnsanlar başka coğrafyalara itiliyorlar; bunlar savaşlarda olur. Şimdi İstanbul'un kuzeyinde olan şey bir boş alana yapılmış gibi görülmesin orada. Yani çok ciddi bir doğa, işte su havzaları vesaire ile aslında o objelerin ve yaşamın bir parçası olduğunu biliyoruz. Bir anda inanılmaz büyük bir havaalanı inşa edildi o bölgede; bir anda doğanın, ormanların ve su havzalarının küçük yerleşme birimleriyle birlikte yerinden edilip görünmez hale gelişine şahit olduk. Yerinde şimdi görünür ve yüksek ses çıkaran bir havalimanı var. O kadar görünür ki dünyanın en büyüklerinden biri olarak övünülüyor. Bunlar demokratik sistemlerin içinde bu kadar olay olabilecek işler değil. Dolayısıyla ÇED raporu düzenlemiyor, onu askıya alıyor, işte kamulaştırmayı hızlandırıyor, el koyma biçimlerini tanımlıyor planlama mevzuatının içinde. Bunlar bizatihi savaş teknikleri içinde değerlendirmesi gereken şeyler. Yani hani böyle bir itiraz süreçlerinin bile yapılamadığı, sonradan yapabilirseniz şanslı olduğunuz bir el koyma biçimi planlama açısından da kendi kavramlarını tanımlamaya başlıyor.

Dolayısıyla burada bu yeni geldiğimiz durum bize başka türlü siyasete işaret ediyor. Burada siyasetin geldiği form bambaşka bir şey!, İlhan Hoca uzun süredir tabii bir çoğulculuk arayışı içinde; geçmişte Habermas çerçevesinden yapıyordu bunu, şimdilerde Deleuze'a referans veriyor. Habermas demokrasi için ön şartlardan biri olarak bir ideal konuşma ortamı öngörür. Siyasetin savaş halini aldığı bir ortamda kaybettiğimiz ilk şey, eğer vardıysa, bu tür konuşma ve müzakere ortamları oluyor. Şimdi ben hala çoğulculuğa vurgu yapan arayışların önemine inanmakla birlikte, bir başka siyaset mantığı üzerinden de düşünmenin önemli olduğunu düşünüyorum; O mantık ve kavram benim açımdan popülizm.

Niye öyle? Şu nedenle öyle: Eğer savaş mantığı siyasetin mantığı oluyorsa, ki bu sadece Türkiye'ye özgü bir durum değil, bütün Avrupa'da yer yer Latin Amerika'da popülist sağın ve yer yer de solun yükselişine şahit oluyoruz. Başarılı başarısız Syriza ve Podemos gibi soldan formüle edilen çıkışları da ayrıca hatırlayalım. Popülizm şöyle bir şeydir: Toplumu siyasi bir ufuk çizgisi boyunca ikiye ayırırsınız, biz, dostlar bir tarafta, ötekiler, düşmanlarımız diğer tarafta olmak üzere! Siyasi proje ve liderlik olarak, ezildiğini düşündüğünüz bizin temsilciğine soyunursunuz. Toplumdaki sıkıntılardan ve beklentilerden yola çıkarak, bir talebi toplumsal alandaki tüm taleplerin temsilcisi haline getirirsiniz ve bu talebi yerine getirmenin sözünü verirsiniz. Bu, bizatihi savaş tanımıyla çok paralel bir siyaset tanımlaması da. Beğenelim ya da beğenmiyelim, Türkiye'den ABD'ye, İspanya'dan Yunanistan'a birçok yerde bu tür bir siyaset mantığı yaşama damgasını vuruyor.

Şimdi burada kritik mesele şu: Yani sol ya da toplumcu bir perspektiften baktığınızda ya da toplum yararına bir planlama perspektifinden baktığımızda, eğer siyaset popülist bir forma alıyorsa, yani dost-düşman diye ayrılıyorsak, burada toplumcu bakan bir anlayış kendisi nasıl konumlanacak? Ben yani bu yerleştiğimiz noktada doğrudan bir Habermas'çı ya da benzer türden anarşizme doğru kayan bir Deleuz'cü çerçevenin ilk etapta bize çok şey veremediğini düşünüyorum. Bunun önemli bir tartışma olduğunu düşünüyorum. Yani İlhan Hoca'yla konuşmamız gereken önemli meselelerden biri olarak çoğulculuğun karşısına popülizmi koyuyorum. Bu iki siyaset mantığı arasındaki çelişki, gerilim ve ilişkinin iyi analiz edilmesi gerekir.

Şimdi burada popülizmin, yani bir karizmatik liderlik, o liderliğin toplumu ve coğrafyaları ikiye bölüşü, bir kesimi dost ilan edip bir kesimi düşman ilan etmesi, sonra o düşman seçkinler karşısında toplumun temsilcisi haline dönüşmesi meselesi bir dayatma olarak kaçınmadık haline geliyorsa, "bunun içinde toplumcu bir perspektif nasıl pozisyon alır?" sorusu İlhan Hoca'nın da kendi perspektifinden çoğulculuk açısından sorduğu soruya çok paralel bir soru burada sorduğum. Nasıl konumlanacağız? Toplumcu perspektiften savunulabilir bir popülist siyaset inşa edilebilir mi sorusu büyük bir soru ve yanıtını

burada vermeyeceğim. Ancak genel olarak bu tür bir siyasetin mümkün ve sanılanın tersine demokrasi ile diyaloğu olabileceğini düşünüyorum. Bu konuda bir örnek vererek konuşmamı tamamlayayım.

Karizma kavramı Max Weber'de anlamlı ifadesini bulur. Aslında Weber çok dikkatle okunursa, erken çalışmalarında karizmayı bir lidere atfedilmediğini görürsünüz. Erken yazılarında, karizmayı özellikle dini hareketlerinin liderlerine değil hareketin bütününe atfetmiştir. Bu çerçevede sorduğum soru şu: O zaman bugün Weber'e benzer biçimde bu tür bir karizma meselesi bireye yani güçlü liderlere değil de hareketlere atfedilebilir mi? Bu mümkünse, popülist görünen hareketlerin demokratikleştirilmesi mümkündür. Gezi, bunun örneklerinden bir tanesidir. Dünyanın dört bir taraflarında, en son Şili'de şekillenen hareketlenmeler bu anlamda karizmatik hareketlenmelerdir. Fakat karizmatik ve tekil liderliklerin sürüklediği parti ve hareketlerden farklı olarak bu tür hareketlerin en önemli sorunu sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak karşımıza çıkıyor. Sosyal hareketlerde sık karşılaştırdığımız türden bir gelişme içinde bir noktada tükenip, görünürlüklerini yitiriyorlar.

Çok zamandır söylediğim gibi bu tür hareketlerin kendi iç stratejilerini Habermas ya da Deleuz'cü çerçeveler üzerinden düşünebilir miyiz diye soruyorum. Bu türden karizmatik hareketler nasıl sürdürülebilir kılınabilir kaygısı son derece önemli kanımca. Bu toplumun içinde filizlenen, plancıların zaman zaman kendilerine ait hissettikleri bu türden karizmatik hareketlenmeler, başkaldırılar, bunların kendisi demokrasinin yeniden ya da bir başka biçimde böyle bir savaştan çıkışın da araçlarını sağlayabilecek biçimde yeniden düşünmesine aracılık edebilir mi? Bu tür örgütsüz hareketlenmelerle, TMMOB gibi somut olarak ŞPO gibi kurumsallaşmış yapıların ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu tür ilişkiler sürdürülebilirliğe katkı yapabilir mi türü arayışları önemli buluyorum. Şehir Plancıları Odası, TMMOB, başka birtakım yapılar, bu türlü nüveler açısından bu enerjiyi belli anların ötesine götürüp, geleceğe sürekli olarak taşıyabilen depolama alanları olarak işlev görebileceği kanısındayım. Dolayısıyla o anlamda da buradaki 50 yıllık birikimin, toplumsal yaşamın eşitlikçi ve demokratik kuruluşuna çok önemli katkı yapabileceği kanısındayım.

Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Baykan Günay

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Ben başlayayım bir yandan da, ömrümde dünyayı kurtarmaya çalışmıştım 1960'lı yıllarda; sonra vazgeçtim. Dünya yerine bana görev verilen yerlerde yapabildiğimi yapmaya çalıştım. Bugün size onun hikayesini anlatmak istiyorum aslında. Göreceğiniz şeyler benim meslek yaşamımdır ve meslek yaşamımın bir öyküsüdür. Diyeceksiniz ki, amma kendini... Yo, kendime eleştiririm de.

Bu bugünkü tartışmanın başlığı biraz benden çıktı. Çünkü o kadar çok konuyla ilgileniyor ki, yani planlamada 50. Yılınızı kutluyorsunuz. Bir meslek alanının odasısınız, meslek odasıdır burası ve ilgi alanınız planlamadır. Tabii planlama tek bir konu değil, onun farkındayım ama ben kendi alanımda neler yaptım, nerelerde başarılı olabildiğim, nerelerde o başarıyı sağlayamadım? Onu aktarmaya çalışacağım.

Şimdi Raci'ye arada sırada gönderme yapmak isterim. Bir ara Raci çok kuramsal bir dünyadan Büyükşehir İmar Dairesi Başkanı olduğu zaman, büyük sıkıntılar yaşadı ve de şöyle bir soru sordu: Anlama mı, planlama mı? Bu aslında kritik bir soruydu. Çünkü akademiyi anlamaya çalışıyordu ama neyi anladığı belli değildi. Bana sorarsanız hala öyle. Bu arada da akademyanın hor gördüğü bir meslek grubu var. Bugün çoğunu burada görüyorum. Bu ikisi arasındaki çelişki giderek büyüdü bana sorarsanız. Biz mezun olduğumuzdaki hocalarımız, meslek alanının hocaları idi, biz yabancılık çekmedik. Birlikte ürettik bir şeyleri. Şimdi ise çok yabancı; bir tarafın deyimleriyle, diğer tarafın deyimleri örtüşmüyor bence. Onun için bu öykü size hızlıca, hocam yirmi dakika dedi.

Çok insan bilmez Şehir Planlama, Mimar ve Mühendisler Odasıydınız. Daha önce ise ilk kurulduğunda Mimarlar Odası'na kayıtlıydık ve benim bir kaydım Mimarlar Odası'ndadır.

1968 yılında mezun oldum. Yüksek lisansa başladım ve Mimarlar Odasındaki üyelik kaydımda ilk imar planını aldım, annemin masasında çizmek üzere.

Şimdi nasıl bir yaşamdır bu? Bu toplantılarda ben şunları özetlemişim, demişim ki: Her okul kendi ekolünü yaratır. Otuz yıl olmuş. Daha sonra Mülkiye çok önemlidir demişim. Çünkü siz mülkiyetle ilgileniyorsunuz. Bir dahaki, bir sonraki şeyde de ya Avrupa Birliği'ne girerken; giriyoruz, gireceğimiz de meçhul; bir "planlama nedir?" diye tartışalım. Çünkü aramızda konsensüs yok demişim. Sonra şehirciliği ön plana çıkarmışım ve planlamanın şehirciliğin aracı olduğundan söz etmiştim. Meslek alanına ilişkin olarak bir dönem yargının bize sorduğu soruları çok önemsemiştim. Yani planlama ilkeleri ve şehircilik esasları diyor. Bir de kamu yararı diyor. Bu soruların yanıtının aslında planlama eğitiminde çok önemli olabileceğini vurgulamıştım. Daha sonra bir kentin projelerle üretildiğinden söz etmiştim. Yani projesiz kent, kent planlamasız proje, projesiz planlama olmaz demiştim. Raci bunun sıkıntısını çok yaşamış idi. Daha sonra bir çerçeve sonunda, yani bu ne tür plan çizerseniz çizin, aslında o bir tasarım planıdır. Bunu vurgulamıştım. Son olarak bir toplantıda benden yorum yapmam istendi. Kaç? 36 oturum, 140 bildiri. Ben yapamam dedim. Ancak İlhan Hocam becerir bunu dedim. İlhan Hoca'mı esir aldılar sanıyorum. Ama rahmetli hoca bu konuları, bu kargaşayı, bu çorbayı görseydi "so what" derdi. Çünkü aslında biz en çok eleştirdiğimiz neoliberalizmin içindeyiz, göbeğindeyiz. Ben onu gözlüyorum. Bu çerçevede gelmemiş beyefendi, iyi ki gelmemiş. Niye çağrıldığını anlamıyorum zaten. Hakikaten anlamıyorum. Kerameti kendinden menkul mu derler, nedir? Ama bundan yaklaşık 20 yıl önce Şehir Plancıları Odası'na kızmıştım. Hocam beni çağırmışlar, bir şey anlat diyorlar. 10 dakikada Güney Antalya turizm gelişim projesini anlatacağım? İstemeyin o zaman dedim yani ve konuşmadım hakikaten ve odaya da teessüflerimi ilettim.

Peki bizim alanımızın hep başkalarıyla ... İlhan Hocam'ın hayatı bununla geçti. Kuramı ve praksisi yok mu? Var kuşkusuz. Benim için şöyle bir basit adamın söylediği bir şey var. Diyor ki: "Bir planlama yapıyorsunuz, sonunda araziye bir şekil veriyorsunuz; o sonsuza kadar kalır" diyor. Bitti. Ne değiştirir bunu? İhtilal değiştirir, başka bir siyasi otorite değiştirir, yoksa kalır. Benim görevim bunu üretmek. Ben öyle gördüm hayatımı, öyle baktım. Bu konunun uzmanı Tuğrul Hoca'nın öğrenciyiz, Raci onun ekolü; ben bu ekolden geliyorum. Tuğrul Hoca'nın tanımı çok önemlidir ve bu kitapta inanır mısınız kaynakça yok. Çok güzel bir kitap, akedemyaya iletirim. Bunun yerine teşekkürleri var birilerine. İşte Ömer de burada, ona da bir teşekkür etmiş. Tuğba gelmedi galiba. Onun tezi ile benim tezime de bir gönderme yapmış hoca. Hoca bir şey anlatıyor aslında, yaşamdan geldiğin şeyi anlatıyor. Bir şeyler okuyup da onun sonuna bir şey takmıyor. Onun için o ekolü ben çok önemsiyorum. Planlama alanının kuramları yok mu? Var. Uzmanı İlhan Hocam burada, hepsini ondan öğrendik, buradaki isimlerin çoğunu. Bir kısmı tasarımdır, bir kısmı planlamadır. Bizim kuramcılarımızı yok mu? Var orada. Yani

ben kendimi yazmadım, ben kuramcı değilim çünkü. Ama böyle bir dünyadan gelmiş olmak bence çok önemli. Şimdi herkes Lefebvre diyor. Edmond Bacon'ı niye demiyor kimse?

Geçen gün birisine soruyorum bizim baba kitapları bilmiyor. Ama herkes Lefebvre biliyor. Buna ben biraz karşı çıkıyorum hakikaten. Mekan kuşkusuz iktisadi, toplumsal ve siyasi nedenlerle üretilir ve şekillenir. Ama kimileri sonsuza kadar yaşar. Onu öklitzi diye hor görüyor Lefebvre. Hayır efendim, onun içinde yaşıyorsunuz, ben onun içinde yaşıyorum. Onu üreten koşullar artık yok. St. Marco'da da yok. St. Marco Cumhuriyeti mi kaldı? Ama bütün dünya o mekanın içinde var oluyor. Ben bunu önemsedim. Bu çerçevede yaşama atıldım. Ben bu tezi yazdığımda Lefebvre daha La Produccion del Espacio'ı yazmamıştı ve bu tezin içinde sınıfsal analiz vardır. Türkiye'deki planlama sisteminin o sınıfsal analizi içindeki yeri vardır. Gene Raci'yi anacağım: Motosikletle evime getirirdim. Bunları çizerdi bana sağ olsun. Bunlar benim tezimin bütün çizimlerini yapmıştı. Kendisini rahmetle anıyorum.

Ama orada bir çerçeve var. Raci'nin o bütün sıkıntı sonunda sözlerini ben anı şeyinde yazmıştım. Edilgen planlama anlayışını eleştirir, şehir planlamasını etkinleştirme der stratejik düşünce... Bunları yaşayarak gördü ama bir başkasının kitabını okuyarak bulmadı. Dayağını yiyerek buldu. Bunu önemsiyorum. Belki İlhan Hoca'nın son çalışmasında Raci'nin özlemlerini gördüm. Yani sanki onun arzularının yansımalarının içine girdi İlhan Hocam o çalışmada. Demin de buradan söz etmedi ama buna ima etti aslında. Dolayısıyla bunları geçiyorum, Raci'nin şeyleri burada duruyor.

Son 30-40 yılda birçok filozofu tükettik. Aslında bunlar hep tükettiğiniz felsefe adamları. Ben onlardan bir ikisini seviyorum. Bir kısmını anlayamıyorum. Bir kısmını da okumuyorum, bilerek okumuyorum, onu da söylemem gerekiyor. Ben Lefebvre 25 yıl önce sırf mülkiyet dolayısıyla okumuştum. Sonra bırakmıştım; yahu peşimizi bırakmıyor adam. Nereye gitsem Lefebvre, Lefebvre, Lefebvre...

Peki, çok güzel. Lefebvre ne demiş? Mesela Lefebvre'in dediği laflardan birisi benim çok hoşuma gidiyor: Appropriation diye bir laf etmiş ve bunu da Paris'in Haller bölgesi için kullanıyor. Ne yapmış? Burada çok iyi bir iş yapıldı, haller atıldı oradan diyor. Şimdi tavsiye ederim Irma la Douce filmini seyredin. Haller bölgesinin 1963'teki live space'inden öyküler vardır. Filmde Jack Lemmon ve Shirley Maclaine oynar. Peki Lefebvre bu yıkılırken bu hayat değil mi? Hayat. Bu yıkıldı.

Lefebvre'in çok sevdiği bir bina yapıldı, o da yıkıldı. Şimdi bizim kritik analize tabi tutmamız gerekmez mi? Lefebvre'in appropriation kavramına en uygun mekanda yaşıyorsunuz şu anda. Şu anda gördüğünüz şu mekan edinilmiş, yeniden edinilmiş, Ankara Kolejlilerin arzuları ile yapılmış bir mekan bu. Başka türlü olmazdı. Burası pekala AVM olabilirdi.

Şimdi bu çerçevede ben neresindeyim Lefebvre'in diye baktığımda, orta bölümdeyim. Represantation of space diyor, ben onu yaşadım ve bunun sonunda da oklidien yapılarda yaşıyoruz. Çok hoşumuza da gidiyor, yani "iyi ki var" diyoruz. Habermas'ı siz başka türlü tartışın, ben hem araçsal, usçu bir adamım. Teknik olarak bu işi yapıyorum. Hiçbir şeyi de de kendi başıma yapmadım ki zaten. Yani bu mümkün bir şey değil. Şevki Vanlı'nın yanında çalıştım, orta büyüklükteki kentlerdi. Daha sonra Dinar projesini ODTÜ almış, çizememiş. "Raci ya şunu çiz, bitir" dedi, çizip bitirdim. Dolayısıyla ben çizgiyi çok önemsiyorum. Yani çizgi bütün o süreçte ben mekan oyuncuları neymiş onu öğrenmeye başladım. Şevki Bey'in bürosundayken İlhan Hoca gelir, Mübeccel Hanım gelir; ben de tıfıl olarak "ne yapıyorlar bunlar?" diye izlerdim orada, öyle bir çerçevede. Çizgi bir kavram aslında, her anlama gelebilir. Oklidien bir şey, yüzeyleri de çizgi yaratıyor, her şeyi çizgi yaratıyor aslında. Başlı başına bir dünya. Ben onun adamıyım, onu anlatacağım. Son dönem pek yapmıyordum ama adam bir şey demiş, hoşuma gitti. Kavram üzerinden gidiyor. Hepiniz kavram üzerinden gitmiyor muydunuz, Deleuze deyince mi kıymete bindi? Yani onun için kritik olmanızı diliyorum ve Türkçesi çok güzel ya: Çizmek sözcüğü çizgiden geliyor. Yani neyi çiziyorsunuz? Dünyanın coğrafyasına çizdiğiniz her çizgi o kadar kıymetli ki. Bence Lefebvre'in teorisinden daha kıymetlidir. Onun için o çizginin çizilmesi sorumluluk ister. Bu çerçevede Raci'yle ilk maceramız İzmit İmar Planı Yarışması. Yağ lekesi kazandı. Bize yeni mezunuz işte okutmuşlar bize Corbusier, ..., ...Biz onu biliyoruz. Öğretilen üzerinden gittik. Birinci seçilen yağ lekesiydi ve o yağ lekesi sürdü. Şimdi bunu İlhan Hocam hatırlayacak, çok kızmıştı. Yani bir mimarın dünyaya bakışı, öyle diyelim.

Peki ne öğrendin? Ülke henüz o zaman bile ilerlemeci değildi, onu öğrendim. Okulda öğrendiğimiz kent formatları çalışmıyordu. Bir de onu öğrendim. Ama çalıştırmayan aslında halk değil de gene entelektüel çaba idi ve kavram olarak form nedir? Form tartışması yapılırı öğrendim. Sonra imar planı dünyasına atıldım. İlk gittiğimiz imar planı yani çadırla giderdik. Yani öyle otel falan hak getire. Ama Piraziz'e bir gün havaalanının geleceğini kimse bilemezdi; bunları öğreniyoruz. Yani yaptığınız kestirimler falan şeydir, kulak memesi kıvamını aşamaz; bunu öğrendik. Ay'a ilk adım atıldığı gün biz şöyle bir kasabadaydık. Sonra devam ettik, böyle bir yere gittik? Türkiye'nin ilk koruma planıdır, detaylarını anlatmayacağım. Böyle bir yere de plan çizdik. Daha sonra hep bu tür yerlerde çalıştık ama konaklayacak yer yok. Bakın bu bir arzu. Ben size 1970'lerin henüz kır olan yerleşmelerini tarifi ediyorum. Bir arzuları var ama çok önemli. Burada başkanın evinde konakladık. Oradaki macerayı anlatmıyorum ve buralarda bir gün mekanın buna dönüşeceğini ben bilir miydim? Bilemem. Bu benim dünyamda önemli bir değişiklik yarattı ya da bu kasaba bir gün bir baraj gölü olacağını, sonra Banu'nun da oradaki ilkokulu okuyacağını bilemezdi kimse. Bunlar hep yaşamın bize öğrettiği şeyler ya da şu yerleşmede benim çok hoşuma giden bir şey var: Şu çizgiyi çizmişiz, kırmızı çizgiyi. O kırmızı çizgi aşağıda gördüğünüz, bugün beğenmediğiniz o binalar olmuş ama o bir arzu;

toprak evden, konforlu bir eve çıkma arzusu. O dönemde öğrendiklerimiz Sarıkent'te Tuğba gelmiş buraya, kaldığımız otel için kendisine tekrar madalya vermek lazım.

Yani siz bilmezsiniz onları. Bazen cennet ya da cehennemi gördük. Harman yerinde rekreasyon alanı olur mu? Bunları yaşadık. Ama şunları öğrendim: O dönemdeki küçük yerleşme nedir? Erkek nüfusu nereye gitmiş? Avrupa'dan yağan Mark'ları öğrendik. Misafir ağırlayacak yerlerinin olmadığını öğrendik. Altyapı istiyorlar, konfor istiyorlar; onu öğrendik ve de o küçük yerleşmedeki insanları gördük. Kavram olarak da şunu anladık: Yani tamam, herkes arzu eder ama sonunda biri şekil verir. Çizgi basit bir geometri ifadesi değildir. Dikkat edin ne kadar çok kullanıyorsunuz çizgi sözcüğün?

Bir sonraki yarışma Gaziantep, sınıflar var. Her sınıfın ve iki merkez dedik. İlhan Hocam'dan iki merkezliliği öğrenmişiz. Diğer projeler gene böyle yağ lekesi. Biz burada iki merkezli, dikkat ederseniz hep formdan yaklaşıyorum; o benim, kim ne derse desin.

O proje, o yarışmaya girdiğinde hala la production de l'espace yazılmamış. Sonra Tuğba'nın tezi geldi. İlk defa ciddi bir şekilde plan değişikliği nedir? İmar planı nedir? Onu sorguluyor. Yani biz bitmiş resim çizmiyoruz aslında. Onun her zaman açık olduğunu ve buna karşı o dönemde farklı bir planlama anlayışı getirilmesi gerektiğini vurguladı Tuğba. Sonra devam ettik, bir başka mekan üretimine geçtik. E var tabii öğrendik; basic, non basic; işte iş gücünü bilmeden nüfusa sahip olmaz. Yaptık basit olarak, ilk defa "turizm işgücü nedir?" diye bir soru sorduk ve araştırdık bunu. Çünkü onu araştırmamız gerekiyordu, havadan sormadık ve de kavramlara girmeye başladık. Yasal dayanağımız da vardı. Müzakere yaptık "kıyı nasıl olacak?" diye. Yani herkes sanıyor ki comprehensive planda biri yapar, herkes de onu... Yok kardeşim, öyle bir şey görmedim ben ömrümde. Hepsi her zaman müzakereye açıktır ve yapıldığı andan itibaren başka müzakerelere açıktır.

Bu çerçevede Güney Antalya Turizmi Gelişim Projesi'nde ben başarılı bir çalışma yaptığını Türkiye'nin inanıyorum. Gidip bakanlar herkes "o da olmuş." Ya kardeşim o da olmuş, bu da olmuş; hiçbir olmayana göre tartışılabilir. Daha sonra hayatım işte Behruz Bey'in yaptığı bu projeye karşı şunun olduğunu gördüm. Kendi yaşamım boyunca üretilen malların yıkıldığını gördüm, yok edildiğini gördüm. Bunları gördüm. Sonra önce tasarla, sonra plan çizi öğrendim. Kavramlarla mekân üret, öğrendim. Hiçbir şeyin sonsuza kadar var olmayacağını da öğrendim. Bunlar öğrendiğim şeyler, bunu geçiyorum.

Sonra İlhan Hoca'nın yönetiminde Ankara çalışması bana biraz eskiyi hatırlattı. Raci ile bize bir şeyler yaptırıyor adam, anlamıyoruz ikinci sınıfta. Meğer Boğaziçi Köprüsü'nün yerini buluyormuş. Sonra biz buna İlhan Hocam iyi bilir, kenti üreten süreçler nedir? Gorilarin nedir ve bunla mekân nasıl bütünleştirilir? Bana öğrettiği üç şey odur o çalışmanın. Ankara projesi bize çok şey öğretti. Rahmetli Raci'yi gene anacağım ama

o kendisi bilmez, ben kendi adımı atmadım. HABITAT 2'de en iyi partisi olarak önerdim bunu. Oldu mu? Olmadı Herhalde ki bize dönmedi. Ve de daha sonra başka şeyler bir mekan, bir yolla çarşı nasıl bütünleşilir? Bunlar kolay konular değil aslında. Ana duvarı diye bir kavram ürettik. Ulu Cami'nin ızgarasının önemini öğrettik.

Bir MESA maceram var. Birkaç ay önce MESA'cılar: "Yahu sen bize çok şey öğrettin. Biz tarih yazıyoruz, seni de anmak isteriz" dediler. Bu benim için gurur oldu. Oturduğum MESA'cılarla yaptığım çalışmalar üzerine şey yaptım. Şuradaki bütün kalemleri ben onlara ben vermişim. Burada Lefebvre yok, o yok, bu yok. Çizgi ve tasarımın bir gücü var. Doktora yeterlik, kentsel tasarım kapris ya da krema değildir. Bizzat içinde yaşadığımız yerin oluşturulmasıdır. Ben öyle bakıyorum. Sonra mülkiyet ilişkileriyle işte burada Lefebvre'e döndüm. Mekanın benzerliklerini koydum ben. Bunu yaparken Lefebvre'in belki çoğunuzun bilmediği kitabından tarif aldım. Adam burada Roma hukukunu ve onun gücünü "o basit bir kurum değildir" diyor. "Üst yapı olarak bakmayın" diyor. "Dünyayı kuran ve yöneten bir şeydir" diyor. Bunu öğrendim.

ODTÜ maceraları, 30'uncu yıl logosu benimdir, onu söyleyeyim. Yani logo da yapmışım, bölge de yapmış; ne yapayım işte o. Daha sonra rektörlük, Mimarlık Fakültesi'ne kötü bakıyor. Biz bunu yaptık konut bölgesini. Aa dediler; ondan sonra rektörlüğe mutlak bir mimarlıktan hoca girdi. Bundan sonra girdi bakın dikkatinizi çekerim. Acaba live space bu mu? Bu galiba. Bunu da Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne gönderdim. Birinci elemeye girdik. Yani Ağa Han'da bu var, onu söyleyeyim ama almak önemli değil. En büyük hatam, Teknopark'ın ortasındaki araç park yerleri. Mustafa -burada yok- Kızıltaş'la bunu düzeltmeye çalıştık, olmadı, ne zaman olur, ne eder bilmiyorum. Bildiğin ilkelerden şaşma de basit olsun ilkeler, bunu öğrendim. Yöneticiler nasıl ikna edilir? Süreç nasıl denetlenir? Öğrenciler nasıl heyecanlandırılabilir? Bu çok önemli. Bir şey yaparsanız, yaptırırsanız heyecanlanıyorlar.

Kıbrıs kampüsü öğrencilerimin bir zaferidir, öyle söyleyeyim ve de bunda da çok mutluyum ki rahmetli Raci'nin ödülünü odamız bize verdi. O benim için bir mutluluktur.

Şeye hazırdık, ODTÜ Kosova kampüsüne. Ahmet Acar'la Abdullah Gül'e gidecektik. Sonra olmadı. Ben 2 kere gittim, protokol nedir öğrendim. Cumhurbaşkanından başlayarak en alt kademeye kadar nasıl ziyaret edilir, ne yapılır, ne anlatılır onlara. Orada bir pazarlık yapıyorum belediye başkanıyla bizim Eyüp diyor ki: "Hocam dikkatinizi çekerim, uluslararası düzlemde bir pazarlık yapıyorsunuz" diyor. Ama orası bana lazım diyorum. Demek ki uluslararası bir düzlemmiş o yapılan pazarlık.

ODTÜ maceralarının son durağı meşhur yoldu, meşhur yol... Yoksa o meşhur yolda benim hiçbir sıkıntım yoktu. Rahmetli olmuş Haluk Alatan'dan, Raci'den başlayan ve o kentin ihtiyacı olan bir yola, ne yazık ki sonunda yalnız adam olarak kaldım. O da beni kırmıştır birçok yerde öyle söyleyeyim.

Çizgiler devam ediyor. Yalnız çizgiyle ve maketle yapılmış bir kent ... Ama düşünce var. Sonunda çok mutlu oldum. Orada yarattığım bir mekana metro durağı gelmiş. Bunlar beni mutlu ediyor. Ama öğrencilerime karamsarlık aşılamam. Öğrencilerime hep bir Polyannacılık oynarım, öyle diyeyim. Bunların hepsi içinden geçtiğim süreçler. Hepsinde bir mekan var ama mekan yoksa ben yokum ve çizgi var. İlyada'nın mekana yansıtılmasını ben yaptım, başkası değil. Okuyarak, buradaki dizeler İlyada'dandır, Sarıkamış'taki saçma sapan haritalardan Sarıkamış Savaşı'nı ben çıkardım. Genelkurmay bir harita verdi, dökülüyordu öyle paçavra. Bu olmadı bu üniversite ama plancı yaklaşımıyla tasarımcı yaklaşımının farkını lütfen görün. Burada birlikte çalıştık İlhan Hocam'ın liderliğinde, bunu önerdim ben. Tekrar at yarışı pistini... Neyse hocalar itiraz etmediler ama kimse bir şey ya... Bir şey demeniz lazım, sözler olmuyor bu. Bütün yaptığım işlerde buna baktım. Soldaki plancının çizdiği niye öyle olmuyor? Öğretmiyor muyuz acaba Lefebvre'le uğraşırken bunları. Niye Roma'nın göbeğinde bu doku oluyor da, aslında bildiğiniz kötü apartmanlar; herhalde Sicilyalı müteahhitler ama bir çarşısı var ya, yol boyu ticaret değil. Bu kadar zor mu bunları üretmek? Bunları ille neoliberal dünya mı bunu yapıyor ya da bir plancı şu üsttekini niye çiziyor? Niye bir etüt yapmıyor? Biz buna Tris Canebo Hocamızdan öğrendik. Kintergarden of design demiş. Bugün benim eğitimim bunun üzerinde sürüyor. Kintergarden of design...

İki şey üzerinde duruyorum bütün o felsefi tartışmalarda, bir tanesi çok hoşuma gitti. Dingan zinch, demiş Kant. Yani kendinde şey. Öbürü de da sein. Varlık. Varlıkla kendinde şey arasında bir dünya içinde dolaşıyoruz. Yaptığımız bütün çalışmalar bunun üzerinedir benim. Ben çocuklarımla bunu tartışırım. Kaos kuramı denmişse kaos kuramı nasıl biçimlendirilir? Ben bunu sorarım Jackson Pollock'un tablolarında ya da "görünmez kentleri resmedin bakayım" derim.

Okuyorsunuz hepiniz ya da Alice'le başlarım işe. Alice Müthiş bir mekan şeyi aslında, çocuk romanı falan değil. Işığın resmi olur mu? Sesin resmi olur mu? Harf nedir? İletişim nedir? Araziyle nasıl baş edilir? Ankara'nın bir bölümünde uluslararası toplum için yeniden tasarlanabilir mi? Tramvay niye yoktur Ankara'da? Bu soruları ne zaman soracağız biz? Dünyayı kurtarırken soramıyoruz bu sorunları. Dışarıda var bu örnekler.

Geldim geldim, son çalışmamızda da şöyle bir oyun oynadık. Hans Poelzig'in iki tane binası Ankara için tasarlanmış, yapılmamış. "Bunları koyacaksınız" dedik. İki, dedik ki: Bauhaus kapandı ya, Ankara'da şube açıyor. Başka bir dünya yaratmak ya da yakalamak demektir diye düşünüyorum. Şimdi çivi yazısından yüzyıllık Bauhaus'a geldik. Planlama camiası hiç, atladı. Kimse konuşmadı bile.

Sonuç olarak kaç tür plancı var bilmiyorum. Bunu dert etmeyeceğim artık. Yani akademiayla meslek alanı birleşir mi? Bırakıyorum bu konuyu. Araştırmayı bir konu varsa yapıyorum. Yayın dünyası "yaptıklarımla ilgilenir mi?" diye ilgilenmiyorum. Dış dünya

gündeminde ne varı hiç merak etmiyorum artık, etmiyorum. Benim gündemim farklı çünkü. Madem mekan üretilir, iyi mekan nasıl üretilir? Ben bu kaygımı sürdüreceğim. Benim için kulak memesi kıvamıdır rakamlar. Kendimi orada varlık ile kendinde şeye verdim. Gestalt ilkeleriyle ilgileniyorum ve çizgiyi çok önemsiyorum. Kim yaptığı düşünceyi çizgisiyle anlatan bana bir meslek alanı gösterin. Yani mağara resimlerinden, Einstein'ın mekan kurgusuna kadar sözle olmuyor bu. Onun için çizgiyi ben başlı başına müthiş bir kavram olarak gördüm.

Teşekkür ediyorum.

Soru-Cevap Bölümü

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Açılış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Baykan Günay'a çok teşekkür ediyoruz. Çok uzun olmayan meslek yaşamına çok önemli hizmetler sığdırdığı çok açık bir şekilde anlaşılıyor. Bunların analizini başarıyla yaptı.

Şimdi 3 konuşmacımız da konuşmalarını tamamlamış oldular. Yöneticilerin bana bildirdiklerine göre zaman bakımından büyük sıkıntı içerisinde değiliz. Dolayısı ile üç konuşmacımıza da konuşma süreleri eksik kaldığı için sizlerle paylaşamadıkları bazı eklemeleri yapmaları için fırsat vereceğiz. Ama zannediyorum ki değerli dinleyicilerden de isimlerini belirtmek suretiyle onlara kısa cümleler halinde olmak üzere yöneltebilecekleri sorular vardır. Eğer varsa bir 15-20 dakika bu sorulara ayıralım. Daha sonra tekrar değerli konuşmacılarımıza hem bu soruları yanıtlamak için, hem de kendi sunuşlarında eksik bıraktıklarını düşündükleri konulara değinmek için söz vereceğim. Soru sormak, söz almak isteyen, ekleme yapmak isteyen var mı efendim? Hiç kimseyi göremiyorum. Buyurun.

SALONDAN: Merhaba Baykan hocama çok teşekkür ediyorum. İlhan Hocam'a, Ruşen Hocam'a ve Tarık Hocam'a çok teşekkür ediyorum. Son sunuda Baykan Hocam'a bir soru yöneltmek istiyorum. Aslında bizim okulumuzda yakın zamanda -ben Yıldız Teknik Üniversitesi'nde kentsel koruma ve planlama disiplininde yüksek lisans yapıyorum şu anda- Bauhaus okulunu işlediğimiz, paylaştığımız bir dersimiz var. Tülin Görgülü'nün bize verdiği bir ders. Bauhaus okulunu ben bir plancı olarak ve disiplinler arası bir ders olmasından dolayı Tülin Hocam'ın bir mimarlık bölümünde ders veren bir hocadan almamla birlikte Bauhaus'la tanıştım ve bunun mimarlık eğitiminde bir akademik eğitim olduğunun farkına vardım yalnızca. Fakat şehircilikte, şehircilik disiplinine nasıl

aktarılacağını, TED Üniversitesi'nde bununla alakalı, buna entegre bir eğitim şeklinin diğer üniversitelerden, diğer şehir planlama disiplinlerinden, akademyalarından farklı olarak neler yapıldığını öğrenmek istedim. Yani bunu kendi okulunuzda, kendi akademik kadronuzda ya da öğrencilerinize bu işlenen, süregelen müfredata göre diyeyim, nasıl entegre edebiliyorsunuz? Yani Bauhaus okulundan bahsettiğiniz için ve Geschäft'i de önemsediğimiz için, bu iki metaforu ya da disiplini kendi öğrencilerinize aktarmada nasıl bir yöntem kullanıyorsunuz? Bunu merak ettim. Kendi okulumuzda da buna çok ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum ve çok hevesli olduğumuzu düşünüyorum. Teşekkürler.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Soruların hepsini alıp ondan sonra isterseniz yapalım. Sorulsun, arkadaşlar ona göre tekerrürler olmasın diye bir gözden geçirdikten sonra yanıtlarını verirler. Başka bir arkadaşımız da elini kaldırdı galiba.

SALONDAN: Ben hocalarıma teşekkür ediyorum. Ben de 30 yıllık bir emekli şehir plancısı olarak toplantıya ilgiyle izliyorum. Ayrıca hocalarımın bir anlamda özgeçmiş muhasebesi yapmalarından da doğrusu büyük keyif aldığımı söyleyebilirim.

Tabii bu keyif, biraz tırnak içinde bir keyif oldu. Bugün geldiğimiz kentleşme açısından, bugün geldiğimiz memleket olarak seviyemiz maalesef çok da beğenilir bir seviye değil. Hepinizin takdir edeceği gibi son çıkan imar barışı saçmalığının, Türkiye'nin planlama uygulamasını nereye kadar getirdiğini artık hepimiz görmüş bulunuyoruz. Bugün artık bir plandan, planlamadan söz etmek mümkün değil. Vatandaşların beyanlarıyla işleyen bir planlama sistemi, planlama sistemi değildir. Bunda meslek örgütümüz, meslek camiamız olarak hepimizin belli ölçülerde sorumluluğu olduğunu da buradan ifade ediyorum. Bunu şunun için söylüyorum:

Mesela ben 30 yıllık şehir planlama hayatımda, bakanlıktaki hayatımda, gecekondu kavramıyla çok yakından uğraşmış bir arkadaşınızım. 775 sayılı Gecekondu Yasasının uygulamasında özellikle çok çalıştık. Bugün Ankara'da bir Batıkent deneyimi varsa, bir anlamda bizim o 775 sayılı yasanın da cevaz vermediği halde onun önünü açmamızla, vesaire ile gelişmiş bir kent yapılaşma pratiği olarak ortadadır, deneyimi olarak ortadadır. Şimdi ben doğrusu merak ediyorum, hocalarımızın söylediklerinden de kalkarak; yani bugün eğer Türk kentleşmesi, 1970'lerdeki ikili kent formundan, gezegensel kent aşamasına ya da diyelim kent bölge aşamasında geldiyse bir tarife göre ve burada bazı hocalarımız çizgiyi kendi varoluş does line olarak öne sürmeyi tercih ediyorsa; bir başka hocamız da doğrusu savaş kavramını öne sürüp, şu anda belli bir savaşın içinde olduğumuzu söylese dahi bunun araçlarını çok fazla açık edememesi gibi bir durumu da gördüğüm için soruyorum. Gecekondu, bugün bütün bu kentsel yenileme vesaire kavramları çerçevesinde gecekondu nerededir? Yani gecekondu bugün kavram olarak gündemimizden düştüyse, gecekondu ya da yoksul kentleşmesi ortadan kalkmış mıdır? Teşekkür.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Sorunuz hangi arkadaşımıza yöneltiyorsunuz Özer Bey, herkese mi?

SALONDAN:Evet efendim.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Peki başka soru sormak veya yorum yapmak isteyen arkadaşımız kim efendim? Evet buyurun.

SALONDAN: Merhabalar Berivan Çetin. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Şehir ve Bölge Planlama ve Mimarlık mezunuyum. Aynı zamanda Kentsel Tasarım Anabilim Dalında yüksek lisans yapıyorum. Öncelikle çok teşekkür ederim. Hepinizin katılımından ötürü, çok kıymetli bilgiler paylaştınız bizlerle. Benimde sorum Baykan Hoca'ya olacak:

Geçmişte yapmış olduğunuz işte mesleki deneyimlerimizi anlatırken en çok dikkatimi çeken şey şu oldu. Neler öğrendiğinizi yazdınız her işte konunun sonunda, neler öğrendiğinizi? Ben neleri de kaçırdığınızı merak ediyorum. Yani öğrendiklerimiz bizim için çok önemli ama bazen bir şeyler kaçırırız gözden. Belki sizin ışığınızda biz biraz daha dikkatli oluruz. Mesleki hani deneyimlerimizde bunları biraz daha dikkat ederiz. Acaba bununla ilgili böyle kısa bilgi verebilir misiniz? Teşekkür ederim.

SALONDAN: Tuğçe Şanlı, 19 Mayıs Üniversitesi'nde öğretim üyesiyim. Aslında iki sorum var. Biri Tarık Hocam'a:

Benzetmesi çok ilgi çekiciydi aslında savaş; planlamayı artık bir savaş aracı mı olarak göreceğiz? Bu durumda bu soruyla bağlantılı olarak plancıyı nerede göreceğiz? Çünkü şöyle bir çelişki de var. Ben özel sektörden istifa edip akademiye geçmiş bir insan olarak iki tarafı da biraz biliyorum. Aynı üniformayı giyen plancılar, plancıların üniforması birse, diyelim ki akademidekiler ya da pratiktekilerin de hepsini saymamak lazım ama bu savaşın neresinde yer alacak ve burada plancının savaş stratejisi savunma mı? Madem ki bu bir savaş ve bunun iki türlü şeyi olacak. Savunma mı, saldırı mı? Nasıl? Nasıl bir yol? Enteresan bir benzetme, çok da hoşuma gitti açıkçası.

Bir de diğer hocalarımın da bu savaş stratejisi benzetmesiyle ilgili yorumlarını çok merak ediyorum. Yani böyle bir hani belki de bu kadar uzun bir tartışma yaratmaya vaktimiz olmayacak ama yine de çok hoşuma giden bir benzetme olduğu için nasıl ilerlemek lazım? Diğer hocalarım ne düşünüyor bu konu hakkında? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Teşekkürler. Bir kişi daha var galiba uzakta.

SALONDAN: Efendim ben oldukça deneyimliyim, herhalde hocalar kadar belki.

Şimdi benim de mesleki hayatının bir bölümünde yurt dışında çalışma şansım oldu. Bu İngiltere'de bir öğrenim, diploma sonrası çalışma ama burada, oradaki resmi

kurumlarda planlama bürolarında bana verilen üçer haftalık dersler şeklinde oldu. O tarihte Liverpool'da yeni strüktür planı yapılıyordu ve bu daha İngiltere'de de pek açıklanmamış iken bana açıkladılar çok gencim filan diye herhalde. Orada bizim "halkın katılımı" diye tercüme edip öğretim kurumlarında çocuklara öğrettiğimiz şeyin aslı, halkın fikrini almak. Yani halkın fikrini almak, demokrasi bence. Fakat halkın katılımını sağlamak çok fazla bir demokrasi değildir. Biz bunu nasıl yapıyoruz? Planlarımızı da meclis kararlarında, halkın temsilciler meclislerde bulunuyor. Onlar beğenirse planı veya plan değişikliğini. Bu işte bir demokratik kabul şeklinde oluyor. Halbuki daha önceden basın aracılığıyla veya toplantılarla genellikle basın, medya vesaire ile halkın fikri alınıyor işte. Biz burada büyük bir anda caddeyi açacağız. Biz burada bir sanayi alanını şöyle nakledeceğiz veyahut bir yeni şehir kuracağız, vesaire. Şimdi bizde öyle olmayınca, ben hiçbir zaman bir demokratik plan yaptığımıza inanmıyorum. Yani plancının demokratik bir ortamda çalışması, bağımsız olarak iktidardan, vesaire bağımsız olarak çalışması şehrin demokratik gelişmesini sağlamıyor. Benim görüşüm bu ve hala 1970, biz şimdi 2020; 50 sene geçti. Birinci sorum bu.

Bir de ikinci sorum Baykan Hoca'ya: İlk koruma imar planını ben Bodrum'da yaptığımı zannediyorum. Sizin planımızın tarihi, yeri ve ismini bana açıklayabilir misiniz? Çünkü Bodrum İmar Planını İller Bankası yapmıştı ve çok hatalı yapmıştı. Apartmanlar yapılmıştı, cephe boyunca balkonlar, vesaire. Anıtlar Kurulu, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu bu planı yürürlükten kaldırmıştı. Bir şekilde bu plan Turizm Bakanlığında bana verildi ve "ben hem öğrenip hem yapacağım" dedim yani Londra'daki bilgilerle merkez alandaki. O planı yaptım, fakat bana verilen doküman içinde Anıtlar Kurulu'nun tescilleri ve geçici dönem plan çalışması vardı. Şimdi bu, o tarihte çok yeniydi, hiçbir kurum bunu yapmadı, yapamadı. Bir buçuk sene bekledi. Sonra iş Turizm Bakanlığı'na gelince biz el attık. Şimdi böyle bir çalışma çok önemli ve ilk çalışmadır diye biliyorum. Gerçek bir yerleşmenin tamamı için tarihi SİT, arkeolojik SİT ve içindeki 600-700 tescilli yapı ile birlikte yapılan bir şeydi. Ben orada yine çok yeni bir planlama teknolojisi uyguladım action planning diye; yani eylem alanları seçtim. Kalenin etrafındaki kıyı veyahut işte bir takım yerler önemli action alanlarıydı. Bunların öncelikli hazırlanması, uygulanması, rapor, yönetmelik bir sürü şey hazırladık. Fakat bizim mevzuat yetmedi bunun onaylanmasına. Bakanlık bunu tekrar benim çok sevdiğim iki arkadaşa yaptırdı.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Sorunuzu da lütfederseniz.

SALONDAN: Sorumu sordum. İlk imar planı hangisiydi? Teşekkür ediyorum.

SALONDAN: Teşekkürler Ben Ersan Ocak, şehirciyim. TED Üniversitesi'ndeyim.

Şimdi toparlamaya çalışacağım, aslında konuşmacıların hepsine birden yöneltiyorum, kafam karışık beni mazur görün.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Bu karışıklık konuşmacıların konuşmasından doğmamıştır.

SALONDAN: Yo, oradan doğdu. Baya kafamı karıştırdınız ama teşekkür ederim. Bu kafa karışıklığı şu anda çok ihtiyaç duyduğumuz bir şey. O yüzden ben bunu olumlu anlamda kullanıyorum.

Şimdi bir tarafta hani kuramı olmayan bir bilimsel disiplinden söz edemeyiz; kabul ve kenarda. Öbür tarafta çizgi temelli bir sanatsal eyleme alanı olarak planlama kaçınılmaz. Çünkü sadece anlamak için değil, değiştirmek için de müdahale etmek durumundayız. 11'inci tezim peşinden gidiyoruz toplumsal arayışlarda ama bunun içerisinde şöyle bir yerde kalıyorum: Kuramla pratik bir çatışma alanı mıdır? Bilim, sanat, felsefe ve siyaset geçişken alanlar değil midir? Yani biz neden burada bunu geçirgen bir şekilde yapamıyoruz? Teşekkürler.

SALONDAN: Merhabalar hocam ismim Rukiye Gizem Öztaş, Gazi Üniversitesi Şehir Bölge Planlama mezunuyum. Mastırımı da orada yapıyorum. Özellikle bütün hocalarıma teşekkür ediyorum. Özellikle İlhan Hocam'a bir soru yöneltmek istiyorum.

Konuşmanızda kırsal alanlarla, kırsal ve kentsel alanların artık sınırların kaybolduğundan bahsettik. Ben de konuya belki de çalışma alanımla ilgili olduğu için, hem sizin fikirlerinizi almak, hem de bilmiyorum doğru yolda mı ilerliyorumu sizler nezdinde sorgulamak için şöyle bir şey yöneltmek istiyorum. Evet, kırsal alanların çeşitli sorunları var. Doğu bölgelerde belki kırsal ve kentsel alanların sınırları kaybolmazken, batı bölgelerde kayboluyor. Şimdi gelişen teknoloji ile birlikte günümüzde kırsal alanların sorunları da değişiyor. Mesela bunlardan bir tanesi dijital bölünme kavramı. Planlama literatürüne baktığımız zaman, dünyada özellikle bu bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde ülkemizde yaşanmakta. Özellikle Batı ülkeleri bu dönüşüm sürecini yaşamış ve tamamlamak üzere. Şöyle bir sorunla karşılaştım ya da şöyle bir durumla: Özellikle kırsal kalkınma nezdinde söylüyorum bunu. Kırsal alanların sınırı, teknolojiyle daha da farklı bir boyuta geçeceğini düşünüyorum. Bu nasıl olacak? Bilgi iletişim teknolojilerinden destekli yenilikçi çözümler artık kırsal alanlara entegre edilmeye başladı. Bu nerede kullanılıyor? Akıllı tarım uygulamalarında kullanılıyor, akıllı sulama sistemlerinde ya da öğrenmede e-öğrenme odaklı ya da e-sağlık hizmetleri, tele-tıp merkezleri çeşitli artık boyutlara ulaşmış durumda. Yani bu teknolojiyi bu sayede de kırsal alanın tanımı da değişmiş oluyor. Belki kırsal alanlar akıllı ya da daha rekabetçi kırsal alanlar olmaya hedefleyecek vesaire, vesaire, vesaire. Özetle bu teknoloji bağlamında kırsal alan ve kentsel alan kavramlarının sınırlarının değişmesiyle ilgili birkaç yorumda bulunursanız sevinirim.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Evet, geri kalan zamanı arkadaşlarımıza eşit bir şekilde bölelim isterseniz. Konuşma sırasıyla İlhan Bey arkadaşımızdan başlayarak... Bir dakika bir arkadaşımız daha söz istedi.

SALONDAN:Teşekkür ederim. Benimki soru değil de, bir arkadaşımız bu Bodrum imar planıyla ilgili bazı şeyler aktardı. 1972-73 yıllarında Bodrum İmar Planının İller Bankası kanalıyla yapılmasında ben görev almıştım. Kim o şeye cevap verecek? Galiba İlhan Bey cevap verecek "ilk defa kim yapıldı?" diye. Eğer şeyse, yani ben de yardımcı olabilirim. Bir daha söz hakkı sizler gittikten sonra alamam diye şimdi hatırlatayım istedim.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Selman Bey adını zikretmedi. Eski İmar ve İskan Bakanlığı'nda yüksek düzeyde görev yaptıktan sonra Birleşmiş Milletlerde uzun yıllar Nairobi'de İnsan Yerleşimleri Merkezinde Türkiye'yi temsil etmek şeklinde değil fakat mesleğimizi temsil eden, önemli katkılarda bulunmuş bir değerli arkadaşımızdır. Selman Bey. Ekleyeceğiniz bir şey varsa kendinizi tanıtma mahiyetinde söz vereyim.

İlhan Bey, sizden başlayalım.

Prof. Dr. İlhan TEKELİ: Peki hocam. Şimdi tabii bir birçok soru var ve hepsi için bir şey söylemek istiyorum. Biz üç kişi konuştuk. Üçümüzün konuşması da farklı. Çünkü bizim pozisyonlarımız farklı, şu dakikadaki pozisyonlarımız farklı. Eğer pozisyonlarınız farklıysa, soruya farklı bir şekilde bakıyorsunuz, o farklılığı görüyorsunuz. Önemli olan şöyle bir şey değil. Benim söylediğim doğrudur, onun söylediği doğrudur sorusu değil. Esas mesele, bunların üstünde birlikte düşünebilmek fırsatını yaratabilmek. Aslında Türkiye'deki benim gördüğüm en önemli sorunlardan biri, özgün olarak düşünebilmek. Problemlerimizi üstünde -Baykan tepki gösterdi, işte Lefebvre'e müracaat etmeden problemin kendisinden doğan çözümler üstünde düşünebilmek. Burada şöyle bir şartlanmamız var: O şartlanmanın kırılması gerektiğini düşünüyordum. Şimdi yeni belediye başkanları seçildi, uygulama yapacaklar. Nereye gidip uygulama yapacaklar? Gidip Avrupa'ya bakıp seyahate gidecekler, oradan bir şey getirip burada uygulayacaklar. Buna karşı pozisyon almanın çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Yani biz üretebiliriz, özgünü üretebiliriz, yereli üretebiliriz, yerel ile ilgili üretebiliriz. Burada bir güven sorunu var ve bunun bir görev olduğunu düşünüyorum. Odanın pozisyonunun da bir kişi özgün olanı ön plana getirmek için burada bizim meslektaşlarımızın ürettiği çözümleri ve bu çözümleri tepeden plancı olarak değil, toplumla paylaşarak ürettiği özgün çözümleri ne kadar ön plana çıkartabilirsek, alanlarımıza katkımızın o kadar yüksek olur. Bence bu iddiayı taşımak. Bu ilginç bir şey. Cumhuriyetin ilk kuşaklarında bu iddia taşımak diye bir şey vardı ve iddia taşıma kapasitesi diye bir şey var. Şehir, bizim plancılarımızın, plancılığın, odanın kurulduğu ilk yıllardaki bence çok önemli bir özelliği iddia. Bilginin miktarı değil, iddiayı taşıyabilme kapasitesi. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Baykan, Raci falan bizim ilk öğrencilerimiz. Bunlar iddia taşıyordu. Baykan'ın sunuşu, işte Tuğrul Bey'e olan referanslar falan, bir iddia taşıma. Tuğrul Bey de Avrupa'da yapılan bir şeyi taklit etmek gibi bir şey aklından geçemezdi. Çünkü her problemi özgün olarak

düşünürdü ve şehircilik ve planlama eğitiminin en önemli meselesinin iddia taşıma kapasitesi yaratmak olduğunu düşünüyorum. Birinci söyleyeceğim bu.

Şimdi ikinci söyleyeceğim, kırsal kalkınma meselesi. Şu dakikada Türkiye'de siyasetçilerin de konuşmaları, bu yaşanan tarımda bir kriz yaşıyoruz. Fiyatlar, bunlar, insanların mutfağına ve masasına gelen bir kriz yaşıyoruz ve buradaki tartışma bence çok yanlış olarak gitti ve şeye dönük olarak gidiyor. Köyler boşalıyor, evet boşalacak. Bu yakınılacak bir şey değil, o boşalan yerleri nasıl kullanacağız? Çünkü şöyle bir durum var. 1960'lardaki gibi biz egzansif bir tarım olsaydık yerimizde sayıyoruz demektir. Bugün Avrupa da en büyük tarım nüfusu Fransa'da, yüzde 5, diğerlerinde daha az ve tarımda bizim kalkınmamız demek, kırsal nüfusun azalması demek. Tabii bu kırsal nüfusun azalması derken, eski tabiri kullanarak söylüyorum. Bugün kırsalın anlamı değişik olduğu için ve tarımın faaliyetinde artık köylünün değil şehirlinin -mesela İzmir örneğinde olduğu gibi- dominant hale gelmesi filan gibi çok karmaşık proseslerimiz var. Biz tarım alanındaki gelişme modelimizi ve vizyonumuzu kurmadan, siyasetçilerin günlük sıkıntıları, abartmalarına yahut onu kullanmalarına dayanan yakınmaları ile Türkiye tarımındaki gelişme stratejisini kuramayız.

Burada bir kelimeyi de kullanmakta ben kişisel olarak sıkıntı çekiyorum; bu "akıllı" tabirini. Benim akla saygım çok yüksek. İnsanın en önemli özelliği. Öyle iki tane hesap yaparak falan onun yerine geçemezsiniz. Telekomünikasyon şirketlerinin bir pazarlama stratejisinin parçasıdır. Belediye başkanı çıkıyor "akıllı kent kuracağım" diyor. Halbuki ben belediye başkanına aklını kullansın diye seçiyorum. Şirkete emanet etsin diye seçmiyorum. Bu kelime benim çok sevmediğim bir kelime.

Biraz da gecekondu için söz söyleyeceğim. Belki birkaç kelime de savaş için söyleyeceğim. Şimdi gecekondu tabii bir dönüşüm projeleri yaşadı ve ilginçtir Türkiye'de yaşanan dönüşüm projelerinin tarihine baktığımızda, ben de bu dönüşüm oldukça içinde yaşadığım için orada da burada da konuşturdukları için çeşitli yazılar yazdım. Dönüşüm, Türkiye'de şöyle bir şey var. Tamam 1970'lerde, 60'larda Türkiye'nin kapital birikimi başka bir düzeydeyken gecekondu bir çözümdü. Ben onun hiçbir zaman bir problem olarak görmedim, çözüm olarak gördüm. Fakat bu nasıl dönüşecek, nasıl bir dönüşüm öyküsü yaşayacak? Şimdi Türkiye'nin ilk dönüşüm projeleri Ankara'da Dikmen Vadisi'nde, vesairede yaşanan dönüşüm projelerinde bir dönüşüm ahlakı gelişmiş. Daha sonra son dönemde AKP'nin başlattığı ve orada yaşayanları dışlayan dönüşüm projelerinin yarattığı başarısızlıkları gördük ve o zaman ben yazdığım yazılarda şunu söyledim: Dedim ki, bu meseleyi demokratik platformlarda tartışalım, yeni dönüşüm modelleri çıkartalım. Hep gecekondu kalamayacak, bir dönüşüm olacak ve bu dönüşümü rantın dönüştürmesine teslim etmeyelim. Plancı olarak biz bunu nasıl bir ahlak içinde, nasıl bir alternatif model geliştirerek dönüştürebileceğiz diye tartışalım. Bunu bir demokrasi sorunu olarak görelim

dedim ve İzmir'de böyle bazı örnekler oluştu. Bugün AKP'nin modelinin dışında bir dönüşüm modeli var ve AKP de kendi dönüşüm modelinde dönüştürmek zorunda kaldı diye düşünüyorum.

Şimdi vaktim doldu sanıyorum, birkaç cümle söyleyeyim bu savaş meselesiyle ilgili: Tabii bu Klosevis'ten gelen 1820'lerde filan söylenmiş bir söz. Tabii bir çatışmacı bir siyaset modeli için de geçerli bir şey. Soru şeyden geliyor: Acaba biz bu çatışma, savaş analojisini planlamaya taşımalı mıyız? Tabii Tarık'ın pozisyonu siyaset bilimi açısından baktığımız zaman böyle bir ilişkiyi kuruyor ama bizim sormamız gereken soru plancı olarak, biz plancı olarak pozisyonumuzu ve görev alanımızı, görev yapma biçimimizi savaş analojisi üstünden kurmalı mıyız? Burada bu analojinin bir eksik tarafı var. Siyasi çatışma meselesine işaret ediyor ama savaş, tanımı gereği yıkıcı bir şey. Halbuki plancı olarak biz yapıcıyız. O zaman bunu farklı bir şekilde kurmamızda yarar var. Yani siyasi çatışmayı savaş üstünden kurmak yerine, acaba daha iyi bir biçim yahut daha iyi bir metafor kullanabilir miyiz diye düşünüyorum. Burada Tarık'ın oydaşmacı ele alışlara karşı olarak söylediği bir analiz olarak düşünüyorum. Tabii Chantal Mouffe da böyle bir analizi yapıyor Habermas'ın şeyine karşı ve agonistik pozisyon, yani uzlaşmaz muhalif pozisyonunun toplumda sergilenmesine olanak veren demokrasi biçimi ve onunla bütünleşmiş bir oydaşma problemi olarak eline alabiliyor. Ama ben bu noktayı çoktan aştım. Ben bu dakikada farklı bir noktadan bakıyorum. Daha çok bu non-representative denilen teori alanından bakıyorum ve bu konuda yazı da yazmaya başladım. Bunu öğrenme, bu alanı öğrenmeye çalışıyorum. Yapılar, üst iradeler, egolar, vesaireyi aşan bir yaşamın sürekli oluşumu içinde yeniden şekillenmesinin problematiği üstünden bir düşünce olanağı var mıdır diye bakıyorum. Şimdi mesela İzmir modelinde bir model gelişti. Baykan'ın dediği gibi bir pratik var 15 yıllık. Onun üstüne bir model kuruldu ve şimdi ben bu yaşam felsefesine bakış üstünden daha sonraki çalışmayı yaptığımda gördüm ki, bizim orada yaptığımız modelin çeşitli ögeleri, bu yeni epistemolojik pozisyona çok uygun geliyor. Bir anlamda biz yaşıyoruz, yaşarken düşünüyoruz. Dünya değişiyor, bizim düşüncemiz de sürekli değişiyor.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Teşekkürler İlhan Bey.

Buyurun Tarık.

Prof. Dr. Tarık ŞENGÜL: Bu savaş meselesi üzerinden planlamaya bakış meselesi; yani sorulardan birisi, imar barışı diye geldi. Yani şimdi hani bunun şeyini yapmak istemiyorum ama bu bir savaş varsayıyor, ben varmıyorum. Ben öyle bir noktada olmak istemiyorum ama yani daha öncesinde bir imar savaşı oldu ki, bir imar barışı ilan ediliyor. Ne oluyor orada yani? Gerçekten burada tabii bir plancı anlayışı, belli bir plancı kesim

olarak bizden daha yapıcı bir kesim tanımlamak zor. Toplumsal bilinci, birlikte yaşama iradesi, yani yaşadığımız dünyanın insan onuruna yakışır olması konusunda yıllardır; bir 50 yılda şey yapılan bir deneyimin parçasıyız. Burada bir soru yok ama alanın kendisi nasıl kuruluyor sonunda? Yani planlama alanı diye bir alan var ve orada işte bu yani imar barışı meselesinin de içinde olduğu bir set kavram; yani "acele kamulaştırma" ne? Yani bir olağanüstülük tanımları ne bütün bu sürecin içinde? Yani başka kavramlar da söyleyebilirim bunun içinde. Yani mesela muafiyet ne demek? ÇED muafiyeti, vesaire. Yani bütün bunlar böyle bir aslında normların bir olağanüstülük tanımına doğru taşınmasına ama sonunda olağanüstülüğün kendisinin norma dönüştüğü bir planlama alanına işaret ediyor.

Yani iş yapış biçimlerimiz sürekli yani planlama alanına aslında biz hangi aşamalandırırsak, işte belli bir aşamada işte bir tasarım yapıyoruz; tasarıma yönelik bir müdahale anı var. Sonra müdahale anından sonra yeni bir yaşam biçimi öngörüyoruz. Çizginin atıldığı andan itibaren vesaire ama geldiğimiz noktada en kritik unsur el koyma. Planlamanın en güçlü olarak kullanıldığı yer el koymaya yönelik olarak kullanılıyor. Sonrası ise, yani işte 10 yıl önce yapılmış alışveriş merkezlerinin hepsi şu anda işlevsizleşmiş durumda. Yeniden başka tür işlevlere dönüştürmek isteniyor, vesaire. Yani modelin kendisi benim herhangi bir şey yapmama gerek duymadan bir yıkım şeyi üretiyor, mantığını üretiyor. Çünkü bu modelin bizatihi kendisi -ben oralara girmek istemedim, bunun aslında yani İlhan Hocanın söylediğiyle de yer yer konuşan başka bir şey. Yani kentin kendisinin bir fabrikaya dönüştüğü ama bu fabrikanın sonunda yani bir kentin kendisini bir meta olarak ürettiği bir durumdan söz ediyorsak, buradaki metaforun kendisi de metafor olmaktan çıkıp, hızla savaş noktasına doğru ilerliyor. Çünkü metalar yaşasın diye yapılmaz, metalar bir an önce tükensin diye yapılır. Yani kapitalizmin mantığında bu var. Eğer tüketemiyorsa onu bir an önce, onu işlevsizleştiremiyorsa, kapitalizm kaçınılmaz olarak kendi krizlerini üretiyor. Ya onun için hani bakın Iphone'ların numaralanışına, ne kadar hızlı bir biçimde devre dışılık. Bu bir yıkıcı süreç. Şimdi burada plancı olarak, sadece bireysel bir konumlanma hikayesiyle karşı karşıya değiliz. Planlama alanının daha geniş bir siyasal alanla birlikte yeniden tanımlanmasına yönelik bir mücadeleden söz ediyoruz. Dolayısıyla buradaki mücadelenin bizatihi kendisi, savaş karşıtı olmaktır. Tam da bu noktada, yani bir pozisyon alma meselesi var. Yani bu savaşın kazanılması diye bir şey yok. Yani savaşlar bu anlamda yapılacaksa, başta kentler olmak üzere insanları tüketen bir şey. Sonunda yani bütün bu mantığın aşılması aslında bir barış meselesidir ve bizim pozisyonumuzun tam da o andan itibaren bu kavram setleriyle birlikte; örneğin karizmatik liderliği bir başlangıç noktası olarak, bir lider pozisyon olmaktan çıkartıp, hareketin bizatihi kendisine yöneltilmesi. Yani şimdi o agnostik politiği siyasetle ilgili olarak da söyleyeyim. Ben yıllar önce Planlama Paradigmalarına yazdığım bir yazıda, Habermasçı perspektifin karşınızda sizi düşman görenle bir müzakere tekniği olamayacağını ama kendi içinizde önemli bir

araç olduğunu orada yazmıştım yıllar önce. Tam da o bir savaş karşıtlığı meselesi. Yani hani burada sizinle savaşmak isteyenlere karşı böyle bir çiçek atmam naifliğinden söz etmiyorum ama kendi pozisyonunuzu kurarken ,bunun bir demokratikleştirmesi ve bir savaş dışı mantıkla kurulması çok önemli.

Tam bu noktada şöyle bir gireyim: İlhan Hoca'nın söylediği noktayla da ilgili olarak ben kendi tarihimi çok bu işin içine sokmak istemedim ama ben yaşamımın son bölümünde tam da bu nedenle siyasete soyunma ihtiyacını duydum belli noktada. Bunun nedeni şudur: Bu tür bir savaş tekniğinin karşısına kendi coğrafyalarınızda, örneğin hakim olduğunuz belediyelerde bugünkü ön öngörülen kentleşme biçimlerinin dışında bir çizgi çekemiyorsanız Baykan Hoca'nın söylediği şeyle, başka bir kent pratiğini ve deneyimini ortaya koyamıyorsanız kaybetmişsiniz derim. Onun için hani bugün belediyeler düzeyinde yapılan işlerin, bugün hakim anlayışın daha temizini yapmak olarak bulunması kadar ahmakça bir şey yok. Bizim kentleri çok farklı biçimde düşünmemiz lazım. Mesela İlhan Hoca onun örneğini verdi, akıllı kentler, vesaire. Önümüze geliyor, işte şimdi Ulaşım Kurultayı yapılacak, orada da karşımıza çıkıyor. EGO'da oturuyorum 1 saat, yani 50 tane şirket bir şey satmaya geliyor. Onu tanıyor, bunu bilmem ne yapıyor, oradan sinyal gönderiyor, vesaire. Burada aklın bizatihi belediyenin kendisi, belediye başkanından başlayarak olması gerekir ve onun bugünkü pratikler bize ne söylüyorsa onun tersini yapması lazım; tabii bunu naif biçimde tersi anlamında söylemiyorum. Teknoloji kullanımı konusunda bir düşmanımızı yok ama bu derece mesela çok basit bir örnek olarak vereyim: İşsizliğin bu kadar yüksek olduğu bir yerde, mesela o akıllı kent mantığının tam da insan merkezli biçimde yaparken bile nasıl başka bir yöntemlerle yapılabileceğini gösteren belediyecilik uygulamalarına ihtiyacımız var. Yani bizim bu savaş halinin dışına çıkabilmemiz -ki bu Türkiye'ye özgü bir şey değil- ancak farklı bir yaşamın savunusu ve onun birtakım örneklerini yaratarak olabilir. Bu bir savaş kabulü değildir, tam tersine bir savaş reddidir. Ama bizde dayatılan şey, hiç tartışmasız bütün mantığıyla bir savaş mantığı. Yani bu bir metafor olmaktan çıkmış biçimde dayatılıyor. Kötü olan o zaten. Yani insanların bu derece kutuplaştığı, bu derece birbiriyle karşı karşıya getirildiği bir dünya, sonunda işte hani kendi içinde alt birimler biçiminde üretiyor. Önce Suriyeli'yi buluyor düşman olarak kendine; o Suriyeli düşman olarak buldurulan kesim kendisine başka bir düzeyde, bir başka pozisyonda hesap verir buluyor vesaire. Ama hangi alana girersek girelim yaşamın içinde hani "feda etmeyecektik" diyor ya Sırrı Süreyya'nın söylediği şeyde. Biz onun türü bir şeyle feda ederek gidiyoruz ve sonunda aslında bu böyle yaşamın her alanını bir savaş biçiminde gören bir oyuna dönüştü.

Yani üniversitenin kendisi kendi içinde arazisini savunmak zorunda kalan bir dünyada yaşıyoruz. O manzaraları hatırlayın yani, ODTÜ açısından söylüyorum, başka yerlerde de öyle. Yani kentin coğrafyalarının bu derece sanki düşmanmışçasına paylaştırıldığı bir dönem daha yok. 70'lerin mesela gecekondu işgallerindeki zabıta ile mücadele,

aslında bir bir kesimi yerinden etme mücadelesi değildi. Kentte var olma mücadelesiydi. Dolayısıyla bizim bu mantığın dışına çıkan pratikler ihtiyacımız var. Onun için hani bu belediyecilik deneyimleri vesaire de önemli. Yani başka tür bir yaşam biçimi, başka tür bir kent için ve onun içinde de plancıya yeni bir rol biçiliyor. Öbür türlü yani plancıya bu tür bir savaş şeyinde çektiği çizgi, savaş komutanının çektiği çizgiden hiçbir farklı değil.

Baykan Hoca'nın kullandığı aslında gerçekliğe çektiği o çizgi meselesindeki çizgi, plancı çekerken kenti bölen, kenti paylaştıran bir çizgiye dönüşüyor. Hiçbirimiz bu konumda olmak istemiyoruz. Hani hocamın gösterdiği bütün şeyler aslında kentte yapıcı müdahalelere yönelik çizgiler. Buradaki çizgiler, sınırlar çekmek için. Ondan sonra işte Deleuze'de falan kaçış çizgisi diye geliyor değil mi hocam karşımıza? Yani onun dışına çıkabilmek, ondan farklı bir pratiği gösterebilmek için. Bugün işte tam o anlamdaki kaçış çizgisi varsa o kaçış çizgisi, yani yeni bir belediyecilik örneği, yeni bir kent anlayışı, yeni bir paylaşımcılık... Yani daha bir kooperatifçilik tartışılıyor, vesaire. Bunların hepsinin kendi başına önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü bunlar savaş karşı mantığa yönelik olarak konulan mantıklar ve yani birlikte yaşama iradesini işaret ediyor diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Baykan Bey buyurun.

Prof. Dr. Baykan GÜNAY: Çok basit bir şey diyeceğim. Benim diplomamda şehir plancısı ve yüksek şehir plancısı yazıyor; iktisatçı yazmıyor, sosyolog yazmıyor, matematikçi yazmıyor. Şehir planlama problemine diğer bütün disiplinler ilgili olabilir. Dışarıdaki insan da ilgilidir kuşkusuz; herkesi ilgilendi ama bir problem olur. Mesela bunu Boğaz Köprüsü tartışmalarında hepimiz karşı çıktık, niye çıktık bilmiyorum. Ben şöyle bir şey düşünürdüm: Boğaz Köprüsü yapılır, bıraktığı problemler gene sanal kalır Baykan. Yani bu, böyle bir meslektesiniz siz. Bu mesleğin o gerekleriyle yaşamak zorundasın. Bakınız size dedim, Haller 3 kere yıkılıp yapılmış. Milletvekili evleri yıkıldı, yeniden yapıldı. Bunları gördüm, hayatımın içinde gördüm. Dolayısıyla her şey bitmiş bir resim değildir. Planlamada öğrendiğim en önemli konu budur. Sen yapacaksın, 20 yıl sonra biri daha gelecek, bir şey daha olacak. Planlama anlayışımızı eğer biz gençlere bu şekilde aşılayabiliyorsak, kendimi başarılı hissediyorum. Çözemediğim problemlerde de çözemiyorum. Ne yapayım ben? Ama bugün size bir şey diyeyim. Herhangi bir sizin kafanıza uyan ideolojiyle gelmiş bir belediye başkanları, hala sizden bir şey talep etmediler. Acaba sorunumuz o mu? Bu kadar ekliyorum.

Çok teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Oturum Başkanı): Efendim sorular soruldu, sorulara yanıtlar verildi. İki cümleyle ben sonuçlandırmak istiyorum.

Akıllı kent konusunda Tarık kısaca konuştular. Ben de o konuya çok takılıyorum. Derslerde ve konferanslarda 2010 yılında Güney Amerika'da, Kolombiya'da belediye başkanlığı seçimleri yapıldı. Aşağı yukarı orada da Türkiye'de olduğu gibi 1500'e yakın belediye var. Belediye başkanlarını bir araya toplayan bir uluslararası konferans düzenlendi. Beni de Bogota'daki üniversitelerden birinin Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı oraya konuşmacı olarak davet etti bu konuda konuşmak için. Tabii hazırlanmak zorundaydım. Akıllı kent ile kastedilen şeyi o sırada, yaptığım çalışmalardan öğrenmeye gayret ettim.

Akıllı Kent, teknolojideki gelişmelerin kent yönetiminde yararlı hale getirilmesi, trafik kontrollerinden tutunuz, vergi toplanmasına, tahsilatına varıncaya kadar anlattım. Fakat aklımda hep aynı soru var. Arkadaşlarımızın savunduğu tez ve kendilerine benden sanki akıllı kentin lehinde konuşmamı bekledikleri izlenimini edindiğim halde tam tersine dedim ki: Sayın belediye başkanları, kent akıllı olmaz. Olsa olsa kenti yönetenler akıllı olur veya akıllı olmaz. Çünkü akıl, insana Tanrı'nın bahşetmiş olduğu bir şeydir. Kurumlara verilmiş bir akıldan söz edemezsiniz. Ama herhalde dijital teknolojinin, gelişmiş yöntemlerin, kentleri yönetirken kullanılmasında da kimse itiraz edemez. Bu çok doğal bir şeydir demiştim.

İleriden bir hanımefendi bu savaş ve barış sözcükleri ile bağlantılı olarak kent planlama sürecinde katılım danışma eksikliğinden haklı olarak söz etti. Bizim imar kanunumuzda -hepinizin benden çok iyi bildiğiniz gibi- belediyelerin veya devletin merkezi idare yapıyorsa imar planlarını, planları doğrudan doğruya planlarla ilgili olan halkın görüşlerini alma diye bir zorunluluk yoktur ama engel de yok. Eğer demokrasiye inanmış, demokrasi bilinci, halka saygı kültürü gelişmiş yöneticiler tarafından kentler yönetiliyorsa, bu önemsiz imar planı konusunda ne düşünüyorsunuz diye sorulmasına bir engel yok. Fakat bunu genellikle iş başındakiler geciktirici bir faktör olarak dikkate alıyorlar ya da inanmıyorlar bunun yararına. "Sen de kim oluyorsun?" havasında oluyorlar. Halbuki Osmanlıcada eskiden farklı fikirlerin ortaya atılmasına değer veren anlayışlar, sözcükler "barika-i hakikat müsademeyi efkardan doğar" derlerdi. Bu şu demektir: Hiçbirimizin anlamadığından eminim: Gerçek güneşi veya şimşeği, fikirlerin çatışmasından doğar şeklinde bir anlayış vardır. Ne kadar farklı fikirler ortaya konulursa, bunlardan yöneticiler daha çok yararlanırlar tezi bunun arkasında saklıdır. Ama bizim uluslararası planda yükümlülüğümüz var bu konuda, şehir yönetimlerini de bağlıyor. Çünkü Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin çıkardığı bir belgeye taraf olmuşuz. Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve burada diyor ki bir maddesinde, 4 üncü maddesinde: Yerel halkı ilgilendiren her konunun müzakere edilmesi ve karara bağlanması, planlanması aşamalarında uygun zamanlarda ve yöntemlerle halka danışılır diyor. Fakat ne yazık ki Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bu kuralı kabul etmemiş. Yani buna çekince koymak suretiyle, hukuken kendisini bu kurala bağlı duruma getirmekten maalesef kaçınmıştır. Bu da bizim demokrasi kültürümüzün -hanımefendinin sorusuna bir yanıt olarak söyleyeyim- en büyük eksiklerimizden biridir.

Efendim tekrar değerli konuşmacılarımıza çok aydınlatıcı konuşmalarından, öğretici konuşmalarından dolayı teşekkür ediyoruz. Sizlere de 2,5-3 saate yaklaşan yakın ilginiz den dolayı teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Burada arkadaşlarımıza verilecek belgeleri benim masama koymuşlar. Ben mi vereceğim? Ben vereceğim. Konuşma sırasıyla İlhan arkadaşımızdan başlayarak belgenizi sunayım, tebrik ediyorum.

50. YIL OTURUMU

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Çağatay Keskinok

Selman Ergüden

Remzi Sönmez

Deniz Kimyon Tuna

Selman Ergüden

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Şehir Plancıları Odası'nın 50. Yılı Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

Çok teşekkür ederim. Ben sözlerime TED Üniversitesi'nde ve bu salonda olmaktan büyük bir mutluluk ve gurur duyduğumu söylemek ile başlamak istiyorum. Ben 1958'de TED ortaokuluna girmiştim. 1965'te de mezun olup Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne girdim. 1969'da da oradan mezun oldum. TED Ankara Koleji gerçekten ve çoğu çevrelerin kabul ettiği gibi doğru yönde eğitim veren ve çok yurtsever, Atatürk ilkeleri yönünde eğitimi yürütmek isteyen bir kuruluştur. Bu salona girdiğimde ilk gözüme çarpan şey de Büyük Önderimiz Atatürk'ün resminin olması ve tek olması. Beni çok mutlu etti. Çok gurur duydum.

Odanın kuruluşuyla ilgili hatıralarımı, ne yaptığımızı anlatmaya başlamadan önce daha önceki oturumda bir arkadaşımızın Bodrum imar planıyla ilgili bildirdiği görüşe değinmek istiyorum. Bodrum imar planının doğru düzgün ele alındığı ilk dönemde İller Bankası'nda çalışıyordum. 1967 yılında ODTÜ'de öğrenciyken, Bodrum'da staj yaptığımız için Bodrum ve yöresi için oldukça bilgi sahibi olmuştuk. İller Bankası'nda çalışmaya başladığım zaman, İller Bankası da belediyelerden emaneten imar planı alma işlemi yürütüyordu ve Bodrum Belediyesi de imar planının yapılmasını İller Bankası'nı yükümlendirmişti. Banka Planlama Dairesi yetkilileri de biz hiç olmazsa Bodrum'u biliyoruz diye çok genç plancı olmamıza rağmen, ben ve sınıf arkadaşım Güntürkün Bükülmez, bir de bizden biraz daha kıdemli yine Orta Doğu mezunu mimar Ahmet Turan Altıner'i görevlendirdiler. Biz altı ay Bodrum'da kaldık ve gerçekten çok şeffaf ve açık bir imar planı çalışması yaptık. Kadastro haritaları üzerinde ayrıntılı çalıştık. Bodrum yöresinin ne kadar büyük bir potansiyel taşıdığını ve sadece belediye sınırları içerisinde değil de, tüm yarımadaya hitap edecek bir planlamanın gerektiğine inandık ve bunun doğru dürüst ele alınması

kaydıyla Bodrum Belediyesi ile birlikte, Bodrum Belediye sınırları ve küçük bir mücavir alan sınırları içerisine plan yaptık. Bu planı yaparken Bodrum halkıyla gayet açık ve şeffaf bir yöntem geliştirdik. Örneğin, 3 mahalleye yeni ilkokul sahaları seçiminde kadastral haritalar üzerinde kimsenin mülkiyetine tam zarar vermeyecek şekilde, herkesin ortak mülkiyetlerinin olabileceği yerler belirledik. Belediye Meclisini de toplantıya çağırıp bütün mülk sahipleriyle: "Bakın buralarda okul yapılması lazım. Biz düşündük, teknik olarak kimse çok zarar görmesin, herkes biraz fedakarlık yapsın, yollar şöyle geçecek falan" diye bu çalışmayı herkesin görüşünü alarak tamamladık. Belediye meclis kararı ve onayını alarak İller Bankasında bitirdik ve plan bu şekliyle onaylanarak yürürlüğe girdi. Bu çalışma 1971-72 yıllarında oldu. Yaptığımız çalışmalar ve planla ben hala çok gurur duyuyorum. Birçok arkadaş Bodrum ve yöresini gayet iyi biliyordur aranızda. Çok sıkışık, trafik şöyle böyle; fakat dikkat ettiyseniz Bodrum'un kendi içinde -ki bizim planlamamızı sadece oraya sınırlandırılmıştık 3 kattan yüksek bina yoktur. Bodrum içerisinde Mandalina bahçeleri büyük ölçüde korunmuştur. Kat alanı kat sayıları sınırlı tutulmuştur. Bodrum yarımadasının fiziki planının yapılması çok büyük bir olaydı ve bizim bölge için büyük ölçekte alınmadan böyle bir işe girişmemizin doğru olmayacağını ve gücümüzün yetmeyeceğini anlamıştık

Bakın 1971 yılından bu yana Bodrum yerleşmesinin planını ve gelişimini, bir de benzer sahil kentlerimizi, mesela Kuşadası'nı ve Marmaris'i düşünün. Bu son iki yerleşim ne kadar büyük değişimlere maruz kalmışlar birer büyük kent haline gelmişler, kendi özel karakterlerini büyük ölçüde yitirmişlerdir. Bizim yaptığımız Bodrum planı 1973-74 yıllarında Turizm Bakanlığınca "örnek plan" diye tanımlandı ve turizm alanlarında benzer girişimlerimler desteklendi. Bodrum planı sonraki yıllarda bir çok kez ele alındı ama bizim çalışmamız büyük ölçüde korundu sanıyorum. Bodrum planlamasını ile ilgili bu hikayeyi sizlerle paylaşmak istedim.

Odanın kuruluşuna gelince: İlhan Tekeli hocamız anlattı. İlk odanın kuruluşu için dilekçelerini 1967 yılında vermişler. Başta rahmetli Esat Durak , İrem Acaroğlu ve İlhan Tekeli hocalarımız ile Şehir Planlama Yüksek Lisansı sahibi bazı büyüklerimiz bu ilk girişimde bulunmuşlar. Fakat odanın resmen kuruluşu 1969 yılına kadar sürüncemede kalmış. 1969 yılında odanın Türk Mimar Mühendis Odaları Birliği'nde tescili yapılıyor, fakat ondan sonra da, yine İlhan Tekeli hocamızın anlattığı gibi, imar planlamasıyla ilgili mimarların itirazıyla bu odanın kurulmaması yönünde gelişmeler, direnç oluşuyor. Ayrıca bazı Harita Mühendisleri Odası mensuplarının da bir mesleki çıkar çelişkisi gördükleri nedeniyle herhalde itirazları oluyor. Böyle bir oda olamaz, şehir plancıları mimar veya mühendis değillerdir gibi nedenlerle Danıştay'a dava açılıyor. Danıştay davası da 1972'de sonuçlanıyor ve odamız resmen kurulmuş oluyor. Ondan sonraki dönemde bu odayı kuran büyüklerimiz, Esat, İlhan ve İrem hocalarımız "artık odayı gençler alsın" diye gençlere bırakmak istiyorlar. Orol Ataman 1974-75 yıllarında odaya başkanlık yapıyor.

Ben de 1976 yılında benden 3-4 sene sonra mezun olmuş rahmetli Yusuf Okçuoğlu, Gökhan Menteş, Cengiz Çakan gibi arkadaşların teşvik ve talepleri ile oda yönetiminde göreve talip oluyorum. Başta Master Tez hocam Esat beyin yönlendirmesi ve bu işin kurumsallaştırılması için bir girişimde bulunuyoruz. Bu arkadaşlar içerisinde en kıdemli ben olduğum için beni başkan yapmak istiyorlar ve bende bu görevi üstlenmeye hazırlanıyorum. Biz tam odanın yönetimini ele alarak öncelikle kurumsallaşma işlerini tamamlamayı amaçlarken 1976 yılında mezun olan sınıftan bir çok arkadaş da yönetimine talip oluyor. Bu şekilde çok güzel bir hizmet hevesi ve yarışması olayı gelişiyor. Daha önceleri oda yönetimi için talip ve heves çok az iken birdenbire seçime giren yeni bir grup doğdu ve sonuçta yönetim bu iki gruptan karma bir liste ile oluştu ve çalışmalara başladık.

Yaptığımız işler şimdi sizlere komik gibi gelecek. Fakat hiç de öyle komik değildi. Üyelerimizi, yani potansiyel üyelerimizi teker teker takip etmek, onları bulmak, odaya üye olmaya ikna etmek. Aidat paralarını almak. Bunun gibi 50-60 kişiyi toparladık ve odaya üye yaptık. O sırada ben de 55 numaralı üye olarak kaydoldum. Yani düşünün ancak 50-60 kişilik bir grup halindeydik.

Odanın yeri yurdu yoktu. Daha önce genel sekreterlik görevinde bulunan Sedvan Teber arkadaşımız elinde bir ateşe çanta, içinde odanın mührü, bir iki makbuz defteri, aidat bedeli falan, işleri ancak bu şekilde yürütebiliyordu. Mimarlar Odası ile görüşmeler yapıldı ve sağ olsunlar Konur Sokak'taki binalarında çay ocağının yanında küçük bir odayı bize tahsis ettiler. Çalışmalara orada başladık ve artık fizik olarak da bir mekanımız oldu.

Yapılacak işler öncelikli olarak mesleki alanda etkimizi arttırabilmek, üyelerin menfaatlerini koruyabilecek yasal düzenlemeler ve meslek alanlarımızı genişletebilmek gibi konulardı. Tabii odanın görünürlüğünü arttırmak, şehir plancıları olarak tanınmamızı sağlamak da önemli bir konuydu.

1978 yılında görünürlüğümüzü artıracak en büyük çalışma, Dünya Şehircilik Günü'nün kutlamasıydı. Türkiye Milli Komitesiyle birlikte Şehir Plancıları Odası olarak bir kolokyum gerçekleştirdik. İşin büyük kısmını İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde,Mehmet Çubuk hocamız yürütüyordu. 1978 yılından sonra da odayla Dünya Şehircilik Günleri birlikte kutlanmaya başlandı. 1996 yılından sonra da sabah İlhan Hocamızın anlattığı gibi tamamen odanın önderliğinde ve tek başına odanın yönetiminde yürütüldü.

Mesleki faaliyetlerde yaptığımız işlerin iki önemli başarısı oldu. Birincisi, şehir planlamadan mezun olan ve şehir plancısı olarak odaya üye olan kişilerin doğrudan imar planı yapabilme yetkisini düzenleyen yönetmeliği ilgili mercilerde kabul ettirebildik. İkinci önemli konu, ODTÜ veya başka üniversitelerden mezun şehir plancılarının teknik

eleman olarak kabul edilmesidir. O zamana kadar yürürlükteki mevzuata göre şehir plancıları teknik eleman sayılmıyordu. Bunun mücadelesi verildi ve yürürlükteki personel kanuna göre teknik elemanlara sağlanan avantajlardan faydalanması konusu da bir şekilde halledildi.

Bizim dönemimizde yine önemli bir konuya girmeye çalıştık. Şehir Planlama Odası'na üye olan arkadaşların bir vakıf etrafında birleşerek aynı zamanda bilfiil imar planı yapmalarına yol açabilecek bir düzenleme hayal ediyorduk. Bu amaçla Belediyeler Planlama Hizmetleri Vakfı ismiyle bir vakıf kurulması için çaba gösterdik ve 1978 yılında bu vakıf kuruldu. Ancak vakıf olarak 1978 yılında kuruluş dışında bir iş yapamadık. Bizden sonraki dönemde, mesela Remzi arkadaşımızın başkanlık yaptığı dönemde bazı faaliyetler olmuş. Remzi arkadaşımız onları anlatabilir. 1978 yılından sonra da benim görev sürem bitti. Yusuf Okçuoğlu arkadaşımız 1979 yılında başkan oldu. Benim söyleyeceklerim odayla ilgili bu kadar. Soru olursa memnuniyetle açıklamalar yaparım.

Teşekkür ederim.

Remzi Sönmez

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Şehir Plancıları Odası'nın 50. Yılı Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

Sizlere 90'lı yıllarda ülke koşulları içinde odanın ve meslek alanının gündemini yansıtmaya çalışacağım. 1992-94 yılları arasında oda yönetim kurulu üyeliği, 94-96 arasında oda yönetim kurulu başkanlığı görevini yürüttüm. 2000'den sonra da iki dönem 2002-2006 yıllarında TMMOB'da odamızı temsilen yönetim kurulu üyeliği yaptım.

90'lı yıllarda ülkenin ekonomik sosyal-siyasal koşulları, meslek örgütlerinin mesleki/toplumsal mücadeleleri biçimi, oda faaliyetlerinde de belirleyici oldu. Gündemi oluşturan konular nelerdi, odamız bu süreçte nasıl duruş sergiledi, hangi politikaları izledi, meslek örgütü olarak toplumsal ve mesleki anlamda ne tür kazanımlar elde etti? Neler başarabildi, neleri başaramadı? Bunları ortaya koymaya çalışacağım.

1994 yılı şehir plancıları odasının 25'inci kuruluş yılı idi toplantılar, paneller düzenleyerek, kuruluştan bu yana geçen 25 yılın muhasebesini yapmıştık. Planlama dergisinin 25. yıl özel sayısını çıkarmıştık. Şehir planlama mesleğinin yetkilileri ve diğer meslek alanları ile ilişkileri bakımından sorunlar yaşıyorduk. Dergide, İlhan Tekeli'nin odanın kuruluş dönemiyle ilgili. "Şehir Planlama, Mimarlık Üzerine Sürülen Bir Krema Değildir" makalesini tekrar yayınlamıştık. Yine aynı dergide aramızdan ayrılan saygıyla andığımız Esat Turak Hoca'nın "şehir planlamanın son 10 yılı ve geleceğe dönük 5 yıllık perspektif" başlıklı yazısı oda yönetim, meslektaşlara yönlendirici uyarı ve önerilerde bulunmaktaydı.

90'lı yıllar, Dünya'da küreselleşme rüzgârlarının estiği, refah devleti döneminin sona erdiği kamusal hizmet üretiminin yerini özelleştirme uygulamalarının aldığı/hız kazandığı, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile tek kutuplu bir dünyaya doğru evrildiğini, güçlü ulus devlet modelinin iflas ettiği söylemi ile dünyanın yeniden biçimlendirildiği bir dönem olarak görülebilir.

Küreselleşme/yerelleşme, sürdürülebilir kalkınma, sosyal devletin küçülmesi, özelleştirme, post-modernizm, post-fordizm, esnek üretim, yönetişim, katılım vb. bu dönemin popüler kavramları olarak öne çıkmaktaydı.

Ülkemize gelince; 1980 darbe yönetiminin, toplum üstündeki ağır baskıları giderek azalmakla birlikte sistemin devam ettiği, buna karşın daha demokratik ve örgütlü bir toplum için çabaların/mücadelelerin sürdüğü, toplumda örgütlenme ve dayanışma çabalarının arttığı bir dönemdi.

Mühendis, mimar ve şehir plancıları ve onun örgütü olan TMMOB, 1980 darbesinden en fazla etkilenen, toplum kesimlerinden biri olarak, bu dönemde örgütsel varlığını ve mesleki dayanışmasını sürdürebilme başarısını gösterebilmişti.

Bunda, TMMOB'nin ve üyelerinin bugün de geçerli olan, geleneksel dayanışma kültürü ve özverili yöneticileri ve çıkarsız yurtseverliğinin çok önemli payı olduğunu teslim etmek gerekir.

1969 yılında kurulan Şehir Plancıları Odası'nın (Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası) ilk 10 yılı kuruluş yılları olarak değerlendiriliyor. 1980 sonrası dönem ise, daha çok Odanın kurumsal varlığını sürdürmesi açısından önem kazanmaktadır. Öyle ki yalnızca Oda üyelerinin ödentileri ile ve o dönemin sınırlı sayıdaki yöneticilerinin özverileri ile Odanın kurumsal varlığını sürdürmüştü.

80 darbesinin sonrasında toplumda demokratik taleplerin arttığı toplum üzerindeki ağır baskıların göreli azaldığı, nispi demokratikleşme çabalarının görüldüğü bir dönem yaşandı. Siyasal partilerin yeniden kurulması ile ANAP sonrası koalisyon hükümetleri devam etmekteydi. Yerel yönetimlerde 80 Darbesinin arkasından gelen ANAP yönetiminin toplumsal tabanı erimekte, yerel yönetimler 89'da sosyal demokrat partilere geçmekteydi.

Şehir Plancıları Odası, 90'lı yıllara bir yönetim değişikliği ile başladı. 1990 yılında yapılan Genel Kurulda çoğu ODTÜ mezunu genç plancıların (Senih Kitapçı ve arkadaşları) yönetime talip olup seçilmesi salt yönetimde sıradan bir değişiklik olarak değil niteliksel bir değişimi de işaret etmekteydi.

Şehir Plancıları Odası'nın Şehircilik/Planlama alanındaki rolü/iddia konusunda inisiyatif almak isteği, o dönem şehir plancılarından da önemli destek görmüştü. Plancılar toplumda daha görünür, yetkili ve etkin olmak istiyordu. ŞPO'nun 1990'lı yıllardaki tüm yönetimi şehircilik, planlama, kentleşme alanındaki sorunlarla uğraşmayı ve mesleki alanındaki sorunları çözmeyi amaçlamak üzere yola koyuldu.

90'lı yıllar odanın kurumsal yapısının gelişip güçlendiği yıllar. Bölüm sayısının artışı ile her yıl daha fazla plancının aramıza katıldığını ve plancıların Ankara, İstanbul ve İzmir dışında yurt düzeyinde yaygınlaştığı, illerde ve büyük ilçelerde de görev yaptığı bir

süreç yaşanmış, oda örgütlüğünde buna göre yaygınlaşmıştı. Antalya, Samsun, Trabzon, Bursa, Kayseri daha sonra da Diyarbakır, Adana (Çukurova) şubeleşmişti. Şube, işyeri ve il temsilciliklerinin aktif olarak çalıştığı bir dönemdi. Bunda, plancıların ülke düzeyindeki dağılımının yanı sıra, bu kentlerin sorunlarına/planlamasına müdahale ve katkı talepleri de öne çıkmaktaydı.

Yine bu dönemde, plancılar salt İller Bankası, Bayındırlık ve İskân ve Büyükşehir Belediyelerinde değil, daha küçük belediyelerde ve Karayolları, Çevre Bakanlığı, Kültür ve Turizm, Ulaştırma Bakanlıkları gibi kurumlarda da istihdam edilmeye başlamıştı.

1985'ten bugüne Planlama yetkilerinin yerel yönetimlere devri planlama anlayışındaki değişmeler, yeni plan türlerinin ortaya çıkması plan kademelerinin yeniden kurgulanması meslek gündemini oluşturmaktaydı.

Yerel yönetimlere verilen yetkilerin kullanılmasındaki sorunlar, Büyükşehir Belediyeleri çevresindeki Belde Belediyelerinin planlama ve uygulamaları, kentlerin saçaklanması, büyük kentlerin çeperlerinde ihtiyacın çok üstünde yerleşimin planlanması, tarım alanlarının, kıyıların yerleşime açılması, şehircilik, planlama sistemindeki değişmeler, planlamada yetkilerin merkeze parçalı olarak geri dönüşü sektörel planlama yetkileri, planlamada bütünselliğin ve kademeli birlikteliğin kaybedilişi vb. olumsuz süreçlerin yaşanması, bu süreçte kentsel mekâna ilişkin kaygıların giderek artması planlamanın gündemini belirlemekteydi.

Özelleştirme uygulamalarının kentsel mekân kalitesine etkileri, gecekondu olgusu/ barınma-rant ikilemi. Gecekondu mahallelerinden gecekondu kentlere geçiş, gecekondunun nitelik değiştirmesi başlıca gündem konuları idi.

1980'lere kadar göçler, nüfus artışı ve gecekondulaşmanınoluşturduğu mekânsal ve toplumsal yapı formal ve informal olarak ikili bir yapı oluşturmaktaydı. Planlı imarlı kesimle/plansız ya da düzensiz oluşan gecekondu bölgeleri olarak değerlendirilebilir.

1980'lerden sonra kentlere olan göçler giderek azalmasına rağmen, kentlerin/ özellikle metropollerin hızlı nüfus artışı 1990'larda da sürmekteydi. 1985'te 2981 sayılı kanunla getirilen imar affı ve buna göre yapılan ıslah planları ve işgalciler tapu verilmesi gibi uygulamalarla gecekondular yasallaştırılmış oldu. Bu gelişmelerle daha önce formal planlama sürecinin dışında kalan gecekondu bölgeleri de planlama sistemine dahil oldu ve kentin "Planlı Bölgelerine" dönüştüler. Önceden daha çok kente gelenlerin barınmalarına yönelik toplumsal bir mekanizma olarak görülen gecekondulaşma 1990'larda artık "rant aracı" olarak görülmeye/değerlendirilmeye başladı. Bu konuda bir anlayış değişikliği yaşandı (Dikmen Vadisi'ndeki gecekonduların barınma hakkı). Odamız, imar aflarını plansız gelişmeyi kışkırtan ve toplumsal/mekânsal adaleti zedeleyen bir karar olarak değerlendirmekteydi. Bu nedenle imar aflarına karşı çıktığı gibi, ıslah planlarını da

pek çok yönü ile eleştirmekteydi. Nitekim, 1990'lı yıllara gecekondulaşma, niteliksel ve niceliksel bir değişim yaşadı. Büyük kentler çeperlerinde dini grupların örgütlülüğünde/himayesinde kaçak kent parçaları oluşturmaya başladı. 90'lı yıllarda bu gelişmeler bugünkü iktidarın yolunu açan önemli bir etken oldu.

90'lar dünyada çevrecilik akımlarının yükseldiği, Birleşmiş Milletlerin Rio ve Habitat konferanslarında çevre ve barınma hakkı gibi 3. kuşak insan hakları konusundaki ilerlemelerin yanısıra, Gündem 21 Eylem Planının yaşama geçirilmesi konusundaki çalışmalar, hükümet dışı sivil toplum organizasyonların çevre ve katılım konusundaki inisiyatiflerini artırmaktaydı. Ülkemizde de Gündem 21 Eylem Planına dayalı olarak özellikle yerel yönetim alanında organizasyonlarla farkındalık ve kapasite geliştirme çalışmaları sürdürülmüştü. Odamız bu alanda Habitat-II çalışmaları kapsamındaki faaliyetler, toplantılar, yayınlar yapmış, "Çevre ve Katılım", "ÇED ve Planlama" yayınlarını gerçekleştirmişti.

90'lı yıllar odamızın da içinde bulunduğu demokratik kuruluşların, kente doğaya karşı işlenen suçlara karşı hukuk mücadelesinin de başladığı bir dönem sayılabilir. Daha önce de idarelerin yanlış kararlarına karşı odamız yargıya gitmişti. (Örneğin 1970'li yıllarda çatı katlarının tam kata dönüştürülmesine karşı oda dava açmıştı.)

90'larda planlama yetkilerinin yönetimlere geçmesi ile büyük kentlerde ve turizmin geliştiği kıyı yerleşmelerinde plan ve uygulamalardaki olumsuzluklara karşı toplumda bir karşı çıkış ve demokratik kuruluşların idari yargıya gitme süreci uç vermeye başladı ve bu eğim güçlenerek günümüze dek süregeldi.

Turizm merkezi planlamasındaki ayrıcalıklı kararların kentlerin plan bütünlüğünü bozmasına karşı 90'ların başında odamız dava açmıştı. Yine Gökçek'in katlı kavşak uygulamalarına karşı mimarlar odası ile birlikte yargı yoluna gitmiştik.

Ancak Antalya nazım imar planlarının yargı kararı ile iptali en çok tartışılan ve bu dönme damga vuran bir gelişme olarak görülebilir.

Bu döneme ilişkin özelleştirmeyle ilgili konudan söz etmekte, ortaya koymakta yarar var. Özelleştirme Kanunu 1994 yılında yasalaştı. Oda olarak bu konuya dikkat çekmiş, sempozyum düzenlemiştik. Odanın kuruluş yıllarında "kent toprakları kamulaştırılmalıdır" sloganı öne çıkıyordu. Ama daha sonra öyle gelişmeler oldu ki, bırakın kamulaştırmayı eldeki mevcut kamu arazilerinin de elden çıkması söz konusuydu özelleştirme uygulamaları ile. Bu gelişmeleri birlikte yaşadık, gördük. Bugün İstanbul'da deprem alanlarının kalmadığından söz ediliyorsa, yoğunluktan, hava kirliliğinden, trafikten, söz ediliyorsa bunların pek çoğu kent içinde kalmış olan kamu arazilerinin özelleştirilmesi ve bu alanlarda AVM'ler, rezidanslar yapılmasından kaynaklanıyor. Teşekkürler.

Deniz Kimyon Tuna

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Şehir Plancıları Odası'nın 50. Yılı Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

Odamızın nice 50 yılları olsun. Daha örgütlü bir mücadeleyle, büyüyen bir örgütlülük ile..

Ben 10 yıllık bir şehir plancısıyım ve Odanın son 10 yılına yakından tanıklık ettim. Mezun olduğumda, bir pazar günü diplomayı aldım ve ertesi gün pazartesi sabahı saat 9'da kendimi Odanın kapısının önünde buldum. Mezuniyet töreni için Ankara'ya gelmiş olan babam memlekete geri dönüş yoluna çıkarken beni de üye olmam için Ankara'da odanın önünde bırakmıştı. O tarihten bu yana da odanın çalışmalarını daha ilgiliyle izledim, odada çalıştım ve yönetim kurullarında çeşitli görevler aldım.

Ama bu tanıklık ettiğim, içinde yer aldığım, emek ettiğim dönem zorlu bir süreç idi, bu nedenle ben odanın farklı bir sürecine tanıklık ettiğimi düşünüyorum. Çatışmalı bir süreçte odanın da çatışmanın bir tarafı olduğu bir sürece tanıklık ettim. Keşke az evvel aktarılan kuruluş dönemindeki hikayeler gibi daha iyi şeyler anlatabilsem ama Odanın son 10 yılı bir mücadele, bir kavga dönemi, zor bir dönem. Siyasi iktidara karşı bir mücadelenin örgütlendiği, yükseltildiği, yükseltmek zorunda kaldığı; Odanın bu tutumu sahiplenmek zorunda kaldığı bir dönem oldu. Aslında Selman Bey de, Remzi Bey de bahsetti. Ülkenin siyasi tarihine ve aslında kapitalizmin tarihine ilişkin olarak kentlerde değişen, dönüşen yapılanma durumlarına ilişkin Oda hep bir pozisyon aldı. Bu pozisyon da bu dönem şöyle şekillendi: Son 10 yıllık süreçte kamusal varlıklara ve kamusal alanlara el koymanın hızlandığı, mülksüzleştirmenin arttığı ve palazlandığı, sermaye birikim süreçlerinin mekan üstünden yürüdüğü, toplum aleyhine çeşitli tahakküm süreçlerinin işletildiği bu süreçte, kamusallıklarımızı korumaya yönelik, kamu yararını korumaya dönük ciddi bir mücadele örgütleme gereği oluştu ve Oda da bunu gerçekleştirdi. Hala da bu mücadeleyi sürdürüyor. Bu bakımdan sabahki oturumda yer alan Tarık Hoca'nın

siyasal değerlendirmesindeki “savaş” benzetmesine, tanımlamasına katılıyorum. Savaş hali, savaş alanı. Peki, savaş alanında Odayı nerede ve nasıl tanımlıyoruz? Oda bence bu savaş alanında, bir mevzi alanı. Burası bizim örgütlenebildiğimiz, birlikte bir şeyi savunabildiğimiz, mekanları kentleri, doğal alanları koruyabildiğimiz bir mevzi alanı; bir araya gelebildiğimiz, birlikte ürettiğimiz, dayanışmayı örgütlediğimiz bir mevzi alanı. Bu açıdan günümüz koşullarında Odanın varlığının çok kritik olduğunu diye düşünüyorum.

Bu dönemi aslında odamızın kolokyumlarının konu başlıklarına bakarak da anlayabiliriz. 2008 yılındaki kolokyum teması "Kazananlar, Kaybedenler", aslında bir savaş hali tarif ediyor gibi; Oda o zamandan bu son 10 yıllık süreci okumuş, öngörmüş diyebiliriz. Daha sonraki 2009'daki kolokyum başlığı ise "Kentleri Korumak, Savunmak." Esasen böylesi bir “koruma” misyonumuzun olduğu 10 yıl önceki kolokyumlarda tartışılagelmeye başlamıştı. Bugün burada olduğu gibi, kolokyumlarda meslek odamız içerisindeki sorunları, konuları tartışıyor ve güncel olarak ortak siyasi belirlenimi üretiyoruz. Ve bu çerçevede ve doğrultuda Odamız, odamızın kurulları çalışma yürütüyor.

Bununla birlikte Odanın son 10 yılındaki basın açıklamalarına bakalım; nasıl bir söylem üretildiğine, geliştirildiğine.. Öne çıkan kavram: Mücadele ve mücadele çağrısı. Hep birlikte mücadeleyi büyütmek, Basın açıklamalarıyla çeşitli konularda gerçekleştirilen mücadele hakkında bildirimler ve mücadeleyi daha da geliştirmeye yönelik çağrılar yapıldı. Bu mücadele, büyük ölçüde bir hukuki mücadele temelinde sürdürüldü. Bu dönem Odanın çok sayıda iptal talebiyle idari yargıda davalar açması gereken bir dönem oldu. Çok sayıda, çünkü mekanı planlama araçlarıyla dönüştüren veya mekanın değişimine dair çeşitli idari kararlarla çok sayıda gayri-hukuki işlem yapılıyordu. Bunlar, planların araçsallaştırılarak gerçekleştirilen el değiştirme ve el koyma süreçleri meseleleri, planların niteliksizleştirilerek siyasi iktidarın ve sermayenin baskısı altında oluşturulan planlar. Eğer bu planları birer çizgi olarak şematize edersek Oda da bu çizgilere karşı kendi çizgisini çizmeye başladı, bu oluşumlara karşı koymaya dönük önemli bir hukuki mücadele yürüttü. Hala da bu mecrada mücadelesini sürdürüyor. Bunun çok kritik olduğunu düşünüyorum.

Bu konuyla ilişkili bir başka konu da şu: Mücadele konusu olan planlama ve şehircilik alanındaki tüm bu sorunlar şehircilik ilkeleri olarak tarif ettiğimiz kurallara aykırı olarak gerçekleşiyor. Ancak, bu sorun alanı planların icracılarından bağımsız bir konu değil. Dolayısıyla, meslek etiğine aykırı işlemlerin son bulması için somut ilke ve esaslarla meslektaşların denetlenme gereği ortadaydı. Meselenin bu boyutunun ayrıca öne çıktığının düşünüyorum. Çünkü bu son 10 yıllık döneme tekabül eden bir başka önemli çalışmalardan biri de 2012 yılındaki Genel Kuruluna sunulan mesleki etik ilke ve kuralların belirlenmesi. Elbette ki planlamaya dair ilkeler 2012 yılında keşfedilmiş değildi, bu ilkelerin tarihi çok daha geçmişe dayanıyor ama Türkiye'de hukuksal niteliğe

bürünmesi Odanın genel kurul kararıyla bu dönemde gerçekleşti. Bildiğiniz gibi, bu metin 2014 yılındaki Genel Kurul kararıyla kesinleşti. İlkelerin ve etik kuralların üretiminin, Oda bütününde bunun hukuki nitelik kazanmasının konjöktürel olarak çok anlamlı, kritik politik bir müdahale olduğunu düşünüyorum. Son dönemin en önemli çalışmalarından biri de bu çalışma diyebilirim.

Ülkenin tarihsel izleği kapsamında meslek alanımızla ilgili bir başka başlık da bu süreçteki kentsel toplumsal hareketler. Bu son 10 yılda hukuki mücadeleyle aslında odanın içerisinde yer aldığı kentsel mücadeleye dair önemli farklı bir deneyimi var. Gezi. Geçmişinde odanın sürdürdüğü hukuki mücadele Gezi hareketine ciddi bir meşruiyet zemini sağlıyor. Hareketi bir hukuki mücadele ile sınırlı tanımlamak mümkün değil ancak bu boyutun hareket ile ilişkiselliğini görmek gerek. Nitekim iktidar da bunu görmüş. Burada bu noktada ayrıca ifade etmek lazım. O mücadele nedeniyle bugün İstanbul Şube üyelerimiz, İstanbul Şube Yönetim Kurulunda olan arkadaşlarımız yargılanıyor. Meslektaşlarımız bir mesleki ve oda faaliyeti öne sürülerek, müebbet cezası ile yargılanıyor. Gezi parkı ve taksim meydanına yapılan müdahalelere karşı sürdürülen Oda faaliyetleri nedeniyle, bu meşru toplumsal mücadelenin kavramlarını, hukuki temellerini ve araçlarını oluşturduğumuz örgütlediğimiz için Gezi davasında yargılanıyoruz. Davalı olan, meslektaşımız Tayfun Kahraman ile Mimarlar Odasından mücadele arkadaşlarımız Mücella Yapıcı ve Can Atalay'ın nezdinde aslında o mücadelenin bir bakıma başını çeken Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası, toplumsal fayda ile için çalışan örgütlü yapılar yargılanıyor. Bu dava meslek örgütlerimizin yargılandığı bir davadır. Bu anlamda da kritik bir dönemden geçiyoruz. Hukuki mücadelemizin bir şekliyle baskı altına alınmaya, sindirilmeye çalışıldığı otoriter müdahalelerin gerçekleştiği bir dönem. Çünkü, asli bir görev olarak toplumsal fayda için yaptıklarımız, toplumsal mücadelelere meşruiyet sağlıyor ve bu çalışmaları bu bağlamda güçlendirecek nitelikte; sahip olduğumuz araçlar, bilgi birikimimiz ve yaptığımız çalışmalar bugün toplumsal hareketlenmeyi de mobilize edecek önemli araçlar. Bu nedenle de, toplumsal rolümüzün çok kritik olduğunu düşünüyorum.

Bir başka konu. Bu son 10 yıllık süreçte Oda farklı olarak neyi gördü? Öğrencileri. Bu dönem Öğrenci örgütlenmesinin ciddi bir şekilde geliştiği bir dönem oldu. Ben de öğrenci örgütlülüğünden gelen biriyim, ODTÜ'deki Mimarlık Fakültesi Topluluğu'ndaki arkadaşlarımızla yürüttüğümüz çalışmaları, eleştirel düşünce üretim yaklaşımımızı, birlikte çalışma pratiğimizi hep birlikte odaya taşıdık. Ve oda yapısına dahil olduğumuz günden beridir, oda içerisinde öğrenci örgütlülüğünü geliştirmeye çalışıyoruz. Örneğin, yaz eğitim kampları bu örgütlenme çalışmasının önemli bir ayağı. Genç bir nesil gelmeye başladı, daha güçlü bir nesil gelmeye başladı. Bu örgütlenme politikasının odanın bugünkü dinamik yapısına dair önemli bir katkı olduğunu düşünüyorum.

Az önce, oda yayın faaliyetlerinden ilk dergi çıkarılma faaliyetlerinden bahsedildi. Son dönemde Odanın bugünkü yayıncılık faaliyeti farklı bir aşamaya taşındı. Daha bilimsel nitelikli, indekslerde taranan bir yayıncılık faaliyeti var ama bu yeterli değil. Yayın alanı, mesleki bilgi ve araştırmaların, deneyimlerinin daha da çok paylaşıldığı geliştirmesi gereken bir alan. Bunun eksikleri noktasında bir özeleştiri yapmak gerekebilir. Ancak, belirtmek gerekir, bir söylemi ya da bir sürdürülen mücadelenin farklı araçlarla, meslektaşlarla paylaşılması için de çeşitli yollar denendi ve başarıldı. Mesela AOÇ Hikayeleri kitabı böyle bir çalışma ürünü. Odamız ilk defa bir çocuk kitabı çıkardı. Bu mücadele farklı anlatılarıla nasıl aktarılabilir, bir alanın niteliği, tarihselliği toplumun farklı kesimlere nasıl ulaşabilir, bir alanın tarihselliği ve önemi nasıl içselleştirilebilir? Bu sorular üzerinde, bir deneme yapıldı. Ben bu arayışların çok yaratıcı ve önemli olduğunu düşünüyorum.

Kadın örgütlenmesi, kadın şehir plancılarının örgütlenmesi Odanın bu son 10 yılında içerisinde yer aldığım bir başka önemli örgütlenme alanı. Toplumsal Cinsiyet, Kent ve Mekan Sempozyumu düzenlemeye başladık. 2 yılda bir bu temada sempozyum yapma kararı aldık. İkincisini de bu sene gerçekleştirdik. Kuşkusuz bu alandaki tartışmalar, bu kavramlar, son 3-4 yılın ya da son 10 yılın kavramı ya da sorunu değil. 70'lerden bu yana aslında kentsel coğrafyada toplumsal cinsiyet, mekan ve cinsiyete dayalı eşitsizliklerin üretimi, kapitalist-patriarkal kentsel kurgunun eşitsizlikleri yeniden üretir biçimde yapılandığı tartışılıyor ve bu konuda eleştirel çalışmalar yapılıyor. Böyle bir arka plan varken, biz bunu biraz geç keşfettik ve geç tartışmaya başladık. Bu da bir başka özeleştiri denilebilir ama başladık. Bu çalışmalarla hem kuramsal ve kavramsal olarak besleniyor, hem de güncel sorunların cinsiyet temelli nasıl olduğunu sorguluyoruz ve gündemleştirmeye çalışıyoruz, bu yaklaşımı geliştirmeye çalışıyoruz.

Yeri gelmişken, şunu da söylemeliyim. Kadın meslektaşlarımızla iletişim kurduğumuz bir grubumuz var. Bugünkü program orada çok eleştirildi. Açılış oturumunda kadın bir meslektaşımızın olmayışı bir eleştiri konusu oldu. Bu oturumda da bunu söylemek bana düştü. Her alanda ve organizasyonda, kolokyum programlarında da cinsiyet eşitliği olması gerekiyor. Burada ilk oturumda yer alan hocalarım İlhan Hocam, Tarık Hocam, Baykan Hocam yanlış anlamasın. Onlardan bağımsız bir konu. Ben bu eleştiriyi açıktan kolokyum düzenleme kuruluna iletmek isterim. Umarım kadın örgütlenmesi güçlenir, bir 50 yıl daha geçmez de açılış oturumu kadınlardan oluşan bir oturum olur, diyeyim. Özetle, her alanda eşitlikçi bir düzeni örgütlemek gerekiyor. Kendi örgüt alanımızda ve her alanda eş zamanlı yürüyen bir mücadele bu. Bugün bizim bunları buralarda konuşuyor olmamız sadece oda kadın örgütlülüğü ile de olmuyor, bu hem TMMOB içerisindeki kadın örgütlenmesi, hem ülkede ve dünyada güçlenen ilerleyen feminist hareket ile ilişkili bir durum ve sonuç.

Sona gelmeden önce, güncel meslek alanımızı da ilgilendiren farklı bir pratikten bahsetmek isterim. TMMOB'un da çağrıcılarından biri olduğu, Emek, Barış, Demokrasi şiarıyla Türkiye'nin dört bir yanından meslektaşlarımızın, sendikalı yoldaşlarımızın bir araya geldiği 10 Ekim mitinginde Ankara'da bir katliam gerçekleştirildi. IŞİD'in gerçekleştirdiği bu katliamda 103 arkadaşımızı, yoldaşımızı orada kaybettik ve onlarca yaralı oldu. Katliam sonrası Ankara Gar önü kaybedilenleri anma mekanı haline döndü ve burada bir pano etrafında anma ritüelleri gerçekleştiriliyor. Bu alan hakkında şöyle bir çalışma yürütüyoruz: TMMOB, KESK, DİSK, TTB ve 10 Ekim Derneği olarak 10 Ekim Ankara Gar katliamının gerçekleştiği alanı yeniden üretmek için "Anma Meydanı ve Anma Yeri" temalı bir uluslararası yarışma düzenliyoruz. Bir travma mekanı toplumsal olarak nasıl yeniden dönüştürülebilir? sorusu güncel politik ve mesleki soru. Katliam alanının dönüştürülmesi için çalışmak zorlu ve hassas bir konu olmakla beraber, hem bizim meslek odamızın, hem TMMOB'un, hem de bu dört örgüt için bir görev denilebilir. Bu amaçla alanın yeniden ele alınması için tasarım yarışmasını bir araç olarak tarifledik. Çok yönlü irdelendi bu yarışma. Bence her bakımdan farklı bir deneyim. Ankara'da unutulmuş bir yarışma deneyimi var. Tasarımla, mekan üretimiyle birlikte kent nasıl dönüştürülebilir, karşı bir mekan nasıl yaratılabilir? Bu mekanlar nasıl özgürleştirilebilir? yarışmalar nasıl kurgulanmalı? ya da Yarışmalar mutlak çözüm mü? gibi sorular önümüzde durmakta.

Sözlerimi bitirmeden önce "Odanın hangi söylemleri değişti? Neleri söylüyor?" derken, odanın son dönemde ifade ettiği, benim de aslında bir yanıyla öznesi-nesnesi olduğum konu, odanın söyleminin dayanışma çağrılarıyla bitiyor olması. Bir dayanışmaya ihtiyacımız olduğu bir dönemdeyiz. Öyle ki kamu personel rejiminin değiştiği, güvencesizliğin arttığı, işsizliğin arttığı bir dönem bu. OHAL KHK'larıyla ihraç edilmiş bir akademisyenim. OHAL KHK'larıyla sorgusuz sualsiz bir şekilde mesleğinden men etme, kamu görevinden men edilme sürecinin yaşandığı bu dönemde dayanışma çok kritik ve dayanışma insanı yaşatıyor. Tekrar başa döneyim: Burası bir mevzi alanı bizler açısından; meslektaşlar arası dayanışmanın sağlandığı bir alan. Siyasi iktidarın saldırısı karşısında bizlerin bir araya gelebildiği bir mecra. OHAL KHK'larıyla ihraç edilen bizleri yurttaşlık haklarımız ihlal edildiği için sivil ölü diye tarif ediyorlar. Bizim için meslek odası sivil ölü olmayı reddederek, buna atfeden yok edilişi direnerek, kentlere dair, mesleğimize dair bilgi üretmeye çalıştığımız bir yer. Aslında zihnimizi ve bizi hayatta tutan bir alan. Bu süreçte odanın içerisinde olmanın benim açımdan ayrı bir anlamı var, ayrı bir kıymeti var, tarihsel bir anlamı var, bunu da vurgulamak isterim.

Özetle benim tanıklık ettiğim Odanın son 10 yılı böyle.

Soru-Cevap Bölümü

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Şehir Plancıları Odası'nın 50. Yılı Konuşmaları deşifresinden elde edilmiştir.

SALONDAN: Merhabalar Tuğçe Şanlı ben; OMÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Öğretim Üyesi. Biz şehirciliğe öğrenciyi bu sene aldık ilk kez OMÜ olarak. Bu anlamda da Samsun Odayla çok bir bağlantımız yok ama ben Ankara Merkezdeki arkadaşları, Deniz'i, Remzi Hocamı ya da diğer görev almış arkadaşları tanıyorum. Bu anlamda şubelerle olan odanın bu bağını güçlendirmek, hatta yeni kurulan şehircilik bölümlerine de bu anlamda bir referans oluşturabilecek... Çünkü ben Gazi mezunuyum. Gazi'de okurken hatırlıyorum odadan temsilciler gelirdi, bize mesleği anlatırdı biraz. Bazılarımız heveslenirdi bundan, güzel hikayeler de edinirdik; bazılarımız da "bu bize göre değilmiş" derdi belki. Hani bu bir gelenekti, bu geleneğin de devam etmesi bence çok kıymetli. Buradaki tüm konuşmacılar kendi dönemleri için çok kıymetli işler başarmışlar ve devam etmekteler. Dolayısıyla burada Ankara, İzmir, İstanbul dışındaki oda şubelerinin ve onlar vasıtasıyla da şehir ve bölge planlama eğitimine destek veren bölümler açısından yeni oluşumlar belki de başlatmak gerekiyor ya da bununla ilgili ayrı bir toplantı mı yapmak lazım? Planlama eğitimi üzerine ya da o eğitimin odayla bağlantısı üzerine, şubeler üzerinden. Çünkü Ankara'yla sürekli temasta olmak her zaman mümkün olmuyor başka bir şehirde olunca. Bu aradaki kopukluğu bir şekilde gidermenin kıymetli olacağını düşünüyorum. Ben bununla ilgili bir öneride görüş varsa bunu da duymak isterim açıkçası.

Teşekkür ederim.

SALONDAN- Merhabalar, öncelikle tüm oda çalışmalarına katkı koyan Remzi Bey, Deniz arkadaşımız ve isminizi unuttum, kusura bakmayın. Selman Beydi galiba. Çok teşekkürler

emekleriniz için. Geçmişten bugüne kadar bir kısmına şahsen de dahil olduğum oda çalışmaları gerçekten bizim meslek alanımızı örgütlenmemiz anlamında ve son dönemde de dayanışmamız anlamında çok önemli ve çok da büyük kazanımları zaman içerisinde edindik.

Ben bir yerel yönetimde çalışmaktayım. Benim sorum birazcık yerel yönetimlerin yapılanması ve özellikle de Remzi Bey'in bahsettiği 90'lı yıllardaki artık teknik statü alınması sürecine ilişkin. Ne yazık ki yerel yönetimlerde hala şehir plancıları aslında statü anlamında diğer teknik personel kadar yetkin değiller. Bildiğimiz gibi imar kanunundan kaynaklanan şekliyle karar verme süreçleri meclislerde.

Odanın geçmişinden beri baktığımızda birçok konu var. Galiba 79'dan beri sürekli müelliflik konusu tartışılıyor. Bu konuda sanırım zaman zaman tartışılmış ama hani benim çok net bir bilgim yok bu konuda. Bu, özellikle yerel yönetimlerde imar kanunundan kaynaklı karar verme süreçleri ve meclisin onama yetki sahibi olması konusunda odamızın gelecek dönemlerde yapmak istediği bu -imar kanunu biliyorum ki zor bir süreç değişikliği, yönetmelik değişikliği gibi ama açıkçası birçok yerel yönetimde çalışan arkadaş da bunun değişmesi gerektiği konusunda zaman zaman hem serbest plancı arkadaşlar, hem de yerel yönetimlerde çalışan arkadaşlar bunun sıkıntısını yaşamaktalar. Bir plancı planını yapıyor, bitiriyor her şeyi tamam ama mecliste 1 yıl, 2 yıl bekleyebiliyor. Ya da yerel yönetimdeki plancı arkadaşın yaptığı plan, meclis gündemine geldiğinde çok daha farklı bir şekilde çıkabiliyor. Birçok karar değişebiliyor. Bu konuda belki oda yönetiminden de hani önümüzdeki dönemde bu imar kanunu değişikliğinin yapılması, çalışılması konusunda bir temenni olabilir. Teşekkür ederim.

SALONDAN: Ben özellikle Selman Bey'e soru yöneltmek istiyorum müsaade ederse:

1996'da hatırlanacağı üzere Birleşmiş Milletler Habitat Zirvesi'ni toplamıştı İstanbul'dayken ve biz bakanlık olarak da mutfak kısmında çalışıyorduk. Ancak yürütücüsü Toplu Konut İdaresi idi. Orada bir Türkiye bildirisi hazırlanmış idi HABITAT'a ilişkin olarak; altı kişilik de bir bilim kurulu vardı İlhan Tekeli Hocamızın başkanlık ettiği. Geçenlerde, yani geçenler dediğim iki hafta önce bir Uluslararası 4. Kent Zirvesi toplandı Ankara'da. Orada Ruşen Hocamız bir anımsatmada bulundu. Dedi ki: 1996 Habitat Zirvesi, Türkiye gündeminin, gündem bildirisinin altında imzası olan hocalarımız var. Ama o bildiri aynı zamanda Türkiye'nin küreselleşmeci, neoliberal akıma destek verdiği bir bildiriydi ve biz bugüne kadar getirdik o neoliberal sürüklenmeyi" mealinde bir konuşma yaptı.

Şimdi Selman Hocama sormak istediğim şey şu: Birleşmiş Milletler o neoliberal küreselleşme akımının öncülüğünü mü yaptı? Ve bugün Birleşmiş Milletlerin bu konuda, insan yerleşmeleri konusunda durduğu noktayı nasıl değerlendirir? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Çağatay KESKİNOK (Oturum Başkanı)- Ben de bir soru sormak istiyorum. Aslında bu soruyu kendime de çok soruyorum:

Bütün o rüzgarlar, küreselleşmenin etkileri, bu gerçek. Fakat tabii kuruluş dönemi, kuruluş dönemi ,bütün o Türkiye'deki politik ayrışmalara rağmen mesleki ayrışma etkenlerinin çok zayıf olduğu ve hatta politikleşmemiş olduğu bir dönemdi. Mesleki ayrışma etkenlerini kastediyorum ama gelişme döneminde, Şehir Plancıları Odasının gelişme döneminde, yani 80'li yılların sonu ve 90'lı yılların başı ve 90'lı yıllar boyunca, o meslek insanlarının da etkilendikleri politik ortamdaki ayrışma koşullarıyla birlikte mesleki ayrışma koşullarının ve eğilimlerinin, etkenlerinin giderek politikleştiğini görüyoruz.

Ama bütün bunlara rağmen, bütün bunlara rağmen hala daha bizim meslek ortamımızda, örgütlenmemizde bütünleşme eğilimleri hala daha güçlü. Bunu neye bağlayabiliriz? Yani bir mimarlık alanındaki mesleki ayrışma etkenleri, bizimkinden oldukça farklı. Ortaklıklar, ayrışmalar, bütünleşme imkanları bizlerden farklı. Ama bizim güçlü, bütün buna rağmen bütünleşme etkenlerimiz hala daha güçlü, nedenlerimiz güçlü. Bütün o politikleşmesine rağmen güçlü. Bunu neye bağlıyorsunuz? Eğitimden mi geliyor? Mesleki ortamındaki dayanışmamızdan mı? Nedir?

İsterseniz sırayla söz verelim Selman Hocamdan başlayarak.

Selman ERGÜDEN- Şu en son söylediğinizden başlayayım.

İlk konuşmada da ifade ettiğim gibi, 1976 yılında oda yönetimine gelirken iki farklı grup oluşmuştu. Bu gruplar arasında büyük bir siyasi görüş ayrılığı yoktu. Zaten o dönemlerde, hele hele Orta Doğu Teknik Üniversitesinde eğitimden geçmiş herkesin kabaca devrimci diye nitelendirilebilecek; hak, hukuk, adalet, emeğin karşılığını almak isteyen bir düzen özlemi gibi düşünceler, hepimizde vardı. Yani siyasi görüş açısından büyük farklılıklar göstermiyorduk. Dolayısıyla iki ayrı grup gibi girdiğimiz seçimde çarşaf liste gibi bir şey oldu ve iki ayrı gruptan da kişiler seçildi. Sonuç da oldukça uyumlu bir şekilde çalıştık, ciddi hiç bir sorun da olmadı.

Diğer meslek gruplarında anlaşmazlıklar bazen siyasi bir zıtlaşmaya dönüşüyor da şehir plancılarında dönüşmüyor sorusuna cevap, belki bizlerin genelde aldığımız eğitimden. Yani bizler çok konuda bilgi sahibi olup, hiç bir konuda çok derinlemesine bilgi sahibi olmamak özelliğimizle, bir orta yolu araştırıp en uygununu bulmak, birlikte hareket etmeyi sağlayabilmek gibi bir dünya görüşüne sahibiz sanki. Böyle bir temel olduğu için daha uzlaşmacı hareket edebiliyoruz. Benim düşüncem kabaca bu.

Özer arkadaşımızın sorduğu soru, cevaplandırılması çok zor bir soru. Ama şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Şimdi bir oda mensubu olarak değil de, 23 sene Birleşmiş Milletlerde Habitat Teşkilatında çalışmış ve bu dönemde uluslararası değişen gündemi

oldukça yakınen takip edebilmiş bir kişi olarak, Birleşmiş Milletlerin şehircilik alanında şöyle veya böyle diye tanımlanabilecek bir resmi politikası yoktur diyebilirim. Birleşmiş Milletlerin zaten kendi politikası olamaz. Birleşmiş Milletler, bildiğiniz gibi ulusları bir araya getirip ulus temsilcilerinin aldığı kararları doküman haline getirir yani ulusların ortak sekretaryası görevini yürütür. Uluslararası şehir planlama, konut gelişimi, belediyecilik falan gibi bütün bu alanlara ilgili bilgi birikimini, politikaların nasıl olması gerektiğini belirleyen dokümanlar nasıl hazırlanır onu kısaca anlatmaya çalışayım:

Bu belgeler kategorik olarak neo-liberal, sosyalist falan diye nitelendirilebilecek gibi belgeler değildir. Yani bariz bir görüş de ifade etmez. Şöyle ki: 1976 yılında, daha önce 1972 yılında Stockholm'de Birleşmiş Milletler bir toplantı düzenlemişti ve Dünya Çevre Örgütü kuruldu bunun nihayetinde. 1976 yılında da benzer bir şekilde Kanada'nın Vancouver kentinde Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı düzenlendi. Hasbelkader ben de o sırada İstanbul Nazım Plan Bürosunda Dünya Bankası projesinde görevliydim ve Konferansa giden Türk delegasyonuna katılmıştım, dolayısı ile nispeten genç yaşta bu sürece doğrudan dahil olup tecrübe kazanmıştım. Birleşmiş Milletlere üye uluslar "Vancouver Decleration and Plan of Action" diye bir belge hazırladılar. Bu belgede kentler nasıl planlanmalı, konut alanları nasıl düzenlenmeli, altyapı nasıl olmalı, belediyeler nasıl yönetilmeli gibi bildiğimiz şehircilik ile ilgili ne kadar konu varsa, hepsi ile ilgili takip edilmesi gerekli prensipler ve nasıl eylemler düzenlenebilir bunlar belirtildi. Bu belge bütün ulusların onayı ile hazırlandı ve kitap haline geldi. Sonuçta bu belge Birleşmiş Milletlerin bir resmi politikası değil, Birleşmiş Milletlere üye ulusların ortak verdiği bir karar idi. Bunun devamı aynen Özer arkadaşımın da söylediği gibi (Özer benim mesai arkadaşımdır,ve burada gördüğüme çok sevindim tabii; kendisini 1996 yılından beri görmemiştim).

1996 yılında biliyorsunuz İstanbul'da Habitat 2 Konferansı düzenlendi. Bu süreçte 1976 yılında oluşturulan "Vancouver Declaration and Plan of Action" güncellenerek geliştirildi ve "Habitat Agenda" diye yeni bir doküman hazırlandı. Bu da demin söylediğim gibi Birleşmiş Milletlerin bir resmi politikası değil, Birleşmiş Milletlere üye ulusların ortaklaşa verdiği kararlar silsilesini ifade eden bir dokümandır. Bu dokümanda 20 sene sonra 2016 yılında Ekvador, Kito kentinde toplanan 3. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansında tekrar değişikliklere, güncellemelere uğradı ve "The New Urban Agenda" adı altında yeni bir döküman hazırlandı. Bu 40 sene içinde hazırlanmış 3. döküman da bazı değişiklikler var tabii ama temelde çok büyük farklar yok. Bildiğimiz gibi bu dökümanlar zaten hiç kimsenin karşı çıkamayacağı, hep doğru şeyleri tarif ediyor. Tabii işin esası bunların nasıl uygulanacağı.

Mesela Türkiye'de şu anda yaşadığımız bir çok olay, Birleşmiş Milletlerin hiç bir belgesinde doğru şehircilik anlayışına uygun yapılabilecek şeyler değil ama hükümetlerimiz 1976

dan bu yana tüm Birleşmiş Milletler dokümanlarını ve en son de New Urban Agenda'yı onayladı ve ortak oldu. Yani hükümetler bu onayladıkları belgelere uygun davranmakla yükümlü veyahut da en azından doğruları öğrendiler, doğru davranacaklar diye bekleniyor, ama gördüğümüz gibi hiç de öyle olmuyor. Durum bu.

Burada söylenecek fazla bir şey yok. Birleşmiş Milletleri de yetersiz ve görevini yapamıyor veya suçlu gibi düşünmek de yersiz. Çünkü Birleşmiş Milletler dediğimiz sadece bir sekretarya, Güvenlik Konseyi dışında bir yaptırım gücü yok. Birleşmiş Milletler, ülkeleri topluyor ve tavsiye kararları alıyor. Sekretarya da onu yazıyor işte örneğin Habitat Agenda gibi. Birleşmiş Milletler kuruluşları uygulamaları çoğu alanlarda izliyor ve yine tavsiye kararları alıyor ama uygulamalar yine ülke politikalarına göre devam ede geliyor.

Bir iki şey daha söylemek istiyorum. Odamız görevlilerini tebrik etmek gerek diye düşünüyorum. Bizlerin zamanında eksik aksak başlamıştı, şimdi Odamız örgütlenmesini yönetimler ne kadar mükemmel hale getirmişler, binlerce üyemiz var. Tüm geçmiş görevli arkadaşları ve özellikle şimdiki başkan Orhan , ve Genel Sekreter Ayhan arkadaşlarımızı ve bu güzel toplantıyı düzenleyen tüm arkadaşları candan kutluyorum.

İlave edeceğim ikinci husus istihdam ile ilgili. 1969 yılında mezun olduğumuz zaman, gerçi sadece 20 kişilik bir sınıftık, hiç birimizin iş bulma sorunu olmadı. Bu ne kadar güzel bir durum değil mi? Şimdiki iş bulma sorunları ile ne kadar ters. Üstelik o zamanlarda Şehir plancısı diye bir meslek de pek bilinmiyor, tanınmıyordu. Sadece doğrudan ilgili kuruluşlar örneğin İmar İskan Bakanlığı, İller Bankası gibi kuruluşlar bizim mesleği biliyor, takdir ediyor denebilirdi. Bu duruma rağmen, Turizm Tanıtma bakanlığı, Devlet Su İşleri, Karayolları Genel Müdürlüğü gibi kuruluşlar da bizleri işe almakta tereddüt etmedi. Yani o dönemlerde mezun olanların hiç birisi işsiz kalmadı, hatta bir çoğumuza birden çok iş teklifi gelirdi. Örneğin bana hem İmar İskan Bakanlığından hem İller Bankası dan teklif gelmişti. Şimdiki durum tabii çok daha zor ve farklı.

Bu toplantıya gelmeden önce oda yönetiminde 1976-1978 yıllarında beraber çalıştığımız arkadaşları aradım. Bakın Odanın "50. yılı" mutlaka gelin birlikte olalım dedim ama çoğu gelemedi, çoğumuz başka şehirlerde yaşıyor. 1978 yılında Oda yönetiminde beraber çalıştığımız Öznur Özer, arkadaşımız, daha sonraki yıllarda Oda başkanlığı yaptı, bana mesaj yazmış, son söz olarak bu mesajı okumak istiyorum. O dönemlerde nasıl çalıştığımızı anlatmak açısından çok güzel bir anı.

Öznur'un mesajı, "Selman'cığım, senin 1978 yılı başkanlığında 'Başbakanlık Çevre Örgütünün Kuruluş Kararnamesini' bizim oda bülteninde yayınlamıştık, hatırlarsın. Teksir makinesini de Yusuf Okçuoğlu ile birlikte ikimiz kolla çevirmiştik. Ellerim ve yüzümle birlikte, yeni ördüğüm güzelim kazağım da toner karasına bulanmıştı. Ama ne gam. İlk bülteni basmanın sevincini ve heyecanını hiç unutmuyorum."

1976 -1978 yıllarında gerçekten imkanlarımız çok sınırlı idi.. Mimarlar Odasının bize tahsis ettiği bir odada, Mimarlar Odasından ödünç aldığımız teksir makinasını kullanıyorduk. Hiç bir yardımcımızda yoktu. Hadi bakalım herkes sırayla haldır haldır teksir makinası kolunu çeviriyor, mürekkepler damlıyordu. Odamız kasasında beş kuruş para yok, mezun arkadaşların peşinde elimizde makbuz koşuyoruz. "Ne olursun üye ol diye''. Odamız şimdiki duruma gelmiş, ne mutlu bizlere.

Teşekkürler.

Prof. Dr. Çağatay KESKİNOK (Oturum Başkanı)- Şunu söyleyeyim: Mesleki ayrışma giderek son dönemde politikleşmiş durumda, yani etkenleri politikleşmiş durumda. Yani 1970'lerdeki kuruluş dönemindeki mesleki ayrışma etkenleri, politikleşmemişti ama politik ayrışma vardı. Şimdi bugün bütün bu koşullara rağmen yine de bütünleşme eğilimleri çok güçlü olmasının neye bağlıyoruz?

Selman ERGÜDEN- Eğer böyle bir durum varsa ben nedenleri daha önce söylediğim gibi bizim eğitimden gelen özelliklere ve pratikte yaşadıklarımızla ilgili süreçte buluyorum. Bir meslek ideolojisinden söz edilebilir bizim için. Çünkü bizimki siyasete çok yakın çalışan bir meslek ve zaten öteden beri öne çıkardığımız kavramlar kamu yararı, planlama ilkeleri gibi, şehircilik esasları gibi ilkeler. Sosyal adalet, mekânsal kullanışlarda optimizasyon... Hep bunlardan söz ediyoruz. Demek ki siyaseten ne kadar ayrışılsa bile, gelip bu kavramlar çerçevesinde birleşebiliyoruz diye açıklanabilir durum galiba.

Nehir Hanım'ın sorusu: bu yerel yönetimlerdeki, hatta bütün kamu kuruluşlarında, yani bürokrasinin, daha doğrusu bürokrasideki plancıların yetkisiz olması. Tabii siyaset çok öne çıkınca, yani yönetimin baskısı diyelim, plancılar ister istemez kendi yetki kullanımında sorun yaşıyorlar. Buradaki temel ayrım, planlama bilimsel ve teknik esaslara göre mi yapılacak yoksa siyasetin ağırlığı ve istekleri ve veya ilgili paydaşların taleplerine göre mi yapılacak? Bu ikilem içinde ve mevcut durumda plancıların çok da yetkili olduğunu düşünmüyorum. Kamuda olsun, özel sektörde olsun böyle bir sorunumuz var. Soruyu bir boyutuyla da müelliflikle ilgili konuya bağladı sanıyorum.

Öteden beri odamızın şu veya bu şekilde planlama sistemine, özellikle imar planı hazırlanması sistemine ciddi düzeyde eleştiri getirdiğini hepimiz biliyoruz. Bu sistem değiştikçe Odamız da haliyle yeni görüşlerini belirliyor. Burada genelde eleştirilen plan müelliflik sistemi yani tek kişiye dayalı sistem. Odamızın öteden beri savunduğu sistem ise, planlamanın bir süreç olduğu ve bir ekip çalışması olduğu yönünde. Tek kişiye yetki verilmesin, ekiplere verilsin, niteliklere göre verilsin, diye bugüne kadar odamızın savunduğu konularda sanırım pek somut adımlar atılmadı ama zaman zaman yetkiler konusunda gelişmeler oldu diye düşünüyorum.

PLANLAMADA KAVRAM ARAYIŞLARI - 1

OTURUM BAŞKANI

Doç. Dr. Zerrin Ezgi Kahraman

Planlama Kuramı ve Pratiği Çerçevesinde Gelişen Yeni Yaklaşım ve Tartışmalar: Türkiye Koşulları Açısından Bir Değerlendirme

Dr. Esin Özdemir

**Kalabalık Şehirciliği: Kamusal Mekansa Kalabalık Tasarımı

Arş Gör. Neslişah Kesici

*Planlamada Yeni Bir Kavram - Taktik Şehircilik

Arş. Gör. Büşra Begen

**Karmaşıklık Kuramıyla Kentsel Planlamayı Tartışmak

Prof. Dr. Emine Yetişkul Şenbil, Dr. Öğr. Üyesi Anıl Şenyel

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.
**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Planlama Kuramı ve Pratiği Çevresinde Gelişen Yeni Yaklaşım ve Tartışmalar: Türkiye Koşulları Açısından bir Değerlendirme

Esin Özdemir

Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Planlama kuramı ve pratiği üzerine yapılan tartışmalar, özellikle Batılı akademik çevrelerde, İkinci Dünya Savaşından bu yana önemli değişimler geçirmiş; tartışmalarda yeni kavramlar, yeni yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu makalede, kent planlamanın söz konusu gelişim sürecinin, post-yapısalcılık düşünce akımdan etkilenen ve yeni milenyumun başlamasından, günümüze kadar olan kısmı üzerine odaklanılmaktadır. Planlamanın "siyasal" yönü, "çatışma" olgusunun planlamaya içkinliği ile planlamanın nasıl daha demokratik hale getirileceği ve nasıl "siyasallaşabileceği" tartışmaları üzerinde durulmakta ve Batı yazınında yeri gittikçe sağlamlaşan bu tartışmaların henüz yeni olduğu Türkiye bağlamı için ne ifade ettiği, planlama kurumu için nasıl bir perspektif sunduğu tartışılmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye koşullarında, planlama akademik çevrelerindeki post-yapısalcı düşünce akımlarını izleyen günümüz tartışmalarının aksine, modernite çizgisinden ve akılcılık, kapsamlılık, kamu yararı gibi ilkelerinden vazgeçilemeyeceği; buna karşın, bahsi geçen tartışmaların öncelediği, çatışmaları bir zenginlik ve çeşitlilik olarak görme, bunları dışlamama, kentsel sosyal hareketlerle işbirlikleri geliştirme, yerelin bilgisiyle bilimsel bilgiyi eklemleme gibi planlama yaklaşım ve pratiklerinin planlama süreçlerine dahil edilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, Siyasal Olan, Agonistik Planlama

New Approaches and Practices Developing in the Framework Planning Theory and Practice: An Evaluation Based on Conditions in Turkey

Abstract

Studies on planning theory and practice have been subject to important changes since the end of the 2nd World War; new concepts and approaches have taken place in the discussions. This article focuses on the part of this development process, which is influenced by the post-foundational thought and continues from the start of the new millennium until today. Discussions such as the "political" nature of planning, the immanence of "conflict" phenomenon in the planning, and how planning can be democratized and be "politicized" are addressed. In light of the fact that these discussions have been consolidated in the Western literature, while they are new in Turkey, the questions of what they mean to Turkey what kind of a perspective they present for the planning institution are addressed. In conclusion, contrary to the contemporary discussions in the planning academia following the post-foundational currents of thought, it is argued that, in Turkish conditions, modernity framework and its principles of rationality, comprehensiveness, public interest cannot be abandoned; yet approaches and practices that these discussions provide, such as seeing the conflicts as diversity and richness, not excluding them, working with urban social movements, articulating the local knowledge and planners' knowledge should be incorporated in the planning processes.

Keywords: Conflict, the Political, Agonistic Planning

1. Giriş

Kent planlama bilindiği üzere, 20. yüzyıl boyunca, her ne kadar mimarlıkla ilişkili olsa da, ondan bağımsızlaşan bir disiplin ve bir meslek alanı olarak gelişimini sürdürmüştür. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra, planlama disiplini, kentin, kendi iç bütünlüğü ve büyüme kuralları olan bir birim olduğu görüşünün ve bu kapsamda akılcı kapsamlı planlamanın gelişimi ile mimarlıktan ayrı bir alan[1] haline gelmiştir (Tekeli, 1994). Bununla birlikte, zaman içerisinde planlama yaklaşımlarında önemli değişimler gerçekleşmiştir. Değişimin ilk ve temel yönü, akılcı kapsamlı planlamadan, iletişimsel planlamaya, ya da farklı çalışmalarda isimlendirildiği üzere, müzakereci planlamaya veya birlikte planlamaya doğru olmuştur. Bu tartışmalar Türkiye'deki planlama yazınında da Batıdakine benzer biçimde yer bulmuş olup, konu ile ilgili Türkçe yazında da önemli çalışmalar bulunmaktadır (Ersoy, 2016; Ersoy, 2017; Şengül, 2016). Tekeli (2002) bu değişimi planlama alanında yaşanan bir paradigma değişikliği olarak değerlendirmektedir (2002). Planlama alanında daha sonra gelişen ve post-yapısalcılık (post-foundationalism) düşünce akımından beslenen yeni tartışmalar, özellikle iletişimsel planlama olmakla birlikte genel anlamda planlamayı, teknokratik bir yaklaşıma sahip olmak suretiyle, güç ilişkilerini dikkate almamakla, güçsüz kesimleri dışlayıcı olmakla ve yerelin bilgisini bilimsel bilgi yanında yeterince dikkate almamakla eleştirmektedir. Öte yandan bu tartışmalar, henüz ülkemiz yazınında ciddi anlamda yer bulmamışlardır ve bu makale de bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu boşluğun elbette farklı nedenleri vardır ve bu makale bu nedenleri de irdelemeyi de amaçlamaktadır. Başka bir deyişle makalenin amacı, söz konusu yeni tartışmaları yukarıdan-aşağı ve uzlaşı yönelimli olmayan (non-consensual) bir planlama bağlamına örnek olarak Türkiye'deki geçerliliğini, Ankara'daki çeşitli konumlarda çalışan plancıların deneyimlerinden ve kent mekanına veya kentsel yaşamın işleyişine yapılan müdahale örneklerinden yararlanarak tartışmaktır.

Makale bir sonraki bölümde, kent planlamanın İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar olan gelişimine kısa bir bakış sunmaktadır. Üçüncü bölümde, Batı yazınında planlama yaklaşımlarındaki değişimin son dönemlerine odaklanılmakta ve bu kapsamda yukarıda bahsi geçen eleştirilere yer verilmektedir. Dördüncü bölümde ise, yazın taraması ve doküman analizi ile birlikte, Türkiye'de özellikle Odaların (Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası) planlama alanındaki mücadelelerinden ve yerel yönetimlerdeki plancıların deneyimlerinden yararlanılarak ve bu yapılırken de onların yaşadıkları sorunlara ve hassasiyetlerine odaklanılarak, Türkiye'deki güncel planlama sorunları doğrudan plancıların ağzından aktarılmaktadır. Burada amaç, Türkiye'deki planlama sisteminin tüm sorunlarını detaylı bir biçimde değerlendirmek değil, bu sorunlardan katılımcılık, bilimsel bilgiye yaklaşım gibi, özellikle yukarıda bahsi geçen yeni planlama

[1]Bu konuda mimarlar ve plancılar arasında net bir uzlaşı olduğu söylenemez.

yaklaşımlarının sundukları ile ilişkili olanları ortaya koyabilmektir. Sonuç bölümünde ise, söz konusu yeni yaklaşımların Türkiye bağlamı açısından anlamı ve uygulanabilirliği sorgulanmakta ve aynı zamanda planlama alanında Batıda gelişen yeni yaklaşımlardan nasıl yararlanılabileceği konusunda fikir ve öneriler ortaya konmaktadır.

2. Kent Planlamanın İkinci Dünya Savaşında Günümüze Kadar olan Gelişimine Kısa bir Bakış

Kent planlamanın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişim süreci, genel bir tasvirle; mekânsal planlamanın bir modernite projesi olarak görüldüğü ve eğitim, sağlık ve barınma gibi devletin görevlerinden biri sayıldığı Refah Devleti dönemi ile başlamış; kuramsal temelini de akılcılık, tanımlanabilir bir kamu yararı, bilimsel bilginin üstünlüğü vb. aydınlanmacı kavramların merkezde olduğu akılcı kapsamlı planlama kuramında bulmuştur. Buna göre, planlama süreci birbirini izleyen bir dizi detaylı alt süreçten oluşur: (1) sorun tanımı, (2) amaç ve hedeflerin belirlenmesi, (3) almaşıkların (alternatiflerin) belirlenmesi, (4) almaşıklar arasında en uygun olanın seçilmesi, (5) uygulama, (6) izleme ve geri besleme. Planlar, belirli kent parçalarından çok, tüm kent için yapılırlar. Bu durum ile birlikte tüm bu basamakların eksiksiz bir biçimde hayata geçirilmesi gereği, kapsamlılığı ve uzun verimliliği de beraberinde getirmektedir.

Planlamadaki değişim süreci, 1970'li yıllarda başlayan ve 1980-1990'lı yıllarda hızlanan sivil toplumcu yaklaşımlarla birlikte, akılcı kapsamlı planlama kuramına karşı, Habermas'ın iletişimsel akıl kuramına dayanan ve aynı zamanda daha katılımcı ve demokratik olma iddiasındaki iletişimsel planlama akımının gelişmesiyle devam etmiştir. Burada, Kuzey Amerika bağlamında Forester (1989, 1993, 1999) ile Innes and Booher'in (1999); Birleşik Krallık bağlamında Healey'nin (1992, 1996, 1997) ve Kuzey Avrupa bağlamında da Sager'in (1994) çalışmaları ön plana çıkar. Her ne kadar yazında akılcı kapsamlı planlama ve iletişimsel planlama kuramlarının fark yönleri üzerine yoğunlaşılmışsa da, esasında her ikisi de modertine projesine bağlılıktan vazgeçmemektedir. İletişimsel planlama da, iletişimsel akıcılığa dayanmak suretiyle, mekânın plancı müdahalesi ile şekillendirilebileceğine inanmakta ve onu bir modernite projesi olarak görmeye devam etmektedir. Ancak yöntem değişmiştir; artık plancının bilimsel bilgisi ve yeteneği kadar, farklı öznellikler arası iletişimle doğan uzlaşı arayışı ve plancının bu arayış sürecindeki arabulucuk rolü de ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, akılcı kapsamlı planlamaya getirilen eleştiriler ve yeni planlama yaklaşımları bu dönemde iletişimsel planlama çerçevesindeki tartışmalarla sınırlı kalmamıştır. Bu kapsamda, alternatif olarak, savunucu planlama (advocacy planning) çerçevesinde, güçsüz ve yoksul kesimler başta olmak üzere, toplumun belirli kesimlerinin çıkarlarının savunucu olarak savunucu plancı veya avukat plancı (Davidoff, 1965); radikal planlama çerçevesinde radikal plancı (Friedman, 1987; Leavitt, 1994; Beard, 2003), isyancı plancı (insurgent planner) (Sandercock,

1998) gibi yaklaşımlar da, planlamanın farklı çıkarlar arasında tarafsız bir arabulucu işlevi görmesinden çok, planlamanın daha politik veya sisteme karşı çıkan yönlerini vurgulamışlardır. Genel anlamda planlama kurumuna getirilen Marksist eleştiri de planlamanın bu süreçteki değişimine katkı sağlamıştır.[2]

Planlamaya ilişkin öne sürülen bu farklı yaklaşımlara rağmen, farklı grupların uzlaşı arayışı içerisinde plancının bir arabulucu işlevi gördüğü iletişimsel planlamanın 1980 sonrasından günümüze kadar olan süreçte hâkim planlama anlayışı olduğu ileri sürülebilir. Öte yandan, pratikte plancıların hala akılcı kapsamlı planlamanın ilke ve adımlarından vazgeçmedikleri de belirtilmektedir (Legacy, 2010; Whittemore, 2015). Ancak, aşağıda da görüleceği üzere, bu son nokta Türkiye için geçerli değildir.

3. Post-Yapısalcı Düşünce Akımının Planlama Kuramı Üzerindeki Etkileri ve Bunun Pratikteki Sonuçları

Planlama alanında, özellikle 2000 sonrası, post-yapısalcılık düşünce akımından beslenerek gelişen tartışmaların etkileri görülmeye başlamıştır. Burada post-yapısalcılık üzerine detaylı bir değerlendirme yapılmayacak olmakla birlikte, bu düşünce akımına kısaca değinmekte yarar görülmektedir. Esasen geniş bir toplumsal düşünce bağlamı içerisinde oluşmuş olan post-yapısalcılık, toplumsal yaşam, devlet, demokrasi, siyaset gibi pek çok alanda yerleşik düşüncelerin bir yeniden okumasıdır. Temel amacı; tek bir evrensel doğrunun varlığı, tanımlanabilir bir kamu yararı kavramı ve akılcı düşünce ve bilimsel bilginin üstünlüğü gibi Aydınlanmacı ilkeler ile her türlü meta-anlatıyı sorgulamak ve temellerini sarsmaktır. Planlama alanında post-yapısalcı akımdan etkilenen yeni tartışmalar, esasen modernite projesini ciddi biçimde eleştirmeleri bakımından hem akılcı kapsamlı planlamadan hem de iletişimsel planlamadan farklı, yepyeni bir planlama anlayışını beraberinde getirmektedir. Bu anlayış, modernite eleştirisi yaparken, yine planlama disiplininin kendi içinden doğması bakımından planlamayı topyekûn reddetmemesi, ancak daha farklı, siyasallaşmış bir planlama alternatifine gereksinimi vurgulaması açısından, ülkemizdeki tartışmalar için oldukça yeni ve verimli bir zemin oluşturmaktadır. Kent planlama kuramını derinden etkileyen bu tartışmaların merkezinde her türlü uzlaşı arayışını, güçsüz olanın dışlanması ile sonuçlanacağı için sorunsallaştıran ve eleştiren düşünceler yatmaktadır. Bu tartışmalar esasen daha geniş anlamda bir demokrasi açığı ile ilişkilendirilmektedir. Burada demokrasi açığı terimi ile kastedilen, çağdaş Batı liberal toplumlarındaki uzlaşı yöneliminin, özellikle daha az güçlü olanların siyasi taleplerini dışlayarak, marjinalleştirerek veya susturarak, zaten güçlü olana hizmet etmesi ve var olan güç ilişkilerini sürdürmesi ve böylece toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmesi ve arttırmasıdır. Bu eleştiri pek çoklarınca post-siyaset (post-politics) kavramsallaştırması kullanılarak yapılmaktadır (Žižek 1999; Mouffe

[2] Detaylı bilgi ve değerlendirme için bkz. Ersoy (2017).

1999, 2005; Rancière 1999, 2010; Swyngedouw 2005, 2009, 2014)[3]. Bu kapsamda, günümüzde sıkça başvurulan veya başvurulması gerektiği savunulan kurumsallaşmış yönetişim biçimleri birer uzlaşı arayışı mekanizması olarak bu eleştirinin hedefi haline gelmektedir. Planlama ise, özellikle iletişimsel planlama, böyle bir uzlaşı mekanizması olması nedeniyle (Özdemir ve Taşan-Kok, 2017), söz konusu tartışmaların planlama kuramı ve pratiği açısından önemli sonuçları olmaktadır.

Bu noktada, Mouffe'nin (2005) Habermas'ın iletişimsel eylem teorisine, toplumsal ilişkilere içkin ve hatta onların bir kurucu öğesi olan çatışma (conflict) olgusunu dışlaması ve reddetmesi nedeniyle yaptığı eleştiriler ön plana çıkmaktadır. Mouffe, bu eleştirisinin devamında, "agonistik çoğulculuk"[4], yani, bir uzlaşı arayışı yerine, farklı gruplar arasındaki düşmanlıkların (antagonisms), tarafların aralarındaki farklılıkların ve karşıtlıkların meşruiyetini karşılıklı olarak kabul ettiği ve sürdürülebildiği bir ilişki biçimi olan agnozime evrildiği bir çoğulculuk kavramını ortaya atmaktadır. Çatışma yok olmamakta, ancak şiddet içerme potansiyeli olan bir durumdan, barışçıl bir duruma dönüşmektedir. Burada Mouffe'nin "siyaset" (the politics) ve "siyasal olan" (the political) arasında yaptığı ayrım da planlama açısından önemli bir konudur. Siyaset kurumsallaşmış siyasa oluşturma işini, siyasal olan ise bir duruşu, bir müdahaleyi, bir eylemi ifade eder (Mouffe, 2005). Siyaset, yönetimsel bir görev olarak yürütülen belirli siyasa sorunlarıyla ilgilenirken, siyasal olan, bu sorunların neden birer gündem maddesi olarak kabul edildiğini sorgular. Yani siyaset, menfaatler, haklar vb. konuları değerlendirirken, siyasal olan bunların varlığını değerlendirir ve sorgular. Rancière bu tartışmaya bir kavram daha ekler; toplumsal hiyerarşiyi yeniden üreten kurumlar ve prosedürler kümesi anlamına gelen ve "yapma yollarının, olma yollarının ve söylenme yollarının tahsisi"ni tanımlayan (Rancière, 1999: 29), bir başka deyişle neyin, ne zaman, nasıl ve kim tarafından söylenebileceğinin sınırlarını çizen polis (police) kavramı. Bu kavramlar planlama yazınını, özellikle iletişimsel planlamanın eleştirisinde kullanılmaları açısından önemli ölçüde etkilemiştir. Bu kapsamda kent planlama, özellikle iletişimsel biçimi ve plancının uzman bilgisine dayalı olması nedeniyle dolaylı olarak bir polislik işlevi görmekle eleştirilmiştir (Hillier, 2003). Bununla ilişkili olarak iletişimsel planlama, plancıyı bulunduğu güç ilişkileri ağından soyutlamak ve bilme, muhakeme yapma ve değerlendirme işlevlerinin yalnızca uzmanlarca yapılan biçimlerine değer atfetmekle eleştirilmiştir (McGuirk, 2001). Daha genel anlamda da, Habermas'ın uzlaşı yönelimli ve açık iletişim idealine dayalı iletişimsel planlama süreçleri ve bu kapsamda plancının

[3] Mouffe, Rancière ve Žižek, post-yapısalcı ontolojinin önde gelen düşünürleridir (Swyngedouw ve Wilson, 2014).

[4] Eski Yunanca'da çaba sarfetmek (strive).

arabulucu ve iletişimci rolü; gerçek hayattaki güç ilişkileri ile sıkı sıkıya bağlı olan planlama sorunları için geçerli olamayacağı (Fainstein, 2000; Flyvbjerg, 1998; Hillier, 2003; Pløger, 2004; Tewdwr-Jones ve Allmendinger, 1998, vb.), böyle bir iletişimin güçsüz olanı dışlayacağı (Allmendinger and Houghton, 2012; Fainstein, 2000; Flyvbjerg, 1998; Hillier, 2003; Inch, 20014; Tewdwr-Jones ve Allmendinger, 1998; Purcell, 2009), fazlasıyla prosedürel bir yönelime sahip olduğu (Campbell, 2006) ve sonuç yerine sadece sürecin nasıl olduğuna önem verdiği (Purcell, 2009; Fainstein, 2014) eleştirilerine maruz kalmıştır. Planlamada uzmanlık bilgisi yoluyla pozitivizmin baskın olması ise, elit, dışlayıcı ve baskıcı bir kent kuramı, politikası ve planlamasının temel nedeni olarak görülmüştür (Wyly, 2011).

Planlamanın maruz kaldığı bu eleştiriler karşısında çeşitli çıkış yolları aranmış ve planlamanın siyasal niteliğini yeniden kucaklaması, yeniden siyasallaşması çağrıları bu çıkış yollarının temel ekseninin oluşturmuştur (Albrechts, 2010; Fainstein, 2010; Grange, 2017; Gualini, 2015; Metzger, 2011; Nicholls and Uitermark, 2016 etc.). Planlamanın adil bir kent nasıl olmalıdır sorusuna ilişkin normatif kavramlara önem vermesi (Fainstein, 2010, 2014) ve hegemonya karşıtı hareketleri desteklemesi gerektiği (Purcell, 2009); toplumsal hareketlerin alternatif planlama için önemli olduğu Porter (2011); bu bağlamda, planlama ve toplumsal hareketlerin birlikte evrimi ve karşılıklı etkileşimi üzerine düşünülmesine gereksinim duyulduğu ve karşı direnişlerin planlamayı dönüştürücü bir potansiyeli olduğu (Nicholls and Uitermark, 2016) vurgulanmıştır. Agonsitik çoğulculuk kavramı ise, planlamanın yeniden siyasallaşması doğrultusundaki yeni arayışlarda önemli bir yer edinmiş ve bu kavram çerçevesinde "agonistik planlama" yaklaşımı geliştirilmiş (Hillier, 2003;) ve bu yaklaşım zaman içerisinde planlama yazınında önemi giderek artan bir yere sahip olmuştur (Brand and Gaffikin, 2007; Bäcklund and Mäntysalo, 2010; Bond, 2011; Glover, 2012; Gunder, 2003; Hillier, 2003; Legacy, 2017; McClymont, 2011; Mouat et al., 2013; Pløger, 2004, 2015). Bu yaklaşımda planlama, salt bir uzlaşı arayışı ve teknokratik yönetişim alanı olmaktan çıkmakta; çatışmanın dışlanmadığı, her durumda sürece dahil edilebildiği siyasallaşmış bir süreç olarak işlemektedir. Örnek olarak, uzman temelli yönetişim mekanizmaları ile yetinmeyip, yerel ile birlikte bilgi üretme ve benzer biçimde formel karar alma mekanizmaları ile yetinmeyip, enformel kanallar açma (Legacy, 2017; Özdemir ve Taşan-Kok, 2019; Metzger, 2011), tartışma ortamını farklı yollarla her zaman açık tutma (Fougère ve Bond, 2016), planlamayı nihai değil geçici kararların verildiği bir süreç olarak tasarlama (Pløger, 2015) gibi yollar, bu yaklaşım çerçevesinde görece somut öneriler olarak ortaya çıkmıştır. Buna karşın, planlamanın doğası gereği bir şekilde karar almayı zorunlu kıldığı ve bunun da sonuçta uzlaşı gerektireceği; ayrıca agonistik çoğulculuğunun pratikte nasıl somutlaştırılabileceğine dair büyük belirsizliklerin olduğu biçiminde karşı savlar da üretilmektedir (Bond, 2011; Mäntysalo vd. 2011; Özdemir, 2019). Bunlara ek olarak, çatışma ve direnişin romantize edilmemesi gerektiği (Gualini,

2015); planlamanın nihayetinde bir uzlaşı mekanizması olduğu (Özdemir ve Taşan-Kok, 2019); çatışmanın ötesine geçebilmek için belirli bir seviyede anlaşmalara gereksinim duyulacağı (Bond, 2011); plancının görevinin, bir sosyal bilimci gibi anlamak ve açıklamanın ötesinde eyleme geçmek olduğu (Porter, 2011); mekânsal kararların bazen dışlayıcı oluşunun kaçınılmazlığı (Hoekveld and Needham, 2013) ve dışlamanın her zaman 'kötü' olmayabileceği (Allmendinger and Gunder, 2005) gibi uyarılar da yazında yer almıştır.

4. Türkiye'de Planlamanın Güncel Durumu ve Sorunları

Katılımcılığın olmaması, rant amaçlı tepeden inme uygulamalar, parçacıl plan değişiklikleri, kaçak yapılaşma ve kamusal arazi stoğunun düşüklüğü, ülkemizde planlamanın temel sorunları olarak sıklıkla dillendirilmektedir. Buna ek olarak niteliksel denetimin yerine, sadece TAKS ve KAKS oranlarına odaklanan bir niceliksel denetim ile bu bağlamda tasarım denetiminin olmayışı (Ünlü, 2006, 2009) ve parsel bazlı dönüşüm uygulamaları da (Çelik ve Çilingir, 2017) önemli birer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu planlama sorunlarına pek çok şehirde olduğu gibi Ankara özelinde de pek çok örnek verilebilir. Atatürk Orman Çiftliği'ne öncelikle Ankapark ve Cumhurbaşkanlığı Sarayı olmak üzere yapılan mekânsal müdahaleler, gereksinimin çok ötesinde cami inşaatları, İller Bankası binası ve Maltepe Havagazı Fabrikası gibi tarihi ve kamusal niteliği olan binaların yıkılması, parsel bazlı kullanım değişiklikleri veya emsal artışları ilk akla gelenlerdir. Yukarıda ortaya konulan tartışmaları Türkiye bağlamı için daha sağlıklı bir biçimde değerlendirebilmek amacıyla, Ankara'da büyükşehir belediyesi ile iki ilçe belediyesinde toplam sekiz plancıyla ve Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi ile Ankara Şubesini temsil eden toplam üç plancıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeleri, Türkiye kentlerindeki gelişmelerin gözlemlenmesi, literatür taraması ve doküman analizi tamamlamıştır.

Görüşme yapılan belediyelerde çalışan plancılardan üst düzey bir makama sahip olan biri dışında tamamı, Türkiye'de planlamaya halkın katılımının yok denecek kadar düşük olduğunu, planlama kararlarını tamamen siyasal erkin yönlendirdiğini belirtmişler; hatta plancılardan biri, 'Türkiye'de planlama o kadar tepeden inme ki, değil halk, plancı bile planlama süreçlerinden dışlanıyor' yorumunda bulunmuştur. Yine benzer biçimde, belediye plancılarının çoğunluğu kapsamlı nicel ve nitel analizler yapılmadan planlama kararlarının verilmesini çok ciddi bir sorun olarak ortaya koymuşlar; bunun yarattığı özellikle altyapı ve trafik sorunlarına işaret etmişlerdir. Bunun dışında, İlçe Belediyelerinde çalışan iki plancı, Türkiye'de planlamanın hukuksal bir sürece indirgendiği ve İlçe Belediyelerindeki planlama birimlerinin, kendi asıl işleri olan mekânın düzenlenmesi konusu üzerine çalışmak yerine, adeta üst düzey planlama kararlarına dava açan ve bunları takip eden birer hukuk bürosu gibi hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Hatta

plancılardan biri, görüşme başlangıcındaki 'Türkiye'deki temel planlama sorunları nelerdir?' sorusuna karşı, 'Size neyi anlatayım? Türkiye'de planlama yok ki!' gibi, oldukça karamsar bir yanıt vermiş; ancak daha spesifik sorular yöneltilince görüşme verimli bir nitelik kazanmıştır. Görüşme devamında aynı plancı, planlamadaki en önemli sorunlardan birinin park alanlarının konut veya ticaret alanlarına dönüşümü veya emsal artırımı gibi parsel bazlı, parçacıl müdahaleler olduğunu; bu durumun haksızlıklar yarattığını ve kamu yararı ilkesi ile bağdaşmadığını vurgulamıştır. Plancıların, bahsi geçen üst düzey plancı dahil dile getirdikleri bir ortak sorun ise, planlamadaki çok başlılıktır. Buna göre, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ başta olmak üzere pek çok merkezi kurumun kent ölçeğinde planlama yetkileri bulunmaktadır ve bu durum yetki karmaşasına yol açmaktadır. Kendi inisiyatifleriyle bir katılımcı planlama pratiği başlatma ve yürütme konusunda bir deneyimleri olup olmadığı sorulduğunda ise, belediye plancılarından biri, bunu yakın zamanda bir kez denediklerini, daha önce köy olan ve mahalle statüsüne geçen bir yerleşimdeki yaşayanların sorunlarını dinlemeye gittiklerini, ancak yaşayanlar arasında rant temelli tartışmalar çıkmaya başladığında ortamı terk ettiklerini dile getirmiştir.

Belediyede çalışan plancılardan farklı olarak, Odayı temsil eden plancılar görüşmelerde daha rahat bir tavır sergilemiş, bu kapsamda isimlerinin yayımlanmasına, ses kaydı alınmasına izi vermişlerdir. Belediye çalışanı plancılar ise bunu gayet anlaşılır biçimde tercih etmemişlerdir[5]. Oda çalışanı plancılar da, belediye çalışanı plancılarla benzer biçimde, parsel bazlı parçacıl plan değişikliklerini, planlama öncesi gerekli kapsamlı analizlerin yapılmamasını, rant temelli tepeden inme müdahaleleri ve katılımcılığın olmamasını önemli sorunlar olarak dile getirmişlerdir. Bunun dışında Oda temsilcileri görüşmelerde, Oda olarak temel işlevlerinin planlama alanında gördükleri yanlışlara karşı bir hukuk mücadelesi vermek ve dava açmak olduğunu ve bunun, pek çok iletişim ve muhalefet kanalı kapatıldığı için ellerinde kalan tek etkili araç olduğunu vurgulamışlardır. Hem görüşmeler esnasında hem de Odanın faaliyet raporunda ve basın açıklamalarında, planlama yapılırken kamu yararı, aklın ve bilimin yol göstericiliği, hukukun üstünlüğünün ön planda tutulması gereği net bir biçimde vurgulanmıştır. Nitekim, Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi'nin 9. Dönem Çalışma Raporu sunuş kısmında, '9. Dönem Yönetim Kurulu ve emekçileri olarak cehaletin ve kötülüğün karşısına en önce akıl ve bilgi ile çıktık' ifadesi geçmekte ve raporun pek çok kısmında mesleki bilimselliğe atıfta bulunulmaktadır. Katılım konusunda ise, görüşme yapılan Oda temsilcisi üç plancı da, planlama süreçlerine katılım amaçlı toplantıların planlama süreci tamamlandıktan sonra göstermelik amaçla yapıldığını belirtmiş; aralarından biri özellikle ne söyleyeceği ve itiraz etmeyeceği bilinen kişi veya grupların toplantılara çağrıldığını bir sorun olarak vurgulamıştır. İlginçtir ki, yukarıda bahsi geçen Belediye çalışanı üst düzey plancı, katılımcılık sorunu olmadığını, toplantılara ilgili her kesimi çağırdıklarını belirtmiş; ancak

[5]Bu makalede ise, hiçbir plancının ismi ve belediye isminin geçmemesi tercih edilmiştir.

Odaların sadece itiraz ettiklerinden yakınmıştır. Bunun dışında, Oda temsilcisi plancıların, başta Odadaki görevlerinin bir gereği olarak, ancak aynı zamanda birçoğunun akademik kariyer de yapmakta olmasından dolayı, bir önceki bölümde bahsi geçen tartışmalar ile birlikte, dünyanın farklı kentlerindeki planlama uygulamalarını ülkemizdekilere ayna tutmak açısından gündemlerinde tuttukları gözlemlenmiştir. İlkine örnek olarak, Oda temsilcisi plancılardan biri, Batıda akılcı kapsamlı planlamanın eleştirildiğini, çünkü Batının bu süreci tamamlandığını ve bu yolla toplumun belirli ihtiyaçlarını karşılandığını, ancak ülkemizin henüz o aşamaya gelmediğini ve bu nedenle Oda olarak akılcılığı ve kapsamlılığı hala savunduklarını belirtmiştir. Nitekim, Batılı ülkelerin 1930'lu yıllarda gerçekleştirdiği kent mimarlığından kent planlamaya geçiş ve kent planlamanın bir meslek alanı haline gelmesi bile, Türkiye'de ancak 1960'lı yıllarda başlamıştır (Baş, 2006). İkinci konuya örnek olarak, diğer bir Oda temsilcisi, Ankara kent merkezinde yer alan, Büyükşehir Belediyesine ait bir otoparkın günlük ücretinin 1 TL'ye düşürülmesinin, kent merkezinin yayalaştırılmasını engellemesi açısından çok sakıncalı bulduğunu belirtmiş; gelişmiş ülke kentlerinde kent merkezine araçla girmenin zamanla daha da maliyetli hale getirildiğini ifade etmiştir. Aynı konu, yukarıda bahsi geçen belediye çalışanı üst düzey plancıya sorulduğunda ise, Türk insanının belirli alışkanlıkları olduğu ve bunların planlamada göz ardı edilmemesi gerektiği yanıtını vermiştir. Son olarak, Oda temsilcisi plancılardan ikisi, özellikle yerelin bilgisine başvurduklarını belirtmiştir. Örnek olarak, söz konusu plancılardan biri, taksi ve dolmuş şoförlerine ara sıra Ankara'da köprülü kavşak inşaası konusunda ne düşündüklerini sorduğunu ve onlara, bu kavşakların gelecekte müşterilerine ulaşmalarını zorlaştıracağını söylediğini ifade etmiştir. Diğer bir Oda temsilcisi plancısı ise, açtıkları davaların bir konut alanını ilgilendiriyor olması durumunda, burada yaşayanların da bilirkişi raporlarına katkı vermelerini sağladıklarını belirtmiştir.

Görüşmeler sonucunda Belediye çalışanı plancıların, Oda çalışanı plancılardan daha az özgür bir biçimde eleştirel olması beklenirken, her iki tip arasında Türkiye'de planlamanın genel sorunları açısından kayda değer bir farklılaşma olmamıştır. Sonuç itibariyle, katılımcılığın olmaması, rant amaçlı tepeden inme uygulamalar, parçacıl plan değişiklikleri ve bilimsel bilginin göz ardı edilmesi ile planların kapsamlı analizlere dayanmaması, dile getirilen başlıca sorunlar olmuştur.

5. Batıda Planlama Alanında Gelişen Yeni Yaklaşılmaların Türkiye Açısından bir Değerlendirmesi ve Sonuçlar

Birer modernite ürünü olarak hem akılcı kapsamlı planlamaya hem de iletişimsel planlamaya yöneltilen ve çalışmanın ikinci bölümünde özetlenen eleştiriler, planlamada post-yapısalcı düşüncenin etkisiyle gelişen yeni tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmalarda özetle, planlamanın, siyasetten ayrılmış, teknik ve bilimsel bir sürece indirgenmesi;

kararların, bilimsel bilgi ve teknikler ışığında verildiğinin ve siyasal süreçlerin dışında olduklarının ya da olmaları gerektiğinin varsayılması, kamu yararı ilkesinin soyutluğu ve aslında her iki planlama yaklaşımının da her kesimi eşit olarak gözetmiyor oluşu ve toplumun güçsüz kesimlerini dışlaması eleştirilmiştir. Burada küresel anlamda en az bu tartışmaların kendisi kadar önem verilmesi gereken bir nokta da, bunların neredeyse tamamının, uzlaşı kültürünün yerleştiği liberal Batı demokrasileri bağlamında yapılmış olması ve yine buradaki kentlerde yapılan ampirik araştırmalarla yereldeki olabilirliğinin sorgulanmasıdır. Öte yandan, bu tartışmaların özünde planlamayı da hedef alan ciddi bir modernite eleştirisi yatarken, söz konusu ülkeler pek çok toplumsal sorununu modernitenin ilkeleri ile çözmüş ve halen çözmektedirler. Bununla birlikte, burada önemle vurgulanması gereken, modernite çizgisinde ve bilimin ışığında hareket etme, akılcılık, kamu yararı gibi ilkeler uzlaşı yönelimli demokrasilerde demokrasi açığı yarattığı için eleştirilirken, uzlaşı temelli olmayan Türkiye bağlamında, bu ilkelerden uzaklaşmanın kendisinin demokrasi açığı yarattığıdır. Dolayısıyla, akılcılık ve bilimsel bilginin, çeşitliliğin desteklenmesi ve yerelin bilgisinin hak ettiği değeri bulması için değil, eşitsiz artan ve dağıtılan arsa rantları uğruna geri plana itildiği bir politik bağlam olarak Türkiye'de, post-yapısalcı düşünce akımlarının ve bunu izleyen planlama yaklaşımlarının geçerliliği kısıtlıdır. Sonuç olarak, Türkiye koşullarında, kent planlama alanında, post-yapısalcı düşünce akımlarının ve bunu izleyen planlama yaklaşımlarının öngördüğünün aksine, modernite çizgisinden ve bilimin ışığında hareket etme, akılcılık, kamu yararı gibi ilkelerinden vazgeçilmesi olanaklı görülmemektedir. Türkiye'de kentsel toplumsal muhalefet de bu ilkelerin savunulması üzerinden yürütülmektedir. Nitekim, yukarıda belirtildiği gibi, Batının da bu ilkelerden tamamen vazgeçmiş veya çok uzaklaşmış olduğu iddia edilemez.

Öte yandan, burada yapılan vurgu dünyada planlama kuramındaki değişimlere kayıtsız kalmamız anlamında da anlaşılmamalıdır. Batıda gelişen tartışmaların yakından izlenmesi ve değerlendirilmesi; çatışmaları bir zenginlik olarak görme, bunları dışlamama ve kentsel sosyal hareketlerle işbirlikleri geliştirme, yerelin bilgisiyle bilimsel bilgiyi eklemleme gibi yeni bakış açılarının ve planlama pratiklerinin süreçlere dahil edilmesi açısından önemini korumaktadır. Böylece, ne bilimin yol göstericiliğini ve aklı, ne de farklılıkları ve çatışmaları dışlayan, hatta iki ana hattı verimli bir biçimde eklemleyen bir planlama anlayışı geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

Albrechts, L. (2010). More of The Same Is Not Enough! How Could Strategic Spatial Planning Be Instrumental in Dealing with The Challenges Ahead? Environment and Planning B: Planning and Design, 37 (6), 1115 -1127.

Allmendinger, P. ve Gunder, M. (2005). Applying Lacanian Insight and A Dash of Derridean Deconstruction to Planning's 'Dark Side'. Planning Theory, 4(1): 87–112.

Allmendinger, P. ve Haughton, G. (2012). Post-Political Spatial Planning in England: A Crisis of Consensus? Transactions of the Institute of British Geographers, 37 (1), 89-103.

Bäcklund, P. ve Mäntysalo, R. (2010). Agonism And Institutional Ambiguity: Ideas on Democracy and the Role of Participation in the Development of Planning Theory and Practice –The Case of Finland. Planning Theory, 9 (4), 333-350.

Baş, Y. (2006). Planlama-Mimarlık İlişkisi Yeniden Tanımlanırken. Planlama Dergisi, 4, 7-14.

Beard, V. A. (2003). Learning Radical Planning: The Power of Collective Action. Planning Theory, 2 (1),13–35.

Bond, S. (2011). Negotiating A 'Democratic Ethos': Moving Beyond the Agonistic-Communicative Divide. Planning Theory, 10 (2), 161-186.

Brand, R. ve Gaffikin, F. (2007). Collaborative Planning in An Uncollaborative World. Planning Theory, 6 (3), 282-313.

Campbell, H. (2006). Just Planning: The Art of Situated Ethical Judgment. Journal of Planning Education and Research, 26 (1), 92–106.

Çelik, H. Z. ve Çilingir, T. (2017). Parsel Bazındaki Dönüşüm Uygulamalarının Kentsel Maliyetleri, Karşıyaka-Bostanlı Mahallesi Örneği. Planlama Dergisi, 27 (3), 329-346

Davidoff, P. (1965). Advocacy and Pluralism in Planning. Journal of the American Institute of Planners, 31 (4), 331–338.

Ersoy, M. (2016). Planlama Kuramına Giriş. Melih Ersoy (Ed.), Kentsel Planlama Kuramları içinde (s. 9-34). Ankara: İmge.

Ersoy, M. (2017). Kent Planlama Kuramları. S. Senem Özdemir, Ö. Burcu Özdemir Sarı, Nil Uzun (Ed.), Kent Planlama içinde. Ankara: İmge.

Fainstein, S. S. (2000). New Directions in Planning Theory. Urban Affairs Review, 35 (4), 451–478.

Fainstein, S. S. (2010). The Just City. Ithaca: Cornell University Press.

Fainstein, S. S. (2014). The Just City. International Journal of Urban Sciences, 18 (1), 1–18.

Flyvbjerg, B. (1998). Empowering Civil Society: Habermas, Foucault and the Question of Conflict. M. Douglass and J. Friedmann (Eds.), Cities for Citizens: Planning and the Rise of Civil Society in a Global Age, Wiley, New York.

Forester, J. (1989). Planning in the Face of Power. Berkeley, CA: University of California Press.

Forester, J. (1993). The argumentative turn in policy analysis and planning. USA: Duke University Press.

Forester, J. (1999). The deliberative practitioner: Encouraging participatory planning processes. USA: MIT Press.

Friedmann, J. (1987). Planning in the Public Domain: From Knowledge to Action. Princeton: Princeton University Press.

Fougère, L. ve Bond, S. (2016). Legitimising Activism in Democracy: A Place for Antagonism in Environmental Governance. Planning Theory, 17 (2), 143-169.

Glover, R. W. (2012). Games Without Frontiers? Democratic Engagement, Agonistic Pluralism and the Question of Exclusion. Philosophy and Social Criticism 38 (1), 81-104.

Grange, K. (2017). Planners – A Silenced Profession? The Politicisation of Planning and the Need for Fearless Speech. Planning Theory, 16 (3), 275-295.

Gualini, E. (2015). Conflict in the city: Democratic, Emancipatory –and transformative? In Search of the political in planning conflicts. In: Gualini E (ed), Planning and conflict: Critical perspectives on contentious urban developments. Routledge, New York.

Gunder, M. (2003). Passionate Planning for the Others Desire: An Agonistic Response to the Dark Side of Planning. Progress in Planning, 60 (3), 235–319.

Healey, P. (1992). A Planner's Day: Knowledge & Action in Communicative Practices. Journal of the American Planning Association, 58 (1), 9-20.

Healey, P. (1996). The Communicative Turn in Planning Theory and its Implications for Spatial Strategy Formation. Environment and Planning B, 23 (2), 217-234.

Healey, P. (1997). Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies. Vancouver: UBC Press.

Hillier, J. (2003). 'Agon'izing Over Consensus: Why Habermasian Ideals Cannot be 'Real'. Planning Theory, 2 (1), 37-59.

Hoekveld, G. and Needham, B. (2013). Planning Practice Between Ethics and the Power Game: Making and Applying an Ethical Code for Planning Agencies. International Journal of Urban and Regional Research, 37 (5), 1638–1653.

Inch, A. (2014). Ordinary Citizens and the Political Cultures of Planning: In Search of the Subject of a New Democratic Ethos. Planning Theory, 14 (4), 404–424.

Innes, E. I. ve Booher, D. E. (1999). Consensus Building and Complex Adaptive System: A Framework for Evaluating Collaborative Planning. Journal of American Planning Association, 65, 412-430.

Leavitt, J. (1994) Planning in the Age of Rebellion: Guidelines to Activist Research and Applied Planning. Planning Theory, 10-11, 111-29.

Legacy, C. (2017). Is There a Crisis of Participatory Planning? Planning Theory,16 (4), 425-442.

Mäntysalo, R., Balducci, A. ve Kangasoja, J. (2011). Planning As Agonistic Communication in a Trading Zone: Re-Examining Lindblom's Partisan Mutual Adjustment. Planning Theory, 13 (2), 257–272.

McClymont, K. (2011.) Revitalising the Political: Development Control and Agonism in Planning Practice. Planning Theory, 10 (3), 239-256.

McGuirk, P. M. (2001). Situating Communicative Planning Theory: Context, Power and Knowledge. Environment and Planning A, 33 (2), 195–217.

Metzger, J. (2011). Neither Revolution, Nor Resignation: (Re)Democratizing Contemporary Planning Praxis: A Commentary on Allmendinger and Haughton's "Spatial Planning, Devolution, And New Planning Spaces. Environment and Planning C: Government and Policy, 29, 191-196.

Mouat, C., Legacy, C. ve March, A. (2013). The Problem Is the Solution: Testing Agonistic Theory's Potential to Recast Intractable Planning Disputes. Urban Policy and Research, 32 (2), 150-166.

Mouffe, C. (1999), Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism. Social Research, 66 (3), 745-757.

Mouffe, C. (2005). On the Political (Thinking in Action). London: Routledge.

Nicholls, W. J. ve Uitermark, J. (2016). Introduction: Planning/resistance. Urban Geography, 38(4), 512-520.

Özdemir, E. (2019). The Role of the Expert Knowledge in Politicizing Urban Planning Processes: A Case from Istanbul. Planning Theory, 18(2), 237-259.

Özdemir, E. ve Taşan-Kok, T. (2019). Planners' role in accommodating citizen disagreement: The case of Dutch urban planning. Urban Studies, 56(4), 741-759.

Pløger, J. (2004). Strife: Urban Planning and Agonism. Planning Theory, 3 (1), 71-92.

Pløger, J. (2015). Impossible Common Ground: Planning and reconciliation. In: Jonethan Metzger, Phil Allmendinger ve Stijn Oosterlynck (Eds.), Planning Against the Political: Democratic Deficits in European Territorial Governance. New York: Routledge, 107–128.

Porter, L. (2011) The Point Is to Change It. Planning Theory & Practice, 12 (4): 477–480.

Purcell, M. (2009). Resisting Neoliberalization: Communicative Planning or Counter-Hegemonic Movements? Planning Theory, 8 (2), 140-165.

Rancière, J. (1999). Disagreement: Politics and Philosophy. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Rancière, J. (2010). Dissensus: On Politics and Aesthetics. London: Continuum.

Sager, T. (1994). Communicative Planning Theory. Avebury, Aldershot.

Sandercock, L. (1998). Knowledge Practices: Towards an Epistemology of Multiplicity of Insurgent Planning. Plurimondi, 1 (2), 169-179.

Swyngedouw, E. (2005). Governance Innovation and the Citizen: The Janus Face of Governance-Beyond-The-State. Urban Studies ,42 (11), 1991-2006.

Swyngedouw, E. (2009). The Antinomies of the Post-Political City: In Search of A Democratic Politics of Environmental Production. International Journal of Urban and Regional Research, 33(3): 601-620.

Swyngedouw, E. (2014). Insurgent Architects, Radical Cities and the Promise of the Political. In J. Wilson, and E. Swyngedouw (eds.) The Post-political and Its Discontents, Edinburg University Press, Edinburg.

Wilson, J. and Swyngedouw, E. (2014). Seeds of Dystopia: Post-politics and the Return of the Political. In: Wilson J and Swyngedouw E (Eds.) *The Post-political and Its Discontents: Spaces of Depoliticization, Spectres of Radical Politics.* Edinburg, Edinburg University Press, 1-22.

Şengül, T. (2016). Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel bir Değerlendirme. Melih Ersoy (Ed.), Kentsel Planlama Kuramları içinde (s. 9-34). Ankara: İmge.

Tekeli, İ. (1994). Şehir Planlama "Mimarlık Mühendislik Üzerine Sürülen bir Krema Değildir". Planlama Dergisi, 25. Yıl Özel Sayısı, 10-21.

Tekeli, İ. (2002). Türkiye Kent Planlamasının Yeniden Kurumsallaşmasını Düzenlerken Yeniden Düşünmesi Gerekenler Üzerine. Planlama Dergisi, 1, 4-11.

Tewdwr-Jones, M. ve Allmendinger, P. (1998). Deconstructing Communicative Rationality: A Critique of

Habermasian Collaborative Planning. Environment and Planning A, 30(11), 1975 -1989.

Ünlü, T. (2006). Kentsel Mekanda Değişimin Yönetilmesi (1). METU Journal of the Faculty of Architecture, 23 (2), 63-92.

Ünlü, T. (2009). Mekansal Planlamanın Kentin Biçimlenmesine Etkisi: Mersin Örneği. Planlama Dergisi, 3 (4), 27-42.

Whittemore, A. H. (2015). Practitioners Theorize, Too: Reaffirming Planning Theory in a Survey of Practitioners' Theories. Journal of Planning Education and Research, 35 (1), 76 –85.

Wyly, E. (2011). Positively Radical. International Journal of Urban and Regional Research, 35 (5), 889–912.

Žižek S (1999) The Ticklish Subject: The Absent Centre of Political Ontology. London: Verso.

PLANLAMADA YÖNTEM ARAYIŞLARI 1

OTURUM BAŞKANI

Dr. Öğr. Üyesi Cansu Canaran

**Mekansal Plan Öngörülerindeki Yanılma Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme ve Üç Öneri

Dr. Öğr. Üyesi Fikret Zorlu, Dr. Öğr. Üyesi Ali Cenap Yoloğlu

*Planlamada Yöntem Aracı Olarak; Konum Tabanlı Sosyal Paylaşım Ağları

Ege İmren

Büyük Veri ve Kentler: Veri Odaklı Katılıma Eleştirel Bir Bakış

Ümmügülsüm Ortaç

Data Şehir: Sosyal Medya Platformlarından Elde Edilen Verilerin Planlama Alanında Kullanılabilirliğine Yönelik Bir İnceleme

Arş. Gör. Mete Korhan Özkök

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.
**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Büyük Veri ve Kentler: Veri Odaklı Katılıma Eleştirel Bir Bakış

Ümmügülsüm Ortaç

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

Özet

Teknolojik gelişmeler günümüz dünyasının her reaksiyonunu dijital bir veriye dönüştürmektedir. Sürekli güncellenen bu verinin analiz edilmesiyle oluşturacağı bilgi dağarcığının potansiyelleri araştırılmaktadır. Bu duruma dâhil olan konulardan birisi de vatandaşın kentsel yönetime katılımıdır. Kentsel yönetimler vatandaşlar tarafından üretilen büyük verinin analiz edilmesiyle kentin problemlerine ve potansiyellerine yönelik politikalar üreterek kentsel yönetişimi desteklemeyi amaçlamaktadır. Veri odaklı katılım olarak adlandırılan bu yöntem birçok kesim tarafından heyecanla karşılansa da berberinde fazlasıyla soru işareti getirmektedir. Henüz buzdağının zirvesini gördüğümüz bu günlerde; Veri odaklı katılım için uygun bir ortam nasıl olmalı? Kimler tarafından gerçekleştirilmeli? Burada vatandaşın nasıl bir role ihtiyacı var? Sorularının cevabını verebilmek oldukça önemlidir. Çalışma kentsel yönetimlerin karar verme süreçlerinde büyük veriyi kullanarak gerçekleştirmek istedikleri veri odaklı katılım yöntemini etik, yasal ve epistemolojik yönleriyle ele alarak eleştirel bir bakış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Literatür araştırması ve örnek uygulamaların incelenmesi doğrultusunda bu yöntemin uzun vadede ortaya çıkabilecek problemleri açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında problemler üç başlık altında toplanmış ve çözüm önerilerinin neler olabileceği de düşünülerek tartışmaya açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Veri, Kentsel Yönetişim, Veri Odaklı Katılım

Big Data and Cities: A Critical View of Data-Driven Participation

Abstract

Technological developments transform every reaction of today's world into a digital data. These data that are always updated are analyzed and the potentials of knowledge in many fields are investigated. One of the issues included in this situation is the participation of citizens in urban management. Urban governments hope to support urban governance by analyzing big data generated by citizens and producing policies for the city's problems and potentials. This method, which is called data-driven participation, is welcomed with excitement by many people, but it brings a lot of questions. In these days when we see the peak of the iceberg; What should be an appropriate environment for data-driven participation? Who should perform it? What role do the citizens need here? It is very important to be able to answer these questions. The aim of this study is to develop a critical perspective by considering the ethical, legal and epistemological aspects of the data-driven participation method that they want to realize by using big data in the decision-making processes of urban government. In light of the literature research and the examination of the sample applications, the long term problems of this method have been tried to be explained. Within the scope of the study, the problems were grouped under three headings and opened for discussion.

Keywords: Big Data, Data-Driven Participation, Urban Governance

1. Giriş

Bilgi iletişim teknolojilerinin yarattığı yenilikler ağı doğrudan toplumsal yapının formunu değiştirmektedir. Değişen toplumsal yapı ise kentle ilişkisi bağlamında somutlaşmaktadır. Günlük hayatın her alanına giren akıllı cihazlar neticesinde üretilen dijital ayak izleri mekânla birleştiğinde eşsiz bir kentsel veri tabanı ortaya çıkarmaktadır. Literatürde büyük veri olarak adlandırılan bu dijital ayak izleri kentlerin ve kentsel dinamiklerin anlaşılması için yeni bir kapı açmaktadır. Her an güncellenen ve değişen büyük verinin kentle ilişkilendirilmesi birçok alanda yeni kavramlar ve anlamlar meydana getirmekte, var olanları ise değişime uğratmaktadır. Bunlardan birisi de katılım konusudur.

Yerel yönetimler kentin her noktasında her dakika güncellenerek üretilen büyük veriyi vatandaşın karar verme süreçlerine katılımında büyük bir potansiyel olarak görmektedir. Öyle ki geleneksel katılım süreçlerindeki yüz yüze gelme, vatandaşın ilgisini çekme, aktörler arası anlaşmanın ve diyaloğun sağlanması gibi güçlük çekilen konulardan sıyrılmak için büyük veriyi bir fırsat olarak kabul etmektedirler.

Veri odaklı katılım olarak adlandırılan bu yöntem ile vatandaşın doğrudan hareketine ihtiyaç duyulmadan kentsel dijital sistemlerden üretilen büyük veriyi kullanarak onların ihtiyaçlarına ve problemlerine çözüm üretici politikalar gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Henüz çok yeni olan bu kavram birçok kesim tarafından heyecanla karşılansa da beraberinde birçok soru işareti de getirmektedir. Büyük verinin; nasıl bir ortamda ve kimlerin elinde analiz edileceği, bu süreçte nasıl bir etik ve yasal çerçeve oluşturulacağı, vatandaşın ihtiyaçlarına doğrudan cevap verip vermeyeceği önemli tartışma konuları oluşturmaktadır. Aynı şekilde büyük veri kullanılarak sağlanmaya çalışılan yönetişimin geleneksel katılım yönteminden farklı olarak toplum üzerinde nasıl bir etkisi olacağı da henüz bilinememektedir.

Kent planlaması literatürüne bakıldığında veri odaklı katılımı hevesle kucaklayan birçok çalışma görülse de büyük veri literatüründe etik, yasal ve epistemolojik tartışmalar devam etmektedir. Bu noktada büyük verinin kent planlamasında ve dolayısıyla kent yönetiminde kullanılması konusu, ayakları yere basmayan bir sistemde hevesli ve aceleci bir şekilde gerçekleştirilirse geri dönüşü olmayan fiziksel ve toplumsal bozulmaların meydana gelmesi söz konusudur.

Kentsel alanla ilişkilendirilen büyük veri teknolojisi daha çok yenidir. Ortaya çıkan bu yeni teknolojinin neler yapabileceği ve nelere yol açabileceği henüz bilinememektedir. Kentsel dijital katmanı anlayabilmek için ise onun etkilerini ve süreçlerini ele alan ampirik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buradaki önemli konu hevesle karşılanan kentsel büyük veriye karşı dikkatli ve eleştirel yaklaşmak olacaktır.

Çalışma kentsel yönetimlerin karar verme süreçlerinde büyük veriyi kullanarak gerçekleştirmek istedikleri veri odaklı katılım yöntemine eleştirel bir bakış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Buradan hareketle,"günümüz kentsel yönetimlerinde veri odaklı katılım için uygun bir ortam nasıl olmalı? Kimler tarafından gerçekleştirilmeli? Burada vatandaşın nasıl bir role ihtiyacı var? Sorularına odaklanılmıştır. Bu doğrultuda çalışma büyük veri ve kent ilişkisinden bahsederek başlamakta, veri odaklı katılım yöntemi ve uygulama örneklerinin incelenmesiyle devam etmektedir. Neticede veri odaklı katılım yöntemi etik, yasal ve epistemolojik açıdan ele alınarak uzun vadede ortaya çıkabilecek problemler tartışılmaya çalışılmıştır.

2. Kent ve Büyük Veri İlişkisi

Kentsel alanda büyük veri kümelerinin üretimi uzun yıllardır devam etmekte olan bir durumdur. Yerel yönetimler kentler ve vatandaşlar hakkındaki bilgileri, işletmeler hizmetleri ve müşterileri hakkındaki bilgileri kitlesel olarak toplamakta ve büyük veri kümeleri oluşturmaktadır (Kitchin, 2013a). Elde edilen büyük veri kümeleri, belirli bir zaman ve mekâna özgü, kapsam ve ölçeği sınırlı, üretimi ve analiz edilmesi maliyetli bir yapıdadır. Dolayısıyla sürekliliği olmayan, değişken sayısı az ve genellikle erişime sınırlıdır. Şimdiye kadar ki kentler hakkında elde ettiğimiz bilgiler bu kısıtlı veri türleri kullanılarak üretilmiştir (Miller 2010). 2000'li yıllara gelindiğinde ise bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dijital bir dünyanın kapılarını aralamış ve çok daha karmaşık, anlık, değişken, ayrıntılı ve çok çeşitli kullanım ve erişim metotlarına sahip devasa bir veri türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Büyük veri olarak adlandırılan bu devasa veri türünün birçok alanla ilişkisi kurulmakta ve ilişkilendirildiği birçok alanı da teorik ve pratik açıdan dönüşüme zorlamaktadır.

Henüz ortak bir tanımı olmamakla birlikte MIT Medya Laboratuarı'ndan Cesar Hidalgo ve Harvard'ın Uluslararası Gelişme bölümü, büyük verilerin üç kriteri karşılaması gerektiğini belirtmiştir;

- Milyonlarca insanı veya varlığı kapsayan büyüklükte olması;
- Mekânsal, zamansal ve tipolojik çözünürlüğünün yüksek olması;
- Kapsam ve ölçek açısından geniş olması, (öyle ki dünyayla ilgili şeyleri anlamada yardımcı olmalı) (Hidalgo, 2012).

Genel itibariyle büyük veri çeşitli şekillerde erişilebilen ve kullanılabilen, büyük, dinamik, çeşitli, ayrıntılı, birbiriyle ilişkili, düşük maliyetli veri kümeleridir. Ve gündelik hayatın her zihinsel ve fiziksel eylemini dijital olarak yakalayan ve kaydeden her şeyi ifade etmektedir. Bu veri setinin oluşumu ağ sensorları, akıllı cihazlar, internet ve özellikle sosyal medya ortamında ses, metin, video, tıklama hareketleri ve akışları, GPS rotaları vb. birçok farklı

formatlarda sağlanabilmektedir. Büyük verinin bu nitelikleri aslında karmaşık insanlar sistemi olarak bahsedebileceğimiz kentleri de yakından ilgilendirmektedir. Fiziksel mekânla ilişkisi kaçınılmaz olan bu çeşitli formatlardaki veriler, aynı zamanda kentsel alanın dijital bir katmanını da oluşturmaktadır. Bu dijital katman kentsel alanı kontrol etmeye, onu gerçek zamanlı ve geniş ölçekli olarak anlamaya olanak tanımaktadır.

Kentsel alanlara yayılan ileri teknolojiler, altyapılar, teknikler, işlemler ve bunların günlük hayatın içine hızlıca yerleşmiş olması kentsel mekân ve kullanıcıları hakkında büyük bir kentsel veri seti oluşturmaktadır. Sabit ve mobil internetin yaygın olarak kullanılması, dijital cihazların kullanımının yaygınlaşması ve sosyal medyanın popülerleşmesi günün her anında değişen ve güncellenen bir kentsel veri yığını meydana getirmektedir. Bu büyük veri yığınını üç kategoriye ayırarak açıklamak kentle olan ilişkisini ifade edebilmek için daha anlamlı olacaktır. Bunlar; yönlendirilmiş, otomatikleştirilmiş ve gönüllü olarak üretilen veri türleridir.

Yönlendirilmiş veriler; geleneksel gözetim formları tarafından üretilir, bu tür veriler bir insan operatörü tarafından başka bir bireye veya yere odaklanan verilerdir. Bunlara örnek olarak pasaport kontrolü, fotoğraflar, parmak izleri vb. gösterilebilir.

Otomatik veriler; bir cihazın veya sistemin kendiliğinden, otomatik bir işlevi olarak üretilen verilerdir. Bunlar; dijital ağlar arasındaki işlemler ve etkileşimler, nesnelere veya ortamlara gömülmüş çeşitli sensorlar (ışık, nem, sıcaklık, gaz, elektrik direnci, akustik, hava basıncı, hareket, hız vb. seviyelerini ölçen) tarafından algılanarak üretilen veriler, insanların internet üzerindeki akışlarından üretilen bilgiler olabilmektedir.

Gönüllü veriler ise; doğrudan kullanıcılar tarafından yaratılmaktadır. Bunlara örnek olarak, sosyal medya etkileşimleri, kullanıcıların ürettiği bilgileri ortak bir sisteme girdi olarak sundukları etkileşimler gösterilebilir (Kitchin, 2013a).

Yönlendirilmiş ve gönüllü veriler, kentsel sistemler ve şehir yaşamları hakkında nitelikli bilgiler sunarken, şehirleri anlama ve yönetme ile ilgili kişilerin hayal gücünü en çok yakalayan otomatik veri oluşturma biçimleridir (Kitchin, 2013a). Bu nedenle Batty, (2012) kentleri insanların ve nesnelerin hareketleriyle çeşitli ölçeklerde ve detaylarda sürekli veri sağlayan birçok ağ üzerinden birbirine bağlanan araçlar ve bunların oluşturduğu çeşitli sistemler bütünü olarak görmektedir. Dolayısıyla gerçek zamanlı bir kentsel yaşam ve mekânsal analiz olanağı ortaya çıkmaktadır.

Büyük verinin kentsel alanla ilişkilendirilmesi doğrudan kentsel veri türlerinin anlamını değiştirmiştir. Ortaya çıkan bu durumu birçok araştırmacı kentlerin geleceği için bir umut olarak görmektedir. Nabian ve Ratti (2011), büyük veriyi vatandaşa olan duyarlılığı ve kurumlar arası iş birliği ile birlikte geleceğin akıllı kentleri için en avantajlı özellik olarak

görmektedir. Öyle ki GIS teknolojisinin kentlerde yarattığı devrimin bir sonraki aşaması olarak kabul eden araştırmacılar da bulunmaktadır (Rabari, Storper, 2014). Büyük verilere bağlanan bu umut temelde daha geniş ölçekli ve ayrıntılı veri setiyle gerçek zamanlı şehirleşme anlayışına ve onun kontrollü yönetimine geçiş imkânı sunmasından kaynaklanmaktadır (Kitchin, 2013a).

Neticede büyük veriler, kentsel sistemin içerisindeki seyahat modelleri, ulaşım sistemleri, hizmet dağıtımı, suç ve acil durum yönetimi gibi birçok konu hakkında yeni bir bilgi kaynağı sunmaktadır ve bu da doğrudan kentsel yaşamın planlaması, yönetimi, yönetişimi ve deneyimiyle ilişkilidir. Bu noktada Batty (2012a), büyük verinin hacimsel büyüklüğü ve karmaşıklığı nedeniyle yapılandırılamayabileceğinden bahseder. Bu nedenle kentleri anlamak için büyük verilerin kentsel ortamlarda nasıl üretildiğine, toplanma şekillerine ve nasıl kullanılacağına yönelik kritik meselelerin araştırılması gerektiğini dile getirir.

3. Kentlerde Veri Odaklı Katılım

Ortaya çıkan büyük verinin sağladığı gelişmeler birçok alanda deneysel çalışmaların ve teorik tartışmaların patlak vermesine yol açmıştır. Bu konulardan biri de büyük verinin vatandaşlar, firmalar, kuruluşlar ve hükümet arasındaki etkileşim biçimlerini çeşitlendirip geliştirebileceği üzerine olan tartışmalardır. Büyük verinin vatandaşların ve kullanıcıların şehir yönetimine katılımını artırmak ve karar alma süreçlerinde daha fazla yer almasını sağlamak için kamu kurumlarınca kullanılabileceği düşünülmektedir. Benkler'in *Ağların Zenginlikleri* adlı kitabı bu konu hakkında ortaya konulan düşünceler arasında ön plana çıkmaktadır. Benkler'in bu kitabına bakıldığında "bilgi iletişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı büyük verinin vatandaşlar ve hükümetler arasında daha bilinçli ve daha yoğun etkileşimlere yol açacağı.." iddiası görülmektedir. Benkler (2006), bu durumun vatandaşın yönetime katılımını arttıracağını, işbirliğine teşvik edeceğini düşünmekte, hükümetin ise hesap verebilirliğini ve şeffaflığını ortaya çıkararak yönetişim ve hizmet sunumunu geliştireceğini ifade etmektedir.

Geleneksel kentsel yönetim sistemlerinde veri toplama ve analiz etme ile ilgili ekonomik ve idari yükler oldukça fazladır. Ancak yeni bilgi teknolojileri ile birlikte daha önce mümkün olmayan veri alışverişi, analitik hesaplamalar, politika değerlendirme ve uygulama sonrası performans karşılaştırması gibi işlemler ekonomik hale gelmiştir. Kentsel sistemlerden üretilen güncel büyük veri setleri yerel yönetimlerin veri boşluklarını kapatmaya başlamıştır. Bu sayede yönetimlerin değişen koşullara uyum sağlayabilen, farklı ihtiyaçlara hitap edebilen, oluşan/oluşabilecek problemlere farklı stratejiler üreterek bunların nasıl geri dönüşler verdiğini test edebilen uygulamalar gerçekleştirebileceği ileri sürülmektedir (Esty, Rushing, 2007).

Kentsel sistemlerden toplanan büyük verilerin yerel yönetimlerce politika üretme sürecinde kullanılması "veri-odaklı katılım" olarak tarif edilebilir. Bu katılım yönteminin özünde yönetimler, yapılandırılmamış veri setleri, davranış analitik algoritmaları ve çeşitli kaynaklardan gelen büyük veri kümelerinden ilgili sosyal ve mekânsal sinyalleri toplamak, dönüştürmek ve çıkarmak için kullanılabilecek teknik altyapılardan yararlanmaktadır (Tenney, Sieber, 2016).

Veri odaklı katılım vatandaşların ve kullanıcıların şehir yönetimine katılımını artırmanın ve karar alma süreçlerinde daha fazla yer almasını sağlamanın bir yolu olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu durumun yönetim dışı kullanıcılar için daha fazla veri sunabileceği ve farklı kamu kurumları arasındaki etkileşimi sağlamak için bir araç olarak görülebileceği düşünülmektedir (Rabari & Storper, 2014). Veri odaklı katılımın başını çeken aktörler ise merkezi ve yerel yönetimler, özel sektör işletmeleri, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, toplum temelli organizasyonlar ve planlama hizmetleri olarak söylenebilir.

Veri odaklı katılımın ana bileşenlerinden biri ***Açık veri hareketi*** olarak bilenen sınırsız kullanıma ve yeniden dağıtıma açık veri kümelerinin varlığıdır. İkinci bir unsur ise çevrimiçi geri bildirim ve tartışma ortamlarında bilgi aktarımının sağlanması, kullanıcıların birbirleriyle ve kamu karar vericileriyle etkileşime girmelerinin sağlanmasıdır (Rabari&Storper, 2014). Bu noktada Duperrin (2014), veri odaklı katılımın internet teknolojileri ile devam eden toplumsal yakınlaşmayı iki yönde de (bireylerarası ve bireyler-kurumlar arası) artıracağını savunmaktadır. Dört özelliğin veri odaklı pasif katılımı desteklediğinden bahsedilmektedir;

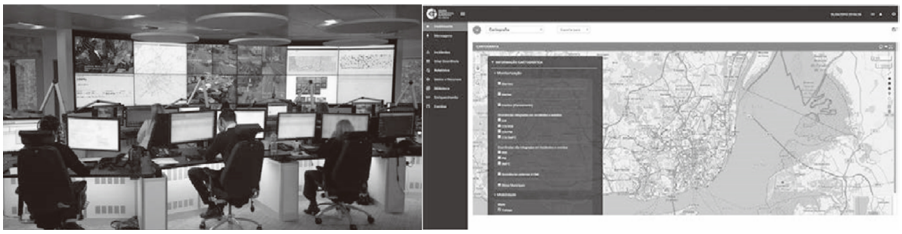
- Çoklu siyasi konularda müzakere ve eğitim ihtiyacının kaldırılması (Albrecht, 2006),
- Farklı veri kümelerinin uygunluğunu sağlamak ve içeriğini ortadan kaldırmak için veri güdümlü analiz gücü (Provost ve Fawcett, 2013),
- Ortak kamuoyu ve belgelendirmesine ilişkin dokümantasyonun nitel bir sunuma dönüşme becerisi (Tenney, Sieber, 2016),
- Bu süreçleri açıkça belgeleyerek demokratik süreçte şeffaflığın geliştirilmesi (Afzalan ve Evans-Cowley, 2015; Anderson, 2011).

Bu özelliklerin tamamı geleceğin kentlerinin karmaşık sistemler olarak kabul edilmesiyle birlikte yönetişim tercihleri için öneri bir sistem sunmaktadır. Bu sistem önerisi uygulamaları birçok merkezi ve yerel yönetim tarafından denenmekte ve benimsenmektedir.

3.1. Veri Odaklı Katılım Uygulamaları

Bristol Kent Yönetimi; Bristol is Open

İngiltere'nin sekizinci büyük nüfusa sahip kenti Bristol, yenilikçi akıllı hizmetler sunmak adına "Bristol is Open" adlı girişimi oluşturmuştur. Girişimin amacı, Akıllı şehir çözümlerine katkıda bulunan, yazılım tanımlı ağlar, nesnelerin interneti (IoT) ve büyük veri teknolojileri çalışmaları için şehir ölçeğinde bir araştırma altyapısı oluşturmaktır (Url-1). Bu altyapının temel işlevi ise paydaşlar arasındaki işbirliğini güçlendirmektir.
İlk olarak NEC teknoloji ve donanım şirketi ile ortaklığa girerek şehir operasyon merkezi (COC) adı verilen bir tesiste kurumlar arası veri paylaşımı ve kullanımını teşvik etmek için bir platform oluşturulmuştur (Şekil-1). Bu süreçte NEC programı desteklemek için Bristol kentine yönelik bulut depolama sistemi hizmetini (CCOC Cloud Hosting) sağlamıştır (Şekil-1). CCOC ile elde edilen bileşenlerin evde bakım, toplum izleme ve trafik izleme işlemlerinin görselleştirilmesini sağlamak için kullanılmaktadır. İlerleyen süreçte ise enerji tedarik yönetimi, atık yönetimi ve eğlence gibi alanlarda hizmet sunmayı amaçlamaktadırlar (Juhan & Shinya, 2018).

Şekil 1: Şehir Operasyon Merkezi (solda) ve Bulut Depolama Sistemi (sağda) (Url-1)

Bu çalışma kapsamında projeye dâhil edilen aktörler; vatandaşlar, kent yöneticileri, özel sektör, akademi ve yenlikçiler olarak tariflenmiştir.

- Vatandaşlar; yaşamlarını yeniden şekillendirmek için gerekli teknoloji kullanımını öğrenmek,
- Kent yetkilileri; kentin gelişmesini sağlayan politika ve stratejilerle büyümenin yenilikçi sosyal ve ekonomik yönlerini formüle etmek,
- Özel sektör; vatandaş hizmetlerini ve refahını iyileştirmek için gelişmiş hizmetler sunmak,
- Yenilikçi merkezler; teknolojik organizasyon ve politika yeniliklerini gerçekleştirmek,
- Akademi; kentteki eğilimleri ve teknolojik evrimi araştırmak gibi roller üstlenmişlerdir (Url-1).

Projenin işleyişine bakıldığında istekli katılımcıların akıllı telefonları ve GPS cihazları da dâhil olmak üzere kentteki küçük sensorlar aracılığıyla şehir hayatının birçok yönü hakkında üç yeni ağ sistemi kurulmuştur. Bu ağ sisteminin makineler arası iletişimi dinamik olacak barındırması ve üretilecek hizmetlere ve bilgi akışına yönelik çok çeşitli uygulamaların geliştirilmesine izin vermesi hedeflenmiştir.

Veri Odaklı Şehircilik Hizmetleri; Socrata

Veri odaklı şehircilik uygulamalarında kent yönetimleri çoğunlukla özel sektör şirketlerinin teknoloji paketlerine güvenmektedir. Yukarıda bahsi geçen NEC şirketi gibi Socrata da kent yönetimleri için kamu bilgilerine erişimi, kullanılabilirliği ve bunların sosyal faydasını geliştirmeyi amaçlayan açık veri hizmetleri konusunda önde gelen bir yazılım şirketidir (Socrata, tarih yok).

Şekil 2: Socrata'nın Açık Veri Ve Vatandaş Katılımı Bulutu hizmetleri (Url-2)

Seattle merkezli şirket, kent yönetimlerinde veri odaklı katılımı desteklemek adına *"Açık Veri Ve Vatandaş Katılımı Bulutu"* (The Socrata Open Data & Citizen Engagement Cloud) hizmeti sunmaktadır (Şekil-3). Bu hizmetin üç temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki ham verilerin çevrimiçi olarak depolanarak bir izleyici tarafından gözlemlenebilecek şekilde temizlemek ve dönüştürmek, verileri kitlelerin anlayabileceği şekilde

görselleştirmek, verilerin keşif, sorgu ve meta veri API'leriyle erişimini arttırmaktır. İkincisi, açık veri platformunun ve diğer dijital hizmetlerin vatandaşlara ve işletmelere dağıtımını sağlamaktır. Üçüncüsü ise veri kümesinin yayıncılar tarafından internet üzerinden kullanılabilmesini sağlayacak araçlar sunmak, sivil katılımın izlemesi için analitikler hazırlamaktır (Url-2).

Kar amacı gütmeyen kuruluşlar; Code For America ve Openplans

Kamu kuruluşları ve özel sektörler dışında alternatif yaklaşımlarda bulunmaktadır. Örneğin "Code of America" kent yönetimlerinin vatandaş odaklı çalışmasını sağlamayı ve bu çerçevede onların açık, etkileşimli ve katılımcı olmalarına yardımcı olmayı amaçlayan bir organizasyondur. Temel faaliyeti kentsel ve toplumsal zorlukları çözmek için teknoloji endüstrisinden çalışanları ile birlikte özel web platformları üreterek yerel yönetimler ile iş birliği yapmaktır (Url-3). Gerçekleştirdikleri uygulamalardan biri yerel yönetimin halka gıda yardımını daha etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi için kayıt sistemine dayalı dijital arayüz oluşturulması (GetCalFresh) projesidir.

Bu grupta interaktif kent planlama hizmetleri sağlayan kuruluşlarda yer almaktadır (Rabari & Storper, 2014). Openplans, açık ve katılımcı şehir planlamasına odaklanarak açık kaynaklı yazılım üreten bir teknoloji kuruluşudur. Amaçları *"planlama, teknoloji ve halkın katılımıyla kesişerek daha iyi planlama sonuçları"* yaratmaktır (OpenPlans, tarih yok). Kuruluşun, yerel haberler için açık kaynaklı platformlar, sokak görünümü iyileştirmelerine kitle kaynaklı yardım uygulamaları gibi çalışmaları bulunmaktadır.

Tüm bu gelişmeler ve uygulamalar birlikte ele alındığında kentin ve içinde barındırdığı dinamiklerin dijital bir temsilini gün yüzüne çıkarmaktadır. Kentsel karar verme süreçlerine katılımın dijital yenilikler ile birleşmesi de onu yeniden tanımlama ve uygulama araçlarını gözden geçirme ihtiyacını doğurmuştur. Daha önce elde edilemeyen bir olanağı da beraberinde getiren bu yöntem birçok kent ve aktörleri tarafından desteklenmektedir. Ancak bu yöntemin potansiyelleri inkâr edilmiyor olsa da toplu veri kullanımının bilinçsizce gerçekleştirilmesinden endişe duyulmaktadır.

4. Veri Odaklı Katılım Zorlukları

Kentsel yönetişimin sağlanması için veri odaklı katılım yönteminin gerçekleştirilmesi başlangıçta etkili ve pratik bir uygulama gibi görünse de uzun vadeli düşünüldüğünde oluşabilecek etik, yasal ve toplumsal problemler önemli tartışma konuları oluşturmaktadır. Büyük verinin hızla hayatımıza girdiği bu günlerde meydana gelebilecek problemleri

tanımlamak ve olası çözümler üzerine düşünmek gelecekte teknoloji uyumlu akıllı toplumlar ve kentsel çevreler oluşturmak adına oldukça önemlidir.

Öncelikle, geleneksel veri türlerine göre yapılandırılmış olan günümüz araştırma sistemine büyük verilerin eklenmesinin birçok eksikliği de beraberinde getirmektedir. Geleneksel araştırma ve analiz yöntemlerinin büyük veriye göre nasıl şekillendirilmesi gerektiği önemli bir soru işaretidir. Öte yandan büyük veri kentsel çalışmalar için önemli bir veri zenginliği sunmaktadır. Ancak bu nedenle büyük veriye atfedilecek olan önem kentsel çalışmaları sadece nitel bir boyutta ele almaya itebilir. Kentin mekanik bir yapıymış gibi görünmesine neden olacak bu durum kentin toplumsal ve kültürel yapıyla olan bağlarını zayıflatabilir.

Öte yandan özel sektöre ait işletmeler ve devlet tarafından işlenen büyük verinin erişime sınırlılığı gündeme gelmektedir. Teknolojik bir tekelleşmeye de neden olabilecek bu durumun aksi söz konusu olduğunda ise günlük yaşama ait ayrıntılı bilgi sağlayan büyük verinin bireysel gizliliği tehdit etmesi etik ve güvenlik sorunlarını meydana getirecektir.

Kısacası, kent yönetiminde büyük verinin bir katılım aracı olarak kullanılmasının daha şeffaf, etkin ve verimli bir katılım sürecini destekleyeceği düşünülse de sorgulanması ve tartışılması gereken boyutları bulunmaktadır. Burada bahsedilen konular odağında veri odaklı katılımın kentsel yönetişim için kullanılmasında ortaya çıkabilecek problemler üç başlık altında tartışılmıştır; veri politikası ve araştırma etiği, teknolojik tekillik, gözetlenen toplum.

4.1. Veri Politikası ve Araştırma Etiği

Günümüze kadar ki kentsel veri işleme sistemimiz küçük ve basit yapılı veri türlerinden oluşmaktadır. Verilerin işlenmesinde ve bilgi üretilmesinde kullanılan yöntemler bu veri türlerine göre şekillendirilmiştir. Ancak geçmişte olduğundan çok daha büyük ve karmaşık bir yapıya sahip olan yeni veri türünün işlenmesi ve bilgi üretilmesi için günümüz araştırma ve analiz yöntemleri yeterli olamayacaktır. Öte yandan kentsel sistemlerde üretilen ham verilerin nasıl bir süreçten geçerek toplandığı da önemli bir endişe konusudur. Çünkü veri toplama ve analiz etme aşamasında çeşitli kafa karıştırıcı faktörler ile şekillenebilen öznel bir süreç yaşanabilmektedir. Aynı durum verinin sunum kısmı için de geçerlidir. Veriler belirli bir soruya cevap aramak amacıyla veya belirli bir politikayı hayata geçirmek için manipüle edilebilir. Bu noktada *"veri işleme politikası ve araştırma etiği"* üzerine yeniden düşünmeye ihtiyaç vardır.

Veri odaklı yönetişimde her şeyin veriler üzerinden okunuyor olması başka bir endişe konusudur. Büyük veri analitiğinin kentsel çalışmalar için sunduğu en önemli özellik

kentsel çevre hakkında daha önce elde edilemeyen sonsuz nicel bilginin üretilmiş olmasıdır. Kentsel çalışmalarda bu bilgilerin kullanılması geniş ölçeklerde sonuçlarına ulaşılamayan analizlerin ve değerlendirmelerin gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Ancak bu durum farklı açılardan dezavantajlar da oluşturmaktadır. Belirli bir noktadan sonra kentin tüm yönlerinin sadece bu yolla ölçülebileceği durumunu ortaya çıkarabilir. Büyük veri ile birlikte nicel yöntemlere verilecek olan ağırlık kentsel çalışmaların beşeri bilimlerden uzaklaşmasına neden olabilir. Şehir yönetiminde kanıta dayalı, algoritmik olarak işlenmiş bir yaklaşım kullanmak; rasyonel, mantıklı ve tarafsız kararlar almasını sağlayabilir. Ancak bu noktada her şeyi verilere göre şekillendiren indirgemeci, işlevselci bir teknolojik yönetim biçimi meydana gelebilir. Böyle bir durumda teknolojik politikalar tek başına köklü sorunları çözemeyecek, sadece sorunların meydana getirdiği sonuçların daha verimli bir şekilde yönetilmesini sağlayabilecektir.

Bu süreçte ilgili olan aktörlerin rollerinin neler olacağı, nasıl sınırlandırılacağı ve aktörler arası ilişkilerin nasıl tarifleneceği veri odaklı katılım uygulamalarının başarısını belirleyecektir. Kitchin (2013a), veri odaklı katılım hakkındaki birincil konunun kentsel veri politikası olduğunu dile getirmektedir. Birçok yönetim veri odaklı katılım uygulamaları düzenlerken temelde nasıl bir politika üretme ve uygulama biçimi oluşturacağının denemelerini yapmaktadır. Çünkü veri odaklı katılımdaki başarı büyük veriye değil onun kullanılmasına yönelik oluşturulan politika ve uygulama biçimlerine atfedilmektedir. Toplum tarafından beslenen bir veri kaynağı söz konusu olduğunda ise üretilecek olan politikaların etik boyutu ayrıca önem kazanmaktadır. Etik açıdan uygun bir veri işleme politikasının nasıl oluşturulacağı konusu ise "toplum, uzman sınıf ve yönetim birimi" odağında birçok soruyu akıllara getirmektedir. Kentsel veri politikası içerisinde bireye ait bilgilerin ne ölçüde kullanıldığı, bireyin çalışma konularına göre hangi kriterler odağında katılımcı olarak seçildiği, seçilen bireyin nasıl bilgilendirildiği ve bireyin onayının nasıl alındığı gibi konulara anlaşılır ve toplum tarafından kabul edilmiş çözümlerin bulunması gereklidir. Aynı şekilde bu politikaların hayata geçmesinde verilerin işlenişi ve yönetiminde rol alan uzman kişinin bu süreçte sergileyeceği etik tavır da önemli bir rol oynamaktadır. Uzman kişinin veri işlenişi sürecinde öznel seçimleri nasıl engelleyeceği, veri manipülasyonunu nasıl önleyeceği, eksik ve hatalı veriler söz konusu olduğunda kendini yorumlama yapmaktan nasıl koruyacağı konularında çözümler sunan bir veri politikasına ihtiyacı vardır. Birey ve uzman sınıf arasındaki bağlantıyı oluşturan kent yönetiminin ise politika üretiminde ihtiyaç duyacağı verilerin kullanımında nasıl bir sınırlandırma yapacağı, işlenmiş olan verinin topluma erişimini nasıl sağlayacağı ve sağladığı erişim ortamının eşitliliğini nasıl kontrol edeceği gibi konulara olan yaklaşımı önemli olacaktır. Bu noktada başarılı bir veri politikasının oluşturulması tartışmaları hala devam eden büyük veri analitiği ve onun etik çerçevesi hakkında derin incelemelerin yapılmasından geçmektedir.

Bu çalışmada Sula'nın (2016) "büyük veri çağında araştırma etiği" adlı çalışması bu konunun tartışılması için ışık kaynağı olmuştur. Sula (2016), geleneksel araştırma etiği kriterlerini büyük veri odağında ele alarak incelemiştir. Bu çalışma kapsamında etik açıdan büyük verinin araştırma sürecine etkileri veri odaklı katılım çerçevesinde düşünülmüştür.

Büyük verinin farklı türlerde çok çeşitli platformlardan elde edilebilmesi kentsel sorunlara yönelik araştırmalar için cazip bir hale getirmiştir. Ancak farklı demografik özelliklere sahip sosyal medya platformlarının varlığı ve çok sayıda kişinin bu çevrimiçi platformlara katkıda bulunması belirli bir çalışma için temsil oluşturamamaktadır (Sula, 2016). Çalışmanın örneklem profilinin yanı sıra büyük veri toplama sürecinde çalışma sınırı içerisinde gerekli olan bilgilerin dışında farklı bilgileri içeren verilerde elde edilebilmektedir. Bu durum bir çalışmayı "yayılmacı" bir hale getirmekte etik değerini tehdit etmektedir. Gerçekleştirilecek araştırmanın bu sınırlamaları dikkate alması çalışmanın etik değerini korumak için önem kazanmaktadır.

Araştırmanın veri toplama sürecinde vatandaşlar hakkında elde edilen bilgilerin onayının alınması ve bilgilendirilmenin yapılması araştırma etiğinin temel taşını oluşturmaktadır. Büyük veri toplama sürecinde ise bu durumun aksine katılımcılara bir çalışmanın sürmekte olduğunu bildirmeden ve onayını istemeden devam etmektedir (Sula, 2016). Bu noktada veri kaynaklarının hizmet şartları ve çevrimiçi gönderilerin kamusallığı gibi konulara işaret edilebilir ancak yine de bu durum araştırma etiğinin anlamını karşılamaya yetmemektedir. Bu konudaki bir başka sorun, algoritmik yöntemler ile gerçekleştirilen büyük veri çalışmalarının bireyi bilgilendirirken anlaşılır olmasındaki zorluktur. Araştırmacıların yöntem ne kadar karmaşık ve teknik olsa da süreci katılımcıların anlayabileceği şekilde tanımlaması gerekecektir. Öyle ki araştırma neticesinde elde edilen sonuçlarında katılımcılara sunulması ve yanıt alınabilmesi için burada bahsedilen "anlaşılabilirlik" konusu ayrıca önem kazanmaktadır.

Büyük veriden elde edilen bireylere ait çalışma verileri sonrasında birey tarafından değişiklik yapılsa da kalıcılığını korumaktadır. Bu durum verilerin uzun ömürlülüğü ve öngörülemeyen kullanımı göz önüne alındığında gelecek süreçlerde çalışmaya dâhil edilen bireyleri savunmasız hale getirebilir. Dolayısıyla "bireyin gizliliğinin ve anonimliğinin korunması" çalışma etiğinin sağlanması için önem kazanmaktadır (Sula, 2016).

4.2. Teknolojik Tekillik

Veri odaklı yönetişim yaklaşımında elde edilen verilerin sağlanması kamu kuruluşları veya özel sektör kuruluşları tarafından gerçekleştirilir. Buradaki en önemli eleştiri veri sağlayıcı kuruluşun kendi çıkarları için hareket ederek verileri manipüle etme olasılığıdır. Çoğunlukla özel sektörün hâkimiyetinde olan büyük veri analizi, bu şirketler tarafından potansiyel bir pazar olarak görülmektedir. Ve veri odaklı katılımı son derece destekliyor olmaları beraberinde daha farklı problemleri de getirmektedir. Kitchin (2013a), bu problemleri üç konuda toplamıştır. Birincisi, aktif olarak neoliberal bir politik ekonomiyi ve şehir işlevlerin özel kâr güderek yönetilen kamu hizmetlerinin pazarlanmasını desteklemesidir (Hollands, 2008). İkincisi, kentlerde belirli teknolojik platformlara ve şirketlere yönelik olarak uzun süre boyunca tekelci konumlar yaratarak teknolojik tekillik meydana getirmesidir (Hill 2013). Buradaki tehlike, kolayca geri alınamayan veya yönlendirilemeyen bir şirket ağı bağımlılığının yaratılmasıdır (Bates 2012). Üçüncüsü; mekânların, insanların ve kültürlerin benzersizliğini çok az dikkate alan ve şehir idarelerini dar görüşlü, teknolojik bir yönetişim tarzına sokan çözümler meydana getirmesidir (Townsend ve diğerleri, nd). Burada dördüncü bir problem olarak veri gözetiminden bahsedilebilir. Özel sektörün veya devletin elinden üretilen büyük verinin paylaşımı ve bu verilere erişimin sınırlı olması durumu bir paradoks yaratabilir (Kitchin, 2013b).

Veri odaklı bir kentsel katılım uygulamasında kentsel işlevlerin kar amacı güderek yönetilmesi bireyin çıkarlarının ön planda tutulmasına engel teşkil etmektedir. Böyle bir ortamda bireyin kent yönetimine katılımından nasıl söz edilebilir? Aynı şekilde böyle bir pozisyondaki kentsel işlevlerin ürettiği kamu hizmetleri de bireyin refahını düşünmekten öte bir pazarlama unsur haline gelecektir. Burada bireyin ihtiyaçları doğrultusunda üretilmesi gereken kamu hizmetleri neoliberal pazarın ihtiyaçları doğrultusunda üretilmeye başlanacaktır. Bu noktada büyük verinin politika üretme süreçlerindeki manipülasyonunun yanında doğrudan veri odaklı katılım yönteminin de manipülasyonu ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumun yaratacağı en önemli problem ise kentsel yönetimin özel sektöre olan bağımlılığının artmasıyla tarafsızlığını kaybetme ihtimalidir. Haque (2012), kaybedilen bu tarafsızlığın da politika sonuçlarını verilere dayandırarak hesap vermekten kaçmayı kolaylaştırıcı bir savunma ortamı ile desteklenebileceğini dile getirmektedir.

4.3. Gözetlenen Şehirler

İleri teknolojilerin gelişmesi 21. yy da tek taraflı bilgi akışından çok yönlü bir iletişim çağına geçişi sağlamıştır. Artık bireyler yalnızca tüketici değil aynı zamanda üretici rol de edinmişlerdir. Bireyler için başlangıçta özgürleştirici bir etki yaratan bu durum temelde gözetim problemleri ile birlikte büyük bir çelişki meydana getirmiştir. Artık bireyleri ve onların eylemlerini, etkileşimlerini ve işlemlerini çok sayıda alanda (iş, seyahat, tüketim, vb.) küçük ayrıntılarla izlemek mümkündür. Bu izleme durumu 'güvenlik, düzenlilik, risk yönetimi ve olasılıkların tespiti" gibi konular altında büyüyen bir gözetim kültürünü geliştirmiştir (Garland, 2001;Lyon, 2007).

Söz konusu teknolojilerin yolunu açtığı gözetim şekli, Foucault'nun (2007) modernliğin gözetim şeklinin temel modeli olarak bahsettiği "panoptikondan" farklılaşmıştır. Bauman ve Lyon gibi düşünürler artık sabit ve duvarlarla çevrili, kapalı mekânlarla sınırlı gözetimin, yerini son derece akışkan, hareketli, sınırları değişken gözetim süreçlerine bıraktığını dile getirmektedir. Veri akışlarını birleştiren ve birbirine bağlayan büyük veri analitiğine bağlı kontrol ve yönetim merkezleri bu yeni panoptik gözetim süreçlerini benimsemekte ve büyük birader toplumunun izlerini taşıyarak yükselmeyi amaçlamaktadır (Bauman, Lyon, 2013).

Kurumlarla özdeşleşmiş panoptik gözetim süreçleri sadece azınlığın çoğunluğu gözetlediği bir denetim aygıtından atomlaşmış ve adem-i merkezleşmiş bir duruma evirilmiştir. Artık herkes herkesin büyük biraderi konumuna gelmiştir (Dodge ve Kitchin 2007). Böyle bir ortamda bireylerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak ürettikleri dijital ayaklar izleri yeni gözetim süreçlerini beslemekte ve onun meşrulaşmasına hizmet etmektedir.

Veri odaklı katılım yöntemi de bireylerin gözetim süreçlerinden elde edilen veriler ile onları karar verme süreçlerine dâhil ederken aslında bu gözetim modelini meşrulaştırmakta mıdır? Veri odaklı katılım istenmeyen durumlarda toplumun gözetimin meşrulaştırılması yoluyla manipüle edilmesine yönelik bir araç haline gelebilir. Bu durum temelde eşitlik, şeffaflık gibi kavramlardan beslenen katılım yönteminin anlamını değiştirebilir. Böyle bir ortamda veri odaklı katılım yönteminin "katılım" kavramına karşılık gelebilmesi için vatandaşı etik ve yasal boyutuyla koruyabilen, onlara hesap verebilen ve bir tartışma ortamı yaratabilen kapsamlı bir veri odaklı katılım politikasına ihtiyaç duyulmaktadır.

5. Sonuç ve Tartışma

Kentsel planlama ve yönetim süreçlerine birçok yeni fırsat sunan büyük veri analitiği günümüzdeki toplumsal, mekânsal ve ekonomik ilişkilerin değişmesine ve hatta yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Özellikle toplumsal yapının fizik mekânla bütünleştiği kentsel alanlarda yaşanan değişim birçok farklı disiplini de etkilemektedir. Bireylerin kentsel hareketliliklerinden üretilen kentsel büyük veri 21. yy kentlerinde yeni bir kent-birey ilişkisi sunmaktadır. Birçok yönetimin gerçekleştirmek istediği veri odaklı katılım modeli bireyin doğrudan kent yönetiminde ve politika üretme süreçlerinde bulunmasına olanak vermektedir.

Günümüz kentsel yönetim düzenine eklemlenmeye çalışılan veri odaklı katılım yönteminin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için tartışılması gereken birçok konu bulunmaktadır. Bu çalışmada çoğunlukla karşılaşılabilecek problemlere ve onların çözüm yollarına değinilmeye çalışılmıştır. Veri politikası ve araştırma etiği konusuna bakıldığında kentsel büyük verinin işlenmesi ve yönetiminde rol oynayacak disiplinlere büyük görevler düşmektedir. Bilimsel araştırma yöntemlerinin de yeniden düşünülmesi gerektiği bu günlerde büyük veriyi işleme ve yönetme rolünü üstlenen disiplinlerin tarafsız, etik ve yasal açıdan uygun bir tutum benimsemesi gerekecektir. Öte yandan veri odaklı katılım modelini uygulayacak olan kentsel yönetim biriminin de şeffaf, titiz ve tarafsız olması bu uygulamanın başarısı için kaçınılmazdır.

Verinin sağlanması ve işlenmesinde rol oynayan aktörlerin bu konu üzerinde elde edebileceği tekillik nedeniyle veri odaklı katılım yönteminin temel işlevlerini yerine getirememesi ve manipülasyona açık hale gelmesi konusu çalışmada üstünde durulan bir başka problemdir. Bu noktada teknolojik gelişmelere öncülük eden özel sektörün yanı sıra bu gelişmelerin toplum yararına kullanmada yerel yönetimlerin yeterli ve güncel donanımlara sahip olması gerekliliği ortaya çıkacaktır. Yerel yönetimlerin tarafsızlığını koruması içinde bu donanımlara sahiplik ayrıca önem kazanmaktadır.

Modelin toplumsal boyutuna bakıldığında ise gözetlenen ve baskı altında bir toplum yaratmamak için tam şeffaflığın sağlanması gereklidir. Bu yaparken de açık standartlara, düzenleyici, etik ve analitik kararlara sahip bir veri gözetim politikasının oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken konu teknolojinin izin verdiği her şeyi gerçekleştirmekten ziyade teknolojiyi ihtiyaç duyulduğu ölçüde kullanmaktadır.

Bu bildirinin yazım sürecinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019) tarafından yayınlanan "2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi Ve Eylem Planı" ile birlikte akıllı şehir stratejilerinin bir bileşeni olarak doğrudan veri odaklı katılım vurgusu yapılmasa da büyük veri ve yönetişim ilişkisine önem verildiği gözlenmiştir. Öyle ki akıllı şehir yaklaşımı ile "…veri paylaşımı, veri, hizmet ve hizmet sunum katmanlarının akılcı dağılımı,

kent sakinleri ve teknoloji üreticileri ve hizmet sağlayıcıları tarafından gerçekleştirilen yenilikler sağlayacağı…" ifade edilmiştir. Bu süreçte ise "…geleneksel yönetişim modeli yerine kullanıcı ihtiyaçları etrafında inşa edilen kesintisiz ve bütüncül bir hizmet almak zorunluluğunu…" benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır (ÇŞB, 2019). Ancak gerçekleştirilecek çalışmaların ve Türkiye'deki veri odaklı katılım yaklaşımının değerlendirilmesi/anlaşılması gelecek çalışmaların incelenmesi ile mümkün olacaktır.

Gerçekleştirilmeye başlanan uygulamaların ileriye dönük etkilerinin neler olacağı henüz bilinmemektedir. Şehir planlama disiplininin programlama, sosyal bilimler ve halkla ilişkiler alanlarındaki çalışmalardan etkilenmesiyle bu teknolojilerin planlama süreçlerine dâhil edilmesine yönelik nasıl bir strateji geliştirileceği oldukça önemlidir. Bu noktada şehir plancıları neyin, nasıl yapılacağını öğrenmekle veya sonuçlarının nasıl olacağını bilmekle yetinemeyecektir. Dolayısıyla bu konularda yapılması gereken etik, felsefi ve teorik tartışmaların ve amprik araştırmaların önemi oldukça büyüktür. Buradaki önemli konu hevesle karşılanan kentsel büyük veriye karşı temkinli ve eleştirel yaklaşmak olacaktır. Gerçekleştirilmek istenen veri odaklı katılım yöntemi ortaklaştırılmış teorik ve analitik bir zeminde uygulamaya çalışırken; bu yöntem kentlerin daha iyi yönetilmesine izin verecek mi? Katılıma yönelik problemler bu yöntem ile azaltılabilecek mi? katılım sürecindeki aktörler arasındaki eşitsizliğin giderilmesine yardımcı olacak mı? Sorularının yanıtı oldukça önemlidir. Bir tartışma girişimi olarak bu çalışma, cevabının aranması gereken daha birçok sorunun varlığını ifade etmektedir.

Teşekkür

Bu çalışma İstanbul Teknik Üniversitesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı kapsamında Doç. Dr. Turgay Kerem Koramaz tarafından yürütülen "Information and Communication Technology in Urban Planning" dersi kapsamında hazırlanmıştır. Katkılarından dolayı kendilerine ayrıca teşekkür ederim.

Kaynaklar

Albrecht, S. (2006). Whose Voice is Heard İn Online Deliberation? A Study Of Participation And Representation in Political Debates On The İnternet. Information, Communication & Society, 9, 1.

Afzalan, N., Evans-Cowley, J. (2015). Planning And Social Media: Facebook For Planning At The Neighbourhood Scale. Planning Practice & Research, 30, 3.

Bates, J. (2012). This is What Modern Deregulation Looks Like: Co-Optation And Contestation in The Shaping Of The UK's Open Government Data Initiative. The Journal of Community Informatics 8, 2.

Batty, M. (2012). Smart Cities: Big Data, Environment and Planning B, 39.

Batty, M. (2016). Big Data and The City. Built Environment, 42, 3.

Batty, M., Axhausen, K.W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., Ouzounis, G., Portugali, Y. (2012). Smart Cities of The Future. European Physical Journal Special Topics, 214, 481–518.

Dodge, M., Kitchin, R. (2007). The Automatic Management of Drivers and Driving Spaces. Geoforum 38, 2.

Duperrin, B. (2014). The future of participation: Big data and connected objects. (https://www.duperrin.com/english/2014/04/08/future-participation-big-data-connected-objects/) Erişim Tarihi: 20.09.2019

Esty, D., Rushing, R. (2007). The Promise of Data-Driven Policymaking. Issues in Science and Technology, 23, 4.

Foucault, M. (2003). İktidarın Gözü (Seçme Yazılar:4). İstanbul: Ayrıntı

Hancke, G.P., Carvalho, S.B. (2013). The Role of Advanced Sensing in Smart Cities. Sensors, 13.

Hidalgo, C. (2012). What is Value? What is Money? (https://www.edge.org/conversation/what-is-value) Erişim Tarihi: 22.09.2019

Haque, U. (2012). What is A City That it Would Be 'Smart'?, City in a Box, 34. (http://volumeproject.org/blog/2012/12/21/volume-34-city-in-a-box/) Erişim Tarihi: 22.09.2019

Hollands, R.G. (2008). Will The Real Smart City Please Stand Up?. City, 12, 3.

Hill, D. (2013). On The Smart City: or, A 'Manifesto' For Smart Citizens Instead. City of Sound.

Nabian, N. & Ratti, C. (2011). The Senseable City and Mechanisms Of Actuation: Networks and Neo-Cyborgs. Nabian N., Robinson P (Ed.) The SENSEable City Guide. Cambridge.

Kitchin R. (2013a). The Real-Time City? Big Data and Smart Urbanism. Journal of Geojournal, 79 (1), 1-14.

Kitchin R. (2013b). Big Data and Human Geography: Opportunities, Challenges and Risks. Dialogues in Human Geography, 3, 3.

Provost, F., Fawcett, T. (2013). Data Science and Its Relationship To Big Data and Data-Driven Decision Making. Big Data, 1,1.

Rabari C., Storper, M. (2013). The Digital Skin Of Cities: Urban Theory and Research in The Age Of The Sensored and Metered City, Ubiquitous Computing, and Big Data. University of California. Los Angeles.

Sula, C. A. (2016). Research Ethics in An Age Of Big Data. Bulletin of the Association for Information Science and Technology, 42, 2.

Socrata Inc. (Belirtilmemiş). Socrata: The Data Experience Company. (http://www.socrata.com/) Erişim Tarihi: 15.10.2019

Socrata Inc. (2009). Unlock Government Data With Social Data Discovery: How A Social Data Discovery Solution Promotes Civic Engagement, Improves Decision and Policy Making, and Achieves Government Transparency. (http://www.socrata.com/) Erişim Tarihi: 15.10.2019

Juhan, L., Shinya, K. (2018). Case Study of Data-driven City Management in Cities Abroad. Special Issue on Sustainable Data-driven City Management.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2019). 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi Ve Eylem Planı. 37-63.

Tenney, M., Sieber, R. (2016). Data-Driven Participation: Algorithms, Cities, Citizens, and Corporate Control. Journal of Urban Planning, 1, 2.

Townsend, A., Maguire, R., Liebhold, M., Crawford, M. (Belirtilmemiş). A Planet Of Civic Laboratories: The Future Of Cities, Information And Inclusion. Institute for the Future, Palo Alto.

URL1: https://www.bristolisopen.com/about/ Erişim tarihi: 10.10.2019

URL2: https://www.tylertech.com/products/socrata Erişim tarihi: 10.10.2019

URL3: https://www.codeforamerica.org Erişim tarihi: 10.10.2019

Data Şehir: Sosyal Medya Platformlarından Elde Edilen Verilerin Planlama Alanında Kullanılabilirliğine Yönelik Bir İnceleme

Arş. Gör. Mete Korhan Özkök

Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Sosyal medya kaynaklı coğrafi konum işaretli veriler günümüzde politik, ekonomik, sosyal boyutlu kentsel ağları çözümlemede kullanılan bir büyük veri çeşidini oluşturmaktadır. Bu veriler özellikle kullanıcıların kent veya bölge içindeki aktivite noktalarının, kullanım yoğunluğu gösterdiği alanların ve mekâna ilişkin duygu ve düşüncelerini içermesi bakımından sosyo-mekânsal nitelikli kullanıcı örüntülerini sunmaktadır. Dolayısıyla büyük verinin derlenmesi ve yorumlanması planlama alanında çalışma sahasına yönelik ön bilgilerin elde edilmesi, kullanıcı hareketliliğinin yorumlanabilmesi, kentsel sorun noktalarının belirlenebilmesi gibi analiz türlerine yönelik bir altlık oluşturabileceğini söylemek mümkündür. Bu bildirinin amacı, günümüzde yeni nesil bir kamusal alan olarak kabul edilen sosyal medya platformlarından elde edilen verilerin planlamada kullanılabilirliğine yönelik ilgili literatürü ve yazarın da içinde yer aldığı ve sosyal medya verileri kullanarak üretilmiş çalışmalardan örnekler verilecek, sosyal medya verilerinin planlamada efektif bir veri kaynağı olarak kullanımına yönelik sonuç yorumlar geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Web 2.0, Sosyal Medya, Büyük Veri, Data Şehir, Planlama.

Giriş

İnternet kullanıcıları günümüzde artık pasif bir bilgi alıcısı değil, özellikle sosyal ağlar aracılığıyla büyük miktarda veri üreticisi haline gelmiştir (García-Palomares, Gutiérrez ve Mínguez, 2015). Bu sosyal ağlar bilginin yaratılmasını, saklanmasını, paylaşılmasını ve diğer kullanıcılarla paylaşılmasını ve her gün çok büyük miktarda veri üretilmesini sağlar (Cao ve diğerleri, 2015). Sosyal medya, günümüzde birçok çalışmaca katılımcı praksisler için bir araç olarak sunulmaktadır (Freeman, 2010; Terras, 2011; Giaccardi, 2012; Yağan, 2013).

Web 2.0'ın (bir başka tanım ile post-web dönemi) kullanıcı hizmetine sunulması ve yaygınlaşması ile birlikte sanal platform farklı bir yapıya bürünmüş, toplumsal iletişim platformları olarak da adlandırılabilecek sosyal medya sitelerinin yaratılması ile internet insanlar için haberleşme aracı olmanın ötesinde sosyalleşme/etkileşime geçme, birey olarak kendini ifade etme ve yorumlarını paylaşma platformuna dönüşmüştür (Bell, 2009; Elias, 2012; Brkovic ve Srteovic Brkovic, 2013; N.-C. Chen, 2016; Büyükdemirci ve Ercoşkun, 2017; Toscano, 2017). Uluslararası literatürde "mekân (space)" kelimesi ile analojik bir bağlantısı olan internet ağı kazandığı yeni özellik ile birlikte "şebeke şehir (wired city)" (Dutton, Blumler ve Kraemer, 1987), "siber-mekân (cyber-space)" (Herring, 1994, s. 1), "arayüz mekân (interfacial space)" (Elias, 2012, s. 137), özellikle kentsel yapı ve şehir planlama ile ilgisi bakımından "siber-şehir (cyber-city)" (Graham, 2003), "veri şehri (data city)" (Ciuccarelli, Lupi ve Simeone, 2014) şeklinde yeni kavramlar kazanmıştır. (Araujo, 2004, s. 1) sosyal medya ve toplumsal iletişim platformlarının yarattığı dönüşüm ile ilgili olarak; fiziksel mekânda bir arada olamayan sosyal toplulukların çok kullanıcılı (sanal) ortamlara geçiş süreci ile bir araya gelebileceğini ve bu birlikteliğin fiziksel mekânda da görülebileceğini belirtmektedir. Benzeş şekilde Ciuccarelli ve diğerleri (2014:7) fiziksel mekânın sosyal medya ile etkileşimi sonrasında daha fazla deneyimlenen, yaşanan ve ortak bir şekilde yorumlanabilen mekânlar haline geldiğini savunmaktadır. Başka bir deyişle, günümüzde sosyal medya platformları somut kentsel realitenin yaşandığı, tartışıldığı, deneyimlendiği ve mevcut deneyimlerin paylaşıldığı, iletişimlerin kurulduğu soyut bir kamusal alan haline gelmiştir (Humphreys, 2010, ss. 764-765; Tierney, 2013, s. 83; Yegen, 2013, s. 128; Toscano, 2017, s. 276; Leetaru, 2017; Köselerli, 2017, s. 55; Kim, Chae ve Park, 2018, ss. 70-71). Bu deneyimler, yorumlamalar ise evrensel konumlama sistemleri (GPS) ile tanımlı konum işaretli bilgiler haline gelmekte ve fizik mekân ile sanal mekân arasında gerçek konumlar üzerinden bağlantılar kurulmaktadır.

Bu bildirinin amacı, günümüzde yeni nesil bir kamusal alan olarak kabul edilen sosyal medya platformlarından elde edilen verilerin planlamada kullanılabilirliğine yönelik ilgili literatürü ve planlamada yeni yeni veri kullanım türlerine yönelik örnekler sunmaktır. Bu

kapsamda ilgili literatür çerçevesinde yazarın da içinde yer aldığı ve sosyal medya verileri kullanarak üretilmiş çalışmalardan örnekler verilecek, sosyal medya verilerinin planlamada efektif bir veri kaynağı olarak kullanımına yönelik sonuç yorumlar geliştirilecektir.

1. Planlama Alanında Coğrafi Konum Tabanlı Sosyal Medya Verilerinin Kullanımına Yönelik Literatür Değerlendirmesi

İnternet ortamının kazandığı yeni özellikle birlikte yeni bir bilgi platformuna dönüştüğü görülmektedir. Günümüzde şehir planlamaya yönelik evrensel literatürde konum işaretli sosyal medya verileri kentsel sorunları çözümleme, sosyal mekâna yönelik yorumlamalar geliştirme konularında ele alınmaya başlamıştır. 1980 sonrası oluşan küreselleşme hareketi kentlerde farklı dönüşüm süreçlerini başlatmış ve paralel olarak sosyal davranış biçimleri, kentte yeni oluşan karmaşık, interaktif bilgi ağından ve akışından etkilenmiştir. Küreselleşme sonrası rekabetçi etkenler nedeniyle dinamik bir şekilde değişim/dönüşüm geçiren kentlerde ise şehir plancılarının yenilikçi/teknolojik çözümlemeleri planlama sürecine dahil etmesi gerekmektedir (N.-C. Chen, 2016).

Günümüzde "akıllı şehircilik (smart urbanism)" akımı altında ele alınmaya başlayan bu yeni eğilimde şehir plancıları; Twitter, Foursquare, Facebook, Swarm, Instagram, Flickr, TripAdvisor gibi sosyal medya platformlarından konum işaretli verilerin (yorum, fotoğraf, yer bildirimleri, etkinlikler vb.) alınmasını ve kente/planlamaya yönelik altlık oluşturacak şekilde derlenmesini hedeflemektedir (Goodspeed, 2013; Ciuccarelli ve diğerleri, 2014; Kitchin, 2014). Yapılacak bu derleme ise planların hazırlık sürecinde kentsel dinamiklerin, mekânsal okumanın yapılmasına kolaylık sağlamakta ve bu yapısı ile dolaylı bir yoldan kullanıcıların görüşlerinin planın hazırlık sürecine katılmasını sağlamaktadır (Baraniuk, 2013; Tasse ve Hong, 2014; Büyükdemirci ve Ercoşkun, 2017). Planın tasarım sürecinde konum işaretli sosyal medya verilerinin dahil edilmesi; kullanıcıların yoğunlaştığı iş alanlarının belirlenmesi, kentte kullanılmayan bölgelerin tespiti, en çok kullanılan park, meydan gibi kamusal noktaların tespiti, kentsel işlev alanlarında yapılan yorumların analizi, kentte gerçekleşen olayların neden/nerede/ne zaman sorgulamalarının yapılabilmesi, kullanıcıların yoğunlaştığı rotaların örüntüsünün ortaya konması ile uygun yaya ve taşıt rotalarının belirlenmesi vb. özellikleri bakımından yeni bakış açıları sağlayabilecektir (Girardin, Calabrese, Fiore, Ratti ve Blat, 2008; MIT, 2008; X. Chen, 2011; Cranshaw, Schwartz, Hong ve Sadeh, 2012; Noulas, Scellato, Mascolo ve Pontil, 2012; Komninos, Stefanis, Plessas ve Besharat, 2013; Y. Liu, Sui, Kang ve Gao, 2014; Zhan, Ukkusuri ve Zhu, 2014).

Brkovic ve Srteovic Brkovic (2013, s. 2) sosyal medya verilerinin şehir planlamada girdi sağlayabileceği başlıkları şu şekilde özetlemektedir:

- Nüfus örneklem büyüklüklerinin belirlenmesi ve veri madenciliğinin yapılabilmesi (dolaylı katılım),
- Bilgi sağlama,
- Kentteki kullanıcılar ile iletişim kurulması, anketlerin yapılması, görüşlerin alınması ve geri bildirim istenebilmesi,
- Halk katılımının sağlanabilmesi ve iş birliklerinin kurulabilmesi.

Ayrıca ilgili literatürde güncel bir bilgi akışının olması, uygulamanın kolay olması ve maliyetin olmaması bakımından planlama çalışmalarına girdi olarak sosyal medya verilerinin kullanımının uygunluğunu vurgulamaktadır (Brkovic ve Srteovic Brkovic, 2013; Tasse ve Hong, 2014; Smarzaro, Lima ve Davis, 2017). Örneğin B. Liu (2010) internetteki kullanıcıların yorumlarını incelediği çalışmasında; yorumlarda yapılacak içerik okumaları ile birlikte kentteki kullanıcıların mekânsal deneyimlerine ve/veya herhangi bir konudaki görüşlerine dair duygu analizlerinin (sentiment analysis) yapılabileceğini belirtmiştir. Twitter, Instagram, Facebook gibi sosyal medya sitelerindeki kullanıcıların yorumlarının içerik analizlerinin yapılması kentte yaşayanların genel psikolojik yapısına yönelik yorumların yapılabilmesini sağlamaktadır. Ek olarak Sagl, Resch, Hawelka ve Beinat (2012, s. 54) sosyal medya sitelerinde yapılacak yorumlamalar ile kentte geleneksel yöntemlerle takip edilemeyecek nitelikteki gizli davranış kalıplarının da bu yolla izlenebileceğini ve kentin sosyo-teknik örüntüsünün ortaya konabileceğini belirtmektedir. Örneğin Choudhury, Monroy-Hernández ve Mark, (2014) çalışmalarında, Twitter'daki kullanıcı paylaşımlarını inceleyerek 2010-2012 yılları arasında Meksika'da olan suçla mücadele sürecinin kentte yaşayanların psikolojik durumlarına olan etkilerini içerik analizleri ile incelemiştir. Ayrıca konum bazlı değerlendirmeler ile kullanıcıların yoğunlaştığı ve/veya etkileşim içinde olduğu noktalar ve kullanıcıların zaman içindeki etkinliklerinin örüntüsü tespit edilebilmektedir. Bir başka deyişle kentte en çok kullanılan ve kullanılmayan bölgelerin tespiti özellikle kentsel ölçekte soylulaştırılmış, kentsel yenileme gerektiren, korunması gereken vb. özel nitelikli bölgelerin tespitinde de yardımcı olabilecektir.

2008 yılında Massachusetts Institute of Technology bünyesinde bulunan MIT Senseable City Lab tarafından yapılan World's Eye (Dünyanın Gözü) projesi kapsamında İspanya'da çekilmiş ve konum işaretli olarak Flickr sitesine yüklenmiş olan resimler incelenmiş sonucunda ise ülkedeki turist akışları, en çok gezilen noktalar tespit edilmiş ve gezi noktalarına ilişkin yorumlar derlenmiştir (MIT, 2008). X. Chen (2011) sanal ortamdan

elde edilen kentsel verileri kullanarak dinamik haritalar oluşturmaya yönelik çalışmasında; bu veriler yolu ile hazırlanacak haritaların gerçek zamanlı veri akışını yansıtabileceği ve fiziksel-sanal mekân arası etkileşimi incelemeye mümkün kılabileceğini belirtmiştir. GPS bilgili kullanıcı rotaları (Google Maps destekli kullanıcı sürüş ve yürüyüş rota/süre verileri), konum işaretli sosyal medya verileri kullanılarak eş zamanlı ulaşım haritaları hazırlanmıştır. Sonuç olarak, sanal ortamdan elde edilen verilerle eş zamanlı ve güncel haritaların hazırlanabildiği, ulaşım yapısındaki örüntülerin ortaya konabildiği ve kentteki kullanıcıların algısal süreçlerinin modellenebildiği belirtilmiştir. Noulas ve diğerleri (2012) Foursquare'deki kullanıcıların davranış psikolojileri ve yaşadıkları kentlerdeki görülen etkilerine yönelik büyük ölçekli çalışmalarında 111 günlük bir dilimde yaklaşık 12.000.000 adet kullanıcı paylaşımını incelemiş ve kolektif kullanıcı faaliyetlerinin mekânsal izlerine dair bir analiz yapmıştır. Analiz kapsamında kullanıcıların günlük ve haftalık davranış kalıpları ile kentteki aktivitelerin arası geçişler ile arazi kullanım yapısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda kentte kullanıcıların hafta içi ve hafta sonu en çok kullandığı mekânlar belirlenmiş, mekânlar arası geçişte hangi ulaşım aracının kullanıldığı ve hangi aktarma istasyonlarının kullanıldığı belirlenmiş; kentsel ritme ilişkin açıklamalar getirilmiştir. Büyükdemirci ve Ercoşkun (2017) sosyal medya sitelerindeki konum işaretli kullanıcı yorumlarını ve kullanıcıların mekândaki davranışları çözümlemeye yönelik çalışmasında; Ankara'da en çok vakit geçirilen kahve mekânları Foursquare ve Swarm sitelerindeki konum işaretli kullanıcı yorumları ile belirlenmiş ve en çok yer bildirimi yapılan kahve mekânlarının kentte yoğunlaştığı noktalar ile etkileyen faktörleri ayrıca müşteriler ile yapılan anket çalışmaları ile birlikte değerlendirilmiştir.

Ayrıca son dönemde yapılan çalışmalarda (Munar ve Ooi, 2012; Ginzarly ve Teller, 2016; Stefano, 2017; Dameria, Akbar ve Indradjati, 2018; van der Hoeven, 2018) özellikle kültürel miras alanlarında turistlerin ve ziyaretçilerin yorumlarının analizi, yoğunlaştığı noktaların tespiti ve sonucunda bölgedeki sosyo-kültürel ağ örüntülerinin tespiti konusunda da sosyal medya verilerinin kullanılabilir olduğu belirtilmiştir.

2. Coğrafi Konum Tabanlı Sosyal Medya Verilerinin Kullanımına Yönelik Örnekler Üzerinden Değerlendirmeler

Bu bölümde yazarın da içinde yer aldığı ve sosyal medya verileri kullanarak üretilmiş çalışmalar veri temin yöntemi ve niteliği, elde edilen sonuçlar başlıklarında özetlenecek ve sosyal medya verilerinin planlamada efektif bir veri kaynağı olarak kullanımına yönelik sonuç yorumlar geliştirilecektir.

2.1. Çanakkale İli Eceabat İlçesi Örneği [1]

Bu çalışma, Çanakkale ili Eceabat ilçesinde belirlenen 5 alt bölgede coğrafi konum işaretli sosyal medya iletilerini kullanarak alandaki ziyaretçilerin ve kullanıcıların yoğunlaşma bölgelerinin tespit edilmesini ve yapılmış olan iletilerde içerik analizi yaparak ziyaretçilerin ve kullanıcıların alana yönelik yorumlarının, duygu ve düşüncelerinin tespit edilmesini amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Çanakkale ili Eceabat ilçesi idari sınırları içinde -tüm alanı kapsayacak nitelikte- toplamda 5 adet nokta belirlenmiş (Şekil 1, Tablo 1) ve bu noktaların beş kilometre çapı içinde iletilerinde konum bilgileri girilmiş, açık hesaplara (public profile) ait Instagram, Foursquare ve Flickr sosyal medya sitelerindeki iletiler toplanmıştır. Toplanan bu iletiler tarih bilgisi, ileti ve paylaşımların yapıldığı konum bilgileri ve yorumlar şeklinde belirlenen öz nitelik bilgilerine göre derlenmiştir.

Şekil 1: Çalışma Alanı Konumları (Altlık Harita: Google Earth,2008-Landsat Görüntüsü)[2].

[1] İlgili çalışma için ayrıca bkz. (Özkök, Tok ve Tüzün, 2019).

[2] Instagram platformundan veri toplama işlemi Netlytic isimli web tabanı üzerinden yapılmış olup; ilgili web tabanı konum özellikli sorgulamalarda beş kilometrelik çaplar üzerinden veri toplama işlemi yapmaktadır. Bu nedenle ilçe sınırını kapsamak için toplamda 5 adet konum belirlenmiş olup; diğer platformlarda yapılan veri toplama işlemlerinde de bu koordinatlar esas alınmıştır.

Tablo 1: Çalışma Alan Konum ve Kapsama Alan Bilgileri

Konum No.	Enlem	Boylam	Etki Çapı	Kapsadığı Alan
Konum-1	40.077045	26.207363	5 km	Alçıtepe, Seddülbahir Köyleri
Konum-2	40.136911	26.295261	5 km	Behramlı, Kilitbahir Köyleri
Konum-3	40.224787	26.323408	5 km	Bigalı,Kabatepe, Kocadere Köyleri Eceabat Kent Merkezi
Konum-4	40.319367	26.309044	5 km	BüyükAnafarta, KüçükAnafarta, Beşyol Köyleri
Konum-5	40.274662	26.418221	5 km	Yolağzı, Kumköy, Yalova Köyleri

Amaçta belirtilen sosyal medya verilerini toplamak, derlemek ve görselleştirilebilir-sorgulanabilir formata getirebilmek için ilgili araçlarından en kullanışlılarından biri olan Netlytic isimli web tabanı bazlı sitedir (bkz. https://netlytic.org) (Gruzd, 2016). Site aracılığı ile Twitter, Facebook, Instagram, Youtube ve RSS üzerinden veri toplanabilmektedir. Instagram platformundaki konum bazlı sorgulamalarda Netlytic isimli web tabanı üzerinden yapılmış olup; Flickr, Foursquare sitelerindeki coğrafi konum etiketli, açık hesaplara ait paylaşımlar uygulama programlama ara yüzleri (API) aracılığı ile toplanmıştır. Instagram, Flickr, Foursquare ve Airbnb üzerinden toplanan verilere ait zaman aralığı ve frekans analizi aşağıdaki gibidir (Tablo 2). Türkiye'deki sosyal medya kullanıcı profiline koşut elde edilen büyük verinin %93'lük bir kısmını Instagram verileri oluşturmakta olup, en az veri Airbnb platformundan elde edilmiştir.

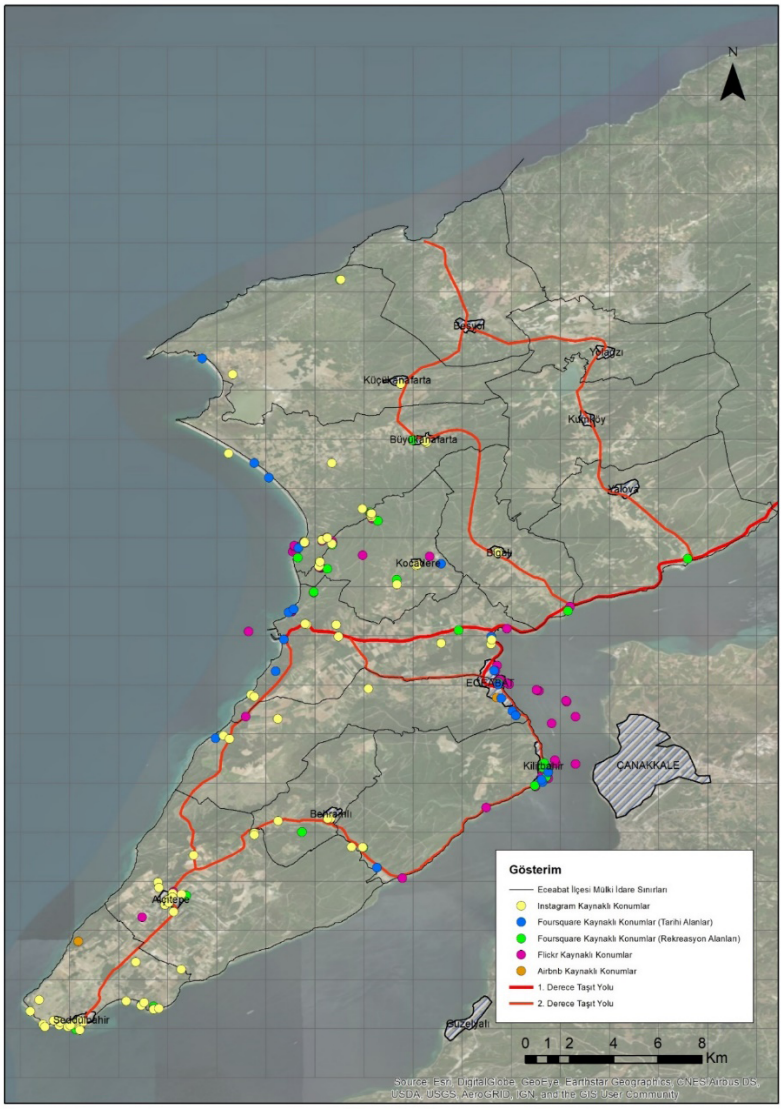
Tablo 2: Çalışma Kapsamında Toplanan Verilere Ait Nitelik Bilgileri

Platform Adı	**Tarih Aralığı**	**Frekans**	**Yüzde (%)**
Instagram[3]	19.09.2018-19.11.2018	4591 Paylaşım	93.05
Flickr	23.06.2009-02.04.2019	3367 (Erişilebilen 250 adet) Paylaşım	5.07
Foursquare	2014-2019	60 Mekân	1.22
Airbnb	2019	33 Mekân	0.67
Toplam Veri Sayısı:		**4934**	**100.00**

Sosyal medya ve çevrimiçi platform kaynaklı elde edilen veriler derlenerek Eceabat ilçesinde en çok kullanılan noktalar, kullanım amaçları ve kullanım yoğun noktaların olumlu/olumsuz niteliklerine ilişkin bilgilere erişilmiştir. Kullanım özelinde bakıldığında, temelde 4 tip kullanım olduğu (tarihi alan gezileri, rekreasyon alan kullanımları, fotoğrafçılık amaçlı kullanımlar, konaklama amaçlı kullanımlar) belirlenmiştir.

Çalışmada ticaret ve hizmet alanlarının kullanımına yönelik Foursquare platformu üzerinde ayrıca bir sorgulama yapılmış ancak Eceabat merkez dışında özelleşmiş bir ticaret/hizmet kullanım noktası tespit edilememiştir. Bu nedenle çalışma sürecine dahil edilmemiştir. Konum bilgileri bulunan bu noktalar bütüncül bir şekilde harita üzerinde düzenlenmiş (Şekil 3), sonuç olarak en yoğun kullanılan bölgeler belirlenmiştir.

[3] Aralık 2018 tarihinde Instagram platformunun güvenlik politikalarında yapılan değişiklik nedeniyle akademik çalışmalar için açık hesaplara ait veri akışı engellenmiştir (bkz. https://www.instagram.com/developer/).

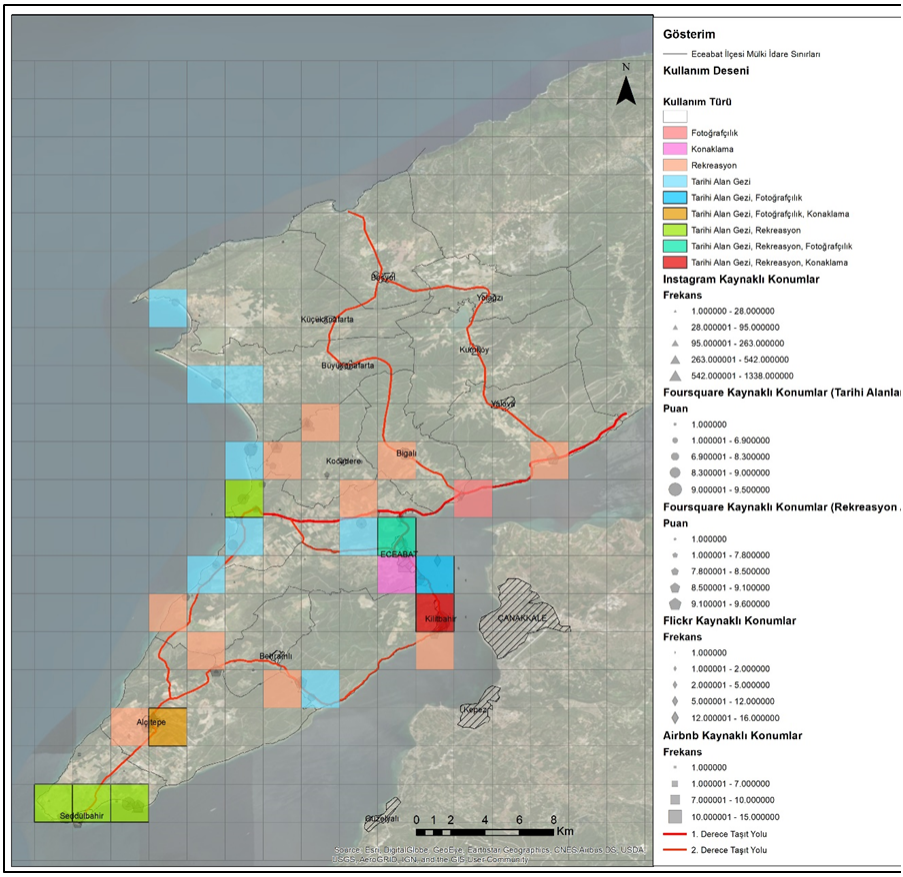
Şekil 3: Sosyal Medya Kaynaklı Konum Dağılım Haritası (Altlık Harita: Google Earth Uydu Görüntüsü, Ölçek: yaklaşık 1/170.000).

Sosyal medya iletileri/paylaşımların en çok Kocadere, Kilitbahir, Alçıtepe ve Seddülbahir köyleri ile Eceabat kent merkezinde yoğunlaştığı görülmektedir. Beşyol, Yolağzı, Kumköy ve Yalova köylerinde ise herhangi bir paylaşımın olmadığı tespit edilmiştir. Kullanımların ana ulaşım hatları üzerinde yoğunlaştığı görülmekte dolayısıyla erişilebilirlik ile doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Ayrı platformlardan elde edilen tüm veriler bütüncül olarak değerlendirildiğinde ise Eceabat ilçesinde en çok kullanılan

mekânlar; 57. Piyade Alayı Şehitliği (Kocadere köyü), Alçıtepe Köyü Şehitliği ve yakın çevresi, Anzak Koyu (Kocadere köyü), Conkbayırı (Kocadere köyü), Çanakkale Şehitler Abidesi (Seddülbahir köyü), Eceabat sahil ve yakın çevresi, Kilitbahir köyü, Morto Koyu (Seddülhabir köyü), Soğanlıdere Şehitliği (Behramlı köyü) olarak tespit edilmiştir. Bu mekânlar içinde Anzak Koyu, Morto Koyu ise kullanıcıların ulaşım ve kirlilik açısından olumsuz yorumlarının bulunduğu noktalardır. Bu bakımdan elde edilen ön sonuç, Eceabat ilçesinde yoğun kullanıma sahip temel noktaları ve öncelikli mekânsal düzenleme gerekli alanlar ile düzenlemenin niteliğine dair bir temel veri oluşturmaktadır.

Instagram, Flickr ve Airbnb platformlarından elde edilen verilerin frekans, Foursquare platformundan elde edilen verilerin puan değerlerine göre bir değerlendirme yapıldığında en yoğun kullanımların; Büyükanafarta, Küçükanafarta, Kocadere, Kilitbahir, Alçıtepe, Seddülbahir köyleri ve Eceabat kent merkezi sahil şeridinde tarihi alan gezisi amaçlı, Bigalı, Behramlı, Büyükanafarta, Kocadere, Kilitbahir, Seddülbahir, Behramlı, Yalova köyleri ve Eceabat kent merkezinde rekreasyon amaçlı, Alçıtepe, Bigalı köyleri ve Eceabat kent merkezinde fotoğrafçılık amaçlı, Alçıtepe, Kilitbahir köyleri ve Eceabat kent merkezinde konaklama amaçlı kullanımların olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Eceabat kent merkezi ve Alçıtepe, Kilitbahir köyleri ilçe sınırları içinde kullanımların en yoğun olduğu üç merkezi oluşturmaktadır.

Eceabat ilçesindeki kullanım desenlerini sunmak amacıyla, çalışma alan sınırları içinde yaklaşık 1,5 kilometrekarelik bir karelaj hazırlanmış olup, her bir kare içine düşen yoğun kullanım türleri ile tanımlanmıştır (Şekil 4). Buna göre bölge bazlı kullanımlar aşağıda özetlenmiştir (Tablo 3).

Şekil 4: Sosyal Medya Kaynaklı Verilere göre Bölge Bazlı Kullanım Desen Haritası (Altlık Harita: Google Earth Uydu Görüntüsü, Ölçek: yaklaşık 1/170.000).

Tablo 3: Sosyal Medya Kaynaklı Verilere göre Bölge Bazlı Kullanım Deseni.

Yerleşim Adı	Kullanım Türü
Beşyol	Yoğunlaşan bir kullanım bulunmamaktadır
Yolağzı	Yoğunlaşan bir kullanım bulunmamaktadır
Kumköy	Yoğunlaşan bir kullanım bulunmamaktadır
Yalova	Rekreasyon
Küçükanafarta	Tarihi Alan Gezileri
Büyükanafarta	Tarihi Alan Gezileri, Rekreasyon
Bigalı	Rekreasyon, Fotoğrafçılık
Kocadere	Tarihi Alan Gezileri, Rekreasyon
Kilitbahir	Tarihi Alan Gezileri, Rekreasyon, Konaklama
Behramlı	Rekreasyon
Alçıtepe	Tarihi Alan Gezileri, Fotoğrafçılık, Konaklama
Seddülbahir	Tarihi Alan Gezileri, Rekreasyon
Eceabat Kent Merkezi	Tarihi Alan Gezi, Rekreasyon, Fotoğrafçılık, Konaklama, Hizmet/Ticaret

İlgili şekil ve tablolar değerlendirildiğinde çalışmanın bir diğer ön sonucu ise, elde edilen verilere göre yapılan bu derlemenin bölge bütününe yönelik kullanım ve aktivite örüntülerinin tespit edilebilmesinde bir yöntem olarak kullanılabilirliğidir. Sosyal medya verilerine göre yapılacak incelemeler özellikle planlama alanında bölge yapısına yönelik yapılacak ön analizlerde bilgi amaçlı kullanılabilecek bir altlık niteliğine sahiptir. Tarih bazlı kullanım yoğunluğunun değişimi ve en yoğun kullanım noktaları, olumlu/olumsuz kullanıcı yorumlarının yoğunlaştığı bölgelerin tespiti, özellikle kültürel miras ve koruma alanlarında yapılacak çalışmalar için en çok kullanılan tarihi/doğal miras bölgelerinin ve kullanıcı memnuniyetsizliği olan noktaların tespiti açısından ve planlama kararlarına dahil edilebilmesi açısından bir kavramsal/metodolojik bir çerçeve sunmaktadır.

2.2. Kırklareli Kent Merkezi Örneği [4]

Bu çalışmada, literatürdeki diğer örneklerden farklı olarak anket uygulamasından elde edilen verilere destek olarak coğrafi konum işaretli sosyal medya verileri de kullanılmıştır. Sosyal medya verilerinin kullanılmasının temel nedenleri; öncelikli olarak kullanıcı paylaşımlarının ve yoğunluklarının kentteki aktivite örüntü noktalarını ve yoğunluk durumlarını tespit etmede kullanılabilirliğini denetlemek, günümüzde büyük veri olarak adlandırılan bu bilgilerin planlama süreçlerinde bir altlık veri olarak kullanılabilirliğini sorgulamaktır. Anket uygulamasına göre elde edilen verinin büyüklüğü ve zaman serisinin genişliği açısından kentte en yoğun kullanılan parkları ve kullanım yoğunluklarını (gün/saat) tespit etmede daha detaylı veri verebilmektedir. Bu amaca yönelik olarak Kırklareli kent merkezi sınırları içinde merkezi 41.733419,27.233414 koordinatları olacak şekilde beş kilometre çap içindeki kullanıcıların açık hesaplara (public profile) ait Instagram ve Foursquare sosyal medya sitelerindeki iletiler toplanmıştır. Toplanan bu iletiler tarih bilgisi, ileti ve paylaşımların yapıldığı konum bilgileri ve yorumlar şeklinde belirlenen öz nitelik bilgilerine göre derlenmiştir.

Çalışma kapsamında Instagram ve Foursquare üzerinden toplanan verilere ait zaman aralığı ve frekans analizi aşağıdaki gibidir (Tablo 4). Türkiye'deki sosyal medya kullanıcı profiline koşut elde edilen büyük verinin %99'luk bir kısmını Instagram verileri oluşturmaktadır. İlerleyen bölümlerde ise her bir platform üzerinden elde edilen verilere yönelik bulgular aktarılacak olup; sonuç olarak bütüncül değerlendirmeler yapılacaktır

Tablo 4: Çalışma Kapsamında Toplanan Verilere Ait Nitelik Bilgileri.

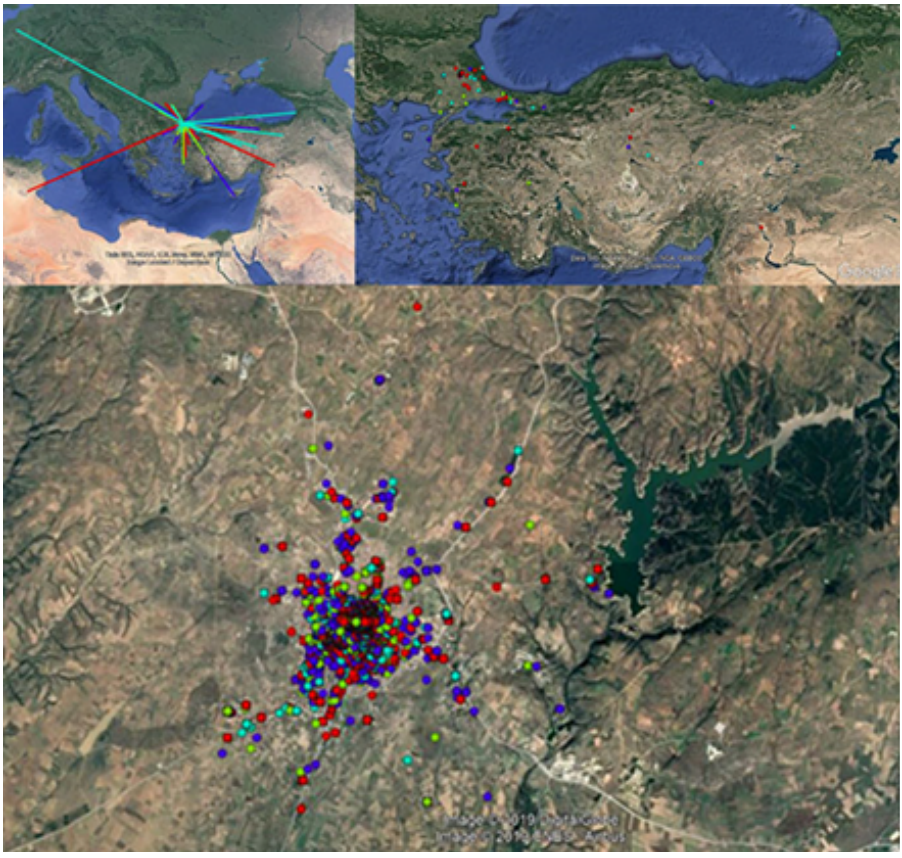
Platform Adı	Tarih Aralığı	Frekans	Yüzde (%)
Instagram[5]	13.06.2018-08.12.2018	40000 adet ileti	99.87
Foursquare	2014-2019	50 Mekân	0.13
Toplam Veri Sayısı:		**40050**	**100.00**

[4] İlgili çalışma 2019 yılında tamamlanan ve T.C. Kırklareli Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyon Başkanlığı tarafından desteklenen (KLÜBAP-154) numaralı, "Kırklareli İl Merkezindeki Kamusal Alanların Sosyo-Psikolojik Etkilerinin Araştırılması" başlıklı proje kapsamında yazar tarafından yapılan analiz ve değerlendirme çalışmalarının özetlenmiş bir halini içermektedir.

[5] Aralık 2018 tarihinde Instagram platformunun güvenlik politikalarında yapılan değişiklik nedeniyle akademik çalışmalar için açık hesaplara ait veri akışı engellenmiştir

(bkz. https://www.instagram.com/developer/).

Haziran- Aralık 2018 tarihlerini kapsayan paylaşımlar toplanmış ve 40.000 adet Instagram iletisi elde edilmiştir (Şekil 5). İnstagram'dan elde edilen fotoğraflar park konumlarına göre ayrı kategorilere ayrılmıştır. Foursquare verileri ise uygulama program arayüzleri (API) aracılığı ile toplanmış ve Kırklareli ilinin Merkez ilçesine ait 50 adet park alanı, kullanım zamanı ve puanlarına göre sınıflandırılmıştır. Park konumlarına göre ayrılan enlem ve boylam koordinatları ile zamansal ve mekânsal park kullanım yoğun bölgeleri belirlenmiştir. Coğrafi konum farklılığı, bot paylaşım, içerik uyumsuzluğu, ticari reklam olması gibi sebeplerle denetleme yapılarak 30.146 adet ileti çalışmada ele alınmamıştır.

Şekil 5: Instagram Bazlı Elde Edilen İletilerin Düzenleme Öncesi Coğrafi Konumları.

Coğrafi konum işaretli Instagram verileri filtreleme süreci sonucunda elde edilen ve kentteki parklarda paylaşılmış olan 9854 adet ileti içinde 6252 kez giriş yapılan Şevket Dingiloğlu Parkı %63,45 oranla, Yayla Parkı ise 2694 kez giriş yapılarak %27,34 oranla Kırklareli kent merkezi içinde en çok kullanılan parklar olarak tespit edilmiştir. Ahmet Cevdet Paşa Parkı ve Atatürk Parkı 3 kez giriş yapılarak %0,03 oranla, Göktan Özüpek Parkı ise sadece 1 kez giriş yapılarak %0,01 oranla en az tercih edilen parklar olarak tespit

edilmiştir. En fazla ziyaret edilen Şevket Dingiloğlu Parkı ve Yayla Parkında kullanımların sabah saatlerinde yoğun olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5: Instagram İletilerine Göre Kırklareli İli Merkez İlçesinde Görülen En Yoğun Toplanma Noktaları (Netlytic web tabanı verileri derlenerek hazırlanmıştır).

Enlem	Boylam	Frekans (İleti Sayısı)	Yüzde (%)	Zaman Aralıkları	Konum Bilgisi
41.73472222	27.22527778	6252	63,45	11.00- 17.00	Şevket Dingiloğlu Parkı
41.73906172	27.22272055	2694	27,34	08.00- 14.00	Yayla Parkı
41.73145406	27.21424987	454	4,6	07.00- 20.00	İstasyonaltı
41.74152975	27.27363763	343	3,45	10.00- 14.00	Kırklareli Barajı
41.71929721	27.19167054	94	0,95	03.30- 21.00	Karahıdır Korusu
41.724083	27.21145	9	0,09	10.00- 17.00	Kavaklı Korusu
41.72786142	27.21623424	3	0,03	13.00- 17.00	Ahmet Cevdet Paşa Parkı
41.7481	27.22008	3	0,03	10.00- 11.00	Atatürk Parkı
41.73043	27.23225	1	0,01	20.00	Göktan Özüpek Parkı
Toplam		9853	100	null	

Foursquare verileri ise uygulama programlama arayüzleri (API) kullanılarak Kırklareli Merkez ilçeye ait coğrafi konum işareti parkları belirten ilk 50 parka ait bilgiler elde edilmiştir. Parklar puan ve en çok ziyaret edildiği saatlere incelenmiştir. Foursquare verilerinden elde edilen puanlara göre (8.5 üstü) en çok ziyaret edilen alanlar DSİ piknik alanı, Yayla parkı ve Koza park ve Saklı Bahçedir. Parklar hafta içi ve hafta sonu ziyaret edilme saatleri benzerlik göstermektedir. Park kullanımları sabah, öğle ve akşam olmak üzere üç gruba ayrıldığında bütün parklarda genellikle 08.00- 09.00, 13.00- 17.00, 18.00- 00.00 saatlerinde tercih edilmektedir. Buna göre park kullanıcıları parkları, iş yerine giderken, öğle arasında ve iş çıkışları ziyaret edildiği düşünülebilmektedir.

Park alanlarına 500 metrelik erişim çapı içinde muhtemel yoğun kullanıcısı olan mahalleler ortaya belirlenmiştir. Bu mahalleler; Yayla Mahallesi, Karacaibrahim Mahallesi, İstasyon Mahallesi, Kocahıdır Mahallesi ve Karakaş Mahallesidir. Toplamda 12 mahallesi bulunan Kırklareli kent merkezinin geriye kalan 7 mahallesindeki parkların tercih edilmediği ya da kullanıcılarının sosyal medya ortamında coğrafi konum işaretli ileti paylaşımında bulunmadığı tespit edilmiştir.

Park kullanım yoğunluğunun en fazla olduğu alanlar Kırklareli'nin 2. Derece doğal sit alanı olan içerisinde anıt ağaçların bulunduğu Şevket Dingiloğlu Parkı, ilk yerleşim yeri olan Yayla Mahallesinde bulunan Yayla Parkı, eski demiryolu hattının bulunduğu İstasyon altı, büyük alan kullanımları sunan Kırklareli Barajı ve çevresinde bulunan DSİ Piknik Alanıdır. Ayrıca sosyal medya verileri ile tespit edilen kullanım saatleri değerlendirildiğinde gün boyu kullanım olan parkların yeme-içme sunumu olan ve mevcut ticari faaliyetlerin, yaya yollarının kesişiminde olan dolayısıyla gece/gündüz arası bölge genelinde kullanıcı profilinde çok fazla değişim olmayan parklar (Şevket Dingiloğlu Parkı, Yayla Parkı, Koza Park, Saklı Bahçe) olduğu görülmektedir.

3. Sonuç

Çalışma sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde; literatür anlatımlara uygun bir şekilde konum işaretli sosyal medya verilerinin üst ölçekte ziyaretçilerinin bölge içindeki yoğunlaştığı konumlarının, duygu ve yorumlarının tespit edilmesinde, alt ölçekte kentteki kullanıcı ve ziyaretlerin kullanım örüntü yoğunluklarının, zaman dilimlerinin ve kullanım tipolojilerinin tespit edilmesi uygun bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte geleneksel anket, sözlü mülakat, gözlem gibi yöntemlere kıyasla daha kısa sürede, geniş kullanıcı profilli ve fazla sayıda verinin elde edilmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan sosyal medya verilerinin özellikle planlama alanında geleneksel metotlarla birlikte bir veri kaynağı olarak kullanılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Araujo, A. (2004). From Multıuser Envıronments As (Virtual) Spaces To (Hybrid) Spaces As Multıuser Envıronments: Nomadic Technology Devices And Hybrid Communication Places. (Yayımlanmamış doktora tezi). Federal University of Rio de Janeiro—UFRJ, School of Communications, Rio de Janerio.

Baraniuk, C. (2013). Foursquare check-ins tell stores where to set up shop. New Scientist, 219(2930), 21. doi:10.1016/S0262-4079(13)62033-3

Bell, D. (2009). Cyberspace/Cyberculture. International Encyclopedia of Human Geography içinde (C. 1-2, ss. 468-472). London: Elsevier.

Brkovic, M. ve Srteovic Brkovic, V. (2013). Harnessing Social Media for Urban Planning: An Overview (ss. 1-10). 49th ISOCARP Congress 2013, sunulmuş bildiri, Avustralya: ISOCARP.

Büyükdemirci, H. İ. ve Ercoşkun, Ö. (2017). Coğrafi Tabanlı Sosyal Medya Kullanımı: Ankara'da En Çok Yer Bildirimi Yapılan Kahve Mekânları. Süleyman Demirek Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 2(1), 33-54.

Cao, G., Wang, S., Hwang, M., Padmanabhan, A., Zhang, Z. ve Soltani, K. (2015). A scalable framework for spatiotemporal analysis of location-based social media data. Computers, Environment and Urban Systems, 51, 70-82. doi:10.1016/j.compenvurbsys.2015.01.002

Chen, N.-C. (2016). Urban Data Mining: Social Media Data Analysis as a Complementary Tool for Urban Design. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Massachusetts Institute of Technology, Massachusetts.

Chen, X. (2011). Seeing Differently: Cartography For Subjective Maps Based On Dynamic Urban Data. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Massachusetts Institute of Technology, Massachusetts.

Choudhury, M. D., Monroy-Hernández, A. ve Mark, G. (2014). "Narco" Emotions: Affect and Desensitization in Social Media during the Mexican Drug War (ss. 3563-3572). SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems, sunulmuş bildiri, Toronto, Kanada: ACM. https://www.microsoft.com/en-us/research/publication/narco-emotions-affect-and-desensitization-in-social-media-during-the-mexican-drug-war/ adresinden erişildi.

Ciuccarelli, P., Lupi, G. ve Simeone, L. (2014). Visualizing the Data City: Social Media as a Source of Knowledge for Urban Planning and Management. PoliMI SpringerBriefs. New York: Springer International Publishing.

Cranshaw, J., Schwartz, R., Hong, J. I. ve Sadeh, N. (2012). The Livehoods Project: Utilizing Social Media to Understand the Dynamics of a City. Sixth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media, sunulmuş bildiri, Dublin, İrlanda: AAAI Organization.

Dameria, C., Akbar, R. ve Indradjati, P. N. (2018). Whose Sense of Place? Re-thinking Place Concept and Urban Heritage Conservation in Social Media Era. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 158(1), 012010. doi:10.1088/1755-1315/158/1/012010

Dutton, W. H., Blumler, J. G. ve Kraemer, K. L. (Ed.). (1987). Wired Cities: Shaping the Future of Communications. Boston, MA, USA: G. K. Hall & Co.

Elias, H. (2012). Post-web: The Continuous Geography of Digital Media. Portekiz: Formal Press Publishing House.

Freeman, C. G. (2010). Photosharing on Flickr: Intangible heritage and emergent publics. International Journal of Heritage Studies, 16(4-5), 352-368. doi:10.1080/13527251003775695

García-Palomares, J. C., Gutiérrez, J. ve Mínguez, C. (2015). Identification of tourist hot spots based on

social networks: A comparative analysis of European metropolises using photo-sharing services and GIS. Applied Geography, 63, 408-417. doi:10.1016/j.apgeog.2015.08.002

Giaccardi, E. (Ed.). (2012). Heritage and social media: Understanding heritage in a participatory culture (1st ed.). New York, NY: Routledge.

Ginzarly, M. ve Teller, J. (2016, Haziran). Network Theory Framework for Urban Cultural Heritage Conservation. Managing Change: Urban Heritage Between Conservation and Development, sunulmuş bildiri, İngiltere. https://orbi.uliege.be/handle/2268/200389 adresinden erişildi.

Girardin, F., Calabrese, F., Fiore, F. D., Ratti, C. ve Blat, J. (2008). Digital Footprinting: Uncovering Tourists with User-Generated Content. IEEE Pervasive Computing, 7(4), 36-43. doi:10.1109/MPRV.2008.71

Goodspeed, R. (2013). The Limited Usefulness of Social Media and Digital Trace Data for Urban Social Research (No: AAAI Technical Report WS-13-04). Kaliforniya, ABD: Association for the Advancement of Artificial Intelligence (AAAI).

Graham, S. (Ed.). (2003). The Cybercities Reader. London ; New York: Routledge.

Gruzd, A. (2016). Netlytic: Software for Automated Text and Social Network Analysis. https://netlytic.org adresinden erişildi.

Herring, C. (1994). An Architecture for Cyberspace: Spatialization of the Internet. ABD: U.S. Army Construction Engineering Research Laboratory.

Humphreys, L. (2010). Mobile social networks and urban public space. New Media & Society, 12(5), 763-778. doi:10.1177/1461444809349578

Kim, H. J., Chae, B. K. ve Park, S. B. (2018). Exploring public space through social media: An exploratory case study on the High Line New York City. URBAN DESIGN International, 23(2), 69-85. doi:10.1057/s41289-017-0050-z

Kitchin, R. (2014). The real-time city? Big data and smart urbanism. GeoJournal, 79(1), 1-14. doi:10.1007/s10708-013-9516-8

Komninos, A., Stefanis, V., Plessas, A. ve Besharat, J. (2013). Capturing Urban Dynamics with Scarce Check-In Data. IEEE Pervasive Computing, 12(4), 20-28. doi:10.1109/MPRV.2013.42

Köselerli, B. B. (2017). YENİ MEDYA ORTAMININ YENİ KAMUSAL ALAN OLARAK KULLANIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. Humanities Sciences, 12(1), 51-64. doi:10.12739/NWSA.2017.12.1.4C0216

Leetaru, K. (2017). Is Social Media Really A Public Space? Forbes. 26 Ağustos 2019 tarihinde https://www.forbes.com/sites/kalevleetaru/2017/08/01/is-social-media-really-a-public-space/ adresinden erişildi.

Liu, B. (2010). Sentiment analysis and subjectivity. Handbook of Natural Language Processing, Second Edition. Taylor and Francis Group, Boca içinde .

Liu, Y., Sui, Z., Kang, C. ve Gao, Y. (2014). Uncovering Patterns of Inter-Urban Trip and Spatial Interaction from Social Media Check-In Data. PLOS ONE, 9(1), e86026. doi:10.1371/journal.pone.0086026

MIT. (2008). The World's Eyes / Los Ojos Del Munda. 31 Temmuz 2018 tarihinde http://senseable.mit.edu/worldseyes/ adresinden erişildi.

Munar, A. M. ve Ooi, C.-S. (2012). What Social Media Tells Us about the Heritage Experience. Kopenhag: Copenhagen Business School.

Noulas, A., Scellato, S., Mascolo, C. ve Pontil, M. (2012). An Empirical Study of Geographic User Activity Patterns in Foursquare (ss. 570-574). Fifth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media, sunulmuş bildiri, Barcelona, İspanya: AAAI Organization.

Özkök, M. K., Tok, E. ve Tüzün, G. (2019). Coğrafi İşaretli Sosyal Medya Verilerinin Bölgesel Aktivite Örüntülerini Çözümlemede Kullanılabilirliğine Yönelik Bir İnceleme: Eceabat İlçesi Örneği. 27. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu (23-24 Mayıs 2019), sunulmuş bildiri, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Sagl, G., Resch, B., Hawelka, B. ve Beinat, E. (2012). From Social Sensor Data to Collective Human Behaviour Patterns – Analysing and Visualising Spatio-Temporal Dynamics in Urban Environments. GI_Forum 2012: Geovisualization, Society and Learning: Conference Proceedings içinde (ss. 54-64). Berlin: Wichmann, H.

Smarzaro, R., Lima, T. F. de M. ve Davis, C. A., Jr. (2017). Could Data from Location-Based Social Networks Be Used to Support Urban Planning? Proceedings of the 26th International Conference on World Wide Web Companion içinde , WWW '17 Companion (ss. 1463–1468). Cenova, İsviçre: International World Wide Web Conferences Steering Committee. doi:10.1145/3041021.3051700

Stefano, B. (2017). Digital Innovations in Architectural Heritage Conservation: Emerging Research and Opportunities: Emerging Research and Opportunities. IGI Global.

Tasse, D. ve Hong, J. I. (2014). Using Social Media Data to Understand Cities (No: Paper 151). Pittsburgh, ABD: Human-Computer Interaction Institute Carnegie Mellon University.

Terras, M. (2011). The Digital Wunderkammer: Flickr as a Platform for Amateur Cultural and Heritage Content. Library Trends, 59(4), 686-706. doi:10.1353/lib.2011.0022

Tierney, T. F. (2013). Disentangling Public Space: Social Media and Internet Activism. Thresholds: Journal of the MIT Department of Architecture, 41, 82-89.

Toscano, P. (2017). Instagram-City: New Media, and the Social Perception of Public Spaces. Visual Anthropology, 30(3), 275-286. doi:10.1080/08949468.2017.1296313

van der Hoeven, A. (2018). Valuing Urban Heritage Through Participatory Heritage Websites: Citizen Perceptions of Historic Urban Landscapes. Space and Culture, 1-20. doi:10.1177/1206331218797038

Yağan, U. (2013). Teknoloji, kamusal alan ve sosyal medya: Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ve politik katılım üzerine ampirik bir çalışma. İletişim: Araştırmaları Dergisi, 11(2), 123-153.

Yegen, C. (2013). Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya. Anemon, 1(2), 119-136.

Zhan, X., Ukkusuri, S. V. ve Zhu, F. (2014). Inferring Urban Land Use Using Large-Scale Social Media Check-in Data. Networks and Spatial Economics, 14(3-4), 647-667. doi:10.1007/s11067-014-9264-4

KENTSEL SOSYOLOJİ ALANINDA PLANLAMAYA YENİ YAKLAŞIMLAR

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Nil Uzun

*Yeni Kentsel Yoksulluk Olgusu ve Kavramsal İçerimleri: İleri Marjinallik, Mekânsal Damgalama ve Yalıtılmış Bölgeler Kıskacında Kuştepe ve Küçük Armutlu Örnekleri

Tuğçe Gürleyen

**Kuştepe Mahallesi Örneğinde Farklı Konut Dokuları Arasındaki Arayüzlerin İncelenmesi

Duygu Şensöz

**Ulusötesi Göçmenlerin Yer Üretim Pratikleri- Zeytinburnu Örneği

Meltem Oktay, Dr. Öğr. Üyesi Erhan Kurtarır

**Kocaeli Çayırova Korkakdere Mevkiinde Katılımcı ve Sosyal Bir Kentsel Dönüşümün İmkanları Üzerine

Dayanışmacı Atölye-Çayırova

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

PLANLAMADA AKTÖR VE PAYDAŞLAR

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Anlı Ataöv

*Kentsel Dönüşüm'de Tarihsel Planlama Örüntüleri ve Yerel Aktör ve Paydaşların Etkileri: İzmir Modeli Uzundere, Kadifekale, Örnekköy ve Ege Mahalleleri

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe Şanlı, Şule Demirel

**Türkiye'de Plan Yapım Sürecinde Serbest Planlama Büroları

Doç. Dr. Binnur Öktem Ünsal, Dr. Öğr. Üyesi Gizem Aksümer

Kentsel Dönüşüm ve Katılım İlişkisi: İzmir Karabağlar Riskli Alanı Örneği

Selin Özdemir Güneş

**Planlamada Katılım ve Bir İlgi Grubu Olarak Şehir Plancıları Odası

Akif Burak Atlar

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Kentsel Dönüşüm ve Katılım İlişkisi: İzmir Karabağlar Riskli Alanı Örneği

Selin Özdemir

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi - Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Kentsel dönüşüm kavramının anlamı farklı dönem, farklı bakış açılarına göre değişiklik göstermektedir. Günümüzde kentsel dönüşüm; kentin çok boyutlu uygulamalar ile dönüşümünü tariflemektedir.

Çalışma, kentsel dönüşümün boyutlarından 'yasal ve yönetsel boyuta' ve bu boyutun alt başlığı olan katılıma odaklanmaktadır. Türkiye'de kentsel dönüşümün çerçevesini oluşturan birkaç yasal düzenleme bulunmaktadır. Bunlar; 775 sayılı Gecekondu Kanunu, 2981 sayılı yasa, 5393 sayılı yasanın 73. Maddesi, 5366 ile 6306 sayılı yasalardır.

Türkiye'nin en büyük kentsel dönüşüm alanlarından birine sahip olan Karabağlar ilçesi, kentsel dönüşüm süreçleri ve kentsel dönüşüm projelerinde kullanılan katılım yöntemleri bağlamında incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca 31.05.2012 tarihli ve 28309 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe konulan 6306 sayılı Kanun kapsamında kentsel dönüşüm alanı ilan edilen "Karabağlar Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi" çerçevesinde sistemdeki sorunlar ve potansiyeller tanımlanmıştır. Ek olarak kentsel dönüşüm uygulamalarında kullanılan katılım yöntemlerinin ne derece başarılı olduğu araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karabağlar Riskli Alanı, Katılım, Katılım Yöntemleri, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Dönüşümün Yasal Boyutu

Relationship between Urban Transformation and Participation: Case Study of Karabağlar Urban Regeneration Project

Abstract

The meaning of urban transformation varies according to different periods and different perspectives. Article is focus on 'Legal Extension of Urban Transformation' and 'Participation'. Nowadays, urban transformation is described the transformation of the city with multidimensional applications.

The study focuses on the legal and administrative dimension from the urban transformation dimensions. There are several legal regulations form the framework of urban transformation in Turkey. These; Law No. 775, Law No. 2981, Article 73 of Law No. 5393, Law No. 5366 and 6306.

Karabağlar Risky Area which is one of the biggest urban transformation area in The Turkey, was analyzed in the context of participation methods used in urban transformation projects and urban transformation processes. Problems and potentials in the system are defined. In addition, the success of participation methods used in urban transformation practices has been investigated.

Keywords: Karabağlar Risky Area, Participation, Participatory Methods, Urban Transformation, Legal Extension of Urban Transformation

1. Giriş ve Literatür Araştırması

Çalışma iki kavram üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu iki kavram, 'kentsel dönüşüm' ve 'katılım' dır. Kavramların geçmişten günümüze anlamlarında yaşanan değişimler, kavramlara ait yapılan (URL1) sınıflandırmalar çalışmanın kavramsal bölümünde yer verilen konulardandır.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğünde, kentsel dönüşüm kavramı: "Kentin imar planına uymayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, planlara uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması." olarak tanımlanmaktadır.

Oysa kentsel dönüşüm, salt imar planına uymayan ruhsatsız binaların yıkılıp, imar planlarına uygun yeni binaların yapılması demek değildir. Daha derin ve geniş anlamlara sahiptir. Ek olarak, kentsel dönüşüm kavramı; mekansal, ekonomik, çevresel, yasal-yönetsel ve sosyal boyutları ile çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Kentsel dönüşüm kavramı zaman içinde anlam ve kapsamı değiştirmiştir. Bu nedenle de kentsel dönüşümü tek bir tanımlama ile tarif etmek çoğu zaman eksikliğe, hatta yanlış anlaşılmalara neden olabilmektedir.

Kentsel dönüşüm 2000'li yılların başında kentsel yenileme içerisinde sınıflandırılmakla birlikte, günümüzde tek bir uygulama biçimini tariflememekte farklı kentsel müdahale biçimlerinin üst başlığı olarak değerlendirilmektedir. Kentsel dönüşüm müdahale biçimleri kentsel stratejiler olarak da adlandırılmaktadır. Türkiye'de gerçekleşen uygulamalara baktığımızda birçok kentsel dönüşüm uygulamasının kentsel yenileme müdahale biçimi ile gerçekleştiğini görmekteyiz. Türkiye' de 1950-1980'li yıllar arası gecekonduların temizlenerek yenilenmesi, ıslah edilmesi ve sağlıklaştırılması gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarıdır. 1980-2000 yılları arası ise birçok af çıkartılarak gecekonduların yasallaşması sağlanmıştır. Bu dönem aynı zamanda konut alanlarına ek olarak ticaret, turizm ve sanayi sektöründe gelişmeler yaşanarak kentlerin makro formunda değişimler olmuştur. Bu dönemde kentlerde; kentsel yenileme, kentsel sağlıklaştırma, soylulaştırma görülmektedir. 2000'den sonraki süreçte ise çıkarılan yasalar ile birlikte kentsel dönüşüm söylemden öteye bir strateji olarak tanımlanmaya başlamıştır.

Kentsel dönüşüm kavramının; mekânsal, ekonomik, çevresel-ekolojik, yasal-yönetsel, sosyal boyut şeklinde beş farklı boyutu bulunmaktadır. Çalışma kapsamında detaylı incelenen yasal-yönetsel boyut; kentsel dönüşüm mevzuatını, kentsel dönüşüm çalışmalarının organizasyon yapısı ile katılım kavramını içermektedir.

Türkiye'de çıkartılan yasalar ile birlikte kentsel dönüşüm tanımlamasında ve organizasyon yapısında değişimler gerçekleştirilmiştir. 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda ıslah bölgesi, tasfiye bölgesi, önleme bölgesi; 5366 sayılı yasada kentsel yenileme alanı; 5393 sayılı

Kanun'un 73. Maddesinde kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak adlandırılan kentsel dönüşüm alanları 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Kanun ile birlikte riskli alan, rezerv alan adlandırılmıştır. Ek olarak 6306 sayılı Kanun'da parsel ölçeğinde dönüşümün gerçekleşmesini sağlayan riskli yapı uygulaması bulunmaktadır.

Kavramsal olarak yasalarda görülen farklılıklar, kentsel dönüşüm uygulamalarında yer alan aktörler konusunda da görülmektedir. Her yasa farklı kurumlara sorumluluk ve yetki vermiştir. Merkezi idareye göre; yatırımcılar, uygulayıcılar ve karar vericiler başlığı altında yer alan aktörler kentsel dönüşüm aktörleridir.

Katılım BSTS/Yöntembilim Terimleri Sözlüğünde, katılım kavramı: "Bir süreç ya da durum içinde istençli ve eylemli olarak bir işi üstlenme ya da bir olayda etkin olma" (URL2) olarak tanımlanmaktadır. Katılım, insan haklarının yaklaşık 200 yıllık süreci içerisinde yer alan üç döneminden, dayanışma haklarını tanımlayan üçüncü kuşak haklar sınıfında yer almaktadır.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte insan haklarının değeri daha da anlaşılmış olup Birleşmiş Milletler Şartı ile başlayan haklar konunda yayımlanmış ve kabul edilmiş birçok uluslararası metin bulunmaktadır. 1968 yılında Lefebvre'nin 'Le Droit La Ville' çalışması ile birlikte insan hakları içerisinde yer alan kent hakkı insan haklarının ayrı bir alt başlığı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu aynı zamanda insan haklarının üçüncü kuşağının ortaya çıkışını sağlamıştır. Bu tarihten sonra yeni insan hakları olarak tanımlanan dayanışma haklarını somutlaştıran farklı coğrafyalarda farklı düzeyde belgeler yayımlanmıştır.

Katılımın üç başlığı olan kent hakkı Harvey'in tanımladığı üzere, bireysel haklara ek olarak kolektif hakları da içermektedir. Lefebvre'ye göre kent hakkı sadece var olana ulaşma hakkı iken Harvey'e göre aynı zamanda kenti kendi arzularımız doğrultusunda değiştirme hakkıdır. Katılım olgusu da insanların kentleri kendi arzuları doğrultusunda değiştirmeleri için bir araç, yöntemdir.

Birleşik Krallık katılımcı yöntemler hakkında detaylı araştırmaların yapıldığı ve bu yöntemlerin kullanıldığı bir yerdir. Birleşik Krallıkta yapılan çalışmalar, katılım yöntemlerinin belirlenmesine ek olarak, hangi yöntemin ne zaman kullanılacağı ve belirlenecek amaca nasıl ulaşılacağının planlaması gerekli olduğu sonucuna varmıştır. Katılım yöntemlerinin yararlarını ve sınırlarını belirlemek çeşitli parametreler kullanarak kolaylaşabilmektedir. Bu parametrelerin belirlenmesi ile birlikte katılım yönteminin tercih edilmesinden önce istenilen çıktılar ile yöntemin uygulanması sonrası ortaya çıkacak sonuç birbiri ile daha uyumlu olabilmektedir.

Planlama ve katılım ilişkisine baktığımızda; toplum haklarını ve güvenliğini düzenleme için araç kabul edilen planların, yapımından uygulanmasına kadar ki tüm süreçlerde toplumun içinden çıkmış hem bireysel hem de kitlesel olarak tüm örgütlerin kendi istek, öneri ve yaşam dinamiklerine göre yön verme arzusudur. Planlama sürecinde farklı katılım düzeylerine göre aktörlerin katılım oranı da farklılaşmaktadır ve plancılar sürecin bütün aşamalarında etkin rol oynamaktadır.

19. yüzyılın sonlarında kent planlama anlayışı, gerçek anlamı ile ortaya çıkmış ve kurumsallaşmıştır. Bu kurumsallaşma sonrası ortaya çıkan planlama kuramlarından; kapsamlı, savunucu, müzakereci, stratejik planlama anlayışlarının hepsinde katılım olgusu bulunmakta fakat farklı seviyelerde gerçekleşmektedir.

Sherry Arnstein, katılımın farklı seviyelerde gerçekleşmesini, bir merdivene benzetmiştir. Merdivenin; manipülasyon, terapi, bilgilendirme-eğitim, danışma, yatıştırma-dahil etme, işbirliği, yetki verme, vatandaş kontrolü-ortak yapım olmak üzere sekiz basamağı bulunmaktadır. Merdiven genel anlamı ile gücün katılımcılara ne dereceye kadar bırakıldığını göstermektedir.

2. Yöntem veya Metodoloji

Araştırmanın veri toplama yöntemleri sırasıyla;

- Literatür araştırması,
- Arşiv araştırması,
- Saha çalışmasıdır.

Saha çalışmasında gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında; kavramsal kısım için yazılı kaynaklardan, örnek alan çalışması için ise öncelikli olarak araziden gözlem yoluyla bilgi toplanmıştır. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinden (www.yok.gov.tr) anahtar kelime grupları (kentsel dönüşüm, kentsel koruma, kentsel canlandırma, kentsel yenileme, riskli alan, katılım, kent hakkı) ile arama yapılmıştır.. Kavramsal kısımda kullanılan başlıca kaynaklar; birinci derede kaynak olarak basılı yayınlar (kitap, dergi), elektronik olarak erişilmiş olan yüksek lisans ve doktora tezleri, konu ile ilgili sunum ve raporlardır.

Örnek alan incelemesi olarak Karabağlar Riskli Alanı seçilmiş olup riskli alanda yer alan aktörler ile çeşitli konularda yapılan görüşmeler ve toplantılarda yer alınmış ve bu sayede alan ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Örnek alan çalışması için alandaki kamusal aktörlerin (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Karabağlar Belediyesi) kamuya açık verileri kullanılmış olup kentsel dönüşüm derneklerinin sosyal ağ paylaşımları ile metin ve video şeklindeki yayınlarını içeren web siteleri incelenmiştir. Ek olarak İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne resmi dilekçe ile başvurulmuş olup web sitesi gibi kamuya açık platformlarda paylaşılmayan veriler için, eğitim amaçlı kullanım izni alınmıştır. Çalışmada gazete haberleri gibi ikincil kaynaklara da yer verilmiş ve çalışma fotoğraflar ile desteklenmiştir.

Çalışmada kentsel dönüşüm ve katılım kavramları literatüre dayalı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın vaka örneği Karabağlar Riskli alanı incelenmiş ve bu bölüm üç alt başlık altında ele alınmıştır. “Karabağlar” başlığında öncelikle riskli alanın içerisinde bulunduğu ilçe olan Karabağlar ilçesi; konum, nüfus yapısı, nüfus değişimi açısından değerlendirilmiş ve sonrasında ikinci başlık olan “Karabağlar Riskli Alanı” na geçilmiştir. Bu bölümde, Karabağlar Riskli Alanı için genel bilgiler verildikten sonra alanın mevcut durumu analiz edilmiştir. Bir sonraki aşamada Karabağlar Riskli Alanı için dönemleme çalışması yapılmıştır. Karabağlar riskli alanı; alan ilanı öncesi ve alan ilanı sonrası olmak üzere iki dönemde değerlendirilmiştir. Çalışma, kentsel dönüşümün boyutlarından ‘yasal ve yönetsel boyuta’ odaklandığından, Karabağlar Riskli Alanı’nın yasal ve yönetsel yapılanması ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Bu bölümün üçüncü alt başlığında; diğer başlıklarda detayları ile ortaya konan Karabağlar kentsel dönüşüm projesinin katılım kavramı açısından incelemesi gerçekleştirilmiştir. Karabağlar Riskli Alanı'nda katılım uygulamaları sınıflandırılarak üç farklı süreç içerisinde ele alınmıştır. Bu bölümde; bilgilendirme ve uzlaşma çalışmaları ile alana yönelik kentsel muhalefetin nedenleri ve sivil toplum kuruluşlarının (yerel dernekler) muhalefet yöntemleri hakkında analizler yapılmıştır. Karabağlar Riskli Alanı'ndaki katılımın değerlendirilmesi yapılarak Sherry Arnstein'in katılım merdiveni kavramı ile söz konusu kentsel dönüşüm uygulamasındaki katılım seviyesi belirlenmeye çalışılmıştır.

Son bölümde;

- Kentsel dönüşüm kavramının değişen anlamı,
- Kentsel dönüşümün yasal ve yönetsel boyutunda yaşanan sorunlar,
- Katılım uygulamalarında yaşanan sorunlar,

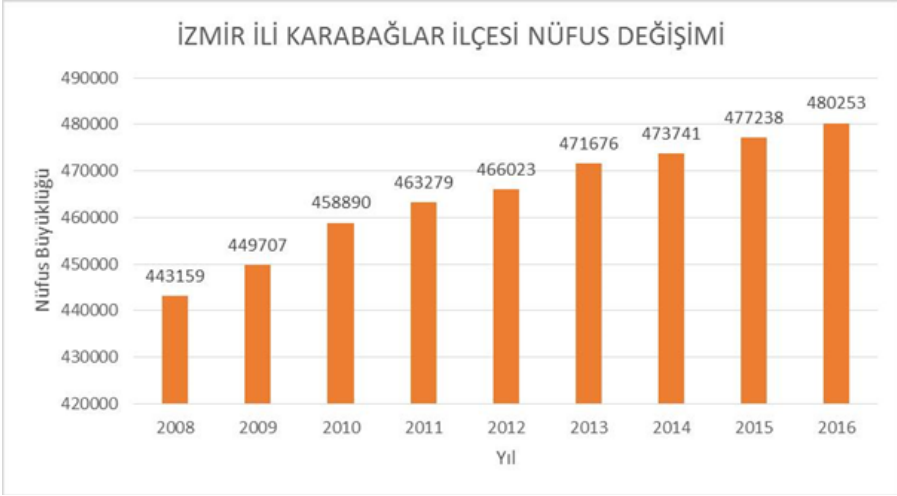
"Karabağlar Riskli Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi" çerçevesinde tespit edilen sorun ve potansiyeller ele alınmakla birlikte riskli alan ilanı ve uygulamaları için bir takım öneriler getirilmektedir.

3. Çözüm/Bulgular

3.1. Karabağlar

Karabağlar ilçesi, İzmir ilinin güney kısmında, İzmir merkez bölgesi içerisinde yer almaktadır. Karabağlar ilçesi toplamda 9773,2 hektarlık bir alan büyüklüğüne sahiptir (URL3).

İzmir nüfus büyüklüğünde en büyük paya sahip iki ilçeden biri Karabağlardır. İlçe statüsüne geçtiği 2008 yılı nüfus verilerine göre; nüfusu 443.159 olan Karabağlar ilçesinin nüfusu yıllar içinde artış göstermiştir. Nüfus değişim grafiğinde de görüldüğü üzere yıllar içerisinde ilçenin nüfus artış eğilimi çok fazla değişmeden sürekli bir artış göstermektedir. Nüfusu sürekli artan Karabağlar, Buca ilçesi ile birlikte İzmir ilinde en hızlı büyüyen ilçedir (Şekil 1).

Şekil 1: İzmir İli Karabağlar İlçesi Nüfus Değişimi (Kaynak: URL4)

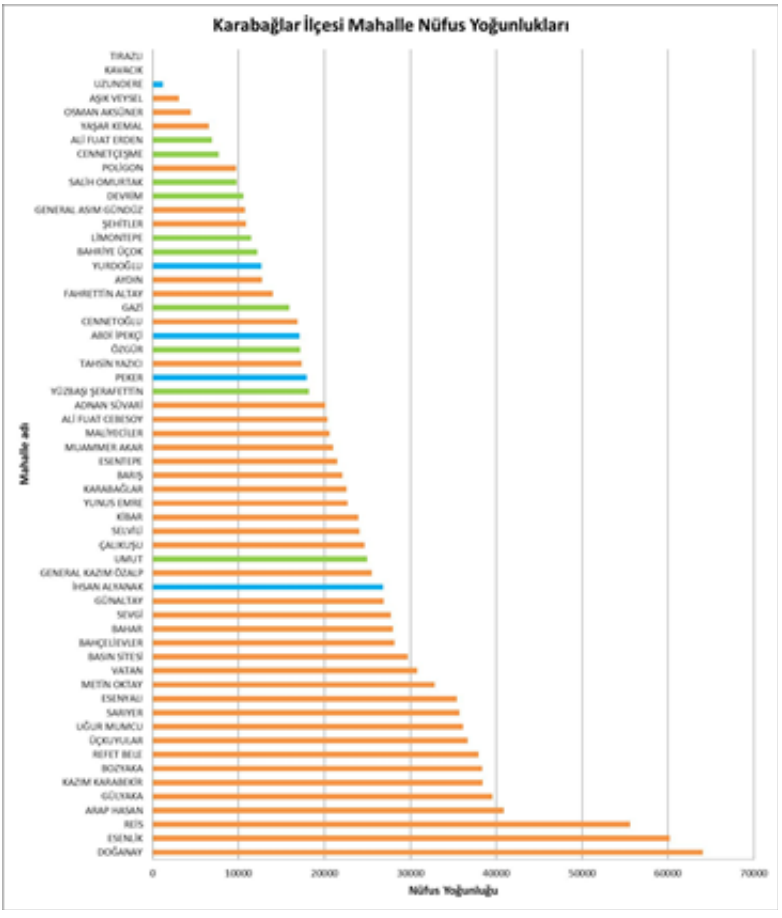
Karabağlar ilçesinde toplamda 58 mahallesi bulunmaktadır. 24.910 kişinin yaşadığı Vatan Mahallesi en yüksek nüfusa, Tınazlı Mahallesi ise mahalleye dönüştürülen orman köyü niteliğinde bir yerleşim olmasından dolayı 168 kişi ile en düşük nüfusa sahip mahalledir. Ortalama mahalle nüfusu 8.280 kişidir.

Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen bir kilometrekareye düşen kişi sayısı, 2016 yılında Türkiye genelinde 104 kişi iken İstanbul'da 2.849 kişi, İzmir ilinde 352 kişidir. İzmir nüfus yoğunluğu açısından Türkiye'de üçüncü sıradadır. İzmir ili Karabağlar İlçesinin nüfus yoğunluğu 5177 kişidir ve İzmir nüfus yoğunluğundan fazladır. Karabağlar İlçesinde Doğanay Mahallesi 64047 kişi/km^2 ile nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu mahalledir. Nüfus yoğunluğunun en az olduğu mahalle ise 4 kişi/km^2 ile Tırazlı'dır.

Nüfus yoğunluğu yüksek olan mahalleler bina yoğunluğu açısından en yoğun mahallelerden değildir. Bina yoğunluğunun en yüksek olduğu mahalle Sarıyer (4888 yapı/km^2) , diğer en yüksek bina yoğunluğuna sahip mahalleler Uğur Mumcu (4268 yapı/ km^2), Bozyaka (4154 yapı/km^2) ve Umut (3757 yapı/km^2) ile Gülyaka (3750 yapı/ km^2) mahalleleridir. En düşük nüfus yoğunluğuna sahip Tırazlı ve Kavacık mahalleleri aynı zamanda en düşük bina yoğunluğuna sahip mahallelerdir.

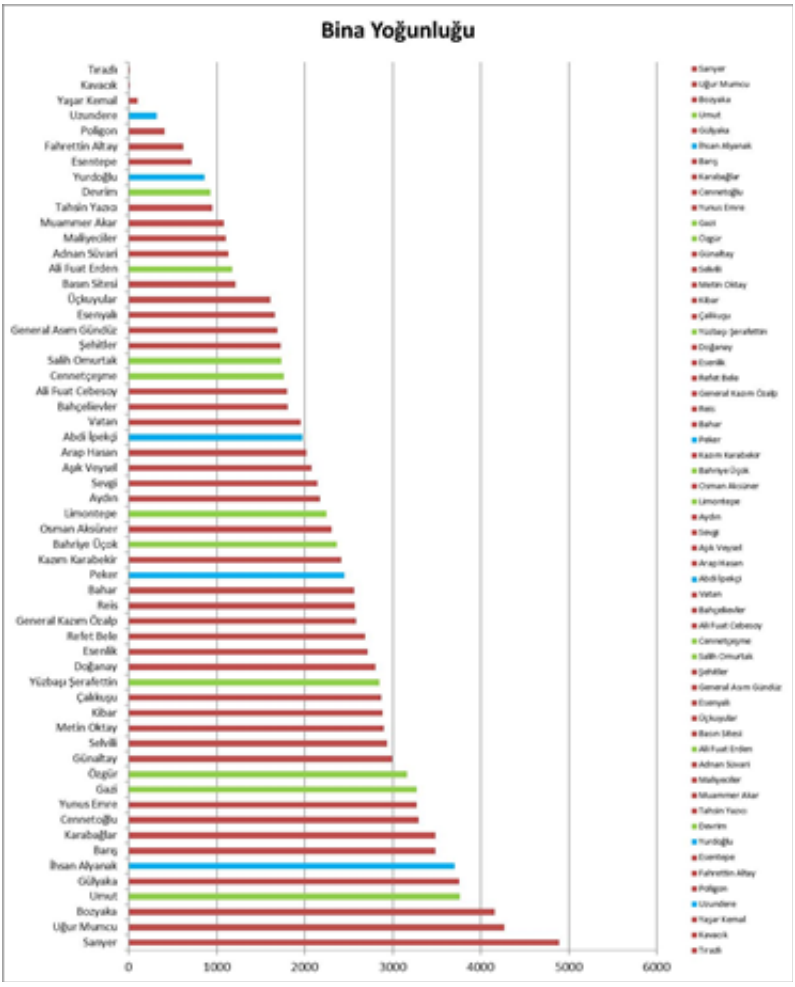
Şekil 2'de Karabağlar riskli alanı içerisinde yer alan mahalle nüfus yoğunlukları koyu ve açık gri renk ile gösterilmiştir. Açık gri ile gösterilen mahallelerin tamamı riskli alan içerisinde bulunurken, koyu gri ile gösterilen mahallelerin bir kısmı alana dahildir. Alana kısmen dahil olan mahallelerin alan içerisinde kalan kısımlarında yapılaşma az veya hiç bulunmamaktadır. Şekil 2'de yer alan Karabağlar Riskli Alanı ile Karabağlar-

Buca Riskli Alanı içerisinde kalan mahalleler (Aşık Veysel, Aydın, Osman Aksüner mahalleleri) incelendiğinde, Karabağlar ilçesinde nüfus yoğunluğu az olan mahallelerde kentsel dönüşüm çalışmalarının yürütüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Bina yoğunlukları açısından Karabağlar Riskli Alanı değerlendirildiğinde, farklı bina yoğunluklarına sahip mahallelerde kentsel dönüşümün sürdürüldüğü görülmektedir (Şekil 3). Karabağların bina yoğunluğu en fazla olan mahallelerinden Umut ile bina yoğunluğu en az olan mahallelerinden Uzundere aynı proje alanı içerisinde yer almaktadır.

Şekil 2: İzmir İli Karabağlar İlçesi Mahalle Nüfus Yoğunlukları[1]

[1] İzmir Büyükşehir Belediyesi 2B Kent rehberinde yer alan mahalle yüzölçümleri, yapı sayısı verileri (URL 5) ile TÜİK adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2016 yılı mahalle nüfus büyüklükleri (URL 4) kullanılarak Selin ÖZDEMİR GÜNEŞ tarafından hazırlanmıştır.

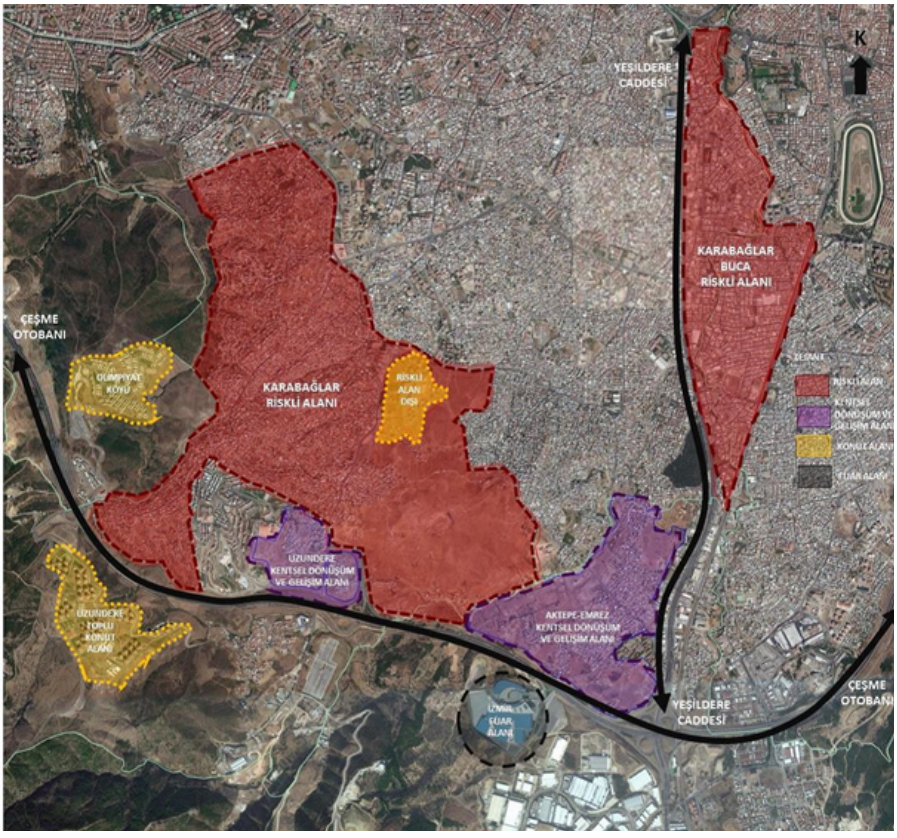
Şekil 3: İzmir İli Karabağlar İlçesi Mahalle Yapı Yoğunlukları [2]

3.2. Karabağlar Riskli Alanı

Karabağlar ilçesi sınırları içinde yer alan ve 31.12.2012 tarih ve 28514 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilerek, 31.12.2012 tarih ve 28514 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Karabağlar Riskli Alanı; Cennetçeşme, Salih Omurtak, Bahriye Üçok, Limontepe, Ali Fuat Erden, Umut, Gazi, Özgür, Devrim, Yüzbaşı Şerafettin mahallelerinin tamamı ile Yurtoğlu, Abdi İpekçi, İhsan Alyanak, Uzundere ve Peker mahallerinin bir kısmını içine almaktadır ve toplamda 540 hektardır.

[2] İzmir Büyükşehir Belediyesi 2B Kent rehberinde yer alan mahalle yüzölçümleri verisi ile mahalle yapı adedi verileri (URL 5) kullanılarak Selin ÖZDEMİR GÜNEŞ tarafından hazırlanmıştır.

Riskli Alanın, güneyinde İzmir-Çeşme Otoyolu, batısında ağaçlık alan bulunmaktadır. Alan kuzey ve doğudan yapılaşmış alanlar ile bütünleşmektedir. Alanın Cennetçeşme ve Uzundere kısımları arasında 5393 sayılı kanunun 73. Maddesine dayanılarak 09.09.2012 tarih ve 28406 sayılı Resmi Gazete'de ilan edilmiş "Uzundere Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı" bulunmaktadır. Alan, güneydoğuda yine aynı yasaya bağlı olarak 05.08.2012 tarih ve 28375 sayılı Resmi Gazete'de ilan edilmiş "Aktepe-Emrez Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı" ile komşudur (Şekil 4).

Şekil 4: Karabağlar Riskli Alanının Çevre İlişkisi (Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

Riskli alanın yakın çevresinde İzmir Yeni Fuar Alanı, Uzundere Toplu Konut Alanı ile Universiade (Dünya Üniversite Oyunları) organizasyonu nedeniyle oluşturulan olimpiyat evleri bulunmaktadır.

Alanın doğusunda ilçenin üretim ve hizmet aksı olan Yeşildere Caddesi ile Karabağlar-Buca Riskli Alanı bulunmaktadır. Alanın güneyinde ise 2015 yılında hizmete giren İzmir Fuarı bulunmaktadır.

Alan içinde yaklaşık 159 hektarlık bölüm hiç yapılaşmamıştır. 1/25.000 ölçekli Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonunda 147 hektarlık alan jeolojik sakıncalı olarak tanımlanmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2009:128). Yapılaşmanın olmadığı bölge içerisindeki 59 hektarlık alan jeolojik açıdan risk taşıyan bölge olarak tanımlanmaktadır. 381 hektarlık bölüm ise; farklı yoğunlukta yapılaşmış durumdadır.

Şekil 5: Karabağlar Riskli Alanı Jeolojik Sakıncalı Bölge

(Kaynak: 05.04.2017, Özdemir Güneş, S. Arşivi)

Şekil 6: Karabağlar Riskli Alanı Cennetçeşme Mahallesi

(Kaynak: 29.02.2016, Özdemir Güneş, S. Arşivi)

540 hektarlık alan konut fonksiyonu ağırlıkta bir bölgedir. Bakanlığın 2013 yılında yapmış olduğu arazi tespitlerine göre; 540 hektarlık alanın %36,28'i (195,93 Ha) konut kullanımındadır. Konut alanları farklı profillere sahiptirler. Yasal olarak gelişmiş konut alanları dışında, planlı ancak plana aykırı olarak gelişen (kaçak yapılaşan) konut alanları ile yasadışı ve plansız gelişen (gecekondu) konut alanları da riskli alan içerisinde yer

almaktadır. Alanın güneyinde yer alan Yüzbaşı Şerafeddin, Devrim ve Cennetçeşme Mahalleri ile alanın kuzey-batısında bulunan Limontepe Mahallelerinde gecekondu oranları yüksektir. Riskli alanın ikinci sıradaki en büyük arazi kullanım büyüklüğünü doğal arazi niteliğindeki alanlar oluşturmaktadır. Bu alanlar heyelan tehlikesi nedeniyle günümüze kadar yapılaşmamıştır.

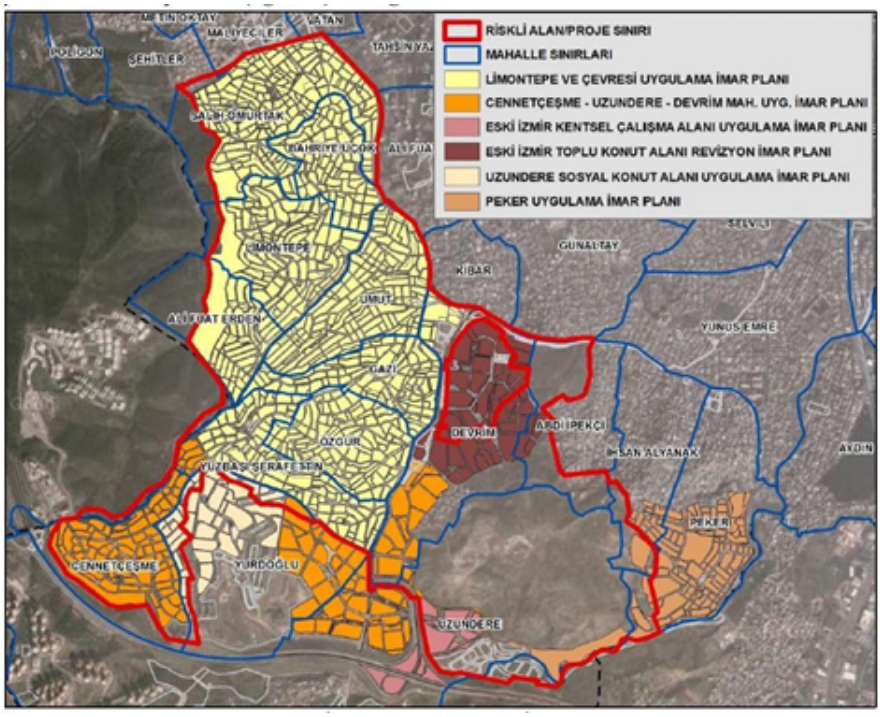
Alan içerisinde güneybatı-kuzeydoğu yönünde iki ana ulaşım aksı bulunmaktadır. Bunlardan biri Eski İzmir Caddesi, diğeri ise Öğretmen Rasime Şeyhoğlu Sokaktır. Bu iki ulaşım aksı boyunca ticaret fonksiyonu yayılma göstermiştir. Eski İzmir Caddesinin yol kesitinin Öğretmen Rasime Şeyhoğlu Sokak'tan daha geniş olması nedeniyle bu caddede ticaret yoğunluğu daha fazladır. Aynı zamanda bu cadde üzerinde riskli alanın geneline hizmet eden bir pazar alanı bulunmaktadır.

Karabağlar ilçesi kırdan kentte göçün kentteki odaklarından biri olmuş ve 1970'li yıllara kadar üzüm bağları ile kaplı olan bölge; yüksek göç oranları ve 1986 sonrası alan geneli için hazırlanan ıslah imar planlarıyla yoğun yapılaşmış bir yerleşim alanına dönüşmüştür.

Gecekondu ve kaçak yapılaşmanın olduğu alanlar için 1986 yılından sonra Esentepe, Günaltay, Muammer Akar, Yeşilyurt, Cennetçeşme ve Limontepe Islah İmar Planları hazırlanmıştır. Karabağlar riskli alanının tamamına yakınının bu dönemde ıslah imar planları ile düzen altına alınmaya çalışıldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Riskli alan sınırının belirlenmesinde, yürürlükte olan altı planın sınırı ile ulaşım aksları temel alınmıştır (İzmir Altyapı ve Kentsel Dönüşüm İl Müdürlüğü, 2012). Riskli alan sınırlarının belirlenmesinde kullanılmış Karabağlar Belediyesi'nin hazırlamış olduğu bu altı plan;

- Cennetçeşme- Uzundere- Devrim Mahalleleri Uygulama İmar Planı,
- Limontepe ve Çevresi Uygulama İmar Planı,
- Eski İzmir Kentsel Çalışma Alanı Uygulama İmar Planı,
- Eski İzmir Toplu Konut Alanı Revizyon İmar Planı,
- Uzundere Sosyal Konut Alanı Uygulama İmar Planı,
- Peker Uygulama İmar Planıdır (Şekil 7).

Şekil 7: Riskli Alan İlan Öncesi 2012 Yılı Mevcut İmar Planları

(Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015)

Karabağlar ilçesindeki 540 hektarın 2012 riskli alan ilan edilmesinden sonra alan için yeni planlar hazırlanana kadar her türlü yapılaşma durdurulmuştur. Yapılaşmanın durdurulmasına rağmen yeni planlar yapımına kadar altı plan geçerliliğini sürdürmektedir. Yapılaşmanın durdurulması kararını uygulamak istemeyen ve yeni bir yapı yapmak isteyen malikler söz konusu bu 6 meri plan çerçevesinde yapılarını, taahhüt vermek şartı ile yapabilmektedir.

540 hektarlık alanın kentsel dönüşüm projesine konu olmasının temel nedeni afet riski olduğundan, ilan sonrası yapılan fiziksel yapı analizleri riski ortadan kaldıracak çözümlerin bulunması önem arz etmektedir. 540 hektarlık alan için 2013 yılında arazi çalışmaları gerçekleştirilmiş. Söz konusu arazi çalışmaları sonunda; yapım sistemi, kat adedi, görünen yapı kalitesi, çarpışma etkisi gibi fiziksel yapı analizleri hazırlanmıştır.

3.2.1. Alan İlanı Öncesi Süreç

Karabağlar ilçesinin de dahil olduğu birinci deprem kuşağındaki İzmir'in 11 ilçesi için (ilçe sınır değişimi öncesi 9 ilçe olan) 1999 yılında Boğaziçi Üniversitesi ve İBB'nin ortaklığında "Kentsel Alanların Sismik Afetlere Karşı İncelenmesinde Risk Değerlendirme Araçları" (RADİUS- Risk Assessment Tools for Diagnosis of Urban Areas Against Seismic Disasters) çalışması yürütülmüştür. Bu çalışma sonucunda İzmir Büyükşehir Deprem Master Planı hazırlanmıştır (Mersin ve Şahin, 2009)

2009 yılı yerel seçimleri öncesi, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday gösterilen Aziz Kocaoğlu'nun seçim bildirgesinde, İzmir için kentsel dönüşüm projeleri ortaya konmuştur. Seçim sonrası dönemde, 28.06.2010 tarihinde onaylanan 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı çalışmaları kapsamında; kentteki sağlıksız yapılaşma bölgelerinden hareketle 4435 hektar büyüklüğündeki 18 farklı bölge için Sağlıklaştırma-Yenileme Programı hazırlanmıştır (Tablo 1). Planda, sağlıklaştırma- yenileme program alanları dahil bütün plan kararlarının uygulamasından sorumlu idareler; İBB, İBB sınırları içinde yer alan ilçe belediyeleri ve yetki sınırları kapsamında yetkili kurum ve kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (URL 6).

YENİLEME ALANI	KAPSADIĞI MAHALLELER	ALAN(ha)	NÜFUS(kişi)	MAHALLE SAYISI	KONUT SAYISI
1	Cennetçeşme, Salih Omurtak, Bahriye Üçok, Limontepe, Ali Fuat Erden, Umut, Gazi, Özgür, Yüzbaşı Şerafettin, Yurtoğlu, Uzundere, Devrim, Abdi İpekçi, İhsan Alyanak, Peker, Aktepe, Emrez, Kibar, Günaltay, Barış, Selvili, Yunus Emre, Aydın	1124.80	188207	23	65190
2	Çiçek, Çay, Alparslan, Bayraklı, Cengizhan, Fuat Edip Baksı, Muhittin Erener, Refik Şevket, İnce	315.80	82732	8	35117
3	Emek, Gümüşpala, Nafiz Görman, Onur, Yamanlar	350.70	81953	5	27636
4	2. Kadriye, Çimentepe, Aziziye, 1.Kadriye, Duatepe, Hasan Özdemir, Kocatepe, 19 Mayıs, Zafertepe	161.30	44389	9	17822
5	Güzeltepe, Şirintepe	255.60	16232	2	5810
6	Doğanlar, Mevlana	245.50	40355	2	12449
7	Hürriyet, İnkılap, Osman Aksümer, Âşık Veysel, Akıncılar, Seyhan, Göksu, İnönü, Binbaşı, Reşat Bey	510.00	82888	9	28547
8	Adalet, Mansuroğlu	106.40	44332	2	18348
9	Atatürk, 2.İnönü	23.50	16248	2	5494
10	26 Ağustos, Ulubatlı, Mehmet Akif, Saygı	81.10	21626	4	8606
11	Ahmetler, Seyfünnasrillah, Uğur Mumcu, Asarlık ve civarı	95.30	8907	8	2188
12		52.00	7535		5567
13		27.00	7551		
14		22.50	6613		
15		61.00	5200		
16	Tuna, Koşukavak, Gaziosmanpaşa, Barbaros, Yıldırım Beyazıt, Çınar, Rafet Paşa, Yeşilova, Zafer Serintepe, Birlik	613.10	129359	11	46380
17	İmbatlı, Örnekköy	105.30	22920	2	9384

Tablo 1: 1/25.000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu (İKBNİPR)

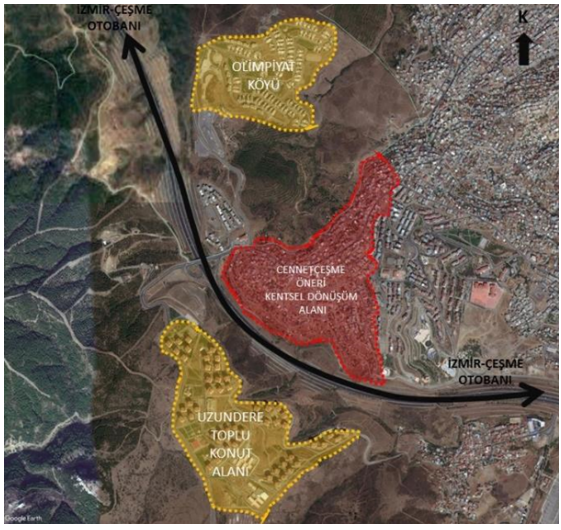
Yenileme- Sağlıklaştırma Etapları

(Kaynak: İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2012)

1/25.000 ölçekli Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonunda "Sağlıklaştırma-Yenileme Alanı" ve "Meskun Alan" olarak plan hükümleri getirilen alanlardan biri olan 1. No.lu alan, Karabağlar ve Buca ilçeleri içerisinde kalan 23 mahalleyi kapsamaktadır. 1 No.lu sağlıklaştırma-yenileme alanı plan raporunda belirtildiği üzere; mülkiyet dokusu, parsel büyüklüğü, yapı sayısı, konut sayısı, teknik ve sosyal altyapı alanları analizlerine göre 7 etaba ayrılmış ve daha sonra, etaplardan bir tanesi dışında 6 bölgeyi içeren toplam 3 adet kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir. Planda tanımlanan yenileme-sağlıklaştırma alanları toplam büyüklüğünün %25'i, Karabağlar Riskli Alan içerisinde kalan bölgeyi de içeren, 1. No.lu yenileme-sağlıklaştırma alanıdır (Tablo 1).

2009 yılında İKBNİPR'de 1 nolu sağlıklaştırma-yenileme alanının 1. etabı olan belirlenen Cennetçeşme mahallesi sınırları içerisinde İBB tarafından "Kentli Merkezi" açılmıştır (URL7). Bu merkezde Cennetçeşme Mahallesinde yaşayanlara yönelik çeşitli kurs ve bilgilendirme toplantıları düzenlenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda İBB bu Kentli Merkezi'nde kentsel dönüşüm projeleri hakkında vatandaşları bilgilendirmeyi hedeflemiştir.

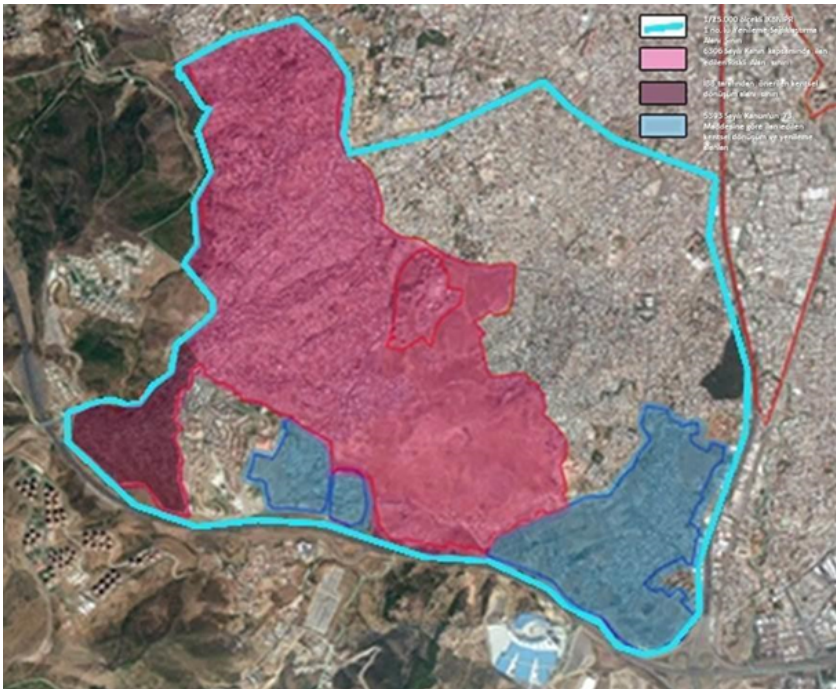
Cennetçeşme Mahallesi sınırlarında kalan 47.6 hektarlık alana yönelik İzmir Büyükşehir Belediye Meclisince 13.12.2010 tarihinde "Cennetçeşme Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alan Sınırı" kararı alınmıştır (Şekil 8), (URL 8). "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" ilan edilmesi için İBB 03.02.2011 tarihli yazısıyla Bakanlar Kurulu'na iletilmesi için ÇŞB'na, taleplerini iletmiştir.

Şekil 8: Cennetçeşme Öneri Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı

(Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

Bakanlığa iletilen talepten sonra 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun yürürlüğe girmiştir. Bakanlık, Cennetçeşme Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı öneri sınırlarını İzmir 1. İdare Mahkemesinin 05.04.2012 tarih ve E. 2010/616, K:2012/743 sayılı kararı ile iptal edilen 1/25.000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu (İKBNİPR) da yer alan bu 23 mahalleden (1125 Ha) 15'ini kapsayacak şekilde genişletmiş ve toplamda 540 hektarlık bölgeyi riskli alan olarak önermiştir. Öneri alan sınırının genişletilmesinde İKBNİPR'de 1 nolu yenileme-sağlıklaştırma alanı içerisinde yer alan 1-2-3 ve 5. Etaplarını sınırlarının temel alındığı görülmektedir. Planda belirlenen dört etabın toplam alan büyüklüğü 645.2 hektar olup Peker, İhsan Alyanak ve Abdi İpekçi Mahallelerinin yapılaşmış kısımları çıkartılarak 540 hektarlık alan belirlenmiştir (Şekil 9).

Şekil 9: Karabağlar Kentsel Dönüşüm Alan Sınırlarının Değişimi (Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

3.2.2. Alan İlanı Sonrası Süreç

Mevcut yapı stokunun büyük bir kısmının ruhsatsız ve mühendislik hizmeti almadan inşa edilmiş yapılardan oluşması ve zemin yapısından dolayı yerleşilemez bölgelerin varlığı, alanın riskli alan ilan edilme sebepleri olarak tanımlanmıştır.

Kentsel dönüşüm çalışmalarının İBB tarafından gerçekleştirilmesi yönünde (alanın bir kısmı için) Bakanlık ve İBB arasında görüşmeler yapılmış olmasına karşın ÇŞB riskli alanda yürütülecek çalışmalar için Büyükşehir Belediyesine yetki devri gerçekleştirmemiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2013 Şubat ayında yapmış olduğu açıklamaya göre; yetki devri için Bakanlık ile yapılan görüşmeler sırasında ve öncesinde, 47.6 Ha alan İBB'nin öneri kentsel dönüşüm ve gelişim alanı için jeolojik ve jeoteknik etütler hazırlanmış, zemin ve zemin üstü envanteri çıkarılmış, öneri imar planı ve mimari projeler oluşturulmuştur. Bu çalışmalara ek olarak projeye altlık oluşturmak ve vatandaş taleplerini değerlendirmek amacıyla anketler yapılmış ve Kentli Merkezi açılarak sosyal dönüşüm faaliyetlerine başlanmıştır (URL 9).

"İzmir ili, Karabağlar ilçesi Sınırları İçinde Kalan Bir Kısım Alana İlişkin Halihazır Harita, Plana Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt, Hak Sahipliliği Tespiti Ve Gayrimenkul Değerleme, Master Plan, İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi ve Uzlaşma Süreci" çalışması kapsamında proje alanındaki hanelere ve işyerlerine konutlarının/işyerlerinin riskli alan içinde olduğunu bilip bilmedikleri sorulduğunda, katılımcıların yaklaşık yarısının riskli alan ve kentsel dönüşüm konusundaki sürece dair bilgi sahibi olmadığı görülmüştür (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013).

3.2.3. Planlama Aşaması

Alanın 6306 sayılı yasayla 31.12.2012 tarihinde riskli alan ilan edilmesini takiben ÇŞB hâlihazır haritanın, plana esas jeolojik-jeoteknik etüt raporlarının, master planın, imar planları ve kentsel tasarım projesi hazırlanması, hak sahipliliğinin tespit edilmesi, gayrimenkul değerleme ve uzlaşma çalışmalarının yürütülmesi için ihale çıkmıştır.

Planlama aşamasını planlama çalışmasını yürüten aktörlerin değişimini esas alarak ikiye ayırabiliriz. Birinci aşama; "İzmir ili, Karabağlar ilçesi Sınırları İçinde Kalan Bir Kısım Alana İlişkin Hâlihazır Harita, Plana Esas Jeolojik- Jeoteknik Etüt, Hak Sahipliliği Tespiti ve Gayrimenkul Değerleme, Master Plan, İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi ve Uzlaşma Süreci Hizmet Alımı İşi" kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığının çıktığı ihaleyi alan şirketin yaptığı çalışmalardır.

Firmanın yürüttüğü planlama çalışmalarının ilk bölümünde alan ile ilgili analizler yapılmıştır. Analiz sürecinde (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013):

- Hâlihazır haritaların üretilmesi,
- İmar planına esas jeolojik-jeoteknik etüt raporlarının hazırlanması,

- Hak sahipliliği tespiti ve gayrimenkul değerleme,
- Mevcut durum analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

İkinci bölüm olarak; yapılan analiz çalışmalarını temel alan sentez çalışması yapılmış ve araştırma raporu hazırlanmıştır. Ek olarak Müşavir firma alan kullanımına ilişkin stratejilerin ve dönüşüm modelinin belirlenmesi, master plan hazırlanması, nazım ve uygulama imar planlarının hazırlanması, kentsel tasarım projelerin hazırlanması, hak sahipliği uzlaşma görüşmelerinin gerçekleştirilmesi konularında çalışmaya başlamıştır. Bu çalışmalar sonunda elde edilen tüm veriler coğrafi bilgi sistemine aktarılmıştır.

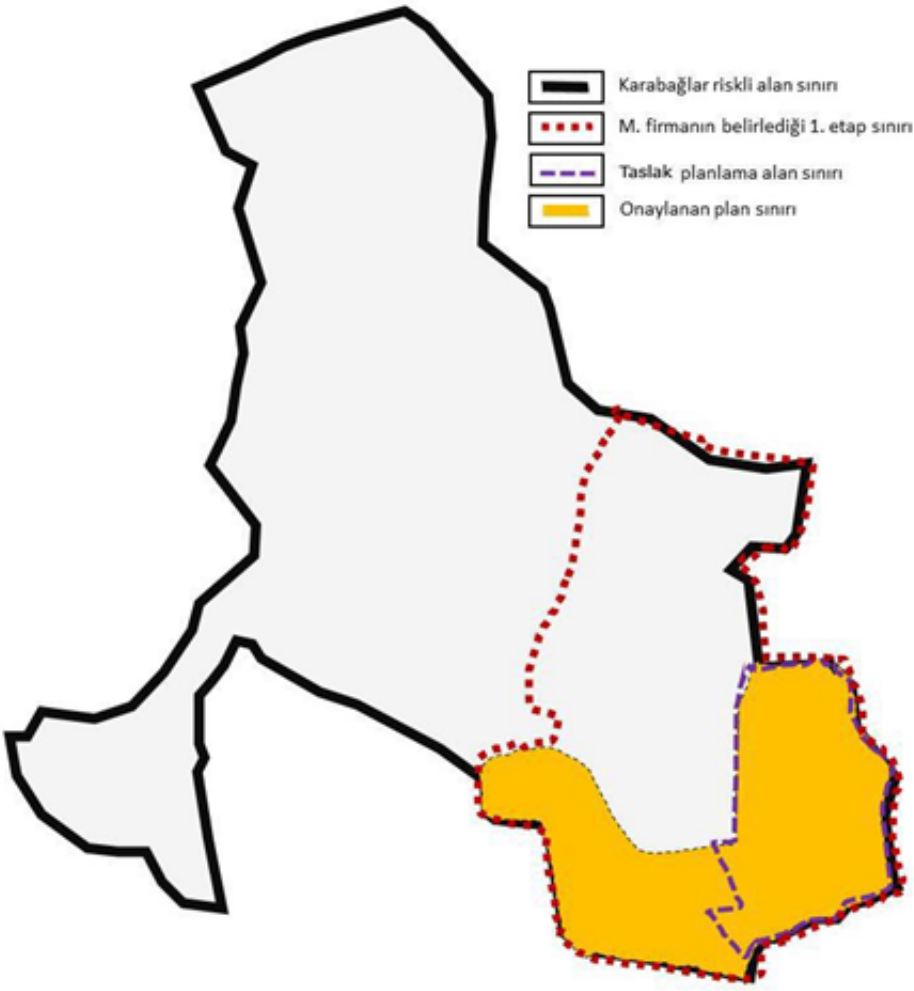
Firma riskli alanın tamamı (540 hektar) için söz konusu bu çalışmaları yürütmüştür. Planların bütüncül, uygulamaların etaplar halinde yapılması dönüşüm çalışmasının yöntemi olarak benimsendiğinden (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013). firmanın 540 hektarın tamamı için hazırlamış olduğu analiz ve planlar çerçevesinde alanın tamamı 5 etaba ayrılmıştır. Etaplama sıralamasına göre alanda ki uygulamaların gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Firmanın planlama çalışmasının en son kısmı olarak hazırladığı tasarım projesinden sonra, taslak planlar ve tasarım projesi üzerinden hak sahipliliği uzlaşma görüşmeleri başlatılmıştır.

Kentsel dönüşüm modelinin belirlenmesi, taslak imar planları ile kentsel tasarım projelerinin hazırlanmasından sonra, Karabağlar Riskli Alanı içerisindeki yapı ve nüfus yoğunluklarını dağıtmak ve kentsel dönüşüm uygulamasını kolaylaştırmak amacıyla güney-doğu yönünde dört adet kamulaştırma bölgesi oluşturulmuştur. Rezerv yapı alanı ilan edilmeyen bu alanlarda, belirlenen kentsel dönüşüm modeline istinaden kamulaştırma kararı alınmıştır.

Hak sahipliliği uzlaşma görüşmelerinin devamında planlama çalışmalarını, ÇŞB Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü yürütmüştür. Bakanlığın planlama çalışmalarını ele alması ile birlikte 540 hektar etaplar halinde tekrar planlanmaya başlamıştır. Firmanın belirlediği etap sınırı değişikliğe uğramıştır.

Firmanın belirlediği etap sınırlarından bağımsız ve Bakanlığın planlama çalışmalarının başında belirlediği plan sınırı değiştirilerek, 540 hektarın 101.4 hektarı için Bakanlıkça planlar hazırlanmış ve onaylanmıştır. Şekil 10'da firmanın belirlemiş olduğu sınırlar ile hak sahipliliği uzlaşma görüşmeleri sonrası hazırlanan plan sınırlarının birbirinden farklı oluşu görülmektedir.

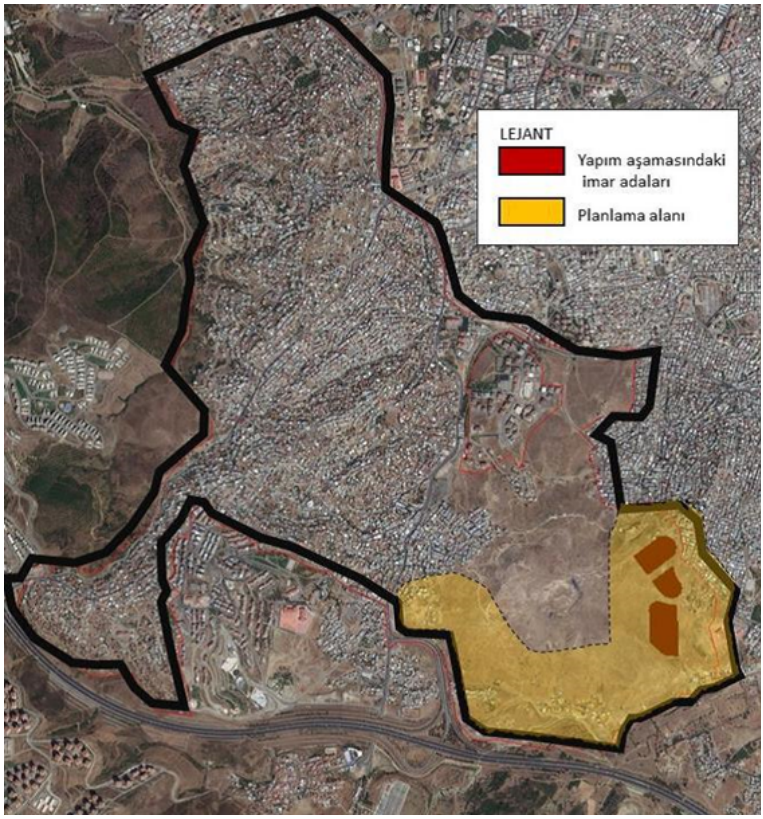

Şekil 10: Karabağlar Riskli Alanı Planlama Alanı Sınırları (Kaynak: Özdemir Güneş, S.2018)

644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 18. Madde hükümleri ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. Maddesine istinaden İzmir ili, Karabağlar ilçesi 540 hektarlık Riskli Alanın, 101.4 hektarlık kısmına ait ÇŞB'nca onaylanan toplamda yedi adet 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı ve Plan Açıklama Raporu ile bir adet parselasyon planı bulunmaktadır.

3.2.4. Uygulama Aşaması

Kentsel dönüşüm proje alanının yaklaşık 101.4 hektarlık kısmında hazine mülkiyetinde olan üç yapı adasındaki (Şekil 11) uygulamalar için İLBANK AŞ. tarafından 20.02.2017 tarihinde ihaleye çıkılmıştır.

Şekil 11: Yapım Çalışmaları ve Planlama Alanı (Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

İhaleyi kazanan firmanın kentsel tasarım projesi hazırlaması ve yeni yapılacak yapılar için ruhsat alması sonrası, riskli alanda yapım çalışmaları başlamıştır. 05.04.2017 tarihinde Bakanlık, İLBANK AŞ. ve uygulayıcı firma yetkililerin bulunduğu temel atma töreni ile yapım işleri resmi olarak başlamıştır. Yerel halkın davet edilmediği bu törene uygulama alanının hemen yanında bulunan vatandaşlar izleyici olarak katılmışlardır (Şekil 12).

Şekil 12: 05.04.2017 Tarihli Temel Atma Töreni (Kaynak: Özdemir Güneş, S. Arşivi)

Uygulayıcı firma tarafında bu üç yapı adasında uygulanacak projenin ismi 'Yenitepe İzmir' olarak kamuoyuna sunulmuştur (URL 11, URL12). Proje, riskli alanda mevcutta bulunmayan bir konut alanı tipolojisinde gerçekleştirilecektir. Kapalı (güvenlikli) site şeklinde geliştirilen projede, toplamda 20 bloktan oluşan 1.533 adet konut birimi ve 25 adet ticari birimi yer almaktadır. Yapılacak konutlar 1+1, 2+1 ve 3+1 seçenekleri ile maket üzerinden satışa başlanmıştır (URL12). Riskli alan içerisinde mevcutta bulunmayan 1+1 daire tipide bu proje kapsamında yapılmaktadır.

Proje havaalanına, yeni fuar alanına yakınlık gibi konumsal özellikler kullanılarak pazarlanmaktadır.

Proje için hazırlanan görseller incelendiğinde, projenin riskli alan içerisinde yer alan nüfusun sosyal ve ekonomik yapısından farklı bir kitleyi hedeflediği ortaya çıkmaktadır. Yine bu görsellerde projenin hedeflemiş olduğu orta, üst-orta sınıfın ihtiyaç ve taleplerine yönelik donatılar (yüzme havuzu, çocuk oyun alanları, site içi dinlenme noktaları vb.) (Şekil 13) ve ticari birimler (Şekil 14) oluşturulduğu görülmektedir.

Şekil 13: "Yenitepe İzmir" Proje Tanıtım Görseli (Kaynak: URL 11)

Şekil 14: "Yenitepe İzmir" Proje Görseli (Kaynak: URL 12)

3.3. Karabağlar Riskli Alanı ve Yasal/Yönetsel Yapılanma

Karabağlar Riskli Alanı 6306 sayılı Kanun'un çıkarılmasından hemen sonra ilan edilen bir alandır. Alan 6306 sayılı Kanun ve Kanun'un Uygulama Yönetmeliğine tabidir.

3.1.1. Karabağlar Riskli Alanındaki Aktörler

Karabağlar Riskli Alanında yer alan aktörler; "teorisyenler, karar vericiler, uygulayıcılar, kullanıcılar, yetkisi olmayanlar" şeklinde beş farklı sınıfa ayrılmıştır. Yerel sivil toplum kuruluşlarına (mahalle dernekleri) üye olanlar, alanda işyeri olanlar ve muhtarlar riskli

alan içerisinde yaşadıklarından dolayı kullanıcılar sınıfına dahil edilmişlerdir. Yerel STK'lar dönüşüm konusunda sorun belirleyen, fikir beyan eden grup olarak 'kullanıcılar' dışında teorisyenler sınıfına da alınmıştır.

Tablo 2: Karabağlar Riskli Alanı Aktörler (Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

AKTÖRLER	TEORİSYENLER	KARAR VERİCİLER	UYGULAYICILAR	KULLANICILAR	YETKİSİ OLMAYANLAR
BAKANLAR KURULU		•			
TBMM		•			
ÇEVRE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI		•	•		
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ			•		
İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ					•
KARABAĞLAR BELEDİYESİ					•
MUHTARLAR				•	•
İLBANK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		•	•		
İLBANK İZMİR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ			•		
HEDEF HARİTACILIK			•		
ÖZEL SEKTÖR-RİSKLİ ALANDA İŞYERİ OLAN				•	
ÖZEL SEKTÖR-ALANA YATIRIM YAPANLAR:					
Nuhoğlu İnşaat, Aybar İnşaat ve Alt ve Üst Yapı İnşaat			•		
MÜLK SAHİPLERİ-RİSKLİ ALANDA İKAMET EDENLER				•	
MÜLK SAHİPLERİ-BAŞKA BİR YERDE İKAMET EDENLER				•	
KİRACILAR				•	
ALANDA ÖDEME YAPMADAN YAŞAYANLAR				•	
STK- YEREL DERNEKLER:					
Limontepe Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği					
Uzundere Mahallesi Harmanyeri Kentsel Koruma Derneği					
Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği	•			•	
Salih Omurtak Mahallesi Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği					
Karabağlar Kentsel Dönüşüm Platformu/ Karabağlar Mahalleler Birliği					
ÜNİVERSİTELER	•				•
MESLEK ODASI	•				
DİĞER- KAMU KURUMLARI :					
Karayolları Bölge Müdürlüğü					
DSİ Bölge Müdürlüğü			•		
Milli Eğitim İl Müdürlüğü...					

3.3.2. Karabağlar Riskli Alanında Katılım

Karabağlar Riskli Alanında katılım uygulamalarını üç gruba ayırabiliriz:

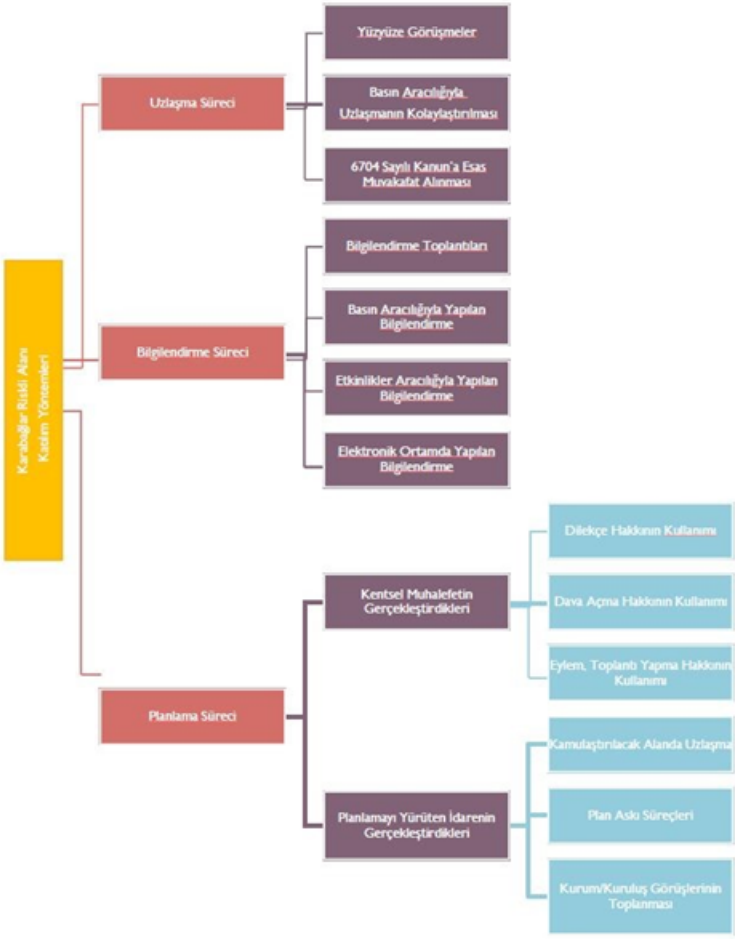
- Uzlaşma sürecinde,
- Bilgilendirme sürecinde,
- Planlama sürecinde katılım (Şekil 15).

Bakanlığın yetkilendirdiği müşavir firma mahalleli ile yüz yüze görüşmeler ve basın aracılığıyla uzlaşma sürecini yürütmüştür. 6704 sayılı Kanun'un çıkması sonrası İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, Karabağlar Kaymakamlığı ve Riskli Alanda sınırları içerisinde kalan mahallelerin muhtarlıkları ile muvafakat almaya başlayarak uzlaşma sürecine dahil olmuştur.

Bilgilendirme sürecinde Bakanlığın ve İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün yapmış olduğu bilgilendirme uygulamaları ele alınmıştır.

Planlama sürecinde ise; planlama çalışmalarına katılım sağlamak isteyen ancak planlama çalışmalarını yürüten kurumlar tarafından sürece hiç veya yeteri kadar dahil edilmeyen grupların gerçekleştirdikleri etkinlikler değerlendirilmiştir. Planlama sürecinde kentsel

muhalefet tarafından gerçekleştirilen etkinlikler olarak; dilekçe hakkının kullanımı, dava açma hakkının kullanımı ve eylem, toplantı yapma hakkının kullanımı incelenmiştir (Şekil 15).

Şekil 15: Karabağlar Riskli Alanında Uygulanan Katılım Yöntemleri

(Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

3.3.2.1. Uzlaşma Süreci

Uzlaşma sürecinde iki yöntem kullanılmıştır. Bunlardan ilki yüz yüze görüşmelerdir. yüz yüze görüşmeler müşavir firmanın çalışmalarının bitmesi sonrasında başlatılmıştır. Diğeri ise müşavir firmanın çeşitli basın kuruluşlarında yaptığı röportaj ve söyleşilerdir.

3.3.2.1.1.1. Yüz yüze Görüşmeler

Uzlaşmaya esas muvafakat görüşmelerine başlanılması için önce bütün maliklere posta aracılığıyla tebligat yapılmış posta ile tebligat yapılamayanlara yönelik ise, gazetede ve İl Müdürlüğü'nün sitesinde ilanen tebligat gerçekleştirilmiştir. İlanen tebligat yapılma aşamasında 'adres bilgilerine ulaşılamayan hak sahipleri listesi' 10.04.2014-10.07.2014 tarihleri arasında Çevre ve Şehircilik İzmir İl Müdürlüğünce yayınlanarak hak sahiplerine ulaşılmaya çalışılmıştır (URL 12).

"İzmir ili, Karabağlar ilçesi Sınırları İçinde Kalan Bir Kısım Alana İlişkin Hâlihazır Harita, Plana Esas Jeolojik- Jeoteknik Etüt, Hak Sahipliliği Tespiti ve Gayrimenkul Değerleme, Master Plan, İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi ve Uzlaşma Süreci Hizmet Alımı İşi" kapsamında yapılması gereken bütün çalışmaların tamamlanması üzerine Müşavir firma Karabağlar ilçesi, Cennetçeşme Mahallesinde açılan (Şekil 16) Kentsel Dönüşüm Projesi Uzlaşma Ofisinde 2014 yılının ortalarında uzlaşma görüşmelerine başlamıştır (URL 12).

Şekil 16: Karabağlar Kentsel Dönüşüm Projesi Cennetçeşme Uzlaşma Ofisi Genel Görünüm

(Kaynak: Özdemir Güneş, S. Arşivi)

Alanda yaşayan vatandaşlar, hak sahipliliği görüşmelerinden söz ederken bazı çekincelere sahip olduklarından bahsetmektedirler. Bu görüşmelerin özel sektör

tarafından gerçekleştirilmesi projeye olan güvenirliğin sorgulanmasına neden olmuştur. Görüşmeleri yürüten müşavir firma kamunun yetkili kıldığı bir kurum olmakla birlikte yaşayan halk görüşme sırasında kamuda çalışanları karşılarında görmek istemiştir. Riskli alanın büyüklüğü nedeniyle mekansal açıdan tek bir görüşme noktasının olması erişilebilirlik sorunlarını ortaya çıkarmıştır.

Hak sahipliliği görüşmelerini katılım merdiveninin en alt basamağı manipülasyon seviyesi olarak ele alabiliriz. Müşavir firma manipülasyon seviyesinde bahsedilen danışma kurulu gibi oluşturulan proje hakkında insanları bilgilendirmiş ve onları hazırlanan projeye ikna etmeye çalışmıştır. Basında çıkan, projenin gerekliliğinden söz eden haberlerde bu ikna sürecinin bir parçasını oluşturmuştur. Hak sahipliliği görüşmelerinde konut tercihleri sunulmuş olup yaşayan halkın sadece konut büyüklüğü açısından tercihte bulunması sağlanmıştır. Yaşayan halkın alan içerisinde nerede, hangi koşullarda, nasıl bir çevrede ve hangi komşular ile yaşayacağı belirsiz olan bazı konu başlıklarındandır. Belirsizliklerin fazla olması, halkın konut büyüklüğü dışında söz sahibi olamaması gibi nedenler uzlaşma oranını etkilediği gibi katılım seviyesinin de düşük olmasına neden olmaktadır.

3.3.2.1.2. Basın Aracılığıyla Uzlaşmanın Kolaylaştırılması

Uzlaşma görüşmeleri yerel basın aracılığıyla haberleştirilmiştir. Hak sahipliliği uzlaşma görüşmeleri kolaylaştırıcıları arasında, görüşmeler devam ederken yayımlanan haberlerinin sayılmasının nedeni; basın aracılığıyla bilgilendirmenin, hak sahipliliği uzlaşma görüşmelerine gelmekte çekince gösteren veya bu görüşmelerden haberi olamayan vatandaşların, yapılan çalışmalar hakkında bilgi alarak görüşmelere katılım göstermesidir.

Karabağlar Riskli Alanını konu alan haberlerde hak sahipliliği uzlaşma görüşmelerini yürüten firma tarafından verilen bilgiler bulunmaktadır.

Haberlerde kentsel dönüşüm projesinin gereklilikleri olarak, dönüşüm alanı içerisinde yer alan yapı stokunun yüzde doksanının ruhsatsız ve mühendislik hizmeti almadan yapılaşmış olması ve doğal arazi yapısının afet tehlikesi oluşturabileceği sunulmuştur (Şekil 17). Aynı zamanda bu haberlerde projenin ekonomik, fiziki yönü ile uzlaşma görüşmelerinin içeriğinden söz edilmektedir. Basın aracılığıyla yapılan bu bilgilendirmelerde riskli alanın dönüşümünün nasıl gerçekleşeceği hakkında detaylı bilgiler verilmektedir (Şekil 17). Haberlerin ortak mesajı alanın dönüşmesi gerektiği, bu dönüşümün yerinde uzlaşılarak yapılacağı, imar hakları doğrultusunda hak sahiplerine konut hakkı tanınacağı şeklindedir.

Milliyet
BASINDA GÜVEN
EGE
YeniHedef
Harita Şehircilik İnş. Müş. Hiz.
Tic. Tur. ve San. Ltd. Şti.
Karabağlar'da
DEV DÖNÜŞÜM
YEPYENİ bir kent doğuyor
Gecekondu bölgeleri kabuk değiştirecek; kent merkezindekileri bile kıskandıracak
ÇİRKİN TABLO BİTECEK
PROJEDE 'YOK' YOK!
GÜNÜN HABERİ
GECEKONDU ALANI
dönüşümle doğacak
Karabağlar'daki kentsel dönüşümün yapılacağı Körfez manzaralı gecekondu bölgesi Alsancak'ta yaşayanları bile kıskandıracak. Sosyal alanlar bölgeyi cazip kılacak...
Ulaşıma olacak

Şekil 17: 13.05.2014 Tarihli Milliyet Gazetesi Haberi (Kaynak: Milliyet,2014)

3.3.2.1.3. 6704 Sayılı Kanun'a Esas Muvafakat Alınma Süreci

6704 sayılı yasanın 10. Maddesi ile 3194 sayılı İmar Kanununa "Geçici Madde 15" eklemiştir. 6704 sayılı Kanun'un 10. Maddesi ile; 3194 sayılı İmar Kanununa eklenen geçici 15. Madde uyarınca hak sahiplerine geçici olarak elektrik su ve doğalgaz aboneliği yapılmasına ait başvurular İl Müdürlüğü tarafından yasanın yürürlüğe girmesinden sonra alınmaya başlanmıştır.

Alandaki toplamda 16052 hak sahibinden %7'si kentsel dönüşüm projesi için muvafakat vererek elektrik, su aboneliği için başvuru yapmış, başvuruların bir kısmı belge eksikliğinden dolayı kabul edilmemiştir. Kabul edilen başvuru/muvafakat sayısı toplam hak sahiplerinin yaklaşık %5'idir. Bu yasa kapsamında verilen muvafakatların içeriği yasa koyucu tarafından belirtilmediğinden uygulamanın nasıl olacağı, muvafakatların nerede nasıl kullanılacağı belirsizdir. Umut mahallesi en çok başvuruyu yapan mahalle olmuştur. Uzundere, Peker, Abdi İpekçi mahallelerinin alana giren kısımlarında yapılaşma olmaması nedeniyle kabul edilen başvuru bulunmamaktadır. Bu mahallelerin yapılaşmış bölgelerinden gelen başvurular, Riskli Alan sınırları dışında kaldığından Tablo 3'de başvuru sayıları 0 alınmıştır.

Tablo 3: 6704 Sayılı Kanun Kapsamında Başvurular (Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

Mahalle	Başvuru	Kabul Edilen Başvuru
Umut	325	247
Devrim	228	144
Özgür	143	91
Gazi	136	80
Salih Omurtak	100	67
Ali Fuat Erden	45	32
Cennetçeşme	36	23
Bahriye Üçok	35	21
Limontepe	35	20
Yüzbaşı Şerafettin	21	12
İhsan Alyanak	10	0
Yurtoğlu	4	2
Abdi İpekçi	0	0
Uzundere	0	0
Peker	0	0
Toplam	1118	739

Muvafakatların hangi bölgeden geldiği bir sonraki uygulamanın nerede gerçekleştirileceği açısından önem arz etmektedir. Hak sahipliliği uzlaşma görüşmeleri sırasında uzlaşma görüşmelerine katılmayan veya uzlaşmayan grupların çıkarları doğrultusunda elektrik, su aboneliği için muvafakat verdiği görülmektedir. Kanun koyucunun dönüşüm projelerinin sekteye uğramaması için torba yasalar ile değişiklikler yapması ve insanları uzlaşma konusunda cezbederek uzlaşmayı artırması katılım oranlarının gerçekliği üzerine tartışılması gerektiğini göstermektedir.

3.3.2.2. Bilgilendirme Süreci

3.3.2.2.1. Bilgilendirme Toplantıları

Karabağlar Riskli Alanı içerisinde yer alan mahallelerin muhtarları ve İl Müdürlüğü yetkilileri arasında 19.08.2014 tarihinde İl Müdürlüğü toplantı salonunda muhtarları bilgilendirme amaçlı toplantı yapılmıştır (URL13).

İl Müdürlüğü 04.11.2014 tarihinde kurum toplantı salonunda İBB ile Karabağlar ilçe Belediyesi meclis üyelerine yönelik Karabağlar Riskli Alanı hakkında bilgilendirme toplantısı düzenlemiştir (URL14).

Karabağlar Kaymakamlığı, Karabağlar Riskli Alanı içerisinde yer alan mahalle muhtarlıkları,

İl Müdürlüğü ve çeşitli STK lar arasında 18.12.2014 tarihinde Karabağlar Kaymakamlığı toplantı salonunda bilgilendirme toplantısı düzenlemiştir (Şekil 18) (URL15).

Şekil 18: 18.12.2014 Tarihli Karabağlar Kaymakamlığı Bilgilendirme Toplantısı

Bilgilendirme toplantılarının katılımcılarından mahalle muhtarları, alanda yaşayanlar adına toplantılarda yer almakla birlikte yerel halktan veya mahalle dernekleri temsilcilerinden kişiler toplantılarda bulunmamıştır. Söz konusu bilgilendirme toplantıları Sherry Arnstein'ın katılım merdivenine göre değerlendirildiğinde merdivenin en alt basamaklarına denk düşmektedir. Bu bilgilendirme toplantıları projenin akışının düzgün ilerlediğinin gösterilmesi ve/veya süreçteki aksaklıkların düzelebilir nitelikte olduğunun savunulması şeklinde geliştiğinden katılımcılar için terapi niteliği taşımaktadır. Merdivenin ikinci basamağına denk düşen terapinin amacı olan katılımcıların iyi hissetmesini sağlamaya yönelik söylemler kullanılması ve uygulamaların en iyi yol olduğunun ortaya konması Karabağlar Riskli Alanı için gerçekleştirilen bilgilendirme toplantılarında da görülmektedir. Bilgilendirme toplantılarını, IAP2'nın katılım ölçüm sınıflamasında bilgilendirme sınıfı içerisine alabiliriz. Toplantıların ismi bilgilendirme toplantısı olmakla birlikte kimi/kimleri, ne şekilde, ne kadar bilgilendirme konularında eksiklikler bulunduğu ve bu toplantıların belirli bir düzen içinde yapılmadığı görülmektedir. Katılımın devamlılığı için belirli bir program altında bu toplantıların gerçekleştirilmesi ve etkilenen grupların da bulunacağı şekilde katılımcıların seçilmesi gerekmektedir.

3.3.2.2.2. Basın Aracılığıyla Yapılan Bilgilendirme

Basın aracılığı ile bilgilendirmede İl Müdürlüğü idarecilerinin alan ile ilgili verdiği röportajların ön plana çıktığı görülmektedir. Tek taraflı bir uygulama olup geri dönüşlerin olmadığı katılımın merdivenin bilgilendirme basamağına uyan bir uygulamadır.

BAŞBAKAN YILDIRIM'IN TEMELİNİ ATTIĞI KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ İLÇEYİ TÜMÜYLE DEĞİŞTİRECEK

"Çarpık yapılaşma tersine dönecek"

Karabağlar, İzmir ve Türkiye'ye örnek olacak

Yeni yaşam merkezi Karabağlar'da 1 milyon metrekarelik alanda 20 bin kişinin yaşayacağı 4 bin 500 konut yapılacak. Bölgenin yüzde 60'ı yeşil alanlar ile sosyal donatı alanı olarak ayrıldı

En büyük proje

2 YILDA BİTİRİLECEK

ÇEVRE

ETKİNLİK DÜZENLEYİCİSİ	ETKİNLİK ADI	ETKİNLİK TARİHİ	HABER YAYIMLANIŞ TARİHİ
Tüm Sanayici Ve İş Adamları Derneği İzmir Şubesi (TÜMSİAD)	Kentsel Dönüşümün Hukuki Boyutu, Kentsel Dönüşüm Paneli	12.12.2012	17.12.2012
Bergama Ticaret Odası	Kentsel Dönüşüm Konulu Toplantı	30.09.2014	01.10.2014
İTO	Kentsel Dönüşüm Konulu Toplantı	13.10.2014	14.10.2014
Bostanlı Esnaf Sanayi İş Adamları Derneği (BESİAD)	Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Paneli	24.12.2014	25.12.2014
Event Ayna	Geleceğin Şehri Şehrin Geleceği Kentsel Dönüşüm Zirvesi	08.01.2015	09.01.2015
MÜSİAD İzmir Şubesi	Kentsel Dönüşüm Semineri	15.03.2015	16.03.2015
İTO	Kentsel Dönüşüm Konulu Toplantı	23.04.2015	24.04.2015
Dokuz Eylül Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi (DESEM)	3.Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı	14-16.10.2015	15.10.2015
TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası ve Dokuz Eylül (DEÜ) Jeofizik Mühendisliği Bölümü	Prof. Dr. Rahmi Pınar Kentleşme ve Yapı İncelemeleri Çalıştayı	19-20.11.2015	20.11.2015
İzmir'i Sevenler Platformu(İZSEV)-İzmir Konfederasyonu (İZKONFED)-Müteahhitler Federasyonu (MÜFED)	Kent Zirveleri Her Yönüyle Kentsel Dönüşüm	01.06.2016	01.06.2016
TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası (İMO)	İzmir ve Deprem Konferansı	28-29.09.2017	29.09.2017
Sabah Gazetesi	İzmir Kentsel Dönüşüm Ve Stratejik Yaklaşımlar Kurultayı	19.09.2017	20.09.2017
İzmir Ticaret Borsası	İzmir Ticaret Borsası Meclis Toplantısı	28.03.2017	29.03.2017
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı-Türkiye Adalet Akademisi-Türkiye Belediyeler Birliği-Ankara Üniversitesi	İmar Hukuku Sempozyumu Kentsel Dönüşüm ve Riskli Alan Uygulamaları	16-18.03.2017	17.03.2017
Torbalı Ticaret Odası	Müteahhit ve İnşaat İşçilerine Yönelik Bilgilendirme Toplantısı	01.05.2017	02.05.2017

Tablo 4: İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün Katıldığı Etkinlikler

(Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

Tablo 4'de yer alan etkinliklerden 2012 yılında gerçekleşen " Kentsel Dönüşümün Hukuki Boyutu, Kentsel Dönüşüm Paneli" dışında hepsi 2014 yılında göreve gelen İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürü (URL 16) döneminde gerçekleşmiş ve İl Müdürlüğünce katılım sağlanmıştır. İl Müdürlüğü'nün faaliyetlerini kamuoyuna sunmak için yapılan faaliyet haberleri, dolaylı olarak vatandaşların kentsel dönüşüm süreçleri hakkında bilgilenmesine katkı sağlamıştır.

Gerçekleşen etkinlikler incelendiğinde; etkinliklerin düzenleyicileri (Tablo 4), konuşmacıları ve katılımcılarının, Karabağlar Riskli Alanı dahil İzmir'deki kentsel dönüşüm alan çalışmalarından etkilenenler yerine inşaat sektöründe yer alan aktörler ile karar vericiler olduğu görülmektedir.

3.3.2.2.4. Elektronik Ortamda Yapılan Bilgilendirme

Karabağlar Riskli Alanı'na yönelik elektronik ortamda yapılan bilgilendirme çalışmalarının, çoğunlukla İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün (öncesinde Altyapı ve Kentsel Dönüşüm İl Müdürlüğü) yapmış olduğu elektronik ortam taramalarında tespit edilmiştir. İl Müdürlüğü kendi sitesinde Karabağlar Riskli Alanının da içerisinde yer aldığı İzmir ve Kentsel Dönüşüm konulu sunum paylaşımı yapmıştır. Alanlar hakkında bilgi bu sunumdan elde edilebilmektedir; ancak buradan taşınmazların alanda kalıp kalmadığı, kişilerin alan çalışmalarından etkilenip etkilenmediğine dair bir sorgulama yapılamamaktadır.

Alan ile ilgili, Bakanlıktan gelen heyetlerin incelemeleri, kentsel dönüşüm ve/veya Karabağlar riskli alan ilgili gerçekleştirilen etkinlikler ile Karabağlar Riskli Alanı hak sahipliliği listeleri, imar planı duyuruları İl Müdürlüğünün sitesinden yayımlanmaktadır Tablo 4'de konferans, panel, çalıştay, toplantı gibi etkinliklerin gerçekleşmesinden sonra elektronik ortamda haberleştirildiği görülmektedir Bu etkinliklerin gerçekleşmesinden önce, etkinlik katılımcısı niteliğinde olan İl Müdürlüğünce, elektronik ortamda kamuoyuna herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır.

Karabağlar Riskli Alanı planlama sürecindeki askı işlemleri ile bilgiler İl Müdürlüğünün sitesinde yayımlanmaktadır. Karabağlar Riskli Alanı'nın için hazırlanıp onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planına ait askı dokümanları İl Müdürlüğü'nün sitesinde paylaşılmıştır.

3.3.2.3. Planlama süreci

Planlama sürecindeki katılım etkinliklerini, kentsel muhalefetin gerçekleştirdikleri ile planlamayı yürüten idarenin gerçekleştirdikleri olarak ikiye ayırabiliriz. Kentsel muhalefetin gerçekleştirdiği etkinlikler birbirine bağlı olarak şekillendiğinden ayrı alt başlıklar altında değerlendirilmemiştir.

3.3.2.3.1. Kentsel Muhalefetin Gerçekleştirdikleri

Riskli Alan'ın ilan edilmesinden 1. Etap Planlarının onaylanıp kesinleşmesine kadar olan süreçte başta Mahalle Dernekleri olmak üzere meslek odaları ve ilgili belediyeler riskli alan kentsel dönüşüm projesinin çeşitli noktalarında itiraz ve taleplerini ortaya koymuştur. Riskli Alan ilanı sonrası kentsel dönüşüm projesinde Karabağlar halkının çıkarlarını korumak amaçlı kurulan Limontepe Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği, Uzundere Mahallesi Harmanyeri Kentsel Koruma Derneği, Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği, Salih Omurtak Mahallesi Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği; bir araya gelerek Karabağlar Mahalleler Birliğini oluşturmuştur (URL 17). Şekil 20'de mahalle derneklerinin konumları ile bu derneklerin yaptıkları toplantıların mekânsal gösterimleri bulunmaktadır.

Şekil 20'de, (A) harfi ile Limontepe Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği, (B) ile Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği, (C) ile Uzundere Mahallesi Harmanyeri Kentsel Koruma Derneği ve (D) ile Salih Omurtak Mahallesi Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'nin konumları gösterilmiştir. Etkinlik mekanları ile mahalle derneklerinin tek bir noktada olmak yerine alanın geneline dağıldığını söyleyebiliriz. Uzundere Mahallesi İzmir-Çeşme otobanı ile ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrıma göre, Riskli Alanın sınırlarında mahallenin yapılaşmamış kısmı, otobanın güneyinde, Riskli Alan sınırı dışında ise mahallenin yapılaşmış kısmı bulunmaktadır. Bu ayırımdan dolayı Uzundere Mahallesi Harmanyeri Kentsel Koruma ve Yardımlaşma Derneği, Riskli Alan dışında yapılaşmasının olduğu yerde kurulmuş ve faaliyetlerini sürdürmektedir. Şekil 20'de hak sahipliliği uzlaşma görüşmelerinin gerçekleştiği ofiste gösterilmiştir. Ofis Limontepe Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'ne ve İzmir-Çeşme otobanına yakın bir konumda bulunmaktadır.

Tablo 5'de derneklerin tekil veya Mahalleler Birliği çatısı altında gerçekleştirdikleri eylemler yer almaktadır. Eylemleri organize edenler başlığı altında bu dernekler tek tek anılmamış bütün dernekler için Karabağlar Mahalleler Birliği üst başlığı kullanılmıştır. Şekil 20'de ise; Tablo 5'de yer alan STK toplantılarının organizasyon yerlerinin mekânsal gösterimleri bulunmaktadır.

Şekil 19'da yer alan etkinlik mekanları sırasıyla;

1. Hanif'inin Kahvesi
2. Ehl-i Beyt Vakfı Limontepe Cem evi
3. Baki'nin Kıraathanesi
4. Mardin Ömerli Anıttepeliler Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği
5. Sacide Ayaz Lisesi Karşısı
6. Türkan Şoray Düğün Salonu
7. Sivas Yiğidolar Derneği
8. Uzundere Spor Kulübü Tesisidir.

Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği'nin kurulması ile birlikte, dernek Riskli Alan içerisinde kalan mahallelerde kentsel dönüşüm konusunda bilgilendirme toplantıları düzenlemiştir. Sırasıyla Umut, Cennetçeşme, Salih Omurtak, Ali Fuat Erden ve Bahriye Üçok Mahallelerinde bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Müşavir firma tarafından hak sahipliği uzlaşma görüşmelerinin başlamasından sonra, mülkiyet hakkının savunulması amacıyla dernek tarafından bu bilgilendirme toplantıları yapılmaya

başlanmıştır. STK'ların yerel halkı bilgilendirmesi sırasında İl Müdürlüğü 'de 27.11.2014 tarihinde dernekler ile toplantı düzenlemiştir. Uygulayıcı ve STK'lar arası görüş alış-verişi gerçekleştirilmiştir. STK'ların kendi arasında yaptığı toplantılar, Riskli Alanda yaşayanların dönüşüm çalışmaları hakkında bilgilenmesi ve alanda yaşayan paydaşlar arası ağların kuvvetlenmesi için bir zemin oluşturmuştur. Ancak, toplantıların çağrı metinleri incelendiğinde, toplantıların kentsel dönüşüm uygulaması konusunda genel bilgilendirme ile bütün alanda yaşayanlara hitap etmek yerine, uygulamaya karşı olanlara yönelik düzenlendiği görülmektedir. Kamunun bilgilendirme konusunda eksik kaldığı noktada STK'ların varlığı önemli bir yer tutmaktadır. Bilgilendirme toplantısında tek görüşün yer alması, toplantılarda çok sesliliğin yitirilip yaratıcı tartışmaların yürütülmesini engelleyici olabilmektedir. Aynı zamanda çağrı metinlerinde genele hitap edilmemesi toplantıların katılım oranlarını etkileyebilmektedir.

Dönüşüm uygulaması konusunda yapılan bilgilendirme toplantıları sonrası STK'lar, 6306 sayılı Kanun'un 2981 sayılı Kanun'u 31.05.2015 tarihinde yürürlükten kaldırması nedeniyle bu konuda kamuoyu oluşturma çalışmalarına başlamıştır. STK'ların sosyal ağları incelendiğinde, Milli Emlak Dairesi'nin tapusuz Hazine Mülkiyeti üzerinde yaşayanlara ecri misil ihbarnamesi (haksız işgal tazminatı) göndermesinin kamuoyu oluşturma çalışmalarının başlamasına neden olduğu görülmektedir. STK'lar tarafından farklı dönemlerde bu konu hakkında bilgilendirme toplantıları organize edilmiş ve çeşitli kamu kurumu/siyasi partiler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelere ek olarak basın açıklaması, gösteri yapma gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Bu konu hakkında Karabağlar Riskli Alanı içerisinde yer alan dernekler İzmir'de ilan edilmiş diğer dönüşüm alanlarında kurulan dernekler ile İzmir Kentsel Dönüşüm Platformu Altında buluşmuştur. İzmir ölçeğindeki bu yapılanma İstanbul'da kurulan diğer STK'lar ile iletişim kurarak deneyimlerinden yararlanmıştır. Karabağlar Kentsel Dönüşüm Platformu'nun organize ettiği 13 Aralık 2014 tarihinde düzenlenen Kuzey Ormanları Savunması ve İstanbul GOP Kentsel Dönüşüm Derneği'nin katıldığı panel, deneyim paylaşımlarına örnek gösterilebilir. Yerel ve belli bir alan için kurumuş STK'lara ek olarak Karabağlar Kentsel Dönüşüm Platformu Mahalleler Birliği ile iletişim kurmuştur. Mahalleler Birliği, Karabağlar ilçesindeki dernekler dahil Türkiye'deki dönüşüm alanlarında kurulan dernek ve platformları çatısı altına almıştır. STK'larca yapılan kamuoyu çalışmaları neticesinde 6639 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 27.03.2015 tarihinde kabul edilmesi ile birlikte 6306 sayılı Kanun'un 24. maddesinde yer alan üç yıl ibaresi altı yıl olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikle birlikte 2981 sayılı yasa gereği tapu tahsis belgesi ile hak sahibi olan kişiler, 31 Mayıs 2018 tarihine kadar haklarını kullanabileceklerdir. 2981 sayılı yasa kapsamında kamuoyu çalışmaları yürütülmesinden sonra Karabağlar Mahalleler Birliği/Kentsel Dönüşüm Platformu 540 hektarlık Riskli Alanın 101.4 hektarı için hazırlanan planlar

konusunda bilgilendirme toplantısı düzenlemiştir. 05.06.2015 tarihinde onaylanan planlar için 23.07.2015 tarihinde toplu itiraz yapılmıştır. Yazılı dilekçe yöntemi ile itirazlar İl Müdürlüğü'ne iletirken basın açıklaması ve gösteri de yapılmıştır.

Daha sonra ise; 20.08.2015 tarihinde Danıştay 14. Daire Başkanlığına riskli alan kararının iptaline yönelik dava açılmıştır. 23.07.2015 tarihinde yapılan plan itirazları yanıtlanmaması nedeniyle 27.10.2015 tarihinde, 05.06.2017 onay tarihli 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP'nın iptaline yönelik dava açılmıştır.

İtiraz edilen planların Bakanlıkça iptal edilip yerine 20.10.2015 tarihinde ikinci bir plan onanması sonucunda 13.12.2015 tarihinde söz konusu planların değerlendirildiği bir toplantı yapılmıştır. Toplantı sonrası yine yöntem olarak toplu itiraz dilekçe verme ile basın açıklaması tercih edilmiştir. Bu plan için yapılan itirazların cevaplandırılmadığı gerekçesi ile 10.03.2016 tarihinde, 20.10.2015 onay tarihli 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP'nın iptali için dava İdare Mahkemesine dava açılmıştır.

6704 sayılı Kanun'un 26.04.2016 tarih ve 29695 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile birlikte Karabağlar Mahalleler Birliği iki adet toplantı düzenlemiştir. İlk toplantıda bahse konu yasa değerlendirilirken ikinci toplantıda yasayı görüşmek için TBMM'ye gidiş ile ilgili konular görüşülmüştür. 12.06.2016 tarihinde Karabağlar Mahalleler Birliği dahil, Türkiye'de kurulmuş 53 adet dernek TBMM'ye giderek görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerden sonra bu sefer 2981 sayılı Kanun ile ilgili olarak Karabağlar Belediyesi ile görüşme yapılmıştır.

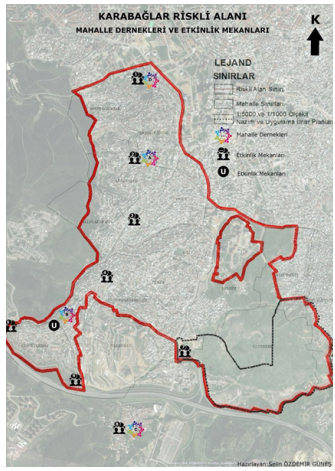
20.10.2015 tarihinde onaylanan planın iptal edilmesi ve yerine 21.09.2016 tarihinde başka bir planın onaylanması sonucunda Karabağlar Mahalleler Birliği daha önceki planlarda olduğu bilgilendirme ve planı tartışma toplantısı düzenlemiş ve arkasından İl Müdürlüğü'ne toplu itiraz dilekçesi vermiştir. Aynı süreç planların üçüncü kez iptal edilip dördüncü planın onaylanmasında da devam etmiştir. Mahalleler Birliği dördüncü plan içinde toplantı düzenlemiş, toplantının akabinde 05.01.2017 tarihinde toplu itiraz dilekçesi verilmesini sağlamıştır. Dördüncü planların kesinleşmesi, parselasyon planının onaylanması ve 101.4 hektarlık planlama alanında inşaatların başlaması aşamasında dördüncü planlara açılan davalar devam etmektedir. Karabağlar Mahalleler Birliği 2981 sayılı Kanun kapsamında tapu tahsis belgesi alanların tapu devirleri için kamuoyu oluşturma ve karar vericileri ikna etme çalışmalarına devam ettirmektedir. 27.08.2017 tarihinde 2981 kapsamında yapılacak tapu devirleri için ödenmesi gereken bedellerin artması nedeniyle (arsa rayiç oranlarının artışı) bir toplantı daha düzenlemiştir.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik İzmir İl Müdürlüğü,

İBB ve Karabağlar Belediyesine vatandaşların yaptığı başvurular ve verdikleri dilekçeler doğrudan olmasa da bir katılım yöntemi olarak ele alınabilir. Kamu kuruluşlarından alınan bilgiler ile dönüşüm sürecini, takip etme bazı durumlarda ise kentsel dönüşüm projesine müdahale etme olanağı bulunabilmektedir.

Tablo 5: Sivil Toplum Kuruluşlarının Muhalefet Yöntemleri (Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

EYLEM	ORGANİZE EDEN	EYLEM TÜRÜ	TARİH
Umut Mahallesi Kentsel Dönüşüm Konulu Bilgilendirme Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	23.11.2014
Bilgilendirme Toplantısı	Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	Kamu Kurumu/ Siyasi Partiler İle STK'lar Arası Toplantı	27.11.2014
Cennetçeşme Mahallesi Kentsel Dönüşüm Konulu Bilgilendirme Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	30.11.2014
Salihomurtak Mahallesi Kentsel Dönüşüm Konulu Bilgilendirme Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	07.12.2014
Ali Fuat Erden Mahallesi Kentsel Dönüşüm Konulu Bilgilendirme Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	14.12.2014
Bahriye Üçok Mahallesi Kentsel Dönüşüm Konulu Bilgilendirme Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	28.12.2014
2981 Sayılı Kanun Hakkında Cumhuriyet Halk Partisi İle Toplantı	Karabağlar Mahalleler Birliği	Kamu Kurumu/ Siyasi Partiler İle STK'lar Arası Toplantı	03.2015
İzmir Büyükşehir Belediyesi Önünde Basın Açıklaması	Karabağlar Mahalleler Birliği	İtiraz Dilekçesi Verme/Basın Açıklaması/Gösteri	16.03.2015
1. Etap Planlama Bölgesi 05.06.2015 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P' na Yönelik Toplu İtiraz	Karabağlar Mahalleler Birliği	İtiraz Dilekçesi Verme/Basın Açıklaması/Gösteri	23.07.2015
Riskli Alan Kararının İptaline Yönelik Danıştay 14. İdare Mahkemesinde Dava Açma	Karabağlar Mahalleler Birliği	Dava Açma	20.08.2015
1. Etap Planlama Bölgesi 05.06.2015 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P' nın İptaline Yönelik İzmir 1. İdare Mahkemesinde Dava Açma	Karabağlar Mahalleler Birliği	Dava Açma	27.10.2015
1. Etap Planlama Bölgesi 20.10.2015 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P Konulu "Sitz Mahallelide" Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	13.12.2015
1. Etap Planlama Bölgesi 20.10.2015 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P'na Yönelik Toplu İtiraz	Karabağlar Mahalleler Birliği	İtiraz Dilekçesi Verme/Basın Açıklaması/Gösteri	16.12.2015
İl Müdürlüğüne Toplu İtiraz Dilekçesi Verme-Basın Açıklaması ve Eylem Yapma	Karabağlar Mahalleler Birliği	İtiraz Dilekçesi Verme/Basın Açıklaması/Gösteri	24.12.2015
Uzundere Projesini Tartışma Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	28.01.2016
1. Etap Planlama Bölgesi 20.10.2015 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P' nın İptaline Yönelik İzmir İdare Mahkemesinde Dava Açma	Karabağlar Mahalleler Birliği	Dava Açma	10.03.2016
6704 Sayılı Kanun Hakkında Bilgilendirme Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	24.04.2016
6704 Sayılı Kanunun TBMM'de Görüşülmesine Yönelik Toplantı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	05.06.2016
TBMM Görüşmeleri	Karabağlar Mahalleler Birliği	Kamu Kurumu/ Siyasi Partiler İle STK'lar Arası Toplantı	12.06.2016
2981 Sayılı Kanun Hakkında Karabağlar Belediyesi İle Toplantı	Karabağlar Mahalleler Birliği	Kamu Kurumu/ Siyasi Partiler İle STK'lar Arası Toplantı	21.09.2016
1. Etap Planlama Bölgesi 21.09.2016 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P Konulu "İmar Planları Askıda" Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	16.10.2016
1. Etap Planlama Bölgesi 21.09.2016 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P' na Yönelik Toplu İtiraz	Karabağlar Mahalleler Birliği	İtiraz Dilekçesi Verme/Basın Açıklaması/Gösteri	26.10.2016
1. Etap Planlama Bölgesi 07.12.2016 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P Konulu "4. Kez Askıya Çıkan İmar Planlarını Konuşmak Üzere Toplanıyoruz" Toplantısı	Karabağlar Mahalleler Birliği	STK'lar Toplantısı	24.12.2016
1. Etap Planlama Bölgesi 07.12.2016 Onay Tarihli 1/5000 Ölçekli NİP Ve 1/1000 U.İ.P	Karabağlar Mahalleler Birliği	İtiraz Dilekçesi Verme/Basın Açıklaması/Gösteri	05.01.2017

Şekil 20: Karabağlar Riskli Alanı Mahalle Dernekleri ve Etkinlik Mekanları

(Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

3.3.2.3.2. Planlamayı Yürüten İdarenin Gerçekleştirdikleri

3.3.2.3.2.1. Kamulaştırmada Uzlaşma

Kamulaştırma çalışmaları Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü yetkilendirilmiştir. 6306 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikleri gereği kamulaştırma kararı alınan yerlerde öncelikle uzlaşma yolu denenmelidir. Karabağlar Riskli alanında kamulaştırma kararı alınan taşınmazlar için öncelikle takdir komisyonu kurularak uzlaşma yolu denenmiştir. Bedel ve kamulaştırma kararı nedeniyle uzlaşılamayan parsellere yönelik ilk olarak (İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, 2016). 2942 sayılı Kamulaştırma Kanun'un 27. Maddesi ve 6306 Sayılı Kanun'un 3. Maddesine göre Acele Kamulaştırma davaları açılmıştır. Bu davaların sonuçlanması durumunda ise Bedel Tespit ve Tescil davaları açılarak nihai bedel ve Hazine'ye tescil kararı verilmektedir. Kamulaştırmada takdir komisyonunun kurulması ve yüz yüze görüşmeler ile kamulaştırmanın belirlenmesi çift taraflı bir katılım ortamının oluşmasından dolayı katılım yöntemi olarak ele alınabilir.

Acele kamulaştırmada mülkiyetin el değiştirmesi söz konusudur. Mülkiyet hakkı Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinde yer alan ve Anayasamız ile korunan bir hak olarak kamu yararı dışında sınırlandırılamamaktadır. Kamu yararı için yapılan çalışmalarda Kamulaştırma Kanunu'nun 27 maddesine göre bazı olağanüstü sayılabilecek durumlarda acele kamulaştırma kararı alınabilmektedir. 6306 sayılı Kanun ile birlikte olağanüstü durum tanımı genişletilmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamaları için alınan acele kamulaştırma kararlarında mülkiyet hakkının ihlal edilmemesi için kamu yararının iyi tanımlanması gerekmektedir. Karabağlar 'da kamulaştırma kararı alınan yerler rezerv yapı alanı olarak planlanarak yapılaşmaya açılmaktadır.

3.3.2.3.2.2. Kurum/Kuruluşlarının Görüşlerinin Toplanması

Birinci planda 13 adet kurum görüşü bulunmakla birlikte ikinci planda 11 adet kurum görüşü bulunmaktadır. Diğer iki planda ise, kurum görüşlerine yer verilmemiştir. Planlama sırasında görüşü alınan kurum/kuruluşlar katılımcı planlamanın önemli bir unsurudur.

3.3.3. Karabağlar Riskli Alanında Kentsel Muhalefet

İzmir'in sahip olduğu katılımcılık pratiği ve kentsel muhalefet Karabağlar Riskli Alanı kentsel dönüşüm projesinde görülmektedir.

Riskli Alan özelinde tanımlanan aktörlerden; meslek odaları, yerel STK'lar, yerel idareler ve bazı özel kişi, kurum ve kuruluşlar projenin çeşitli kısımlara karşı çıkarak kentsel muhalefeti oluşturmaktadır. Kentsel muhalefet içerinde yer alan gruplar hizmet düzeylerine göre yerel ve bölgesel olarak ikiye ayrılmıştır. Meslek odaları ile yerel idareler

İl ve ilçe düzeyinde çalışmalarını yürütmeleri nedeniyle bölgesel düzeyde tanımlanmıştır. Kentsel muhalefetin diğer aktörleri STK'lar ve özel kişi/kurum/kuruluşlar Riskli Alan sınırında, kentsel dönüşüm konusunda çalışmalarını yürütmelerinden dolayı yerel düzeyde değerlendirilmiştir.

Kentsel muhalefetin karşı çıkma nedenleri çıkışlarda bulunmaktadır. Tablo 6'da görüldüğü üzere; kentsel dönüşüm, planlama ve mülkiyet olarak üç başlık altında toplanmıştır. Kentsel dönüşüm konusunda yapılan eleştirilerin temelinde katılım süreçlerinin belirsizliği bulunmaktadır. Katılımın riskli alan ilan edilmeden kurgulanmaması, ilan öncesi bilgilendirme, görüş alma, müzakere etme süreçlerinin gerçekleşmemesi riskli alan ilan kararına ve dayanaklarına karşı çıkışların ortaya çıkarmıştır. İlan sonrası kullanılan katılım yöntemlerinin de iyi planlanmaması kentsel dönüşüm başlığı altındaki diğer konularda karşı çıkışlara neden olmaktadır.

Planlama kentsel mekanın gelişimini yönlendirme pratiği olmasına rağmen kentsel dönüşüm alanı içerisinde yaşayan aktörlerin yaşam biçimlerinin planlama çalışmalarında değerlendirilmemesi plan askı süreçlerinde itirazların yapılmasına ve planlara dava açılmasına neden olmaktadır. Farklı çıkar gruplarının fikirlerinin çatışması da planlama konusunda karşı çıkışların bazılarını oluşturmaktadır. Mülkiyet konusunda ise hak sahipliliği konusunda karşı çıkışlar bulunmaktadır. Kamulaştırma ile mülkiyetin el değiştirmesini istemeyenler, 2981 sayılı Kanun kapsamında yaşadıkları yerlerin tapularını devir almak isteyenler mülkiyet konusunda karşı çıkışlarda bulunmaktadır.

Tablo 6: Karabağlar Riskli Alanı ve Kentsel Muhalefet

(Kaynak: Özdemir Güneş, S. 2018)

KARŞI ÇIKAN GRUPLAR	GRUPLARIN HİZMET DÜZEYİ	EYLEMLERİN ETKİ DÜZEYİ	KARŞI ÇIKMA NEDENLERİ
MESLEK ODALARI: -TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi STK'LAR: -Limontepe Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği -Uzundere Derneği Mahallesi Harmanyeri Kentsel Koruma Derneği -Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği -Salih Omurtak Mahallesi Kentsel Dönüşüm Dayanışma ve Yardımlaşma -Karabağlar Kentsel Dönüşüm Platformu/Karabağlar Mahalleler Birliği KAMU KURUMLARI: -İzmir Büyükşehir Belediyesi -Karabağlar ilçe Belediyesi ÖZEL KİŞİ/KURUM/KURULUŞLAR	-Yerel -Bölgesel	- Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması -Askı Planlarına İtiraz -Dava -Basın Açıklaması	KENTSEL DÖNÜŞÜM: -Riskli alan kararı -Riskli alan kararının dayanakları - Kentsel dönüşüm sürecinin şeffaflığı -Rantın paylaşımı -Dönüşümün tek boyutlu ele alınışı --Dönüşüm projesi sürecinin belirsizliği -Yerinde dönüşümün olmayacağı kaygısı -Barınma hakkının kısıtlanacağı endişesi -Hak sahipliliği uzlaşma görüşmelerinde anlaşmaya konu olan yeni konut birimlerinin alanın neresinde/yapılacak yapıların hangi kısmında yer alacağının belli olmaması -Riskli olmayan yapıların kentsel dönüşüme dahil edilmesi PLANLAMA: -Katılımcı planlamanın olmaması -Sürdürülebilir planlama ilkelerine aykırılık -Plan askı sürecinde yapılan itirazlara geri dönüşlerin olmaması -Planlar için açılan dava dosyalarının, davalar sonuçlanmadan dava açılan planın iptal edilmesi nedeniyle konusuz kalarak kapatılması -Müstakil yaşam biçiminin yeni planlar ile değişikliğe uğrayacağı endişesi -Planlar için alınan kamu kurum ve kuruluş görüşlerinin belirsizliği/ yetersizliği -Hazine mülkiyeti üzerine Bakanlık tarafından inşaatların yapılması -Donatı alanları için mülk sahiplerinden DOP kesintisi yapılması -Ağaçlandırılacak alan plan kararı -Ağaçlandırılacak alanının KOP içerisine alınması MÜLKİYET: - Yerinden edilme korkusu -Acele kamulaştırma kararı - Acele kamulaştırma bedelleri -2981 Sayılı Kanun kapsamında hak sahipliliği sorunları

4. Sonuç ve Öneriler

Kentsel dönüşüm, katılım, Karabağlar Riskli Alanı olmak üzere üç ana eksen üzerine geliştirilen çalışmasının "Sonuç ve Öneriler" bölümü bu üç eksene bağlı ortaya çıkan bulguları, geliştirilen önerileri ele almaktadır.

Çalışmanın ilk odak noktası olan kentsel dönüşüm kavramının, kavramın ortaya çıktığı dönemdeki kullanımından farklılaşarak günümüze kadar geldiği görülmüştür. Literatürde kentsel dönüşümün üst başlık olarak kullanıldığı sınıflandırmalar yapıldığı gibi, kentsel yenilemenin içerisinde yer alan bir yöntem olarak kullanıldığı sınıflandırmalar da

mevcuttur. Dönüşümün "başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme" anlamı gereği çalışmada, kentsel dönüşüm kavramı; kentsel alanların başka bir biçime girmesi, şekil değiştirmesi olarak, bütün kentsel müdahale yöntemlerinin üst başlığı olarak değerlendirilmiştir.

Kentsel dönüşüm kavramı içerisinde yer alan kentsel müdahale biçimlerinin ise birbirinden keskin hatlar ile ayrılmadığı sonucuna varılmıştır. Kentsel müdahale biçimleri kimi zaman birbirini takip eden uygulamalar, kimi zaman ise birlikte kullanılan uygulamalardır. Örneğin, kentsel temizleme yapılan bir alan daha sonra kentsel geliştirme uygulamalarına konu olmaktadır. Karabağlar Riskli Alanı örneğinde görüldüğü üzere alanın bir kısmında kentsel yenileme yapılması planlanırken, alanın diğer bir kısmında kentsel geliştirme uygulanmaktadır. Kentsel müdahale biçimlerinin uygulanması sonrası çoğunlukla uygulama alanı ve çevresinde soylulaştırma gözlemlenmektedir.

Kentsel dönüşüm kendiliğinden gerçekleşebilecek bir olgu olmakla birlikte dışarıdan müdahaleler ile de gerçekleşebilmektedir. Kentsel dönüşümün kamu yönetimi politikası olarak ele alınıp yasal altyapısının oluşturulması dönüşümün dışarıdan müdahaleler ile gerçekleştirilmesine örnektir.

Çalışmanın ikinci odak noktası olan ve insan haklarının gelişim süreci içerisinde üçüncü kuşak haklar içerisinde tanımlanan kent hakkı ve katılım, 1968 yılında Lefebvre'nin 'Kent Hakkı' çalışması ile birlikte tanımlanabilir hale gelmiştir. Salt bireysel hak veya politikalar değil aynı zamanda kolektif hak ve politikalar kent hakkı olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde kent hakkı kavramı; kentte mevcut kaynaklara erişim hakkına ek olarak Harvey'in de belirttiği üzere var olanı değiştirme hakkını da içermelidir.

İnsanları farklılıkları ile sınıfsal olarak değerlendiren görüşler yerine farklılıkları kentte çeşitlilik unsuru olarak ele alan görüşler günümüzde yaygınlaşmıştır. Toplumdaki bakış açısının değişimi ile birlikte vatandaşlar ve kent sakinleri gibi kentte yaşayanlar dışında kentleri geçici süre kullananlarında kent haklarına sahip oldukları kabul edilmiştir. Bu nedenle kent hakkının ve katılımın sağlanması için yapılacak çalışmalarda; kentleri geçici süre kullananlar ve toplumun her kesiminin, her sınıfının ele alınması gerekmektedir.

Katılım ikircikli yapısı gereği uygulamalarda hem olumsuz hem olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Katılım kavramı kullanılarak güçlülerin toplumun güçsüz kesimlerine baskı kurması, bireysel çıkarların ön plana çıkarılması riski bulunmaktadır. Planları, uygulamaları halka benimsetmek, halkın ihtiyaçlarını doğru tespit edilebilmek ise katılımın olumlu sonuçlarındandır. Her ne kadar geçmişten günümüze gelindiğinde planlama pratiği esnekleşse de, katılım konusunun bu esnek yapıdaki planlama içerisine hangi seviyede ve nasıl dahil olacağı kesin hatlara sahip değildir. Planlama kuramlarının değişimi ile birlikte plancıların kendilerini algılayış biçimleri ve rolleri değişmiş ve

planlamada katılım kavramının uygulanış biçimlerinde farklılıklar oluşmuştur. Kentsel dönüşüm uygulamalarında; planlamanın teknik değerlendirildiği, siyasal mücadelelere konu edildiği veya aşağıdan yukarı müzakereci bakış açısına sahip olduğu farklı planlama kuramlarının hangisine göre katılım kurgulanırsa kurgulansın planlama ilkeleri gibi vazgeçilemez noktalar bulunmalıdır.

Farklı katılım yöntemlerinden hangisinin uygun olduğu çeşitli parametreler ile belirlenebilirken uygulamalar sonrası katılımın sonuçları, Sherry Arnstein'ın katılım merdiveni gibi çeşitli değerlendirme yöntemleri ile ele alınmaktadır.

Çalışmanın örnek alanı ve üçüncü odak noktası Karabağlar Riskli Alanıdır. Karabağlar Riskli Alanı, Türkiye'de 6306 sayılı Kanun kapsamında ilan edilen dördüncü Riskli Alandır. Yasanın çıkmasından yedi ay gibi kısa bir süre sonra Riskli Alan ilan edilen bölge, İBB'nin hazırlamış olduğu, günümüzde yürürlükte olmayan 1/25.000 İKBNİPR'da Sağlıklaştırma ve Yenileme Program Alanı içerisinde kalmaktadır. Dönüşüm alanlarının ilan edilmeden yapılacak çalışmaların öncesinde, amacın belirlenmiş olması ve kullanıcıların bu amaç doğrultusunda bilgilendirilmesi ve görüşünün alınması gerekmektedir. Karabağlar Riskli Alanının ilanı üst ölçekli bir plan kararını temel almakla birlikte; riskli alan ilanı öncesi kullanıcıların bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması gerçekleşmemiştir.

Karabağlar ilçesinde nüfus yoğunluğunun fazla olduğu alanlarda yapı ölçeğinde dönüşüm, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu yerlerde alansal dönüşüm gerçekleşmektedir. Karabağlar Riskli Alanı, Karabağlar ilçesinin nüfus yoğunluğu en düşük mahallelerinden oluşmaktadır. Nüfus yoğunluğunun az olması dönüşüm uygulamalarını kolaylaştırıcı bir etmendir. Alanın nüfus yoğunluğunun en az olduğu Uzundere Bölgesinde ilk planların hazırlanmış olması, projenin en kolay uygulanabilir noktadan başladığını göstermektedir. Dönüşüm alanında yer alan mahallelerdeki yapı yoğunluklarına bakıldığında farklı yapı yoğunluklarındaki mahallerin bulunduğu görülmektedir.

Farklı yapı yoğunluklarına sahip dönüşüm alanlarında farklı uygulamalar gerçekleştirilmelidir. 540 hektarlık Karabağlar Riskli Alanının yaklaşık 101.4 hektarı için onaylanan NİP ve UİP kararları incelendiğinde alana ek bir yoğunluk getirilmektedir. Boş alanda getirilen bu yoğunlukların yapılaşan alanlarda da getirilebileceği öngörülürse 540 hektar gibi büyük bir kent parçasının nüfus yoğunluğunun artması bütün kenti etkileyecek ölçüdedir. Karabağlar ilçesi nüfusu eğimi değişmeyen bir artışa sahipken getirilen yoğunluklar ile birlikte nüfus değişim oranları farklılaşacaktır. İzmir'e göç eden nüfus yapısına bakıldığında ise ortanca yaş nüfusunda artış yaşanacağı öngörülerek uygulamalar gerçekleştirilmelidir.

İBB'nin yetkisinde bulunan iki kentsel dönüşüm ve gelişim alanına komşu olan Karabağlar Riskli Alanında planlama çalışmaları bu iki alandan bağımsız yürütülmektedir.

İBB'nin kendi dönüşüm alanlarındaki planlama çalışmaları da Karabağlar Riskli Alanı'nı gözardı ederek hazırlanmaktadır. Bu üç birbirine komşu dönüşüm alanının birbirlerinden bağımsız planlanması, bu projelerin noktasal, kent bütününü parçalayan uygulamalar olduklarını göstermektedir.

Karabağlar Riskli Alanında ilan sonrası yaşanan belirsizlikler, toplum psikolojisinin yıpranmasına (riskli alanda yaşayanlar, alan ile ilgili çalışanlar…) ve kentsel dönüşüm projesine karşı itirazların artmasına neden olmuştur. Dönüşüm proje takviminin olmaması, planlama etap sınırlarının değişimi, dönüşüm alanında organizasyon yapısının sürekli değişmesi (görev değişimleri, yetki ve sorumluluk değişimleri, yeni kurum/kuruluşların sürece dahil olması), aynı alan için tekrar eden planlama çalışmalarının yürütülmesi belirsizlikleri oluşturan etkenlerdir. Ek olarak Karabağlar Riskli Alanı için öncelikli belirlenen hedef stratejiler ile çıktı sonuçları birbirini tutmamaktadır. Alanda bütüncül planlama çalışmalarının yürütüleceği ve uygulamaların etaplar halinde yapılacağı belirtilmiştir. Oysa gelinen en son durumda, 540 hektarlık alanın sadece 101.4 ve 74.34 hektarlarında planlar hazırlanıp onaylanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde belirsizliklerin, uygulama tekrarlarının, sosyal etkileri dışında ekonomik etkileri de bulunmaktadır. Ekonomik etki olarak; dönüşüm süreci aksamakta, zaman, para ve emek kaybı ortaya çıkmaktadır.

Karabağlar Riskli Alanı kentsel dönüşüm projesinde katılımı ele alındığında katılım süreçlerine yönelik idare tarafından herhangi bir eylem planı hazırlanmadığı görülmektedir. Karar vericiler, uygulayıcılar ve diğer paydaşlar arası iletişim zayıflığı bulunmasının dışında dönüşüm projesinde paydaşlar ve görevleri tanımlanmamıştır.

Kentsel dönüşüm alanında kullanılan katılım yöntemleri; uzlaşma süreci, bilgilendirme süreci, planlama süreci olarak üç başlık altında toplanmıştır. Kentsel dönüşüm projesi kapsamında idarece veya kentsel muhalefet tarafından kullanılan katılım yöntemleri Sherry Arnstein'ın katılım merdivenin farklı basamaklarında yer almaktadır.

Müşavir firmanın alandaki yüz yüze görüşmeleri merdivenin en alt basamağı manipülasyona denk gelmektedir. Bu görüşmelerde, insanlar ikna edilmeye çalışılarak uzmanlaşma tutanaklarını imzaları amaçlanmıştır. Müşavir firma tarafından açılan kentsel dönüşüm uzlaşma bürosu danışma kurulu niteliğindedir. Müşavir firma çalışanları öğüt veren ve ikna eden kişi vasfında bu bürolarda çalışmıştır.

Basın yoluyla yapılan bilgilendirmede kullanılan söylemler vatandaşın iyi hissetmesini sağlamaya yönelik olmakla birlikte önerilen uygulamanın en iyi yol olduğuna değinilmektedir. Bu nedenle bu katılım yöntemini terapi katılım basamağında değerlendirebilir.

Basın yoluyla yapılan bilgilendirme, basın aracılığıyla uzlaşmanın kolaylaştırılması, bilgilendirme toplantıları, dilekçe hakkının kullanımı gibi yöntemler ise katılım merdivenin bilgilendirme basamağındadır. Bilgilendirme basamağında kullanılan medya, broşür, posterler Karabağlar Riskli Alanı kentsel dönüşüm projesinde de kullanılmıştır.

6704 sayılı Kanun ile birlikte elektrik, su aboneliğinin verilmesi, 6306 sayılı Kanun'da 2981 sayılı Kanun ile ilgili maddesinin değiştirilmesi, yatıştırma-gönlünü alma katılım basamağına örnek oluşturmaktadır. Alandaki toplam 16052 hak sahibinin 2016-2018 yılları arasında %7'si muvafakat vermiş, %7 içerisinden sadece %5'inin başvurusu geçerli olmuştur. Muvafakat veren mahalleler yapı yoğunluğunun ve özel şahıs mülkiyetinin fazla olduğu mahallelerdir.

Kentsel dönüşüm amaçlı kurulan derneklerin mekânsal yer seçimleri ile gerçekleştirdikleri etkinliklerin konumları ve 6704 sayılı Kanun kapsamında muvafakat verilen mahallelerin karşılaştırılması sonrasında gecekondu alanlarının yoğunlaştığı, tescil dışı alanların bulunduğu Karabağlar Riskli Alanının güneydoğu-güneybatı aksında kentsel muhalefetin yoğunlukta olduğu söyleyebilir.

Kentsel muhalefetin kendi içerisinde yaptığı toplantılar katılım merdiveninin danışma kısmının gerçekleştirilmesi için potansiyel oluşturmaktadır. Ancak gerçekleşen toplantıların sonuçları idare ile resmi olarak paylaşılmamıştır. Toplantı sonuçlarının idare ile paylaşımının kentsel dönüşüm sürecinde ne kadar etkili olacağı tartışmalı olmakla birlikte, sadece medya aracılığıyla kamuoyu çalışmasının yürütülmesi bu potansiyelin kullanımını engellemektedir.

Karabağlar da görülen kentsel muhalefetin baskı oluşturma adına organize olma derecesi yüksektir. Ek olarak Türkiye'de kentsel dönüşüm konusunda kurulmuş ve kurumsallaşmış mahalle dernekleri, mahalle birliklerinden ve çeşitli meslek odaları ile siyasi parti örgütleri, bağımsız avukatlardan teknik yardım alınmaktadır.

İller Bankasının uygulama aşamasında mülk sahipleri ile yaptığı görüşmeler uygulamada ortaklıkları ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar alanın planlama sürecinde paydaş grupların talep ve istekleri yeterince/ hatta hiç değerlendirilmese de; alanın 101.4 hektarındaki uygulamalar, uygulama aşamasına gelindiğinde ortaklıkların kurulabileceğini göstermiştir.

Sonuç olarak; Karabağlar Riskli Alanı kentsel dönüşüm projesinin farklı evrelerinde farklı katılım basamaklarında yer alan yöntemler kullanılmaktadır. Uygulama aşamasında katılım merdiveninin işbirliği/ortaklıklar kısmına geçiş görülmekle birlikte genel süreçte katılımın olmaması veya göstermelik katılımın olması görülmektedir.

Kişileri planlamaya, karar almaya dahil etmeme sonucu kutuplaşmaların oluşması üretken tartışmaların olanaksızlaşması, mutlak güçsüzlük, düş kırıklığı, güvensizlik ve kızgınlık

duygularının artması mümkündür. Karabağlar Riskli Alanı kentsel dönüşüm projesinde de; mutlak güçsüzlük, düş kırıklığı, güvensizlik, kızgınlık gibi duygular ile toplumsal kutuplaşma yoğun olarak görülmektedir.

Farklı çıkar gruplarının kendilerine yönelik kazanım sağlama çabalarında katılım uygulamalarını kullanmaları kutuplaşmayı artırmaktadır. Mevcut yapılaşmanın sağlıklı ve depreme dayanıklı olduğunu savunan gruplar bulunmakla birlikte alanın genelinin acil bir şekilde dönüşmesi gerektiğini savunanlar da vardır. Diğer bir örnek; üst ölçekli plan kararları, jeolojik ve jeoteknik etüd raporlarına istinaden ağaçlandırılacak alan plan kararı verilen bölgenin aslında heyelan riski içermediğini savunanlara karşı heyelan riski olan bölgenin sınırlarının daha geniş olduğunu savunan grupların bulunmasıdır. Alan içerisinde 2981 sayılı kapsamında tapularını alamadıkları için itiraz eden gruplar olduğu gibi bölgenin riskli alan ilan edilmesinden önce 2981 yasa kapsamında devir işlemlerini yapıp Hazineden tapularını almış kişiler de bulunmaktadır. Örneklerinin çoğaltılabileceği her grup, seslerini duyurabilmek için farklı yöntemler uygulamaktadır. Dava açanlar bulunduğu gibi, basın açıklaması yapan, dilekçe hakkını kullanan insanlarda bulunmaktadır.

Dönüşüm projesinde; askı süreci, hak sahipliliği görüşmeleri gibi yasal mevzuatın zorunlu tuttuğu katılım yöntemleri uygulanmakla birlikte, talep üzerine (bilgilendirme toplantıları) gerçekleşen katılım yöntemleri de bulunmaktadır. İçerik, zaman, katılımcı sayısı vb. açıdan uygun olmayan katılım yöntemlerinin kullanılması, katılım süreçlerinde başarısızlık yarattığı gibi dönüşümün etkin ve verimli gerçekleşmesini de engellemektedir.

Karabağlar Riskli Alanı kentsel dönüşüm projesinde salt mekânsal çözümler sunulmakta ve dönüşümün ekonomik boyutu ele alınmaktadır. Gerçekleştirilen dönüşüm projesi genel itibariyle; sosyal, çevresel ve yasal-yönetsel boyuta (katılım boyutu) yönelik çalışmalar içermemektedir.

Planlama etap sınırları ile proje takviminin belirsizliği, yaşayan halk ve ilgili diğer aktörlerin kentsel dönüşüm projesine olan güvensizliklerinin artışına neden olmaktadır. Proje dönüşüm sürecinin gün geçtikçe uzaması yaşayan halkta tedirginlik yaratmakla birlikte, riskli alan ilanı sonrasında her türlü imar ve yapılaşma işlemlerinin durdurulması alanın daha da köhneleşmesine sebep olmaktadır.

İnsan haklarının kapsamında yer alan kent hakkı içindeki katılım hakkının sağlanması zor ve emek isteyen bir uğraş olmakla beraber Dünya'da gerçekleştirilen uygulamalar da görüldüğü üzere imkansız değildir. Daha fazla katılımın mutlaka iyi olacağı varsayımı yanlış olmakla birlikte; ülke genelinde afet riskini öne çıkararak hızlı dönüşümün gerçekleştirilmesi amaçlanarak katılım gibi emek isteyen konular gözardı edilmekte veya göstermelik katılım seviyesinde gerçekleştirilmektedir. Oysa Karabağlar Riskli Alanı özelinde de görüldüğü üzere katılımın kurgulanmaması, projenin beklenen hızda gerçekleşmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Kaynaklar

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2013). İzmir İli, Karabağlar İlçesi Sınırları İçinde Kalan Bir Kısım Alana İlişkin Halihazır Harita, Plana Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt, Hak Sahipliliği Tespiti ve Gayrimenkul Değerleme, Master Plan, İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi ve Uzlaşma Süreci II. Aşama Alan Kullanımına İlişkin Stratejiler ve Dönüşüm Modeli Teknik Raporu,(yayımlanmamış).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2015). 05.06.2015 Onay Tarihli İzmir İli, Karabağlar İlçesi Riskli Alan 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Açıklama Raporu. Ankara

İzmir Altyapı ve Kentsel Dönüşüm İl Müdürlüğü,(2012). İzmir-Karabağlar İlçesi, 1-A No.lu Öneri Riskli Alan Açıklama Raporu, (yayımlanmamış).

İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB), İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Nazım Plan Şube Müdürlüğü, (2009). 1/25.000 Ölçekli Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu Plan Açıklama Raporu. İzmir

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, (2016). İzmir'de Kentsel Dönüşüm (yayımlanmamış).

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü,(2012). İzmir Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçinde; Kentsel Dönüşüm Alanlarına İlişkin Analiz, İzmir,(yayınlanmamış).

Mersin, O. ve Şahin, N.,(2009). 1999'dan Günümüze İzmir'de Afet Yönetimi, İzmir Afet Riskini Azaltma Sempozyumu İzmir'de Afet Riskini Azaltma Eylem Planı Çalışmaları, 7-8 Aralık 2009, İzmir.

Özdemir Güneş, S. (2018). Kentsel Dönüşüm ve Katılım İlişkisi: İzmir Karabağlar Riskli Alanı Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

URL 1

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, Dönüşüm, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59f05d2a083884.05459377, 25.10.2017

URL 2

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, Katılım,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59e21c40bbe833.63375109, 13 Ekim 2017.

URL 3

Konak Belediyesi,(2017). Geçmişten Bugüne Konak, http://www.konak.bel.tr/sayfa/gecmisten-bugune-konak, 09 Ekim 2017.

URL 4

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Temel İstatistikler,

http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, 28 Ekim 2017.

URL 5

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2007). 2 Boyutlu Kent Rehberi,

http://cbs.izmir.bel.tr/2DREHBER/, 08 Kasım 2017.

URL 6

İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB)(2011). İşte İzmir'in kentsel dönüşüm haritası,

http://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/7497/tr, 11 Aralık 2016.

URL 7

Emlakmedya.net, (2011). Afet Öncesi Riskli Bölgeler ve Kentsel Dönüşüm,

http://www.emlakmedya.net/haber/afet-oncesi-riskli-bolgeler-ve-kentsel-donusum-yeniprojeler-3.html, 02 Mart 2017.

URL 8

İzmir Kent Rehberi, İzmir 2023 Kentsel Dönüşüm Projeleri,

http://www.izmirde.biz/?Syf=15&cat_id=622&baslik_name=xLBaTcSwUiBQUk9KRUxFUsSw, 02 Mart 2017.

URL 9

İzmir Gündem Gazetesi,(2012). İşte "9 koldan" Kentsel Dönüşüm,

http://www.izmirgundemgazetesi.com/Iste9koldanKentselDonusum.html, 02 Mart 2017.

URL 10

Nuhoğlu İnşaat-Alt ve Üst Yapı İnşaat- Aybar İnşaat- İLBANK, (2017). Yenitepe İzmir, http://www.yenitepeizmir.com.tr/, 29 Mayıs 2017.

URL 11

Nuhoğlu İnşaat, (2017). Yenitepe İzmir, http://www.nuhogluinsaat.com.tr/tr/konut-projeleri/yenitepe-izmir, 15 Ekim 2017.

URL 12

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2014). İzmir Karabağlar İlçesindeki Hak Sahiplerine Duyuru,

http://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa=haberdetay&Id=13419, 27 Ekim 2017.

URL 13
İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2014). Karabağlar İlçesi Mahalle Muhtarları Kentsel Dönüşüm hakkında İl Müdürlüğümüzü ziyaret ettiler,

https://www.csb.gov.tr/ller/zmr/ndex.php?Sayfa=haberdetay&İd=14547, 16 Ekim 2016.

URL 14
İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2014). Karabağlar Cennetçeşme ile ilgili, https://www.csb.gov.tr/ller/zmr/ndex.php?Sayfa=haberdetay&İd=15543, 16 Ekim 2016.

URL 15
İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2014). Karabağlar İlçesi 540 Hektarlık Riskli Alan ile İlgili Karabağlar Kaymakamlığının Düzenlemiş Olduğu Bilgilendirme Toplantısı, https://www.csb.gov.tr/iller/izmir/index.php?Sayfa=haberdetay&İd=16104, 16 Ekim 2016.

URL 16

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü,(2014).İl Müdürümüz Sn. Selahattin Varan Görevine Başladı, http://www.csb.gov.tr/iller/izmir/index.php?Sayfa=haberdetay&Id=11793, 16 Ekim 2016.

URL 17

Limontepe Kentsel Dönüşüm Derneği,(2015). Karabağlar Kentsel Dönüşüm, http://karabaglarkentseldonusum.blogspot.com.tr/ ,06 Şubat 2017.

ALT UZMANLIK ALANLARINDA PLANLAMA PRATİKLERİ - 1

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Zeynep Enlil

ÜST ÖLÇEKLİ PLANLAMA ÇALIŞMALARI

Necati Uyar

SANAYİ

Esra Oğuz

KORUMA

Ömer Kıral

KENTSEL TASARIM

Can Kubin

Prof. Dr. Zeynep Enlil

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri-1 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Merhabalar, ben hepinize tekrardan hoş geldiniz diyorum. Bu oturumda biliyorsunuz odamızın ve düzenleyici TED Üniversitesinin oluşturduğu yeni bir yaklaşım var. "Kuramla Kurgu" arasındaki ilişkileri tartışacağımız iki oturum düzenlemişler. Şimdi bunlardan ilkinde dört kıymetli konuşmacımız olacak. Ben önce isterseniz kendimi tanıtayım. Ben Zeynep Enlil Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde öğretim üyesiyim. Bu oturumda birlikte olacağız. Konuşmacıların da sırasını değiştirelim diye ben önerdim, o nedenle önce üst ölçekli planlamayla başlayacağız, sonra sanayiyi konuşacağız, ondan sonra koruma ve kentsel tasarım olarak devam edecek. Dediğim gibi dört kıymetli konuşmacımız, hepsinin de pratikte engin deneyimleri var. O nedenle özellikle genç arkadaşlarımızın bu deneyimlerden çok yararlanacağını düşünüyoruz. Bizler için de tabii pratikte ne tür sorunlar var, bunlar teoriyi nasıl besliyor, teori ne diyor, bunlar pratiğe neden yansımıyor; bunları tartışmak için de bir alan açılmış olacak.

ÜST ÖLÇEKLİ PLANLAMA ÇALIŞMALARI

Necati Uyar

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri-1 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Arkadaşlar, merhaba. Bu odamızda görev yapan arkadaşlar, görev paylaşımında üst ölçekli planlama çalışmalarında ne yaşıyoruz, bunu anlatmak üzere bir görev verdi. ben biraz bu konuyu öğrenci arkadaşlarımızın çoğunlukta olmasını da dikkate alarak, yani Türkiye'de üst ölçekli planlama nereden buraya geldi, hem odanın 50. yılı nedeniyle etkinliğin bir bölümünü biraz 50 yıllık sürece ilişkin değerlendirmeler şeklinde götürüyoruz. Biraz öyle bir kurgu üzerinden gittim bu çalışmada, bir üst ölçekli plan şu anda nedir, ne anlıyoruz üst ölçekli plan dediğimizde, bunun dışında bizim şu andaki mekansal planlama sisteminin geçmişine doğru gittiğimizde hangi tarihler var, önemli tarihler nerede ne değişmiş, başkaca tarihlere çok bazen uyuyor. İşte bir darbe ortamı gibi, bir iktidar değişikliği gibi, ama bazen de hiç başka gelişmelerle kırılma noktası olarak kabul edilen tarihlerle uyumlu olmayan birtakım tarihler var. O tarihler üzerinden kronolojik olarak üst ölçekli planlar bugünkü düzeye önce nereden geldi, onlardan bahsetmek istiyorum. Yürürlükte ne tür üst ölçekli planlar yapılıyor, biraz onlardan bahsetmek istiyorum. Burada bu kısımda biraz deneyim üzerinden gidip, bir de ne tür sorunlar yaşanıyor, meslek alanı olarak ne kazanıyoruz, neleri atlıyoruz, onları biraz konuşmak istiyorum.

Üst ölçekli plan aslında bakarsanız 1957'de kabul edilen ilk İmar Kanununa göre üst ölçekli plandan söz edilmiyor. Orada sadece nazım planı ve uygulama planı var. Başkaca bir plan tanımı o tarihte bu mevzuatta yok. 1985'te 3194 sayılı İmar Kanunu kabul edildiğinde bölge planı, kademelenme içinde bölge planı ve

sonrasında nazım ve uygulama imar planları söyleniyor, ama tanımlar bölümünde kademede bir yere oturtulmamış bir çevre düzeni planı işin içine tanımı giriyor. Daha sonra aslında yapılmaya başlanmış bir iş -birazdan anlatacağım- 1969'da başlamış bir çevre düzeni planı çalışması mevzuata da tanım olarak giriyor, ama kademedeki yeri biraz pratikte kendine yer bulmuş. Yasada doğrudan açıkça yok. 2018'de geçen yıl yapılan değişiklikle aslında biraz daha oturuyor bu üst ölçekli planın konumu, kademelenme mekansal strateji planı en üst ölçekte tanımlanıyor, bölge planı çıkıyor. Bunun yerine mekansal strateji planı geliyor. Çevre düzeni planı ve imar planı diye bu sıralama devam ediyor. Tabii kronolojik olarak bakınca bunu 1958 yılı, aslında kritik 56-58 arasındaki değişmeleri kritik olarak burada baktığımızda değerlendirdim. 58 öncesinde, yani cumhuriyetin ilanından sonra bir planlı kalkınma ilkesi benimseniyor ve buna göre birtakım çalışmalar var aslında, üst ölçekli kararların geldiği kararlar, işte 5 yıllık sanayi planları var. Yani Sümerbankların, Etibankların birçok kentte kurulmasını sağlayan kararlar. İşte Doğu Anadolu Kalkınma Planı 1935'te çalışıyor, Zonguldak kömür havzası için bir çalışma yapılıyor 1940'larda, bunlar cumhuriyetin ilk yılları için söz edilebilecek çalışmalar, 56-58 yılları arasında önemli değişiklikler oluyor Türkiye'de bizim meslek odamızı da ilgilendiren, 6785 sayılı İmar Kanununun hazırlıkları 1956'da yapılıyor. Yürürlüğe girmesi 1957'yi buluyor. Aynı yıl 56'da Ortadoğu Mimarlık Fakültesinin kuruluşu gerçekleştiriliyor. 6785'in yürürlüğe girmesinden sonra İmar ve İskan Bakanlığı 1958'de kuruluyor. Aslında kurumsal yapısı da, yani mevzuatı ve kurumsal yapısı planlamanın bu tarihlerde tamamlanmış oluyor.

1958-1959'da Bakanlık kuruluşunda Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü oluşturuluyor, bunun altında da Bölge Planlama Dairesi oluşturuluyor bu tarihte 1958'de, 1960'a geldiğimizde DPT'nin kuruluşunu, işte planlı döneme geçtiğimiz bu dönemde ODTÜ'de Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde yüksek lisans eğitiminin 1961'de başladığını görüyoruz. Yine İmar ve İskan Bakanlığı bünyesinde bölge planlama çalışmaları da bu dönemlerde başlıyor. Bölge planlama İlhan Tekeli'nin tanımlamasıyla fiziki plan düzenlemesine varmak için başlangıç, yer seçimi seçeneklerine çerçeve oluşturan bir imar aracı olarak 1972'de tanımlanıyor. Yani ilk yapılmaya başlandığında aslında doğrudan imar planlarına veri oluşturan bir üst ölçekli plan, fiziksel plan olarak tanımlanıyor. 58-59 döneminin içinde bölge planlama çalışmaları başlıyor. Doğu Marmara projesi bunlardan bir tanesi, İstanbul Bölge Planlama Ofisi kuruluyor. Burada Doğu Marmara Bölgesi planı elde ediliyor. Bu planda ilkesel olarak benimsenen iki önemli ilke var: İstanbul'un büyümesi kaçınılmazdır. Bu bir kabul, İstanbul'da gelişmenin yavaşlatılması ülke kalkınmasını yavaşlatır. Bu dönemde yapılan çalışmada bu ilkeler üzerinden aslında İstanbul'daki gelişmeyi destekleyen bir bölge planı var.

1962'ye gelindiğinde Çukurova projesi başlıyor. İmar ve İskan Bakanlığı ve DPT ortak çalışmaya başlıyor bu dönemde, sektörler arası geniş kapsamlı bir yaklaşımla bölge gelirinin arttırılmasını sağlayacak yatırım alanlarının belirlenmesi, bunun da fiziksel mekana yansıması da bizim meslek odamızı doğrudan ilgilendiren bir çalışma olarak başlıyor. Zonguldak'ta bir başka çalışma 1963'te başlatılıyor. Zonguldak Karabük ve Ereğli'yi içine alan, yine Ereğli'de kurulacak demir çelik fabrikasının etkileri mekana nasıl yansıyacak, nelere ihtiyaç var, buna ilişkin çalışmaların da içerdiği bir proje. Keban projesi 1964'te başlıyor Elazığ, Malatya, Bingöl, Tunceli illerini kapsayacak şekilde, Keban barajının çevresindeki alanları kapsayacak şekilde, Antalya projesi 1959-1965 arasında yürütülüyor. Bunları hızla geçmek istiyorum.

Tabii yetki tartışmasının ilki, zaten üst ölçekli plandaki -bu sunumda da sıkça göreceksiniz- başladığı tarihten, yani 1960'lı yıllardan itibaren bugüne kadar sürekli yetki tartışmasının yaşandığı bir alan bizim meslek odamızda 1960 yılında DPT'nin kurulmasıyla birlikte iki farklı anlayış: *"Bu bir fiziksel planların üst ölçekli planıdır"* diyen bir anlayışla, *"hayır, bu kalkınmaya ilişkin ulusal politikaların uygulama aracıdır"* diye DPT'nin bir başka tanımlaması var. Böylece bölge planlamanın ne olması gerektiği konusundaki tartışma aslında DPT'nin kuruluşuyla birlikte başlıyor. Farklı anlam ve amaçlar nedeniyle iki kurum İmar ve İskan Bakanlığıyla DPT o tarihlerde çelişkiye düşüyor. Tabii aynı dönemlerde bu bölge planıyla ilgili bu tartışmaların yaşandığı dönemde İmar ve İskan Bakanlığı metropol kentleri nasıl üst ölçekli plana kavuştururuz, bununla ilgili bir kurguya başlıyor ve nazım plan bürolarının kuruluş kararı 1965 yılında alınıyor. Üç büyük şehirde İstanbul'da 1966'da, Ankara'da 1968'de, İzmir'de de 1969'da nazım plan büroları kuruluyor. Metropoliten alan belediye sınırından bağımsız, il sınırlarından da hatta İzmir için bağımsız bir çalışma alanı tanımlanıyor. Uzun sürüyor çalışmaları birçoğunun, işte büyük İstanbul nazım plan taslağı 68'de hazırlanıyor ve 73'te revize ediliyor. Ancak 1980'de onaylanıyor. Ankara'nınki 1982'de, İzmir'inki 1973'te ilk nazım plan onayları bu dönemde gerçekleştiriliyor.

1958-1969 dönemine geçtiğimizde, yani bir ikinci döneme geçtiğimizde bu 1958-1969 dönemi başladığında mesleki arayışlar da aslında yoğunlaşıyor bu dönemde, 1968 yılında 1. Milli Fiziki Plan Semineri düzenleniyor Mimarlar Odası tarafından ve meslek odamızdaki ilk tartışma ortamının yaratıldığı yer ve Düzenleme Komitesi bu dönemde Mimarlar Odası adına Esat Turak, İlhan Tekeli ve Yiğit Gülöksüz'den oluşuyor. Temel tartışma başlıkları: Türkiye'de milli, fiziki plan politikaları, sektörel planlama, bölge planlama, metropoliten planlama, yani hep üst ölçekli planların tartışıldığı bir seminer gerçekleştiriliyor. Aynı zamanda eşzamanlı olarak mesleki örgütlenme arayışı başlıyor. Bu da Mimarlar Odası

içinden Şehir Plancıları Odasının çıkması ve yeni bir oda haline gelmesine ilişkin çalışmalar, 1969'da Şehir Plancıları Odasının kuruluşu gerçekleşiyor Şehir Planlama Mimar ve Mühendisler Odası olarak, ilk girişimler aslında 1967'de başlıyor Mimarlar Odası içinde, 68'de Milli Fiziki Plan Semineri düzenleniyor. 1969'da odanın kuruluşu gerçekleşiyor, daha sonra yargı kararıyla, TMMOB Genel Kuruluyla kapatılıyor. 1972'ye geldiğimizde de oda yeniden yargı kararıyla varlığını sürdürmeye devam ediyor. Böyle bir dönemde, yani 50 yıl öncesine bu noktada geliyor. 50 yıl öncesinde oda kurulduğu dönemde üst ölçekli planlarda bulunduğumuz durum bu.

Kalkınma planlarıyla devam eden bir dönem aslında bu, planlı kalkınmanın tercih edildiği bir dönem, ama bölge planlama bu DPT'yle İmar İskan Bakanlığı arasındaki tartışmalar burada İmar İskan Bakanlığının biraz geri çekilmesini ve DPT'nin öne çıkmasını sağlıyor ve bölge planlama biraz daha bölge gelişme merkezi ve kalkınma kutuplarının oluşturulması, geri kalmış bölgelerin belirlenmesi gibi bölge planlama kavramı biraz önceliğini yitiriyor. İmar ve İskan Bakanlığı da üst ölçekli planlamada yeni görev tanımlaması yapıyor kendisine, gelişme merkezleri ve alt bölgeye ilişkin gelişme şemaları üretmek, metropoliten merkezler için nazım planlar hazırlamak bu dönemin kalkınma planının da altında yer alan kabuller.

1969'da ilk çevre düzeni planı ortaya çıktığını görüyoruz İmar ve İskan Bakanlığı tarafından, Marmaris'te 1969'da bir çevre düzeni planı hazırlanıyor, İzmit'te de 1972 yılında ilk çevre düzeni planı çalışmaları hazırlanıyor. Üçüncü beş yıllık kalkınma planı döneminde de aslında DPT ve İmar ve İskan Bakanlığındaki ayrışım sürüyor. İmar ve İskan Bakanlığı metropoliten bürolarının geliştirilmesini tercih ediyor bu dönemde, nazım planların hazırlanması için gayret gösteriyor. Dönem içinde tek bir üst ölçekli plan onaylanıyor üçüncü beş yıllık kalkınma planı döneminde, Güneybatı Antalya çevre düzeni planı bu dönem içinde hazırlanıyor, onaylanıyor.

1979-1983 döneminde piyasa ekonomisine yönelik birtakım adımların artık daha kendini hissettirdiğini görüyoruz. Burada geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, yerleşme merkezlerinin kademelenmesi çalışması DPT tarafından yapılıyor ki uzun yıllar meslek alanımızda kullanılan bir çalışma -yenilenmeyen daha sonra- oldu. İmar ve İskan Bakanlığınca da metropoliten kent nazım planlarıyla birlikte çevre düzeni planları geliştirilmeye başlanıyor. Nazım plan bürosu kurulmayan illerde de Trabzon'da 1979'da, Isparta'da 80'de, Mersin'de 1980'de çevre düzeni planı adıyla aslında o kenti yönlendirecek üst ölçekli planlar elde ediliyor.

1980 askeri darbesi sonrasında aslında İmar ve İskan Bakanlığı tümüyle çevre düzeni planlarına üst ölçekte yoğunlaşıyor. Artık çok sayıda çevre düzeni planı

onaylanmaya başlıyor 1980'den itibaren, 1981 yılında, 1982 yılında bunlar hep parçacı, işte Seferihisar Dilek Yarımadasında olduğu gibi Selçuk'a kadar gelen, Seferihisar'dan Selçuk'a kadar olan kıyı ilk yapılan planlardan bir tanesidir. Geri planla ilgilenmiyor. Yapılaşma talebinin çok olduğu, yoğunlaştığı, mevzi plan taleplerinin arttığı kıyı kesimlerine yönelik oraları nasıl kontrol altında tutarız diye bir üst ölçekli plan çalışması başlıyor. Benzer biçimde Bergama-Dikili arasındaki alanlarda, işte Çeşme'nin ve Karaburun kıyılarında çevre düzeni planı çalışmaları yapılıyor, ama bunlar tümüyle kıyı alanlarıyla sınırlı çalışmalar halinde başlanmıştı. 1983'ten sonra aslında -Özal döneminin başladığı dönem diye kabul edebiliriz- ANAP döneminde Bayındırlık İskan Bakanlığı kuruluyor. İmar ve İskan Bakanlığı Bayındırlık Bakanlığıyla birleştiriliyor, 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkındaki Kanun bu dönemde ilk kez 1984'te kabul ediliyor. İmar Kanunu da yenileniyor 1985'te, yetki, planlama yetkisi yerel yönetimlere devrediliyor. Üst ölçekli plan olarak da yasada bölge planı giriyor. Çevre düzeni planı da tanımda var, ancak uygulamada var, tanımda var, kademedeki yeri belirsiz bir dönemdi. Metropoliten nazım plan büroları da ilgili büyükşehir belediyelerine İstanbul, İzmir ve Ankara'da devrediliyor. Tabii böyle bir devir sonrasında geçmişte belediye sınırlarından bağımsız çalışma yapan bir kurumun yerine belediye sınırıyla sınırlı yetki kullanan bir belediyeye devrinden sonra o planlardaki yetkiyi kimin kullanacağı hemen tartışma konusu olmaya başlıyor. Bu sefer geçmişte DPT'yle tartışma yaşayan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, adı değişerek gelen bakanlık bu sefer belediyelerle bu tartışmayı yaşamaya başlıyor. İstanbul'un planı da, yapılan planlama çalışmaları böyle bir tartışmanın sonunda yargıda iptal ediliyor. Tabii o iptalden sonra da uzun yıllar İstanbul üst ölçekli plan olmadan bugüne kadar geliyor. Bölge planlamaya dönüş, beşinci beş yıllık kalkınma döneminde bölge planlamaya bir dönüş yaşanıyor. Tekrar bunun da en önemli örneği Güneydoğu Anadolu projesi, GAP projesi başlıyor. Burada bir bölge planlama çalışması yürütülüyor. Burada her ölçekte planlama yetkisi idareye devrediliyor, GAP idaresine devrediliyor. İmar ve İskan Bakanlığı, Bayındırlık İskan Bakanlığı derken yeni bir kurum GAP idaresinde üst ölçekli plan onamayla başlıyor. Farklı yerlerde, farklı kentlerde bu yetki kullanımıyla ilgili ciddi tartışmalar, bu GAP'ın kullandığı yetkinin GAP projesiyle ilgili olduğunu iddia eden belediyelerle yargı konusu oluyor, dava konusu oluyor bu yetkiler, uzun süre belediyelerle GAP idaresi, GAP idaresiyle bakanlık arasında tartışmaların yaşandığı bir dönemi de yaşıyoruz. Benzer aynı dönemde kurulan özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı tarafından da her ölçekte planlama yetkisi alındığı için Türkiye'nin pek çok kıyı alanında, özel çevre koruma bölgesi ilan edilen alanlarda da çevre düzeni planları bu kurum tarafından hazırlanıyor.

Tabii Bayındırlık ve İskan Bakanlığının 1998'e geldiğinde çevre düzeni planlarını kendi genelgelerinde görüş yazılarında şöyle tanımlıyor: *"Çevre düzeni planı ilgili idareler, plancılar, yatırımcılar, uygulayıcı sektörler ve kişiler için kesin bağlayıcı niteliğiyle uyulması gereken fiziksel planda kademelenme içerisinde uygulamadaki en üst ölçekteki plandır"* Burada bir üst ölçek plan tanımını bakanlığın kendisinin aslında mevzuata girmeden doğrudan tanımladığını ve bunu genelgelerle duyurduğunu görüyoruz. Daha sonra bir yetki karmaşası başlıyor. 1991'e geldiğinizde Çevre Bakanlığı kuruluyor. Çevre Bakanlığının kuruluşuna ilişkin kararnamede bir çevre düzeni planlarını hazırlamak, onaylamak yetkisi Çevre Bakanlığının görevleri arasında sayılıyor. Üst ölçekli planın sadece İmar Kanununda tanımının yer aldığı, yetkiyi kimin kullanacağını, nasıl bir plan olduğunun, hangi kademede yer aldığının söylenmediği bir çevre düzeni planının yetkisinin Çevre Bakanlığına ait olduğunu söyleyen bir kararname, kanun hükmünde kararname çıkıyor. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bunun çıkmasının hemen üstünden *"o çevre düzeni planı bizim yaptığımız çevre düzeni planlarından değil, o ekolojik çevre düzeni planı, karıştırmayın, ama bizim yetkimiz devam ediyor"* diyen bir genelge 1992 yılında yayınlıyor. Bu da zaten daha sonra başlayacak kavganın ilk adımıydı.

Çevre Bakanlığı bir genelge yayınlıyor 1999'da, yani 8 yıl sonra bir genelge yayınlıyor. Çevre düzeni planları konusunda yetkili kurumun Çevre Bakanlığı olduğunu belirtiyor, bütün belediyelere, kurumlara duyuruyor. Ancak koalisyon dönemi hükümet içinde sorunlara yer açıyor bu ve bir ay sonra bu genelge geri çekiliyor, iptal ediliyor. Daha sonra bu genelgelerle süren bir tartışma yaşıyor iki bakanlık arasında, 99'daki Çevre Bakanlığı genelgesinden sonra, genelgenin durdurulmasından sonra 99'un 5. ayında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı *"yetki bana ait"* diye bir genelge çıkarıyor, her tarafa duyuruyor. Yönetmelikte değişiklik yapıp çevre düzeni planı yetkisinin kendisine ait olduğuna dair bir yönetmelik çıkarıyor. 2000'de tekrar Bayındırlık Bakanlığı genelgesi, iki tane genelge çıkıyor. 2000'de yine *"çevre düzeni planlama yetkisi bendedir"* diyen Çevre Bakanlığı genelgesi çıkıyor. Plancılar, serbest çalışanlar, kamu kurumları, belediyeler, çevre düzeni planıyla herhangi bir işi olan insanların hepsi bu dönem içinde her iki bakanlığa da gidip gelmeye başlıyorlar. Gerçekten hangisi yetkilidir, nerede bu plan yapılır, nerede yaptırabiliriz, nasıl onaylanır tartışmasının yaşandığı bir dönem yaşıyoruz.

2001 yılında Danıştay bir karar alıyor ve buradaki Bayındırlık Bakanlığının yetkisini tanıyan bir karar alıyor. Yönetmelik yine 2001 yılında yayınlanıyor Bayındırlık Bakanlığı tarafından, Bakanlar Kurulu kararı Bayındırlık İskan Bakanlığının olduğuna dair yetkinin, sorumluluğun Bayındırlık İskan Bakanlığı olduğuna dair Bakanlar Kurulu kararı alınıyor 2001'de, ama buna rağmen Çevre Bakanlığı *"yetki bende"* diyerek tekrar bir genelge çıkarıyor. Onun üstüne karşılıklı genelgelerle

gidip gelen bir süreç, Danıştay kararları çıkıyor. Son gelinen bu yetki tartışmasının sonunda son genelge bir şekilde uzlaşılıyor ve yetkinin o dönemde iktidar, yönetimler değişiyor 2002 yılında, 2002 yılı sonunda bu kavga sona erdiriliyor, 2003 yılında Çevre ve Orman Bakanlığında yetkinin olduğunu tanıyan, bunu kabul eden bir duruma geliyoruz ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı yıllardır yaptığı bu işten geri adım atmış oluyor, çekiliyor.

Bu tartışmanın yaşandığı dönemde iki bakanlıkta plan onayları gerçekleşiyor eşzamanlı olarak, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından çok sayıda çevre düzeni planı aynı tarihlerde onaylanıyor, aynı tarihlerde bu sefer yine Çevre Bakanlığı tarafından da farklı yerlerdeki çevre düzenleri planları onaylanıyor. Şu anda da hâlâ belki uzun süre geçerliliğini sürdürmüş olan 1/100.000'lik planlardan sonra ortadan kalkmış olan tümüyle çevre düzeni planlarının bir bölümü, bir kısmı Çevre Orman Bakanlığı, bir kısmı da Bayındırlık İskan Bakanlığı tarafından onaylanmış oluyor. 2002 yılı sonrasında da artık biraz daha anlayışın değiştiğini görüyoruz. Çevre Orman Bakanlığında plan onaylarının ölçeğinin 1/100.000'e yer yer çıkmaya başladığını görüyoruz, ama bu dönemde yapılan düzenlemelerle bir başka karmaşa yine üst ölçekli planlar için geliyor. Çünkü Büyükşehir Belediye Kanunu çıkıyor. Orada nazım plan ölçeğinde 1/5.000 ve 25.000 diye bir tanım geliyor. Çevre düzeni planları da 1/25.000 ölçekli o tarihe kadar yapılmış olanları tamamı, İl Özel İdaresi Kanununda düzenleme yapılıyor ve il çevre düzeni planı tanımı geliyor. İl çevre düzeni planı tanımıyla birlikte bu yetkinin belediyelerde olduğunu söyleyen bir düzenleme yapılmış oluyor.

Hocam beni uyarıyor, ama ben daha çok başında kalmış durumdayım. Kronolojik olarak sonuna geleceğim bu bölümün ve hızla, yani Çevre ve Orman Bakanlığının, şimdi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olan bakanlığın bu işlere başlaması sonrasında bölgesel olarak planları onaylamaya başlıyor. Önce il olarak onaylamaya başlıyor. Bazı illerin tek tek çevre düzeni planları onaylanıyor, ölçek değişiyor ve bölgesel ölçekte 2007'den itibaren birden fazla ili içine alan bölgelerin çevre düzeni planları onaylanıyor ve ilkesel olarak Orman Bakanlığı o dönemde üst ölçekli planı olmayan ülke sathında hiçbir alan kalmasın ilkesiyle her tarafta planları hazırlıyor. Bu bölgesel planlama çalışmalarının dışında il ölçeğinde de bazı illerde çevre düzeni planları onaylanıyor. 20 ilde de il ölçeğinde plan onayları gerçekleşiyor ve şu an için bütün illerde bu planlar tamamlanmış oluyor.

Büyükşehir Belediye Kanunuyla da yapılan değişiklikle önce büyük şehirlerin sınırları pergelle büyütülüyor, 20-50 km gibi alanlar belirleniyor. Birden bu alanlar için nazım plan yapılıyor. Türkiye'deki tüm kentlerin planları yuvarlak bir daire haline geliyor. Türkiye'deki tüm kentler birbirine benzer, içindeki renkler farklı,

ama dış sınırına bakıldığında bir daire oluşturan planlar ortaya çıkıyor. Burada Gaziantep ve Diyarbakır'la aralarında hiçbir fark kalmıyor. Daha sonra bu yasa değiştiğinde bu sefer il ölçeğinde nazım imar planları yapılmaya başlanıyor. İlin çok büyük olduğu yerlerde Konya'da olduğu gibi alt bölgelere ayrıştırılıp parçalar halinde onaylanmış planlar ortaya çıkıyor. Tabii şu anda şehir plancıları, serbest çalışan şehir plancıları, kamuda çalışan bir bölüm plancı üst ölçekli planlama çalışmalarında yer alıyor. Benim de İzmir, Manisa, Kütahya, Muş, Bitlis, Van, Konya, Gaziantep ve Aydın illerinde çevre düzeni planı ve 25 000'lik nazım plan çalışmalarında yer aldım. Buradaki çalışmalar hepsi GIS ortamında yapılan, coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak yapılan planlama çalışmaları bu, ne tür yenilikler getirdiği bizim var olan klasikte kullanılan imar planlama sistemini aşarak nereye getirdi? Üst ölçekli plan eksikliği tanımsızlığı tümüyle ortadan kaldırmış oldu. Türkiye'nin hiçbir yerinde artık üst ölçekli plan olmayan bir yer kalmadı. Bunu bir yenilik ya da artı ya da eksi olarak değerlendirmeden yenilik olarak görmek gerekiyor. Coğrafi bilgi sistemleri yaygın kullanılmaya başlandığı plancılar tarafından, analiz ve sentez zenginliği yaşanmaya başlandı. Nitelikli veri üretilmeye başlandı, yoktu. Planlama çalışmalarına farklı uzmanlık alanlarının katılımı da arttı.

Sorunlara bakarsak, temel sorunlara, yetki belirsizliği ciddi bir sorundu. Yer yer devam ediyor. Sektörel yetki kullanımı sorunları devam ediyor. Farklı sektörlerde planlama yetkileri var. Plan dili gösterim yetersizliği sorunları devam ediyor. Kurumsal veri eksikliği, yollama sorunları devam ediyor. Süre ve yerel katılım, kontrol sorunları da en önemli sorunların arasında, şu an için bütün illerde artık 1/100.000 ölçekte çevre düzeni planları var ve il sınırları içinde plansız herhangi bir alan, plan tanımı olmayan herhangi bir alan yok. Statüyle koruma altına alınmamış pek çok yeri koruma kararını da böylece getirme şansınız oldu. Geçmişte plansız alan denilip geçilen, taş ocağı yapılmasına, her şeye izin verilen statüyle koruma altına alınmamışsa, işte geniş alanları plancıların ekolojik niteliği korunacak alan olarak tanımlayıp koruma altına almasının önünü açan düzenlemeler, yani geniş vadileri, kanyonları koruma altına alan kararları geliştirme şansı verdi. Bunlar Antep'teki örnekler bizim yapmış olduğumuz çalışmada, gerçekten herhangi bir doğal SİT ya da arkeolojik SİT herhangi bir koruma kararı olmayan çok geniş alanların, özellikle maden baskısı altında olan alanların korunması ve buralarda birtakım önlemlerin alınmasını da sağlayan kararlar oldu. Tabii aynı şekilde Konya'da Ereğli Ovası gibi Sultan Dağları, Dedegöl Dağları gibi yine kırsal yerleşmelerin ülkemizdeki var olan mevzuattaki statüsü köy yerleşik alanı ve onun çevresindeki gelişme alanı tanımlanması diye sabit bir şey veriyordu. 100 metre çevresi son evden itibaren, bu da nereye geldiği belli olmayan, koruma

alanına gelebilir, ormana gelebilir, meraya gelebilir, tarım alanına gelebilir, mutlak tarım alanlarında olabilir; her tarafta eşitlik ilkesiyle giden bir sistem vardı. Bu üst ölçekli planlarla aslında yapılan sentezlerin sonuçlarına bağlı olarak gelişme alanlarının nerede verilebileceği, nerelerin kısıtlanması gerektiğine ilişkin kararları da getirme şansını da elde etmiş olduk. Yani kazançları arasında üst ölçekli planların sayılabilir. CBS'nin yaygın kullanılması gerçekten ciddi sayıda analizin yapılmasını, bunların birbirleriyle karşılaştırmasını olanaklı kılmaya başladı. Bunu da önemli bir kazanım olarak görüyoruz. İşgal durumu, kamu mülkiyetlerindeki işgal gibi çok sayıda sorgulamayı yapabilir hale geldik böylece, sentezler çok çeşitlendi, zenginleşti ve daha nitelikli veri üretir hale geldi.

Olmayan, verisini tam alamadığımız ekolojik yapıya ilişkin, biyolojik yapıya ilişkin verilerin mekansal hale getirilmesi, hep geçmişte planlama çalışmalarında rapor halinde kalan verilerin mekansal olarak da tanımlanması, endemik türlerin bulunduğu yerlerin tam olarak alanda yerlerinin belirlenmesi gibi, tüm yatırımların il içindeki dağılımının görülmesi gibi başka birtakım plancıların kendisinden kaynaklanan birtakım avantajları yaratma şansı doğdu. Örneğin, Aydın için jeotermal enerji santralleri önemli sorunlardan bir tanesi, bunlara ne kadar ruhsat alanı verildiği, nerelerde kurulduğu, bunlar için açılan sondajların nasıl alanda olduğu, hangi büyüklükte olduğu, bunların tek tek tespit edilmesi planlama öncesinde, bunların dağılımının nasıl olduğu, tarım alanları içinde nasıl bir yer tuttuğu, incir bahçelerinde, zeytinliklerde ve nasıl bir zarara yol açtığına ilişkin verilerin ortaya çıkmasını sağlamış. Hiç ortaya çıkmayan, bu analizler yapılmadığı için hiç ortaya çıkmayan birtakım verileri görmeye başladık. Örneğin, Aydın'da biz analizleri yaptığımızda 216 hektarlık bir tarım alanının sondaj tesisi ve enerji tesisi için ağaçlar kesilerek yok edildiğini bu dönemlerde karşılaştırmayla görüyoruz.

Farklı uzmanlık alanlarının katılımı zenginleşti. Jeologların, fizikçilerin katılımıyla daha nitelikli jeolojik etütlerin il ölçeğinde kullanılması mümkün hale geldi. Jeolojik açıdan yerleşebilirlik çalışmaları yapılmaya başladı. Hidrojeologların katılımıyla hidrolojiye ilişkin gerçekten daha nitelikli analizler yapılmaya başlandı. İstatistik uzmanlarının katılımıyla nüfus konusunda çok kapsamlı analizler yapılmaya başlandı. Örneğin, yaş grubundaki değişim nasıl yansıyacak, plan dönemi sonunda yaş piramidi ne hale gelecek diye bazı ilçelerde tam tersinde görüleceği, tümüyle yaşlı bir nüfusun ortaya çıkacağını, genç nüfusun neredeyse hiç kalmayacağını gösteren verileri ortaya çıkaran aslında plancıların tek başına yaptığında çok da ele almadığı, yapmadığı birtakım analizler de bu çalışmalarla beraber yapılmaya başlandı. Bir de tabloyu görme şansı verdi. Alt ölçekte yapılmış planlar ne kadar nüfusa hizmet ediyor, fazla mı, az mı? Şunu da gördük ki ben kendi çalışmalarımdan bütün illerde hiç istisnasız neredeyse tüm yerleşmelerin

planları ihtiyacın çok üzerinde alanı kapsıyor ve bu alanları fazladan kullanıyoruz. Bunu da belgelemiş ve rakamsal olarak da ortaya koymuş olduk. Bu dönemde en azından Türkiye'nin veri ürettiği alanlardan biri oldu.

Sektörel yetki kullanım sorunları devam ediyor. Didim'de olduğu gibi işte çevresi Turizm Bakanlığı tarafından, içinde kalan bir kısım belediye tarafından farklı farklı alanlar adı üst ölçekli plan da olsa hâlâ parçalı bir yetki kullanımı yer yer söz konusu. İşte Akbük'teki durum kıyı kısmı turizm, ama geride kalan kısmı belediyenin yetki alanındaki yerler. Plan dilinde ciddi sorunlar vardı ilk başladığında üst ölçekli planlama çalışmaları, sonra bakanlık bir yönetmelikle, yönetmelik ekiyle lejantı tek hale getirdi. Ancak bu da yetersizlikleri getirdi. Burada iki aynı ile ait iki çalışmanın lejant farklılığını görüyoruz. Bir tanesi bakanlığın lejantına uyularak yapılan diğeri de bu yetmez dediğimiz çalışmanın sonucunda ortaya çıkan lejant, ne yazık ki yetmiyor bugünkü haliyle de lejantlar üst ölçekli plan çalışması için.

Türkiye mülki idare haritasında farklı, valilikte farklı, belediyede farklı, Orman Genel Müdürlüğünde farklı ilk büyüklükleri sayıyorlar. O verilerin hepsini aldığınızda bambaşka bir il büyüklüğüyle karşılaşıyorsunuz. Orman alanları için rakamlar veriliyor, onlar farklı, biz bunları farklı kurumlardan alıp bir araya getirip, onları birleştirmeye çalışıp sonunda gerçekten orman alanları ne kadardır, bunu bulmaya çalışıyoruz. Bunların verilerinin çok çeliştiğini görüyoruz kurumlardaki verilerin, aslında sayısal verilerin eksikliği, nitelikli verinin eksikliği bu çalışmalarda tümüyle ortaya çıkıyor. Yerel çalışmaların olmaması da çok ciddi hataların yapılmasına neden oluyor. İl, ilçe sınırlarından başlayarak plan sınırlarına kadar iki farklı yerde yapılmış plan çalışmaları, bakanlık ve yerelde yapılmış çalışmanın karşılaştırması; çok sayıda verinin atlandığını ve bunların hatalı işlendiğini planlara görüyoruz. Aslında üst ölçekli planda şu anda yaşadığımız en önemli sorun bence yerel katılımın eksikliği, yereldeki bilgilerin yeterince aktarılmaması. Sabrınız için teşekkür ediyorum hepinize, sağ olun.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Necati Uyar'a çok teşekkür ediyoruz. Türkiye'deki planlama tarihinin aslında güzel bir özeti olmuş oldu. Bir çok da tartışmaya da uç verecek yetki karmaşasından tutun da son dönemlerdeki tabii şeyi tartışamadık, pembe bir tabloyla bitirdik. Veri olması çok güzel, veri olmadan karar üretmek çok zor, yanlışları görmek büyük imkânlar filan, ama bütün bu olumlu tablonun arkasında yatan irade plancının bakışıyla nasıl çatışıyor ya da çakışıyor, o ayrı bir tabii tartışma konusu olacak. Ben lafı çok uzatmadan hemen ikinci konuşmacımıza, Sayın Esra Oğuz'a söz vermek istiyorum.

SANAYİ

Esra Oğuz

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri-1 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Teşekkür ederim. Az önce Necati'nin sunumunda üst ölçekli planları gördük, oradaki mor/sanayi lekeleri Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının belirlediği organize sanayi bölgeleri, endüstri bölgeleri, küçük sanayi siteleri. Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi bana sanayi planlamasıyla ilgili bir sunum yapma görevi verdi ancak, sanayi alanları derken bu tek bir yasayla ya da tek bir statüyle belirlenmiş alanlar değil. Ben buradaki genç arkadaşlarımıza biraz bunların arasındaki farklılıkları, parantezleri anlatmak istedim. Çünkü bu detaylar ilerideki meslek yaşantılarında da hangi kuruma hangi statüyle, hangi kanun ve mevzuat çerçevesinde başvuracaklarını, onlara danışman olarak gelen yatırımcıları nasıl yönlendirecekleri noktasında önemli.

Öncelikle bir üst bakış açısıyla biz bu alanları yatırım alanı olarak tanımlıyoruz. 2018 yılının sonunda Resmi Gazete'de çıkan bir yönetmelikle yatırım alanları şöyle tanımlandı: *"Organize sanayi bölgeleri, endüstri bölgesi, teknoloji geliştirme bölgesi, serbest bölge ve sanayi alanlarının kurulması için uygun görülen alanları ifade eder"* denildi. Yer seçimi, kuruluş ve işletmesi özel mevzuata tabi küçük, orta ve büyük ölçekli sanayi alanlarıyla sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu ticari faaliyetleri ve ar-ge faaliyetleri -bu ikincisi de biraz benim tanımlamam- dolayısıyla bu alanlar yatırımcıların ve yatırımcıların ihtiyaç duyacağı ar-ge, araştırma geliştirme alanları ve ticari faaliyetleri kapsayan alanlar olarak yatırım alanı tanımına girdi.

Bu sunumda, yatırım alanlarını genel olarak özetleyip, tek tek alt başlıklara bakacağız. Yatırım alanlarının hangi mevzuat çerçevesinde, hangi kurum ve kuruluşların yetki alanında olduğuna dair bir genel bir bakış atacağız. Daha sonra ağırlıklı olarak yatırımcıların / sanayicilerin yoğunlaştığı organize sanayi bölgesiyle ilgili planlama pratiklerinden bahsedeceğiz.

Şöyle ki, organize sanayi bölgeleri, 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu ve organize sanayi bölgeleri yer seçimi yönetmeliği, organize sanayi bölgeleri uygulama yönetmeliği ve organize sanayi bölgeleri imar planı şartnamesi çerçevesinde yer seçimi yapılır, planlanır, kurulur ve işletilir. Bu şekilde mevzuatı toparlamak mümkün, detaylı bilgilere de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının web sitesinden ulaşabilirsiniz.

Endüstri bölgeleri, 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu, endüstri bölgeleri yönetmeliği, endüstri bölgeleri yerleşim ve yapılaşma talimatnamesi çerçevesinde kurulur, planlanır ve işletilir.

Küçük sanayi sitelerinin kendi özel mevzuatı yok, sadece sanayi siteleri ağırlıklı olarak kooperatifler eliyle kurulduğu için 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa tabidir. Buradan hangi kısıtlar geldiğini biraz sonra anlatacağım. Aynı zamanda bunların Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca kredilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar vardır. Bu kısıtlar, sanayi sitelerinin mekânsal alan kullanımını da etkileyen esaslar, o yüzden SS'leri de sunumun içerisine aldım.

Sanayi siteleri, - artık sanayi siteleri olarak anılmaya başlandı- Küçük Sanayi Siteleri Yapı Kooperatifi ana sözleşmesinin 10. maddesinde sayılan meslek kollarına mensup sanayicilerin kalkınmada öncelikli yörelerde en fazla 2 100 m^2, ihtisas sanayi siteleri ve diğer illerde en fazla 3.500 m^2 inşaat alanı büyüklüğüne sahip ve ihtiyaç duyulan alanda en fazla yüzde 10'a kadar sosyal tesislerin yer aldığı imalat ve tamirat alanlarıdır şeklinde tanımlanmaktadır. Bu alanların planlama ve ruhsatlandırma işlemleri 3194 sayılı İmar Kanunundaki ilgili idarelerin yetki ve sorumluluğunda, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bu alanlara ilişkin üstyapı ve altyapı kredileri vermekte, üstyapı ve altyapı kredilerini verirken de bunların mimari projelerinden tutun altyapı projelerine kadar hepsinde vize yoluyla kontrol sahibi olmaktadır. Atölye büyüklükleri 3.500 m^2 ye kadar çıkabilmektedir. Bu büyüklük aslında organize sanayi bölgelerinde en küçük parselin kapalı alan miktarına yakındır. Yani küçük sanayi sitesi atölye olanaklarının bittiği yerde orta ölçekli sanayi başlıyor, aralarında böyle bir hiyerarşi söz konusu. Araştırmacılar için güncel bir veri olacaktır: bugüne kadar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kredisiyle 476 adet sanayi sitesi altyapı ve üstyapısıyla yapılmıştır.

Yatırım alanları içinde serbest bölgeler de var. Serbest bölgeler, özel kanun niteliğinde 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, serbest bölgeler uygulama yönetmeliği çerçevesinde kurulup işletilmektedir.

Serbest bölgeler, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alana ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerlerdir. Belki rastlamışsınızdır, bu alanlarda gümrük söz konusudur ve pasaport olmadan SB'ye girmeniz söz konusu değildir. Kuruluş ve izinlendirme işlemleri Ticaret Bakanlığı bünyesinde yürütülmektedir. Bugüne kadar 21 adet serbest bölge kurulmuştur. Bununla ilgili olarak da Ticaret Bakanlığının bir web sitesi bulunmaktadır. Hem mekansal olarak Türkiye'deki konumları, hem de her bir SB'ye ilişkin ayrıntılı bilgiler mevcuttur. İlgilenen olursa buradan bakmalarını öneririm. Serbest bölgelerin en önemli mekân ihtiyaçları, aslında liman bağlantısı ve demiryolu bağlantısı, ağırlıklı olarak bunların yer seçimlerinde ulaşımın çok önemli olduğunu görebiliriz.

Teknoloji geliştirme bölgeleri, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve teknoloji bölgeleri uygulama yönetmeliği çerçevesinde işlem görmektedir.

Teknoloji geliştirme bölgeleri üniversitelerin, araştırma kurumlarının ve sanayi kuruluşlarının aynı ortam içerisinde araştırma, geliştirme ve inovasyon çalışmalarını yürüttükleri, katma değerli ürünleri ortaya çıkarttıklarını, birbirleri arasında bilgi ve teknoloji transferi gerçekleştirdikleri, akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleştiği organize araştırma ve iş merkezidir. Uluslararası Bilim Parkı Birliği tanımına göre teknopark bir veya birden fazla üniversite veya diğer yükseköğretim kurumu ve araştırma merkeziyle resmi veya faaliyet bazında ilişkili, bünyesinde bilgiye ve ileri teknolojiye dayalı sanayi firmalarının kuruluş gelişmelerini teşvik edilmek üzere tasarlanmış, içinde yer alan kiracı firmalara teknoloji transferi ve iş idaresi konularında destek sağlayacak bir yönetim fonksiyonuna sahip teşvik ve mülkiyete dayalı bir teşebbüstür. Sunumda yer alan fotoğrafta Fransa'da bulunan Sophia Antipolisi görüyorsunuz, Türkiye'deki teknoparkların yapısını biraz ben Fransa'daki TGB'lere benzetiyorum. Teknokent kavramı daha çok Fransa'da kullanırken ABD'de araştırma parkı, İngiltere'de bilim parkı, Uzakdoğu'da da daha çok bilim kenti veya teknoloji kenti kavramı kullanılmaktadır. 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasasındaysa teknoloji geliştirme bölgesi şeklinde tek bir kavram kullanılmaktadır. TGB'lerin kuruluş, imar planı ve izinlendirme işlemleri Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir. Bugüne kadar 84 adet TGB kurulmuştur. Bununla ilgili detaylı bilgiye Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğünün web sayfasından ulaşabilirsiniz. Türkiye'de gerçekten yaygın bir teknopark kullanımı söz konusu, ama benim bildiğim kadarıyla en çok araştırma ve patent başvurusu ODTÜ Teknoparktan yapılıyor.

Endüstri bölgeleri, büyük ölçekli yatırımlar için kurgulanmış, daha uygun bir mevzuat aslında. Endüstri bölgeleri ülke ekonomisini uluslararası rekabet edilebilir bir yapıya kavuşturmak, teknoloji transferini sağlamak, üretim ve istihdamı arttırmak, yabancı

sermaye girişini hızlandırmak ve özellikle üretim maliyetleri açısından büyük ölçekli yatırımlar için uygun sanayi alanı oluşturmak üzere 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu uyarınca kurulacak üretim bölgeleridir. Burada ileri teknoloji kullanılması ve araştırma-geliştirmeye imkân tanıması şartıyla bilişim teknolojisi, tıp teknolojisi ve tarımsal endüstri de dahil ihtisas endüstri bölgeleri oluşturulabilir. Fakat bugüne kadar enerji üzerine ihtisas endüstri bölgesi oluşturuldu ancak diğerlerini henüz kurulmadı. Bir de münferit yatırım yeri olarak ifade edilen Endüstri Bölgeleri var. Yerli veya yabancı yatırımcılar için talep edilmesi durumunda kalkınma planlarında belirtilen öncelikli sektörler içerisinde yer alan ya da yüksek veya orta yüksek teknoloji kapsamına giren ve belli kriterleri karşılayan yatırımlar için tahsis edilecek alanı ifade etmektedir. Örneğin, belki geçen gün dikkatinizi çekmiştir: Ankara Çubuk ilçesinde MAN Münferit Yatırım Yerinin ilanı Resmi Gazete'de yapıldı. Münferit yatırım yerleri hazine mülkiyetli alanlardan oluyor ve yatırımcılara mülkiyet devri yapılmıyor, yapmayı taahhüt ettikleri yatırım karşılığında irtifak hakkı tesis ediliyor. Mevzuata göre 2019 yılı için en az 280.000.000 TL yatırımı taahhüt etmeleri gerekmektedir. Özel endüstri bölgeleri denilen yerlerde ise başvuru sahibi gerçek ya da tüzelkişilerin önerilen alanın en az yüzde 51'inin mülkiyetinin ve/veya süreleriyle sınırlı olmak kaydıyla irtifak hakkına veya kullanma izinlerine sahip olması gerekmektedir. Sunumdaki fotoğraf, Aliağa ilçesindeki petro-kimya sektöründe yer alan ve 12 milyar dolar yatırım taahhüt bulunan Socar endüstri bölgesine aittir. Özel EB'lerde başvuru sahibinin mülkiyeti dışında kalan yerler kamulaştırılıp hazine adına tescil edilmekte şirkete de irtifak hakkı tesis edilmektedir. Bugüne kadar 19 adet endüstri bölgesi ilan edilmiş olup bunların 6 adedi karma ihtisas endüstri bölgesi, 10'u özel endüstri bölgesi, 3'ü de münferit yatırım yeridir. Bunlarla ilgili detaylara zaten Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının web sayfasından ulaşabilirsiniz.

Bizim meslek alanımızı ilgilendiren iki ana başlık var aslında bu mevzuatla ilgili: Birisi yer seçimi, diğeri planlama. Yer seçimiyle ilgili olarak Çevre ve Şehircilik, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Tarım ve Orman, Kültür ve Turizm, Milli Savunma, Sağlık, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlıklarıyla ilgili Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliği, İl Özel İdaresi veya Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlığı ile tespit edilen alan belediye sınırları içerisindeyse Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyesinin görüşleriyle birlikte yer seçimi etüt çalışması yapılmaktadır. Etüdün tamamlanmasının ardından da bu alanlar Cumhurbaşkanı kararıyla Resmi Gazete'de ilan edilmekte ve üst ölçekli planlara işlenmektedir.

EB'lerin planlaması, Endüstri Bölgeleri İmar ve Yerleşim Talimatnamesi uyarınca yapılmaktadır. En küçük parsel büyüklüğü 40.000 m^2 dir. Her yönden 20 metre çekme mesafesi vardır, h yüksekliği eğer bir mania, plan kısıdı yoksa serbesttir. EB'lerin halihazır harita, imar planları, parselasyon planları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca onaylanmaktadır. Onaylanan imar planları valilikte ve bakanlıkta bir hafta süreyle ilan edilmektedir. Ruhsat ve izinler Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca verilmektedir. Sanayi

parsellerinde emsal 1.5'tur. Bölgede yer alan sektörlerin ihtiyacına göre idari, ticari, sosyal, eğitim, park ve spor, lojman gibi donatı alanları bölge büyüklüğünün en az yüzde 10'u oranında ayrılır. Teknik altyapı ve arıtma alanları da ihtiyaca göre ayrılır. Mesela, şu sağda gördüğünüz imar planında (Karapınar Enerji İhtisas EB) 2 700 hektarlık alanda, tamamen güneş panelleri üzerine olduğu için ve herhangi bir atık suyu oluşmayacağı için atık su arıtma tesisi ayrılmamıştır. Soldaki imar planındaysa (Karasu BMC Münferit Yatırım Yeri) gri görülen alan atık su arıtma tesisinin yeri, burada da otomotiv üzerine bir yatırım söz konusu olup atık su arıtma tesisi ayrılmıştır.

Son olarak organize sanayi bölgeleriyle ilgili hususlardan bahsetmek istiyorum. Biliyorsunuz sanayi planlaması yaygın olarak organize sanayi bölgeleri statüsü üzerinden yapılıyor. Organize sanayi bölgeleri, sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dahilinde gerekli ortak kullanım alanları, hizmet ve destek alanları ve teknoloji geliştirme bölgeleriyle donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve 4562 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulan, planlanan ve işletilen, kaynak kullanımında verimliliği hedefleyen mal ve hizmet üretim bölgeleri olarak tanımlanmaktadır.

Organize sanayi bölgesinin de farklı türleri var: Bunlar karma organize sanayi bölgesi, ihtisas OSB, özel OSB, ıslah OSB. Karma OSB, farklı sektörlerde faaliyet gösteren tesislerin yer aldığı OSB'yi ifade etmektedir. Yani burada bir gıda sanayiyle bir metal sanayi yan yana gelebiliyor. İhtisas OSB dediğimizde aynı sektör grubunda ve bu sektör grubuna dair alt sektörlerde faaliyet gösteren tesislerin yer aldığı OSB anlaşılmaktadır. Deri, gıda, mermer, otomotiv, medikal, kimya…vs sektörlerinde ihtisas OSB'ler kurulmaktadır. Özel OSB ise kamusal yetkilere sahip olmayan gerçek ve tüzelkişilerce 4562 sayılı Kanunun 26. maddesine göre kurulan OSB'dir. Türkiye'de iki tane özel OSB var, çok fazla yaygın bir model değil. Bunların kamusal yetkileri yok, yani ruhsat, izin veremiyorlar, kamulaştırma yetkisi de kullanamıyorlar, Son tür olarak Islah OSB'ler, kanundan önce mer'i plana göre yapılaşan sanayi tesislerinin bulunduğu alanların ıslah edilmesi suretiyle oluşacak OSB'lerdir. Sanayi alanlarının daha sonradan OSB statüsü altına girebilmesi için ve bazı çevre yatırımlarının yapılabilmesi için OSB modeline uyarlanan bir durum. Türkiye'de bugüne kadar 19 sanayi bölgesi bu şekilde ıslah kapsamında değerlendirildi ve OSB statüsü verildi.

Rakamlarla organize sanayi bölgesine bakacak olursak, Türkiye'deki ilk organize sanayi bölgesi 1962 yılında Bursa'da kuruldu. Hatta uzun yıllar Bursa'ya pilot OSB denildi. Pilot OSB olması sebebi, yani onun üzerinden bazı deneyimler biriktirildi ve eksiklikler

giderildi. Sunumdaki bu fotoğraf da 1962 yılından temel atma töreninden alınmıştır, şu anda doluluk oranı % 100'e yakın büyük firmaların örneğin Renault Fabrikasının yer aldığı bir OSB. Türkiye'de toplam 96 584 hektar OSB statülü sanayi alanı bulunmaktadır. Tüm OSB'lerde planlanan sanayi parseli sayısı 79 463 adet, bunların toplam 61 114 adedi yatırımcılara tahsisli, doluluk oranları yüzde 74 civarındadır. Türkiye'de, halihazırda OSB'lerde 1 884 650 kişi istihdam edilmektedir. OSB'lerde tam doluluk oranına ulaşması halinde Türkiye'de 2 580 000 kişinin istihdam edileceği öngörülüyor. Türkiye coğrafyasına yaygın bir OSB haritası var. OSB'lerle ilgili meslek alanımızla ilgili iki konu var burada: Yer seçimi ve planlama. Yer seçimleri OSB yer seçimi yönetmeliği uyarınca ilgili kurum ve kuruluşların oy birliğiyle yapılıyor. Kesinleşen OSB sınırları üst ölçekli planlara işleniyor. Yeni bir OSB yer seçimi talebinin değerlendirmeye alınması için il genelindeki OSB'lerde doluluk oranının yüzde 75'e ulaşmış olması şartı aranıyor. İlave alan taleplerinde bu oran mevcut OSB'de aranılmaktadır. Genel olarak fiziki planlamasına baktığımız zaman buranın 1/5 000 ve 1/1 000 ölçekli planları OSB tüzelkişilikleri tarafından hazırlanır, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca onaylanmaktadır. Planlama kriterleri OSB imar planı şartnamesinde belirtilir. Bu konuların detaylarına Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının web sitesinden ulaşılması mümkün. Sağlık koruma bandı Sağlık Bakanlığınca belirlenir. Bölge büyüklüğünün en az yüzde 8'i kadar ortak alan ayrılır. Yüzde 10'u kadar ticari faaliyetler için hizmet ve destek alanı ayrılır. Arıtma tesisi bölgenin en düşük kodunda ayrılmalıdır. Çünkü sanayi tesislerinden çıkan atık suların arazinin doğal eğimiyle (cazibeyle) atık su arıtma tesisine ulaşması hedeflenir. Mümkün olduğunca altyapı maliyetleri düşürülmeye çalışılır, fiziki planlama sırasında, teknik hizmet alanları, itfaiye, trafo merkezi, tır parkı gibi teknik hizmet alanları bölgenin uygun konumlarına yerleştirilir. Aynı zamanda bu alanlarda OSB de çalışanlara hizmet vermesi hedeflenen sosyal tesisleri vardır. Bunlar idari, sosyal tesisler, laboratuarlar, eğitim alanları, kreş, spor alanları gibi sosyal donatı alanlarıdır. Sanayi parsellerinde, emsal 70'tir. En küçük parsel 3 000 m^2 dir, büyüklük üst limit yoktur. Her parselin çekme mesafesi büyüklüğü ile orantılıdır. Çekme mesafesi içinde çevre yeşili ve 5 metre ring yolu olmak zorundadır. Bu ring yolu kesintisiz döner, çünkü itfaiyenin acil müdahale şansı olmalıdır. Ben süre nedeniyle konuyu çok kısa kısa anlatmaya çalıştım, bir bilgi bombardımanı olmuş olabilir. Detaylı sorularınız olursa bana mailden de ulaşabilirsiniz, sorularınızı da beklerim.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Esra Oğuz'a çok teşekkür ediyoruz. Detaylı bir bilgilendirme oldu, vaktimiz kalırsa eğer sorularla da bazılarını açabilirsiniz. Ben hemen üçüncü konuşmacımıza geçmek istiyorum.

KORUMA

Ömer Kıral

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri-1 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

"Koruma Alanında Planlama Pratikleri: Neredeydik, Neredeyiz, Nereye gitmeliyiz" başlıklı bu oturumda koruma ortamına 50 senelik yakın bir perspektiften bakarak değerlendirmeler yapmak istiyorum..

Şehir Plancıları Odası kurulduğunda, yani 1960'ların sonunda eski eserlerin korunması çabaları Osmanlıdan kalan Âsâr-ı Atika mevzuatı kapsamında sağlanmaya çalışılıyordu.[1] Ancak eski eserlerin korunmasıyla ilgili konulardaki eksiklikler, boşluklar palyatif olarak bazı yönetmeliklerle, teknik şartnamelerle, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararlarıyla doldurulmaya çalışılıyordu.

Gerçi Venedik Tüzüğü 1964'te kabul edilmişti ama tüzükteki modern koruma yaklaşımları henüz ne mevzuata ne de planlama pratiklerine yansımıştı.

1961 Anayasasının 50. Maddesinde "Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar." hükmü yer almaktaydı.

Özetle, 50 sene öncesinde planlama pratiklerini yönlendiren genel bir koruma çerçevesi vardı. 1951 tarihinde 5805 sayılı yasayla kurulan "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) ise kuralları koyan ve en son kararları veren en üst kurumdu.

[1] 1970'lerin başına kadar, örneğin; 13 Mart 1330 (1904) tarihli Esvar ve Kla-i Atikadan belediyelere, vilayete terk olunacak yerler hakkındaki Kanun; 17 Temmuz 1328 (1910) tarihli Muhafaza-i Âbidat Nizamnamesi; 10 Nisan 1322 (1912) tarihli Asarı Atika Nizamnamesi yürürlükteydi.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yönetiminde Osmanlıdan kalan mevzuattaki boşlukların giderilmesi için koruma ilkeleri saptanıyor, koruma alanlarına ilişkin özel çözümler ve kararlar verilerek koruma çabaları yürütülüyordu.

Şehir Plancıları Odası'nın kuruluş dönemi öncesinde hazırlanan imar planlarında tarihi çevrelerle ilgili ne tür kararlar alınıyordu? Acaba o dönemin plancıları korunması gerekli kültür varlıkları ve tarihi çevrelere nasıl yaklaşıyorlardı? O dönemde yapılan imar planlarının uygulanmasıyla tarihi çevrelerde hangi sorunlar ortaya çıkıyordu?

Bu sorulara "İmar Planlarında Tarihi Kent Dokusu ve Tarihi Eserlerle İlgili Tutumların İncelenmesi"[2] başlıklı bir araştırmayla Tuğrul Akçura hocamız Malik Çapar ile birlikte yanıt aramışlardır.

Söz konusu araştırma kapsamında, 1946-68 döneminde planlanan ve yürürlükte olan Nevşehir, Göynük, birinci ve ikinci Edirne ve ikinci Kütahya imar planları irdelenmiştir.

Araştırmanın bazı önemli bulguları ve değerlendirmeleri özetle şöyledir:

* İmar planlarında alınan kararların tarihi dokuyu koruyucu değil, fakat bozucu nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

* Tarihi dokudaki eski yolların, bir kaç metre genişletilmesi veya kısmi düzeltmeler yapılmasının bile tarihi evlerin yıkılmasına, cephelerin tahribine ve yolun karakterinin değişmesine neden olduğu dolayısıyla tarihi dokuya çok zarar verdiği tespit edilmiştir.

* Bu planlarda kent makro formunun tasarımında, tarihi doku üzerindeki baskıları azaltıcı kararlar getirilmediği de önemle vurgulanmıştır.

16 Mart 1969 da Şehir Plancıları Odası böyle bir ortamda kurulmuştu. Tarihi çevrelerin korunması için bir statü alanı olan "sit" kavramı henüz planlama terminolojisi içine girmemişti. Ancak bir koruma statü alanı olarak protokol sahası kavramı Cumhuriyetin erken dönemlerinde eski Ankara'nın koruma çabalarında gündeme gelmişse de uygulamada etkinliği olmamıştı. Protokol bölgesi kavramı ise Oda'nın kurulmasından iki ay sonra "İmar ve Yol İstikamet Planlarının Tanzim Tarzları ile Teknik Şartlarına ve Bu İşleri Yapacak Uzmanlarda Aranacak Ehliyete Dair Yönetmelik"[3] ile yürürlüğe girdi. Yönetmelikte protokol bölgesi ve yapı düzeni korunacak alan tanımları yapıldı.

---

[2]İmar Planlarında Tarihi Kent Dokusu ve Tarihi Eserlerle İlgili Tutumların İncelenmesi, Tuğrul Akçura, Malik Çapar, Mimarlık Dergisi, 1973/8.

[3]15 Mayıs 1969 tarihli "İmar ve Yol İstikamet Planlarının Tanzim Tarzları ile Teknik Şartlarına ve Bu İşleri Yapacak Uzmanlarda Aranacak Ehliyete Dair Yönetmelik" İmar ve İskan Bakanlığı tarafından çıkartılmıştır.

"Protokol bölgesi :

- tarihteki önemi, taşıdığı yüksek sanat değeri ve gösterdiği karakteristik yerleşme düzeni bakımından o yerleşmenin öz karakterini oluşturan ve
- ilgili kuruluşların katıldığı bir protokol ile tespit edilen mevcut yerleşme bölgesidir…..

  Protokol bölgesinde yeni inşaat ya tamamen yasaklanır, yada kısıtlı olarak izin verilir."

"Yapı düzeni korunacak mevcut konut alanları :

- Konut alanları içinde, sahip oldukları mimarî karakter, siluetteki yeri, topografyaya uygunluğu, tabii ve tarihi değerlerle olan ölçülü ilişkileri yönünden korunması gerekli olan yapıların bulunduğu alanlardır."

Yönetmelikle getirilen bu koruma esasları o dönem için çok önemlidir. Ancak planlama ve uygulama pratiklerine bakıldığında yönetmelik düzeyinde yapılan bu yenilikler beklenen olumlu etkileri yapamamıştır. Gerek imar planı müelliflerinin koruma alanındaki mesleki bilgi ve tecrübe düzeylerinin düşüklüğü, gerekse belediyelerin organizasyonel yapısındaki zayıflıklar, teknik uzmanlarının yetersizlikleri o dönemin önemli zayıflıklarıdır. Hızlı kentleşme döneminde tarihi yapı ve dokuların korunması yerine öncelikler yeni yollar yapmaya, yolları genişletmeye, yeni yapılar yapmaya verilmiştir. Kentlerin gelişmesi, dönüşmesi ve yenilenmesine dayalı bu imarcı belediyeciliğin yaygın olması nedeniyle yönetmelikte tanımlanan bu koruma esasları çok az uygulama olanağı bulmuştur.

1970'lerin başında 1710 sayılı Eski Eserler Yasası çıkartılıncaya kadar bütüncül olmayan parçacı yaklaşımlarla koruma alanlarında değişiklikler yapılmaya devam edilmiştir. 1972 yılında 6785 sayılı yasaya, 1605 sayılı bir yasayla koruma ile ilgili bir madde[4] eklenmiştir.

[4]1605 sayılı Yasa (11.07.1972 tarihli)

Ek madde 6 — Tarihî veya mimarî değeri bulunan han, hamam kervansaray, konak, yalı, ev , imarethane, ibadet yeri ve benzerleri gibi eski eser veya tarihî sanat yapılarının ve bunlarla bir bütünlük teşkil etmek üzere muhafazası gerekli çeşme, eski sokak ve meydancıkların muhafazasına dair esaslar, Gayrimenkul Eski Eser ve Anıtlar Yüksek Kurulunun mütalâası da almarak, Millî Eğitim, Turizm ve Tanıtma, İmar ve İskân ve Maliye Bakanlıklariyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından müştereken tespit olunur. Adı geçen Genel Müdürlük ve ilgili bakanlıklar bu yerlerden lüzumlu görülenlerini istimlâke veya istimlâk etmeksizin bakım ve onarımını temin etmek üzere sahiplerine veya diğer ilgililere gereken hallerde bedel ödemeye veya bu hizmeti bizzat yapmaya selâhiyetlidirler.

Muhafazası gereken eski eserlerin etrafında imar planında gösterilen veya planı olmayan yerlerde İmar Nizamnamesinde veya Talimatnamede belirtilen veya Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca tespit edilen mesafe içinde bulunup da istimlâki gereken özel mülkiyetteki binalı ve binasız arazi ve arsaların istimlâki, belediye hudutları içinde veya mücavir sahalarda iseilgili belediyelere, bu sahaların dışında ise özel idarelere veya ilgili bakanlıklara veya Vakıflar İdaresine eski eserlerin altında, içinde veya bitişiğinde olup da, onların bakım ve onarımı için alınması gereken veya eski eserle bir bütünlük teşkil etmek üzere muhafazası istenen gayrimenkullerin istimlâki ise, bu eserlere bakmakla vazifeli amme müesseselerine aittir. Bu fıkra şümulüne giren yerlerdeki amme müesseselerine ait gayrimenkuller veya bu müesseselerin idaresinde bulunan yerler özel mülkiyete intikal ettirilemez.

Her hangi bir belediyenin hududu veya mücavir sahası içinde kalan ve yukarıdaki fıkrada sözü gecen koruma mesafesine rastlayan amme müesseselerine ait arazi ve arsalar hakkında da 31 inci madde hükümleri tatbik olunur.

Bu maddeyle;

tarihi veya mimari değeri bulunan eski eserlerin neler olduğu sıralanmış ve bunlarla bütünlük oluşturan eski sokak ve meydancıkların korunmasından söz edilerek bu eski eserlerin korunmasına dair esasların GEEAYK görüşü de alınarak ilgili kuruluşlarca ortak olarak saptanacağı hükmü getirilmiştir.

1960'ların sonu, 1970'lerin başında koruma alanında, tekil eski eser korumasından eski eserlerin oluşturduğu doku korumasına doğru bir yaklaşımın benimsenmeye başladığı anlaşılmaktadır. Ancak bu girişimler parçacı ve palyatif niteliktedir.

Koruma alanında göreli olarak ilk bütüncül koruma çerçevesi 25.04.1973 tarihli 1710 sayılı "Eski Eserler" yasasıyla çizilmiştir.

1710 sayılı Eski Eserler yasasıyla:

- Sit, Tarihi Sit, Arkeolojik Sit, Ören Yeri, Tabii Sit gibi yani koruma statü alanları şehircilik ve koruma pratiklerine girmiştir.
- Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) Eski Eserler yasasının en önemli karar mekanizması olarak varlığını sürdürmüş ve merkezi konumu güçlendirilmiştir. GEEAYK tarafından gerekli görüldüğünde yürürlükteki imar planları revize edilebilecektir.
- İmar planları yapılırken, 1970'lerde Kültür Bakanlığı'ndan önce Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görüşü zorunlu hale gelmişti.

Eski Eserler Yasası tarihi çevrelere sahip yerleşmelerde eski eserlerin tescili ve sit alanlarının sınırlarının saptanması konularında etkili olmuştur. GEEAYK ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü koruma planlama ve uygulamalarında denetim ve karar mekanizması olarak yerini almıştır.

Ancak sit alanlarının planlanması ve uygulanması aşamalarında izlenecek kurallar, koruma esas ve ilkeleri gibi konular yasada yer almadığı için, imar planlarının hazırlanma ve uygulama pratiklerinde örnek olaylara göre gerek planı hazırlayan ve denetleyen kurumlar ve gerekse GEEAYK tarafından çözümler bulunarak geliştirilmiştir.

1976-1980 arasında hazırlanıp onaylanan Foça İmar Planı ve Foça-Yeni Foça Kıyı Kesimi Nazım İmar Planı, 1710 sayılı Eski Eserler Yasası kapsamında nasıl bir planlama pratiğinin yapıldığını göstermesi açısından iyi bir örnektir.[5] Foça planlama çalışmaları İller

[5] "40 Yıl Sonra Foça Koruma Planı Üzerine Bir Söyleşi", Ömer H. Kıral, Selçuk Yener, Planlama Dergisi, 28/3, Şehir Plancıları Odası, 2018.

Bankası'nın plancı uzmanlarınca, Kültür Bakanlığı uzmanlarıyla işbirliği ve eşgüdümle yürütülmüştü. Eski eserlerin sınıflandırılması ve tescili Kültür Bakanlığı bünyesine geçen Eski Eserler ve Müzeler Genel müdürlüğü uzmanlarınca yapılmıştı. Sit alanlarının sınıflandırılması ve sınırlarının tespit edilmesi koruma kararlarıyla ilişkili olarak iki kuruluşun uzmanlarınca yapılmıştı. Koruma planlamasına esas olacak bu çalışmalar Şekil 1 de "Doğal ve kültürel değerler arazi kullanımı" paftasında görülmektedir. Sit alanlarının korunmasına yönelik plan kararları üretilmiştir. Ayrıca planlama alanının bütünündeki her türlü yapılaşmayı denetleyecek "Foça Kenti Tarihi ve Doğal Değerlerini Korumaya Yönelik İmar Planı Yönetmeliği" hazırlanmış, GEEAYK uygun görüşüyle İmar ve İskan Bakanlığı tarafından 1981 de onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Korumayla ilgili yapılaşma koşullarını denetleyen bu yönetmelik o dönemin öncü ve örnek yasal belgelerinden olmuştur. Nazım plan ölçeğinde yeni gelişme alanları ve yapılaşmaları sit sınırları dışına yönlendiren makroform geliştirilerek, tarihi çevre üzerindeki baskıların azaltılması stratejileri benimsenmiştir.

Günümüze kadar diğer yerleşmelerimizde de olduğu gibi Foça kenti ve Foça – Yeni Foça kıyı bandında da spekülatif plan değişiklikleri, ihmaller, köhneleştirme süreçleri, koruma teşvik ve araçlarının yetersizliği, koruma bilincinin eksikliği, kaçak yapılaşmalar gibi olumsuzluklar doğal ve kültürel değerlerde geri dönülmez tahribatlara neden olmuştur. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen Foça tarihi çevresi, kenti ve kıyısı doğal ve kültürel karakterini koruyabilmiştir.

Şekil 1: Foça, Doğal ve kültürel değerler arazi kullanımı

Foça'nın günümüze kadar varlığını sürdürmüş bu doğal ve kültürel değerlerin korunmasında şüphesiz yerel yönetimin, daha sonraki koruma planlama çabalarının, koruma bilincine sahip sivil toplumunun katkısı da olmuştur. Bu süreçte 1981 planının da koruma çabalarını başlatıcı önemli bir katkısının olduğunu düşünüyorum.

1973 de yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Yasası, uygulama alanındaki planlama pratikleri ve deneyimlerinden elde edilen bilgilerle ikincil mevzuatlarla geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak 10 senelik bir uygulama döneminde özellikle koruma planlamasının standart imar planı mevzuatıyla ele alınmasının doğurduğu sorunlar, koruma planlarının temel niteliklerinin belirsizliği, plan yapımı, denetimi ve onaylama süreçleri ile ilgili merkeziyetçi bir kurumsal yapının getirdiği bürokratik sorunlar ile her soruna GEEAYK yoluyla çözüm aranmasının getirdiği işlem yoğunlukları ve yığılmalar sonucunda koruma alanında yeni bir yasal çerçeveye gereksinim olduğu ortaya çıkmıştır.

21 Temmuz 1983 tarihinde 2863 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir.

2863 ile:

- Eski eser kavramı yerine doğa ve kültür varlıkları kavramı tercih edilmiş ve tanımlanmıştır.
- Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) deyim olarak yasaya girmiş, ancak tanımı yapılmadığı için uygulama sürecinde ikincil mevzuatla dar kapsamlı düzenlenmiştir.
- Sit kavramı tanımlanmıştır.

Koruma alanında tek merkezi otorite olan GEEAYK yerine Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ile Bölge Kurulları oluşturulmuştur. Bölge Kurulları 4 atanmış görevli ve Üniversitelerce seçilen 5 akademisyen (arkeoloji, mimarlık, sanat tarihi, şehircilik, peyzaj mimarisi) olmak üzere 9 üyeden oluşturulmaktadır. Koruma konusunda uzman akademisyenlerin ağırlığı vardır. Uzman görüşüne önem verildiği anlaşılmaktadır. Ancak 1987 yılında 3386 sayılı yasa Bölge Kurullarının çoğulcu ve akademisyen çoğunluğuna dayalı yapısı değiştirilmiştir. Koruma kurullarındaki üniversitelerin seçeceği akademisyen sayısı 2 ye indirilmiş, Bakanlıkça atanmış üye sayısı ve projeye göre çağrılacak kamu yöneticilerinin sayısı artırılmış, çoğunluk atanmış üyelere geçmiştir. Bu tür değişikliklerin arka planında koruma karşıtı imarcı zihniyete sahip çıkar gruplarının, kültür varlıklarını ortadan kaldırılarak yeni yapılaşmaya açmak isteyen girişimlerin bulunduğu anlaşılmaktadır.

2863 sayılı yasada adı belirtilen koruma amaçlı imar planının tanımı yapılmadığı için koruma planları klasik imar planı yöntemleriyle hazırlanmaya devam edilmiştir. İkincil

koruma mevzuatıyla bazı tanım ve açıklamalar yapılmaya başlansa da önemli ölçüde bölge kurullarının görüş ve kararlarıyla koruma planlamasının fiziki bakış açısıyla kapsamı belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak imar planları gibi koruma amaçlı imar planları da fiziki nitelikli planlardır. Nasıl, kimler tarafından, hangi uygulama araçları kullanılarak uygulama yapılacağı, sosyal ve ekonomik boyutlarla bütünleşik koruma yaklaşımı, zamanlaması, bütçesi gibi konular koruma amaçlı imar planlarının kapsamı içinde olmamıştır. Koruma planlama pratikleri bazı istisnalar dışında sit alanlarında imar mevzuatının sınırları içinde tescilli yapı, sokak ve doku korumasını esas alan fiziki planlar olarak yapılagelmiştir. Sit alanlarında koruma çabalarını sahiplenen bir yerel örgütlenme modeli de oluşturulmamıştır.

1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı yasa kapsamındaki planlama pratikleri 20 yıl sürmüştür. 2000'lere gelindiğinde gerek uluslararası koruma kuruluşlarınca kabul edilen koruma tüzük ve belgelerinin oluşturduğu yeni koruma anlayışı; gerek dünya kültürel mirası koruma kurallarının gerektirdiği alan yönetimi planlama yaklaşımı; gerek ülkemizde yapılagelen koruma amaçlı imar planlama deneyimlerinden çıkartılan dersler; gerekse doğa ve kültür varlıklarındaki tahribat ve kayıplarının önlenebilmesi için ulusal kuruluşlarca hazırlanan belgeler; ve benzeri çabalar kapsamlı bir koruma yasal çerçevesinin ele alınması için zemin hazırlamıştır.

14.07.2004 yılında yukarıda özetlenen gelişmeler sonucunda 2863 sayılı Koruma Yasasında 5226 sayılı Yasayla önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda iki önemli yeni değişikliğe dikkat çekmek isterim:

- Sit alanlarında katılımcı yerel sahiplilik modellerinin planlama çalışmaları kapsamında oluşturulması; sitlerin niteliklerine göre belediyeler veya Bakanlıkça alan yönetimlerinin oluşturulması ve yönetim planlarının yapılması.
- Özellikle kentsel sit alanlarında yapılacak koruma planlarının koruma stratejileriyle bütünleşecek biçimde tarihi çevrenin çöküntüleşmesinin asıl nedenlerinden olan yoksulluk ve işsizlik sorunlarına odaklanarak sosyal ve ekonomik yapıda iyileştirme stratejileriyle birlikte ele alınması.

Bu yeni çerçeve içinde kentsel sitler içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarının iyileştirmesi için istihdam ve katma değer yaratan stratejilerin geliştirilmesini; program alanları olarak sağlıklaştırma ve yenileme alanlarının saptanması ve projelerin tasarlanmasını; koruma uygulama sürecinin etaplanmasını; alan yönetim modelinden farklı olarak koruma eylem planlarının gerçekleştirilmesinde katılımcı bir uygulama sürecinin oluşturulması için yerel sahiplilik modellerinin geliştirilmesini; uygulamanın finansmanın nasıl yapılacağını içerecek şekilde hedefler, araçlar ve stratejilerin geliştirildiği stratejik bir koruma planlama türüne dönüştürüldü.

Böylece koruma planları; kültür varlıklarının fiziki olarak korunması, restorasyonu ve güçlendirilmesiyle birlikte bu tarihi çevrenin ayrılmaz bir parçası olan toplumsal ve ekonomik yapıyı, faaliyetleri ve yaşamı da güçlendirecek biçimde bir koruma planlama ve uygulama süreciyle bütünleştirildi.

Tarihi çevrelerde yaygınlaşan çöküntüleşme süreçlerinin arkasında korunacak yapıların restorasyonu yerine bu alanları imara açarak rant elde etme amaçlı girişimlerinin bulunduğunu gözlemliyoruz. Tarihi çevrelerde herhangi bir bakım ve koruma girişimi yapılmadan kentsel sit alanları kendi haline terk edilerek çöküntüleştiriliyor. Bir süre sonra alanın bakımsız ve haraplaşmış görüntüleri gerekçe gösterilerek ucuza kapatılan tarihi dokudaki gayrimenkullerden yüksek rant elde etmek için yenileme projeleri uygulamaya sokuluyor. Bilinçli politikalarla çöküntüleştirilmiş bu alanlarda genellikle toplumun en yoksul ve işsiz kesimlerinin yaşadıklarını gözlemliyoruz. Bu alanlarda işyerleri kapanıyor, iflaslar artıyor. Giriş katları işyeri olan binaların üst katlarında depolar yer almaya başlıyor ve bazı katlar boş kalıyor. Yapıların bakımı yapılmıyor ve haraplaşma süreci giderek artıyor, güvensiz çevreler oluşuyor. Tarihi doku içindeki bazı yapılara kiracı bulunamıyor ve tamamen terk ediliyor. Terk edilen tescilli yapılar bakımsızlıktan çürümeye başlıyor zamanla çökmeler başlıyor.

Tarihi çevrelerde tescilli yapıların korunabilmesi ve bu çevrelerin mekânsal kalitesinin iyileştirilmesi ancak bu alanlar içinde faaliyet gösteren işyerlerinin ve bu alan içinde yaşayan hane halklarının sosyal ve ekonomik sorunlarının analiz edilmesine ve koruma ve canlandırma programlarıyla bütünleşik iyileştirme, güçlendirme, doku koruması gibi çeşitlendirilmiş sosyoekonomik eylem planlarıyla, gerçek anlamda koruma planlarının hazırlanmasına bağlı kalıyor. Bu süreçte tarihi çevrelerde başarılı bir uygulama yapılabilmesi için katılımcı yerel sahipliliğin örgütlenmesi, koruma plan, program ve eylem planlarıyla bütünleşik uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi gerekiyor. İşte 5226 sayılı yasayla 2863 sayılı kanuna getirilen yeni koruma planlama anlayışı sosyal ve ekonomik politika ve eylem planlarıyla bütünleşik bir korumayı amaçlıyor.

Koruma planlama sürecindeki bu olumlu gelişmeler acaba şehircilik ve koruma imar planlama pratiğine ne kadar yansıdı? Acaba kentsel sit alanları için hazırlanan koruma amaçlı imar planlarında, tarihi çevrede faaliyet gösteren işyerleri ve bu alanlarda yaşayanların sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için ne tür iyileştirme hedefleri, araçları ve stratejileri geliştirildi? İstihdam ve katma değer yaratan stratejiler ile koruma, sağlıklaştırma, iyileştirme stratejileri bütünleştirildi mi? Sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerinin etaplanması programlanması ve uygulamanın finansmanı için yeni araçlar ve plan kararları üretildi mi? Plan sınırları içinde ne tür katılımcı yerel sahiplilik ve alan yönetim modelleri geliştirildi? Sosyal, ekonomik ve yönetimsel plan kararları ile koruma kararları nasıl entegre edildi?

Bu soruların yanıtları konusunda bilimsel araştırmalara dayalı yeterli bir bilgiye sahip değiliz. Sorumlu kuruluşlarca ciddi bir izleme ve denetim yapılıyor mu bilemiyoruz. Sorumlu kuruluşların internet sayfalarında da bu konularda hiç bir bilgiye rastlayamıyoruz.

Ancak genel olarak koruma meslek alanında ve planlama pratiğindeki gelişmelere bakarak

- 5226 sayılı yasayla eski eserler mevzuatına getirilen yeniliklere rağmen uygulamada tam tersine gelişmelerin sürdüğü;
- doğa ve kültür varlıkları üzerindeki baskıların arttığı;
- sit alanlarının sınırlarının daraltıldığı ve derecelerinin düşürüldüğü;
- tescilli eserlerin tescillerinin kaldırılarak yıkıldığı;
- koruma kurullarının yapısının değiştirilerek korumacı akademisyenler yerine atamayla kurul üyelerinin görevlendirildiği;
- sit alanları için hazırlattırılan koruma amaçlı imar planlarının mahkemelerce şehircilik ve koruma ilkelerine aykırı olması nedeniyle iptal edildiği;
- koruma planlama sürecinde halk katılımı, sivil toplum ve meslek odalarının katılımının yasal değişikliklerle ortadan kaldırıldığı

gibi bir çok olumsuz gelişmeleri sıralamak mümkündür.

2004'den sonrası dönem maalesef koruma çabaları ile koruma karşıtı girişimlerin sürekli karşı karşıya geldiği ve bu karşıtlıktan en çok doğa ve kültür varlıklarının kaybettiği bir dönem oldu.

Bu dönemi daha iyi değerlendirmek için yasal ve kurumsal değişikliklere de bakmak gerekir.

Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yasası'nda 2004 yılında yapılan kurumsal yapı ve finansman araçlarıyla ilgili değişikliklerin ne kadar hayata geçtiğine dair bir değerlendirme yapmaya çalışalım.

KUDEB Koruma Uygulama Denetim Birimleri:

Yasada, belediyeler ve il özel idareleri bünyesinde Koruma Uygulama Denetim Birimlerinin (KUDEB) oluşturulması öngörülmüştü. Bakanlık verilerine[6] göre günümüze kadar Belediyelerde 51 adet, İl Özel İdarelerinde ise İmar ve Kentsel İyileştirme Müdürlükleri bünyesinde 12 adet KUDEB bürosu kurulduğu belirtiliyor. Oluşturulan bu birimlerin kurumsal kapasiteleri, uzman sayıları, bilgi ve deneyim düzeyleri, bütçeleri konusunda kamuya açık bir veri tabanı bulunmamaktadır. Ancak genel olarak belediye ve özel idare planlama birimlerinde, özel olarak da koruma uygulama denetim birimlerinde yeterli sayıda, bilgi ve deneyime sahip uzmanların bulunmadığı gözlenmektedir.

Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon proje Ofisleri ve Sertifikalı Yapı Ustası Okulları:

Koruma mevzuatında, İl özel idareleri bünyesinde ise rölöve, restitüsyon, restorasyon proje ofisleri ve sertifikalı yapı ustası yetiştirecek okullarının kurulması öngörülmüştü. Bu proje ofislerinin kurulması kültür varlıklarının restorasyon projelerinin yapılması açısından önemli bir teknik destek hizmeti olacaktı. Koruma konusunda uzmanlaşacak sertifikalı yapı usta okulları ise çağdaş koruma konularında eğitimli ve restore edilecek yapıların inşaatında uzmanlaşacak yapı ustalarının yetiştirilmesini sağlayacaktı. İl özel idarelerinin web sayfalarında kurulmuş KUDEB büroları ile ilgili bilgiler verilmesine karşılık proje ofisleri ya da yapı ustası okullarının kurulduğuna dair herhangi bir bilgi verilmemiş olmasına dayanarak bu çok önemli yeni kurumsal düzenlemelerin il özel idareleri örgütsel bünyesinde maalesef uygulamaya geçmemiş olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bu olumsuzluklara karşın İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Ahşap ve Taş Eğitim Atölyelerinde restorasyon işlerinde eleman yetiştirilmesi için eğitim verilmesi yerel yönetimlere olumlu bir örnek olmaktadır.

Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı:

2004 yılında koruma mevzuatında yapılan değişiklikle, "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" uygulamasına geçilerek illerde, tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u oranında bir pay belediyelerce tahsil edilerek il özel idarelerince açılan özel bir hesapta biriktirilmeye başlanmıştır.

Kültür varlıkları koruma projeleri kapsamında kamulaştırma, projelendirme ve uygulama işlerinin finansmanı amacıyla formüle edilen bu finansman aracı, ulusal bir fon olarak değil, il düzeyinde toplanan vergilerin il sınırları içindeki projelere tahsis edilmesi olarak

[6]https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44966/koruma-uygulama-ve-denetim-burolari-kudeb.html

düzenlenmiştir. Türkiye'de 2005-2016 arasında tahsil edilen katkı payı toplamı 3.165 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2016 değerleriyle bu 900 milyon dolarlık bir büyüklüğe eşittir[7].

Katkı payları il düzeyinde toplanıp il sınırları içinde harcanabildiği için gerçekçi bir değerlendirme yapmak için il düzeyindeki verilere bakmak gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda seçilmiş bazı illerde 2005-2014 arası tahsil edilen ve çeşitli projelere kullandırılan katkı paylarının dağılımı görülmektedir[8].

Emlak vergisi % 10'undan oluşan Katkı Payının dağılımı 2005-2014

İller	Emlak vergisi Katkı payı özel hesap toplamı	Kullandırılan	Proje sayısı	Kullanım oranı (%)	2014 Nüfusu*	Kişi başına toplanan emlak vergisi (TL)*	Proje başına kullanılan yardım*
İstanbul	837.579.930	710.789.354	5.392	84,86	14.377.018	58,26	131.822,95
Ankara	301.014.065	77.484.925	100	25,74	5.150.072	58,45	774.849,25
İzmir	253.784.010	27.616.434	349	10,88	4.113.072	61,70	79.130,18
Bursa	170.823.412	75.329.930	360	44,10	2.787.539	61,28	209.249,81
Muğla	58.370.979	15.582.573	93	26,70	894.509	65,25	167.554,55
Gaziantep	42.873.640	20.579.699	72	48,00	1.889.466	22,69	285.829,15
Şanlıurfa	6.468.793	2.077.601	8	32,11	1.845.667	3,50	259.700,13
Amasya	3.231.535	1.123.542	14	34,77	321.913	10,04	80.253,00
Mardin	1.697.682	62.910	5	37,10	788.996	2,15	12.582,00
TÜRKİYE	**2.362.318.615**				**77.695.904**	**30,40**	

Kaynak: Evrim Ulusan, Financing the preservation of historical buildings in Turkey, JFA 2018/2, 251-267

*Yazar tarafından hesaplanmıştır

Zengin illerde toplanan katkı payının kişi başına düşen ortalaması, Türkiye ortalamasının iki katı kadardır. Göreli olarak zengin olmayan illerde ise kişi başına toplanan katkı payları örneğin Şanlıurfa'da 3,5 liraya, Mardin'de ise 2 liraya kadar düşmektedir. Bu illerde katkı payı kullanım oranları da gerçekleştirilen proje sayıları da çok düşüktür. Bir çok ilde toplanan paranın yarıdan fazlası harcanamamaktadır. Ancak bu illerdeki; Mardin, Şanlıurfa ve Amasya gibi illerdeki kültür varlıklarının çokluğu ve yüksek değerleri dikkate alındığında yasada kurgulanan bu finansman aracının iller arasında adil olmayan eşitsizliklere neden olduğu görülmektedir. Bu illerdeki gerek özel idareler gerekse belediyelerin proje hazırlama ve uygulama yapma konularında deneyimli uzmanlaşmış teknik kadroları son derece azdır. Ayrıca emlak değerlerinin çok yüksek olmadığı, beyanname verenlerin azlığı ve toplanmasındaki güçlükler dikkate alındığında, il düzeyinde tahsil edilen katkı payları düşük kalmaktadır.

Tahsil edilen katkı paylarının kullanım oranları ise İstanbul dışında neredeyse bütün illerde düşüktür. Bu finansman aracının illerdeki kültür varlıklarının önemleri, öncelikleri ve sayıları; yerel yönetimlerin proje hazırlama teknik kapasitesindeki farklılıklar; tahsil edilen emlak vergilerinin düzeyi; katkı payının kullanım yerleri, hibe ve teşvik önlemleri;

[7]Evrim Ulusan, Financing the preservation of historical buildings in Turkey, JFA 2018/2, 251-267

[8] Evrim Ulusan, Financing the preservation of historical buildings in Turkey, JFA 2018/2, 25

kullandırılmayan katkı paylarının uygun koşullu krediye dönüştürülmemesi gibi konuları irdeleyerek gözden geçirilmesi ve ulusal düzeyde yeniden formüle edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Ancak bu maddede bir kaç palyatif yasal değişiklikler yapılmasına rağmen günümüze kadar sorunun özünü dikkate alan bir girişim yapılmamıştır.

TOKİ Restorasyon Kredisi:

2004'deki yasal değişikliğe göre Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullandırılır denilmektedir.

2005 senesinden 2016 sonuna kadar sadece 726 kültür varlığı için kredi açılmıştır. Aşağıdaki tabloda[9] 2005 ila 2016 tarihleri arasında TOKİ tarafından açılan proje sayıları ve verilen krediler 2016 fiyatlarıyla görülmektedir. Kredi açılan projeler için ortalama 131.069 TL kredi tahsis edilmiş olduğu hesaplanmıştır.

523 kültür varlığı restore edilmiştir. Proje başına 137.834 TL kredi kullanılmıştır.

TOKİ Tarafından 2005-2016 yıllarında Kullandırılan Restorasyon Kredileri

DÖNEM	KREDİ AÇILAN PROJE SAYISI	G.KABULÜ YAPILAN PROJE SAYISI	TAHSİS EDİLEN KREDİ MİKTARI	ÖDENEN KREDİ MİKTARI	Kullanılan kredinin tahsis edilen krediye oranı*	G. Kabulü Yapılan proje başına kredi miktarı*	Kredi açılan Proje başına kredi miktarı*
2005	16	16	2.562.473,50	2.562.473,50	1,00	160.154,59	160.154,59
2006	50	50	7.262.155,37	7.262.155,37	1,00	145.243,11	145.243,11
2007	34	34	4.943.533,41	4.741.165,41	0,96	139.446,04	145.398,04
2008	54	54	7.015.042,57	7.015.042,57	1,00	129.908,20	129.908,20
2009	80	79	9.573.561,22	8.891.443,55	0,93	112.549,92	119.669,52
2010	38	36	4.581.660,58	4.085.532,58	0,89	113.487,02	120.570,02
2011	70	61	8.362.830,12	7.530.888,84	0,90	123.457,19	119.469,00
2012	94	67	11.512.008,63	8.966.486,78	0,78	133.828,16	122.468,18
2013	69	49	9.003.269,83	7.311.241,95	0,81	149.209,02	130.482,17
2014	66	29	8.465.548,77	5.520.751,57	0,65	190.370,74	128.265,89
2015	76	28	10.779.548,91	6.174.434,84	0,57	220.515,53	141.836,17
2016	79	20	11.094.950,16	2.025.779,30	0,18	101.288,97	140.442,41
TOPLAM	726	523	95.156.583,07	72.087.396,26	0,76	137.834,41	131.069,67

Table 8. Loans Provided by the Mass Housing Development Administration (TOKI) between 2005 and 2016 (inflated to 2016 values). Source: Mass Housing Development Administration. [https://www. toki.gov.tr/restorasyon-kredileri] (Access Date 22.03.2017)

Kaynak: Evrim Ulusan, Financing the preservation of historical buildings in Turkey, JFA 2018/2, 251-267

2016 fiyatlarının hesaplanması

* Yazar tarafından hesaplanmıştır

Kullanılan kredinin tahsis edilen krediye oranı % 76'dır. 2016 da bu oran % 18'dir. Türkiye'de 69.106 tescilli Kültür varlığının olduğu dikkate alındığında 11 senede ancak 726 kültür varlığına kredi verilmesi bu uygulamanın ne kadar göstermelik olduğunu

[9] Evrim Ulusan, Financing the preservation of historical buildings in Turkey, JFA 2018/2, 251-267. TOKİ web sayfasında 2018 yılındaki verilere göre.

kanıtlamaktadır. TOKİ 2000 öncesinde olduğu gibi konut kooperatiflerine kredi vermek yerine doğrudan konut inşaatına ve özelliklede piyasacı kat karşılığı ya da hasılat karşılığı modellerine yönelmiştir. Bu nedenle verilen kredi miktarı azalınca bu kredilerin % 10'unun oluşturan restorasyon kredilerinin toplamı da azalmıştır. Bu nedenle restorasyon kredilerinin TOKİ yıllık bütçesi ve gelirlerinin % 10'u olarak hesaplanması bu kredilerin etkinliğini artırabilecektir. Ayrıca her ildeki öncelikli projelerin sadece Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca değil belediyelerin de katılımıyla belirlenmesi daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Taşınmaz Yapılanma Aktarım Hakkı:

5226 sayılı yasayla koruma mevzuatına imar hakkı transferine benzer bir uygulama aracı eklenmiştir. Yapılanma hakları kısıtlanmış tescilli kültür varlıklarının yapılanma hakları imar planlarında aktarım alanı olarak planlanmış yerlere transfer edilebilecektir. Böylece imar hakkı transferi uygulama aracı ilk kez imar ve şehircilik mevzuatına 2863/5226 sayılı yasayla girmiştir.

Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı bu uygulama aracının genel olarak ne anlama geldiğini, tescilli yapıların korunması sürecindeki operasyonel önemini kavrayamamıştır. Meslek odaları ve üniversitelerin ilgili bölümleri de bu uygulama aracını yeterince sahiplenmemişler, gündemlerine almamışlar ve Bakanlık bürokrasisine bu uygulama aracının uygulamaya geçirilmesi için baskı yapmamışlardır. Bu planlama aracının nasıl uygulanması gerektiğine dair Bakanlık içinde bir ön çalışma yapılmaya çalışılmışsa da sonuç alınamamıştır. Aradan 15 sene geçmesine karşılık bu planlama aracı unutulmuş, koruma ve şehircilik meslek alanı önemli bir olanaktan yoksun kalmıştır.

Kültür varlıklarına verilen proje ve uygulama destekleri:

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kültür varlıklarına verilen proje ve uygulama destekleri koruma alanındaki bir diğer finansal araçtır.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca Kültür Varlıklarına verilen Destek 2006-2016 2016 fiyatlarıyla

YIL	TOPLAM BÜTÇE	PROJELERE DESTEK			Proje başına ortalama destek*	UYGULAMAYA DESTEK			Uygulanan proje başına ortalama destek*	TOPLAM HARCANAN MİKTAR
		MÜRACAAT SAYISI	DESTEKLENEN PROJE	SAĞLANAN MİKTAR		MÜRACAAT SAYISI	DESTEKLENEN UYGULAMALAR	SAĞLANAN MİKTAR		
2006	10.765.993,00	1613	240	3.552.410,60	14.801,71	260	37	3.159.161,11	85.382,73	6.711571,71
2007	10.406.700,00	2185	139	1.866.307,20	13.426,67	362	92	6.165.900,00	67.020,65	8.032.207,20
2008	13.920.000,00	1223	288	3.638.644,50	12.634,18	480	135	6.357.926,94	47.095,76	9.996.571,44
2009	13.212.720,00	1108	247	3.691.430,80	14.945,06	562	154	5.849.272,44	37.982,29	9.540.703,24
2010	18.109.280,00	972	329	4.378.141,10	13.307,42	482	212	7.776.973,60	36.683,84	12.155.114,70
2011	17.268.850,00	1073	325	4.389.130,60	13.505,02	512	227	7.353.338,00	32.393,56	11.742.468,60
2012	16.589.010,00	988	276	3.334.446,50	12.008,86	615	205	9.434.100,00	46.020,00	12.748.546,50
2013	16.200.000,00	824	302	3.721.700,40	12.323,51	595	238	8.719.200,00	36.635,29	12.440.900,40
2014	15.597.900,00	681	428	2.445.029,10	5.712,68	517	307	8.638.795,00	28.139,40	11.083.824,10
2015	16.078.080,00	648	295	1.925.062,80	6.525,64	512	259	10.947.680,00	42.269,03	12.872.742,80
2016	16.199.000,00	572	367	4.271.823,00	11.639,84	440	223	8.614.000,00	38.627,80	12.885.823,00
TOPLAM	164.347.533,00	11.882	3.236	37.194.126,60	11.493,86	5.337	2.089	83.016.347,09	39.739,75	120.210.473,69
Yıllık ortalama*	14.940.684,82	1.080	294	3.381.284,24	11.493,86	485	190	7.546.940,64	39.739,75	10.928.224,88

Table 5. Grants Distributed by the Ministry of Culture and Tourism to Project Preparation and Implementation Works between 2005 and 2016 (in TL, inflated to 2016 values). Source: General Directorate of Cultural Heritage and Museums, 2016.

Kaynak: Evrim Ulusan, Financing the preservation of historical buildings in Turkey, JFA 2018/2, 251-267

* Yazar tarafından hesaplanmıştır

2006-2016 arasında 10 senede 3236 proje 2089 uygulama desteklenmiştir. 10 senelik dönem içinde yılda ortalama 294 Proje desteklenmekte proje başına ortalama 11.493 TL düşmektedir. Uygulamalara bakılacak olursa yılda ortalama 190 kültür varlığının uygulaması desteklenmekte ve kültür varlığı başına 39.739 TL ödenmektedir.

Ülkedeki kültür varlıklarının sayısı dikkate alındığında Bakanlığın verdiği destek mekanizmalarıyla yılda ortalama 190 - 200 kültür varlığının restorasyon uygulaması yapmakta olduğu dikkate alındığında, bu tempoyla devam edilirse kültür varlıklarının 150 sene içinde restore edilebileceği anlaşılıyor. Bakanlığın ya bu destekleri arttırması ya da yerel yönetimlere daha fazla kaynak aktararak, KUDEB bürolarını daha da güçlendirerek koruma çabalarını yerinde yaygınlaştırması tavsiye edilebilir.

Katılımcı KAİP Hazırlama Süreci:

2004 de Koruma mevzuatına koşut olarak 2005'de yürürlüğe giren yönetmeliğe göre koruma amaçlı imar plânlarının;

- ilgili meslek odaları,
- sivil toplum kuruluşları,
- üniversitelerin ilgili bölümleri,
- koruma alanı içinde yaşayan hane halkları, faaliyet gösteren işyeri sahipleri ve
- etkilenen hemşerilerin katılımı ile

koruma plan kararlarının oluşturulmasından önce sorunlar, olanaklar, vizyon, hedefler, araçlar, stratejilerin oluşturulması üzerine ve

sonra taslak planın görüşülerek koruma bölge kuruluna sunulacak son şeklini alması için en az iki toplantı düzenlenerek hazırlanması öngörülmüştü.

Yerelin önceliğini esas alan ve aşağıdan yukarıya katılımcı koruma planı hazırlama süreci 7 sene yürürlükte kaldı ancak 2011 de 648/49 sayılı KHK'nın 42. maddesi ile katılımcı planlama süreci ortadan kaldırıldı.

2005 tarihli KAİP Yönetmeliğinde tanımlanan katılımcı süreç ise 2017 yılında çıkartılan yönetmelikle (RG-5/1/2017-29939) iptal edilmiştir. Böylece koruma amaçlı imar planlarının katılımcı süreçlerle hazırlanma süreci tamamen ortadan kaldırılmıştır.

2004 den sonra 2863/5226 sayılı yasada yapılan değişikliklerle; bir yandan doğrudan ve temsili katılım süreçlerini kapsayan bu plan hazırlama yaklaşımı ortadan kaldırılırken diğer yandan yenileme/koruma kurulları aracılığıyla bazı önemli sit alanlarının sınırları daraltılmaya başlanmış, sit dereceleri düşürülmüş, tescilli kültür varlıklarının tescilleri

kaldırılmıştır. Sit alanları aynı zamanda yenileme alanlarına dönüştürülerek kentsel sit alanlarında koruma değil yenileme amaçlı planlar yapılmış; sit alanlarındaki tarihi dokular yerel siyasetçilerin parçacı bakış açılarıyla parsel parsel imara açılmıştır. Bütün bu koruma karşıtı girişimler, katılımcı planlama süreçlerinin ortadan kaldırıldığı ortamlarda, meslek odalarını, sivil toplum kuruluşlarını dışarda bırakarak kapalı kapılar arkasında yapılmıştır..

Koruma kurullarındaki korumacı akademisyenler yerine atama üyelerin tayini:

1983 de 2863 ile oluşturulan Koruma Bölge Kurullarının daimi üyeleri 4 atanmış görevli ve Üniversitelerce seçilen 5 akademisyen (arkeoloji, mimarlık, sanat tarihi, şehircilik, peyzaj mimarisi) olmak üzere oluşturulmaktaydı. Koruma ile ilgili kararlarda koruma meslek alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin ağırlığı vardı.

1987 yılında ise 3386 sayılı yasa ile Koruma kurullarındaki üniversitelerin seçeceği akademisyen sayısı 2 ye indirildi ve Bakanlıkça atanmış üye sayısı 3 oldu ve ele alınacak konuya göre çağrılacak belediye, valilik veya kamu temsilcilerinin sayısı artırıldı, çoğunluk atanmış üyelere geçti.

2000'li yıllardan itibaren sit alanlarında koruma karşıtı girişimler arttı. Yerel yöneticiler tarihi dokuda acil kamulaştırmalarla yıkımlar yapmaya çalışarak yenileme amaçlı planlar hazırlattılar. Koruma kurullarındaki akademisyenlerin bazıları bu baskılara karşı direndiler. Örnek olarak Ankara Yenileme Kurulu'na onaylanması için sunulan "Ankara Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı"nı verebilirim. Kurul üyesi 2 akademisyen Ankara Yenileme Bölge Kurulu'nun 17 Mayıs 2007 tarihli toplantısında söz konusu yenileme planının onaylanmasına karşı çıkarak Kurul'dan istifa etmişlerdir. Daha sonra Kurulca onaylanan bu plana karşı meslek odalarının açtığı davalar sonucunda hem kurul kararı hem de belediye meclis kararı iptal edilmiştir. 2007'deki akademisyenlerin bu karşı çıkışı ve diğer kurullardaki akademisyenlerin benzer biçimde koruma karşıtı projelere karşı direnmeleri yerel ve merkezi düzeydeki siyasetçileri koruma kurullarının yapısını değiştirmeye yöneltmiştir.

Bu koruma ve koruma karşıtı gerilimlerin sonucunda 2011 yılında 648 sayılı KHK'nın 49 uncu maddesi ile koruma bölge kurullarında akademisyenlerin üniversitelerce görevlendirilmesine son verilmiş, atanmış daimi üye sayısı 7 ye çıkartılmıştır. Böylece koruma Kurulları tamamen atanmışlardan oluşturulmuştur. Sonuç olarak Bakanlık son 10 yılda tamamen kendi denetiminde istediği akademisyenler ve kişilerle koruma kurullarını oluşturmaktadır. Bir çok önemli kültür varlığının yıkılmasına bu atanmış kurullar onay vermiştir. Atanmış kurulların aldığı koruma karşıtı kararlara örnek olarak Ankara'daki tarihi İller Bankası Genel Müdürlük binasının yıkım kararı verilebilir. Bir başka örnek ise Ankara'daki koruma kurulunun 2016'da Anafartalar çarşısı, Ulus İşhanı, 100. Yıl Çarşısı

yıkım kararı gösterebilir. Mahkeme bu kurul kararlarını iptal etmiştir. Kurullar bütün bu mahkeme kararlarına rağmen görevlerine devam etmektedirler.

Koruma kurul toplantılarına meslek odalarının gözlemci sıfatıyla katılma haklarının ortadan kaldırılması:

2004 yılında 5226 sayılı yasayla ilgili meslek odaları Kurul toplantılarına istediklerinde gözlemci olarak katılma hakkı kazanmışlardı. Meslek oda temsilcileri Koruma Kurulu toplantılarına düzenli olarak katılıyor ve koruma esas ve ilkelerine aykırı kararlara karşı bilgileniyor ve hukuki mücadeleleri zamanında yapabiliyordu.

2011 tarihli 648 sayılı KHK ile ilgili meslek odalarının özgürce Koruma Kurulu toplantılarına katılmaları ilgili hüküm iptal edilmiştir. Yapılan düzenlemeyle meslek odalarının temsilcileri, koruma bölge kurulu müdürü eğer isterse, toplantılara gözlemci olarak katılabilecektir.

2000'lerin ikinci yarısında meslek odalarının yerel yönetimlerin koruma karşıtı proje ve uygulamalarına karşı hukuki mücadelelerinin önüne geçmeyi amaçlayan bu tür kısıtlamalar ve geriye götürücü değişiklikler sonucu katılımcı planlama süreci ortadan kaldırılmış, kurullar tamamen atanmışlardan oluşturulmuş ve meslek odalarının gözlemci statüsü ortadan kaldırılmıştır.

Koruma uzmanlık alanında koruma karşıtı girişimlerin artması:

2004 senesinde koruma mevzuatında yapılan yeniliklerden 1 sene sonra sit alanlarında esas olarak korumayı değil yenilemeyi amaçlayan bir mevzuat yürürlüğe sokuldu.

2005 senesinde 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması hakkında Kanun" adıyla koruma mevzuatına paralel bir yasal yapılanma yürürlüğe konuldu. Bu paralel yapılanmanın karar organı olarak yenileme amaçlı koruma kurulları[10] oluşturuldu. Bu kurullar sit alanlarında koruma esas ve ilkelerine aykırı kararlarla anılmaya başladılar.

Şehir Plancıları Odası başta olmak üzere bir çok meslek Odası ve sivil toplum kuruluşu 2005 den başlayarak sit alanlarındaki bu tür koruma karşıtı girişimlere karşı birlikte hareket etmeye başladı.

2005 sonrasında koruma karşıtı girişimlerin artması: Ulus örneği

Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 14.01.2005 gün ve 210 sayılı kararı ile 24.12.2004 tarih ve 5272 sayılı Belediye Kanununun 73'üncü maddesine dayanılarak "Ulus Tarihi ve Kültürel Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" oluşturmuş ve yürürlükteki "Ulus

[10]https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf

Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı"nı iptal etmiştir. Meclis bu iptal kararında *"... ilk sit kararının alındığı 1980 yılından itibaren Ulus Tarihi Kent Merkezinde köklü değişim/ dönüşüm sağlanamadığından mevcut dokudaki yapılar yıkılmaya, yıpranmaya yüz tutmuş, alan mezbelelik bir görünüm kazandığı..."* ifadeleri yer almıştır.

İlk olarak, Belediye Meclis kararındaki bu ifadeler aslında bir itiraf niteliğindedir. Belediyenin asli görevi aslında bu alanda yürürlükte olan koruma planına, program alanlarına göre tarihi dokuda koruma projeleri hazırlayıp uygulama yapmaktır. Çevrenin bakımlı ve temiz olmasını sağlamaktır. Halbuki belediye bu alanlarda görevlerini yerine getirmeyerek tarihi dokuyu kendi haline terk etmekte, bu bölgelerin mezbelelik hale gelmesine seyirci kalarak çöküntü bölgeleri oluşturulmaktadır. Sonra yukarda alıntı yapılan gerekçelerle bu alanlar kentsel dönüşüm, gelişim ve yenileme alanı ilan edilerek imara açılmaktadır.

İkinci olarak, belediye meclisleri bir mahkeme kararı ya da koruma kurulu kararı olmadan koruma amaçlı planları iptal edemezler. Yani Belediye meclisinin 1990 onaylı koruma planını iptal kararının hukuki bir dayanağı da yoktur.

Ancak o dönemde belediyeler ve koruma kurulları aldıkları kararların kamu yararına olup olmadığına, hukuki olup olmadığına, şehircilik ve koruma ilkelerine, esaslarına, bilimsel ölçütlere uygun olup olmadığına bakmıyorlar, aldıkları kararları hızla uygulamaya başlıyorlardı. Meslek odaları ise bu koruma karşıtı kararlara, girişimlere karşı hukuki mücadele veriyorlar davalar açıyorlardı. Mahkemeler genellikle yürütmeyi durdurma kararları vermedikleri için davaların uzun sürmesi nedeniyle alınan kararlar uygulanıyor, yıkımlar gerçekleşerek kültür varlıkları, tarihi dokular ve çevreler yok oluyordu.

Şehir Plancıları Odası, bu dönemde, 2005 senesinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin almış olduğu 1990 koruma planının iptali kararına karşı dava açtı.

sürdü ve 30 Ocak 2008'de Mahkeme "Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi kararında hukuka ve mevzuata uygunluk bulunmamaktadır" kararını aldı.

Ancak Büyükşehir Belediyesi Ulus'ta "Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı'nı hazırlattı. Hassa planı olarak bilinen bu planını, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 17.05.2007 tarihinde uygun buldu. Hassa planı Ulus'un en canlı bölgesi olan Ulus meydanını çevreleyen ve mimari yarışmalarla elde edilmiş 100. Yıl Çarşısı, Ulus Çarşısı, Anafartalar Çarşısı, gibi yapıların bulunduğu yerden başlayarak Posta caddesine cepheli yapılar, Ulus hali ve tarihi belediye yapısına kadar olan ve merkezin en canlı alanının yıkılması öngörülmüştür. Söz konusu planda Osmanlı hanlarına özenilerek "Taşhan Kapalı Çarşı Alanı" adı altında bir mega strüktür hayali kurgulanmıştır. Bu plan koruma anlayışından uzak, merkezin en yoğun bölgesinde büyük bir yıkımı öngören ve tamamen yeni yapılaşmaya dayanan, ana ulaşım arterlerinin yer altına alındığı bir plandır.

Şehir Plancıları Odası önce Kurul kararının iptali daha sonra planın iptali istemiyle davalar açtı. Mahkeme, söz konusu Kurul kararını "Koruma Amaçlı İmar Planlarıyla ilgili ilke ve esaslara ve kamu yararına aykırı olduğundan, hukuka uygunluk bulunmamaktadır." gerekçesiyle 18.11.2008 tarihinde iptal etmiştir.

8.01.2009 tarihinde ise Hassa planını onaylayan Büyükşehir Belediye Meclis kararı da iptal edilmiştir.

Kurul kararlarının, belediye meclis kararlarının iptal edilmesine karşılık Belediyenin girişimiyle 21.01.2010'da Bakanlar Kurulu Ulus tarihi kent merkezini yenileme alanı olarak ilan etmiştir. Bu yenileme kararına Şehir Plancıları Odası dava açmıştır. Bilirkişi raporu olumlu gelmesine rağmen yürütmeyi durdurma verilmemiştir.

Davanın lehte sonuçlanacağı anlaşıldığından Çevre ve Şehircilik Bakanlığının talebiyle Bakanlar Kurulu'nca 22/6/2015 tarihinde Ulus tarihi kent merkezi yeniden yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Bu durumda Oda tarafından açılan dava konusuz kalmıştır. Ancak yeni bakanlar kurulu kararına karşı da dava açılmıştır.

Hassa planının iptal edilmesi üzerine Büyükşehir Belediyesi UTTA planlama bürosuna hazırlattırdığı "Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı" nı Meclis 15.3. 2013 gün 1871 sayılı kararıyla onaylamıştır. Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası bu planın iptali istemiyle dava açmıştır. Mahkeme yaptığı değerlendirmeler sonucunda meslek Odalarının istemlerine uygun olarak "... dava konusu Koruma Amaçlı Nazım İmar Planının Bilimsel Şehircilik İlkeleri'ne, Koruma Planlaması Tekniklerine, Venedik Tüzüğü'ne, korumaya ilişkin Ulusal ve Uluslararası yasal çerçeve ile kamu yararına aykırı olduğu sonucuna ulaşılmıştır." hükmünü vermiştir.

2005 tarihinde meslek odalarının Ulus tarihi merkez alanında, Büyükşehir Belediyesi Meclisinin hukuka, şehircilik ve koruma mevzuatına aykırı olarak 1990 onaylı Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı'nı iptal etmesiyle başlayan hukuki mücadele süreci, yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan çabalarla koruma karşıtı girişimlere karşı devam etmektedir.

Atanmış koruma kurullarının vermiş olduğu kararlar, belediye meclis kararları, yenileme alan kararları peş peşe mahkemelerce iptal edilmiştir. Ancak davaların uzun sürmesi, yürütmeyi durdurma kararlarının genel olarak verilmeyişi nedeniyle 2005 den bu yana geçen süre içinde Ulus'ta bazı önemli kültür varlıklarının tescilden düşürülmesine ve yıktırılmasına neden olmuştur. Tarihi yapı ve dokular, acil kamulaştırma kararlarıyla elde edilip yıktırılarak, koruma esas ve ilkelerine aykırı taklit yapılara ve sahte tarihi çevrelere dönüştürülmüşlerdir.

Tescilli yapıların Kurul kararıyla yıkılmasına bir örnek tarihi İller Bankası Genel Müdürlük binasıdır. 1935 yılında "Belediyeler Bankası" için açılan mimari proje yarışmasında Seyfi Arkan'ın projesi birincilik kazanmıştır[11]. Sonra adı İller Bankası olan bu yapı korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Gökçek belediyesi döneminde, aynısının başka bir yerde yapılmasına yönelik Koruma Kurulu kararı ile 2017'de yıktırılmıştır. Son dönemde atanmış kurullar kültür varlıklarının yıkılmasının üstünü bu tür kararlarla örtmeye çalışmaktadırlar. Ancak Mimarlar Odası Ankara Şubesinin açmış olduğu dava iki yıl sürmüş ve sonucunda Mahkeme "Gelecek nesillerin kültür varlığı olan bir yapıyı özgün özellikleri ile görebilme hakkı korunmamıştır" diyerek "… kentsel koruma planlaması esaslarına eser niteliği taşıyan kültür varlıklarının korunmasına ve kentsel koruma ilkelerine, ilgili mevzuat ve hukuka uyarlılık görülmediği.. " gerekçeleriyle Koruma Kurul kararını iptal etmiştir[12]. Ancak yürütmeyi durdurma kararının zamanında verilmemesi, davanın uzun sürmesi ve kararın iki yıl sonra verilmesi dolayısıyla geçen zaman süresi içinde tescilli kültür varlığının yıkılmasına neden olmuştur.

Kurul kararıyla kültür varlıklarını yıktırılmasına bir örnek daha verilebilir. Gökçek belediyesi 2004 yılı sonunda, hazırlattığı Ulus Tarihi Kent Merkezi Projesi kapsamında, Ulus tarihi kent merkezindeki Ulus İşhanı, Anafartalar çarşısı, 100. Yıl Çarşısı gibi Cumhuriyet dönemi modern mimarlık mirası olan yapıları yıkıp meydan yapacaklarını

[11]http://www.arkiv.com.tr/proje/iller-bankasi-belediyeler-bank-genel-mudurluk-binasi/6873
[12] https://t24.com.tr/haber/iller-bankasi-nin-yikilmasindan-iki-yil-sonra-iptal-karari,846004

açıkladı. Bu yıkımları gerçekleştirmek için 2005 yılının başında 1990 onaylı Ulus Koruma İmar Planı'nı iptal edildi, Ulus tarihi kent merkezinin tamamı yenileme alanı ilan edilerek acil kamulaştırmaya açık hale getirildi. Kentsel sit alanı bir gelişme alanı olarak kabul edildi ve hiç bir koruma endişesi olmadan imara açılmak istendi. Bu yazının daha önceki bölümlerinde koruma karşıtı bu girişimlerle ilgili hukuki mücadelelerin sonuçları açıklanmıştı. Bu bölümde kültür varlıklarına karşı yapılan koruma karşıtı girişimlere değinilecektir. Ulus tarihi merkezinin işyerlerinin en yoğun olarak bulunduğu Atatürk Anıtı çevresindeki bu büyük bir yıkımın durdurulması için meslek odalarınca ve işyeri sahiplerince davalar açıldı. Ancak bu hukuki mücadelelerde dava süreçlerinin uzaması nedeniyle Belediye 2018 de Anafartalar çarşısının ofis bloku yıktırdı[13].

Anafartalar Çarşısı ve Ulus İşhanı'nın yıkılmasına karşı çarşı yönetimleri de dava açmıştı. Mahkeme 2019 yılının başında çarşı yönetimlerini haklı buldu ve "Hukuka aykırılığı açık olan dava konusu işlemin, uygulanması halinde telafisi güç zararlar doğabileceği..." gerekçesiyle yürütmeyi durdurdu[14]. Mahkeme kararında Anafartalar Çarşısı'ndaki Seramik eserlerin korunması gereken kültür varlığı olduğuna vurgu yaptı.

31 Mart 2019'da yapılan belediye seçimlerinden sonra seçilen yeni yönetim mahkeme kararına uyarak Anafartalar Çarşısı ile Ulus İşhanı ve Ofis Bloğunun yıkmayacaklarını açıkladı. Ancak yeni belediye yönetimi, Gökçek döneminde başlatılan 100. Yıl Çarşısının yıkım kararının uygulanacağını ve yerine meydan yapılacağı açıkladı. Haziran 2020'de yıkım işlerinin ihalesi yapıldı. Mimarlar Odası Ankara Şubesi 100. Yıl Çarşısının yıkımının

[13]http://www.gazetesolfasol.com/blog/altindis-yikildi-gitti-nice-ankaralinin-bir-anisi-sikismistir-belki
[14]https://odatv4.com/ankaranin-tarihine-vurulmak-istenen-kepceye-mahkeme-dur-dedi-16021941.html

iptal edilmesine ilişkin dava açtı, ancak ihaleyi alan şirket yıkıma başladı. Yıkım sürerken daha önce 100. Yıl Çarşısı'nda işyeri olan bir esnaf tarafından açılan davada Mahkeme "Dava konusu işlemin tahliye ve yıkıma ilişkin olması ve uygulanması halinde telafisi güç zarar doğurabilecek nitelikte bulunması nedeniyle ..." yürütmeyi durdurma kararı verdi. Yıkım son anda durduruldu. 100. Yıl Çarşısı'nın yıkılmaması ile gerek meslek Odalarının, gerek sivil toplum kuruluşlarının gerekse bazı akademisyenlerin karşı tutumlarının ve görüşlerinin belediyeye iletilmesine rağmen bu görüşler dikkate alınmamış ve yıkıma başlanmıştı. Ancak 100. Yıl Çarşısı'nın yıkımını kendi hakkını savunan bir esnaf kurtarmış oldu. Bu örnekten zamanında gelen mahkeme kararlarının ve hukuki alanda hak aramanın ne kadar önemli sonuçlar doğurduğunu görmekteyiz. Yürütmeyi durdurma kararından sonra Dava nasıl sonuçlanacak ve sonucunda 100. Yıl Çarşısı yıkımdan kurtulabilecek mi, henüz bilemiyoruz.

Ulus tarihi merkezinde koruma karşıtı girişim örneklerinden anlaşılacağı üzere yerel yönetimler değişse de yerel siyasetçiler ve bürokratlar, kentsel sit alanlarında bu alanların sit statüsünde olduğunu göz ardı ederek her türlü imar operasyonu yapmaya kalkmakta ve gerçek anlamda koruma planı yapmadan parçacı projelerle, parsel parsel tarihi ve modern miras varlıklarını, değerlerini ortadan kaldırmaktadırlar. Meslek alanımızdaki bu koruma karşıtı girişimleri dikkatlice izlemek ve bu girişimlere karşı meslek alanımızı savunmak ve kültür varlıklarının korumak zorundayız.

Doğal ve kültür varlıklarının korunması sürecinde

Yeni arayışlar

Konuşmamın son bölümünde bu oturumda bizden istenen koruma alanında yeni arayışlar nelerdir sorusuna yanıt aramaya çalışacağım.

Bundan önceki bölümlerde koruma planlamasının gelişme sürecine ilişkin değerlendirmelerde bulundum. Koruma mevzuatının zaman içerisindeki önemli gelişme ve değişme aşamalarına değindim.

2004 değişiklikleriyle koruma planlamasının kapsamı genişlemiştir. Kentsel sit alanlarında sosyal ve ekonomik yapı sorunlarından hareketle stratejilerin geliştirilmesi; fiziki koruma programlarıyla sosyoekonomik iyileştirme programlarının bütünleştirilmesi; katılımcı planlama süreçleri ve yönetim modelleriyle yerel sahipliliğin örgütlenmesi ve yabancılaşmanın azaltılması; yeni finansman araçlarıyla program-bütçe ilişkisinin kurulması; donmuş fiziki planlama anlayışı yerine stratejik planlama anlayışının getirilmesi; yerel yönetimler bünyesinde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi için KUDEB, restorasyon proje ofisleri ve yapı ustası okullarının kurulması gibi bir çok boyut koruma planlaması ve uygulamalarının kapsamını genişletmiştir. Bu yeniliklerin 2004

sonrası ne kadar uygulamaya geçmiştir sorusuna ise bulunabilen veriler ve araştırmalara dayanarak eleştirel bakış açısıyla değerlendirmeler yapmaya çalışacağım..

Bu değerlendirmeler genel olarak bize henüz 2004'de koruma mevzuatına getirilen boyutların tam anlamıyla planlama ve uygulama sürecine yerleşmediği izlenimini vermiştir. Hatta günümüze kadar yapılan değişikliklerle geriye gidişler ve paralel mevzuatların yürürlüğe sokulmasıyla koruma karşıtı gelişmeler olmuştur.

Bütün bu deneyimler, gözlemler ve değerlendirmeler sonucunda şu değerlendirme yapılabilir: 2863/5226 sayılı yasa özgün haliyle uygulamaya geçmiş olsaydı koruma çabalarına olumlu kalıcı bir etki yaratabilirdi. Ancak 15 sene sonra gelinen noktada doğa ve kültür varlıklarının gerçek anlamda korunabilmesi için yeni arayışlara, örgütlü mücadelelere gereksinim vardır.

Sit statülü alanlarda doğa ve kültür varlıklarının korunması için en önemli planlama aracı sit sınırları içinde koruma amaçlı imar planı formatına indirgenmiştir. Her bir sit alanı için bir koruma amaçlı imar planı yapılmaktadır. Sit sınırları dışında kalan doğa ve kültür varlıkları için kurullar tekil kararlar almaktadır. Yerleşme bütününde ya da yerleşme sistemleri bütününde koruma planları, stratejiler, eylem planları yapmanın yasal bir gerekliliği yoktur.

Doğa ve kültür varlıklarının korunmasını ülke düzeyinden başlayarak bütüncül bir yaklaşımla ele almak gerekir diye düşünüyorum. Bu çerçevede:

1. Ülke düzeyinde doğa ve kültür varlıkları ile ilgili olarak koruma politikalarına, planlarına, programlarına, stratejilerine ve eylem planlarına gereksinim vardır. Ülke **Doğa ve Kültür Varlıkları Koruma Planı:** Uzun dönemli kalkınma perspektifleriyle bütünleşik olarak hazırlanması gereken Ülke Mekânsal Strateji Planının tematik bir plan türü olarak "**Ülke Doğa ve Kültür Varlıkları Koruma Ana Planı"** katılımcı bir süreçle hazırlanabilir. Ülke düzeyinde stratejileri, programları ve eylem planlarını içerecek bu tematik plan bölge ve il düzeyinde hazırlanması önerilen "**Doğa ve Kültür Varlıkları Koruma Planları"**nın üst ölçekli stratejik bir çerçeve planı olması beklenir.

2. **Kent Doğa ve Kültür Varlıkları Koruma Ana Planı:** Kent düzeyinde sitler ve sit alanları dışındaki doğa ve kültür varlıklarıyla somut olmayan kültürel mirası da kapsayacak biçimde tematik bir plan türü olarak "İl Doğa ve Kültür Varlıkları Koruma planı" ile uyumlu olarak hazırlanabilir. Kent düzeyinde hazırlanacak bu koruma ana planı mekânsal planlarla (kapsamı genişletilmiş imar planlarıyla) bütünleştirilerek sit alanları üzerindeki baskıların azaltılmasını da içermelidir.

3. **Sit alanlarında hazırlanacak Koruma Planları:** 2863/5226 sayılı koruma yasasındaki koruma amaçlı imar planı tanımı kentsel sitlere ağırlık vermektedir. Bu tanımın doğal ve arkeolojik sitlere göre de uyarlanması gerekir. Günümüzde planlama mevzuatına sinmiş "imar" teriminin kaldırılarak doğal sit koruma planı, arkeolojik sit koruma planı ya da kentsel sit koruma planı tanımı geliştirilebilir. Karma sitlerde de hakim olan sit türüne göre içerdiği diğer türleri de niteleyerek adlar konabilir. Önemli olan sit statüsüne göre kapsamı genişletilmiş, katılımcı, yerel sahipliliği sağlanmış, alan yönetimi ile plan kararlarını finansman araçlarıyla entegre etmiş, performans programlarına, projelere ve bütçelere dönüştürmüş bir plan elde etmektir.

4. **Uygulama Sürecinin Planlanması:** Koruma planlarında öngörülen programlar ve eylem planları uygulamayı yapacak kuruluşların stratejik plan ve performans programlarıyla uyumlaştırılmalı, etaplanmalı, izleme ve denetleme sistemleri oluşturulmalıdır. KUDEB yönetimleri de planlama ve uygulama sürecinde meslek odaları, STK'lar, kurum ve kuruluşlarla katılım, eşgüdüm ve işbirliği mekanizmaları kurmalı, uygulama sürecinin izleme ve denetimini yapabilmek üzere kurumsal kapasitesini geliştirmelidir.

5. **Katılımcı Koruma Planlama Süreci:** Her düzeydeki koruma planları ilgili bütün kurum ve kuruluşların, meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin ilgili bölümlerinin temsilcileri ile etkilenen hemşerilerin örgütlü katılımıyla ve katkılarıyla hazırlanabilmesi için yeni modeller geliştirilmelidir.

6. **Koruma Amaçlı Risk Sakınım Planı:** Bütün düzeylerde (ülke, bölge, il ve kent). Koruma Planlarının tematik bir plan türü olarak ister doğal tehlikelerden kaynaklı olsun ister insan eliyle ortaya çıkan yerleşmelerdeki tehlikelerden kaynaklı olsun doğa ve kültür varlıkları üzerinde oluşabilecek bütün risklerin giderilmesini sağlayacak biçimde risk sakınım planları hazırlanabilmelidir. Koruma alanları için geçerli olacak bu sakınım planları yerleşme düzeyinde hazırlanacak risk sakınım planlarının tematik bir alt eylem planı niteliğindedir.

7. **Yeni Uygulama Araçlarının geliştirilmesi:** Koruma Plan, program ve projelerinin proaktif olarak uygulanabilmesi için 2863/5226 sayılı koruma mevzuatındaki araçlardan başka yeni uygulama araçlarına[15] ve yeni yetkilere gereksinim vardır.

- Büyük kamu projelerinin içine "koruma" boyutunun sokularak önemli ve öncelikli koruma külfetlerinin büyük üstyapı/altyapı projeleri içine taşınması,

[15]Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması, UÇEP, Raşit Raci BADEMLİ, Kültür Bakanlığı Odak noktası Kuruluş, 1997

- "Koruma projeleri"nin kaynak yaratıcı olarak tasarlanması ve projenin yarattığı kaynakların/değerlerin proje içinde kalmasının sağlanması,
- ”Gelişme" projelerinden "koruma" projelerine çapraz finans köprülerinin kurulması,
- Koruma projeleri temelinde iç kredi (borçlanma olanağı) sağlanması,
- Koruma Projelerinde kaliteyi düşürmeden maliyetleri düşürmek için iterasyon yönteminin uygulanması,
- Taşınmaz Yapılaşma Aktarım Hakkı yönteminin operasyonel bir uygulama aracı haline getirilmesi,,
- Koruma alanı içindeki farklı program alanları için yabancılaşmayı azaltan, katılımcı demokratik bir yerel sahiplilik modelinin geliştirilmesi,
- Alan Yönetim modelinin yetki ve sorumluluklarla genişletilmiş katılımcı demokratik bir yapıya dönüştürülmesi,
- KUDEB ofislerinin teknik proje ve kredi destek birimleriyle güçlendirilmesi
- Koruma odaklı yapı ustası okulları ve laboratuvarların açılması,

8. **Ülke doğa ve Kültür Varlıkları Koruma Fonu:** İl düzeyinde emlak vergilerinin %10'u olarak tahsil edilen katkı pay hesaplarının uygulamada iller arası ve il içinde eşitsizlik yaratan ve adil olmayan işleyişi yerine ülke düzeyinde bir fon oluşturulması. Fon kullanımında ülke, bölge, il ve kent koruma planlarının önceliklerinin dikkate alınması ve bu planlara uygun olarak hazırlanacak projelere fonun kullandırılması.
9. **TOKİ Koruma ve Restorasyon Kredisi:** Toplu Konut İdaresinin açtığı kredilerin azlığı ve bunun %10'u olarak formüle edilen ve etkinliği çok az olan kredi kurgusu yerine TOKİ net gelirlerin % 10'unun restorasyon proje ve uygulamalarına kredi olarak verilmesi. Kredilerin ülke, bölge, il ve kent koruma planlarının önceliklerinin dikkate alınması ve bu planlara uygun olarak hazırlanacak projelere kredilerin kullandırılması.
10. **Özerk Koruma Kurulları:** Bölge Koruma Kurullarının siyasi baskılara karşı özerk ve bilimsel niteliklerinin geliştirilmesi. Koruma konusunda uzmanlığı bulunan Akademisyenlerin Kurullardaki ağırlığının artırılması. Atanacak temsilcilerde uzmanlık yeterliliği aranması. Uluslararası etik kurallar ve yaptırımlar konulması.

Konuşmamı burada bitiriyorum. Teşekkür ediyorum.

KENTSEL TASARIM

Can Kubin

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri-1 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Teşekkür ederim. Odamızın 50. kuruluş yılını da kutluyorum, nice 50 yıllar diliyorum. Ben aslında burada başka şeylerden bahsedecektim bugün, ama bir miktar, bu konuşmadan önce bir miktar şu sıralar biz neler yapıyoruz? Aslında kentsel tasarım diye Türkiye'de nasıl bir deneyimden söz ediyoruz, onu betimlemek için asıl söylemek istediklerime geçmeden önce birtakım örnek projelerden bahsetmek istiyorum.

Benim kentsel tasarım proje çalışmalarına başlamam için milat tarihi aslında Ulus tarihi kent merkezi planlama projesidir. O proje içerisinde işte burada değerli Hocam Baykan Günay ve değerli Hocam Ömer Kıral'la birlikte çalışmıştık, Zeki'yle birlikte de biz yer almıştık o projede, rahmetli Raci Bademli'nin yönettiği bir projeydi. O proje aslında benim bütün planlamaya bakışımı değiştirdi. Planlamayla tasarımı mutlaka bir arada yürümesi gereken bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini bana öğretti. Daha sonra yaptığım bütün çalışmalarda beni yönlendiren okul niteliğinde olan bir projedir Ulus projesi, biz kentsel tasarım olarak, plancılar olarak ve kentsel tasarımcılar olarak aslında projelere diğer herkesten çok daha farklı yaklaşıyoruz, diğer proje disiplinlerinden farklı yaklaşıyoruz. Çünkü bizim proje dalımızda mimarlık veya peyzaj gibi veya başka proje disiplinleri gibi anında uygulama diye bir şey yok, süreç tasarımı söz konusu. İçerisinde kentsel bir anlamı olduğu için tabii ki içerisinde sosyal boyut, ekonomik boyut, bütün bunların değerlendirilmesi gereken projeler oluyor bizim projelerimiz. Burada birkaç tane proje örneği var, bunların her biri birbirinden çok farklı projeler aslında, yani hem ölçek olarak farklı, hem nitelik olarak farklı projeler, fakat bizim bunlara ne şekilde yaklaştığımızı iyi kötü gösterecektir diye düşünüyorum.

Biz plancılar olarak genelde tümden gelimci bir yaklaşım benimsemişizdir her zaman, bu projede Bursa Uluabat Gölü ve Kocadere'nin içerisinde yapılması planlanan, asıl bizden istenen şeyler bu solda gördüğünüz küçük resimler var ya, buralardaki mekanların tasarlanması, işte daha turizme kazandırılacak yerler, mekanlar oluşturulmasıydı. Fakat biz plancılar olarak tabii ki olayı ele alırken böyle sadece noktasal yaklaşımlar yerine olaya daha bütünsel yaklaşıyoruz. Yani biraz önce gördüğünüz bunlar aslında bizden istenen şeyler değildi bu proje kapsamında, sadece o gördüğünüz sonuç ürünler isteniyordu, ama bizim temel yaklaşımımız bir kere burayı anlamak, bağlamdan kopmamak için öncelikle burayı anlamamız gerektiğini düşünüyoruz. Buradaki işte ekolojik yaşam nasıldır, doğal veriler nedir, bütün bunların iyice araştırılmasından sonra buraya dair politikalarımızı üretiyoruz ki nerede ne yapacağımızı, hangi noktada neyi tasarlayacağımızı doğru dürüst anlayabilelim ve bilebilelim diye bütün bunları yapıyoruz.

Biraz önce Ömer Hocam, çok basit bir kavramsallaştırma aşaması gösterdi. Ankara'ya dair bir artı işareti verdi ve hangi bölgede hangi nüfus yoğunluğunun ağırlık kazandığını gösteren bir işaretti. Aslında kavramsallaştırma bir şeyleri anlamak için çok önemli, yani nerede ne yapacağımızı anlayabilmek için bazı şeyleri soyutlamamız ve basite indirgememiz gerekiyor. Burada da mesela, bütün o yaptığımız saha çalışmalarından sonra çok basit bir kavramsallaştırma yaklaşımını öngördük. İki aks var, bir tanesi Kocadere aksı, bir tanesi Gölyaka aksı ve bu aks içinde de bir tanesi doğa turizmi, bir tanesi kültür turizmi diye ayrışan iki yaklaşım. Dolayısıyla bütün bu temelleri oluşturduktan sonra biz projeleri bu doğrultuda üretmeye çalışıyoruz. Yani hangi noktada ne olacak, onun rolü nedir, orada nasıl bir yaklaşım ortaya koymak gerekir, bunun için plancının yaklaşımı budur. Yani başka türlü bir, bu aslında şurada üretilen son ürünler bir peyzaj mimarlığı da konusu, bir mimarın da konusu ve bir plancının da konusu, ama plancının diğerlerinden farklı yaklaşma şekli burada ortaya çıkıyor. Biz olayı böyle algılıyoruz, böylece yanlış yapmaktan kurtuluyoruz diyebilirim aslında, yani kurguyu iyi kurduktan sonra tasarım eleştirilebilecek bir şeydir, ama en azından yaptığınız şey yanlış olmayacaktır.

Bu yine bir proje, Küçükçekmece'nin merkez projesi. Burada yine bakın, kavramsallaştırmayla ilgili birtakım şeyler, anlamaya yönelik kavramsallaştırma çalışmaları bütün bunlar. Mevcut durum nedir, biz bunu nasıl algılıyoruz ve nasıl buradan bir sonuç çıkartıyoruz? Bütün bunlar bakın, bu kentsel ilişkiler, fiziksel kısıtlar, coğrafi yapı, bütün bunlar mevcut durumu ifade ediyor sol kolonda, diğer tarafta bu bizim onu nasıl algıladığımız, ona karşı ne yaptığımızı ifade ediyor. Bütün bunları anladıktan sonra biz aslında projenin kavramsallaştırmasını yapabiliyoruz. Sol üst köşede gördüğünüz aslında buradaki yapılan bütün projenin temel yaklaşımı ve işte projeyi de buradan yola çıkarak üretiyoruz.

Bu bir mesela, kentsel merkez projesi biraz önce gördüğümüz tamamen bir doğa alanına ilişkin bir projeydi, doğa turizmine ilişkin bir projeydi. Buysa bir merkez projesi, merkez tasarım projesi. Yine Beylikdüzü Belediyesinde son zamanlarda çıkan ve birinci olduğumuz bir proje yarışmasına ait proje, Beylikdüzü kent merkezinin ortasından geçen bir vadi, *"Yaşam Vadisi"* dedikleri bir vadi var. Bu vadiye ilişkin proje isteniyor. İşte yurtdışından da katılımlar oldu, uluslararası bir yarışmaydı. Burada da mesela sadece vadinin içini planlıyor belli yaklaşımcılar, belli plancılar, projeciler, fakat bizim kentsel tasarımcı olarak yaklaşımımız tamamen bütünden gelen bir çerçevede, dolayısıyla mesela burada yine projenin mevcut durumu nedir? Orta kolon, biz bunu nasıl algılıyoruz, son kolon, biz buna karşı nasıl bir tutum sergiliyoruz? Dolayısıyla bu politikaları belirledikten sonra bu vadinin çevreyle ilişkilerini kurmak önemli. Hani hep yarışmalarda derler ya bilmem ne meydanı ve yakın çevresi, o yakın çevresi lafı aslında laf olsun diye söylenmiş bir şey değildir. Bağlamla ilişkilendirmek için kurulmuş, kasıtlı söylenmiş bir şeydir aslında, yani bir şeyi tasarlarken kent içerisindeki bir şeyi, yakın çevresiyle ilişkilendirmek son derece önemli bir şeydir. Dolayısıyla biz burada ne yaptık? Bütün vadiyi Beylikdüzü'nün bir omurgası olarak ele aldık. Sadece bir park düzenlemesi değil bu, kentin bir omurgası olarak ele aldık. Dolayısıyla bu omurgaya da nerelerden yaklaşımlar var, nasıl alternatif erişimler bulabiliriz gibi şeyleri ortaya koyduk. Artı vadinin her noktasında farklılaşan şeyleri nedir, durumları nedir, her noktadaki farklı işlevsel yapıları nedir, bunları ortaya koymaya çalıştık. Bakın, bu sadece vadinin bütün Beylikdüzü'nü toplayan bir sistem haline gelmesini ortaya koyan bir çalışma mesela, yani basit bir park değil bu, bütün Beylikdüzü'nü toplayan bir omurga, keza işte böyle farklılaşan yerlerdeki roller, daha sonra alt ölçeklere geliyoruz ve alt ölçeklerde de çalışırken bizim burayı nasıl ele aldığımızla alakalı bir öneri geliştiriyoruz. Bize göre Beylikdüzü mesela merkezi olmayan bir yer, kocaman bir ilçe, ama insanların doğru dürüst merkezi yok. Bu vadi Beylikdüzü'nün lineer bir merkezi niteliğini taşımak durumunda, dolayısıyla bu bir park, bir vadi, doğal bir şey, ama merkez niteliklerini de taşımak durumunda, problem bu. Problemi burada bulduktan sonra o zaman hangi, nasıl kurgulayacağız bunu? Üst katmanda merkezi işlevleri, alt katmanda da doğa işlevini kurguladık mesela, iki katman önerdik. Bu hani bizim tamamen plancı yaklaşımımızdan ileri gelen bir şey, yukarıda böyle bir merkez ihtiyacı var ve bu ilçeyi bir araya toplayacak bir şey gerekiyor ve bu onu ortaya koyan bir yaklaşımdı. Diğerleri detay, kötü olabilir, tasarımlar çok çirkin olabilir. Hepsi eleştiriye açık, ama doğru çözümü koymak lazım, teşhisi iyi yapmak lazım. Burada böyle esnek kullanımlar, yani hakikaten parkın içinde neler olacağı hiç umurumuzda değildi bizim gerçekten, hiç önemli değil çünkü, ne koyarsanız koyun, park işte sonuçta, burası altta giden bir doğa alanı, içindeki işlevlerin hiçbir önemi yok. O nedenle de bir sürü böyle bir menü belirledik. İçinden seçin seçin koyun dedik bizim patchwork alanlarımıza, böyle bir menümüz vardı, bu menünün içinden ne istiyorsanız koyabilirsiniz dedik. Çünkü olayın özü o değil, parkın tasarımı değil, Beylikdüzü'nün kurtulması meselesiydi. Böyle bir projeydi bu, yani hızlı hızlı geçiyorum.

Yine İznik kıyı bandıyla ilgili bir proje istemişlerdi. Tabii ki bu projeye de yaklaşımımız benzer şekilde, yani oturup da bir tane kıyı bandı yapmanın ötesinde bağlam nedir, nasıl ele alınmalıdır, önce ona bakmamız gerektiğini düşündük ve hakikaten kentle ilgili çok detaylı araştırma çalışmaları yaptık. Kıyı düzenlenecek, kıyının farklılaşan kesitlerini ortaya koymaya çalıştık. Sonuçta uzatmak da istemiyorum fazla, analitik çalışmalarla böyle kavramsallaştırmalara geçtik. Bu kavramsallaştırma çalışmaları da dediğim gibi bize problemi nasıl ele alacağımızı söylüyor, basite indirgememizi söylüyor ve kafamızda bunun yer etmesini sağlıyor. Ondan sonra da işte proje yapılıyor. Proje güzeldir-çirkindir her zamanki gibi şeyi yok bunun, hiçbir yani bu ölçekten sonrası bana çok anlamlı gelmiyor.

Bu da bir başka uluslararası projeydi. Bu da bir koruma alanı içerisinde verilen belli bir program vardı. İçinde AVM bile olan bir program maalesef, bu koruma, yukarıda tarihi yapılar var gördüğünüz depo alanları, askeri depo alanları var. Bayağı da dik bir topografya söz konusu, kentle tek bağlantı aşağıdaki kavşak noktası ve bu alanın düzenlenmesi ve designs gaps konusu belirlenmiş. Designs gap tasarımı nasıl olur diye bir soru hep aklımızdaydı burada da, zaten de çözebildiğimizi zannetmiyorum, ama bu da böyle bir projeydi. Sonuçta ürettiğimiz projede daha yukarıyı sakin tutan, o işte istedikleri alışveriş merkezini topografyanın içinde saklayan bir yaklaşımdı. Aşağısıyla yukarısının ilişkisini de farklı yöntemlerle sağladık.

Burada mesela, son derece basit bir bakı noktasıydı. Antalya'da bir yarışma, bir bakı noktası, bir seyir terası, aslında bu seyir terası normal bir park gibi ele alınacak, işte insanlar oraya arabayla gidecek de şehri seyredecek. Bakın, bunu bile kavramsallaştırırken biz kentin bileşenleri nedir, bu proje yaklaşımımızı biz bir bilişsel süreç olarak kavramsallaştırdık. Nasıl bir bilişsel süreç bu? Bir noktadan başlıyorsunuz, öbür noktaya geldiğinizde kentin bütün bileşenlerini deneyimlemiş oluyorsunuz. Bu da bir bakı noktası aslında, hani oraya gidiyorsunuz, kente böyle boş boş bakmak yerine kentin belli bileşenlerine bakıyorsunuz. İşte üç temel bileşeni vardı Antalya'nın, şu tarafa bakıyorsunuz, o Kır Cami, tarım alanları, vesaire, bir tarafta tarihi merkez filan var, diğer tarafta turizm, deniz, dağ, doğa ve bu bileşenleri ortaya koyan, bunları yaşatan bir süreç, bir promenat tasarlayıp ondan sonra onu bu şekilde ele almak gibi bir yaklaşım var. Bunun dışında mesela, bu bir sokak projesi, sokak düzenleme projesi, daha doğrusu cadde düzenleme projesi Antalya'da belki pek çoğunuz bilirsiniz. Şarampol caddesinden tramvay geçirildi ve oradaki yaşam maalesef bitti. Bir önceki dönemden söz ediyorum. Geçen dönem tekrar seçilince aynı başkan işte biz burayı farklı bir yer haline getirelim, çok cazibeli bir yer olsun, müthiş işte yaya alanı olsun, yaya bölgesi olsun. Her ne kadar bu kullanımlarla, bu potansiyelle çok fazla yaya bölgesi olmasının imkânsız olduğunu söylesek de buranın bir yaya bölgesi olması konusunda ısrarcı davrandılar. Burayı nasıl bir yaya bölgesi haline getirebiliriz projesi bu da aslında, bir kere her şeyden önce

müşterinizi eğitmeniz gerekiyor aynı dili konuşmak için, çünkü tartışırken gerçekten çok acayip farklı frekanslardan konuşuyorsunuz. Bunun için mesela sokak ve kent dünyada nasıl örnekleri var, bunları iyice anlatıyorsunuz. Daha sonra bütün bu caddenin düzenlenmesi için işte çevresinde analitik çalışmalar gerçekleştirdik. Mesela, kontinental lastiklerin olduğu bir yerde nasıl yaya bölgesi yapabilirsiniz, lastik satıcılarının olduğu bir yerde? Çevre kalitesi de bu, yani cepheler filan bu şekilde, dolayısıyla biz burada yapabileceğimiz şeyin çok kısıtlı olduğunu biliyorduk ve burada ancak kendi kendine yayayı oluşturabilecek çekici, eğlenceli bir nokta yapabilirsek buranın yaşayabileceğini düşündük. Çünkü hiçbir potansiyeli yok. Temel trafik kurgusunu önce araştırdık nasıl çözeriz diye, daha sonra belki de Türkiye'de hep okulda projelerde yaparız, ada içlerindeki arka bahçeleri birleştirelim de otopark yapalım filan diye, hiç de olmaz o, burada belki ilk defa oldu, yaptık yani bunu, bütün arka bahçeleri otopark olarak düzenledik. Arta kalan yerlerde de hatta sosyal işte o çocuk oyun alanları gibi şeyler yaptık arka bahçelerde ve tasarım konusunda da aslında eğlendik. Yapacak bir şey yok çünkü hani, burada ancak bu eğlenceye insan belki gelir diye böyle eğlenceli bir ortam oluşturduk.

Bu bir başka yaya bölgesi, bu iki tane Armana Sokağı vardır bilirsiniz burada, o öyle aslında basit bir proje değildir. O rahmetli Raci Bademli tarafından Söğütözü İş Merkezi kentsel tasarım projesini yapmıştık birlikte, o proje içerisinde yer alan yaya aksının birinci parçasıdır burası, zaten o yüzden bu işi yapmayı kabul ettik ve yaptık. İşte bu alanı herkes biliyordur, yaşıyordur. Çok iyi oldu bence, çalışıyor, güzel yaşıyor, fakat maalesef yaşayan her şeyi öldürüyoruz. Şu anda sokağın genişliği 6 metreye, 5 metreye filan düştü gele gele masalar, yani güzel oldu diyoruz önce, sonra mahvediyoruz.

Genel olarak biz hani bu 1989'da başlayan ve bugüne kadar devam eden 30 yıllık meslek hayatımda bu tip pek çok proje yaptık, 300 tane filan proje yaptık. Bu projelerin hiç biri birbiriyle aynı değildi, hepsi birbirinden çok farklıydı. Ta o zaman çok umutluyduk mesela şey açısından, ben Ulus projesinde iş hayatıma başlamam çok büyük şanstı, fakat bugünlerde belki çok da büyük hayal kırıklığına neden olan bir şeydi. Çünkü o proje belki de bu ülkede şu ana kadar yapılmış en farklı planlama projesiydi. Bugün bildiğimiz alışılagelmiş lejantların çok ötesinde kendi kendine parsel bazında bir planlama yaklaşımından çok farklı bir projeydi. Biz o projeyle başlayınca tabii gelecekle ilgili çok büyük beklentiler içerisine girdik. Benim kentsel tasarım konusuna eğilmem de zaten böyle duyarlı yaklaşımıyla Hocamı hatırlarım, böyle tek tek binaları çizerdi, Baykan Hocam da öyle; bu duyarlılık benim temel anahtar sözcüğüm oldu. Bununla beraber bugün geldiğimiz noktada bakıyoruz ki kentsel tasarım adına ülkede hiçbir şey yapılamamış. Ben de Necati gibi şu tarihte bu, bu tarihte bu diye dizmeyi çok isterdim, ama yok bizde hiçbir şey, çünkü bir tane işte mekansal planlar yapım yönetmeliği diye bir şey var. Onun 10. maddesinde yalapşap bir kentsel tasarım tanımı var. İçerisinde süreç diye bir şey yok, sürecin tasarımına dair en ufak bir şey yok. Zaten sosyal, ekonomik

boyut hiç yok, tamamıyla vaziyet planı ve açık alan tasarımına indirgenmiş, kentsel açık alan tasarımına indirgenmiş bir yaklaşım var. 1980'lerin sonuyla 90'ların başında oysaki böyle tam işte o bahsettiğim dönemlerde bu Ulus projesi, Kaleiçi projesi -Ankara'dan bahsediyorum- MİA projesi vardı yine 90'ların başında -gösterdi Ömer Hocam- onun dışında Antalya'da Kalekapısı projesi vardı. Yani böyle kentin sağlıksız bölgelerinin yenilenmesine dair, sağlıklaştırılmasına dair projeler vardı. Bugün öyle bir kaygı yok, son 20 yıldır böyle bir proje bir tane bile çıkmadı. Belki hani benden kaçmış diyeceğim, ama bir tane bile böyle bir proje, bir kent parçasının tasarımına yönelik proje çıkmadı. Ne yarışması çıktı, ne yapıldı. En son işte biz bir şeyde, Ulus'ta öğrendiklerimi Eskişehir'de uygulamaya çalıştık. O proje zannediyorum iyi oldu, başarılı oldu. 2000'lerin başıydı o, yine 2000 yılında Haydarpaşa, Harem, Kadıköy yarışması yapıldı, o da öyle kaldı. Yani kentsel tasarım adına, kentlerin tasarlanması adına o zamandan bu zamana aslında hiç yol kat edemedik maalesef, hatta ve hatta biraz da geri gittik. O zamanki ufkumuz çok başkaydı, bugünkü ufkumuz çok çok başka. Bunun iyi tarafları da var, öğrenciler için onu da söyleyeceğim.

Şimdi peki, bu tip projeler gelmediyse ne tip projeler geldi? Kentsel açık alan projeleri bol bol yapılmaya başlandı, ondan sonra kentsel dönüşüm projeleri yapılmaya başladı ve işte özel sektör, özel-kamu ortaklı büyük kentsel konut, AVM, karma kullanım gibi projeler yapılmaya başlandı. Bizim kentsel tasarım yaklaşımımız hep tümden gelimcidir -az önce de söyledim- fakat bu üç kategoriyi değerlendirdiğimizde mesela, çoğunlukla açık alan projelerinin kentsel tasarım mantığı yerine çevresel mantığıyla ele alındığı, yani bir sınır içerisinde meydan yap, o etrafla bağlantılı hiçbir şey öneremiyorsunuz. Bu meydana geliş için şurayı yayalaştıralım filan gibi bir yaklaşım yok, böyle bir şeyde kentsel açık alan projeleri. Kentsel dönüşüm projelerinin ne olduğu malumunuzca biliniyordur muhtemelen, ben bu döneme nicelik çağı diyorum. Tamamen nitelikten yoksun, sadece sayılar ve hesaplarla kurgulanmış kentsel dönüşüm projeleri. Hangi kenti dönüştürdükleri de meçhul, pek çoğu boş alanda yapılmış projeler, yani yeni kentsel projeler, dönüşüm filan söz konusu değil. Asıl kentsel dönüşüm bizim Ulus projesiydi. Bağlamdan kopuk, yani ne kentin mevcut değerlerini gözeten, ne bir şey, tamamen standartlaşmış bloklarla kaç konut çıkıyor hesabıyla giden yaklaşımlar.

Büyük projeler var ortalıkta kentlerimizi mahveden, özellikle işte bu karma kullanım, AVM'ler, konut projeleri filan, onları planlama mantığına aykırı, tamamen parselden dışarı bakarak planlanan şeyler, tamamen o parselin menfaati gözetilerek, yani kent bütünü umurunda değil. Bunun çok çarpıcı örnekleri var. Biz planlama olarak ne yaparız? Yoğunluğu kontrol ederiz, çok basitinden yoğunluğun kullanımı, bilmem neyi kontrol ederiz. Ortalıkta hiçbirini kontrol edemediğimiz garip şeyler yükseliyor. Planlama bunun neresinde duracak, bu ciddi bir konu, burada sadece bu şeyleri yasallaştıran bir mekanizma olarak mı duracak, yoksa hakikaten başka bir şeyler mi geliştireceğiz? Onu belki tartışmak gerekiyor diye düşünüyorum.

Şimdi hani gençler bu olumsuzluklardan yanlış anlamasınlar, şöyle de bir imkân var: Ulus hâlâ duruyor. Yani hâlâ planlanması gerekiyor. 30 yılda hiçbir şey olmadı çünkü, belki de bir daha sıfırdan yapmak gerekiyor. Her yer böyle, Haydarpaşa'da, Harem'de, Kadıköy'de acayip garip bir peyzaj projesi yapıldı. Yani böyle de imkânlar var, hâlâ kentte yapılması gereken çok şey var, yani bundan sonrası için de aslında bize çok iş düşüyor. Benim anlatacaklarım, söyleyeceklerim bu kadar, teşekkürler.

Soru-Cevap Bölümü

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri-1 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

SALONDAN- Öncelikle herkesin Dünya Şehircilik Gününü kutlarım. Değerli sunuşları ve Hocamızın da oturumu güzel yönetmesi için ayrı ayrı hepinize teşekkür ederim. Ben çok yakıcı değil, ama bir şeye dikkat çekmek istiyorum Necati Beyle Esra Hanıma, şimdi tabii üst ölçekli planlar ülkemizde ciddi süreçlerden geçerek yapılıyor diğer disiplinlerle beraber, sektörel projeksiyonlar, nüfus projeksiyonları ki bu sektörel projeksiyonların içerisinde de tarım, sanayi hizmetleri veya sanayi bunların içerisinde en önemli sektörler, ancak sanayi işte OSB mevzuatı ve endüstri mevzuatı noktasında biz bir çevre düzeni planı onaylıyoruz ya da bir işte üst ölçekli 25 000 kent nazım planı onaylıyoruz. Bizim onayladığımız planda sadece mevcut çevre düzeni planlarını plana dahil edebiliyoruz. Biz plan kararı verirken ki mekansal anlamda da mekanı en çok etkileyecek bir sektör olan sanayi alanlarını, biz OSB alanlarını, endüstri alanlarını biz öneremiyoruz, planlayamıyoruz. Plan yürürlüğe girdikten sonra, yani bir 5 sene ciddi bir süreçten sonra plan onaylıyor bir üst ölçek planı, 2 sene sonra veya 1 sene sonra bir OSB alanı ilan ediliyor ve bunu benim gördüğüm pratikler en azından direkt çevre düzeni planına işleniyor. Bunun bir çelişki değil mi? Çünkü çok ciddi anlamda o mekanı ve nüfusu etkileyebilecek bir sektör, yani bunu merak ediyorum. Buna tekrardan o planı revize mi etmemiz lazım ya da ne yapmamız lazım konusunda Necati Bey ve Esra Hanımın görüşlerini merak ediyorum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Var mı başka? Feridun Bey galiba, buyurun.

SALONDAN- Ben de 50. yılı odamızı kutluyorum bu vesileyle, ben birkaç ilave yapmak istiyorum. Zaten hep karşımızda dinozorlar var gördüğümüz gibi, ben de onların içinde bu tarihi yaşamış birisiyim. Özellikle Necati'nin söylediği toparlamalar çok güzeldi, ama ben Necati'ye iki ilave yapacağım. İlk çevre düzeni planı Marmaris değildir Necaticiğim, ilk çevre düzeni planı Trabzon'dur 67, ama bağlam anlamında Can'ın anlattığı Hüseyin Kaptan'ın yaptığı türde bir şey 67'deki, ama esas ondan da önce mücavir alan planı olup parantez içinde de *"çevre düzeni"* yazan kelimesiyle Karamürsel mücavir alanı parantez içinde çevre düzeni planı, Silivri mücavir alanı, parantez içinde de çevre düzeni planı yazan İmar İskan Bakanlığının ilk çevre düzeni planlarıdır. Bunlar da hep 1964'lere, o hani dedin ya bölge planlamalar kurulduğu zaman diye, bir de şunu söyleyeyim: Bölge planlama o tarihte kanunda yoktu dedin, aslında 1957 İmar Kanununda yok, ama İmar İskan Bakanlığının Kuruluş Kanununda bölge planlama özellikle yer alıyor. O nedenle de Bölge Planlama Dairesi kurulmuştur ve Avrupa'da olmayan bir mecmua çıkarılmış o tarihte, Bölge Planlama Mecmuası, İlhan Tekeli'nin de yazıları vardır. Zaten ondan sonra Pennsylvania'ya gitmişlerdir bakanlık burslarıyla, yani bölge planlamanın da bir mevzuat başlangıcı özellikle kanun düzeyinde var. Onu özellikle ifade etmek isterim, ama toparlamalarına teşekkür ediyorum.

İkinci olarak diğer bir arkadaşımız sanayi konusunda tabii ki mevcut durumu anlattı, ama tabii gene İlhan Hocamızın 1929 meşhur kalkınmayla ilgili yapmış olduğu kitabında bu konular anlatılır sanayi planları, ama fiziki plan olarak Türkiye'deki ilk sanayi planı 1967 İstanbul sanayi planıdır ve o planda da şöyle bir şey konulur: İstanbul'un içindeki sanayi gelişmesini engelleyen ve bundan sonra sanayinin Anadolu'da teşvik edilmesini sağlamak üzere özel plan notları vardır. Yani bir sanayi yasaklaması İstanbul'da özellikle 1967 planı için sonradan kabul edilmemiştir. Bunu da bu topluluğun bilgisine özellikle sunmak istiyorum.

Diğer bir konu şimdi kentsel tasarımla ilgili, Can'a da teşekkür ediyorum. Tabii son yılların konusunu anlattı. Fakat mademki böyle bir 50 yıllık perspektifle bahsediyoruz, kentsel tasarımın tabii son söylediği yönetmelik doğru, eleştirilen yapılır, ama İller Bankasının okul olduğu bir ortamda -ki öyleydi, ben ne kadar İmar İskanda yetişsem bile İller Bankasına okul derdim, kendi bakanlığıma okul diyemezdim, ama- İller Bankasının çıkarmış olduğu meşhur imar planları yapım şartnamesi vardı. O şartname de demez, şartlaşma denilir ona, o şartlaşma içinde de üç maddesinde kentsel tasarım analizi, kentsel tasarım şemaları, kentsel tasarımla ilgili ilave, yani planlamayla bütünleştirilmiş, yani imar planınızı yaparken planlamayla bütünleştirilmiş bir kentsel tasarım işi yapın diye 1975'lerden çıkmış bir şartname vardır. Bunu da gene bilgilerinize sunmak istedim, teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Çok teşekkür ederiz katkılarınız için, buyurun Kübra, bir de son bir soru oradan öğrenci arkadaşlardan alalım, ondan sonra lütfen kısa, öz rica edelim.

SALONDAN- Tabii çok kısa, teşekkür ediyorum. Tüm konuşmacılar çok değerli katkılar yaptılar. Planlama alanında yapmamız gereken çok şey olduğunu görüyoruz. Can'ın konuşması özellikle planlamayla kentsel tasarımın nasıl da birbirinden ayrılamaz bileşenler olduğunu göstermesi açısından bence buradaki öğrencilerimiz için de çok önemli katkılar sağladı. Biz proje derslerinde yaptığımız çalışmaları ve işte oradaki bağlamı kurma, bütünden yaklaşma, içeriği olabildiğince müşterinin değil de kentin yararı doğrultusunda yeniden düzenleme yaklaşımlarını benimseyen bir plancının kente ne tür katkılar sağlayabileceğini gösterdi. Bu anlamda kendisine çok teşekkür ediyoruz, gerçekten planlamayla tasarımı birbirinden ayırarak değil de, ayırmadan yaptığınızda kentsel kaliteyi nasıl arttırabildiğinizi ve küçük de olsa katkı sağlayabildiğinizi görebiliyorsunuz. Bu da gelecek için çok büyük ümit taşıyor. O açıdan teşekkür ediyorum tüm örnekler için de, 30 yıldan bu yana hani belli bir şeyde ilke, planlama ilke esaslarını, kentsel tasarım ilke esaslarını da çevirerek götürdüğü için. Öğrencilerimizin de ben bu oturumdan çok şey öğrendiğini düşünüyorum. Necati'nin dile ilişkin, lejanta ilişkin söylemleri çok önemli, öğrencileri kurtaramıyoruz bir türlü o mekansal planlar yönetmeliği lejantından, ama gördüğünüz gibi pratikte de planlarda bu şeyin dışına çıkıp gerçekten yereli ve merkezle ilişkileri temsil eden yeni lejantlar geliştirilebiliyormuş. Bunları söylemek istedim, teşekkür ederim.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Teşekkür ederiz. Şurada bir öğrenci arkadaşımız var.

SALONDAN- Merhabalar, ilk olarak herkese teşekkür ediyorum konuşmaları için ve hepimizin Dünya Şehircilik Günü kutlu olsun. Benim sorum Ömer Hocama: Ömer Hocam, ilk olarak korumanın SİT alanlarıyla sınırlı kalmaması hakkında söylediğiniz şeye ben gönülden katılıyorum. SİT alanlarının sadece koruma alanları sınırından ibaret değil sizin de söylediğiniz gibi ve 2011'den sonra kurulan Çevre Şehircilik Bakanlığıyla aslında koruma konusunun da kültür ve tabiat olarak ikiye ayrılması aslında bütüncül yaklaşımı bölen bir tavır diye ben algılıyorum aslında ve kurullar da bu şekilde ikiye ayrılıyor. Ben şey diyecektim, 2017'de aynı şekilde SİT alanlarının tanımı değişti. Sizin bahsettiğiniz 1, 2, 3 SİT alanları artık kesin korunacak alan, nitelikli doğal alan ve sürdürülebilir şeklinde farklı tanımlara ayrıldı. Ancak konuştuğumuzun üzerine daha katılımcılığın olması, bütüncüllüğün sağlanması gibi ilkelerden uzak, daha çok sadece tanımların değiştirilip SİT'lerin sınırlarının da farklılaştırılmasıyla sonuçlanıyor gibi bir durum var. Benim asıl sorum son günlerde gündemde olan konulardan biri de alan başkanlığı, mesela

Kapadokya Alan Başkanlığının kurulmasıyla aslında oradaki kurullar da kapatıldı ve oranın milli park statüsü de kaldırıldı. Yani bahsettiğimiz bütünlüğü sağlayıcı, yönetimdeki kapsayıcılığı sağlayan durumları nasıl görüyorsunuz? Böyle genel bir soru sormak istedim, teşekkür ederim.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Peki, teşekkür ederiz. Şimdi iki soru var galiba, ilk soru size ikinizeydi, çok kısa cevap rica edelim, sonra da Ömer Hocama söz verelim.

SALONDAN- Şöyle, bu parçalı yetki aslında bahsettiğim geçen yıla kadar, 2018'deki düzenlemeye kadar aslında kademedeki planların yeri bile tam tanımlı değildi. Tahmin ediyorum şu anda çalışmaları süren mekansal strateji planları yürürlüğe girdiğinde bu tartışmalar artık sona erecek. Çünkü o planların bugüne kadar yürütülen tartışmalarına bakıldığında herhangi bir yerin organize sanayi bölgesi ilan edilebilmesi için öncelikle o planda o kararın geliştirilmiş olması, herhangi bir alanın turizm merkezi ilan edilebilmesi için o planda yer alması gerekecek. Bunun bir alt ölçeğindeki çevre düzeni planları açısından böyle bir sorun gelecekte kalmayacak. Yeni oturtmaya çalıştığımız bir kademelenmeden söz ediyoruz, yani oturamamış bir türlü, hep bir arayış var. Dolayısıyla çok net bir sorun şu andaki haliyle farklı bakanlıkların yetki kullanması, çok detaylı tartışamadık, o detaya girmedik, ama ben o kademe tamamlandığı anda bu sorunun da zaman içinde çözüleceğini düşünüyorum. Bir bakanlıklar arası tartışmanın da böyle bir dönemde kalmayacağını düşünüyorum.

ESRA OĞUZ- Öncelikle tüm katkılar için teşekkür ederim. Ben de bir katkıda bulunmak istiyorum. Organize sanayi bölgeleri ve endüstri bölgeleri tüm sanayi sektörünün tamamını oluşturmuyor aslında. Baktığımız zaman Türkiye'deki sanayi sektörünün sadece 1/3'i bu şekilde statülü sanayi bölgeleri, dolayısıyla 2/3'si de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının yetkisinde olmayan ilgili idarelerce açılmış sanayi alanları. Konuya biraz böyle bakmak lazım, şimdi bakanlığın statü verdiği sanayi bölgeleriyse, yani statülü organize sanayi bölgeleriyse belli proseslerden geçilerek yer seçimi kararları veriliyor. Yani bunu yaparken ilgili tüm tarafların, belediyelerin ve bakanlıkların görüşleri, önerileri alınarak yapılıyor. Burada tabii ki kriterlerden bir tanesi üst ölçekli plan kararlarıyla uyumluluk. Bu ne kadar yapılıyor tartışılabilir elbette, ama mevzuatı düzenlerken kanun koyucu da bunu o zaman bir endişe olarak buraya koymuş. Necati'nin söylediği gibi mekansal strateji planları devreye girerse eğer bu stratejik planlardan doğru OSB ve endüstri bölgesi kurulma kararları verileceğinden en azından bu şekilde hedeflendiğinden bahsedilen sorun ortadan kalkar, ama sadece bu OSB'ler ve EB'ler için olan bir sorun da değil, bu tüm turizm bölgeleri ve diğer sektörel plan yapanlar için de

geçerli bir sorun. Dolayısıyla umarım bu ihtiyaç bu mekansal stratejik planlama kararlarıyla çözülür diye düşünüyorum.

Az önce Feridun Hocamın söylediği, İstanbul'daki sanayi desantralizasyon kararı her zaman için bakanlığın karşısına çıkan bir karar ve Büyükşehir Belediyesi hâlâ bununla ilgili plan kararları üretiyor, ama hakikaten ben şunu da merak ediyorum: Bursa için verilen bir rakam var. Sanayi Odası vermişti. Bursa yüzölçümünün sadece yüzde 1'i sanayiyken gayrisafi milli hasılasının yüzde 45'i sanayi sektöründen üretiliyor. Böyle bir değer söz konusu ve biz hep plancılar olarak, daha doğrusu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak hep üretime dayalı ekonomiden bahsediyoruz. Dolayısıyla üretim için mekan üretimi acil bir ihtiyaç. İstanbul'un desantralizasyon kararıyla ilgili biz plancılar olarak da çalışma yürütmüştük ve orada şunu gördük: Bir sanayi tesisinin kent dışına gönderilmesi, 60 km dışına gönderilmesi, onu yıllardır biriktirdiği değer zincirlerinden koparıyor. Yani o işçisini, beyaz yakalısını, müşterisini asla daha uzaktaki bir mekana taşıyamıyor. Bizim sanayi sektörümüz hâlâ emekleme safhasındayken, sanayice gelişmiş ülkelere göre 200 yıl geriden gelirken, var olan sanayicimize sürekli şuraya git, buraya git derken nasıl üretime dayalı ekonomiyi büyüteceğiz? Bu da bir soru olarak karşımızda diye düşünüyorum. Plancıların biraz daha sanayi sektörüne daha yakın davranması, ihtiyaç ve mekan analizlerini daha iyi yapması, yer seçimlerinde ve planlama yaparken bunları biraz daha etüt etmesi gerektiğini düşünüyorum. Burada bu kadar meslektaşımı ve meslektaş adayını bulmuşken bunu da paylaşmak istedim. Teşekkürler.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Teşekkür ederiz.

ÖMER KIRAL- Kapadokya Alan Başkanlığı modelinin Gelibolu Alan Başkanlık modelinden esinlenerek yapılmış olduğu anlaşılıyor. Bunlar merkeziyetçi, yukarıdan aşağı emirlerle yönetilen ve demokratik olmayan dikey örgütlenmeye dayanan kuruluşlardır. Bunlar kendi içinde koruma kurulları oluşturuyorlar. Alan Başkanlığı içindeki Koruma Kurulları ne kadar bağımsız karar verebilecek? Eski eserler mevzuatında yapılan değişikliklerle kurulların tamamen atanmış kurullara dönüştürülmesinin olumsuz sonuçlarını hep birlikte izliyoruz. Bu yanlıştır, yani bu model son zamanlarda yaygınlaşmaya başladı. Bakalım Kapadokya'dan sonra nereye gelecek durum?

SALONDAN- Boğaziçi.

ÖMER KIRAL- Boğaziçi'ne gelir, şuraya gelir, yani bu tekrarlanıyor. Merkeziyetçi yukarıdan aşağı doğru, tepeden inme talimatlarla ne kadar doğru kararlar alınabilir ve yereli dışlayan bu tür merkeziyetçi modeller yerel demokrasiden uzaklaşma

anlamına geliyor. Nitekim bir örnek vereyim. 2016 da atanan Gelibolu Alan Başkanı bildiğim kadarıyla eski bir AKP milletvekili. Yani bu liyakati, uzmanlığı dikkate almayan siyasileşme ve merkezileşme geriye gidiştir. Dolayısıyla bunun daha fazla ayrıntısına girmeye gerek yok.

Bir de sanayi bölgeleriyle ilgili düşüncemi söylemeden konuşmamı bitirmeyeyim. Kent mekânsal yapısından bağımsız olarak yer seçimi yapılan OSB'ler olsun, diğer örgütlü sanayi kuruluşları olsun, kent makro formlarının parçalanması ve saçaklanması açısından pimi çekilmiş el bombalarıdır. Kent makro formlarını darmadağın ederler. Örneğin, Bursa 1960'larda ilk OSB'yi kurdu, sonra 70'lerde galiba birisine Renault geldi, birisine Fiat geldi ve ova içinde muazzam bir kentsel saçılmaya neden oldu. Sanayiler kendi içinde yani OSB içinde yoğunlaştı, ama çevresinin kontrolü yapılamadı. Dolayısıyla hem gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma, hem de örgütsüz sanayi kuruluşları sıçramalı gelişme olgusuyla Bursa ovasını delik deşik ettiler. Şimdi Bursa'da 18 tane sanayi bölgesi ve çevrelerinde yüzlerce sanayi kuruluşu var. Sanayi bölgelerinden 4'ü ıslah, yani yol boyu gelişen sıçramalı sanayileri konsolide etmeye çalışan sanayi bölgesi, şimdi düzenlemeye çalışıyorlar. Bence OSB'lerin yer seçimi ve gerçekleştirilmesi tek başına ve bakanlıktan yer seçimi yapılarak ve çevre düzeni planlarına işletilerek, zorla yapılacak bir iş değildir. Kent plancıları olarak OSB'leri yanında ne kadar konut çekecekse, birlikte planlanmalı, yani TOKİ mi olur, başka bir kuruluş mu, yerel yönetim mi olur, örgütlenir mi, ama çarşısıyla, merkeziyle, sosyal donatıyla bir konut çevresiyle birlikte çevre düzeni planlarında bu bütünlüğü uyumlaştırılarak yapılacak bir iştir. Şimdi Feridun biliyor, kaç tane plan onama yetkisi olan kuruluş var? 20-30, yani artık sayısını ben de takip edemiyorum. Sonuç olarak bu plan hazırlama ve onaylama yetkileri kurumlar arasında paylaştırıldı, nerdeyse her bir makro form elemanı için kurumlara planlama yetkisi verildi ve kurumlar kendi başlarına kararlar almaya başladı. Dün İlhan Hocanın bahsettiği gezegenleşme meselesi çok daha önceden geldi. Türk şehirleri kent planlarını hiçe sayarak, yetkiyi eline geçirmiş kuruluşların bağımsız kararlar alması sonucunda maalesef şarapnel parçaları gibi darmadağındır. Bunları nasıl toparlayacağız, onu bilemiyorum. Yani ilk 50 yılda toparlayamadık, Hocam, galiba planlı şehircilik bundan sonraki 50 yıla kaldı. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Bitirelim.

SALONDAN- Bir-iki cümle müsaade eder misiniz? Bu sanayi alanları, mikrofona gerek yok, derdimi anlatmak istiyorum. Organize sanayi tamamen Ömer'in dediği gibi belediyelerin devlet içinde devlet yapılanması şeklindeydi,

ama bunlar bir yerel örgüt, bunların başında valilik vardı. Valiliğin başında bir anlamda örgütleniyorlardı, ama mekansal parçalanma turizm sektöründen sonra diğer sektörlere de sıçrayınca sanayi de kendine özel bir bölgeleme almak istedi ve endüstri bölgelerini yarattı. Yani yerel organize sanayi bölge teşkilatlanması yerine bu yetkilerini almak için Endüstri Bölgeleri Kanunu çıkardı ve burada tüm yetkiler Sanayi Bakanlığına alındı. Dolayısıyla ikisi de sanayi, biri endüstri, birisi sanayi, yani işlev olarak vardır, ama sırf bir yenilenme nedeniyle … (141.09) farklılıkları bölge özel yetkisini sanayiyi de Ankara'ya da almak üzere çıkartılmış özel bir kanundu. Sonradan … parçalanmalara sebep oldu, ama bu iki parsel birisi yereldir, öbürü merkezidir. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Teşekkür ederiz.

SALONDAN- Ben bir şey söyleyebilir miyim?

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Öyle olursa hiç bitmeyecek, isterseniz arada konuşalım.

SALONDAN- Şöyle, ben hani gitmek de zorundayım. O kadar basit değil diyeceğim, hakikaten demek ki bu alanla ilgili belki başka bir toplantı yapma ihtiyacı var. Endüstri bölgeleriyle organize sanayi bölgeleri arasındaki fark gerçekten çok fark, ölçek farkı var. Birisi ölçek ekonomisi, gelen sanayi biçimi, arsa tahsisleri, yönetim biçimleri, hepsi çok farklı, ama hani çok bunu burada tartışmamız mümkün değil, süre açısından da uygun değil. Hani bütün tartışmayı da domine edebilir, o yüzden bunu belki odamızdan rica edelim, bizi tekrar bir araya getirsin. Benim de çünkü söyleyeceklerim var. Mesela, TOFAŞ'ı söyledi, TOFAŞ bir organize sanayi bölgesi içinde büyümedi, o bir belediye sanayi alanı içinde büyüdü. Biz sonradan OSB ilan ettik. Yani oradaki bilgilerde de düzeltilmesi gereken şeyler var. Ben şimdilik bu kadar söyleyeyim.

Prof. Dr. ZEYNEP ENLİL- Evet, odamız herhalde mesajı aldı. Konuşacak çok şey var, dert çok çünkü. Hepinize sabrınız için çok teşekkür ediyoruz, konuşmacılarımıza da katkılarından dolayı çok teşekkür ediyoruz. Ben sertifikalarını takdim edeyim.

PLANLAMADA EKOLOJİYE YÖNELİK ARAYIŞLAR

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Nilgün Görer Tamer

Sado-Mazoşist Kentlere Karşı Duyarlı Planlama: İklim Değişikliği Kent Planlama Sürecinde Nasıl Değerlendirilmelidir?

Adnan Oğuzhan

Yeşil Belediye Karnesi Projesi

Şima Topaloğlu, Bahar Yıldırım, Zeynep Arslan,Simin Kışınbay

**Kentsel Vahşi Alanlar; Kavramsal Sınıflandırma ve Sistemsel Altlık Önerisi

Halime Gözlükaya

**Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Bağlamında Planlamayı Yeniden Yorumlamak

Prof. Dr. Şebnem Hoşkara

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Sado-Mazoşist Kentlere Karşı Dayanıklı Planlama: İklim Krizi Kent Planlama Sürecinde Nasıl Değerlendirilmelidir?

Adnan Oğuzhan

Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Mekan Organizasyonu ve Tasarım Programı

Özet

Bu çalışma bugün etkisi Dünya genelinde hissedilen küresel iklim krizinin etkilerini kentler üzerinden anlatan bir çalışma olmuştur. Çalışma kentleri iklim krizi konusunda hem özne hem de nesne konumunda olduğunu göstermek için yapılmıştır. Çünkü özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra kontrolsüzce ve fütursuzca sanayileşen, büyüyen ve doğal kaynaklarını ve eşiklerini tahrip eden kentler, iklim krizinin en büyük sebebi olurlarken aynı zamanda da iklim krizinin tahrip edici, zararlı etkilerine karşı da savunmasız kalmaktadırlar. Bu çalışmada da bu kentler "Sado-Mazo" kentler olarak adlandırılmışlardır. "Sado-Mazoşizm", aslında Psikoloji kökenli bir kavramdır ve genel olarak kendine ve çevresine zarar vermekten haz duyan insanları tanımlayan psikolojik bir rahatsızlığı ifade etmektedir. Bu çalışmada da önce Sado-Mazo kentler tanımlanmış sonrasında da bu kentlerin iklim değişimine karşı dayanıklı hale getirecek planlama stratejilerinin nasıl olması gerektiği mevcut İklim Eylem ve Uyum Planları bağlamında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sado-Mazoşizm, İklim Krizi, Dayanıklı Planlama

Resilience Planning Against Sadomasochist Cities: How Should Climate Crisis Evaluate Process of City Planning?

Abstract

This study is a study that explains the effects of the global climate crisis, the effect of which is felt worldwide, through cities. The study cities were made to show that they are both subject and object in the climate crisis. Because, especially after the Industrial Revolution, cities that have been industrialized uncontrollably and without destruction, growing and destroying their natural resources and thresholds, are the biggest cause of the climate crisis, and they are also vulnerable to the destructive and harmful effects of the climate crisis. In this study, these cities were named as "Sadomasochist" cities. "Sadomasochism" is actually a Psychology-based concept and refers to a psychological disorder that generally describes people who are delighted to harm themselves and their environment. In this study, first, Sado-Mazo cities are defined and then the planning strategies that will make these cities resilience to climate change should be discussed in the context of current Climate Action and Adaptation Plans.

Keywords: Sadomasochism, Climate Crisis, Resilient Planning

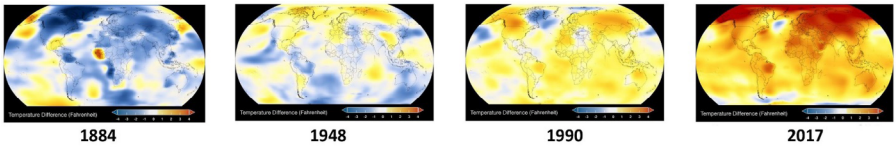
1. Giriş

Bu çalışmada Sado-Mazoşizm kavramı kentlerin iklim değişikliği ile olan iki taraflı ilişkiyi anlatmak için bir metafor olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte küresel iklim değişiminin zararlı ve tahrip edici etkilerinden de en çok kentsel mekanlar ve bu mekanlarda yaşayan insanlar etkilenmektedir. Sanayi Devrimi'nden bugüne kentlere bakıldığında kentsel nüfus kırsal nüfusa göre sürekli bir artış göstermiştir. 2050 yılı için yapılan nüfus projeksiyonlarında kentsel nüfusun Dünya nüfusunun yaklaşık %65'ini oluşturacağı hesaplanmıştır.(UN-DESA, 2018) Bu artış da kentlerin yayılmasına ve kendilerini çevreleyen doğal eşiklerini tahrip etmelerine, sonunda da iklimlerin geri döndürülemez bir biçimde değişmesine neden olmuştur. Kentsel alanların orman alanları, su havzaları gibi doğal alanları tahrip etmesi aslında kentlerin Sadist yanını göstermektedir. Kentler, ayrıca Sanayi Devrimi'nden sonra fabrika, otoyol, çok ailelik konut gibi daha önce olmayan yeni fonksiyonlar edinmiştir. Bugün bakıldığında küresel iklim değişiminin en büyük sebebi olarak gösterilen CO_2 salımından da bu fonksiyonlar sorumludur. Küresel iklim değişikliği genel olarak "küresel atmosferin bileşimini değiştiren doğrudan ve dolaylı olarak insan faaliyetine atfedilen ve benzer zaman aralıklarında gözlemlenen doğal iklim değişkenliğine ek olarak bir iklim değişikliği" (UNFCCC , 1992) olarak tanımlanmıştır. "Dünya'da sektörel bağlamda CO_2 emisyonundan en fazla sorumlu olan sektörler %30 ile sanayi sektörü ve %28 ile konut sektörü ve %20 ile ulaştırma sektörüdür." (UNEP, 2015) Kentlerin kendi kendine zarar vermesi de aslında kentin Mazoşist yanını göstermektedir.

Bu şekilde plansız yayılmaya ve eşiklerini tahrip etmeye devam eden kentlerin aslında Sado-Mazoşist bir karaktere sahip olduğu söylenilebilir. Artık kentlerin bu hastalıklı ruh halinden çıkarılması ve tedavi edilmesi için iklim değişikliği konusunda duyarlı planlama bir çalışma konusu haline gelmiş ve Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi ulus üstü kurumlar başta olmak üzere birçok ülke iklim değişikliğine yönelik eylem planları yapılmaya başlamıştır.

Bu Çalışmada, genel olarak İklim değişimi/krizine yönelik yapılan "İklim Değişimi Eylem Planı'nda" iklim krizine karşı ne tür hedefler belirlendiği ve bu hedeflerin nasıl uygulandığı tartışılmak istenmiştir.

Yöntem olarak karşılıklı kıyaslama yönteminden yararlanılacaktır ve küresel ölçekte iklim değişimi konusunda şehircilik bağlamında geliştirilen politikalar ve kararlar ile Türkiye özelinde iklim eylem planının farklılıkları ve paralellikleri gösterilerek bu planların imar planlarına nasıl entegre edilebileceği gösterilecektir. Öncelikle İklim değişikliği ile ilgili kaynak taramaları ve okumalar yapılacak ve bu çalışmalar sonucunda küresel iklim değişikliği kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrim ortaya konup bir kavramsal çerçeve ortaya konacaktır. Daha sonra İklim Değişimi'ne yönelik Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen politikalar ve hedeflerle Türkiye tarafından yapılan mevcut İklim Eylem Planı'nın hedef ve stratejileri kent planlama bağlamında karşılaştırılacaktır. Sonrasında Türkiye'de yapılmış olan iklim Eylem Planı'nın kentleri şekillendiren ve yönlendiren imar planlarına nasıl entegre edilebileceği ve bu planların iklim değişimine karşı nasıl dayanıklı hale gelmesi için nelere ihtiyaç duyduğu tartışılacaktır.

Şekil 1: Dünya'nın Yüzeyinin Yıllara Göre Sıcaklık Değişimi (Kaynak: NASA, 2018)

2. Literatür Araştırması

2.1. İklim Krizi

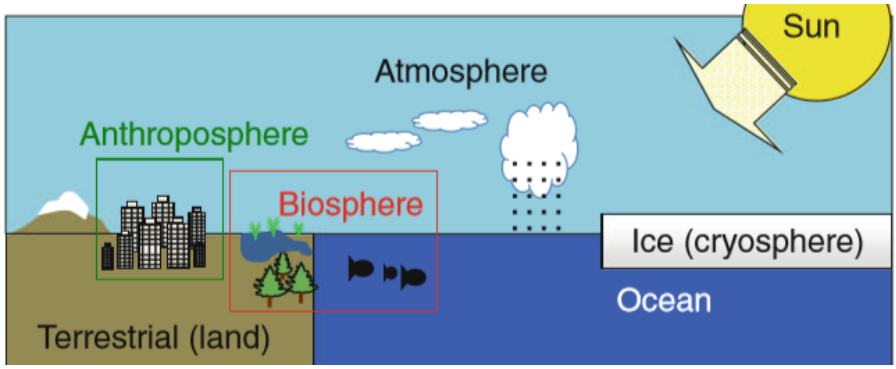
İklim (climate) kelimesinin kökeni eski Yunanca klima kelimesinden türemiştir ve bu kelime "eğim, "enlem" gibi anlamlara gelmektedir. (Marriam-Webster) Günümüzde iklim sözcüğünü NASA, "Belirli bir alanda uzun zaman aralıklarında yaşanan hava olaylarının örüntüsü" olarak tanımlamıştır. İklim tipleri ya da olayları Dünya'nın her yerinde farklı şekillerde meydana gelmektedir. Bu farklılaşma da iklim elemanlarının Dünya'nın her yüzeyinde farklı etkilerinin meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır. Genel olarak bu

farklılaşmayı ortaya çıkaran iklim elemanları;

- Güneş,
- Yağışlar,
- Rüzgarlar,
- Nem,
- Okyanus Akıntıları,
- Su yüzeyleri (Denizler, göller, akarsular)

Ormanlar, olarak tanımlanmaktadır.

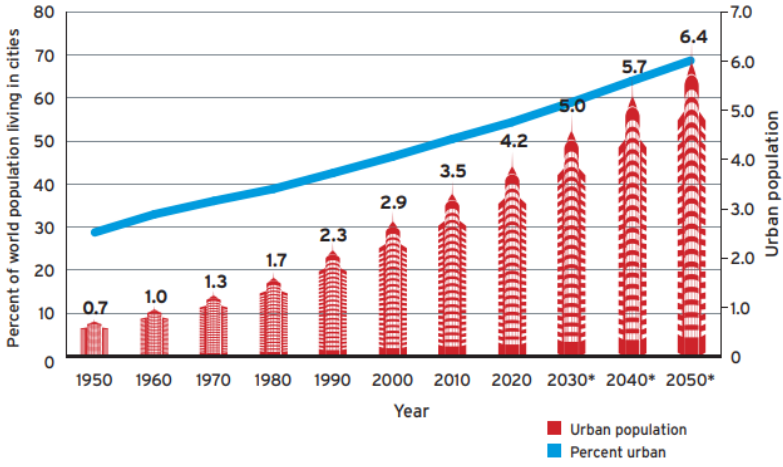
Özellikle 19. Yüzyıl'da Sanayi Devrimi'nden sonra İnsan faaliyetleri de iklim olayları üzerinde etkili olmuştur.

Şekil 2: İklim Elemanlarının Şematik İşleyişinin Gösterimi (KAYNAK: GETTELMAN, vd., 2016)

Şekil 2'de görüldüğü üzere aslında iklim olayları farklı iklim elemanlarının birbirleriyle olan etkileşimlerden doğmaktadır. Örneğin Güneş'ten gelen ışınların geliş açısı ne kadar dik olursa ışınların geldiği yer o kadar sıcak olmaktadır. Güneş ışınları aynı zamanda suları buharlaştırarak yağışların oluşumunu sağlamakta ve ormanlar da havadaki nem oranını düzenlemektedir. Ancak bu sistem bozulduğunda örneğin atmosferdeki CO_2 oranında artıştan dolayı güneş ışınlarının uzaya geri yansıyamamasından kaynaklı Dünya yüzey sıcaklıklarının artması ve buzulların erimeye başlaması gibi etkenler iklimde olaylarında anormallikler yaşanmasına sebep olmaktadır. Örneğin rüzgar basınçlarının ani değişmeleri sebebiyle ortaya çıkan hortum, kasırga gibi ekstrem ve yıkıcı hava olaylarının yaşanma frekanslarında artışlar yaşanmakta ve canlılar bu olaylardan zarar görmektedir. Bu iklim anormallikleri günümüzde Küresel iklim değişimi olarak anılmaktadır. Küresel iklim değişikliği "küresel atmosferin bileşimini değiştiren doğrudan ve dolaylı olarak

insan faaliyetine atfedilen ve benzer zaman aralıklarında gözlemlenen doğal iklim değişkenliğine ek olarak bir iklim değişikliği" (UNFCCC[1], 1992)olarak tanımlanmıştır. 19. yüzyılda ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile üretim şekillerinde (atölyelerden fabrikalara geçiş), ulaşım türlerinde (buharlı gemiler, demiryolu) meydana gelen büyük değişimler fosil yakıtlar olarak tabir edilen yeraltındaki hayvan ve bitki artıklarının oluşturduğu karbon bazlı maddelerin –özellikle bu dönemde kömürün- de atmosfere salınmasına neden olmuş ve NASA'nın verilerine göre 19. Yüzyılın başlarında Dünya'daki CO_2 salınımı milyonda 280 ppm'den iken 20.yüzyılda 300 ppm'ye çıkmış günümüzde ise bu rakam 400 ppm'ye [2]ulaşmıştır. Atmosferde bu kadar çok partikülün birikmesi Güneşten Dünya'ya gelen ışınların tekrar uzaya yansıyamadan Dünya'da kalmasına ve Dünya'nın ısınmasına neden olmaktadır. Bugün kentler, iklim değişiminin merkezinde yer almaktadır. Bunun nedeni yukarıda da açıklandığı üzere Sanayi Devrimi'nden sonra kırdan kentlere yoğun bir şekilde göçler yaşanmıştır. Bu göçlerle de kentler büyüyüp kontrolsüz bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Bundan ötürü de kentlerin doğal yapıları ve kentleri sınırlandıran eşikleri tahrip olmuştur. Bugün Dünya nüfusunun yarısından fazlası kentsel alanlarda yaşamaktadır. Bu oranın 2050'li yıllarda %70'lere kadar çıkması beklenmektedir. (UN-DESA, 2014)

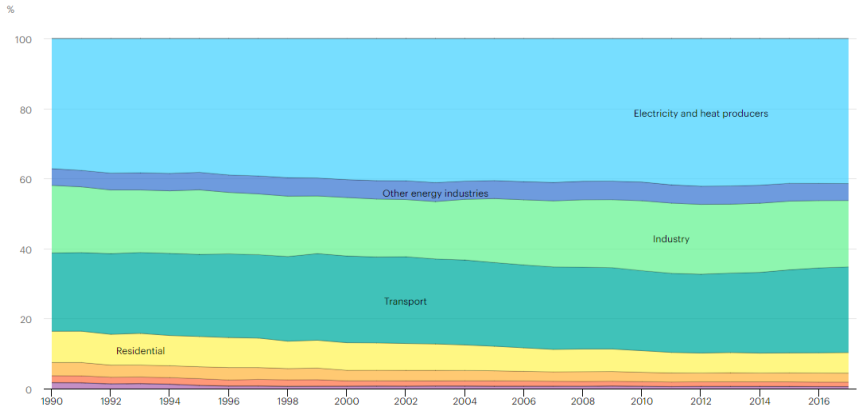

Şekil 3: Dünya'da Kentsel Nüfusun Artışını Gösteren Grafik (KAYNAK: DÜNYA BANKASI, 2010)

Bu durum iklim değişikliğinin etkilerini minimum düzeye indirmek için yapılacak olan çalışmalarda kentleri önemli bir konuma getirmektedir. Kentlerde sera gazı emisyonlarının artış göstermesinde en çok ticari işletmeler, konutlar, resmi kurumlar, sanayi işletmeleri

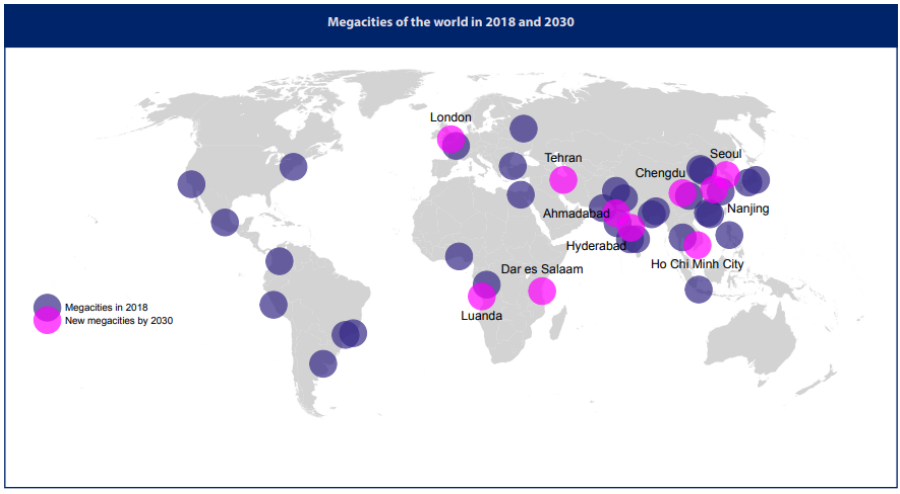
[1] Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
[2] https://climate.nasa.gov/vital-signs/carbon-dioxide/

gibi kentte bulunan yapıların enerji ihtiyacını karşılamak üzere fosil yakıtların kullanılması, ulaşımda kullanılan motorlu araçların çalıştırılabilmesi için benzin gibi fosil tabanlı akaryakıtların kullanılması, kentsel atık yönetiminin işlerlik kazanamaması ve kentlerin nüfus artışlarından dolayı büyüyerek çevresindeki orman alanları gibi CO2 yutaklarının tahrip edilmesi ve sonrasında bu alanların yerleşime açılmasıyla betonlaştırılması gibi nedenler etkili olmaktadır. IEA'nın hazırlamış olduğu rapora göre Dünya'da sektörel bağlamda CO2 emisyonundan en fazla sorumlu olan sektörler genellikle kentlerde yaşayan insanların talebiyle ortaya çıkab elektrik ve ısı üretimi, sanayi ve ulaşım ve inşaat faaliyetleri gibi sektörler olmuştur. (IEA, 2017)

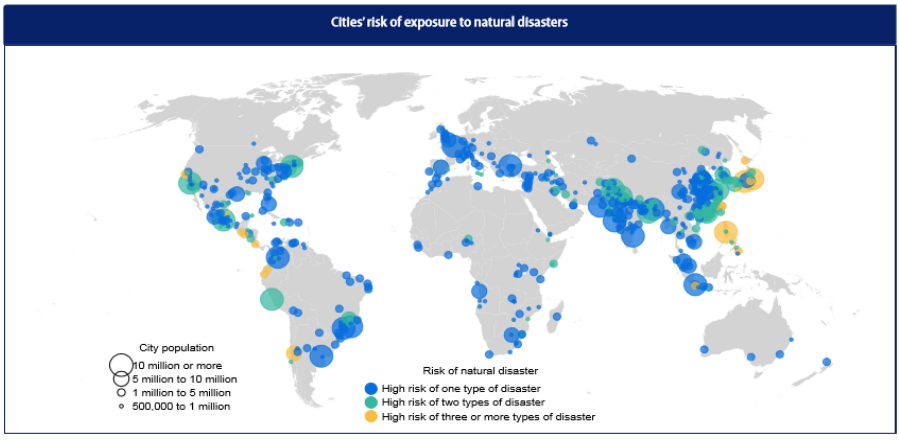

Şekil 4: Kentsel Faaliyetlerin CO2 Salımlarının Yıllara Göre Dağılımı (IEA, 2017)

Bugün Dünya nüfusunun çoğunluğunun yaşadığı kentsel alanların büyüklüğü incelendiğinde toplam kentsel alanların büyüklüğü Dünya'nın toplam kara parçasının %3'ünden az bir kısmını oluşturmaktadır. (UN-HABİTAT, 2015) ve bu kentsel alanlar da ticaretin yoğun olarak yapıldığı kıyı alanlarında yoğunlaşmaktadır. . Eğer Dünya ısınmaya devam ettiği takdirde Grönland'daki buzulların erimesi deniz seviyesinin yaklaşık 6,5 metre yükselmesine neden olacaktır. 10 metrelik bir artış Amerika'nın nüfusunun yaklaşık %25'inin yaşadığı bir alanın sular altında kalmasına neden olacaktır. Dünya üzerindeki bütün buz varlığı eridiği takdirde Dünya su seviyesi yaklaşık 80 metre yükselmiş olacaktır. (USGS, 2011) Bu bilgilerden ötürü İklim krizinden en çok kıyılarda yer alan kentlerin zarar göreceği söylenebilir. Öte yandan bu kıyı kentlerinin nüfusları da artış göstermektedir.

Şekil 5:2018 yılında Dünya'daki metropol kentler ve 2030'da Metropol olması beklenen kentler (KAYNAK: THE WORLD CİTİES İN 2018, UN)

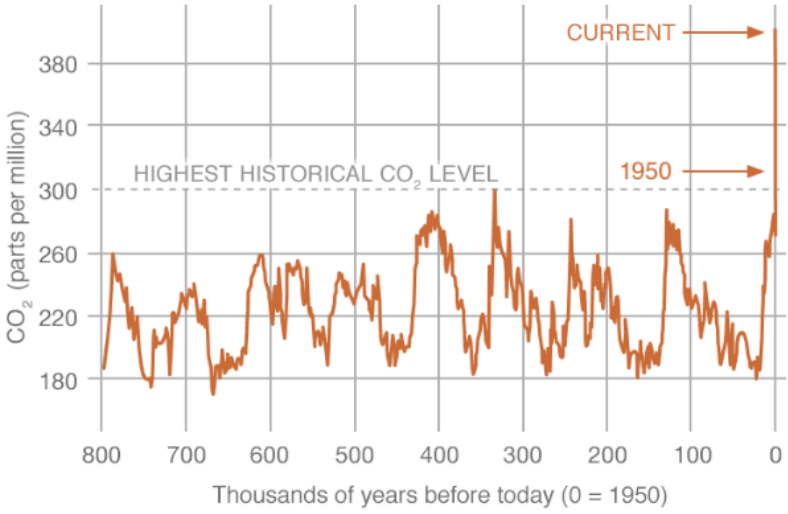
Şekil 6: Dünya'da doğal afetlere karşı hassas olan yerleşmeler (KAYNAK: THE WORLD CİTİES İN 2018, UN)

Şekil 1 ve 2'de görüldüğü üzere Dünya'daki gelişmiş kentler ile afetlere karşı hassas olan kentlerin konumunda paralellik olduğu görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında iklim krizi konusunda kentler aslında hem iklim krizini yaratan ve daha çözülemez bir sorun haline getiren özne hem de iklim krizinden doğrudan etkilenen bir nesne konumunda yer almaktadır ve bu durum da kentlere "Sado-Mazoşist" bir karakter vermektedir.

2.2. Sado-Mazoşizm ve Sado-Mazoşist Kentler

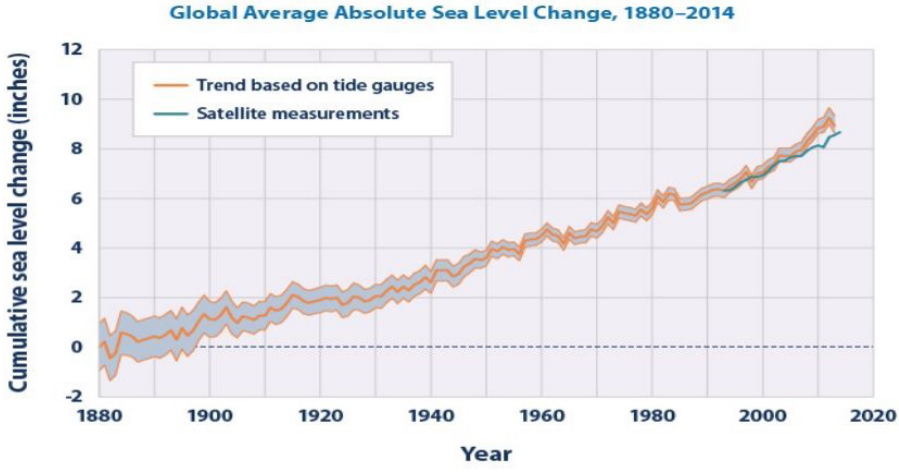
Sado-Mazoşizm aslında Psikolojide 2 farklı kavramın biraraya gelmesiyle oluşmuş bir kavramdır. Bunlardan Sadizm ismini 1740-1814 yılları arasında yaşayan Fransız şair Marquis De Sade'den almıştır. Sade'nin eserlerinde genel olarak kasvetli bir havaya sahip olmakta ve bu kasvet okuyucuyu rahatsız etmektedir. (KETENCİ, 2007) Bu eserlerde karakterler etik değerlerden bağımsız hareket ederler ve karakterler için asıl önemli olan şey hazlardır. Sade'nin eserlerinde bu hazlar insanların birbirlerine zarar vermelerinden, birbirlerini dolandırmalarından ve hatta öldürmelerinden kaynaklanmaktadır. Sadizm kavramı da insanların birbirine zarar vermelerinden ve şiddet göstermelerinden cinsel haz duymalarını ifade etmektedir. Bu zararlar ve şiddet eylemleri fiziksel olduğu gibi cinsel ve ruhsal da olabilmektedir. (CLEUGH, 1952 akt. WEIERSTALL, 2017) Mazoşizm kavramı da ise ismini Macar edebiyatçı Leopold von Sacher-Masoch'tan almıştır. Mazoşizm de insanın kendine zarar vermesinden haz duymasını ifade etmektedir. Sado-Mazoşizm de aslında hem Sadist hem de Mazoşist duyguların biraraya gelmesinden meydana gelen Psikolojik bir durumdur. Yani Sado-Mazoşist olan bir insan hem kendisine hem de başkasına zarar verme dürtüsüne sahiptir ve bu durumdan da cinsel bir haz duymaktadır. Sanayi Devrimi'nden sonra özellikle sanayi sektörünün başat sektör olduğu kentler Sado-Mazoşist bir karaktere sahip olmuştur. Sanayi Dönemi öncesi kentleri incelendiğinde kentin büyüklüğü doğal eşiklerle kısıtlanmış ve bu durumun da kentin makroformunu şekillendirdiği, o dönem kentlerinin tarım dışı atölye tipi mekanlarda zanaat faaliyetlerinin yoğun olduğu, ulaşımın yaya olarak ya da at, eşek gibi hayvanlarla sağlandı görülmektedir. 19. Yüzyıl'da Sanayi Devrimi ile birlikte motorlu araçların icadı ile kentlerin ulaşımı insan ölçeğinde değil otomobil ölçeğinde düşünülmeye yani ulaşım konusunda yayanın değil aracın konforu ön planda tutulmuştur. Fabrikaların açılmasından sonra hem geleneksel zanaat atölyeleri kapanmaya başlamış hem de bu fabrikalarda çalışmak üzere kırsal alanlardan kentlere büyük oranda göçler yaşanmıştır; büyüyen nüfusla birlikte kentler kontrolsüz bir şekilde yayılmaya başlamış ve bu durum da kentlerin doğal eşiklerini tahrip etmesine neden olmuştur. Başta sanayi faaliyetleri ve ulaşım olmak üzere CO_2 emisyonlarında artış yaşanmıştır.

Şekil 7: Yıllara Göre CO2 Salımları (NASA, 2019)

Şekil 7 incelendiğinde binlerce yıldır havadaki CO_2 oranında dalgalanmalar yaşanmıştır. Örneğin bir yanardağın faaliyete geçmesiyle açığa çıkan duman ve gazlar bile havadaki CO_2'yi etkilemiştir. Ancak yine de doğanın bu değişimleri absorbe etme yeteneği sayesinde CO_2 seviyesi dengelenebilmiştir. Aslında kentlerin sado-mazo bir hale gelmesi demek, kentlerin kontrolsüz yayılmaları ile doğayı tahrip etmeleri ve doğanın bu absorbe yeteneğini zayıflatmasıdır. Öyle ki Sanayi Devrimi'nden sonra meydana gelen değişimlerle birlikte atmosferde bulunan CO_2 oranı sürekli olarak artış göstermektedir. İklimlerde yaşanan bu değişimler kentleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin CO_2 salımının yoğun olarak yaşandığı kentler incelendiğinde bu kentlerin sıcaklık ortalamalarında da artışların yaşandığı görülmektedir. Sıcaklıkların artışı hava olaylarının ve yağışların değişmesine de neden olmaktadır. Yağışların düzensizleşmesi bazı yerlerin aşırı yağışlarla birlikte taşkın problemleri yaşamasına neden olurken, bazı yerlerde ise kuraklığa neden olmaktadır. Aşırı yağışların sadece yer üstü değil yer altı suyunun da kalitesini bozduğu bilinmektedir. Artan su miktarı kentin kanalizasyon altyapısının taşıma kapasitesini aşıp içme sularının kirlenmesine neden olabilmektedir. Ayrıca bu sular denizlere, akarsulara ve göllere taşınarak oralarda bulunan su kalitesini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durumun tam tersi olduğu durumlarda da yağışların azalması kuraklığa neden olmaktadır. "İklim değişikliği uzun vadeli olumsuz etkileri, temel altyapı ve mahsullere zarar verecek ve insan sağlığı ve yaşamı için riskleri artıracak ısı dalgalarının, kuraklıkların, fırtınaların ve bulutların yoğunluğunu ve sıklığını arttıracaktır." (OECD, 2008) Clasius-Clapeyron Denklemine göre ısınan hava içinde daha fazla su barındırmaktadır. Her 1°C ısınma için atmosferde %7 daha fazla su tutulmaktadır. Sıcaklıklarda yaşanan ani değişimler

kentlerde hortum, kasırga, fırtına gibi can ve mal kaybına neden olacak hava olaylarının da daha sık ve daha yıkıcı bir şekilde yaşanmasına sebep olmaktadır. "Örneğin Meksika Körfezi'nin suları 1980-2010 yılları arasında 1,5°C ısınmıştır ve bu zaman aralığında yaşanan kasırga sayıları da geçmiş dönemlere göre daha fazla ve etkileri ise de daha yıkıcı olmuştur. Bu körfezde en son yaşanan Harvey Kasırgası'nda Amerika'nın en kalabalık 2. Eyaleti (16 milyon kişi) olan Texas'ı etkilemiş kasırgada 80 kişi hayatlarını kaybetmiş 2 milyona yakın kişi evlerini terk etmek durumunda kalmış ve bu kasırga Amerika'yı yaklaşık 180 milyar dolarlık bir zarara uğratmıştır." [3] Dünya yüzeyinin sıcaklıklarının artması Dünya'nın sahip olduğu su varlığını da etkilemektedir. Dünya'daki okyanus ve denizlerin su sıcaklıklarının artması denizlerin ısıl genleşmeyle hacimlerinin artmasına ve buzulların erimesine yol açmaktadır. Bu sebeplerden dolayı Dünya'daki deniz ve okyanusların seviyelerinin yükselmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda deniz seviyesi ortalama 10-20 cm yükselme göstermişken 21. Yüzyıl için ise 2100 yılına kadar deniz seviyesinin 30-90 cm yükseleceği beklenmektedir. Antartktika ve Arktika'daki bütün buzulların erimesi durumunda ise denizlerin yaklaşık 60 m kadar yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu yükselmeden dolayı Güneydoğu Asya'da yaklaşık 15 milyon kişinin evsiz kalacağı ve yaşadıkları kentleri terk etmek zorunda kalacakları tahmin edilmektedir. (IPCC, 2013.)

Şekil 8: Yıllara Göre Dünya'daki Deniz Seviyesinde Yaşanan Değişimler (KAYNAK: NOAA, 2014)

Şekil 7 ve 8'de görüldüğü üzere Atmosferdeki CO_2 oranındaki artış ile deniz seviyesinin yükselmesi arasında paralellikler olduğu gözlemlenmektedir. Bugün deniz seviyesinin yükselmesi bugün kıyılarda yer alan Dünya'nın büyük metropollerini etkilemektedir/ etkileyecektir. Örneğin Dünya'nın ticaret ve finans merkezi olarak kabul edilen New York'un deniz seviyesi 21. Yüzyılın ortalarına doğru 28-60 cm'ye çıkması beklenmektedir.

[3]AMADEO K.,HURRICANE HARVEY FACTS DAMAGE AND COSTS

Bir başka Amerikan kenti olan New Jersey'de geçtiğimiz yüzyılda su seviyesi 30 cm yükselmiştir. 2100 yılına doğru ise de Bangladeş'in topraklarının neredeyse %20'sinin su altında kalacağını ve bundan dolayı da 40.000 kişinin yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalacağı tahmin edilmektedir. (NATİONAL GEOGRAPHİC, İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE BİZ, 2017.) Dünya'daki buzulların erimesinin yol açacağı diğer sorunlar ise buzullar Dünya'da kıt bulunan tatlı su kaynaklarının (toplam su varlığının %2'si) %70 'ini oluşturmaktadır. (BM DÜNYA SU GELİŞİMİ RAPORU, 2015) Bu buzulların eriyip tuzlu deniz suyuna karışmaları Dünya'da canlı yaşamı için hayati öneme sahip tatlı suların da kullanılamaz duruma geçmesine ve insanların sağlıklı içme suyuna erişiminin zorlaşmasına neden olmaktadır. Görüldüğü üzere kentler ile iklim krizi arasında ikili bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkide kentler hem iklim krizinin en önemli müsebbibi hem de iklim krizinin tahrip edici etkilerinden de en fazla etkilenmektedir.

2.3. Dayanıklı Kent

Günümüzde iklim krizine karşı "Dayanıklı kent" kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu kavram incelendiğinde Orijinal anlamıyla Latince bir fiil olan "resilire" (geri sıçrama) fiilinden türetilen dayanıklılık (resilience) kavramı, sorunlardan hızlı bir şekilde kurtulma becerisi olarak tanımlanmaktadır (Oxford sözlüğü)."Dayanıklılık, tehlikelerin neden olduğu olumsuzluklara hızla uyarlanarak bu sürede kurtulma becerisi" (Fleischhauer, 2008) olarak tanımlanmıştır. Bu kavramın ilk kullanımı 19. Yüzyıla kadar gitmektedir. Bu dönemde gemi mühendisi savaş gemilerinin yapımında kullanılan malzemelerin zorlu koşullara dayanma yeteneğini ölçmek için kullanılmıştır 1940'lı ve 1950'li yıllarda kavram psikoloji biliminin çalışma alanı içerisine girmiş ve özellikle dışlanma, yoksulluk gibi travmatik olumsuz durumlara karşı bireyin kendini koruyabilmesi olarak tanımlanmıştır (Glantz & Johnson, 1996). Dayanıklılık kavramı fen bilimlerinde ise genel olarak bir sistemin ya da bir malzemenin dışsal faktörlere karşı göstermiş olduğu direnç ya da duranlığı olarak tanımlanmaktadır (Davoudi, 2012: 300; Lu & Stead, 2013). 1960'lı yıllarda ise dayanıklılık kavramı ekolojinin çalışma alanı içerisine girdi ve bir sistemin yapısının değiştirilmeden önce absorbe edilebilecek olumsuzlukların, baskının ve stresin büyüklüğü (Holling, 1973) olarak tanımlanmıştır. Sosyal bilimlerde ise dayanıklılık kavramı genel olarak önemli ve temel sistem işlevlerini değiştirmeden, dışarıdan gelebilecek olan şokları absorbe edebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Bir sosyal sistemin dayanıklılığı, bir sistemin temelde aynı işlevlerin, yapıların ve geri bildirimlerin şoklara ve tehlikelere karşı ne kadar karşı koyabilmesine ve şoku özümseyip şoka karşı yeniden örgütlenebilme kapasitesine bağlıdır. IPCC[4] tarafından ise dayanılılık "Aynı temel yapıyı ve işleyiş biçimlerini, kendi kendini örgütleme kapasitesini ve stres ve değişime uyum sağlama kapasitesini korurken, sosyal veya ekolojik sistemin rahatsızlıkları giderebilme yeteneği" (IPCC, 2007) şeklinde tanımlanmıştır. 1987 yılında ise Birleşmiş

[4] Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli

Milletler'in yayınlamış olduğu "Ortak Geleceğimiz" (Our Common Future) Raporu'nda dayanıklılık kavramının sürdürülebilir bir gelecek inşası için önemli ve gerekli bir adım olduğu belirtilmiştir (Levin, 1993). Bu raporun 23. Maddesi'nde gelişen teknolojilerin, ulusal ekonomilerin ve güçlü altyapı sistemlerinin bileşiminin endüstriyel dünyadaki kentlere dayanıklılık kazandırabileceği söylenmiştir. Böylelikle dayanıklılık kavramı 1990'lı yılların sonuna doğru kent planlama literatürü içerisine girmeye başlamıştır (Cobbinah & Darkwah, 2016a; Mileti, 1999) ve 2002 yılında Johannesburg'da düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde bu kavram daha geniş bir ölçekte tartışılmıştır. Bu zirveden çıkan sonuçlar ise genel olarak dayanıklılığın doğal kaynak kullanımı ve bundan dolayı ortaya çıkan riskler ve korunmasızlıktan kaçınılması, çevre kalitesinin geleceğe taşınması gibi dayanıklılıkla alakalı ilkeler ileri sürülmüştür (Adger, 2003; Chelleri & Olazabal, 2012).

Kentsel dayanıklılık kavramı, genel olarak kentte yaşayan engelliler, yaşlılar, azınlıklar, trans bireyler gibi kentte yaşamakta olan marjinal kesimin kentte yaşadıkları şoklara ve problemlere karşı kentin fonkiyonlarını yerine getirebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Kentlerin yaşadıkları bu şoklar genel olarak doğal afetler, klimatik olaylar gibi çevresel olayların yol açtığı şoklar aynı zamanda da savaşlar, askeri darbeler gibi toplumsal hayatı doğrudan etkileyen olaylar olabilmektedir. Kentsel dayanıklılık yazınlarında en çok karşılaşılan metafor ise fiziki yapıyı (yollar, altyapı, binalar, iletişim hatları vs.) kentin bedenine, kentin sosyal yapısını ise kentin beyni olarak tahayyül eden metaforlardır. Yazarlar ise kentsel dayanıklılık kavramını bu metafor üzerinden bedenin ve beynin hem kendi içinde hem de birbirleriyle rahat ve bir armoni içinde çalışmaları ayrıca dışarıdan gelen her türlü uyarıcıya karşı da kendilerini gerektiğinde savunan veya kendilerini değişen durumlara ya da konjonktüre en iyi biçimde adapte edebilme becerisi olarak anlatmışlardır. Daha önceleri kentsel arazi kullanımları ve dayanıklı toplumlar üzerine çalışmalar yapmış olan ve halen daha Amerika'da The University of North Carolina'da öğretim üyeliği yapan Şehir Plancısı David Godschalk kentsel dayanıklılığı kentlerin karşı karşıya oldukları risklere karşı toplumsal ağlarla kentsel işlevlerin devam ettirilmesi ve kentlerin bu risklere karşı hayatta kalma becerisi olarak tanımlamaktadır.

Kentsel dayanıklılık kavramının anlamının günümüzdeki haline nasıl geçiş yaptığının daha iyi anlaşılabilmesi için kavramın tarihsel süreç içerisinde nasıl bir gelişim gösterdiğine bakılması gerekmektedir. Kavramın çıkışından önce kentlerde geçmişte yapılan çevresel stratejiler sürdürülebilir gelişmeye odaklanmaktaydı. Sürdürülebilir gelişme ise genel olarak akademik çevrelerce doğal ya da doğal olmayan kaynakların gelecek nesillere aktarılması, yaşam kalitesinin yüksek tutulması ve çevreye saygılı gelişme planlarının yapılması ilkelerine dayanıyordu. Kentsel dayanıklılık kavramı 2002 yılında ilk olarak Dünya'daki iklim değişiklikleri üzerine düzenlenen Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Çevre Zirvesi'nde ortaya çıkmıştır. Bu zirvede kentsel dayanıklılık kavramının

sürdürülebilir gelişmenin hayata geçirilmesi için ortaya konan hedeflerden biri olduğu ve bu konuda bu iki kavramın beraber düşünülerek hareket edilmesi gerektiği ve ayrıca da dayanıklılığın sürdürülebilirliği içeren birbirinden farklı disiplinleri bir araya getiren bir köprü görevini üstlenmesi gerektiğine karar verilmiştir. Günümüzde ise dayanıklı kentler sürdürülebilir gelişmeye ek olarak afet yönetimi, sosyal ve kırsal kalkınma gibi kavramları da içermektedir.

Kentsel Dayanıklılık Kavramına Getirilen Farklı Yorumlamalar

Kentsel dayanıklılık kavramına sabit ve tek bir tanımlama yapılmamıştır. Gelişen ve değişen Dünya dinamikleriyle kentsel dayanıklılık kavramının tanımında da değişiklikler yaşanmıştır. Değişik disiplinlerden bilim insanları veya uluslararası kurum ya da kuruluşların bu kavrama farklı bakış açılarından yaklaşmışlar ve o doğrultuda da açıklama gayreti göstermişlerdir. Buna göre kentsel dayanıklılık kavramı konusunda yapılmış olan çalışmalar genel olarak 3 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

1. Kentsel Ekosistemlerin Dayanıklılığı

Kentsel dayanıklılık kavramını ekosistemlerin dayanıklılığı kavramıyla ilişkilendirerek açıklama gayreti gösteren bilim insanları genel olarak kentlerin makro ölçekli projelerle geliştirerek ve ormanlar, akarsular, denizler ve göller gibi tabiat alanları üzerinde ne kadar baskı kurarlarsa kentlerin de bir o kadar kırılganlaşacağını söylemektedirler. Konuya daha ayrıntılı bakılırsa insanların bugüne kadar üzerinde yaşadıkları bütün yerleşmeler bir doğal ekosistemin değiştirilmesiyle oluşmuştur; ancak özellikle 18.yy'da Sanayi Devrimi ile birlikte hız kazanan kentleşme üzerinde kuruldukları doğal ekosistemlere baskı kurmaya ve hatta bu ekosistemlere bazen geri döndürülemeyecek hasarlar vermişlerdir. Daha sonraki zamanlarda bu tahribatların kentte ikamet etmekte olan insanlar üzerinde negatifler etkileri olduğu anlaşılmıştır. Bir örnek vermek gerekirse çevresi ormanlarla kaplı bir X şehrine bir fabrika kuruluyor ve bu fabrikada çalışmak üzere bu şehre bir göç hareketi yaşanıyor. Göçle gelen bu insanları yerleştirebilmek adına çevredeki ormanlık alanlar tahrip ediliyor ve bu tahrip edilen yerler imara açılarak insanların ikamet edilmesi sağlanıyor ve kent doğal alanlara doğru yayılma eğilimi göstermeye başlıyor. Öte yandan bu kurulan fabrikadan çıkan zararlı gazlar havayı, atık suları da şehirden geçen dereleri ve akarsuları kirletiyor. Akarsuların kirlenmesi akarsuda yaşayan canlıların da ölmesine ve o akarsudan beslenen toprağın kirlenmesine ve tarım arazilerinin kaybolmasına yol açıyor. En sonunda ise kentin iklimi değişmeye başlıyor ve ekstrem hava olayları meydana gelmeye başlıyor ve kentte yaşayan insanlarda başta kanser olmak üzere birçok hastalık yaşanmaya başlıyor ve kent yaşanmaz bir yer haline gelmeye başlıyor. Sonuç olarak kent metaforik olarak hassaslaşıyor ve yaşanmaz bir yer haline geliyor. Ekosistemlerde yaşanan bu tür değişimler insan hayatını ve dolayısıyla kentleri de etkilemekte ve kentler gitgide daha hassas daha kırılgan bir yapıya sahip olmaktadırlar. Bu kırılgan kentler

dünyada ya da kendi içinde bulunduğu bölge içerisinde yaşanan her türlü olaya ya da etkiye karşı çok daha savunmasız bir halde kalmaktadırlar.

2. Doğal Afetlere Karşı Kentsel Dayanıklılık

İlk kentlerin oluşmasından günümüzün modern kentlerinden bu yana kentlerin her zaman karşı karşıya oldukları en önemli tehlikelerden biri de doğal afetlerdir. Yaşanan bir doğal afet o yerleşmeyi üzerinde olan her türlü canlı veya cansız varlıklarla birlikte yok edebilmektedir. Bu yerleşmelere İtalya'da M.S. 79 yılında üzerinde 20.000 insanın yaşadığı sanılan ve Vezüv Yanardağı'nın patlamasıyla yok olan Pompeii şehri ile 2004 yılında Endonezya açıklarında gerçekleşen 9.1 şiddetindeki deprem ve tsunami ile birlikte haritadan silinen adalar örnek olarak gösterilebilir. Godschalk ve Fleischuer (2003, 2007) afetleri doğal afetler (deprem, çığ, heyelan, volkanik patlamalar, kıtlık, fırtınalar, kasırgalar…vs.) ile insanların teknolojik gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan afetler (nükleer felaketler, kimyasal ve biyolojik silahlanma…vs.) olmak üzere iki grupta incelemişlerdir. Bugün bakıldığında günümüzde yaşanan doğal afetlerin sayısı geçmişte yaşanan doğal afetlerin sayısından fazladır. Birçok araştırmacı bu durumun en önemli sebebi olarak Dünya'da yaşanmakta olan küresel ısınma ve bunun sonucunda yaşanan iklim değişikliklerini göstermektedirler. Bu durum Birleşmiş Milletler'in İklim Değişikliğine Dair Sözleşmesi'nde "İklimin hızla değişmesi, ülkelerin iklim değişikliğine karşı kırılganlıklarını azaltmak, uyum kapasitesini arttırmak ve ciddi ölçüde ulusal esneklik planlarını uygulamak konusunu gündeme getirdi." minvalindeki kararlarla işlenmiştir. İklim değişikliğinin günümüzde bu kadar şiddetli yaşanmasının en büyük sebebi önceki bölümde de değinilen doğal ekosistemlerin tahrip edilmesidir. Küresel ısınmanın en büyük etkisi buzullar üstündedir ve her yıl büyük bir oranda buzul erimektedir. Birçok bilim insanına göre gelecekte buzulların erimesine bağlı olarak Avrupa'da birçok ülke ya sular altında kalacak ya da eriyen buzul sularının Gulfstream sıcak su akıntısına karışacağı için birçok ülke soğuyup buzul çağına girecek ve bu yerler yaşanılamaz bir hale gelecektir. Öte yandan doğal ya da insan odaklı afetlere karşı bir kentlerin o afetlere karşı gösterdiği direnç veya dayanıklılığı da değişmektedir. Örneğin birbirinden farklı iki kentin aynı şiddetli herhangi bir depremden etkilenme dereceleri oldukça farklılıklar göstermektedir. Bunda kentin sahip olduğu sosyal, ekolojik, siyasi ve ekonomik dayanıklılığı ya da kırılganlığı etkilidir. Eğer bir kent sosyal, ekonomik, çevresel ve siyasi anlamda ne kadar dayanıklı veya güçlüyse bir afetin etkilerinden etkilenme oranı o derecede azalırken, o kentin tekrar normal kentsel hayatına dönme şansı da artmaktadır.

3. Sosyal Dayanıklılık ve Kentsel Dayanıklılık

Kentsel dayanıklılık sosyal dayanıklılık bağlamında incelendiğinde "bir kent toplumsal anlamda ne kadar dayanıklıysa o kent de bir o kadar dayanıklıdır" diye bir çıkarımda bulunulabilir. "Toplumsal yapının en küçük ailenin dayanıklılığını temel alan sosyal

dayanıklılık kavramının araştırmaları kapsamında yoksulluk, afetler, kültürel kaybolma, ekonomik istikrarsızlık ve güvenlik sistemleri yer almaktadır." (Mulin ve Arce,2009; Walsch,2007; Wallace ve Wallace, 2008) Önceki bölümlerde yapılan dayanıklılık tanımlarından birisi değişikliklere adaptasyon geliştirebilme becerisi olarak tanımlanmıştı. Bu tanım sosyal dayanıklılık kavramına uyarlanırsa bir kentteki bütün toplumsal ögelerin kentteki veya Dünya'daki bir gelişmeye ya da değişmeye karşı göstermiş oldukları adaptasyon becerisi olarak bir sosyal dayanıklılık tanımı çıkarılabilir. Sosyal dayanıklılığın en önemli kriterlerinden birisi yoksulluk veya daha genel bir tanımla gelir farklılığı ya da uçurumudur. Eğer bir toplumdaki en fakir kişi ile en zengin kişi arasındaki gelir farkı ne kadar fazla olursa toplumda yaşayan insanların birbirine yabancılaşması oranı da bir o kadar fazla olacak ve kent yaşayan insanlar için güvenli bir yer olmaktan çıkacaktır. Çünkü yüksek gelirli insanlarla düşük gelir grubundaki insanların hayattan beklentileri, kentteki ihtiyaçları da farklı olacaktır ve bu durum da en sonunda bu iki grubun birbirinden nefret etmesiyle sonuçlanacak ve kentteki bu toplumun bir bütün olarak bir araya gelmesini zorlaştıracak ve kent daha kırılgan bir hale gelecektir. Bunun dışında kentin ekonomik yapısının tek sektörlü bir yapıya sahip olması kentin sahip olduğu kültürel zenginliklerin kaybolması ya da kentte yaşayan marjinal gruplara karşı yöneltilen nefret söylemleri ya da ayrımcılıkların yapılması kentin sosyal dayanıklılığını negatif yönde etkilemekte ve bu durum da kentin daha kırılgan önceki tanımlamalarda da bahsedilen değişimlere ve gelişimlere ayak uydurma becerilerini yitirmesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşımlar dışında UNISDR, UN-Habitat ve 100RESILIENCITIES gibi uluslararası kuruluşların kentsel dayanıklılık ile ilgili hedefleri ve stratejileri bulunmaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışmada "Sado-Mazoşist" kent söylemi ile aslında Sanayi Devrimi'nden sonra kontrolsüz bir şekilde büyüyen ve doğal kaynakları tahrip eden kentleri nitelemek için kullanılmıştır. Çalışmada iklim değişimine/krizine yönelik yapıldığı söylenegelen "İklim Eylem Planları'nın" hedefleri ile gerçekleşen projelerin birbirleri ile ne kadar paralel hareket edebildikleri incelenmiştir. Çalışmanın aslında çıkışı yapılmış olan bu İklim Eylem Planı'nın yapılmış olmak için yapılan sadece kağıt üzerinde kalan bir plan olmaması gerektiğini tartışmaktır. Bu çalışmada kentlerin iklim değişimine karşı dayanıklı olabilmeleri için nelere ihtiyaçları oldukları, ne tür plan kararlarının ortaya çıkması gerektiği tartışılacaktır. Bunun için de Dayanıklı bir kentin gereklilikleri tartışılmıştır.

4. Bulgular

İklim değişimi konusunun bir küresel çevre sorunu haline gelmesi ve bu soruna bir çözüm arayışlarına başlanılması 20. Yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Dünya'da iklim

değişikliği konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde bu sözcüğün ilk olarak İsveçli Kimyacı ve Fizikçi Arrhenius tarafından kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası anlamda ise ilk çalışma 1979 yılında yapılan Dünya İklim Konferansı'dır. Bu konferanslar daha sonra 1990 ve 2009 yıllarında tekrar düzenlenmiştir. 1988 yılında Birleşmiş Milletler ve WMO, iklim değişikliği konusunda veri toplanması için IPCC[5] kurulmuş ve kuruluşundan günümüze kadar IPCC 4 adet değerlendirme raporu yazmıştır. 1992 yılında Rio konferansı düzenlenmiş ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi imzalanmıştır. 1996 yılında yapılan Habitat 2 konferansında yayınlanan Yerel Gündem 21 ve 1997 yılında imzalanan Kyoto protokolü ile de 21. Yüzyıldaki çevre hedefleri belirlenmiş bir nevi 21.yüzyılın yol haritası çizilmiştir. Özellikle 2015 yılında gerçekleşen Paris İklim Değişikliği Anlaşması'nda alınan kararlar İklim değişikliğinin etkilerini minimize etmek için önemlidir. Bu anlaşmadaki en önemli hedeflerden biri Dünya'nın mevcut durumdaki CO_2 salınımından hareketle yapılan 2030 yılı pojeksiyonunda toplam emisyonun 55 gigaton seviyesinde olacağı bu miktarında dünya ortalama sıcaklık artışının 2^oC sınırına uygun olmadığını 2^oC sınırının aşılmaması için CO_2 emisyon miktarının 40 gigatonda sınırlandırılarak endüstri öncesi dönemdeki ortalama sıcaklıktan $1,5^oC$ üzerinde tutulması gerektiği açıklanmıştır. (Paris Anlaşması, 2015, Mad.17) IPCC'nin 2007 yılındaki raporuna göre ise Dünya'nın sıcaklıklarında 1990-2100 yılları arasında 1,4-5,8^{o}C arasında bir artış olacağı ve bu sıcaklık değişiminin de iklimlerde değişimlere neden olacağı öngörülmüştür. Bu çalışmalardan genel olarak sürdürülebilirlik, sera gazı emisyonları, kirlili, temiz suya erişim gibi konular ön plana çıkmıştır. Türkiye de bu çevre anlaşmalarından İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesi, Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşmaları'na imza atmıştır ve bu anlaşmalara yönelik Türkiye için 2010-2023 İklim Eylem Planı hazırlatılatılmıştır. Bu planın ana hedefleri:

- Su Kaynaklarının Yönetimi
- Tarım Sektörü ve Gıda Güvencesi
- Ekosistem Hizmetleri, Biyolojik Çeşitlilik ve Ormancılık
- Doğal Afetlerin Risk Yönetimi
- İnsan Sağlığı

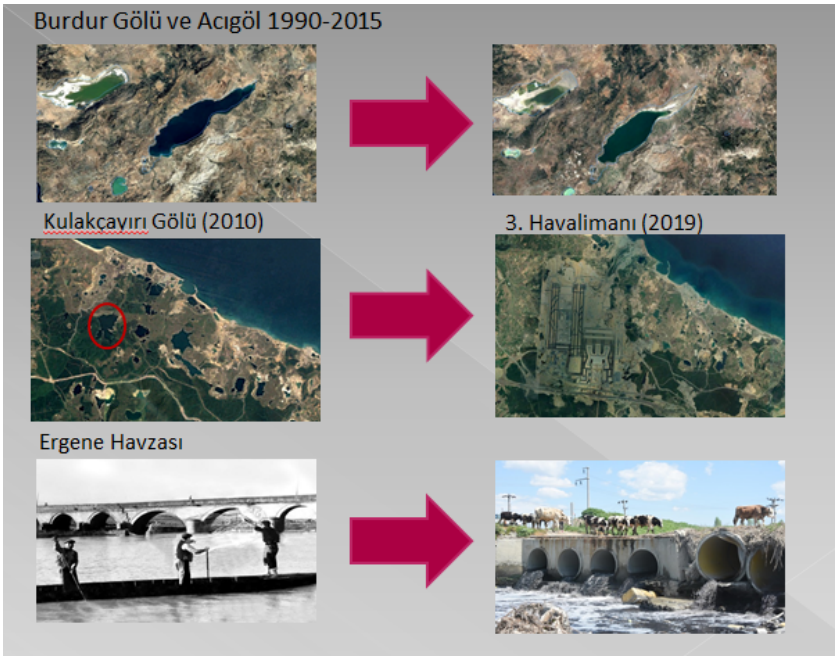
Bu hedeflerin alt hedefleri incelendiğinde

<u>Su Kaynaklarının Yönetimi</u>

- Hedef 1: İklim Değişikliğinin etkilerine uyumun Su kaynaklarının yönetimi politikalarına entgre edilmesi

[5]Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli

- Hedef 2: Su kaynaklarının yönetiminde İklim değişimine uyum konusunda kapasitenin, kurumlararası işbirliği ve eşgüdümün güçlendirilmesi
- Hedef 3: Su kaynaklarının yönetiminde İklim Değişiminin etkilerine uyumun sağlanması için Ar-Ge ve bilimsel çalışmaların desteklenmesi
- Hedef 4: İklim değişikliğine uyum için su havzalarında su kaynaklarının bütüncül yönetimi
- Hedef 5: Yenilenebilir enerji kaynaklarının İklim değişikliğinin etkileri ve iklim değişimine direnci arttırıcı Ekosistem hizmetlerinin sürdürülebilirliğinin dikkate alınarak planlanması

Şekil 9: Su Kaynaklarının Değişimi

Şekil 9'da görüldüğü üzere İklim Değişimi Eylem Planı'nın hedefleri su kaynaklarını koruyup sürdürülebilir bir şekilde kullanlması üzerine olmasına rağmen günümüzde su kaynaklarının zarar gördüğü, kirlendiği görülmektedir.

Tarım Sektörü ve Gıda Güvencesi

- Hedef 1:İklim Değişiminin etkilerine uyum yaklaşımlarının tarım politikalarına entegre edilmesi
- Hedef 2:Tarımda iklim değişikliği etkilerinin belirlenmesi ve İklim Değişikliğine

uyum sağlanması için Ar-Ge ve bilimsel çalışmaların geliştirilip yaygınlaştırılması

- Hedef 3:Tarımsal su kullanımının sürdürülebilir şekilde planlanması
- Hedef 4:Toprak ve tarımsal biyolojik çeşitliliğin İklim Değişikliğinin etkilerine karşı korunması
- Hedef 5:Tarımda uyum seçenekleri konusunda Türkiye'de kurumsal kapasite ve kurumlararası işbirliğinin geliştirilmesi

Şekil 10: Tarım Topraklarının Değişimi

Ekosistem Hizmetleri, Biyolojik Çeşitlilik ve Ormancılık

- Hedef 1: İklim Değişiminin etkilerine uyum yaklaşımlarının Ekosistem hizmetleri, Biyolojik çeşitlilik ve Ormancılık politikalarına entegre edilmesi
- Hedef 2: İklim Değişikliğinin biyolojik çeşitlilik ve ekosistem hizmetleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve izlenmesi

Şekil 11: Ekosistemlerin ve Yeşil Alanların Değişimi

Doğal Afetlerin Risk Yönetimi

- Hedef 1: İklim değişimine bağlı doğal afetlerin yönetimi için tehdit ve risklerin belirlenmesi
- Hedef 2: İklim değişikliğine bağlı olarak doğal afetlerde müdahale mekanizmalarının güçlendirilmesi

Şekil 12: Mevsim Dışı Ekstrem Hava Olayları

Şekil 12'de görüldüğü üzere Dünya'nın her yerinde sıcaklık ve basınç değişimlerinden dolayı Dünya'nın farklı yerlerinde ekstrem hava olayları meydana gelmeye başlamıştır. Öyle ki İstanbul'da Haliç kıyılarında hortum olayları gerçekleşmiştir.

İnsan Sağlığı

- Hedef 1: İklim Değişiminin etkilerine uyum yaklaşımlarının Ekosistem hizmetleri, Biyolojik çeşitlilik ve Ormancılık politikalarına entegre edilmesi
- Hedef 2: İklim Değişikliğinin biyolojik çeşitlilik ve ekosistem hizmetleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve izlenmesi

Görüldüğü üzere İklim değişimine/krizine yönelik yapılan eylem planının hedefleri göz ardı edilmiştir. Böylelikle kentler iyice sado-mazosişt kentler haline gelmektedir.

Şekil 13: Sado-Mazo Kent Örneği

Şekil 13'te görüldüğü üzere Zonguldak'ın Çatalağzı beldesinde bulunan termik santraller, kentin su kaynaklarını, toprağını ve havasını kirletmektedir. Ayrıca yapılaşmanın orman alanlarına doğru yayılım gösterdiği görülmektedir. Bu durum da Çatalağzı'nı Sado-mazoşist bir kent haline getirmektedir.

5. Sonuç

Bu çalışmayla iklim krizinin çözümü ya da yıkıcı etkilerinin azaltılması konusunda kentleri konunun merkezine getirilmesi gerektiği anlatılmıştır. Kentler, çevrelerine kontrolsüzce yayılarak, doğal eşiklerini tahrip ederek Sado-Mazoşist bir karakter halini almaktadır. Sado-Mazoşist kent ile anlatılmak istenen aslında kelimenin psikolojide karşılığı olan "Bir insanın hem kendisine hem de başkasına acı çektirmesinden zevk alması ve cinsel tahrik olması" (A.P.A) halinin kentlere uyarlanması olduğu söylenilebilir. Sado-Mazoşist kentlerde kentler artan nüfus yüzünden kontrol edilemez bir şekilde büyürken aynı zamanda makroformlarını belirleyen ormanlar, su havzaları, topografya gibi doğal eşiklerini tahrip etmektedirler. Bu durum kentin sadist yanını, kent içinin de aynı zamanda

yoğunlaşarak yaşanabilirliğinin azalması Mazoşist yanını temsil etmektedir. 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra düzenlenen çevre ile ilgili konferanslarda iklim ve çevre konuları tartışılmış, çözüm önerileri aranmıştır. Türkiye 2010 yılında hazırladığı İklim Eylem Planı ile iklim krizinin yarattığı olumsuzlukları minimize etmeyi hedeflemiş; ancak yapılan bu plan ne yazık ki kağıt üstünde kalan bir belgeden öteye gidememiştir.

Kaynaklar

Altun Ö. A. (2011) ,Kentsel Dayanikliliğin Arttirilmasinda Sosyo-Ekolojik İlişki Ağlari Ve Yapilaşmanin Rolü, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Atalik A., Küresel Isinma, Su Kaynaklari Ve Tarim Üzerine Etkileri, İstanbul Ziraat Mühendisleri Odasi

Balaban O., Tamer G. N., (2012), Kentsel Planlamada Ansiklopedik Sözlük, Ninova Yayinlari,.

Birleşmiş Milletler Dünya Su Gelişimi Raporu Yönetici Özeti, (2015).

Bruinsma J., (2010) The Resources Outlook: By How Much Do Land, Water And Crop Yields Need To Increase By 2050, S: 234-278.

Fao, (2016) Forests And Agriculture: Land-Use Challenges And Opportunities Report.

Gettelman A., Rood B. R., (2016), Demistfying Climate Models: A User's Guide to Earth System Models, Springer.

Habitat 3 Issue Papers 9, (2015), Urban Land

https://www.iea.org/data-and-statistics?country=WORLD&fuel=CO2%20emissions&indicator=CO2%20emissions%20by%20sector

Https://www.Thebalance.Com/Hurricane-Harvey-Facts-Damage-Costs-4150087, 2019

Ketenci T., Marquıs De Sade: İnsan-Doğa İlişkisinde İnsan Doğasının Doğal Yanının Savunusu, https://www.academia.edu/1137827/MARQUIS_DE_SADE_THE_DEFENCE_OF_NATURAL_PART_OF_HUMAN_NATURE_IN_THE_HUMAN_AND_NATURE_RELATIONSHIP, 2007.

OECD Annual Report, (2008).

Rezafar A. (2011), Farklı İklim Kuşaklarında Yer Alan Eko-Kentlerin Tasarım İlkelerinin Derlenmesi ve Türkiye İçin Ekolojik Kentsel Tasarım Ön Çalışma Önerisi, Gazi Üniversitesi.

Şahin Ü., Kurnaz L., (2014), İklim Değişikliği Ve Kuraklik, Sabanci Üniversitesi İstanbul Politikalari Merkezi,

The World Bank, (2010), Cities and Climate Change: An Urban Agenda

The World's Cities in 2018 Data Booklet, The World Bank, (2018).

Tyler S., Nugraha E., Nguyen K. H., Nguyen V. N., Sari A. D., Thinpanga P., Tran T. T., Verma S. S. (2016), Indicators Of Urban Climate Resilience: A Contextual Approach, Environmental Science & Policy, 421.

Urban Development Series: Cities and Climate Change Agenda Part 3: Cities "Contribution to Climate Change, The World Bank, Vol: 10 (2010)

Weierstall G., Giebel G., (2017), The Sadomasochism Checklist: A Tool for the Assessment of Sadomasochistic Behaviour, Arch Sex Behaviour, Vol: 46.

Williams R., Poore R., (2011) Sea Level and Climate, USGS.

Yeşil Belediye Karnesi

Bahar Yıldırım

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Koruma ve Yenileme Yüksek Lisans Programı

Simin Kışınbay

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Enformatik Ana Bilim Dalı, Mimari ve Kentsel Enformatik Yüksek Lisans Programı

Şima Topaloğlu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı

Zeynep Arslan

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

Özet

Yeşil Belediye Karnesi Projesi, İstanbul İlinde 5393 sayılı kanunun 47. Maddesine göre Stratejik Plan, Performans Programı ve Faaliyet Raporu hazırlama zorunluluğu bulunan 37 ilçe belediyesinin irdelendiği, mevcut durumları ortaya koyarak yeşil yaklaşımlarını güçlendirmeyi amaçlayan bir çalışmadır.

Tüm dünyayı etkisi altına almış iklim krizi başta olmak üzere çevre sorunlarını durdurmak ve etkisini azaltmak için çalışmalar yapmak, yerel yönetimlerin önceliklerinden olmalıdır. İlçede yaşayan vatandaşların seçtiği, en yakın kamu kurumu olan yerel yönetimler, merkezi düzeye göre daha kolay harekete geçebilir yönetim organlarıdır.

Uluslararası ve ulusal ölçekte literatür taramaları ile başlayan araştırma sürecinde alanında uzman Danışma Kurulu üyeleri ve araştırma ekibi tarafından 'Yeşil Belediye Karnesi Gösterge Seti' oluşturulmuştur. 10 temel başlık 249 sorudan oluşan setteki soruların yanıtları 37 ilçe belediyesinin stratejik belgeleri ve resmi internet sitelerinde aranmıştır. Ortaya çıkan analizler ise 'Yeşil Belediye İlkeleri' doğrultusunda yorumlanmıştır.

Yeşil Belediye Karnesi, yerel yönetimlerin mevcut durumlarını ortaya koyarken daha yeşil bir belediye için yol gösterici olmayı hedefler.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Sürdürülebilirlik, İklim Krizi, Yerel Yönetim, Yeşil Belediye Karnesi, Yeşil Kentler

Green Municipality Scorecard

Abstract

Green Municipality Scorecard Project is a study that aims to strengthen green approaches of 37 districts located in İstanbul which have the obligation to prepare a Strategic Plan, Performance Programme and Annual Report according to the 47th article of 5393 law.

It should be a priority for local governments to stop environmental problems and mitigate its impact, especially the climate crisis which has been a major global issue. Local governments are the closest public institutions elected by the local people, and they can act more easily compared to central government.

The 'Green Municipality Scorecard Indicators' was constituted with research process of literature reviews on the related international and national literature by the research team, and Advisory Board members who are experts in their fields. The answers of indicators that are consist of 10 main topics and 249 questions were searched on official website of the municipalities and their documents that are mentioned above. Revealed results were interpreted in accordance with the 'Green Municipality Principles'.

The Green Municipality Scorecard aims to be the guide for a greener municipality while revealing the current situation of local governments.

Keywords: Climate Crisis, Environmental Sustainability, Green Cities, Local Government, The Green Municipality Scorecard

1. Giriş

Yeşil Belediye Karnesi raporunda, İstanbul'da yaşayan vatandaşlara en yakın kamu kuruluşu olan ilçe belediyelerinin mevcut durumları çıkarılmıştır. Yerel yönetimler, halka en yakın yönetim kademesi olduğundan demokrasinin tabana yaygınlaştırılmasını sağlayabilen ve merkezi düzeyde bulunan denetim mekanizmalarına nazaran daha kolay harekete geçebilen, karar organlarının doğrudan o ilçede yaşayanlar tarafından seçildiği bir kamusal örgütlenme biçimidir. (Oktay, 2009). Bu sebeple iklim krizini de göz önünde bulundurarak çevre sorunları konusunda en öncelikli çalışma yapması gereken kurumlar, ilçe belediyeleridir. 1992'de Rio Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda oluşturulan Yerel Gündem 21'in, küresel ölçekte artmakta olan çevre sorunlarıyla mücadelede önemli bir aktör olduğu kanıtlanmıştır. Bundan dolayı yerel yönetimlere, STK ve tüm paydaşları ile beraber karar alma, planlama ve uygulamada daha etkin görevler verilmiştir. (Çakır Sümer, 2009). İlçe belediye hizmetlerinin, tabana daha kolay yayılabilmesi sayesinde herkesin katılımıyla ortaklaşa yapılacak en küçük bir

çalışma insanlara, diğer canlılara ve doğaya hızlı olarak yansıyacaktır. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3. Maddesi katılımla ilgili olarak herkesin yerel yönetimlerde paydaş olarak katılabileceğini göstermektedir. Bu madde;

a) "Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.

b) Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparlar.

(…)

e) Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür." (2872 Çevre Kanunu, 2006) öncelikli çalışma yapması gereken kurumlar, ilçe belediyeleridir. 1992'de Rio Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda oluşturulan Yerel Gündem 21'in, küresel ölçekte artmakta olan çevre sorunlarıyla mücadele de önemli bir aktör olduğu kanıtlanmıştır. Bundan dolayı yerel yönetimlere, STK ve tüm paydaşları ile beraber karar alma, planlama ve uygulamada daha etkin görevler verilmiştir. (Çakır Sümer, 2009). İlçe belediye hizmetlerinin, tabana daha kolay yayılabilmesi sayesinde herkesin katılımıyla ortaklaşa yapılacak en küçük bir çalışma insanlara, diğer canlılara ve doğaya hızlı olarak yansıyacaktır. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3. Maddesi katılımla ilgili olarak herkesin yerel yönetimlerde paydaş olarak katılabileceğini göstermektedir. Bu madde;

a) "Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.

b) Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparlar.

(…)

e) Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür." (2872 Çevre Kanunu, 2006)

Çevre ve çevre sağlığı ile canlı-cansız tüm varlıkların korunması yerel yönetimlerin hizmet alanı kapsamında bulunmaktadır. Bu sebeple yaşam kalitesinin yükseltilmesinde çevre

yönetiminin önleyici, onarıcı ve geliştirici politikalarda sorumluluğu bulunmaktadır. Yeşil Belediye, çevresel etki ilkesini göz önünde bulundurarak uzun vadeli planlama yapması, çevre sorunları oluşmadan önleyici ve oluştuktan sonra onarıcı politikalar oluşturması, paydaşlarla eşgüdümlü çalışması, enerji tüketiminin azalmasına yönelik çalışmalar yapması, çevre sorunları konusunda yerelini güçlendirici eğitimler yapması gibi hedefleri gerçekleştiren ve kalıcı çözümler bulan belediye olarak tanımlanabilir. (Kızılboğa, 2009). Yeşil Belediyecilik anlayışı, Avrupa Birliği girişimi olarak Avrupa Yeşil Başkent Ödülünde (European Green Capital Award); çevre politikaları konusunda yerel yönetimlerin çevre yönetimi, kirlilik, bertaraf ve yeniden oluşum geri dönüşüm gibi AB müktesebatına ilişkin politikalara uyum için motivasyonunu artırmaya yönelik 2008 yılından beri düzenlenen ödüllü yarışmada, açıkça görülmektedir. Ayrıca, Avrupa Yeşil Yaprak Ödülü (European Green Leaf Award), daha küçük kentlere yönelik yapılan 2015 yılından beri düzenlenmekte olan ödüllü yarışmayla ise Avrupa Birliği'nin çevre politikaları konusunda yerel yönetime verilen önem anlaşılmaktadır. (Science for Environment Policy EC, 2018).

Kentsel planlama, Yeşil Belediyecilik için çok önemlidir. Birleşmiş Milletler Dünya Şehirleri Veri Kitapçığına (UN-Habitat World Cities Data Booklet 2018) göre) göre 2018'de dünya nüfusunun %55,3'ünün şehirlerde yaşadığı ve 2030 yılında ise %60'nın şehirlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Hızlı kentleşme, gittikçe artan düzensiz yapılaşmaya, yetersiz ve aşırı yüklenen altyapı ve hizmetlere (atık toplama, su ve arıtma sistemleri, yollar ve ulaşım gibi), hava kirliliğine ve planlanmamış kentsel yayılmaya neden olmaktadır. (United Nations, 2019). Bugün şehirlerin CO_2 salımlarının %71 ile %76' sından sorumlu olduğu bilinmektedir. (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2019). Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli'nin (Intergovernmental Panel of Climate Change) Ekim 2018'de yayınladığı "Global Warming of 1,5" raporunda ise 2030 yılına kadar sanayi öncesi sıcaklık seviyesinin 1,5'nin üstüne çıkmasını engellemek için ülkelerin enerji tüketimlerini dolayısıyla karbon emisyonlarını azaltmak için bir an önce dönüşümlerinin başlamasının gerektiği bildirilmiştir(Masson-Delmotte, 2018). Bu yüzden Yeşil Belediye, yerelde karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik çözümler üretilmelidir. Bunları üretirken çevre sorunlarını gidermeyi hedeflemeli, sürdürülebilir orman yönetimi, ısı adası etkisinin azaltılması, tabiat varlıklarının belirlenmesi ve takibiyle karbon ayak izini azaltmalıdır. Karbon salımını azaltmaya yönelik alternatif ulaşım sistemleri yatırımlarıyla, bisiklet yolları ve entegre toplu ulaşım sistemleri sayesinde insanların ulaşıma kolay ve temiz ulaşımını sağlamalı, enerji tasarrufu sağlayarak yaşayanların yaşam kalitesini artırmalıdır.

Atık yönetimi, Yeşil Belediyecilik için en önemli unsurlardandır. Atığın oluşumunu engellemeye yönelik çalışmalarla ayrıştırma ve bertaraf işlemlerinde enerji tasarrufu sağlanabileceği gibi ülke ekonomisine de katkı sağlayabilirler. Yeşil Belediye, ambalajlı ürün, organik atık, tehlikeli atık, atık yağlar konusunda yerinde yapılan çalışmaları

artırarak, daha sıkı takip sistemleri geliştirmeli, doğayı kirletici faaliyetleri denetleyerek halk sağlığını korumaya yönelik çalışmalar yapmalıdır.

Hava kirliliğinden sonra doğal hayatı ve insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen başlıklar gürültü kirliliği, elektromanyetik kirliliği, görüntü kirliliği ve ışık kirliliğidir. Dört başlıkta kirleticilerin belirlenerek, cezai işlemle müdahale ederken ayrıca çözüme kavuşturulmasını sağlamak, sürdürülebilir mücadele yöntemleri izlemek gerekmektedir.

Yeşil Belediyecilik anlayışı, çevre taşıma kapasitesinin üstüne çıkmasını engelleyen entegre atık yönetimi sistemiyle enerji tüketiminin düşürülmesi ve tasarrufunun yapılmasıyla doğa tahribatını engellemek ve insanı çevresiyle barıştırarak uzun yıllar devamlılığı olan entegre bir kent yönetimini hedeflemektedir. Bu ideal durum ancak atık yönetim sistemleri, toplu taşıma, yeşil alanlar, yeşil binalar, kent sakinlerinin yerel ürünlerin üretildiği yerel marketlerden alışveriş yapması teşvik edilerek gerçekleştirilebilir. Bu uzun vadede kent sakinlerinin refahını artıracaktır (Science for Environment Policy EC, 2018).

Sonuç olarak yukarıda gerekçelerini belirtildiği gibi bu çalışmada Türkiye'nin en fazla nüfusa sahip olan kenti, İstanbul'da bulunan ilçe belediyelerinin, İklim Krizi, Enerji, Hava, Atık, Arazi Kullanımı, Su, Biyoçeşitlilik, Çevre Yönetimi, Ulaşım ve Gürültü-Görüntü-Elektromanyetik-Işık konuları hakkında ulusal ve uluslararası çalışmaların incelenmesi ve yorumlanması sonucu oluşturulan göstergeler aracılığıyla, Yeşil Belediye Karneleri oluşturulmuştur. Böylelikle her bir ilçe belediyesinin yeşil belediye göstergelerinin uygulanması konusundaki mevcut durumlarının ve performans analizlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışmanın İstanbul ilçe belediyeleri başta olmak üzere ülkemizde bulunan tüm belediyelerin Yeşil Belediye anlayışının güçlendirilmesi ve geliştirilmesi için bir kaynak gösterge olması amaçlanmıştır.

2. Metodoloji

Yeşil Belediye Karnesi projesi, yerel yönetimlerin mevcut durumlarını analiz etmek ve sonrasında neler yapılabileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Yerel ekolojik mücadelenin taraflarından biri yerel yönetimlerdir. İklim krizi yerel nüfusun sağlığını ve refahını etkilemekte, çevreyi değiştirmekte, canlı/ cansız varlıklara ve altyapıya zarar vermektedir.

Bu kapsamda proje adımları, yöntemleri, uygulamaları danışma kurulu ve proje ekibi tarafından hazırlanmıştır. Öncelikli olarak hem ulusal hem de uluslararası alanda yeşil belediye, yeşil kentler ve çevre yönetimi ile ilgili literatür araştırması yapılmıştır. Yararlanılan kaynaklar aşağıdaki gibidir:

- Bölgesel Çevre Merkezi (REC-Regional Environmental Center)
- Sürdürülebilir Şehirler için Referans Çerçeve (RFSC-Reference Framework for Sustainable Cities)
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDGs-Sustainable Development Goals)
- Arcadis Sürdürülebilirlik Endeksi (Arcadis Sustainability Index) (2016)
- Boğaziçi Üniversitesi Türkiye'nin Sürdürülebilir Şehirleri Araştırması (2011)
- Sürdürülebilirlik Göstergeleri (Indicators for Sustainability) (2012)
- Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri (Urban Sustainability Indicators)
- Küresel Kent Göstergeleri (Global City Indicators Facility)
- BM İnsan Yerleşimleri Programı Ericsson İklim Raporu (UN-Habitat Ericsson Climate Report)
- Bogota Taahhüt ve Eylem Gündemi (The Bogota Commitment and Action Agenda UCLG-CGLU)
- Yeşil Kentler Göstergeleri (Green Cities Indicators)
- Çevre Mühendisleri Odası Dünya Çevre Günü ve Türkiye Raporu 2019
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, Yeşil Büyüyen Kentler 2013 (OECD Green Growth in Cities 2013)
- Geleceğin Kentleri için AB Araştırması ve İnovasyon (EU Research and Innovation for Cities of the Future)

Yerel yönetimlerin mevcut durumlarını ölçebilmek için gösterge seti oluşturulmak üzere Yeşil Kentler Göstergesi'nin (Green Cities Indicators) 12 ana başlığı ele alınmıştır. 12 başlığın ikisi yerel mevzuat göz önüne alınarak diğer başlıklarla beraber değerlendirilmiştir. Kentsel karar organları olan yerel yönetimlerin faaliyet ve planlarında; enerji tüketiminin azaltılması, mevcut sistemlerin yenilenebilir enerjiyle ikame edilmesi, su kalitesinin ve tasarrufunun arttırılması, biyoçeşitliliğin korunması, kentsel yeşil alanların genişletilmesi, tabiat varlıklarının korunması, atık oluşumunun önlenmesi, yerelde ekolojik tarım üretiminin desteklenmesi, karbon salımını azaltmaya yönelik toplu taşımayla entegre ulaşım sistemlerinin teşvik edilmesi ve iklim adaleti ilkesinin benimsenmesi ön plana çıkan konular olmuştur. Çevre Yönetimi, Enerji, Ulaşım, İklim Krizi Etki Azaltma ve Uyum, Hava, Su, Atık, Arazi Kullanımı, Gürültü-Görüntü-Elektromanyetik-Işık, Biyoçeşitlilik başlıklarına Yeşil Belediye Projesi kapsamında yaklaşım aşağıdaki gibidir.

i. İklim Krizi Etki Azaltma ve Uyum: Yerel yönetimlerin sera gazı salımını azaltmasına ve iklim krizine uyum çalışmaları yapmasına yönelik 39 soru oluşturulmuştur.

ii. Enerji: Karbon salımının azaltılması ve enerji verimliliğine yönelik 17 soru oluşturulmuştur.

iii. Hava: Havayı kirletici salımlara karşı 23 soru oluşturulmuştur.

iv. Atık: Atığın oluşumu, geri dönüştürülmesi ve/veya bertarafını kapsayan proje ve faaliyetlerin planlamasına ve yönetimine yönelik 47 soru oluşturulmuştur.

v. Arazi Kullanımı: Mekânsal planlamanın afet önleme ve uyum konularında etkin hale getirilmesi üzerine 21 soru oluşturulmuştur.

vi. Su: Suyun içerisinde zararlı kimyasal maddeleri ve hastalık yapan organizmaları içermeyecek şekilde önlemlerin alınmasıyla ilgili 21 soru oluşturulmuştur.

vii. Biyoçeşitlilik: Hassas ekosistemler ve biyoçeşitlilik açısından koruma ve iyileştirme amaçlı çalışmalar için 33 soru oluşturulmuştur.

viii. Çevre Yönetimi: Yerel yönetimlerin doğaya karşı sorumlu davranması ve sorumluluk almasıyla ilgili bu başlık altında 13 soru oluşturulmuştur.

ix. Ulaşım: Karbon salımını düşürmeye yönelik alternatif ulaşım sistemlerinin entegre ve kolay erişilebilir olmasına yönelik 15 soru oluşturulmuştur.

x. Gürültü-Görüntü-Elektromanyetik-Işık: Gürültü: Doğal yaşamı etkileyen taşıt gürültüsü, havai fişek, yüksek sesli müzik gibi faaliyetleri önleyici 9 soru oluşturulmuştur.

Görüntü: İlan panoları ve pankartların yarattığı doğal yaşamı etkileyen görüntü kirliliğini önleyici faaliyetlere yönelik 5 soru oluşturulmuştur.

Elektromanyetik: Baz istasyonları, yüksek gerilim hatları ve radyasyon yayan küçük işletmeleri denetlemeye yönelik önleyici faaliyetlere ilişkin 3 soru oluşturulmuştur.

Işık: Doğal hayatı etkileyen ışıklandırmaları önleyici faaliyetlere yönelik 3 soru oluşturulmuştur.

Yeşil Belediye Karnesi Gösterge Seti içerisindeki 10 temel başlığın altında bulunan 249 göstergenin tamamı evet/hayır sorusu şeklindedir. Gösterge setinde yer alan sorular yapılandırılmış ve nitel soruları içermektedir. 'Kentsel atıkların türlerine göre ayrı toplanması sağlanıyor mu?' sorusu eklerde tamamı bulunan Yeşil Belediye Karnesi Gösterge Seti'nden bir örnektir. Göstergeler kendi içlerinde sorguladıkları çerçeveye göre yapı-uygulama-ölçme olarak sınıflandırılmıştır. Her yapı sorusunun uygulama ve

ölçme sorusu da bulunmaktadır. Bu sınıflandırma ile ileride uygulanacak karnelendirme yönteminin anlaşılır olması hedeflenmiştir.

i. Yapı; karar alma, hizmet sunma, kurumsal gelişim süreçlerinde ve bunlara ilişkin alt süreçlerde farklı yöntemlerin geliştirildiği gösterge sorularını kapsar.

ii. Uygulama; yapıların faaliyetlerini inceleyen gösterge sorularını kapsar.

iii. Ölçme; uygulamalara erişimi ve kamuyla paylaşımına dair ölçülebilir gösterge sorularını kapsar.

Göstergelerin ortaya çıkmasından sonra yerel yönetimlerin bu konulardaki yaklaşımları ve soruların yanıtları için Stratejik Plan, Performans Programı ve Faaliyet Raporlarını taranmış ve bunların yanında resmi internet siteleri aracılığıyla anahtar kelime aramaları yapılmıştır. İlgili belgelerin içerikleri ve proje kapsamındaki ele alınış biçimleri aşağıdaki gibidir.

i. Stratejik Plan: "Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plandır." (5018 sayılı Kanun)

ii. Performans Programı: "Kamu idareleri, yürütecekleri faaliyet ve projeler ile bunların kaynak ihtiyacını, performans hedef ve göstergelerini içeren performans programı hazırlar." (5018 sayılı Kanun) iii. Faaliyet Raporu: "Üst yöneticiler ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerince, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporu hazırlanır. Üst yönetici, harcama yetkilileri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını esas alarak, idaresinin faaliyet sonuçlarını gösteren idare faaliyet raporunu düzenleyerek kamuoyuna açıklar." (5018 sayılı Kanun)

Proje ekibinin öncelikli olarak kendi yerelinde harekete geçme kararı neticesinde Yeşil Belediye Karnesi Gösterge Seti'nin karnelendirme metodolojisi İstanbul'un ilçelerinde uygulanmıştır. 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 41. Maddesine göre nüfusu 50.000'in altında olan belediyelerin stratejik plan hazırlama zorunluluğu bulunmaması nedeniyle Adalar ve Şile Belediyesi dışında 37 ilçe belediyesi için puanlama yapılmıştır. İstanbul'da ilçe belediyelerinin 2015-2019 dönemi stratejik planı, 2016'dan başlayarak 20191'a kadar olan performans raporları, faaliyet raporları ve belediye resmi internet siteleri incelenerek değerlendirilmeye alınmış ve puanlaması yapılmıştır. 37 ilçe belediyesinin belirtilen belgelere bakılarak gösterge setinde yer alan sorulardan evet yanıtına ulaşanlara '1', hayır yanıtına ulaşanlara ise '0' yazılmış, Excel aracı ile 249 gösterge doğrultusunda analizler yapılmıştır. Belediyelerin genel puanı ve her başlık altında aldığı puanlar belirlenmiş ve bu puanlama doğrultusunda Yeşil Belediye Karneleri ortaya çıkmıştır. Yüzdelik hesabı doğrultusunda belediyelere ait özel ve genel grafikler oluşturulmuştur.

Yeşil Belediye Karnesi Gösterge setinde bulunan her gösterge için verilen yanıtlar, belediyelere e-posta yoluyla gönderilmiştir. Puanlara itiraz ettikleri noktalar var ise 15 gün içinde gerekli doküman/belge vb. dayanaklar ile e-posta yoluyla cevap vermeleri talep edilmiştir.

Ortaya çıkan analizler proje ekibi tarafından benimsenen Yeşil Belediye İlkeleri doğrultusunda yorumlanmıştır. Yeşil Belediye İlkeleri; kapsayıcılık, savunuculuk, şeffaflık ve tutarlılıktan oluşmaktadır. Proje ekibinin kavramlara yaklaşımı aşağıdaki gibidir.

i. Kapsayıcılık: Karar alırken, kaynak ayırırken veya hizmet sunarken doğanın parçası olan tüm gruplara yönelik kapsayıcı bir yaklaşımdır.

ii. Savunuculuk: Belediyenin mevzuat dışında kalan konularda da sorumlu olan kurumların karar verme süreçlerine yönelik somut eylemleri hayata geçirilmesidir.

iii. Şeffaflık: Kaynak kullanımının dağılımının, hizmetlerin ve projelerin duyurusunun kamuoyuyla eksiksiz olarak paylaşılmasıdır.

iv. Tutarlılık: Süreçlerde alınan kararların ve yaklaşımların tüm planlarda ve raporlarda birbiriyle uyumlu ve entegre olmasıdır.

Gösterge setinde bulunan hava ve su ana başlığı, mevzuat dışı faaliyetleri barındırdığı için belediyelerin faaliyetlerine göre Yeşil Belediye Karnesinde puanlansa da raporun analiz kısmında ele alınmamıştır. Belediyeler, hava ve su başlığının dışında kalan en yüksek ve en düşük aldıkları başlıklar, genel ortalamanın üzerinde ve altında kalan başlıklar birlikte incelenerek değerlendirilmiştir. Düşük puan alınan başlıklara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

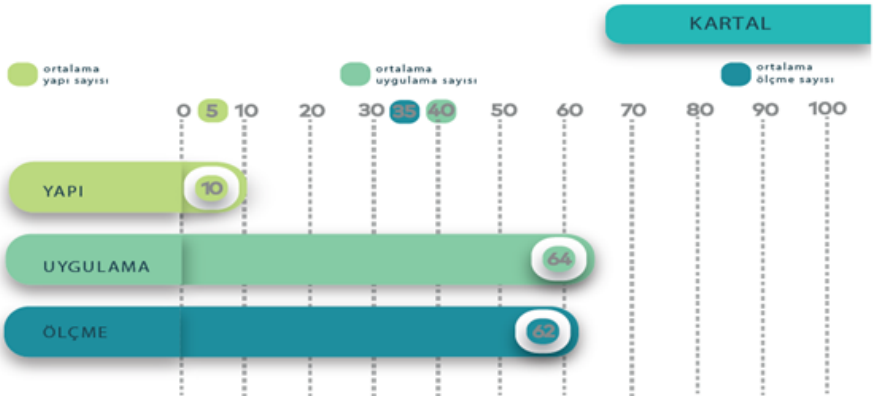
İyi örnek uygulamaları ise, ilçe belediyelerinin mevzuat dışı yaptıkları çalışmaları tek tek incelenerek ve gösterge seti sorularının dışında kalan ve etki alanı Yeşil Belediye İlkeleri'ne en uyumlu olanlar belirlenerek seçilmiştir.

3. Bulgular

Yeşil Belediye Karnesi Gösterge Seti'nde yer alan 249 soruya verilen yanıtlara göre %55'lik oranla Kartal Belediyesi ilçe belediyeleri arasında ilk sırada, Güngören Belediyesi ise %12'lik oranla son sırada yer almıştır. Bunun yanı sıra gösterge setinde kıyısı olan ilçeler için belirlenen başlıklar altında sorular oluşturulmuş, bu ilçelerin bulguları ise kıyısı olmayan ilçelerden farklı olarak değerlendirilmiştir.

3.1. Kartal

Yapılan karnelendirme çalışmasında Kartal Belediyesi, gösterge setinin puanlanması sonucunda ortalama %55'lik bir başarı elde etmiştir. Grafik 1'de de görüldüğü gibi yapı, uygulama, ölçme kategorilerindeki sorulardan sırasıyla %10, %64, %62 oranında puan almıştır.

Grafik 1: Kartal Belediyesi'nin Gösterge Seti Kategorilerindeki Sorulara Göre Aldığı Puanların Oranı

Kartal Belediyesi "Atık" ve "Çevre Yönetimi" başlıklarında %85 oranında başarı göstermiştir. İstanbul'da bulunan 37 ilçe belediyesinin bu başlıklardaki genel ortalaması sırasıyla %58 ve %45'tir.

EK-1'deki "Çevre Yönetimi" başlığında yer alan soruların yanıtlarına göre; Kartal Belediyesi'nin Çevre Yönetim Sistemleri (ISO 14001) sertifikasına sahip olması, ulusal ve uluslararası çevre kuruluşları ile bağlantısının olması, çevre dostu teknolojileri teşvik etmesi, çevre durum raporu hazırlaması ve STK, kamu ve üniversiteler ile işbirliği sağlaması olumlu çalışmaları arasındadır. Bunun yanı sıra; uluslararası sözleşmelere dahil olarak, yükümlülüklerini yerine getirmesi konusunda çalışmalarını geliştirmelidir.

EK-1'deki "Atık Yönetimi ve Geri Dönüşümü" alt başlığında yer alan soruların yanıtlarına göre; Kartal Belediyesi'nin pil, ambalaj, lastik ve yağ atıklarını türlerine göre toplaması, atık yönetiminde lisanslı firma desteği alması, Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) miktarı ile türlerine ilişkin düzenli olarak envanter çalışması yapması ve bunların geri

dönüşümünü yapması, inşaat atıklarının kontrolü, ASBEST kontrolü olumlu çalışmaları arasındadır. Bunun yanı sıra; kompost yapımına yönelik teşvik edici uygulama ve atık gıda geri dönüşümü konularında çalışmalarını geliştirmelidir.

Kartal Belediyesi "Ulaşım" başlığında %33 oranında başarı göstermiştir. İstanbul'da bulunan 37 ilçe belediyesinin bu başlıktaki genel ortalaması ise %24'tür.

EK-1'deki "Ulaşım" başlığında yer alan soruların yanıtlarına göre; Kartal Belediyesi'nin araçların karbon salımını azaltmaya ve elektrikli taşıt kullanımına yönelik uygulamalar yapması olumlu çalışmaları arasındadır. Yeşil Belediye olmak için bisiklet ve yaya odaklı alternatif ulaşım çözümleri üretmesi ve elektrikli taşıtların şart istasyonlarının yapılması konularında çalışmalarını geliştirmelidir.

İyi örnek uygulamaları olarak Kartal Belediyesi özelinde iki proje seçilmiştir. Bunlar; R2CITIES ve MAREM Projeleridir.

R2CITIES Projesi

Resim 1: Kartal Belediyesi R2CİTİES Projesi (Kaynak: URL-1)

Kartal Belediyesi, yerleşim alanlarında yeni yalıtım ve alternatif enerji kullanım yöntemleriyle enerji verimliliğini artırmak ve oluşacak yeni modelin ulusal ve uluslararası ölçekte yaygınlaşmasına katkı sağlamayı amaçlayan R2CITIES projesinin ortaklarından biridir. Yerleşim ölçeğinde, binaların enerji performansında bütüncül gelişmeler sağlamak için maliyet etkin çözüm çalışmaları gibi hedefleri olan proje iklim krizine karşı Kartal Belediyesi'nin özellikle enerji tasarrufu ile ilgili çalışmalar yaptığını göstermektedir. (Resim 1: Kartal Belediyesi R2CİTİES Projesi (Kaynak: URL-1).)

MAREM Projesi

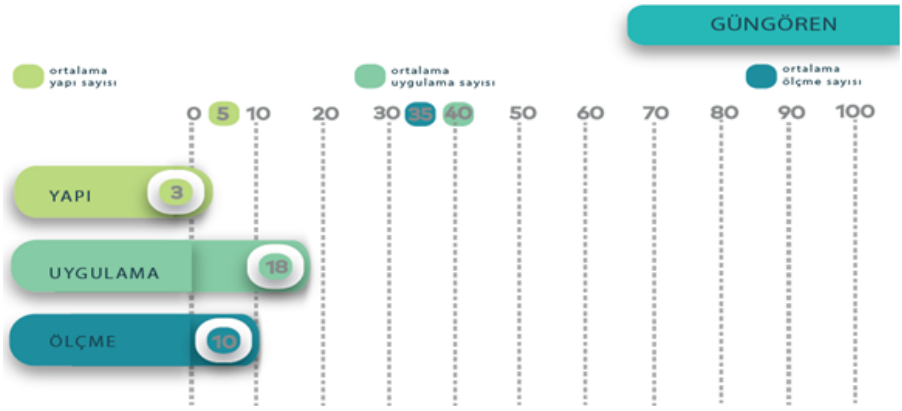

Resim 2: Kartal Belediyesi MAREM Projesi (Kaynak: URL-2)

Kartal Belediyesi MAREM Projesi'ni hayata geçirmekte ve proje ile ekolojik dengenin korunması için araştırmalar yapmaktadır. Proje kapsamında Marmara Denizi genelinde 60 adet istasyon bazında biyolojik çeşitliliği saptamak amacıyla plankton ve fauna örnekleri alınmıştır. Proje ile Kartal Belediyesi, Marmara Denizi'nin biyolojik çeşitliliğini korumaya yardımcı olmaktadır. (Resim 2: Kartal Belediyesi MAREM Projesi (Kaynak: URL-2).)

3.2. Güngören

Yapılan karnelendirme çalışmasında Güngören Belediyesi, gösterge setinin puanlanması sonucunda ortalama %13'lük bir başarı elde etmiştir. Grafik 2'de de görüldüğü gibi yapı, uygulama, ölçme kategorilerindeki sorulardan sırasıyla %3, %18, %10 oranında puan almıştır.

Grafik 1: Kartal Belediyesi'nin Gösterge Seti Kategorilerindeki Sorulara Göre Aldığı Puanların Oranı

Güngören Belediyesi "Biyoçeşitlilik" başlığında %36 oranında başarı göstermiştir. İstanbul'da bulunan 37 ilçe belediyesinin bu başlıktaki genel ortalaması ise %46'dır.

EK-2'deki "Biyoçeşitlilik" başlığında yer alan soruların yanıtlarına göre; Güngören Belediyesi'nin, ağaçlandırma, ağaç tahribini önleme, bitki türlerinin sağlıklı büyümesini sağlama, hayvanların yaşam kalitesini artırma ve haklarını koruma gibi faaliyetleri olumlu çalışmaları arasındadır. Bunun yanı sıra; hassas ekosistemlere zarar gelmesini önleme, istilacı yabancı türleri takip etme ve engelleme, hayvan ambulansı konularında çalışmalarını geliştirmelidir.

Güngören Belediyesi "İklim Krizi" başlığında hiç puan alamamıştır. İstanbul'da bulunan 37 ilçe belediyesinin bu başlıktaki genel ortalaması ise %16'dır.

EK-2'deki "Uyum" alt başlığında yer alan soruların yanıtlarına göre; Güngören Belediyesi, Yeşil Belediye olmak için iklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik uygulamalar yapma ve bunları kamuoyu ile paylaşma, iklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik; iklim eylem planı ve halk sağlığı boyutunda iklim krizi yönetim planı hazırlama, iklim afeti risk analizi yapma, ısı adası etkisini azaltma ve yağmur suyu toplama havuzu projeleri hazırlama gibi uygulama, politika ve teşvikler konusunda çalışmalarını geliştirmelidir.

Aynı ekte yer alan "Etki Azaltma" alt başlığındaki soruların yanıtlarına göre; Güngören Belediyesi, yeşil bina, karbon emisyonunu azaltma ve yenilenebilir enerji kullanımı arttırma konularında çalışmalarını geliştirmelidir.

3.3. Kıyısı Olan İlçeler

İstanbul'un 39 ilçesinin 23'ünün denize kıyısı bulunmaktadır. Bu ilçelerden ikisinin nüfusu 50.000'in altında olduğu için stratejik plan veya faaliyet raporu hazırlama ve

yayınlama zorunluluğu yoktur. Bu nedenle Adalar ve Şile ilçeleri proje kapsamına dahil edilmemektedir. Kalan 37 belediyenin 21'inin toplam nüfusu 7.540.232 kişidir. Bu da İstanbul nüfusunun %50'sinin kıyısı olan belediyelerde yaşadığını bize göstermektedir. Buna rağmen toplanan veriler ışığında 21 belediyeden 9'unun "Kıyı Başlığı" altındaki 9 sorunun hiç birine olumlu yanıt vermediği görülmektedir. Başlıkta belediyelerin genel ortalaması ise %28'dir. 8 belediye kıyı kirliliğine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Halk plajı olan belediye sayısı ise 11'dir.

Kıyı ve plaj temizliğini düzenli olarak yapan belediye sayısı 7'dir. Yerele yönelik kıyı ve plaj temizliği ile alakalı güçlendirme eğitimi yapan/düzenleyen belediye sayısı ise sadece 1'dir. Yine tüm sorulara olumlu cevap veren sadece 1 belediye (Büyükçekmece Belediyesi) bulunmaktadır. Nüfus oranına göre özellikle yereli güçlendirme eğitimlerinin önemi açıktır. İlçe belediyeleri kıyı şeridi temizliğini Büyükşehir Belediyesi ile ortak yürütmekte ya da tüm sorumluluğu Büyükşehir Belediyesi'ne vermektedir. Ancak yereli güçlendirme gibi konularda ilçe belediyelerine büyük bir görev düşmektedir. Özellikle kendi kıyılarının temizliği konusuna eğilmeleri, İstanbul gibi bir metropolün su ekosistemleri düşünüldüğünde hayati önem taşımaktadır. Boğaz'a kıyısı olan ilçelerin sahil kıyılarında yaşanabilecek sürekli su baskınlarına yönelik tedbirlerini Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve İBB'yle ortak çalışmalar yaparak alması gerekmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

5393 Belediye Kanununun Madde 15 a Fıkrasına göre; "Belediye belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunur." Bu kanuna göre ilçe belediyeleri, mevzuata göre görev ve yetki alanında olmasa dahi Çevre Bakanlığı, İSKİ ve Büyükşehir Belediyesinin görev ve yetki alanlarına da yerelin çıkarları doğrultusunda müdahale etmelidir.

Belediyeler bütçe konusunda ekonomik maliyetlerden ziyade doğa ve toplum yararını göz önüne almalıdır. 37 ilçe belediyesinin taramaları sırasında stratejik planlarda yeşil belediye kriterlerine uygun projelerin bulunduğu ve bu konuda yapıların oluşturulduğu, ancak mevzuat, bütçe sıkıntıları veya gündem değişikliği gibi gerekçelerle projelerin hayata geçirilmediği görülmüştür. Örneğin; Beşiktaş Belediyesi'nin stratejik planında yer alan projelerin bir kısmına başlamak üzere yapı çalışmaları gerçekleştirmiş ancak uygulamaya geçilmemiştir. Beykoz Belediyesi, kentleşme sonucu görülen ısı adalarını tespit etmiş ancak ısı adası etki azaltıcı çalışmaları yürütmemiştir. Bağcılar Belediyesi'nin erken uyarı sistemi projesi stratejik planda yer almış ancak uygulamaya geçilmemiştir.

Genel olarak 37 ilçe belediyesi de İSKİ'nin görev alanına girdiğinden atık su, gri su ve su arıtma konularında bir çalışma yapmamaktadır. Yer üstü ve yeraltı sularının önemi, ilçe belediyelerini su tasarrufuna yönelik harekete geçirmeli, yereli güçlendirici eğitim

çalışmaları ile gri-suyun yeniden kullanımına dair forumlar yapılmalıdır. Gri su kullanımı ile su varlıklarının kullanımı, yeni su taşıma kanallarının açılması ve inşaatlarda yaşanan doğa tahribatının azaltılması son derece önemlidir.

Belediyeler iklim krizine karşı etki azaltma ve uyum çalışmaları yapmalı ve yaptığı çalışmalarla denetleyici olmalıdır. İklim krizi kaynaklı yaşanabilecek afetlerde ilk başvurulacak kuruluşun belediyelerin olacağı unutulmamalıdır. Bu konuda yapılacak faaliyetler, genel olarak belediyelerde mevzuat dışı olduğu için bir üst kuruluşun sorumluluğuna bırakılmıştır. Ancak 26 Eylül 2019 tarihinde İstanbul'da yaşanan 5,8' şiddetindeki depremde yaşanan çeşitli aksaklıklar yurttaşların ilk olarak ilçe belediyelerine başvurduklarını bir kez daha göstermiştir. İlçe belediyelerine düşen sorumluluk oldukça büyük ancak yapılamaz değildir.

İstanbul'un 17 milyonluk bir metropol olduğu göz önünde bulundurularak, özellikle Beşiktaş, Kadıköy, Beyoğlu, Fatih gibi gündüz-gece nüfusu arasındaki farkın yüksek olduğu ilçelerde, afet eylem planı mutlaka çevrimiçi ve çevrimdışı uygulamalardan erişilebilir olmalıdır. Önce işyerlerinde olmak üzere afet eylem planına bağlı olarak tatbikatlar yapılmalıdır. Toplanma alanlarının nicelik ve nitelik olarak yetersizliği AFAD'ın yaptığı çalışmalarda görülmektedir. Bunun dışında yüksek nüfus yoğunluğuna sahip Şişli, Bağcılar, Esenyurt gibi ilçelerde yaşanabilecek bir su sıkıntısında neler yapabileceğine dair herhangi bir araştırma bulunmamaktadır.

Karbon salımı konusunda çalışan belediye sayısı azdır. Genel olarak karbon emisyonunu düşürmeye yönelik hedefler açıklanmış ancak karbon emisyon hesabı ve karbon ayak izi ölçümleri yapılmamıştır. Karbon salımı, sera gazı etkisine sebep olduğundan iklim krizinin oluşmasının en büyük nedenlerindendir. Bu nedenle karbon salımı azaltmaya yönelik çalışmalar, iklim krizi ve hava kirliliğine karşı atılabilecek en önemli adımlardan biridir. İlçe belediyeleri mevzuatlarında yer almamasına rağmen bisiklet yolları ve toplu taşımayla ilgili teşvik edici çalışmalar yapmalıdırlar. Bununla ilgili olarak Zeytinburnu Belediyesi'nin yaptığı çalışmalar vardır. Belediyeler bisiklet yollarının toplu taşımaya olan entegrasyonu konusunda da çalışma yapmamaktadırlar. Bakırköy Belediyesi, Veli Efendi Hipodromu yanında yer alan Aksu Caddesi ve Ekrem Kurt Bulvarı'na bisiklet yolu yapmış ancak toplu taşımaya ve ana arter yollara entegre olmaması kullanım zorluğuna sebep olduğu için bu yol atıl durumda kalmıştır. Yeni yollar yapması mümkün olmayan sınırları küçük ve yoğun nüfuslu olan ilçelerde hava kirliliğini azaltacağı ve karbon salımını düşüreceği için belediyelerin bisiklet yolları için gerekli adımları atmaları elzemdir.

Kentsel tarım, gıdaya erişilebilirliği ve gıda bağımsızlığını artırması açısından önemlidir. Metropolü beslemek üzere kurulmuş olan tedarik zinciri karbon salımını yükselten önemli sebeplerdendir. Kara yoluyla taşınan gıda maddelerinin çoğu uzun yolda tahrip olmakta ve gıdaların daha dayanıklı hale gelmesi için endüstriyel tarım yöntemleri kullanılmaktadır.

Bu durumda karbon salımı arttığı gibi insan sağlığıyla da oynanmaktadır. Belediyeler kentsel tarımı teşvik etmeli ve gıda taşımacılığını azaltmak yönünde çalışmalar yapmalıdır.

Havanın zehirli gazlardan temizlenmesi yaşam kalitesi açısından önemlidir. Enerji tasarrufu yapılması, güneş enerjisi santrallerinin kurulması, eğitim ve teşvik edici çalışmaların yapılması çok önemlidir. 37 ilçe incelendiğinde sadece Tuzla Belediyesi'nin Şelale Kültür Merkezi'nde güneş enerjisi paneli kurduğu görülmektedir. Bu çalışma temiz yenilenebilir enerji uygulamalarından biri olması nedeni ile son derece önemlidir.

Belediyeler Gürültü-Görüntü-Elektromanyetik-Işık kirliliği konusundaki çalışmaları mevzuat nedeniyle genel olarak Büyükşehir Belediyesi'ne devretmiştir. İlçe belediyelerinde denetim dışında bir çalışma yapılmamaktadır. Ancak doğal hayatı etkileyen toz, gürültü, ışık ve elektromanyetik kirliliğine karşı önleyici önlemler alınabilir, insan ve çevre hayatına büyük zararı olan radyasyon yayan kirleticilere yaptırım uygulanabilir.

Atık konusunda yapılacak en önemli çalışma atık oluşumunun engellenmesidir. İlçe belediyelerinin 1. Sınıf, 2. Sınıf ve 3. Sınıf atık üreticilerine düzenli olarak denetim yapması, plastik kullanımının azaltılması, çöplerin ayrıştırarak toplanması ve kompost yapımı gibi güçlendirici eğitimleri bu anlamda çok önemlidir. Atık ayrıştırması, belediyenin oluşum-ayrışım-bertaraf süreçlerinde atığın daha kolay işleme alınmasını, geri dönüşümünü kolaylaştırmasını, dolayısıyla da karbon salımının azaltılmasını ve ham madde tasarrufu yapılmasını sağlar, bu sebeplerle atık oluşumu önleyici çalışmalar yapmak önemli ve gereklidir. İlçe belediyelerinin OSB ve AVM gibi yerlerde gıda, teknoloji ve tekstil ürünleri gibi farklı çeşitlerde atıkların oluşması dolayısıyla işyerleri ile ortak çalışarak, atık önleme ve ayrıştırma faaliyetleri yapmalı, yapılan çalışmaları titizlikle takip etmelidir.

Yeşil Belediye Karnesi sırasında incelenen ilçe belediyelerinin, Yeşil Belediye Gösterge Seti sorularına olumlu yanıt verdiği en yüksek oran %55'dir. Bu nedenle ilçe belediyelerinin acil bir şekilde, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla Yeşil Belediye olmak için çalışmalara başlamaları önerilmektedir.

Kaynaklar

37 Taşıt Kanunu. (1961) T.C. Resmi Gazete, 10705, 12 Ocak 1961.

2872 Çevre Kanunu m.12-15-20. (2006). T.C. Resmi Gazete, 18132, 26 Nisan 2006.

2960 Boğaziçi Kanunu. (1983). T.C. Resmi Gazete, 18229, 22 Kasım 1983.

3194 İmar Kanunu. (1985). T.C. Resmi Gazete, 18749, 9 Mayıs 1985.

4734 Kamu İhale Kanunu. (2002). T.C. Resmi Gazete, 24648, 22 Ocak 2002.

5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete, 25531, 10 Temmuz 2004.

5302 İl Özel İdaresi Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25745, 4 Mart 2005.

5393 Belediye Gelir Kanunu. (1981) T C. Resmi Gazete, 17354, 29 Ekim 1981.

5403 Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazetesi, 25880, 3 Temmuz 2005.

5737 Vakıf Kanunu. (2008). T.C. Resmi Gazete, 26800, 27 Şubat 2008.

5944 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu. (2009). T.C. Resmi Gazete, 27449, 31 Aralık 2009.

6245 Harcırah Kanunu. (1954). T.C Resmi Gazete, 8637, 18 Şubat 1954.

6292 Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun. (2012). T.C. Resmi Gazete, 28275, 26 Nisan 2012.

6831 Orman Kanunu. (1956). T.C. Resmi Gazete, 9402, 8 Eylül 1956.

7121 Kıyı Kanunu m.18. (1992). T.C. Resmi Gazete, 21374, 13 Ekim 1992.

7th EAP priority objectives. (2019, Ağustos 7). Ağustos 31, 2019 tarihinde European Commission Web Sitesi: https://ec.europa.eu adresinden alındı

Akpınar, P., Odabaş G., Sayman Ü. & Tohumcu T. (2015-2016). Türkiye'de çevre yönetimi için kurumsal kapasitenin geliştirilmesi projesi (ÇEKAP): Belediyeler için çevre yönetimi ve eğitimleri sunumlar ve toplantı notları. Bölgesel Çevre Merkezi.

Akpulat, O. & Sayman, Ü. (2015). Atık elektrikli ve elektronik eşyaların kontrolü yönetmeliği. Bölgesel Çevre Merkezi.

Akpulat, O. & Sayman, Ü. (2016). Ambalaj atıklarının kontrolü yönetmeliği belediye uygulama rehberi. Bölgesel Çevre Merkezi.

Akpulat, O., Sayman, Ü. & Şakı, Ö. (2016). Atık pil ve akümülatörlerin kontrolü yönetmeliği belediye uygulama rehberi. Bölgesel Çevre Merkezi.

Alan, Ç. & Güven, A. (2016). Kentsel ve çevresel sorunların çözümünde yerel yönetimlerin rolü. Uluslararası Su ve Çevre Kongresi SUÇEV. Bursa.

Argüden, Y. (2018). Vatandaşa bakışıyla İstanbul ilçelerinin belediye karnesi. İstanbul: Argüden yönetişim akademisi yayınları.

Arıkan, Y. & Özsoy, G. (2008). A'dan Z'ye iklim değişikliği başucu rehberi. Bölgesel Çevre Merkezi.

Avrupa Çevre Ajansı. (2016, Eylül 30). Taşımacılık ve ekosistemler. Temmuz 21, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Avrupa Çevre Ajansı. (2017, Eylül 25). Elektrikli geleceğe doğru mu gidiyoruz? Temmuz 21, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Avrupa Çevre Ajansı. (2017, Eylül 25). Enerji ve iklim değişikliği. Temmuz 21, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Avrupa Çevre Ajansı. (2017, Eylül 25). Temiz, yenilenebilir enerjiyi sağlamak 25.09.2017. Temmuz 21, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Site: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Avrupa Çevre Ajansı. (2018, Kasım 20). Avrupa'da su kullanımı-miktar ve kalite büyük zorluklarla yüz yüze. Temmuz 20, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Avrupa Çevre Ajansı. (2018, Kasım 20). Yakın inceleme -bir plastik okyanusu. Temmuz 20, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Avrupa Çevre Ajansı. (2018, Kasım 20). Yakın inceleme-şehirde su. Temmuz 20, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Avrupa Çevre Ajansı. (2019, Eylül 25). Avrupa'da enerjinin geleceğini şekillendirmek: Temiz, akıllı ve yenilenebilir. Temmuz 21, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Bakas, I. (2019, Haziran 26). Plastik atık kriziyle mücadelede, önleme çok önemlidir. Temmuz 15, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Batal, S. & Kızılboğa, R. (2012). Türkiye'de çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin rolü ve önemi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 191-212.

Batten, J. (2016). Sustainable cities index. Erişim adresi: https://www.arcadis.com/

Belediye başkanları iklim sözleşmesi ve belediye başkanları sözleşmesi birleşiyor. Temmuz 27, 2019 tarihinde, http://uclg-mewa.org/ adresinden alındı.

Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği. (2005). T.C. Resmi Gazetesi, 25961, 9 Ekim 2005.

Belediye Zabıta Yönetmeliği. (2007). T.C. Resmi Gazete, 26490, 11 Nisan 2007.

Belediyelerin Arsa, Konut ve İşyeri Üretimi, Tahsisi, Kiralaması ve Satışına Dair Genel Yönetmelik. (2005). T.C Resmi Gazete, 25951, 29 Ekim 2005.

Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliği. (2000). T.C. Resmi Gazete, 24043, 8 Mayıs 2000.

Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi ve Ekonometri. (2011). Türkiye'nin şehirleri sürdürülebilirlik araştırması. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Bruyninckx, H. (2018, Kasım 20). Editoryal-temiz su hayattır, sağlıktır, besindir, hoş vakit geçirme imkanı ve enerjidir... Temmuz 20, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Bruyninckx, H. (2018, Ocak 29). Temiz hava; insan sağlığı ve iklim değişikliği için fayda sağlar. Temmuz 20, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Cities & climate change infographics. Temmuz 27, 2019 tarihinde, Urbarnet Web Sitesi: https://www.urbanet.info/ adresinden alındı.

Cities. Ağustos 31, 2019 tarihinde European Commission Web Sitesi: https://ec.europa.eu adresinden alındı

Climate change. Temmuz 29, 2019 tarihinde, UN-Habitat Web Sitesi: https://new.unhabitat.org/ adresinden alındı.

Çağlar, F. (2005). Yerel çevre eylem programları uygulama rehberi. Bölgesel Çevre Merkezi.

Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği. (2003). T.C. Resmi Gazetesi, 25318, 16 Aralık 2003.

Demirci, M. (2015). Kentsel iklim değişikliği yönetişimi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 75-100.

Environment action programme to 2020. (2019, Ağustos 7). Ağustos 31, 2019 tarihinde European Commission Web Sitesi: https://ec.europa.eu adresinden alındı

EU policy on the urban environment-overview. (2019, Ağustos 7). Ağustos 31, 2019 tarihinde European Commission Web Sitesi: https://ec.europa.eu adresinden alındı

European Commission. (2018). European Green Capital Award 2021 Guidance Note.

European Commission. (2019). Eu resfearch and innovation for cities of the future. Brüksel.

European Commission. (2015). Indicators for sustainable cities.

Gezerler, Ö. & Toparlak E. (2010). Avrupa Birliği'nden çevre alanında iyi uygulama örnekleri. Bölgesel Çevre Merkezi.

Gül, Z., Karakaş, Ö., Paydaş, E. & Yıldırım M. (2010). Avrupa Birliği çevre mevzuatı yayınları. Bölgesel Çevre Merkezi.

Hava Kalitesi Değerlendirme Ve Yönetimi Yönetmeliği. (2008). T.C. Resmi Gazete, 26898, 6 Haziran 2008.

İklim değişikliği ve karbon. Ağustos 28, 2019 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Web Sitesi: http://climatechange.boun.edu.tr adresinden alındı

İklim değişikliğine uyum zamanı: Türkiye'de yerel yönetimler hazır mı? (2019, Şubat). Temmuz 27, 2019 tarihinde, İklim Haber Web Sitesi: https://www.iklimhaber.org/ adresinden alındı.

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun. (2007). T.C. Resmi Gazete, 26700, 14 Kasım 2007.

İstanbul Çevre Ve Şehircilik İl Müdürlüğü Çevresel Etki Değerlendirmesi Şube Müdürlüğü (2018). İstanbul ili 2017 yılı çevre durum raporu. İstanbul.

Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2006). T.C. Resmi Gazete, 26179, 26 Mayıs 2006.

Karbon ayakizi. Ağustos 28, 2019 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Web Sitesi: http://climatechange.boun.edu.tr adresinden alındı

Kazmierczak, A. (2019, Mart 20). Çevresel tehlikeler, Avrupa'da bulunan hassas grupları nasıl etkilemektedir? Temmuz 20, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Kearney, A. (2014). Global cities, present and future.

Kerman U., Altan Y., Aktel M. & Öztop, S. (2012). Belediyelerde stratejik planlama: Ege Bölgesi il belediyeleri örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, 1-15.

Kimyasal kirlilik. Ağustos 28, 2019 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Web Sitesi: http://climatechange.boun.edu.tr adresinden alındı

Langer, H. & Shields K. (2009). European green city index. Münih: Siemens AG.

Local Governments for Sustainability. (2016). The paris climate package: a basic guide for local and subnational governments. Paris.

OECD Green Growth Studies. (2013). Green growth in cities. Paris: OECD Publishing.

Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik. (2007). T.C. Resmi Gazete, 26470, 22 Mart 2007.

Ortiz, A. G. (2017, Şubat 2). Hava kalitesi çok sayıda Avrupalı için hararetli bir konu olmaya devam ediyor. Temmuz 21, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Ozon Tabakası nedir? Ağustos 28, 2019 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Web Sitesi: http://climatechange.boun.edu.tr adresinden alındı

Sera etkisi nedir? Ağustos 28, 2019 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Web Sitesi: http://climatechange.boun.edu.tr adresinden alındı 20 Şubat 2010.

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası. (2019). Dünya çevre günü Türkiye raporu. İstanbul.

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yerelyönetimler Merkezi Yönetmeliği. (2010). T.C. Resmi Gazete, 27499,

Sporer, M. (2018, Ocak 29). 2020 iklim ve enerji hedeflerine ulaşma konusunda Avrupa'nın ilerlemesini izleme. Temmuz 20, 2019 tarihinde Avrupa Çevre Ajansı Web Sitesi: https://www.eea.europa.eu adresinden alındı

Strateji Geliştirme Birimlerinin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2006). T.C. Resmi Gazete, 26084

United Nations Statistical Commission. (2017). Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development. UN Resolution A/RES/71/313 (https:// unstats. un. org/).

Worldwide, M., & Üniversitesi, B. (2011). Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması, İstanbul 2011

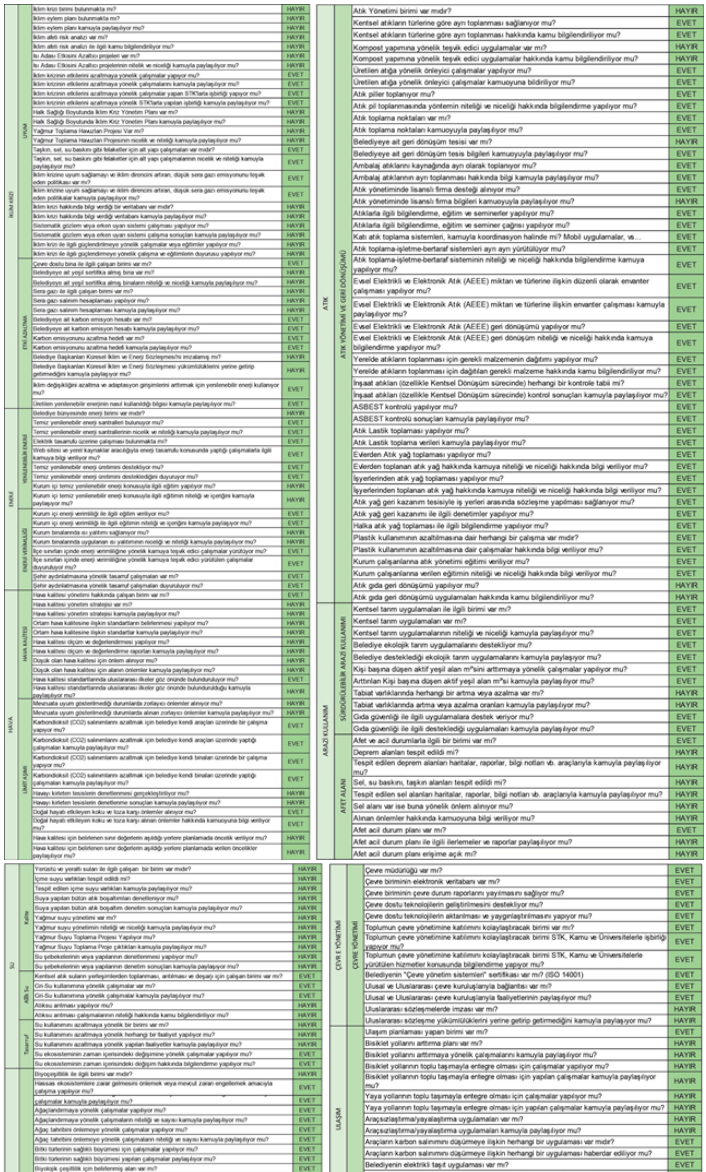
İnternet Kaynakları

URL-1, http://www.ekodenge.com/ R2CİTİES Projesi. Erişim Tarihi: 23 Eylül 2019.

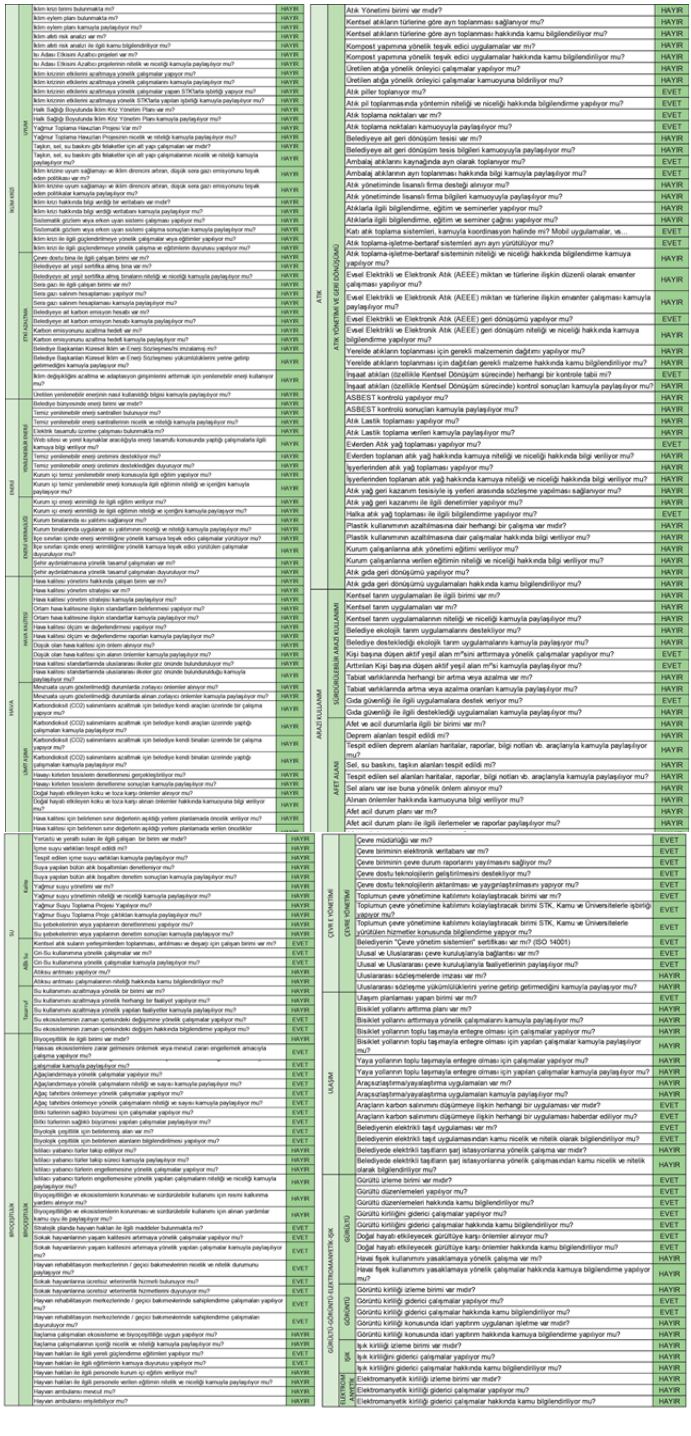
URL-2, https://www.zerobooksonline.com/ Marem Projesi Marmara Denizi 2017 Senesi Çalışma Verileri. Erişim Tarihi: 23 Eylül 2019.

EKLER

Ek-1

İKLİM (İDE)
İklim krizi birimi bulunmakta mı? HAYIR
İklim eylem planı bulunmakta mı? HAYIR
İklim eylem planı kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim afeti risk analizi var mı? HAYIR
İklim afeti risk analizi ile ilgili kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
Su Adası Eliksiri Azaltıcı projeleriniz var mı? HAYIR
Su Adası Eliksiri Azaltıcı projelerinin nitelik ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapıyor mu? EVET
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmaların kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapan STKTarla işbirliği yapıyor mu? EVET
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik STKTarla yapılan işbirliği kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Halk Sağlığı Boyutunda İklim Krizi Yönetim Planı var mı? HAYIR
Halk Sağlığı Boyutunda İklim Krizi Yönetim Planı kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
YAĞMUR
Yağmur Toplama Havuzları Projesi Var mı? HAYIR
Yağmur Toplama Havuzları Projesinin nicelik ve nitelği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Taşkın, sel, su baskını gibi felaketler için afl yapı çalışmaları var mıdır? EVET
Taşkın, sel, su baskını gibi felaketler için afl yapı çalışmalarının nicelik ve nitelği kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
İKLİM KRİZİ
İklim krizine uyum sağlamayı ve iklim direncini artıran, düşük sera gazı emisyonunu teşvik eden politikaları var mı? EVET
İklim krizine uyum sağlamayı ve iklim direncini artıran, düşük sera gazı emisyonunu teşvik eden politikalar kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
İklim krizi hakkında bilgi verdiği bir web sitesi var mıdır? HAYIR
İklim krizi hakkında bilgi verdiği veritabanı kamuya paylaşılıyor mu? HAYIR
Sürdürülebilir Kentsel Yaşam Sistemi çalışması yapılıyor mu? HAYIR
Sürdürülebilir Kentsel Yaşam Sistemi çalışma sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim krizi ile ilgili güçlendirilmeye yönelik çalışma ve eğitimlerin duyurusu yapılıyor mu? HAYIR
ENERJİ
Çevre dostu bina ile ilgili çalışan birimi var mı? EVET
Belediyeye ait yeşil sertifika almış bina var mı? HAYIR
Belediyeye ait yeşil sertifika almış binaların nitelliği ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Sera gazı ile ilgili çalışan birimi var mı? HAYIR
Sera gazı salınım hesaplaması yapılıyor mu? HAYIR
Sera gazı salınım hesaplaması kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Belediyeye ait karbon emisyon hesabı var mı? EVET
Belediyeye ait karbon emisyon hesabı kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Karbon emisyonunu azaltma hedefi var mı? EVET
Karbon emisyonunu azaltma hedefi kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Belediye Başkanları Küresel İklim ve Enerji Sözleşmesi'ni imzalamış mı? HAYIR
Belediye Başkanları Küresel İklim ve Enerji Sözleşmesi yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
İklim değişikliğine azaltma ve adaptasyon girişimlerini arttırmak için yenilenebilir enerji kullanıyor mu? EVET
Üretilen yenilenebilir enerjinin nasıl kullanıldığı bilgisi kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
ENERJİ
Belediye bünyesinde enerji birimi var mıdır? HAYIR
Temiz yenilenebilir enerji santralleri bulunuyor mu? EVET
Temiz yenilenebilir enerji santrallerinin nicelik ve nitelliği kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Elektrik tasarrufu üzerine çalışması bulunmakta mı? EVET
Web sitesi ve yerel kaynaklar aracılığıyla enerji tasarrufu konusunda yaptığı çalışmalarla ilgili kamuya bilgi veriliyor mu? EVET
Temiz yenilenebilir enerji üretimini destekliyor mu? EVET
Temiz yenilenebilir enerji üretimini desteklediğini duyuruyor mu? EVET
Kurum içi temiz yenilenebilir enerji konusuyla ilgili eğitim yapılıyor mu? HAYIR
Kurum içi temiz yenilenebilir enerji konusuyla ilgili eğitimin nitelği ve içeriğini kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
ENERJİ VERİMLİLİĞİ
Kurum içi enerji verimliliği ile ilgili eğitim veriliyor mu? EVET
Kurum içi enerji verimliliği ile ilgili eğitimin nitelliği ve içeriğini kamuyla paylaşıyor mu? EVET
Kurum binalarında su yalıtımını sağlamıyor mu? HAYIR
Kurum binalarında uygulanan su yalıtımının niceliği ve nitelliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Açık sınırları içinde enerji verimliliğine yönelik kamuya teşvik edici çalışmalar yürütüyor mu? EVET
Açık sınırları içinde enerji verimliliğine yönelik kamuya teşvik edici yürütülen çalışmalar duyurulıyor mu? EVET
Şehir aydınlatmasına yönelik tasarruf çalışmaları var mı? EVET
Şehir aydınlatmasına yönelik tasarruf çalışmaları duyurulıyor mu? EVET
HAVA KALİTESİ
Hava kalitesi yönetimi hakkında çalışan birimi var mı? EVET
Hava kalitesi yönetim stratejisi var mı? HAYIR
Hava kalitesi yönetim stratejisi kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Ortam hava kalitesine ilişkin standartların belirlenmesi yapılıyor mu? HAYIR
Ortam hava kalitesine ilişkin standartlar kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Hava kalitesi ölçüm ve değerlendirmesi yapılıyor mu? HAYIR
Hava kalitesi ölçüm ve değerlendirme raporları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Ölçücük olan hava kalitesi için önlem alınıyor mu? HAYIR
Ölçücük olan hava kalitesi için alınan önlemler kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Hava kalitesi standartlarında uluslararası ilkeler göz önünde bulundurulıyor mu? EVET
Hava kalitesi standartlarında uluslararası ilkeler göz önünde bulundurulduğu kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
UNFCCC
Mevcuta uyum gösterilmediği durumlarda zorlayıcı önlemler alınıyor mu? HAYIR
Mevcuta uyum gösterilmediği durumlarda alınan zorlayıcı önlemler kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi araçları üzerinde bir çalışma yapıyor mu? EVET
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi araçları üzerinde yaptığı çalışmaları kamuyla paylaşıyor mu? EVET
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi binaları üzerinde bir çalışma yapıyor mu? EVET
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi binaları üzerinde yaptığı çalışmaları kamuyla paylaşıyor mu? EVET
HAVA
Hava kirliliğini ölçmeye yönelik denetlenmesi gerçekleştiriliyor mu? HAYIR
Havayı kirleten tesislerin denetlenmesi sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Doğal hayatı etkileyen koku ve toza karşı önlemler alınıyor mu? EVET
Doğal hayatı etkileyen koku ve toza karşı alınan önlemler hakkında kamuoyuna bilgi veriliyor mu? EVET
Hava kalitesi için belirlenen sınır değerlerin aşıldığı yerlere planlamada öncelik veriliyor mu? HAYIR
Hava kalitesi için belirlenen sınır değerlerin aşıldığı yerlere planlamada verilen öncelikler paylaşılıyor mu? HAYIR
ATIK
ATIK YÖNETİMİ VE GERİ DÖNÜŞÜMÜ
Atık Yönetimi birimi var mıdır? HAYIR
Kentsel atıkların türlerine göre ayrı toplanması sağlanıyor mu? EVET
Kentsel atıkların türlerine göre ayrı toplanması hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Kompost yapımına yönelik teşvik edici uygulamalar var mı? HAYIR
Kompost yapımına yönelik teşvik edici uygulamalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
Üretilen atığa yönelik önleyici çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Üretilen atığa yönelik önleyici çalışmalar kamuoyuna bildiriliyor mu? EVET
Atık piller toplanıyor mu? EVET
Atık pil toplanmasında yöntemin niteliği ve niceliği hakkında bilgilendirme yapılıyor mu? EVET
Atık toplama noktaları var mı? EVET
Atık toplama noktaları kamuoyuyla paylaşılıyor mu? EVET
Belediyeye ait geri dönüşüm tesisi var mı? HAYIR
Belediyeye ait geri dönüşüm tesis bilgileri kamuoyuyla paylaşılıyor mu? EVET
Ambalaj atıklarını kaynağında ayrı olarak toplanıyor mu? EVET
Ambalaj atıklarının ayrı toplanması hakkında bilgi kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Atık yönetiminde lisanslı firma desteği alınıyor mu? EVET
Atık yönetiminde lisanslı firma bilgileri kamuoyuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Atıklarla ilgili bilgilendirme, eğitim ve seminerler yapılıyor mu? EVET
Atıklarla ilgili bilgilendirme, eğitim ve seminer çağrısı yapılıyor mu? EVET
Katı atık toplama sistemleri, kamuyla koordinasyon halinde mi? Mobil uygulamalar, ve... EVET
Atık toplama-işletme-bertaraf sistemleri ayrı ayrı yürütülüyor mu? EVET
Atık toplama-işletme-bertaraf sisteminin niteliği ve niceliği hakkında bilgilendirme kamuya yapılıyor mu? EVET
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) miktarı ve türlerine ilişkin düzenli olarak envanter çalışması yapılıyor mu? EVET
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) miktarı ve türlerine ilişkin envanter çalışması kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) geri dönüşümü yapılıyor mu? EVET
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) geri dönüşüm niteliği ve niceliği hakkında kamuya bilgilendirme yapılıyor mu? EVET
Yerelde atıkların toplanması için gerekli malzemenin dağıtımı yapılıyor mu? EVET
Yerelde atıkların toplanması için dağıtılan gerekli malzeme hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
İnşaat atıkları (özellikle Kentsel Dönüşüm sürecinde) herhangi bir kontrole tabi mi? EVET
İnşaat atıkları (özellikle Kentsel Dönüşüm sürecinde) kontrol sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
ASBEST kontrolü yapılıyor mu? EVET
ASBEST kontrolü sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Atık Lastik toplaması yapılıyor mu? EVET
Atık Lastik toplama verileri kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Evlerden Atık yağ toplaması yapılıyor mu? EVET
Evlerden toplanan atık yağ hakkında kamuya niteliği ve niceliği hakkında bilgi veriliyor mu? EVET
İşyerlerinden atık yağ toplaması yapılıyor mu? EVET
İşyerlerinden toplanan atık yağ hakkında kamuya niteliği ve niceliği hakkında bilgi veriliyor mu? EVET
Atık yağ geri kazanım tesisiyle iş yerleri arasında sözleşme yapılması sağlanıyor mu? EVET
Atık yağ geri kazanımı ile ilgili denetimler yapılıyor mu? EVET
Halka atık yağ toplaması ile ilgili bilgilendirme yapılıyor mu? EVET
Plastik kullanımının azaltılmasına dair herhangi bir çalışma var mıdır? EVET
Plastik kullanımının azaltılmasına dair çalışmalar hakkında bilgi veriliyor mu? EVET
Kurum çalışanlarına atık yönetimi eğitimi veriliyor mu? EVET
Kurum çalışanlarına verilen eğitimin niteliği ve niceliği hakkında bilgi veriliyor mu? EVET
Atık gıda geri dönüşümü yapılıyor mu? HAYIR
ARAZİ KULLANIMI
GÖRÜNÜRDEN UZAK KULLANIM
Atık gıda geri dönüşümü uygulamaları hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
Kentsel tarım uygulamaları ile ilgili birimi var mı? EVET
Kentsel tarım uygulamaları var mı? EVET
Kentsel tarım uygulamalarının niteliği ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Belediye ekolojik tarım uygulamalarını desteklüyor mu? EVET
Belediye desteklediği ekolojik tarım uygulamalarını kamuyla paylaşıyor mu? EVET
Kişi başına düşen aktif yeşil alan m²'sini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Arttırılan Kişi başına düşen aktif yeşil alan m²'si kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Tabiat varlıklarında herhangi bir artma veya azalma var mı? HAYIR
Tabiat varlıklarında artma veya azalma oranları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Gıda güvenliği ile ilgili uygulamalara destek veriliyor mu? EVET
Gıda güvenliği ile ilgili desteklediği uygulamaları kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
AFET ALANI
Afet ve acil durumlarla ilgili bir birimi var mı? EVET
Deprem alanları tespit edildi mi? HAYIR
Tespit edilen deprem alanları haritalar, raporlar, bilgi notları vb. araçlarıyla kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Sel, su baskını, taşkın alanları tespit edildi mi? HAYIR
Tespit edilen sel alanları haritalar, raporlar, bilgi notları vb. araçlarıyla kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Sel alanı var ise buna yönelik önlem alınıyor mu? HAYIR
Alınan önlemler hakkında kamuoyuna bilgi veriliyor mu? HAYIR
Afet acil durum planı var mı? EVET
Afet acil durum planı ile ilgili literlemeler ve raporlar paylaşılıyor mu? HAYIR
Afet acil durum planı erişime açık mı? HAYIR
ÇEVRE YÖNETİMİ
Çevre müdürlüğü var mı? EVET
Çevre biriminin elektronik veritabanı var mı? EVET
Çevre biriminin çevre durum raporlarını yayılmasını sağlıyor mu? EVET
Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini destekliyor mu? EVET
Çevre dostu teknolojilerin aktarılması ve yaygınlaştırılmasını yapıyor mu? EVET
Toplumun çevre yönetimine katılımını kolaylaştıracak birimi var mı? EVET
Toplumun çevre yönetimine katılımını kolaylaştıracak birimi STK, Kamu ve Üniversitelerle işbirliği yapıyor mu? EVET
Toplumun çevre yönetimine katılımını kolaylaştıracak birimi STK, Kamu ve Üniversitelerle yürütülen hizmetler konusunda bilgilendirme yapıyor mu? EVET
Belediyenin "Çevre yönetim sistemleri" sertifikası var mı? (ISO 14001) EVET
Ulusal ve Uluslararası çevre kuruluşlarıyla bağlantısı var mı? EVET
Ulusal ve Uluslararası çevre kuruluşlarıyla faaliyetlerinin paylaşılıyor mu? EVET
Uluslararası sözleşmelerde imzası var mı? HAYIR
Uluslararası sözleşme yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
ULAŞIM
Ulaşım planlaması yapan birimi var mı? EVET
Bisiklet yollarını arttırma planı var mı? HAYIR
Bisiklet yollarını arttırmaya yönelik çalışmalarını kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
Bisiklet yollarının toplu taşımayla entegre olması için çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Bisiklet yollarının toplu taşımayla entegre olması için yapılan çalışmalar kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
Yaya yollarının toplu taşımayla entegre olması için çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Yaya yollarının toplu taşımayla entegre olması için yapılan çalışmalar kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
Araçlaştırılmış yayalaştırma uygulamaları var mı? HAYIR
Araçlaştırılmış yayalaştırma uygulamaları kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
Araçların karbon salınımını düşürmeye ilişkin herhangi bir uygulaması var mıdır? EVET
Araçların karbon salınımını düşürmeye ilişkin herhangi bir uygulaması haberdar ediliyor mu? EVET
Belediyenin elektrikli taşıt uygulaması var mı? EVET
Belediyenin elektrikli taşıt uygulamasından kamu nicelik ve nitelik olarak bilgilendiriliyor mu? EVET
Belediyede elektrikli taşıtların şarj istasyonlarına yönelik çalışma var mıdır? HAYIR
Belediyede elektrikli taşıtların şarj istasyonlarına yönelik çalışmasından kamu nicelik ve nitelik olarak bilgilendiriliyor mu? HAYIR
GÜRÜLTÜ-GÖRÜNTÜ-ELEKTROMANYETİK-IŞIK
GÜRÜLTÜ
Görüntü kirliliği birimi var mıdır? EVET
Görüntü düzenlemeleri yapılıyor mu? EVET
Görüntü düzenlemeleri hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Görüntü kirliliğini giderici çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Görüntü kirliliğini giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Doğal hayatı etkileyecek gürültüye karşı önlemler alınıyor mu? EVET
Doğal hayatı etkileyecek gürültüye karşı önlemler hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Havai fişek kullanımını yasaklamaya yönelik çalışma var mı? HAYIR
Havai fişek kullanımını yasaklamaya yönelik çalışmalar hakkında kamuya bilgilendirme yapılıyor mu? HAYIR
GÖRÜNTÜ
Görüntü kirliliği izleme birimi var mıdır? HAYIR
Görüntü kirliliği giderici çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Görüntü kirliliği giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Görüntü kirliliği konusunda idari yaptırım uygulanan işletme var mıdır? HAYIR
IŞIK
Görüntü kirliliği konusunda idari yaptırım hakkında kamuya bilgilendirme yapılıyor mu? HAYIR
Işık kirliliği izleme birimi var mıdır? HAYIR
Işık kirliliğini giderici çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Işık kirliliğini giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
ELEKTROMANYETİK
Elektromanyetik kirliliği izleme birimi var mıdır? HAYIR
Elektromanyetik kirliliği giderici çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Elektromanyetik kirliliği giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR

Ek-2

İKLİM
İklim krizi birimi bulunmakta mı? HAYIR
İklim eylem planı bulunmakta mı? HAYIR
İklim eylem planı kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim afeti risk analizi var mı? HAYIR
İklim afeti risk analizi ile ilgili kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
Su Atıksı Arıtıcı projeleri var mı? HAYIR
Su Atıksı Arıtıcı projelerinin nitelik ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapıyor mu? HAYIR
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalarını kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapan STK'larla işbirliği yapıyor mu? HAYIR
İklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik STK'larla yapılan işbirliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Halk Sağlığı Boyutunda İklim Kriz Yönetim Planı var mı? HAYIR
Halk Sağlığı Boyutunda İklim Kriz Yönetim Planı kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Yağmur Toplama Havuzları Projesi Var mı? HAYIR
Yağmur Toplama Havuzları Projesinin nicelik ve nitelliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Taşkın, sel, su baskını gibi felaketler için afl yapı çalışmaları var mıdır? HAYIR
Taşkın, sel, su baskını gibi felaketler için afl yapı çalışmalarının nicelik ve nitelliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim krizine uyum sağlamayı ve iklim direncini artıran, düşük sera gazı emisyonunu teşvik eden politikası var mı? HAYIR
İklim krizine uyum sağlamayı ve iklim direncini artıran, düşük sera gazı emisyonunu teşvik eden politikalar kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim krizi hakkında bilgi verdiği bir veritabanı var mıdır? HAYIR
İklim krizi hakkında bilgi verdiği veritabanı kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Sistematik gözlem veya erken uyarı sistemi çalışması yapılıyor mu? HAYIR
Sistematik gözlem veya erken uyarı sistemi çalışma sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İklim krizi ile ilgili güçlendirmeye yönelik çalışmalar veya eğitimler yapılıyor mu? HAYIR
İklim krizi ile ilgili güçlendirmeye yönelik çalışma ve eğitimlerin duyurusu yapılıyor mu? HAYIR
ENERJİ
Çevre dostu birim ile ilgili çalışan birimi var mı? HAYIR
Belediyeye ait yeşil sertifika alımış bina var mı? HAYIR
Belediyeye ait yeşil sertifika alımış binaların nitelği ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Sera gazı ile ilgili çalışan birimi var mı? HAYIR
Sera gazı salınım hesaplaması yapılıyor mu? HAYIR
Sera gazı salınım hesaplaması kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Belediyeye ait karbon emisyon hesabı var mı? HAYIR
Belediyeye ait karbon emisyon hesabı kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Karbon emisyonunu azaltma hedefi var mı? HAYIR
Karbon emisyonunu azaltma hedefi kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Belediye Başkanları Konseil İklim ve Enerji Sözleşmesi'ni imzalamış mı? HAYIR
Belediye Başkanları Konseil İklim ve Enerji Sözleşmesi yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
İklim değişikliğini azaltma ve adaptasyon girişimlerini arttırmak için yerelerebilir enerji kullanıyor mu? HAYIR
Üretilen yenilenebilir enerjinin nasıl kullanıldığı bilgisi kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
BİNA
Belediye bünyesinde enerji birimi var mıdır? HAYIR
Temiz yenilenebilir enerji santralleri bulunuyor mu? HAYIR
Temiz yenilenebilir enerji santrallerinin nicelik ve nitelliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Elektrik tasarrufu üzerine çalışması bulunmakta mı? HAYIR
Web sitesi ve yerel kaynaklar aracılığıyla enerji tasarrufu konusunda yaptığı çalışmalara ilgili kamuya bilgi veriliyor mu? HAYIR
Temiz yenilenebilir enerji üretimini destekliyor mu? HAYIR
Temiz yenilenebilir enerji üretimini desteklediğini duyuruyor mu? HAYIR
Kurum içi temiz yenilenebilir enerji konusuyla ilgili eğitim yapılıyor mu? HAYIR
Kurum içi temiz yenilenebilir enerji konusuyla ilgili eğitimin nitelği ve içeriğini kamuya paylaşıyor mu? HAYIR
Kurum içi enerji verimliliği ile ilgili eğitim veriliyor mu? HAYIR
Kurum içi enerji verimliliği ile ilgili eğitimin nitelliği ve içeriğini kamuya paylaşıyor mu? HAYIR
Kurum binalarında su yalıtımını sağlanıyor mu? HAYIR
Kurum binalarında uygulanan su yalıtımının niceliği ve nitelliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İlçe sınırları içinde enerji verimliliğine yönelik kamuya teşvik edici çalışmalar yürütüyor mu? HAYIR
İlçe sınırları içinde enerji verimliliğine yönelik kamuya teşvik edici yürütülen çalışmalar duyuruluyor mu? HAYIR
Şehir aydınlatmasına yönelik tasarruf çalışmaları var mı? HAYIR
Şehir aydınlatmasına yönelik tasarruf çalışmaları duyuruluyor mu? HAYIR
ULAŞIM
Hava kalitesi yönetimi hakkında çalışan birimi var mı? HAYIR
Hava kalitesi yönetim stratejisi var mı? HAYIR
Hava kalitesi yönetimi stratejisi kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Ortam hava kalitesine ilişkin standartların belirlenmesi yapılıyor mu? HAYIR
Ortam hava kalitesine ilişkin standartlar kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Hava kalitesi ölçüm ve değerlendirmesi yapılıyor mu? HAYIR
Hava kalitesi ölçüm ve değerlendirme raporları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Düşük olan hava kalitesi için önlem alınıyor mu? HAYIR
Düşük olan hava kalitesi için alanın önlemler kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Hava kalitesi standartlarında uluslararası ilkeler göz önünde bulundurulıyor mu? HAYIR
Hava kalitesi standartlarında uluslararası ilkeler göz önünde bulundurulduğu kamuya paylaşılıyor mu? HAYIR
Meruzuata uyum gösterilmediği durumlarda zorlayıcı önlemler alınıyor mu? HAYIR
Meruzuata uyum gösterilmediği durumlarda alınan zorlayıcı önlemler kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi araçları üzerinde bir çalışma yapıyor mu? HAYIR
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi araçları üzerinde yaptığı çalışmaları kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi binaları üzerinde bir çalışma yapıyor mu? HAYIR
Karbondioksit (CO2) salınımlarını azaltmak için belediye kendi binaları üzerinde yaptığı çalışmaları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Hasayı kirleten tesislerin denetlenmesi gerçekleştiriliyor mu? HAYIR
Hasayı kirleten tesislerin denetlenme sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Doğal hayatı etkileyen koku ve toza karşı önlemler alınıyor mu? HAYIR
Doğal hayatı etkileyen koku ve toza karşı alınan önlemler hakkında kamuyuna bilgi veriliyor mu? HAYIR
Hava kalitesi için belirlenen sınır değerlerin aştığı yerlere planlamada öncelik veriliyor mu? HAYIR
Hava kalitesi için belirlenen sınır değerlerin aştığı yerlere planlamada verilen öncelikler HAYIR
ATIK
Atık Yönetimi birimi var mıdır? HAYIR
Kentsel atıklarin türlerine göre ayrı toplanması sağlanıyor mu? HAYIR
Kentsel atıkların türlerine göre ayrı toplanması hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
Kompost yapımına yönelik teşvik edici uygulamalar var mı? HAYIR
Kompost yapımına yönelik teşvik edici uygulamalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
Üretilen atığa yönelik önleyici çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Üretilen atığa yönelik önleyici çalışmalar kamuoyuna bildiriliyor mu? HAYIR
Atık piller toplanıyor mu? EVET
Atık pil toplanmasında yöntemin niteliği ve niceliği hakkında bilgilendirme yapılıyor mu? EVET
Atık toplama noktaları var mı? EVET
Atık toplama noktaları kamuoyuyla paylaşılıyor mu? EVET
Belediyeye ait geri dönüşüm tesisi var mı? HAYIR
Belediyeye ait geri dönüşüm tesis bilgileri kamuoyuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Ambalaj atıklarını kaynağında ayrı olarak toplanıyor mu? EVET
Ambalaj atıklarının ayrı toplanılması hakkında bilgi kamuya paylaşılıyor mu? EVET
Atık yönetiminde lisanslı firma desteği alınıyor mu? HAYIR
Atık yönetiminde lisanslı firma bilgileri kamuoyuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Atıklarla ilgili bilgilendirme, eğitim ve seminerler yapılıyor mu? HAYIR
Atıklarla ilgili bilgilendirme, eğitim ve seminer çağrısı yapılıyor mu? HAYIR
Katı atık toplama sistemleri, kamuya koordinasyon halinde mi? Mobil uygulamalar, vs... EVET
Atık toplama-işletme-bertaraf sistemleri ayrı ayrı yürütülüyor mu? EVET
Atık toplama-işletme-bertaraf sisteminin niteliği ve niceliği hakkında bilgilendirme kamuya yapılıyor mu? HAYIR
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) miktarı ve türlerine ilişkin düzenli olarak envanter çalışması yapılıyor mu? HAYIR
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) miktarı ve türlerine ilişkin envanter çalışması kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) geri dönüşümü yapılıyor mu? EVET
Evsel Elektrikli ve Elektronik Atık (AEEE) geri dönüşüm niteliği ve niceliği hakkında kamuya bilgilendirme yapılıyor mu? HAYIR
Yerelde atıkların toplanması için gerekli malzemenin dağıtımı yapılıyor mu? HAYIR
Yerelde atıkların toplanması için dağıtılan gerekli malzeme hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
İnşaat atıkları (özellikle Kentsel Dönüşüm sürecinde) herhangi bir kontrole tabi mi? EVET
İnşaat atıkları (özellikle Kentsel Dönüşüm sürecinde) kontrol sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
ASBEST kontrolü yapılıyor mu? HAYIR
ASBEST kontrolü sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Atık Lastik toplaması yapılıyor mu? HAYIR
Atık Lastik toplama verileri kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Evlerden Atık yağ toplaması yapılıyor mu? EVET
Evlerden toplanan atık yağ hakkında kamuya niteliği ve niceliği hakkında bilgi veriliyor mu? HAYIR
İşyerlerinden atık yağ toplaması yapılıyor mu? HAYIR
İşyerlerinden toplanan atık yağ hakkında kamuya niteliği ve niceliği hakkında bilgi veriliyor mu? HAYIR
Atık yağ geri kazanım tesisiyle iş yerleri arasında sözleşme yapılması sağlanıyor mu? HAYIR
Atık yağ geri kazanımı ile ilgili denetimler yapılıyor mu? HAYIR
Halka atık yağ toplaması ile ilgili bilgilendirme yapılıyor mu? EVET
Plastik kullanımının azaltılmasına dair herhangi bir çalışma var mıdır? HAYIR
Plastik kullanımının azaltılmasına dair çalışmalar hakkında bilgi veriliyor mu? HAYIR
Kurum çalışanlarına atık yönetimi eğitimi veriliyor mu? HAYIR
Kurum çalışanlarına verilen eğitimin niteliği ve niceliği hakkında bilgi veriliyor mu? HAYIR
Atık gıda geri dönüşümü yapılıyor mu? HAYIR
Atık gıda geri dönüşümü uygulamaları hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
SOSYO-EKOLOJİK ARAZİ KULLANIMI
Kentsel tarım uygulamaları ile ilgili birimi var mı? HAYIR
Kentsel tarım uygulamaları var mı? HAYIR
Kentsel tarım uygulamalarının niteliği ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Belediye ekolojik tarım uygulamalarını destekliyor mu? HAYIR
Belediye desteklediği ekolojik tarım uygulamalarını kamuyla paylaşıyor mu? HAYIR
Kişi başına düşen aktif yeşil alan m²'sini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Arttırılan Kişi başına düşen aktif yeşil alan m²'si kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Tabiat varlıklarında herhangi bir artma veya azalma var mı? HAYIR
Tabiat varlıklarında artma veya azalma oranları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Gıda güvenliği ile ilgili uygulamalara destek veriyor mu? EVET
Gıda güvenliği ile ilgili desteklediği uygulamaları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
AFET ANALİZİ
Afet ve acil durumlarla ilgili bir birimi var mı? HAYIR
Deprem alanları tespit edildi mi? HAYIR
Tespit edilen deprem alanları haritalar, raporlar, bilgi notları vb. araçlarıyla kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Sel, su baskını, taşkın alanları tespit edildi mi? HAYIR
Tespit edilen sel alanları haritalar, raporlar, bilgi notları vb. araçlarıyla kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Sel alanı var ise buna yönelik önlem alınıyor mu? HAYIR
Alınan önlemler hakkında kamuoyuna bilgi veriliyor mu? HAYIR
Afet acil durum planı var mı? HAYIR
Afet acil durum planı ile ilgili ilerlemeler ve raporlar paylaşılıyor mu? HAYIR
ÇEVRE YÖNETİMİ
Çevre müdürlüğü var mı? EVET
Çevre biriminin elektronik veritabanı var mı? EVET
Çevre biriminin çevre durum raporlarını yayılmasını sağlıyor mu? EVET
Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini destekliyor mu? EVET
Çevre dostu teknolojilerin aktarılması ve yaygınlaştırılmasını yapıyor mu? EVET
Toplumun çevre yönetimine katılımını kolaylaştıracak birimi var mı? EVET
Toplumun çevre yönetimine katılımını kolaylaştıracak birimi STK, Kamu ve Üniversitelerle işbirliği yapıyor mu? EVET
Toplumun çevre yönetimine katılımını kolaylaştıracak birimi STK, Kamu ve Üniversitelerle yürütülen hizmetler konusunda bilgilendirme yapıyor mu? EVET
Belediyenin "Çevre yönetim sistemleri" sertifikası var mı? (ISO 14001) EVET
Ulusal ve Uluslararası çevre kuruluşlarıyla bağlantısı var mı? EVET
Ulusal ve Uluslararası çevre kuruluşlarıyla faaliyetlerinin paylaşılıyor mu? EVET
Uluslararası sözleşmelerde imzası var mı? HAYIR
Uluslararası sözleşme yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini kamuya paylaşıyor mu? HAYIR
ULAŞIM
Ulaşım planlaması yapan birimi var mı? EVET
Bisiklet yollarını arttırma planı var mı? HAYIR
Bisiklet yollarını arttırmaya yönelik çalışmalarını kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Bisiklet yollarının toplu taşımayla entegre olması için çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Bisiklet yollarının toplu taşımayla entegre olması için yapılan çalışmalar kamuya paylaşılıyor mu? HAYIR
Yaya yollarının toplu taşımayla entegre olması için çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Yaya yollarının toplu taşımayla entegre olması için yapılan çalışmalar kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Araçsızlaştırma/yayalaştırma uygulamaları var mı? HAYIR
Araçsızlaştırma/yayalaştırma uygulamaları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Araçların karbon salınımını düşürmeye ilişkin herhangi bir uygulaması var mıdır? EVET
Araçların karbon salınımını düşürmeye ilişkin herhangi bir uygulaması haberdar ediliyor mu? EVET
Belediyenin elektrikli taşıt uygulaması var mı? EVET
Belediyenin elektrikli taşıt uygulamasından kamu nicelik ve nitelik olarak bilgilendiriliyor mu? EVET
Belediyede elektrikli taşıtların şarj istasyonlarına yönelik çalışma var mıdır? HAYIR
Belediyede elektrikli taşıtların şarj istasyonlarına yönelik çalışmasından kamu nicelik ve nitelik olarak bilgilendiriliyor mu? HAYIR
GÜRÜLTÜ GÖRÜNTÜ ELEKTROMANYETİK IŞIK KİRLİLİĞİ
GÜRÜLTÜ
Gürültü izleme birimi var mıdır? EVET
Gürültü düzenlemeleri yapılıyor mu? EVET
Gürültü düzenlemeleri hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Gürültü kirliliğini giderici çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Gürültü kirliliğini giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Doğal hayatı etkileyecek gürültüye karşı önlemler alınıyor mu? EVET
Doğal hayatı etkileyecek gürültüye karşı önlemler hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Havai fişek kullanımını yasaklamaya yönelik çalışma var mı? HAYIR
Havai fişek kullanımını yasaklamaya yönelik çalışmalar hakkında kamuya bilgilendirme yapılıyor mu? HAYIR
GÖRÜNTÜ
Görüntü kirliliği izleme birimi var mıdır? HAYIR
Görüntü kirliliğini giderici çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Görüntü kirliliğini giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? EVET
Görüntü kirliliği konusunda idari yaptırım uygulanan işletme var mıdır? HAYIR
Görüntü kirliliği konusunda idari yaptırım hakkında kamuya bilgilendirme yapılıyor mu? HAYIR
IŞIK
Işık kirliliği izleme birimi var mıdır? HAYIR
Işık kirliliğini giderici çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Işık kirliliğini giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
ELEKTROMANYETİK
Elektromanyetik kirliliği izleme birimi var mıdır? HAYIR
Elektromanyetik kirliliği giderici çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
Elektromanyetik kirliliği giderici çalışmalar hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
SU
İçme
İçme suyu şebekeleri tespit edildi mi? HAYIR
Tespit edilen içme suyu şebekeleri kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Suya yapılan bütün atık boşaltımları denetleniyor mu? HAYIR
Suya yapılan bütün atık boşaltım denetim sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Yağmur suyu yönetimi var mı? HAYIR
Yağmur suyu yönetimini niteliği ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Yağmur Suyu Toplama Projesi Yapılıyor mu? HAYIR
Yağmur Suyu Toplama Projesi çıktıları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Su şebekelerinin veya yapılarının denetlenmesi yapılıyor mu? HAYIR
Su şebekelerinin veya yapılarının denetim sonuçları kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
ATIKSU
Kentsel atık suların yerleşimlerden toplanması, arıtılması ve deşarjı için çalışan birimi var mı? HAYIR
Çin-Su kullanımına yönelik çalışmalar var mı? EVET
Gri-Su kullanımına yönelik çalışmalar kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Atıksu arıtması yapılıyor mu? HAYIR
Atıksu arıtması çalışmalarının nitelliği hakkında kamu bilgilendiriliyor mu? HAYIR
Su kullanımını azaltmaya yönelik bir birimi var mı? HAYIR
Su kullanımını azaltmaya yönelik herhangi bir faaliyet yapılıyor mu? HAYIR
Su kullanımını azaltmaya yönelik yapılan faaliyetler kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Su ekosistemlerinin zaman içerisindeki değişimine yönelik çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Su ekosistemlerinin zaman içerisindeki değişim hakkında bilgilendirme yapılıyor mu? EVET
BİYOÇEŞİTLİK
Biyoçeşitlilik ile ilgili birimi var mıdır? HAYIR
Hassas ekosistemlere zarar gelmesini önlemek veya mevcut zararı engellemek amacıyla çalışma yapılıyor mu? EVET
Çalışmalar kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Ağaçlandırmaya yönelik çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Ağaçlandırmaya yönelik çalışmaların nitelliği ve sayısı kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Ağaç tahribini önlemeye yönelik çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Ağaç tahribini önlemeye yönelik çalışmaların nitelliği ve sayısı kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Bitki türlerinin sağlıklı büyümesi için çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Bitki türlerinin sağlıklı büyümesi yapılan çalışmalar paylaşılıyor mu? EVET
Biyolojik çeşitlilik için belirlenmiş alanlar var mı? EVET
Biyolojik çeşitlilik için belirlenen alanların bilgilendirilmesi yapılıyor mu? EVET
İstilacı yabancı türler takip ediliyor mu? HAYIR
İstilacı yabancı türler takip süreci kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
İstilacı yabancı türlerin engellenmesine yönelik çalışmalar yapılıyor mu? HAYIR
İstilacı yabancı türlerin engellenmesine yönelik yapılan çalışmaların nitelliği ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Biyoçeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için resmi kalkınma yardımı alınıyor mu? HAYIR
Biyoçeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için alınan yardımlar kamu oyu ile paylaşılıyor mu? HAYIR
Stratejik planda hayvan hakları ile ilgili maddeler bulunmakta mı? EVET
Sokak hayvanlarının yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmalar yapılıyor mu? EVET
Sokak hayvanlarının yaşam kalitesini artırmaya yönelik yapılan çalışmalar kamuyla paylaşılıyor mu? EVET
Hayvan rehabilitasyon merkezlerinin / geçici bakımevlerinin nicelik ve nitelik durumunu paylaşıyor mu? EVET
Sokak hayvanlarına ücretsiz veterinerlik hizmeti bulunuyor mu? EVET
Sokak hayvanlarına ücretsiz veterinerlik hizmetlerini duyuruyor mu? EVET
Hayvan rehabilitasyon merkezlerinde / geçici bakımevlerinde sahiplendirme çalışmaları yapılıyor mu? EVET
Hayvan rehabilitasyon merkezlerinde / geçici bakımevlerinde sahiplendirme çalışmaları duyuruluyor mu? EVET
Başlama çalışmaların ekosistemle ve biyoçeşitliliğle uygun yapılıyor mu? HAYIR
Başlama çalışmalarının içeriği nicelik ve nitelik kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Hayvan hakları ile ilgili yerel güçlendirme eğitimleri yapılıyor mu? EVET
Hayvan hakları ile ilgili eğitimlerin kamuya duyurulu yapılıyor mu? EVET
Hayvan hakları ile ilgili personele kurum içi eğitim veriliyor mu? HAYIR
Hayvan hakları ile ilgili personele verilen eğitimin nitelik ve niceliği kamuyla paylaşılıyor mu? HAYIR
Hayvan ambulansu mevcut mu? HAYIR
Hayvan ambulansı emişlebiliyor mu? HAYIR

KENTSEL POLİTİKADA YENİ ARAYIŞLAR

OTURUM BAŞKANI

Doç. Dr. Ezgi Orhan

Planlamada Yeni Bir Konsensüs Arayışı: Minör Siyaset ve Sol Popülizm

Ömer Dursunüstün

**Siyaset ve Hakikat Sonrası Planlamanın Kuramsal Araçları: Neo-Pragmatizm, Muğlak Mekanlar ve Aşırı Merkezileşmesi

Doç. Dr. Savaş Zafer Şahin

**Mekansal Planlamanın Krizi - Toplumsal Çeşitlenmeye Rağmen Körleşen Planlama ve Kapsayıcılık Sorunsalı

Dr. Öğr. Üyesi Erhan Kurtarır

**Çoğulcu Kentsel Siyasete Doğru İstanbul'da Kentsel Muhalif Hareketler

Yasemin Bahçekapılı ,Eda Gecikmez, Betül İngin, Elif Sidar Ökdemir, Prof. Dr. Murat Cemal Yalçıntan

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Planlamada Yeni Bir Konsensüs Arayışı: Minör Siyaset ve Sol Popülizm

Ömer Dursunüstün

Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü-Şehir ve Bölge Planlama

Özet

İçinde bulunduğumuz dönemi geniş bir çerçeveden değerlendirdiğimizde konu ne olursa olsun, krizler üzerinden tanımlar oluşturduğumuz görülmektedir. İklim krizi, su krizi, gıda krizi, ekonomik kriz, mülteci krizi… Yaşam alanlarımızı ve gündelik hayatımızı doğrudan etkileyen bu krizlere karşı planlama teorisinden ve uygulamalarından, kapsamlı ve uzun erimli çözümler üretmesi beklenmektedir. Ancak bu krizlerin çoğunun hem sorumlusu hem çözümü olan demokrasi de krizdedir ve bu karşıtlık krizi, çözümler için oluşturulabilecek olası bütün konsensüslerin önündeki en büyük engeldir. Hiçbir alanda konsensüsün sağlanamadığı bu demokrasi krizi döneminde, bir demokrasi pratiği olması gereken planlamanın katılım ve konsensüs iddiaları, çelişkilere ve yanılsamalara dönüşmektedir. Bu makale, demokrasi krizi dönemini okumayı kolaylaştıran sol popülizm kavramını ve minör siyaset kavramı altında tanımlanan bazı toplumsal hareketlerin yeni biçimlerini ele alıp, kentlere ve planlamaya yeniden bakmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Agonizm, Konsensüs, Minör Siyaset, Popülizm, Toplumsal Hareketler

Seeking A New Consensus In Planning: Minor Politics And Left Populism

Abstract

When we evaluate our period from a broader perspective, it can be seen that we diagnose definitions over crises regardless of the subject. Climate crisis, water crisis, food crisis, economic crisis, refugee crisis… It is expected from planning theory and practices, to produce comprehensive and long-term solutions against these crises that directly affect our living spaces and daily life. However, democracy as the responsible and solution to most of these crises, is also in crisis and this crisis of opposition is the biggest obstacle to any possible consensus that can create solutions. In this period of democracy crisis where consensus cannot be achieved in any field, the participation and consensus claims of planning that should be a practice of democracy, turn into contradictions and illusions. This article aims to reconsider cities and urban planning, by discussing the concept of left populism that makes easier to evaluate the era of democracy crisis and new forms of social movements defined under the concept of minor politics,.

Keywords: Agonism, Consensus, Minor Politics, Populism, Social Movements

Giriş

Başlığın yeni bir arayıştan bahsetmesine rağmen oldukça eski bir konuyu tartışmak istiyorum. Hepimizin bildiğini ve bu konu hakkında benzer şeyler düşündüğümüzü varsaydığımız, ama pek konuşmadığımız için karanlıkta kaldığını, ihmal ettiğimizi düşündüğüm "bizim çıkarlarımızı" tartışmaya çalışacağım. Bundan dolayı aslında oldukça geri bir tartışma olacak. Bu konu 2000'li yıllarla birlikte yeni kavramlarla ele alınmaya başlandı. Ben bu geri tartışmanın planlama disiplininde de yeniden gündeme gelmesinin; planlama terminolojisi ve kavramları ile yeniden tartışılması gerektiğini düşünmekteyim.

Resim 1: İller Bankası Binası (URL1)

Bunu güncel bir örnek olduğu için ekledim. Bu binayı artık maalesef "hatırlıyor musunuz?" diye soracağım. Geçen hafta -şaka gibi- bir yıkım iptal kararı verilen ancak zaten iki yıl önce 'tescilli kültür varlığı' olmasına rağmen yıkılan, yerine de bir cami yapılmış olan, İller Bankası binası[1]. Sadece plancılar olarak değil, Ankara'da yaşayanlar olarak bizler, bu yıkım sürecinin neresindeydik? Kimler karar verdi buna? Ve asıl mesele, yaşam alanımızda yapılan bu uygulamadan Ankara'nın ve Ankara'da yaşayanların bir çıkarı olmuş mudur? Bizim çıkarımız nedir? Cevabını hepimizin bildiği bir soru ise; bundan kimin, kimlerin çıkarı olmuştur? Bu tip sorular ve bu konular sadece Ankara'ya veya diğer kentlere değil, daha genel bir soruna aittir.

İçinde bulunduğumuz döneme daha geniş bir çerçeveden baktığımızda, konuşmaya başladığımız konu ne olursa olsun ilk anda krizlerden bahsediyoruz. Bu dönemi krizlerle tanımlamaya çalışıyoruz; iklim krizi, su krizi, gıda krizi, ekonomik kriz, mülteci krizi… Ve bu krizlerin çözümleri için oluşturulabilecek olası bütün konsensüslerin önündeki en önemli engel olarak demokrasi krizi, demokrasinin temsil krizini görüyoruz. Buna bağlı olarak planlamayı asıl ilgilendiren şey; hiçbir alanda konsensüs sağlanamayan bir krizi döneminde, bir demokrasi pratiği olan planlamanın katılım ve konsensüs iddiası, çıkmazları ve çelişkileridir.

[1]Sürecin detaylı bilgisi için; Tmmob Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin hazırladığı "İller Bankası Durum Raporu", Haziran, 2017.

Liberal parlamenter demokrasiyle özdeşleştirilen bu kriz söylemi genel olarak modern demokrasilerde kararların hesap verilebilirliği, demokratik kurumların güvenilirliği, hukuk devleti, siyasal karar verme süreçlerine katılım, insan ve yurttaşlık[2] hakları konularında yaşanan sorunlarla ilgilidir.

Post demokrasi diye adlandırılan bu dönem Mouffe'nin tarifi ile; "beş yılda bir oy veren ama başka söz hakkı olmayan insanların, merkeze kayan ve birbirlerine benzeyen partiler arasında seçeneksiz kalmaları durumudur"(Mouffe, 2019). Alternatif üretemeyen siyasi partilerin ve bu durumun yarattığı seçeneksizlik halini yaşıyoruz. Bu söz hakkı olmayan vatandaş ve seçeneksizlik sürecinden beslenerek yükselen sağ popülizm ise, siyasetin her alanına bir antagonistik/düşmanlık sınırı örmeye başladı. Kimlikler üzerinden düşman siyaseti kurgulamak; 'farklı' olan her şey düşmandır ve yok edilmelidir. Yarattığı bu sınır, herhangi bir konsensüsü, hatta herhangi bir demokratik çabayı dahi yok etmektedir.

Demokratik kurumlara duyulan bu güven kaybı, toplumsal muhalefeti büyütüp yeni toplumsal hareketleri meydana getirirken, aynı zamanda bu hareketleri birer siyasete katılım mekanizmasına dönüştürmektedir. Bunlar "resmi siyasal süreçlerden dışlanmak suretiyle marjinalleşen toplulukların hak mücadelesine aracılık etmesine" (Dirlik, 2012 ek olarak yerel sorunların çözümü amacını da içinde barındırır.

Yeni toplumsal hareketler özellikle 2008 kriziyle birlikte çeşitli alanlarda, geleneksel tanımlamalardan farklı bir biçimde örgütlenen ve özgün demokratik deneyimleri olan toplumsal muhalefet biçimleridir. Bu topluluklar bugün minör siyaset[3] kavramı ile ele alınmakta ve geleneksel hareketlerin, parti siyasetinin ve söylemlerinin dışında konumlanmaktadırlar. Dernek, vakıf ve kooperatiflerin geleneksel tanım ve pratiklerinden farklı olarak, hiyerarşinin olmadığı, kararların ortak alındığı, gönüllü katılımcılarla yürütülen ve doğrudan demokratik süreçlerin deneyimlendiği topluluklardır. Hizmet bekleyen vatandaşlar olarak değil, haklarının ve taleplerinin sorumluluğunu alan aktif yurttaşlar olarak örgütlenirler. Toplumda örgütlenen bu çeşitli kaygı ve taleplerin yanı sıra yeni toplumsal hareketlerin kentsel planlama ve yerel politikalar için en önemli yönleri ise; taşıdıkları yüz yüze ilişkiler ile yerel ve kentsel nitelikleridir. Bunlar aynı zamanda Murray Bookchin'in metropolitan alanlardaki mahalle komiteleri gibi, Manuel Castells'in

[2] Yurttaşlık kavramı hakkında bir parantez açarak; Gündelik Hayatın Eleştirisi kitabında Lefebvre'nin "siyasete katılan yurttaşlar yerine hizmet götürülen vatandaşlara dönüştüğümüz" tespitini ve tartışmasını da hatırlamalıyız.

[3] Yeni toplumsal hareketler ülkemizde de güncel bir tartışma başlığı olarak önümüzde durmaktadır. Kara tez çalışmasında ülkemizdeki güncel toplumsal hareketleri minör siyaset kavramı ile incelemiş ve ilgili grupları genel bir çerçeve çizebilecek detayda ele almıştır (Kara, 2019).

yüz yüze ilişkilere dönüşmeyi başarmış dayanışmacı-ağları gibi ve John Holloway'in çatlakları gibi de düşünmelidir.[4] Bu kavramlar değişen demokrasi, kent ve gündelik hayat kavramlarından etkilenen yeni sosyal ağ paradigmalarıdır. Sunumun sonunda bu topluluklara Türkiye'den bazı örnekler vereceğim.

İçinde bulunduğumuz demokrasi krizine tekrar bakıldığında "yükselen sağ popülizm" şeklinde okumaya çalıştığımız; popülist liderler ve popülist politikalarla yaşam şartlarını gittikçe zorlaştıran ve neoliberal dönemin yeni bir safhası ile 21. yüzyıl demokrasisinin çıkmazlarını yaşadığımız bir dönemdeyiz. 20. yüzyıl faşist rejimlerinden hatırlayabileceğimiz yükselen milliyetçilik, göçmen düşmanı politikalar, işçi sınıfını köleleştiren iktisadi düzen popülist söylemlerle yeniden kurulmaktadır. Sağ popülizmin en ayırt edici özelliği hayatın her alanında düşmanlık ilişkisi kurabilmesidir. "Biz ve onlar" şeklinde kurulan bu antagonizma, "vatanseverler ve vatan hainleri", "kutsal aile ve aile düşmanları", "ahlaklı toplum ve ahlaksızlar" biçiminde hayali kimlikler ve söylemler biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Bu krizin aynı zamanda bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne süren, sol popülizm kavramını geliştirenlerden biri olan Chantal Mouffe bir sol popülizm stratejisi önerir. Sol popülizm sağ popülist stratejinin demokratik kurumların iyileştirilmesi ve derinleştirilmesi amacıyla kullanılabileceğini iddia etmektedir (Mouffe, 2019). Sağ popülizmin hegemonyasına karşı, onun kurguladığı düşmanlık sınırı yerine sol popülist strateji "oligarşi" ve "halk" ayrımı yapmayı önerir. Halk kavramını yeniden tanımlar. Halk işçi sınıfı, cinsiyet gibi bir toplumsal kategori değildir. Geleneksel, sınıf özcülüğüne dayanan bir halk kavramı değildir. Buna göre "halk" farklı talepler arasındaki, toplumsal hareketlerin bir "eşdeğerlik/denklik" zincirinden doğan söylemsel bir inşadır. Bu yatay birlikteliktir. Sol popülizmin önerisi popülist yeni bir rejim değil; sağ popülizmin düşman ve yok etme siyaseti yerine agonistik/çatışmacı bir konsensüsü öncüleyen yeni bir hegemonik oluşumu tesis edebilecek kolektif bir özne inşa etmektir (Mouffe, 2019).

[4] 21. yüzyılda devrime, toplumsal muhalefete ve sola dair üretilen yeni kavramlar, alternatifler ve tartışmalar genel olarak yerel yönetimler, yerel demokrasi, doğrudan demokrasi gibi kavramlar etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu burada tartışılamayacak kadar geniş bir tartışma olacağı ve ana konuyu dağıtacağı için sadece değinilmiştir. Ancak fikirlerin kaba bir biçimde ortak özelliklerini düşünecek olursak; kapitalizmin tamamen tasfiyesinin mümkün olmadığını düşünmeleri, sınıf kavramının muğlaklaşması, neoliberalizm ile iyice kılcallaşan kapitalist yaşam tarzı, gelişen muhalif hareketlerinin örgütlü olmayışı ve yeni toplumsal hareketlerin tekil ve özel bağlamlarda ve küçük gruplar halinde olmalarıdır diyebiliriz. Dolayısıyla yeni toplumsal hareketler her bir yazar tarafından farklı bir boyutuyla ele alınmakta ve mevcut toplumsal muhalefet süreci ancak bu şekilde incelenebilmektedir. Bookchin kitabında büyük kentlerde mümkün gördüğü halk meclisleri, mahalle komiteleri gibi doğrudan demokratik bir süreç tartışmaktadır (Bookchin, 2017). Castells çalışmalarında genellikle yerel yönetimlerde devrimden ve radikal dönüşümlerden bahseder. Neoliberal dönemle birlikte gelişen bireyciliği ve güncel olan yeni dayanışmacı ağları tartışır (Castells, 2013). Holloway ise "Bizim değil, sermayenin krizi" dediği çalışmalarında kapitalizmde çatlaklar yaratarak ve çatlakları büyüterek bir yol çizer (Holloway, 2011). Mouffe ise geleneksel sınıf özcülüğünü eleştirerek bu grupların aralarında hiyerarşi kurulmaksızın eşdeğer birlikteliğini ve bu biçimde kurulabilecek bir toplumsal özneyi tartışır (Mouffe, 2019).

Konsensüs

Resim 2: 12 Angry Men/12 Öfkeli Adam, film (URL2)

Bu kült filmi hepimiz biliyoruzdur. 57 yapımı, 12 kızgın adam[5]. Dünya görüşleri, karakterleri birbirinden farklı olan bu adamlar, suçlu bulurlarsa idam edilecek olan bir gencin cinayet davasının jüri üyeleridir. Film boyunca bağrışmalar, hakaretler ve tartışmalarla saatlerce bu odada kalırlar. Birbirlerini ikna etmeye çalışırlar. Çünkü kararda oybirliği zorunlu olduğu için, oy verip "görevimi tamamladım" demek mümkün değildir ve diğerlerini ikna etmeniz gerekmektedir. Bu oybirliği, sürekli farklı düşünen, fikirleri değişen birileri tarafından bozulur. Filmin neredeyse tamamı bu odada geçmektedir ve saatler sonra oybirliğiyle karar çıkar.

Konsensüs tarafların razı olduğu, statik bir orta yol değildir. Sadece oy vererek görevimizi yapıp bıraktığımız bir prosedürden ziyade oybirliğini amaçladığımız, dolayısıyla fikrimizin sorumluluğunu aldığımız, birbirimizi ikna etmeye çalıştığımız bir süreçtir. Konsensüs tarafların çıkar mücadelesinin belirli prosedürler ile sürdürülebildiği dinamik, güncel, çoğulcu ilkeleri olan bir kültürdür.

Peki Bunlar Kentte ve Kentsel Planlamada Neye Tekabül Etmektedir?

Resim 3: Türkiye'den Kent Manzaraları (URL3, URL4, URL5)

[5] Sidney Lumet'in yönettiği 1957 yapımı 12 Angry Men (12 Öfkeli Adam) filmi.

Bu fotoğraftakiler bizim yaşam alanlarımız. Bu manzaradan, kentin bu halinden çıkarı olan birileri var mı aramızda? Hepimizin bildiğini, benzer düşündüğümüzü varsaydığımız ama konuşmadığımız için karanlıkta kaldığını düşündüğüm o eski tartışma budur. Kimlerin çıkarı var? Kimler karar veriyor? Ben bu kararlarda yokum. Salonda, aramızda bu karar alınırken katılım gösteren, söz hakkı olan, fikri alınan kimse var mı?

Mekanla insan arasında bir etkileşim var ise, kent mekanı benim gündelik hayatımın doğrudan bir belirleyicisiyse; duygularımı, düşüncelerimi, hayatımı doğrudan etkiliyorsa. Ve her sabah kalkıp bu kenti ben yaşıyor ben üretiyorsam, burada her gün biz yaşıyor ve burayı biz üretiyorsak ve ancak planlamasına etkimiz olmuyorsa; burada da aynı kriz var demektir. Bu tip bir kentin, yani soyut mekanlara dönüşmüş, metalaşmış bir kentin, insanı ihmal eden bir kentin bana ve bize bir çıkarı yok. Peki kimler karar veriyor? Kimlerin çıkarı var?

Akp yönetiminin bilinen -sözde kent politikaları olan- inşaat politikalarının temelinde servetini katlayan servet sahipleri ile onlarla el ele bu kararları vererek siyasi kariyerlerini sürdüren ve geliştiren siyasetçiler vardır. Bu kararlarda sadece bu iki aktör var. Bu durumu sol popülizmin kavramlarıyla ele almaya çalışırsak, yaşam alanlarımızı soyut mekanlara dönüştüren, finansallaştıran, kentleri sadece yatırım alanlarına dönüştürüp bugünkü haline getiren yerel yönetimler ve yatırımcılar, bir kent oligarşisi yaratmaktadır.

Buna karşı yaşam alanlarımız ise bugün yeni toplumsal hareketlerce cinsiyet, gıda, çevre, eğitim gibi çeşitli bağlamlarla savunulmaktadır. Kendi imkanlarıyla "yapabilecekleri şeyleri"[6] yapmaktadırlar. Bunlar yurttaşlığın aktif ve güncel biçimleridir. Hareket alanları farklı olsa da ortak talepleri söz hakkı ve siyasete katılımdır, kendi gündelik hayatlarını belirleyebilmektir. Ancak bu kaygı ve taleplerle yeniden tanımlanan bir kent halkı, kentsel çıkarlarını savunabilecekleri bir konsensüste taraf olabilir. Ancak o zaman planlama sürecinde kenti üreten, kentte yaşayan bir aktör vardır diyebiliriz.

Bu agonistik/çatışmacı konsensüs oluşturulmazsa bu antagonizma/düşmanlık devam eder. Sağ popülist hegemonyada, bu şekilde çatlaklar (Holloway,2011) yaratarak, onun karşısında bir sol popülist hegemonya geliştirmek, bu aktif yurttaşlardan oluşan bir kent halkının görevidir. Kent halkı ve kent oligarşisi arasında çizilecek bir politik sınır ise planlamanın görevidir. Kentsel planlama yaşam alanlarımızı belirleme ve geleceğini tayin etme işidir. Tam da bu yüzden kentin talanını meşrulaştıran bir araç olmaktan kurtarılıp, yeni toplumsal hareketlerin, bu kent halkının kaygı ve taleplerini kent oligarşisinin çıkarlarının karşısına çıkarabilecek bir katılım mekanizmasına dönüştürülmelidir. Çünkü bu yeni kent halkı tek tek vatandaşlardan değil, haklarını talep eden ve gereken sorumlulukları alan örgütlü aktif yurttaşlardan oluşur. Karar alma süreçlerinde kent

[6] Yeni Toplumsal Hareketlerin kendi imkanları, sorumlulukları ve inisiyatiflerini vurgular. Onur Eylül Kara'nın da kitaplaştırılan doktora çalışmasının ismi "Yapabileceğimizi Yapmak: Minör Siyaset ve Türkiye Örneği"dir.

halkının etkinliğini artıracak ve ona mücadele alanları açabilecek yeni mücadele ve katılım biçimleri tartışılmalıdır. Yeni toplumsal hareketlerin taleplerinin ve minör siyasetin aslında doğrudan ve tabandan üretilen yerel politikalar anlamına geldiği anlaşılmalıdır. Bu kaygı ve taleplerin, bu pratiklerin kavramsallaştırılması, mekân, kent ve planlama terminolojilerine dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu sayede kent halkı, kendini dayatabilecektir. Planlama yaşam alanlarımızı korumak ve geliştirmek için kent oligarşisine karşı yeni toplumsal hareketlerin bütüncül, eşdeğer mücadelelerini kendine gündem etmelidir.

İşte o zaman planlama kentin ve yaşam alanlarımızın talanını meşrulaştıran belgeler olmaktan çıkar. O zaman planlama, aidiyet ve kimlik kazanan yaşam alanlarımızın geleceğine karar verebildiğimiz, demokratik bir mücadele sürecini ifade eder.

Sonuç olarak; suç işleyen, yaşam alanlarımızı talan eden bu kent oligarşisini görebilmek, aktif yurttaşlık biçimleri ve yeni toplumsal hareketlerle bir doğrudan demokratik, çoğulcu, dayanışmacı kent halkı tanımlamak, talep ve çıkarlarının savunulabileceği agonistik/çatışmacı konsensüs pratikleri üretmek, planlamanın bizzat kendisini bir kent kültürüne dönüştürmek tartışmaları önümüzdedir.

Türkiye'den Bazı Örnekler

Ankara Dayanışma Akademisi: KHK'lı akademisyenlerin dayanışma amacıyla kurduğu bir oluşum. Kendi dayanışmalarının ve kazanımlarının yanında; ders dönemlerini yakalarsanız harika dersler alabilirsiniz.

Ekoloji Kolektifi: Ekolojik bilgi belge üreterek ve bellek oluşturarak, iyi bir yaşamın oluşmasını amaçlar. İnternet sitelerinde kitap ve yayınlarına erişilebilir. Bu yıl Ağustos ayında da Ekoloji Kolektifi Derneği, Ekoloji Birliği ve Ankara Barosu'nun çağrısıyla "Kamucu Yerel Yönetimler için Belediyeleri Ekolojik Haklar Temelinde Programlandırma ve Stratejik Plan Hazırlama" başlığında forum ve çalıştay gerçekleştirildi.

100. Yıl İnisiyatifi: Bir çoğumuzun zaten duyduğu, mahallesi, gıda topluluğu olan bir yerel örgütlenme. Düzenledikleri "Kentte Ortak Yaşam Çalıştayı'"na kadın örgütleri, gıda toplulukları, semt meclisleri ve mahalle derneklerinden katılımlar gerçekleşti.

Solfasol Gazete: Ankara'nın sahip olduğu birikimi derleyip, çoğaltıp şehre yansıtacak bir ayna olmak isteyenler tarafından, borçla harçla büyük emekle yayınlanan, bir ucundan tutulması gereken bir Ankara gazetesi. Dört ay boyunca ayda bir toplanarak #NasılBirAnkara adlı yerel yönetim forumlarını düzenlediler.

Yaylaların Kardeşliği Platformu: Yayla yaşantısını, doğayı ve doğa ile iç içe geçmiş kültürleri korumak ve yaşatmak için oluşturulmuş bir topluluktur. Özellikle Karadeniz'de, adı yeşil olan ama kendi asfalt ve beton olan yeşil yol projesinde yaylalarını savundular. Çok sayıda toplantı ve etkinlik düzenlediler.

Uçan Süpürge: Film festivallerinin yanında çok sayıda yayın, rapor, dergi, program ve rehber hazırladılar. Kadınların güçlendiği, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayatın her alanında sağlandığı, herkes için adil bir dünyaya kavuşmak üzere değişim yaratma konusunda, tecrübeli ve birikimli bir örgütlenme.

Topal Karınca Tüketim Kooperatifi: Erişilebilir doğal gıda üzerine öğrenmeye ve kendilerini eğitmeye çalışan, alternatif bir tüketim ve tüketici örgütlemeyi amaçlayan, kar amacı gütmeyen bir gıda topluluğu. Kendi üretimleri olan bazı ürünleri de edinmeye çalışmaktalar. Çeşitli tartışma, söyleşi, belgesel gösterimi vb. etkinlikler yapar.

Özgür Lig: Endüstriyel futbola, E-bilet'e, Cinsiyetçiliğe, Faşizme, Irkçılığa, Kapitalizme,Baskıya ve Homofobiye KARŞI şu an 8. Sezonunu oynayan ÖZGÜR LİG.

Resim 4: Türkiye'den Bazı Örnekler

Kaynaklar

Keskin, Fatih (2017). "Temsili Demokrasinin ve Alternatif Politik Model Arayışı Olarak 5 Yıldız Hareketi". Türkiye Barolar Birliği Dergisi, s. 481-510.

Mouffe, Chantal (2019). "Sol Popülizm", çev. Aybars Yanık, İstanbul: İletişim Yayınları

Dirlik, Arif (2012). "Küreselleşmenin Sonu Mu?", çev. İsmail Kovacı ve Veysel Batmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Kara, Onur Eylül (2019). "Yapabileceğimizi Yapmak Minör Siyaset ve Türkiye Örneği", İstanbul: İletişim Yayınları

Castells, Manuel (2013). "Ağ Toplumunun Yükselişi/Enformasyon Çağı: Ekomomi, Toplum ve Kültür Cilt 1", çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Bookchin, Murray (2017). "Geleceğin Devrimi: Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi", çev. Kolektif, Ankara: Dipnot Yayınları

Lefebvre, Henri (2015). "Gündelik Hayatın Eleştirisi Cilt 3", çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık

Holloway, John (2011). "Kapitalizmde Çatlaklar Yaratmak", çev. Barış Özçorlu, Bülent Doğan, Sinem Özer, İstanbul: Otonom Yayıncılık

URL1: http://politeknik.org.tr/sehir-plancilari-odasi-bu-ankaranin-maruz-kaldigi-cehaletin-portresidir/

URL2: https://www.imdb.com/title/tt0050083/

URL3: https://www.yda.com.tr/gayrimenkul-gelistirme/

URL4: https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47658368

URL5:https://www.birgun.net/haber/mudurnu-daki-sato-villalari-yapan-firmanin-iflas-karari kaldirildi 276326

ÖĞRENCİ PANELİ

Öğrenci Paneli

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Öğrenci Paneli Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

SUNUCU- Merhaba, Kolokyumun en dinamik, en emek yoğun bir üretim sürecinin sonunda oluşmuş bir çalışmanın sunulacağı enerjik bir oturuma hoş geldiniz. Ben dediğim gibi emek yoğun bir üretim süreci oldu, Türkiye'nin dört bir yanından gelen öğrencilerimizin katılımıyla yapılan bir atölyenin sonuç ürünlerini burada sizlerle paylaşacak arkadaşlarımız, o yüzden gruplar yoğun şekilde sunum yapacaklar. Ben çok uzatmadan bir an önce sözü onlara vermek adına, öğrenci örgütlülüğü adına sadece birkaç şey söyleyeceğim. Ben Şehir Plancıları Odası Ankara Şube Başkanlığını yürütüyorum bu dönem, öğrenci örgütlülüğü ve öğrenci faaliyetleri bizim en heyecanla yürüttüğümüz ve en üretken, en çalışkan faaliyet alanlarımızdan, komisyonlarımızdan birisi öğrenci komisyonlarımızdır. 2009 yılında 1. Öğrenci Kurultayıyla başlayan öğrenci hareketliliği, yani Şehir Plancıları Odasının içerisinde başlayan öğrenci hareketliliği bugün burada bu salonda bu kalabalığa ve az sonra anlatacağımız, arkadaşlarımızın anlatacağı bu sonuç ürünlerine dönüşmesinde geçen süreçte aslında çok yol kat ettiğinin bir göstergesi şu an buradaki bu toplantıda bir araya gelişimiz. 2009 Öğrenci Kurultayından sonra hareketlenen öğrenci çalışmalarımızın en önemli şeylerinden bir tanesi de yaz kamplarıydı. Bu sene 8.sini düzenlediğimiz yaz kampları öğrencilerle olan etkileşimimizin arttığı başka bir etkinlik alanı oldu. Ben 2012'de düzenlenen birinci yaz kampına öğrenci olarak katılmıştım ve burada birçok şubenin oda yönetimlerinde gördüğünüz genç arkadaşlarımızın aslında tamamı 2009'da başlayan Öğrenci Kurultayı ve devamında yaz kamplarında tanıştığımız, ilişki kurduğunuz oralardan yetişen, oralardan gelen ve bu örgütlülüğe şu an güç veren meslektaşlarımızdır. Yaz kamplarının

haricinde bir de öğrenci komisyonlarımızın çalışmaları bizim şubelerimizin üretkenliğini, çalışkanlığını arttıran önemli bir komisyonumuz, bu anlamda dönem içerisinde çok fazla etkinlik yapıyorlar. Film gösterimleri, kitap okumaları, söyleşiler, bu anlamda da sık sık yıl içerisinde bir araya geliyoruz. Öğrencilerin belki de biraz da bizi hareketlendiren, ileriye taşıyan çalışmaların öncüsü olduklarını söyleyebilirim.

Öğrenci Çalıştayları da aslında 2015-2016 yılına kadar isimlerini tek tek sayabildiğim Öğrenci Çalıştayları varken bugün isimlerini artık hatırlayamadığımız çok sayıda Çalıştayımız oldu. Bu Çalıştaylar önce sadece öğrencilerin birlikte kendi kendilerine ürettikleri, toplandıkları bir etkinlik alanlarıyken bugün Türkiye'nin dört bir yanından gelen öğrencileri genç akademisyenlerle buluşturarak üretim yaptığımız ve burada paylaştığımız, hep birlikte üzerine yorum yaptığımız ve büyüdüğümüz, bizi büyüten, örgütlülüğümüzü büyüten bir kanal olarak Öğrenci Çalıştayları da bizi güçlendiriyor. Bugün bu Öğrenci Çalıştaylarından birinde burada buluştuk. Ben bu Çalıştayın yürütücüsü TED Üniversitesi Öğretim Üyesi Duygu Cihangir'e sözü bırakacağım ve daha sonra öğrenci arkadaşlarımızı buraya davet edeceğim.

DUYGU CİHANGİR MEDEIROS RIBEIRO- Öncelikle hoş geldiniz. Tabii Dünya Şehircilik Günümüz de kutlu olsun bu vesileyle tekrardan, Gözde'nin aslında bıraktığı yerden çok kısa alıp, bu Çalıştayın biraz içeriğine değinmek istiyorum. Çünkü bahsettiği bütün tarihlerde, işte ilk 2010, 2009 yılındaki Öğrenci Komisyonu oluşturulması, 2012 yılındaki ilk Pamucak'ta gerçekleştirdiğimiz öğrenci yaz kampının yürütülmesi, düzenlenmesi sürecinde de dahil olmak üzere aslında hem odada, hem akademide birlikte götürmeye çalışıyorum. Sağ olsunlar ki bu sene de sanırım 6-7. defa farklı anlamlarda bir Çalıştayı yürütme vesilesi oldu ve Irmak Yavuz, Başak Aycan, Merve Nalçakar arkadaşlarımla, araştırma görevlisi arkadaşlarımla TED Üniversitesinde geçen hafta pazar gününden beri böyle bir süreç takip ediyoruz. Çeşitli şehirlerden gelen 18 arkadaşımızla, hem biraz içeriğine değinmek bu sürecin, hem de amacımız neydi, nasıl bir çerçeve kurduk. Hem veri toplamak, kuramsal çerçeve çizme, farklı sınıflardan ve farklı şehirlerden gelen öğrencileri hem bizim bu seneki Kolokyum başlığımızda da olan *"planlamada kavramlar, arayışlar"* çerçevesine de oturacak şekilde yeni bir analiz yöntemi getirelim dedik ve onun üzerine bir çalışma gerçekleştirdik. Biz 3 Kasımda başladık, 3 Kasım Pazar sabahı başladık ve ilk gününde Kolokyumun biz artık bitmiştik. Siz yeni geldiğinizde biz yorgun bir şekilde aslında burada hâlâ öğrenci arkadaşlarımızla çalışıyorduk. Öncelikle çok teşekkür ederim, çünkü sonunda çok konuşmayıp direkt size sözü bırakacağım. Çok verimli bir süreç geçirdiğimize inanıyorum ben, başta tarihe çıktığımız zaman kelime ve imge arasında dedik, bunun biraz kaygısı özellikle Kıta Avrupa'sında yıllardır tartışılan anlatı, metin gibi veri toplama ve değerlendirme yöntemlerinin biraz bizim planlama öğretim sistemimizde geri plana itilmesi ve sadece jüride bırak paftan konuşsun, bırak imaj konuşsun, çizim konuşsun denilmesiydi. Bunun halbuki metin ve görsel iletişimin birlikteliği üzerine bir

şey çalışabilir miyiz dedik. Bunun arkasında ilk Çalıştay günümüzde seminer gibi başladık. Ben öncelikle bir kent çalışmaları ve anlatı analizine giriş sunumuyla genel bir çerçeve çizdim. Bu çerçeveden sonra da alan gezisi gerçekleştirdik. Onun detaylarını birazdan vereceğim. Bu çerçeve kuram yoğun bir çerçeve açıkçası, hem anlatı ne demektir, anlatı analizinin kent çalışmalarında yeri nedir, bunun örnekleri hem görsel iletişim, hem metinsel iletişim ve bu ikisinin arayüzünde planlama anlamında mekan temsilinde nasıl kullanılabilinir gibi dünya örneklerini verdik ve çeşitli gösterim yöntemleri bu anlamda tartıştık. Onun üstünden tabii ki geçmeyeceğim, oldukça yoğun bir süreçti dediğim gibi, bu ilk sunuşun arkasında bizim mini atölye dediğimiz ve arkadaşların bir saat içinde bu sunuştan anladıkları anahtar kelimeleri işte hem görselleştirerek, hem de biraz karikatürize ederek unutmamaları adına böyle bir karala panoları hazırladık. Karalanın da aslında bütün gördüğünüz içindeki bütün kavramlar, bütün çerçeve bu kelimenin bizim nasıl yanlış anladığımız ya da nasıl dilimize pelesenk olup yanlış yere gittiğiyle ilgili bir şey, çünkü karalamak diyoruz mesela biz Türkçede, sanki böyle kötü bir şeyle eşanlamlı, halbuki çizmek ya da serbest çizimi ifade eden bir şey olması gerekiyordu. Arkadaşlar bu panoyu bu tür değerlendirdi. Sonrasındaysa bizi kırmayıp Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümünde çalışan ve Ankara'nın duygu coğrafyası üzerine çalışmalar yürüten hem tarihçi, hem de edebi eserlerden bir sürü alıntı yaparak kent mekanında bu alıntıları derleyen ve anlatan Hocamız Hakan Kaynar'la yaklaşık 3 saatlik bir alan gezisi gerçekleştirdik. Bu alan gezisi oldukça verimliydi. Bu hâlâ birinci günün dönüşünde alan gezisi sonrasında hazırladığımız saha notları kitapçığının arkadaşlarımızdan her kişi kendi başına olmak üzere bu süreçte ne anladılar? Yani isterlerse rotaları çizebilirler, anahtar kelimeleri gösterebilirler. Hoca sürekli kentin ve bir mekanın farklı yüzeylerde ve çoğulcu üretildiğinden, o yüzden tarihin lineer okunamayacağından bahsetmişti. Onun üzerine birtakım eskiz çalışmaları getirdiler. Burada uygulanan aslında bütün yöntemler de çerçeve sunumda verilen, arkadaşlarımıza önerilen yöntemlerdi bir tanesi de eskiz çalışması olmak üzere ve etraftan gelen onlarca kişi durdu, sordu. Hatta bir arkadaş vardı, bilmiyorum şu an burada mı, ama Hacettepe Üniversitesinde okuyordu. Dün kolokyumda gördüm, bize takıldı. Alan gezisini birlikte yaptık ve söyledim bizim kolokyumumuz var. Sanırım İngiliz Dil ve Edebiyatı okuyordu. Kolokyuma geldi, dün takip ediyordu. Bayağı ilgi çekici oldu. İkinci günse yine TED Üniversitesi Endüstri Tasarım Bölümünde Aran Emre Kurtgözü'yle çalışmaya başladık. Gösterge bilimine giriş dersi verdi. Bu çok önemliydi, çünkü gösterge bilim imge ve kelimenin birbirleriyle ilişkisini incelemeye çalışan bir şey, yani metnin nasıl görseli hapsettiğine dair çok verimli bir sunuştu. Bu sunuş sonrasındaysa grup çalışmalarına yöneldik. 18 öğrencimizi 4 gruba böldük kent tipografisi, görsel sözlük, edebiyat ve mekan, foto anlatı olmak üzere ve hepsini yol gösterici farklı yöntemler ya da kimisine benzer yöntemler sunduk. Tabii hareketli imgeden de bahsetmiştik kuramsal çerçevede, sadece statik ya da kâğıt üzerine çizilen değil de, acaba hani daha sinematografi anlamında biz planlamaya

ne katabiliriz diye birçok örnek vardı. Biz de yine ikinci mini atölyemizde video anlatı çalışması gerçekleştirdik. Hem bağlam bağımlı, yani Ankara'nın tarihi görselleri, hem de bağlamdan tamamen kopuk mesela, İskoçya peyzajı gibi farklı imgeleri vererek bir hikaye yazmalarını söyledik bu süreç sonrasında, çok çalıştılar. Kısa zamanda bir hem görsel, hem de bir metine dayanan bulvarda geçen bir anlatı oluşturdular. Bu anlatıyı da en son bu şekilde görselleştirip sunduk, ama daha güzeli hem kendilerini anlattılar, hem de bu anlatının hikayenin, yani hikaye anlatıcılığının video anlatı tekniğiyle nasıl mekanı tanıma anlamında kullanılabileceğini gösterdiler. Şimdi hem onları tanıtmak, hem de bu kısa belgeseli göstermek için 3 dakikanızı rica edeceğim.

-Belgesel gösterimi-

DUYGU CİHANGİR MEDEIROS RIBEIRO- Bundan sonrasındaysa şimdi birazdan size sunacakları kendi alt temalarındaki çalışmalarına başladılar. Ben bu arada video için çok kısa zamanda bize yardım eden yine Ankara Şubeden Ender İplikçi'ye çok teşekkür ederim ve yine çalışma arkadaşlarıma, öğrencilerime çok çok teşekkür ederim, sağ olun.

Teşekkür ederiz. Ben şimdi bu videoda gördüğünüz bu çalışmayı da yürüten arkadaşlarımı sunumlarını yapmak üzere sahneye davet edeceğim. Şimdi arkadaşlarımız tek tek sunumlarını yapacaklar, 15-20 dakika aralığında olacak, daha sonra soru-cevap şeklinde devam edebiliriz.

SENA ALIÇ- Hepinize merhaba, ben Gazi Üniversitesi 2. sınıf öğrencisi Sena Alıç, bu Çalıştayda ben de görev aldım ve grup arkadaşlarım Selen, Sevde ve Rümeysa'yla beraber kent projesi üzerinde çalıştık. Onun öncesinde Çalıştay süresince çalışma grupları oluşturduk. Bu gruplardan ilki kent tipografisi, diğer edebiyat ve mekan, görsel sözlük ve foto anlatı grupları üzerinde çalıştık. Kolokyum içeriğini oluşturmak için bu dört çalışmayı yürütürken öncelikle kelime ve imge arasındaki bağlantıyı anlamak üzere yola çıktık ve biz kent tipografisi konusu üzerinden konumuza odaklandık. Daha sonra aldığımız sunumlar üzerine kelime ve imgelerle kent tipografisini araştırmak üzere saha çalışmaları yürüttük. Öncelikle tipografinin ne olduğundan bahsetmek istiyorum kısaca, kavram olarak forma uygun yazmak demektir. Yazı tipi, punto büyüklüğü, satır uzunluğu, satır arası boşluk ve benzer kombinasyonlarıyla yapılır. Aslında tipografi dilin görselleştirilmiş hali de diyebiliriz. Yani anlatmak istediklerimizi yazıya değil, artık belli bir semboloji, özgün bir karakterle anlatmaktır da diyebiliriz. Daha sonra çalışmamızın amacı mekandaki estetik değerleri bulmak, bunun mekanla nasıl bütünleştiğini görmek, sokağın anlatısını okumaktı. Konumuz olan kent tipografisi üzerinde çalışırken *"dönemeji project"…* diye bir kavramdan bahsettik. Bu Japonların kendileri için oluşturdukları özel bir alfabe ya da tipoloji de diyebiliriz. Buradaki resimlerde de görüldüğü üzere ellerinde tuttuklarını kendileri oluşturdukları bir tipoloji. Daha sonra bahsettiğim gibi çalışmamızın amacı bu dört karakter üzerinde, dört başlık üzerinde ilerledi.

Çalışma sürecimizden bahsedersek, Duygu Hocamın da anlattığı gibi ilk gün kolejden çıkıp Ulus'a yürüyerek gittik ve edebiyat tarihi ve mekan üzerinde saha çalışması yürüttük. İşte Gençlik Parkında, Ulus'taki Yunus Emre Enstitüsünde durarak, işte orada yaşayan şairlerden, geçmişten günümüze kapanan-açılan mekanlardan bahsettik. Tekrar geri buraya dönerek saha çalışmalarımızı oluşturduk, saha notlarımızı yazdık. Bu şekilde bir çalışma yürüttük.

SALONDAN- Sahada nelerle karşılaştığımızdan bahsedecek olursak, gördüğünüz üzere bir sonraki haritamızda gördüğünüz üzere omurgamız Ziya Gökalp, Kurtuluş Parkından başlayarak Ziya Gökalp'in başlangıcına kadar bir alanımız vardı ve burada ilgimizi çeken tabelalara dikkat ettik. Slaytta da gördüğünüz üzere bunlardan bir tanesi iş alanları, ikincisi posterler, üçüncüsü apartman işaretleri, dördüncüsü de poşetlerin üzerindeki tipografi ve insan kıyafetlerindeki. Burada zaten Sena'nın da dediği gibi bu sayede sokağın anlatısını okumaya çalıştık. Ardından Ziya Gökalp'i dediğim gibi omurga kabul ederek öbekleşme ve gruplaşmalardan söz etmeye çalıştık. Örneğin, ilk olarak haritanın sol tarafında göreceğiniz, sol üst tarafında, yani kuzeyinde göreceğiniz üzere balıkçılar tarafına dikkat çekebiliriz. Orası Sakarya Caddesi ve buradaki balıkçıların hangi yazı tipografisini kullandığından bahsetmeye çalıştık ve bunu gözlemlerken balıkçıların kendine özgü bir punto geliştirdiğini, kalın öbekli puntolardan beslendiğini gördük. Ayriyeten kafelerdeki harfler için baktığımızda italik ve basıklaşmış harflerdir ve genellikle de anlaşılacağı üzere kahve imgesi üzerinden yüründüğünü gördük.

Kızılay'daki eğlence mekanlarına göz atacak olursak genel olarak yıldızı bir imge olarak kabul ettiklerini ve buna bağlı olarak harflerindeki şekilleşmeleri ve süreklilik ilkelerini gözlemledik. Ardından oteller için otel harflerinin baskılayıcı ve dikkat çekici olduğunu, eczane için de Türkiye standartlarında tek bir harf göreceğimiz üzere *"E"* harfinin etrafına bir dikdörtgen çekilmiş olduğunu gördük ve bunun için de sizlere haritamızda belli başlı fotoğraflar göstermeye çalıştık. Bu fotoğraflar zaten seçtiğimiz yazı puntolarındaki yerlerden gelmekte ve Ziya Gökalp denilince de sağda göreceğiniz beş kavram üzerinde durduk. Bunlar canlılık, akış, tipoloji ve ritim. Ayriyeten bu yaptığımız kolaj çalışmasındaysa kentimizi siyah-beyaz kabul edersek estetik olarak neyin öne çıktığından bahsetmeye çalıştık. Biz burada genel olarak ilk aldığımız kavram kentsel estetik kavramıydı ve burada referans aldığımız diğer şeylerse hiyerarşi, tasarım ilkeleriydi. Burada gördüğünüz üzere bazı zaten bu haritamızda olan bazı harfleri de tekrar üzerinden öne çıkarttık ve onun dışında da referans aldığımız Ziya Gökalp Caddesi veya estetik değer olarak kabul ettiğimiz şeyleri tekrardan öne çıkarttık.

Son olarak diyeceklerim: Ziya Gökalp Caddesinde çok farklı şeyler yansıtamadık. Çünkü bu caddede gördüğümüz üzere yazı puntolarında çok bir değişme göremedik ve tipolojilerinde özgünlük yakalayamadık. Ziya Gökalp Caddesinde Ankara'da

yaşayanlar çoğunlukla biliyordur, farklı kullanımların olduğu bir cadde dershaneler olsun, ticaret yerleri, eczane, kafeler, fakat yazı tipoloji konusunda diğer yerlere göre oldukça tek bir tipoloji üzerinden yürümüşler. Ara sokaklarınaysa göz atacak olursak, mesela ilk örneğimde verdiğim gibi Sakarya Caddesi tek balıkçıların kendine özgü bir tipoloji geliştirdiği, kolejin sağ üst, yani sağ kuzey tarafında dediğimiz yerdeyse orada apartman yazılarının italik bir yazı geliştirdiğini, onun dışında da son olarak diyeceğim üzere eğlence merkezlerine sadece yıldız imgesini kullandığını gördük. Dinlediğiniz için teşekkür ederiz.

SAHRA BAŞYAZGAN- Tekrardan hoş geldiniz. Biz *"kelime ve imge arasında"* isimli Çalıştayın edebiyat ve mekan grubuyuz. Nihal, Mahmut, Gökhan, Ekin ve ben Sahra birlikte bir çalışma yürüttük. Bu arada herkesin 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü de kutlu olsun.

"Kelime ve imge arasında" isimli çalıştayımızda edebiyat ve mekan ekibi olarak mekanın edebiyat üzerinden nasıl okunduğun, nasıl okunabilir kılındığı, ayrıca Ankara'daki spesifik mimari örneklerin edebiyata nasıl girdiği, döneme nasıl damga vurduğunu araştırdık. Bu süreçte yapmış olduğumuz çalışmayı şimdi size anlatmak üzere sözü arkadaşım Nihal'e bırakıyorum.

NİHAL KAZANCI- Öncelikle merhaba. Düşlerin her biri simge olan kişiler, hayvanlar, bitkiler, nesneler şeneltir. Her biri güçlüdür bunların, bunları üreten kişi kendini simgenin yerine koyduğunda da bu gizemli güçten yararlanır. İmin gücü düşün gücüdür. İmge düşünceyi, düşünce de imgeyi oluşturur. Herkes bir imge, herkes bir düşünceye sahiptir. Düşünceleri çoğaltıp, imgeleri de onunla beraber yine aynı paralelinde çoğaltabiliriz. İkisi de birbirini besler. Bu süreçte biraz kitapları karıştırıyor olacağız, o yüzden gecikmeden ötürü özür dileriz. Isıtmak gerekir bu kentin insanlarını, bir Ulus meydanını, bir Sıhhiye'yi, biri Kızılay meydanına, biri Meclisin önüne, biri Kavaklıdere meydanına, biri Çankaya'ya, biri Cebeci'ye, biri Bahçelievler kavşağına, biri Yıldırım Beyazıt'a kocaman odun yığınları yapıp ateşleyeceksin. Koca koca alevler karşısında herkes ısınacak eleklerine kadar.

SALONDAN- Çalıştay sürecini aslında edebiyat ve mekan ekibi olarak Dr. Hakan Kaynar'ın saha gezisiyle birlikte başlamış olduk. Bu saha gezisinde Ulus ve Kızılay hattı boyunca çeşitli sivil mimari örneklerine ve alanlara değindik. Bu alanların edebiyatta nasıl karşımıza çıktığını Dr. Hakan Kaynar bize çeşitli dizelerle ve alıntılarla anlattı. Bunun akabinde bir grupla toplanarak bir beyin fırtınası yaptık. Beyin fırtınası kapsamında edebiyattaki bu mekanların nasıl o kitaba girdiği ve döneme nasıl damgasını vurduğunu konuştuk. Ardından bir kaynak taraması gerçekleştirdik. Kaynak taraması zaten şurada kitaplarımızı görüyorsunuz ki daha fazla var, inceledikten sonra oradan alıntılarımızı çektik ve bir tasarım sürecine girdik. Bu tasarım sürecinde sizlere nasıl edebiyat ve mekanı daha iyi anlatabiliriz üzerine sorularımızı kendimize sorduk ve yanıt aradık. Ayrıca bunun

sonucunda da bir sonuç ürünü elde ettik. Şimdi sonuç ürününün ayrıntılarını yine Nihal'e anlatması için devrediyorum.

NİHAL KAZANCI- Bir gün Ulus'ta yeni açılmış bir tuhafiyecinin vitrinine bakarken bir çocuk görmüştüm. Babasının elini tutan bu çocuğun beyaz çorapları vardı. Önemli bir şeydi beyaz çorap, hayatında hiç beyaz çorap giymemişti Salih, Salih'in arkadaşları da hiçbir zaman beyaz çorap giymezlerdi. Sonra elinde kırmızı bir top vardı, üstü kadife gibiydi topun, pırıl pırıl kırmızı bir top, Salih'se iki canlı tavuk tutuyordu elinde, bacaklarından tuttuğu tavukların başları aşağı sarkıyor, çirkin bağrışları gelen geçeni baktırıyordu. Bu Sevgi Soysal'ın *"Yenişehir'de bir öğle vakti"*nden bir alıntı, Salih'in gördüğü çocuk beyaz çoraplar giyip kırmızı bir top elinde tutuyor. Üst tabakayı bu şekilde imgeleştirmiş, üst tabakadaki zengin çocukların beyaz çorapları ve kırmızı kadife topları var, Salih'inse canlı tavukları ve etraftan gelen bakışlar kentlilerin alt tabakaya olan yargılayıcı bakışlarını Salih'e nasıl hissettirdiğini buradan biz okuyabiliyoruz.

Şimdi okuyacağım Şükran Yiğit'in Ankara Monamour'dan bir alıntısı: *"Yüzlerinde tuhaf, her şeyi kanıksamış anonim bir mutsuzlukla yürüyen bir kalabalığın doldurduğu Ankara Garının elinden kavuşanların sevinci, ayrılanların hüznü alınalı yıllar olmuş aklında Ümit Yaşar'ın dizeleri, nereye gideceğini bilmeden… Ankara Garı şüphesiz çok önemli bir ulaşım noktası başkent oluştan ve diğer her şeyden, burada sivil mimari nasıl somutsa, insanlarda da bir o kadar soyut düşüncelere çanak tutuyor. Bir sevinç bir üzüntü olabiliyor, bir kavuşma bir ayrılık olabiliyor. Ah bir yolunu bulup buraya gelsen, baharda Güvenpark'ı çok güzel oluyor. Havuzundan sular fışkırıyor, her yana menekşeler dikmiş oluyorlar. Oradaki heykellerin altında Türk, öğün, güven, çalış diye yazıyor. Ben şimdilik sadece çalışıyorum, bakalım sonu ne olacak, övünecek günlerim gelecek mi bakalım"* diyor *"Ölmeye Yatmak"*'ta Adalet Ağaoğlu.

Bir anıt insana nasıl kendi hayatını sordurabiliyorsa, biz de öyle sorgulayalım. Kızılay'dan Ulus'a doğdu yürürken en tepede süslü bir bina bekliyor bizi, bu da şüphesiz ki İş Bankası Müzesi. Bu nasıl yansıyor peki? Alev Alatlı *"Vallahi Kurda Yedirdin Beni"*de şu şekilde bahsetmiş: *"İş Bankasının çevresine çoktan yerleşmiş meslektaşlarım bu acemi beni ilgiyle süzdüler. Ateş bastı, ama başımı öne eğersem mahcubiyetim büsbütün belli olur diye düşündüm. Kafamı kaldırdım. Şükrü amcanın önerdiği köşeye yürüdüm, ayakları yerleştirdim, tablayı üstüne koydum ve tahmin edeceğiniz gibi durmadı. Yer eğikti" "Ankara istasyonu bermutat kalabalıktı. İstikbalde gelenler ve bu istikbal işini seyre gelenlerle, yani şahsen karşılayacakları kimse bulunmamakla beraber eski payitahttan devlet merkezliğinden azledileli büsbütün azizleşen İstanbul'un havasını teneffüs etmeye gelenlerle doluydu"* Nahit Sırrı Örig *"Gece Olmadan"*da böyle bahsediyor Ankara istasyonundan. *"Bir gün akşamüstü istasyonla sergi evi arasındaki tenha yolda ağır ağır yürüyor, Ankara'nın harikulade sonbaharını doya doya içime çekerek ruhumda … bir*

hava yaratmak istiyordum" Yine Sabaattin Ali *"Kürk Mantolama …"* bu akstan bu şekilde bahsediyor.

Cumhuriyet döneminde yönetim merkezi olarak belirlenen Meclisler, biz şöyle, Ayşe Kulin'le de aslında şu şekilde geçmiş edebiyata: *"Mustafa Kemal Paşa Osmanlı Mebusan Meclisini illa Ankara'da toplamak istiyor. İyi ya hemen yapın dediğini, Ankara işgal altında değil. Kemal çocuk gibi konuşmasana, İstanbul hilafet makamıdır. Yüzlerce senelik imparatorluk merkezidir. Meclisi başka yere taşımak İstanbul'dan vazgeçmek olur"* Opera binası alt tabakayla üst tabakayı bağlayan bir kültür noktasıdır aslında, Mimar Şevki döneminden şu anki opera binasına böyle bir düşüncesi, yeri o şekilde seçilmiştir. İlk önce sergi evidir, az önce aksta bahsetmiştik, sonradan opera binasına çevrilmiştir. Oğuz Atay da bu aksı *"Tutunamayanlar"*ında şöyle anlatıyor: *"Bir sıkıntı ve nefretle yaşadınızsa Ankara güneşi sizin de uyuşturmuşsa beyninizi, Ata'nın izinde gitmekten başka bir kavramı olmayan cumhuriyet çocuğu olarak yayan pis pis gezdinizse Hergele Meydanında, bu sarı ve tozlu alan iğrendirmediyse sizi bir taşra çocuğu sıfatıyla özlemeyi bilmiyorsanız denizi kaybettiniz benim gibi"*

SALONDAN- Kelime ve imge arasında edebiyat ve mekan kavramlarıyla birlikte Ankara'yı farklı bir açıdan düşündüğümüzde Bilge Karası ve *"Gece"* romanından bahsedebiliriz. Kurgusal mekanlara, hikayeye sahip bu romandaki Ankara imgelerini Ankara'da yaşamayan ve Bilge Karasu-Ankara ilişkisinin gücünü bilmeyen bir kişinin fark etmesi zor olabilir. Satır aralarında çekilemeyecek derecede dil ve bağlamla iç içe kurulu bu Ankara imgesi Karasu'nun yaşayan düşünce kavramını akla getiriyor. Karasu yaşayan düşünceyi dilin içinde bir adamın belli bir noktada bir sezgiyi iletilebilir bir biçimde verebilmek için geçtiği yolların hepsini kapsayan bir yol olarak tanımlar. Bu noktada belki gecede mekanın imgesinin, yerin ruhunun kendi içinde bir dile dönüşmesinden, kelimelerin mekana değil, mekanın kelimelere gösteren olduğu bir durumdan söz edebiliriz. Yine Bilge Karasu'nun *"Gece"* romanından bir söz alıntılayarak kelimelerime, sözlerime son vermek istiyorum: *"Zamanı yok etmeye çalışırken söyleşimizin yapısını da bozmak gerekmez mi"* Dinlediğiniz için teşekkürler.

SALONDAN- Merhabalar herkese, öncelikle Çalıştay ekibinin görsel sözlük, imge sözlük ekibini kısaca tanıtmak isterim. Bizler Ortadoğu Teknik Üniversitesi 2. sınıf öğrencisi çalışma arkadaşım Ceren Kekeç, Gazi Üniversitesi 2. sınıf öğrencisi Zeynep Gülce Aydın, Amasya Üniversitesi 4. sınıf öğrencisi Yıldız Akçin ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi 4. sınıf öğrencisi Sinay Coşkun. Çalıştayın bizler için öncelikli amacı ve içeriğine ilişkin birkaç şey söylemek gerekirse, amacımız mekanı karakter, konu, rastlantı ve karşılaştırmalarla bütünleyerek üzerinde yeni olgular yaratmaktı. Mekanı karakter, konu, rastlantı ve karşılaşmalarla bütünleyerek dedik, üzerinde yeni olgular yaratmaktı. Kentsel kimliği, değişim süreçlerini ve farklı oluşumları irdelerken de sıkça rastladığımız farklılaşmanın

anlatı şekilleriyle bağdaşıklığını kavrayabilmekti. Bunu yaparken de toplumsal, sosyal ve mekansal olanı aslında bir arada çalışmaya gayret gösterdik ve Hakan Hocamızın da söylediği gibi mekandan bağımsız bir anlatı kurgulamak kolaydı. Fakat bizler farkındaydık ki zor olanı yapabilmek adına bir aradayız.

Görsel sözlüğü oluştururken de planlama kavramlarını bir kez daha sorgulamak adına kentsel arayış ve araştırmalarda anlatının önemini, bu anlatıdaki lineerliği kırabilmek adına farklı disiplin ya da yaş gruplarının birimliği zihinlerine nasıl kazıdıklarını ve bunu nasıl bir anlatıya dönüştürdüklerini başta görmek, sonrasında kendi aramızda tartışmak ve sizlerle paylaşmak istedik ki sizleri de bir nebze düşündürebilelim. Şimdi genel yaklaşımımızdan söz etmek üzere sözü arkadaşıma veriyorum.

SALONDAN- Görsel sözlüğümüzde mesleki terim ya da her yıl bir yenisi eklenen ve kuramsal dile pelesenk olan kavramların üzerine yeniden düşünmeyi ve düşündürmeyi amaçladık. Bunu söylediğimiz bir kelime ya da kavramın insanların kafasında nasıl bir imge oluşturduğunu, onlara neleri çağrıştırdıklarını, zihnen oluşan bu algının ifadesinin ne şekilde yansıdığını düşünerek gerçekleşecek ve bir ara ürün olarak kendi çizimlerimizde bu imgeleri görselleştirdik. Burada farklı akademik olgunluktan ve farklı odak noktalarından pek çok kişiyle çalışma fırsatı bulduk ve aslında çatışmayı ya da rastlantıyı öncelikle kendi aramızda yaşama fırsatını bulduk. Birçok kavram, yaklaşım ya da imge üzerine başta grup arkadaşlarımız, sonrasında hocalarımız ve planlama disipliniyle ilgisi ya da alakası olmayan birçok insanla görüşmeler gerçekleştirdik. Fark ettik ki bizler de kimi düzeltilebilir yanlışlar yapıyoruz anlatılarımız sırasında, işte biraz da bu doğru bilinen yanlışlar üzerine tartışarak belirli çıkarımlarda bulunmaya çalıştık. Dilerseniz şimdi de çalışmamızın içeriğine bir göz atalım.

SALONDAN- Öncelikle çalışmamızın ilk girdileri saha gezimizle oluşmaya başladı. Bu gezi üniversite girişinden başlayıp Ulus meydanına varan rotasıyla mekan, tarih, edebiyat ayrılmaz üçlüsünün Ankara'da sıkça bir araya geldiğini bizlere göstermiş oldu ki bu da mekanın kullanıcıları ve bu kullanıcıların tarihi süreçteki farklılaşması üzerine bolcu çıkarım elde etmemizi sağladı. Fakat değişim, dönüşüm ya da bir tür kayboluş içerisinde olan sadece mekan ya da insan değildi, aynı zamanda algı, düşünce, yaklaşım ve kavramlardı. Bu şekilde yola çıkarak bizlerin aklına gelen ya da sıkça karşılaştığımız birkaç anahtar kavramla yola çıktık. Bu akla ilk gelenleri ilk kavramsal çağrışımlarıyla yorumlamaya çalıştık. Yönelttiğimiz sorulardan biri örneğin, Türk Dili Kurumundaki tanımıyla zar olarak karşımıza çıkan çeper kavramını bizler şehircilikte hangi çağrışımlar yaratılarak ve hangi oluşumu karşılamak için kullanıyorduk? Bu gibi kavramsal sorgulamaları kendi aramızda yaptıktan sonra az sonra izleyeceğimiz videomuzun rotasını oluşturduk. Bu rota Kurtuluş Parkından başlayıp Kızılay meydanına devam eden ve hemen hemen her ara sokağa girdiğimiz, kimi yerlerde cevap alamadığımız, kimi yerlerdeyse bolca sohbet etme fırsatı

bulduğumuz bir rota haline geldi. Şimdi isterseniz videomuzu izleyelim ve ardından da neler öğrendik, ne amaçladık ve ne oldu sorularını cevaplamak üzere sözü arkadaşıma bırakacağım.

SALONDAN- Görsel sözlük daha önce de belirttiğimiz gibi belli bir amaç altında farklı akademik olgunluk ve odaklardan bir araya gelmiş planlama öğrencilerinin ortak bir ürünüydü. Buna ek olarak izlemiş olduğunuz videoda bizler için diğerinin sözlüğü niteliğindeydi. Sorularımızı yöneltmeden önce elbette çalışmamızdan bahsettik ve az sonra kendilerine ne konuda soru yönelteceğimize dair bir girizgah yapmamız gerekti. Bunu yaparken fark ettik ki yanıtlamak istemeyen ya da peşinen hiçbir fikri olmadığını belirten kişi sayısı oldukça fazla, aynı zamanda bizlerle yorumlarını paylaşmak konusunda istekli olan kişilerin daha çok öğrenci ya da esnaf olduğunu, diğer bir deyişle mekanın görece daha aktif kullanıcılar olduklarını saptadık. Farklı bir kazanımımızsa kentsel kuramlara ilişkin bulguları yalnızca haritalar, akademik bulgular veya ortamlardan değil, edebi metinlerden de bolca edinebildiğimizi görmüş olduk. Planlamaya ilişkin kavramların doğru kullanımlarını farklı disiplinlerden kullanıcılarda da rastlayabildik ve elbette bolca yanlışa… Bunun aslında bizlerin de yanlış bildiği ya da farkında olmadan kullandığı kavramları yeniden sorgulama fırsatı yakaladık. Belki de biraz sorgulatma. Sonuç olarak diyebiliriz ki farklı algılar farklı algılar yaratabilir, ancak doğru bir algı yaratmak da kimi zaman mümkündür. Teşekkürler.

ESRA ÇELİKOĞLU- Öncelikle merhaba, hepiniz hoş geldiniz. Biz foto anlatı grubuyuz. Ben Esra, arkadaşlarım Aleyna ve Ezgi ve aramızda bulunamayan da Yağmur arkadaşımız bugün size fotoğraflarla bir hikaye anlatılabilir mi ve biz buna nasıl yaklaştık, onu anlatacağız. Gruplara ayrılmadan önce Çalıştay kapsamında hocalarımızın sunumları ışığında kafamızda beliren fikirler şöyleydi: Fotoğraflar konuşabilseydi anlatacak çok şey olurdu. Çünkü hepsi birer aktör ve hepsinin birer anlatısı var. Yine Hakan Kaynar Hocamızla gezerken gördüğümüz ve dikkatimizi çeken yapılar üzerinden yola çıktık ve ürünlerimizi bu şekilde ortaya çıkardık. İnsanların mekanla ve zamanla olan ilişkilerini inceledik ve farklı kişilerin zamanının ne kadarını o mekanda harcadığını ve nereden geldiğini, nereye gittiklerini, mekanın ona hissettirdiklerini incelemeye çalıştık. Bu çalışmaya şöyle bir yaklaşımda bulunduk: İlk önce düşündük ki İstanbul'dan gelen bir arkadaşımız var ve ilk kez Ankara'yı gezecek. Ankara'da gördüğü değişik objelerle ne düşünür objeler hakkında? Bunun için de aslında aklımıza kolejin arkasında bulunan yere atılan kartlar geldi ve o da gerçekten bunu görünce çok şaşırdı. Daha sonra eğer bir kişiyi takip etseydik bu takipte nasıl farklı rotalara giderdik gibi bir fikirdi. Daha sonra da bankta oturan insanları gözlemlesek, bir günde bir banka ne kadar farklı insan profili geliyor gibi bir gözlem yapabilir miyiz dedik, ama bunları

gidip de bir alanda gözlemlediğimiz zaman aslında düşündüklerimizin birçoğunu yapamadığımızı fark ettik. Çünkü insanların bize verdiği tepkiler ya da rotanın yarım kalması gibi şeylerle karşılaştık. Şimdi arkadaşım size nelerle karşılaştık, ondan bahsedecek.

ALEYNA ÇAKIR- Merhabalar. Foto anlatı temasıyla yapacağımız çalışmalar için öncelikle kendimize çalışabileceğimiz bir alan düşündük ve birçok açıdan farklı şeyleri bir arada bulunduran Kızılay'ı seçtik. İlk olarak Kızılay'a gittiğimiz zaman dikkatimizi çeken nesne, bir bina veya yerleri gözlemledik ve belirli fotoğraflar edindik. Daha sonra bu fotoğraflar üzerinde çeşitli oynamalar yaptık. Aslında biz Kızılay'daki çeşitli unsurları bir bütün olarak burada yansıtmak istedik. Bunun üzerine çalışarak son olarak bu projeyi ortaya çıkardık. Bu projedeki detaylardan biraz bahsetmem gerekirse, Kızılay'a gittiğimiz zaman dikkatimizi çeken ilk şey aslında büyük bir kalabalık oldu. Özellikle Kızılay AVM'nin önündeki insan yoğunluğuna odaklanmak istedik. Güvenpark'ın yan tarafında bulunan Kızılay AVM'nin de aslında oraya çok sonradan yukarıdan bir el tarafından konulduğunu ve hiç oraya ait hissetmediğini düşündük ve bunu da böyle göstermek istedik. Daha sonra Atatürk Bulvarındaki otobüsler ilgimizi çekti. Ege otobüslerinin yoğunluğu ve aslında durakların yoğunluğu, duraklardaki insan çeşitliliğine odaklandık. Sonraysa Ankara'nın sembolü haline gelen Ankara simidine baktık biraz ve aslında her köşede Ankara simitçilerinin hâlâ yaşamına devam ettiğini fark ettik. Son olarak da Yüksel Caddesindeki heykele baktık. Aslında bu heykelin insanlar için bir toplanma alanı olduğunu fark ettik aynı Dost kitapevinin önündeki gibi ve bu ikisi arasında bir bağ kurduk. Bunlar bir araya gelince de karmaşık bir bütün olduğunu düşündük ve *"Karma Ankara"* başlığıyla bu kolajı ortaya çıkardık. Teşekkür ederim.

EZGİ SELEN GÜNGÖR- Merhabalar, Ezgi ben Ankara'ya ilk defa gelen. Ben de Ankara'ya ilk defa geldim ve burada gördüğüm farklı absürt ve garip nesnelerden bir kolaj yapmaya karar verdim. Bunların bana ne hissettirdiğini, aslında benim için ne anlama geldiğini, bizim için aslında ne anlama geldiğini bir hikayeleştirdik ve küçük kolajlarla bir rota belirledik. Önce Karanfil Sokaktan başlamak istiyorum. Ankara böyle zihinde genelde gri bir şehir olduğu söylenir, akla hep öyle gelir. Benim de aklımda hep öyleydi, ama burada aslında renkli objelerin olduğunu da gördük ve bu trafo kaplaması çok ilgimi çekmişti, Amsterdam'ı anımsatıyor ve biz de Amsterdam'ı referans göstererek bir kolaj çalışması yaptık. Daha sonra Atatürk Bulvarında yürürken, çok geniş kaldırımlarında yürürken bu çöp kutularını gördüm. Aslında hiçbir şekilde erişimimi engellemiyordu, hiçbir şekilde beni aslında rahatsız etmemesi gerekirdi, ama rengi, görüntüsü, orada olması dikkatimi çekti ve bunun da bir farklılık oluşturabileceğini, bir farkındalık oluşturabileceğini

düşündüm ve arkasındaki güzel Zübeyde Hanım Meslek Lisesi onunla çok güzel bir uyum sağladığını düşündük ve böyle bir kolaj yaptık. Daha sonra bulvarda bulunan ve birçok ağaç üzerinde bulunan taksi çağırma butonları çok dikkatimi çekti. Çünkü ağaçların üzerine monte edilmiş şekilde ve bunu görünce çok üzüldüm gerçekten o ağaçlar için, sergide de göreceksiniz hikayeleri, yazıyor, ama sergide hikayeleri biraz daha net. Daha sonra kaleye doğru çıktım. Kaleye çıkarken kale yolunda bir sürü farklı nesneler vardı, ama yine dikkatimi çeken bu lambaydı. Bu beni çok etkilemişti kalenin duvarları, ama böyle arasında sıkışmış gibi ve orayı aydınlatmaya gücünün yetmeyeceğini düşündüğüm ve asla gözükmeyen, zaten gözden kaybolan bir lamba, bunu da farkındalık yaratmak için böyle bir kolaj çalışması yaptık. Son olarak Ankara Kalesinin çıkışı burası, Ankara Kalesinin çıkışı ve bu güzel binaların önünde bu çirkin çöp kovaları ve çirkin mavi poşetler var, bunlar da dikkatimi çekmişti ve daha sonra o kapıdan çıktığı zaman Ankara'nın nasıl bir görüntüsü olduğunu anımsatıyor. Yukarısı yüksek gökdelenler ve kapıdan da gördüğümüz gibi Yahudi mahallesi olarak adlandırılan eski yerleşim bölgeleri, onları da bu şekilde kolajladım. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Daha sonra Dost Kitapevinin önündeki bankları seçmek istedik. Çünkü Dost Kitapevinin önü çok farklı insan profillerine ev sahipliği yapıyor ve bu değişime Ankaralılar da zaten bilir, ilk önce işte oraya bir çit gerdiler, daha sonra orayı boş bıraktılar, daha sonra tekrar bir bank yaptılar. Aslında insanlar için de çok kamusal alan olabilecek bir nitelikteydi. O yüzden biz de Dost Kitapevinin banklarını seçmeye karar verdik. İlk başta başladığımızda sabah saatlerine göre işte değişimlere Dost Kitapevini hangi profiller kullanıyor, ona bakmak istedik. Sabah saat 09.00'da aslında banklarda az kişi olmasına rağmen insanlar hayatın akışına kapılıp daha çok yürüme, işte bir yerlere yetişmekle meşgul oluyorlar ve orada bir kız vardı. İşte kız tek başına test çözüyor ve Dost Kitapevi açılınca oraya giriyor ve uzun süre çıkmıyor. Biz bunu gözlemledik. Daha sonra aslında burada kırmızı ve mavi yapmamızın nedeni de kırmızı hani o an hayatı durdurup bankta yaşayanlar ve maviler de hayatın karmaşasında kaybolanlar olarak nitelendirdik. Daha sonra saat 12.00'de biraz daha kalabalıklaşmaya başladı, ama daha çok bank kalabalıklaşmaya başladı. Soldaki kız aslında fotoğrafı çektikten sonra fark ettik, kız oraya dalmıştı ve kendini soyutlamış, bizi bile fark etmedi, ama oradaki yaşlı amca peyzaj işçilerini orada izliyordu ve aslında yaşlı amca bizim çok dikkatimizi çekti. Daha sonra yaşlı amcanın yanına diğer fotoğrafta yürüyen amcanın gelip oturduğunu fark ettik. Yaşlı amcanın aslında belki de hep orayı kullandığını bu saatlerde ve insanlarla artık bir muhabbeti olduğunu gözlemledik. Daha sonra yaşlı amcayı biraz dikkate aldık ve gidip yanına biz de oturduk. Nasıl

biri, nerelerde geziyor gibi bir gözlem yapmaya çalıştık, ama yaşlı amca çok ilerlemedi. Şöyle, Dost Kitapevinden Karanfil'e doğru yürüdü, daha sonra çalışma olduğu için merdivenlere baktı biraz, daha sonra merdivenlerden nasıl inerim diye düşündü ve en son Galeri Ekin yanındaki bir lokantaya girip orada yemek yedi. Aslında biz bu rotayı daha uzun olsun diye düşünüyorduk, ama olmadı. O yüzden bunu da eklemek istedim. Daha sonra bankta simit sarayında çalıştığını üzerinden anladığımız bir kız gelip banka oturdu biraz daha geç saatlerde ve biz de kızın yanında oturuyorduk o saatte ve kız ağlıyordu. Biz de aslında biraz kızı dinledik oraya ve kız birden selfie çekmeye başladı ve biz çok şaşırdık. Hani onu da fotoğraflayalım diye kırmızılı kızın, hani iki tane kırmızı var. Biri benim arkadaşımız, biri de ben de fotoğrafı çekenim. Hani kızı burada hani farklı bir profil diye onu da buraya eklemek istedik. Daha sonra aslında hani Dost Kitapevinin önünde bu yeniden dönüşen bu kentsel mekanın aslında nasıl farklı profilleri bir arada toplayabildiğini gözlemlemiş olduk. Teşekkür ederim.

DUYGU CİHANGİR MEDEIROS RIBEIRO- Teşekkür ederim. Bütün bu sunumların sonunda belki başınıza bir iş gelmeden buraya kadar gelebilmişsiniz. Bu kadar kısa sürede bu kadar çok bilgi, belge, doküman, fotoğraf, görüşme, bu kadar kitap; ellerinize, emeklerinize sağlık. Çok çok güzeldi ve bu kadar derli toplu bir şekilde buraya gelip bir sunuma dönüşmesi çok güzeldi bizim için, ben şimdi yarım saat boyunca sözü salona bırakacağım. Salondaki diğer buraya katılan öğrenci arkadaşlarımıza, meslektaşlarımıza, bu salona bıraktığım sözde sadece bu sunuma ve bu sunumun içeriğine dair değil, belki bununla birlikte bunun yanı sıra bu tür ve bunun daha ötesinde öğrenci aktivitelerinin şekillenmesi, öğrenci örgütlülüğünün arttırılması, öğrenci-oda ilişkilerinin daha da geliştirilmesi konusunda görüşlerinizi ve önerilerinizi de almak isteriz. Ayrıca burada diğer yönetim kurulu üyelerimiz de buralar, bu sohbeti sizlerle gerçekleştirmek, fikirlerinizi duymak bizim için önemli. Söz almak isteyen varsa…

SALONDAN- Siz ilk başta konuşurken biz aslında tam yaz kampından bahsettiğiniz sırada alkış tutmak istemiştik, içimizde kaldı. O yüzden yaptığınız tüm etkinlikler, tüm öğrenciler için özellikle bu bizi hem umutlandıran şeyler oluyor, hem de birbirimize bağlayan, arkadaşlık ilişkilerimizin çok kuvvetlendiği, burada yaz kampının son öğrencileriydik biz, hepimiz farklı yerlerden geldik. Ben İstanbul'dan geldim, işte çok farklı yerlerden gelen arkadaşlarımız var. Çok o kadar bizim için güzel bir şey ki anlatamayız. Burada tekrar bir araya geldik ve çok mutluyuz burada bulunmaktan, bir arada bulunmaktan, bu bizi birleştikçe güçlendiren bir şey, o yüzden aslında ben herkes adına bir alkış istiyorum. Yani bizlere de yer veriyor oluşunuz, bizlere kapı açıyor oluşunuz bizi çok mutlu ediyor, çok teşekkür ederim.

DUYGU CİHANGİR MEDEIROS RIBEIRO- Biz teşekkür ederiz. Aslında alkışlanacak işleri sizler yapıyorsunuz. Hani bizim gözlemlediğimiz, bizim şey yaptığımız heyecan duyduğumuz çalışmaları sizler üretiyorsunuz. Biz sizin arkanızdan gelmeye çalışıyoruz. Evet, önem veriyoruz, çünkü biz de oralardan geldik, bunun heyecanını tattık, oraların tozunu yuttuk. Bu anlamda daha da biraz tabii ki eksik kalıyoruz, kimi alanlarda kimi kısıtlarımız var. Fakat olabildiğince çok şekilde ulaşmaya, birleşmeye, ortak zeminlerde buluşmaya çalışıyoruz. Daha da büyümek, daha da bunların sayılarını arttırmak dileğiyle diyelim.

SALONDAN- Teşekkür ederiz. Lafı uzatmak gibi oluyor biraz belki, ama biz sizlerden gördükçe böyle toplu, birlikte yaptığımız şeyleri gördükçe aslında dönüp kendi okullarımıza baktığımızda orada hoşumuza gitmeyen, bazı keşke şöyle de olsaydı dediğimiz şeyler oluyor. Orada da hani bir şeylerin tetikçisi veya değiştiricisi rolünde olabileceğimizi düşünüyorum ben şahsen, bundan sonraki öğrencilik hayatımız bittiğinde belki bu daha katlanarak devam edecektir. O kadar, teşekkür ederim.

BERİVAN ÇETİN- Merhabalar, İstanbul Teknik Üniversitesinden geliyorum. Ben de öncelikle arkadaşlarımı tebrik ediyorum, gerçekten kısa sürede bu kadar hap bilgileri bizimle paylaştığınız için, en azından ben de Ankara'ya İstanbul'dan geldim. Ben de gezmedim, hani sizin kadar fırsat bulamadım, sayenizde gezmiş kadar oldum, teşekkür ederim. Ben odadaki hocalarıma, çalışan arkadaşlara ya da meslektaşlarıma aslında soru sormak istiyorum. Bizler öncelikle odanın hem 50. yılını, hem de 8 Kasım Dünya Şehircilik Günümüzü kutluyorum, hepimizin günü kutlu olsun, nice 50 yıllarımız olsun. Ben bu odanın üyesi olmaktan hem onur, hem gurur duyuyorum. Bunu göğsümü gere gere her yerde her şekilde söylüyorum. Mesleğiyle gurur duyan bir plancıyım ben de, ama bence bir şeyleri bazen ya yanlış yapıyoruz ya da eksik kalıyoruz. Bilmiyorum, bunu belki tartışmamız gerekir. Biliyorsunuz dün 12 000 yıllık bir yerleşim alanı Hasankeyf'in 631 yıllık bir camisi ve sokağı yok artık, yani çarşısı dozerlerle yıkıldı. Ben Hasankeyf'e çok sık gidip geldiğim için, çok anı biriktirdiğim için benim canım belki sizlerinkinden biraz daha fazla yandı. Burada hani aslında biz yerelde çok mücadele veriyoruz. İşte elimizden geldiğince sesimizi duyurmaya çalışıyoruz. Doğru olduğunu düşündüğümüz şeyleri savunuyoruz. Acaba ne eksik kaldı, yani biz nerede bir şeyleri atladık, neyi yapamadık ya da nerede, yani neyi kaçırdık acaba da böyle bir sonuç oldu, böyle sonuçlandı? Ben sizin fikirlerinizi merak ediyorum. Özellikle sizler çok daha tecrübeli insanlarsınız, sizlerin fikirleriyle aydınlanacağımı düşünüyorum. Hepinize mutlu akşamlar, iyi eğlenceler diliyorum. Teşekkür ederim.

DUYGU CİHANGİR- Bence hep birlikte tartışalım.

SALONDAN- Merhaba, Berivan'ın dediği her şeye katılıyorum. Özellikle bu konuda gerçekten ciddi anlamda kendimizi eleştirmemiz lazım. Şehir plancıları olarak Hasankeyf konusunda gerçekten elimizden gelen mücadeleyi vermedik. Bunu gerek yerel yönetimler, gerek odanın da tabii ki faaliyetleri falan oldu, ama bu faaliyetler oradaki yıkımı durdurabilecek kadar olmadı. İmkanımız olabilir miydi, Hasankeyf'in yıkımını engelleyebilir miydik? Gerçekten odanın gücüne güvenerek engelleyebileceğimize inanıyorum. Bu konuda ben bu eleştiriyi kabul ediyorum, bu konuda çok eksiğimiz kaldığını, neyden dolayı böyle bir şeye tam mücadele vermedim onu bilmiyorum, ama 6 000 yıllık tarih maalesef yok oldu.

SALONDAN- Hakikaten bizim için de çok üzücü bir konu o, eksik kaldığımız da bir konu, ben kendi adıma söyleyeyim en azından, hem yerelde şubemiz, temsilciliklerimiz var, onların etkinlikleri yeterli olmadı, kötü sonuca gelmesini engelleyemedi. Sadece bizim odamız değil, diğer odalar da aynı şekilde, yani başaramadıklarımızdan birisi. Şey eleştirisini de kabul ediyorum, belki çok fazla konunun içinde boğulduk, bazı önemli konuları da kaçırıyoruz. İşte daha önceki oturumda Ömer Kıral Hocamız odanın uzunca bir Ulus tarihi kent merkezi mücadelesini anlattı, oradaki başarımıza parmak bastı. Belki o kadar yoğunlaşsak burada da başarılı olur muyduk bilmiyorum, ama Hasankeyf konusu nasıl ki işte Sinop'taki nükleer, Mersin Akkuyu'daki nükleer konusu gibi sanki böyle bir bambaşka ellerin uzandığı konulardan birisi, ülkemizde maalesef bazı konular böyle. Bazen çok aslında çok önemli, ama niye bu kadar üzerine düşüldü, yok edilmeye çalışıldığını anlamadığımız çok konu var. Hasankeyf gerçekten bunlardan birisi, benim için de üzücü; başaramıyoruz. Yani bunun benzeri bazı konular da var. Hasankeyf'te mesela eksik kaldığımız şeylerden birisi o, bir şeyler yaptık, mücadele ettik, işte önemini, oraya ilgi odağını çekmek için bazı çalışmalarımız oldu, ama bence de yetersiz. Bazen yine mesela, hukuki mücadelemizde özellikle Ankara'da, İstanbul'da, İzmir'de o kadar çok konuda o hukuki mücadelemiz yetersiz kaldı ki davaları kazandığımız, ama yapılaşmanın tamamlandığı çok konu var. Çağatay Keskinok Hocamız dün buradaydı, onun bir şeyi var. Yani bunu başarısızlık görmemek lazım, tarihe not düşüyorsunuz bunun yanlışlığını diye o bizi biraz avutuyor, ama doğru da bir şey bir taraftan da evet, o yanlışlığı dile getirmek, o yanlışlığı durdurmak için üzerine gitmek önemli, ama keşke başarılı olabilsek. Bizim için o özellikle Hasankeyf beni de kişisel olarak çok yaralayan da bir konudur. Onun benzeri Suriçi'ni Diyarbakır katabiliriz. Başka bir sürü şeyi de ben ilave edebilirim. Başarısız olduk yani, Suriçi'nde de çok ciddi hem de planlama kullanılarak maalesef bakanlık eliyle işte TOKİ'nin gidip orada güya Suriçi'ndeki yaşamı modernize eden bir doku oluşturduğunu söylüyor. Bizzat

gidip gördüm, öyle bir yaşam yoktu Suriçi'nde, ortak avlu yoktu, herkesin kendi avlusu vardı mesela, ortak avlulu bir yapılaşma öngörmüşler. Çok sayıda bunun gibi başarısız olduğumuz konular var maalesef, her yere yetişmek gücümüz yok.

Bu kolokyum mesela, gerçekten de odanın en çok önem verdiği konulardan birisi öğrenci etkinlikleri, çok teşekkür ederiz. Hani takdir etmeniz de çok önemli, dahil olmanız daha da önemli, mesela bu sene odanın maddi sıkıntıları nedeniyle öğrencilerimize destek veremediğimiz bir seneydi. Bizim için yine üzücü bir konu, ama siz bunu önemsemeyip çok yoğun bir katılım sağladınız, çok teşekkür ediyorum gerçekten size, hocalarınız burada yokken bir şey söyleyeyim. Birkaç tanesi var, evvelden böyle biraz burun kıvırıyorlardı bizim öğrenci etkinliklerimize, biraz sanki dersleri aksatıcı buluyorlardı. Mesela, kolokyumlarda izin almakta zorlanıyorduk. Sınav koyuyorlardı, son TUPOB Toplantısı, Planlama Kurulları Birliği Toplantısı ODTÜ'de benim de katıldığım bir konuşmam vardı. Orada resmen baskı altına alındım. Daha çok öğrenci katılsın, yılda birkaç tane yapın bu kampları, diğer öğrenci etkinliklerini diye çok şaşırttı beni, çünkü hepsi birçok farklı okuldan hocalarınız şunu söyledi: *"Kamplardan gelen, odanın etkinliklerinden gelen öğrencilerin okulda konulara çok farklı yaklaştığını, çok daha konulara kamu yararı merkezli, daha mesleğin üstünden bakan, daha kucaklayıcı bakan ve diyaloga açık şekilde geldiklerini, çok değiştiklerini görüyoruz. Oda daha çok kaynak ayırsın, daha çok zaman ayırsın"* dedi. Bu da bence güzel bir şey, işte o 2009'lardan, 2010'lardan beri sürdürülen bu çalışmaların meyvelerini verdiğini de gösteriyor. Yeterli herhalde bu kadar, teşekkür ediyorum.

SALONDAN- Merhabalar, ilk önce hastayım, kusura bakmayın sesim için. Ben Şehir Plancıları Odası öğrenci komisyonuna üye bir öğrenciyim, Ankara'dayım. İlk önce şunu söylemek istiyorum: Odaya çok teşekkür ederiz öğrenci komisyonuna verdiği destek için, çünkü her türlü bize destek sağlıyor, istediğimiz zaman toplantı yapıyoruz, odada bulunuyoruz. Biz odaya destek sağlamaya çalışıyoruz. Mesela, odanın bir kütüphanesi var, bunu düzenlemeye çalışıyoruz. Buna ek olarak etkinlikler düzenlemeye çalışıyoruz. İşte üniversitelerden öğrenciler toplamaya çalışıyoruz. Herkesi bu odaya öğrenci komisyonuna bekleriz. Çünkü ne kadar beraber etkinlik düzenlersek o kadar çok kendimizi geliştirebiliriz. Evet, oda bize kamp düzenliyor mesela, işte etkinlikler oluyor, Çalıştay oluyor. Ben mesela, odaya nasıl kayıt oldum? Son 8. yaz kampına gittim ben, gitmeden önce işte başvurdum, onaylanınca odaya üye oldum ve aslında eğitim ben 3. sınıfım, 2 yıl boyunca, 3 yıl boyunca hatta ve çok geride kaldım. Keşke daha önce başvursaydım, üye olsaydım ve aktivitelerde bulunsaydım dedim. Yani demek istediğim şu ki böyle etkinliklere ne kadar önceden başvurup yer alırsak aslında kendimizi o kadar çok geliştiriyoruz. Çünkü hani aldığımız eğitim üniversitemizin bize verdiği eğitim,

eğer farklı bir eğitim alanlarıyla evet, aynı eğitimi alıyor olabiliriz, ama farklı bakış açıları, hocalarımızın farklı olması ve verdiği eğitimlerin farklı olmasıyla bakış açımızı ve kendimizi çok geliştirebiliyoruz. O yüzden de komisyona, odaya üyeliği herkesi bekleriz. Birlikte etkileşimde olalım deriz ve bunun için de tekrardan odaya bize destek verdiği için teşekkür ederiz.

SALONDAN- Öncelikle herkese merhabalar, ben de yeni mezun oldum. Karadeniz Teknik Üniversitesinden mezun oldum. Şunu söylemek istiyorum: Az önce de konuşuyorduk arkadaşlarla, burada işte bir şeyler yapılması, Çalıştayı, vesaireyi görmek hepimizi çok heyecanlandırdı. Çünkü mezun olduktan sonra o sudan çıkmış balık olayına döndük. Çoğumuz evlerine, memleketine geri dönmek zorunda kaldı. Bu hiç güzel olmadı, öğrencilik hayatından sonra bitirip evlerimize dönmek, sonrasında iş bulamamak ve işte ülkenin mevcut durumu bizi mesleğe karşı zaten zor bir meslek içerisindeyiz, daha da zor hale getirdi. Bu etkinlikleri görüyor olmak tekrardan bir kez daha beni de işte 2. sınıfıma götürdü, heyecanlı zamanlara götürdü, ama Orhan ağabeyin söylediği gibi aslında bazı maddi zorluklar yaşıyor oda kesinlikle ve bunları hissediyoruz. İşte kış kampına başlayıp devam edememiş olmamız, birçok eğitimi düzenlerken destek alamıyor oluşumuz, ben bununla ilgili şunu söylemek istiyorum: Mezun olduğum için artık bir oda aidatımız var ödemekle yükümlü olduğumuz ve işe başlasak dahi aslında ödemeyi geciktirdiğimiz, oda tamamen bizlerle dönüyor. Bizim üyeliğimizde, bizim aidatlarımızla ilerliyor. Hani herhangi bir gelir kaynağı yok ve bunları ödemediğimiz zaman gerek orada çalışanlar, gerek etkinlik yapılamadığında biz hep geriye gidiyoruz aslında ya da olduğumuz yerde saymaya devam ediyoruz. Bu konuda büyük bir sorumluluğumuz var. Çevremizdeki mezun olan işe başlayan arkadaşlarımızı bence bu konuda uyarmalıyız, çünkü bu etkinlikler böyle devam edecek. Ben de bunu eklemek istedim bu konuda, onun dışında da ufak bir proje geliştirmeye çalışıyoruz aslında şu anda birkaç arkadaşla beraber, bunu da odayla yine gelip görüşmek istiyoruz. Karadeniz Teknik Üniversitesinde okurken çok uzak olmamız, sürekli işte Ankara'ya gelip gidememiz ya da İzmir'de olan etkinliğe bir türlü vakit bulamamamız bizi çok zorluyordu. Zaten küçük bir odamız var orada, yeteri kadar aktif değiliz. Birçok hocamızı dinleyemiyoruz, onlardan ders alma imkânımız olmuyor. Ben yine işte Farabi yaptım, Yıldız Teknik'te okudum bir yıl, işte arkamdan yine Seda geldi. Biz böyle bir-iki nokta yakalayabildik, ama bunu herkesin yakalayabilmesi için bir proje geliştirelim dedik ve hocalarımızı davet edip merak ettiğimiz konular üzerinde onları kayıt altına alalım. Mesela, hep beraber oturalım, oda bize bu imkânı zaten veriyor. Odada biz Sarı Koltuktan gitmiştik, Sarı Koltuk Etkinliği yapalım dedik. İşte gelsin hocalarımız, otursunlar konuşsunlar ve bir video kaydı olsun ve biz bu kaydı işte Amasya'daki, Yozgat'taki

arkadaşlarımızla da paylaşalım. Çünkü şu an buraya gelemeyen bir sürü öğrenci arkadaşımız var bu konuşmaları dinlemeyen, sonra kolokyum kitaplarına ulaşıyoruz, belki videoları takip edebiliyoruz, ama mesela eski hocalarımız anlatıyor, Gökhan Hoca çok bahseder işte Raci Hocadan falan, biz zaten hiç görmedik, hani bilmiyoruz bile, dahasında devam eden hocalarımızı da kimsenin de görme fırsatı olmuyor. Buradan bu talebimizi dile getiriyorum, daha sonra detaylı konuşmak üzere de odaya geleceğim zaten, çok istiyorum çünkü, kayıt altına alalım ve Yozgat'takine de ulaşalım, Antalya'da yeni açılan üniversitemize de ulaşalım. İşte İstanbul'daki hocayı herkes dinlesin, davet edelim. Canla başla geleceğine inandığımız bir sürü hocamız var zaten bu konuda, bu etkinliği de o yüzden böyle destek çıkarsak bence herkese ulaşabiliriz. İşte bizim ulaşım dersinde öğrenmediğimiz bir şeyi bize Fikret Hoca anlatabilir canlı, onunla dinleyebiliriz, sorular sorabiliriz ve böylece birçok yere ulaşabiliriz. Çünkü şey bizi çok üzüyor, aynı ortamdayız, oturuyoruz, doğru olduğuna emin olduğumuz bir konu var ve o taraf bunu öğrenmemiş. Bu onun yanlışı değil, bu tamamen eğitim sistemimizle alakalı ve bunu toplamak için bir şeyler yapmamız gerekiyor bir an önce, hem örgütlülüğümüzü devam ettirmek için, hem maddi sorunları gidermek için, hem de aynı dili aynı yerde hep beraber konuşabilmemiz için buna ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Tekrardan günümüz kutlu olsun.

DUYGU CİHANGİR- Büşra, bu düşünce ve bu etkinlik çok güzel olur. Bizim de aslında genel merkezde ara ara düşündüğümüz böyle bir hani video üzerinden bu kısıtı aşabileceğimiz bir şeyi düşünmüştük, ama hani sonra hayata geçiremedik, devam ettiremedik. Bu anlamda yeniden bu fikri canlandırmak, birlikte yapmak çok güzel olur, konuşalım. Başka söz almak isteyen?

NURİDUN MASRUR- Ben Nuridun Masrur, … Afganistanlıyım. Şehir bölge planlama yüksek lisans mezunuyum, yeni mezun oldum. Ben öncelikle arkadaşlarım, yani kelime ve imge üzerinde yaptığı çalışmaları çok beğendim, teşekkür ediyorum. Bu çok önemli bir konu aslında, bunun üzerinde çalışmak lazım, tartışmak lazım. Şöyle ki, ben 2016 yılından 5 ay öncesine kadar bir şirkette çalışıyordum ve Çubuk üzerinde revizyon imar planları yaptık. Yani burada benim asıl öğrencilik hayatımda gördüğüm, öğrendiğim ve sonra iş hayatında bu gördüğüm çok farklıydı. Şöyle, biz okulda teorik üzerinden biraz ele alıyoruz, yani serbest meslek şeklinde, ama bu iş hayatına girdiğimiz zaman çok farklı yönler, çok farklı şeyler görüyoruz. İlk başka planlamanın sistemini de burada sorgulayabiliriz. Şöyle ki, biz mesela Çubuk'ta bir planlama yapıyoruz. Planlamanın sadece, sabah Hocamızın bahsettiği gibi sadece yolları genişletip, yeni bazı yolları kapatıp, yeni yolları açıp yeni mekanları biraz değiştirerek yeni mekanlar oluşturuyoruz. Aslında Çubuk'ta mesela 2004 yılında bir planlama

yapılmıştı, 2011 yılında tekrar revizyona giriyor ve aynı şey üzerinden ilerliyor. Sadece bazı yolları kapatıp bazı parklar açılıyor, bazı eksik şeyler ekleniyor. Burada ben büyükşehir'de şunu sorguladım: Biz neden bunu şematik planlama ve kavramlar üzerinden bahsedersek dedim ki bunu neden biz kentin bir mekanları oluştururken neden imgeleri göz ardı ediyoruz? Çünkü bunlar kent adresi için, insanların bir arada buluşması için şu an elimizde sadece eski mekanlar var, eski tarihi yerler var, eski binalar var. Örneğin, az önce söylediği Güvenpark mesela, Güvenpark eskiden mesela bir insan sorarken Güvenpark'ı mesela adres veriyor, ama şimdi Kızılay Alışveriş Merkezi mesela, yeni şeyleri oluştururken biz bunları göz ardı ediyoruz. Bunda aslında sistemi sorgulamak lazım, biz plancıları değil.

SALONDAN- Biz plancılar sistemi sorgulamayı belki burada öğreniyoruz, onu taşımak gerekiyor.

NURİDUN MASRUR- Bir de bir yabancı olarak şu dikkatimi çekti: Biz Afganistan'dan geldiğimizde ilk kent asıl imgesi olan mesela, tarihi binalar, sosyal merkezler, bunlardan çok daha TOKİ binaları dikkatimi çekti. Bu da özellikle Ankara'da bu çok göze çarpıcı bir durum yani, yukarıya baktığımız zaman gökten çok gökdelen görüyoruz. O da keşke bu iş merkezleri ya da finans merkezleri böyle şey olsaydı, hepsi konut alanları bir de… Bir de ben çok sisteme hâkim olmadığım için pek sorumu kime soracağımı da bilmiyorum aslında, ben Şehir Plancıları Odasına şunu sormak istiyorum aslında, bize, kendimize sormak istiyorum aslında: Biz şu planlar yapılırken ne kadar içindeyiz? Ben mesela, kendim plan yapıyorum ama ben plan yapmıyorum. Sanki sistem beni yönlendiriyor gibi bir durum var, hiç kıpırdamıyorum yerimden.

DUYGU CİHANGİR- İçinde olsak zaten tabii, böyle olmaz. İçinde olamıyoruz, dışında özellikle tutulmaya çalışılıyoruz. Bunları alt etmeye çalışıyoruz. Ben hani süre azaldığı için çok şey yapmayacağım, sadece şeyi söyleyeyim: 3 sene önce bir üniversite rektörü aramıştı beni, yani odayı aradı. Orada şey demişti: *"İki plancı kızımız geldi buraya ve sizin yaz kampınıza katılmışlar ve şu an burada bizim hiçbir eğitim vermediğimizi, hiçbir hocanın, doğru düzgün hocanın olmadığını, içi bomboş eğitimler aldıklarını söylediler bana, bizden yeni hoca istiyorlar, yeni eğitim talep ediyorlar. Siz odadan gelip burada öğretim görevlisi olmak ister misiniz, burada ders vermek ister misiniz"* gibi saçma bir böyle düzen, teklif şey olmuştu. Bunu şu yüzden anlattım: Yani gidip biz kapıları zorlayarak, talep ederek, öğrendiklerimizi şey yaparak, yapmayarak, çizmeyerek, direnerek belki bunları alt etmenin yolunu öğrenmemiz gerekiyor deyip ben burada yavaştan toparlayalım diyorum. Çünkü zaten süremiz de doldu. Çok kısa, tamam.

SALONDAN- Aslında ben de Ulus çalıştık bir hafta boyunca, daha doğrusu Ankara ve Ankara tarihselliği üzerine birçok gözlem yaptık. Başlangıçta konuştuğumuz mekan, anı, kolektif hafıza hakkında ufak bir şey söylemek istiyorum. Aslında arkadaşımız şeyi sordu, neyi gözden kaçırıyoruz, neden başarısız oluyoruz? Bence bu kavramlar, bu gibi kavramlar benim için edilgen bir çatı, kimi zaman başarısızlığa itilebiliyoruz, bir şekilde gözden kaçırılabiliyor, ama ben burada oluşan çok kez konuşuldu öğrenci kolektifliği, öğrenci katılımı, vesaire çok kıymetli buluyorum. Aslında tam da bu sebeple bir şeylerin gözden kaçtığını ya da başarısız olduğunu çok düşünmüyorum. Çağatay Hocanın da dediği gibi bu örnekte de tarihe bir not düşüldü. Fakat başarısızlık olmamalı adı, teşekkür ederim.

SALONDAN- Sayımız da azalmışken, akademisyen hocalarımız da burada yokken benim en çok istediğim şey üretmekti. Üniversiteye geldiğimde de, şehir planlama okurken de fikir üretmek, mekan üretmek, zaman değişiyor, ama üretmek. Öğrenciler olarak da pek dinlenmiyoruz galiba, çünkü herkesin bir acelesi var, kaçtılar. Bu kolokyumda da şunu fark ettim: Bugün sunum yaptınız, çok güzeldi, serginiz de çok güzeldi. Öğrenciler için acaba belki bir yarım gün bir kontenjan açsak kendi bildirilerini anlatmaları, düşüncelerini aktarmaları için, hani bu bana biraz az geldi, benim için yetmedi. Öğrenci olarak daha çok dinlenilmek istiyorum, sadece bu bir eleştiri olsun istedim.

DUYGU CİHANGİR- Teşekkür ederiz.

SALONDAN- Ben bir şey diyeceğim. Aslında tam bu Çalıştay bu yüzden çok önemli, çünkü öğrencinin sesinin duyulduğu tek oturum belki de en az ilginin olacağı da tek oturum, gerek mekan, gerek diğer programlarla çakışması ki bence keşke hocalar olsaydı da nelere üç günde hâkim olabileceklerini arkadaşlarım kuramsal anlamda, alan çalışması anlamında, onun gösterimi anlamında görebilselerdi diye düşünüyorum. Üç günde çıktı bu iş ve hani bu şey demek değil, potansiyel coğrafya kadardır filan değil. Bazı imkânların hani açık olup herkese belki eşit verilmesinin güzel bir örneği, çok doğru söylüyorsun ve buraya çıkıp kürsüde konuşuyorlar ya, önemli olan sanırım oydu. Bu Çalıştayın içeriği, içerik değişir, kavram değişir, insanlar değişir, ama esası buydu. Çok teşekkürler yorumun için.

SALONDAN- Ben şimdi katılım belgelerini hızlıca dağıtacağım. Ondan önce şeyi söyleyeyim, az sonra şehirciler yemeğine geçeceğiz hep birlikte, yemek biletleri kapının önünde satılıyor olacak. Sizi de orada görmek, hep birlikte olmak çok isteriz. Veysel ağabey orada…

SALONDAN- Çalışmaların sergilendiğini de görebilir miyiz?

SALONDAN- Tabii, fuaye alanında buradaki çalışmaların sergisini gezebilirsiniz, görebilirsiniz diğer sergilerle birlikte, bugün açılışı şey oldu, düzenlemesi oldu. Onu da duyurmuş olalım. Duygu Cihanger'i buraya davet edeyim. Irmak Yavuz, Merve Nalçakar, Başak Aycan, öğrencilerimize de ben şurada dağıtayım. Şule Yıldırım gelmedi, Ekin Arsözlü, Esra Çelikoğlu, Ezgi Selen Güngör, Gökhan Cihan, Ceren Kekeç, Aleyna Çakır, Nihal Kazancı, Sena Aluç, Sevde Nur Yalın Mahmut Timur, Selen Seferoğulları, Zeynep Gülce Aydın, Yıldız Akçı, Yağmur Durak gelmedi, Simay Coşkun, Sahra Başyazgan, Rümeysa Ambar, Şule Yıldırım yok, Yağmur durak da yok, tamam, teşekkür ederiz. Burada olanlar toplu fotoğraf, hepinizi alalım.

PLANLAMADA KORUMA KAVRAMINA YÖNELİK YENİ ARAYIŞLAR

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Deniz Burcu Erciyas

**Antalya İli "Unesco Dünya Miras ve Geçici Miras Listesi" Envanterinin "Tarihi Kentsel Peyzaj(Hul)" Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi

Arş. Gör. A. Eymen Karabulut, Prof. Dr. Özlem Özçevik

*Planlama Eğitiminde Kültürel Mirasa Yönelik Bilincin Arttırılmasında Yöntem Arayışları: Ankara Ulus Örneği

Arş. Gör. Damla Yeşilbağ, Öğr. Gör. Can Gölgelioğlu

**Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunmasında Üçüncü Bir Yol İnşa Etmek: Toprak Etiği Kavramı ve Milli Park Yaklaşımı

Öğr. Gör. Servet Karaca

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

PLANLAMADA KENT VE KIR İLİŞKİSİNE YÖNELİK YENİ ARAYIŞLAR

OTURUM BAŞKANI

Dr. Gencay Serter

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Mahalle (Köy) Yerleşik Alanının Belirlenmesi

Esen Berber, Prof. Dr. Cenap Sancar

Kent Kır Arasındaki Fonksiyonel ve Mekânsal Bağlantıların Yeniden Şekillenmesi ve Planlama: İzmir Örneği

Prof. Dr. Tanyel Özelçi Eceral, Prof Dr. Emine Yetişkul Şenbil, Arş. Gör. Fahriye Yavaşoğlu

**1938-2015 Döneminde Gaziantep Kenti Makroform Gelişiminin Çeper Kuşak Yöntemiyle Analizi

Arş. Gör. F. Merve Hıdıroğlu, Doç. Dr. Ebru Firidin Özgür

**Kent Çeperini Kentsel Gıda Sistemleri Kurgulanması Bağlamında Yeniden Düşünmek

Sıla Özkavaf

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Mahalle (Köy) Yerleşik Alanının Belirlenmesi

Esen Berber

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Prof. Dr. Cenap Sancar

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Doğu Karadeniz'deki kırsal yerleşimlerde, engebeli topoğrafya ve mirasla gelen parçalı mülkiyet sahipliliğinin dağınık bir yerleşim tipolojisine sebep olduğu görülmektedir. 6360 sayılı kanunla merkezi yönetim güçlendirilerek; il özel idarelerinin sahip olduğu yetkiler ile köy tüzel kişilikleri kaldırılmış ve kırsal alanların yönetiminde büyükşehir ve ilçe belediyelerinin yetkili olması sağlanmıştır. Kırsal alanda yeni bir mekanizma yaratan bu sistem kır ve kent kavramları arasındaki yasal statü farkını ortadan kaldırmış, kırsal alanlarda plan öngörüsü geliştirilmesini zorunluluk haline getirmiştir. Bu çalışmada, kırsal karakteri devam eden mahallelerde "köy yerleşik alanı" kavramı "kırsal mahalle yerleşik alanı" olarak tanımlanmış ve yasal dayanaklar ile bir model geliştirilmiştir. Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ortamında hazırlanan jeoloji, yükseklik, toprak vb. yersel verilerin entegrasyonu ile konumsal veri tabanı oluşturulmuş, veriler AHP (Analytic Hierarchy Process) methodu ile ağırlıklandırılarak yerleşime uygunluk analizleri yapılmıştır. Yerleşime uygun alanlardaki yapılı çevre ve mülkiyet dokusu analizi yapılarak, mevzuatta tanımlanan kamusal alanlarla çakıştırılmış ve kırsal mahalle yerleşik alan sınırı tanımlaması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dağınık Yerleşimler, Kırsal Mahalle Yerleşik Alanı, Köy Yerleşik Alanı.

Determination Of Rural Neighborhood Settlement In Eastern Black Sea Region

Abstract

In rural settlements in the Eastern Black Sea region, it is seen that the ownership of fragmented ownership by rugged topography and inheritance causes a dispersed settlement typology. 6360, the central government is strengthened; the provincial administrations were abolished and the village administrations were abolished and the municipalities and district municipalities were authorized to manage the rural areas. This system, which created a new mechanism in rural areas, eliminated the legal status difference between rural and urban concepts and made it necessary to develop plan foresight in rural areas. In this study, the concept of yerleşik village resident area de is defined as "resident area of rural area kırsal in rural neighborhoods and a model has been developed with legal basis. Geological Information System (GIS) environment prepared geology, altitude, soil, etc. spatial data was created with the integration of terrestrial data, and the data were weighted by AHP (Analytic Hierarchy Process) method and settlement suitability analyzes were performed. The built environment and property texture analysis in the areas suitable for settlement has been analyzed and overlapped with the public areas defined in the legislation and the rural area has been defined as the boundary area.

Keywords: Countryside, Countryside Residential Area, Scattered Settlements, Village Residential Area.

1. Giriş

Kırsal alanlar, nüfus yoğunluğunun az olduğu, ekonominin genel olarak tarıma dayalı ve sosyal imkânların yeterince gelişmemiş olduğu homojen alanlar olarak tanımlanabilir. Şehirlerin yakın çevreleri merkezi hizmetlere erişim kolaylığı sebebi ile potansiyel yerleşim alanı olarak değerlendirilmektedir. Kırsal alanlara yönelik etkin bir arazi yönetimi için kırsal yerleşim dokusunun karakterinin belirleyici kriter olduğunu söylemek mümkündür. Kırsal alan yerleşimleri yerele özgü yaşam koşulları ile kültür çeşitliliğine ve bu kültürün şekillendirmiş olduğu özgün mimari ve özgün yerleşim dokusuna sahiptir.

6360 SK ile birlikte büyükşehir belediye sınırlarının tamamı kentsel alan statüsüne kavuşmuş dolayısıyla da kırsal alanlarda plan öngörüsü geliştirilmesi gereği zorunluluk haline gelmiştir. Kent merkezinin çeperinde olmayan, kır-kent bağları kopuk olan, kırsal

karakteri devam eden fakat mahalle olarak statüsü değişmiş olan köylerde, 6360 SK'un getirmiş olduğu zorunlu plan öngörüsü ile farklı bir yerleşim kademelenmesi içerisine girmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde sürdürülebilir bir çevre ve kırsal alanda meydana gelen statü değişikliği ile oluşacak olan olası yapılaşma baskısının engellenebilmesi için yerleşim kademelenmesinin yapılarak köy yerleşim alanlarının belirlenebilmesi ile yeni bir model ve modele ilişkin çözüm önerilerinin ortaya konulması gerekmektedir.

Doğu Karadeniz'deki kırsal yerleşimlerde, toplu yerleşme düzeninden farklı yerleşim tipolojisinin topoğrafya ve mülkiyet odaklı olarak geliştiği görülmektedir. Bunun temel nedeni, köyleri vadilerle birbirinden ayıran engebeli topoğrafya ve mirasla gelen parçalı mülkiyet sahipliliğidir. Bahse konu bu nedenlerin bir sonucu olarak oluşan yerleşimler dağınık bir yerleşim dokusu oluşturmaktadır. Dağınık yerleşimlerde; yol, su, elektrik ve kanalizasyon gibi teknik altyapı hizmetlerinin her konuta götürülmesi, maliyeti artıran bir unsur oluşturmaktadır. Bu durum sürdürülebilir kırsal gelişiminin önünde engel teşkil etmekte ve kırsal alan planlamasını ve bir yerleşim kademelenmesi yaklaşımının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

2. Sorunun Belirlenmesi

Türkiye'de mevcut planlama sistemine ilişkin eleştiriler, kırsal planlamadaki deneyim eksikliği, gerekli kurumsal, hukuksal ve kapasite sorunlarının olması nedeniyle kırsal alanda planlama pratiğimizin darboğaz içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu eleştirilerin bazılarını Kentleşme Şurası ve KOKAP çalışmasında belirtildiği gibi sıralayacak olursak (Sancar vd., 2015);

"Ulusal kalkınma planlaması ile ilişkilendirilmiş bir mekânsal planlama sisteminin ve stratejilerinin yokluğu nedeniyle alt ölçek planların yönlendirilememesi,

- Aynı mekânsal düzeyde birden fazla planlama otoritesinin var olması, buna bağlı olarak;

- Mevcut planlama sisteminde parçacı uygulamaların varlığı ve yetki karmaşası,

- Aynı mekânsal birimde birden fazla plan yapılması ve birbirleri ile çelişen plan kararlarının üretilmesi,

- Türkiye'de proje odaklı planlama anlayışının giderek yaygınlaşması,

- Mevcut planlama sisteminde dikey ve yatay işlevsel bütünlüğün ve tutarlılığın olmaması, plan kademelenmesinin ve kademelerin birlikte varlığının gelişmemiş olması,

- Farklı plan kademelerinde, tanımların net olmaması, farklı alan ve hedeflere dayalı hazırlanmalarına karşın ölçeğin gerektirdiği karar düzeyine uygun plan dilinin bulunmaması,
- Plan uygulamasına ilişkin finansal, hukuksal, teknik araçların yetersizliği, bunun da etkisiyle planların bir anlamda sanal belgelere dönüşmüş olması,
- Mevcut planlama sürecinin disiplinler arası olma özelliğinin yeterince kurumsallaşmamış olması,
- Tüm planlama düzeylerinde katılımcı karar alma mekanizmalarının yetersizliği, kurumsallaşmış olmaması ve eşitlikçiliği gözetmemesi,
- İmar planlaması yaklaşımının ve uygulamasının yalnızca fiziki düzenleme boyutuyla sınırlı kalması, rant yaratma ve rantın dağıtımı dışında ekolojik, toplumsal, mekânsal ve çevresel açıdan yaşanabilir ve sürdürülebilir mekân üretmede yetersiz kalması,
- Mevcut planlama sistemimizde kırsal alan planlama kavramının, plan kademesinin ve normlarının bulunmayışı ve kırsal alanların kimliğini yitirmeye başlaması,
- Mevcut planlama pratiğinin tasarımla bağının kopmuş olması,
- Yerleşmelerde (kentsel, kırsal) "yer hissi" ve "yerel karakter"in kaybolması,
- Mevcut planlama sisteminde, kır-kent olsun etkin bir denetim mekanizmasının bulunmayışı, yaptırımının caydırıcı olmaması,
- Doğal afetler ve yerleşme risklerinin azaltılmasına dönük müdahalelerin mevcut planlama pratiğinde yeterli düzeyde olmayışı,
- Bugünkü durumda, genelde merkezi ve yerel kurumların, özelde kırsal alanlardan sorumlu il özel idarelerinin illerin tamamının planlanmasında öncülük yapabilmesi için kurumsal, hukuksal ve kapasite sorunlarının olması (Canpolat, 2010:9),
- Yerel (il/ ilçe) düzeyde stratejik öncelikleri belirleyerek planlamayı yapacak ve izleyecek bir planlama otoritesinin bulunmaması,
- Yereldeki hizmetlere ilişkin karar alma yetkilerin büyük ölçüde merkezde toplanması ve kamunun tek yönlü olarak karar alan/ uygulayan bir mekanizma olması (Canpolat, 2010:18) nedeniyle merkezden alınan kararların (aktarılan kaynakların) yerel taleplerle/ önceliklerle uyuşmaması, dolayısıyla hizmetlerde etkinlik ve etkililik sağlanamaması,
- Son 10lu yıllarda tarımsal üretimde yaşanan yapısal değişimler, giderek güçlenen/

yaygınlaşan "her tür gelişmenin önündeki engellerin kaldırılması" (Çamur, 2002:101) söylemi ve buna yönelik eylemler karşısında gıda ve su güvenliğinin, kırsal çevrenin, tarım topraklarının ve su kaynaklarının sürdürülebilir yönetiminin zorunlu hale gelmesi. Bunun, kırsal nüfusun yaşam kalitesinin iyileştirilmesi konusu ile birlikte, kent ile kır arasında dengeli bir ilişkinin kurulmasını sağlayacak bütüncül bir mekânsal planlama anlayışını gerektirmesi,

- Kırsal alanlar uluslararası sermayeye açılırken yerel güçlerin kendilerini ifade edebilecekleri araçlara gereksinimleri olması (Öğdül, 2002:49).

- Kırsal alanların ülke/ bölge/ alt bölge mekânının bütüncül işleyişi içinde ele alınmaması, son 10lu yıllarda sık sık değişikliğe uğrayan planlama mevzuatı, planlamanın proje planlamasına dönüşmesi, kamu yönetiminde çevre bilincinin yerleşmemiş olması, mevzuatta yapılan düzenlemelerle doğal ve yapılı çevreye karşı işlenen suçların yasallaştırılması gibi nedenlerle doğal ve tarihi kaynak ve değerlerin sürdürülebilir kullanımının/ yönetiminin engellemesi, kırsal ve kentsel alanlarda sorunlara yol açması,

- Türkiye'nin planlama sisteminin merkezi-merkez dışı planlama sistemi skalasında merkeziliğe yakın bir noktada yer alması, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında katılımcı bir ilişkinin bulunmaması vb. nedenlerle ulusal planların bölgesel ve il düzeyindeki stratejik öncelikleri yeterince kapsayamaması, eylemlerde eşgüdüm sağlanamaması" (Sancar vd., 2015:199-201). gibi sıralanabilir ve çok daha çeşitlendirilip detaylandırılabilir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde (DKB) kırsal alanlara yönelik ticari ve ağırlıklı ikinci konut talebi, kırsal alan üzerinde en büyük baskıyı yaratmaktadır. Mülkiyete bağlı ölçüsüz yapılaşmanın hâkim olduğu DKB kırsalında kısıtlayıcı/sınırlandırıcı bir ilke kararı olmadığı gibi yapılaşmanın da sınır ve ölçütü bulunmamaktadır. Bu alanlara yönelik planlama deneyimi/pratiği eksikliğinden de kaynaklı tehdit arttığı gibi yöresel karakteri dikkate alan bir mevzuat da bulunmamaktadır.

Yerleşmenin dağınıklığından kaynaklanan sorunlar tarım arazilerinin parçalı oluşu ve altyapının inşası üzerinden değerlendirilebilir. Bir kişiye ait birbirinden ayrı tarım arazilerine ulaşım imkânının zor olması sebebiyle, konutların tarım arazilerinin içine inşa edilmesi geleneği yaygındır. Dağınık kırsal yerleşim dokusunu oluşturan bir diğer unsur da miras yolu ile parçalanmış mülkiyetlerin varlığıdır (Zaman, Bulut, 2003). Miras yolu ile mülkiyetin parçalanmış olması, mülkiyetlerin fazla sayıda, yüzölçümlerinin küçük, dağınık ve yetersiz olmasına neden olmaktadır.

Dağınık kırsal yerleşmede altyapının inşası üzerinden tartışılması gereken konu ise; bu tür yerleşme deseninde her bir konuta teknik altyapı hizmetlerinin sunumundaki maliyettir. Toplu bir köye hizmet götürmenin yanında, çok mahalleli dağınık bir köye hizmet götürmenin zorluğu ortadadır. Dağınık yerleşimlere getirilecek olan teknik altyapı hizmetlerinin yanında, okul, sağlık ocağı, cami gibi sosyal altyapı yatırımları da; erişebilirlik, nüfus gibi kriterler dikkate alındığında maliyetli yatırımlar olacaktır veya kriterler kısmen göz ardı edilecektir (Koday, 2003). Topoğrafya ve dağınık yapılaşmaya bağlı olarak teknik altyapı yapım maliyetlerinin yüksek oluşunun yanında hâlihazırda, kısıtlı olan arazilere müdahale biçimi de ayrı bir çevre sorunu oluşturmaktadır. Her arazi kullanımına bir yol ulaştırma isteği hem doğal yapıya müdahale gerektirir ve bu müdahale ile kamu maliyeti artar, hem de tarım arazileri bölünerek ufalanır. Bu durum; DKB'de benzer özellikler taşıyan Trabzon özelinde değerlendirildiğinde, 6360 SK sonrasında mahalleye dönüşen köylerin, BŞB'nin idari sınırlarının genişlediği düşünüldüğünde, hizmet sunumu açısından maliyet artışı ve çevre tahribatında artışa sebep olduğu tartışmasızdır.

Arazi yetersizliğinden kaynaklı sorunlara bakıldığında, yerleşime uygun arazilerin kısıtlılığı, kırsal konutların iki veya daha fazla katlı olarak inşa edilmesine neden olmaktadır. Konut alanlarının yaygın olması, her birine altyapı hizmeti talep etmesi ve arazi eğimine bağlı müdahale biçimlerinin (yarma, dolgu gibi) farklı boyutlarda olması gibi gerekçeler, bu bölgenin heyelan riskini tetiklemektedir. Arazilerin kısıtlılığının yanı sıra, konut yer seçimine yönelik herhangi bir kriter olmadığından (plan veya plan notu vb.) risk taşıyan ve/veya risk yaratan (eğimli araziler, taşkın alanları, koruma altındaki alanlar vb.) her türlü arazi parçasına yerleşme söz konusu olabilmektedir.

Kırsal alanlarda yapılanma, il özel idaresi veya 6360 SK sonrasında Büyükşehir Belediye yetkisinde de olsa kanun ve yönetmeliklerin istenilen düzeyde olmaması sebebiyle yapı ruhsatı işlemlerinde aksaklıklar söz konusu olmaktadır. Korunacak ve Riskli alanlara yönelik (heyelan riski ve jeolojik özellikler gibi) kriterler dikkate alınmadan, izleme ve denetleme olmadan süreç işlemektedir. Parsel ve yapılaşmaya ilişkin getirilen kurallar açısından da kırsal taşınmazların gayrı resmi bölünmüş olması (yapılanmaya uygun olmayan parseller şeklinde), zemin etüdü yapılmaksızın ruhsatlandırılması, teknik altyapı yetersizliği gibi gerekçelerin yanı sıra, doğal karaktere, yapılaşma koşulları, kültürel yapı ve arazi kullanımına uygun olmayan, yönetmeliklerle çelişen gelişigüzel bir yapılanma söz konusudur.

Yukarıda bahsi geçen kırsal yerleşimlerin dağınıklığından kaynaklı sorunların çözümünü; üst ölçek planları, çevre düzeni planları, alt bölge planları, 1/25000 ölçekli nazım imar planlarında aramak gerekmektedir. Trabzon'da 2017 yılında 1/50.000 ölçekli Trabzon ÇDP onaylanmıştır. Bahse konu çevre düzeni planında kırsala ilişkin olarak ele alınan kararlar incelendiğinde; kırsal alanlara yönelik genel koruma kararları (tarım alanlarına,

orman alanları, doğal alanlar gibi) belli kurumların (DSİ, TC. Tarım ve Orman Bakanlığı, MTA gibi) denetimi ve kontrolü altında bulunan arazi kullanımları dışında, bir plan kararı içermemektedir.

Bu çalışma, KTÜ tarafından kurgulanarak, Selçuk Üniversitesi ile iş birliği içerisinde yürütülen "Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması (KOKAP): Bir Model Önerisi" adlı araştırma TÜBİTAK (TÜBİTAK-KAMAG 1007 Proje no. 108G173, 108G187) tarafından desteklenmiş ve 2015 yılında tamamlanmıştır. Müşteri kurum olarak "Çevre ve Şehircilik Bakanlığı" yer almaktadır. Kırsal alanların planlanmasına bir model oluşturmak ve böylece ilgili kurumlara ve uygulayıcılara yol göstererek rehberlik etmek üzere hazırlanan KOKAP projesinde, özellikle kırsal kademelenme tanımlanarak yeni bir planlama kademelenmesi, yönetim anlayışı, müdahale biçimleri tanımlanmıştır. Ancak proje kapsamında ele alınmayan, çıktılar arasında olmayan, kırsal-mahalle yerleşik alan tanımlamaları, özellikle DKB'de kırsal-mahalle yerleşik alanının tanımlanmasında mevzuatta ki eksiklikler nedeniyle kurumsal talepleri karşılayamadığı görülerek, KOKAP projesi önerisi de dikkate alınarak DKB'de yer alan kırsal alanlarda yerleşik alan tanımlanması nasıl olmalıdır sorusunun yanıtı aranmıştır.

Büyükşehir statüsünde olsun olmasın kırsal yerleşme alanlarına yönelik müdahale biçimlerinin, mutlaka üst ölçek planlarında tanımlanması gerekir. Plan türü tanımlanacak birçok yerleşmenin (köy/mahalle, eski belde belediyeleri dâhil) yanı sıra, bu müdahalelerin hangi alan sınırları içerisinde yapılacağı çok net olmadığı gibi, özellikle kırsal yerleşik alan tanımlamasına yönelik yönetmelikler, bu çalışma kapsamında DKB kırsalı özelinde ele alınmıştır. Yasal mevzuattaki yetersizliklerin giderilmesi ve alanın coğrafi özelliklerinden kaynaklı kırsal alan karakteri/tipolojisine yönelik sorunların çözümü için, bir mahalle (köy) yerleşik alanı tanımlaması getirilmesi amaçlanmıştır.

3. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

"Kırsal yerleşme düzeni kavramı, parsel ölçeğinden başlayarak yerleşme bütününe kadar arazi kullanımının kırsal peyzajda dağılım düzenini ifade eder. Tarih içinde yerleşme düzeni, en genel anlamda toplumun teknoloji düzeyinden, sosyal ve ekonomik durumlarından, yerleşilen alanın doğal yapısından etkilenmiştir. Daha detaylı ele alındığında, yerleşme düzeninin oluşumu ve gelişimi (Chandel, 2013):

- Yerleşmenin içinde yer aldığı peyzajın özelliklerine (su kaynağı, afet riski, toprak verimliliği, iklim koşulları, doğal arazi yapısı vb.),
- En genel anlamda erişebilirlik, bir kaynağa yakınlık vb. durumlarına,
- Yerleşmenin ekonomik yönelimlerine,

- Kırsal nüfusun temel toplumsal gereksinimlerine yönelik işlev alanlarının dağılımına,
- Yerleşik alan yoğunluğuna,
- Toprağın paylaşımına ve bununla ilgili olarak mülk sahiplerinin binayı/ binaları (konut, ahır, araç-gereç hangarı/ kulübesi/ avlusu vb.) ve ekonomik faaliyeti parselde nasıl organize ettiklerine bağlıdır.

Yerleşme düzeni toplu/küme, doğrusal/yol boyu ve dağınık tipler olarak sınıflanmakla birlikte, özellikle büyük kentler çevresinde kırsal alanlarda yayılmış (sprawl) ve koparılmış (rips) yerleşme düzeni, kaynak yoğun kırsal alanlarda ise sayfiye yerleşme düzeni yaygın olarak görülen tiplerdendir." (Sancar vd., 2015).

Araştırmanın yöntemi olarak;

- Kırsal yerleşimler DKB'de topografik özelliklerinden kaynaklı olarak genellikle sırt, vadi, etek (yamaçlar) ova, kıyı, gibi alanlarda yer seçimi yapmış mahallelerden (köylerden) oluşmaktadır. Bu konumlarda yer alan kırsal yerleşmeler toplu, doğrusal, dağınık, yayılmış, koparılmış, sayfiye yerleşmeleri gibi kümelenme tipolijileri üzerinden analiz edilmesi,
- Kırsal alanlara yönelik jeoloji, eğim, bakı, arazi örtüsü, arazi kullanım kabiliyeti, heyelan riski ve akarsuya uzaklık gibi eşiklerin analizi ile yerleşilebilirlik analizlerinin yapılması.
- Mülkiyet yapısına mevzuatın getirdiği asgari parsel büyüklükleri, yerleşim yol dokusu ilişkisi ve kamusal donatı alanlarının (cami, sağlık ocağı, okul, kırsal mahalle konağı gibi) konumlanışı gibi kriterler ile dağılımın incelenmesinin yapılması; başlıkları altında analizler yapılacaktır.

Bu çalışma kapsamında, kentsel karakterin devam ettiği kırdan kente dönük mahalleler için plan öngörüsünde bulunulması daha uygun olduğundan kırsal karakteri devam eden yeni mahallelerde "köy yerleşik alanı" kavramını "kırsal mahalle yerleşik alanı" olarak tanımlayarak, özellikle DKB de görülen farklı tipolojilerdeki kırsal yerleşmelerin "kırsal mahalle yerleşik alanı" kavramının yasal çerçevesini oluşturmaya yönelik yeni tanımlama geliştirilmeye yönelik bir model geliştirilecektir.

Araştırma kapsamında dağınık yerleşme karakteri özelliği gösteren DKB'si veya benzer özellikteki bölgelerde 'kırsal mahalle yerleşik alanı'nın belirlenmesi üzerine bir model tanımlaması yapılarak; bu gibi kırsal yerleşimlerde gerçekleşecek ekolojik ve fiziksel bozulmaların önlenmesi, jeolojik sakıncalı alanlar ve dere yataklarındaki yapılaşmalara sınırlandırma getirilmesi, nitelikli tarım arazilerinin tahribatının engellenmesi, kırsal yerleşimlerin gelişme yönünün imar mevzuatına dayanak eşikler ile belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda literatür araştırması yapılarak, Trabzon ili, Ortahisar ilçesindeki 6360 SK ile idari sınırları belirlenerek köyden mahalleye dönüştürülen yerleşimlerde, dağınık yerleşim tipolojisi irdelenerek, her bir coğrafi tipolojiden ikişer adet olmak üzere 6 tane yerleşme üzerinde kırsal-mahalle (köy) yerleşme alanı belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında belirlenen mahallelerde, Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ortamında hazırlanan jeoloji, yükseklik, toprak vb. yersel verilerin entegrasyonu ile konumsal veri tabanı oluşturulmuştur. Ayrıca çalışmanın asıl hedefi olan kırsal-mahalle yerleşik alanlarının belirlenmesi için veriler AHP (Analytic Hierarchy Process) methodu ile ağırlıklandırılarak yerleşime uygunluk analizleri yapılmıştır. İkinci aşama olarak yerleşime uygun alanlardaki yapılı çevre (kümelenmenin olduğu) ve mülkiyet dokusu analizi yapılarak, mevzuatta tanımlanan kamusal donatı alanlarıyla çakıştırılarak, yerleşik alan sınırlarının tanımlaması, yine sınırdaki yapılar dikkate alınarak mevcut mevzuatla ilişkilendirilmesi yapılmıştır.

Şekil 1'de belirtildiği üzere kırsal mahalle yerleşik alanının belirlenmesinde izlenecek yol aşağıda belirtildiği şekildedir:

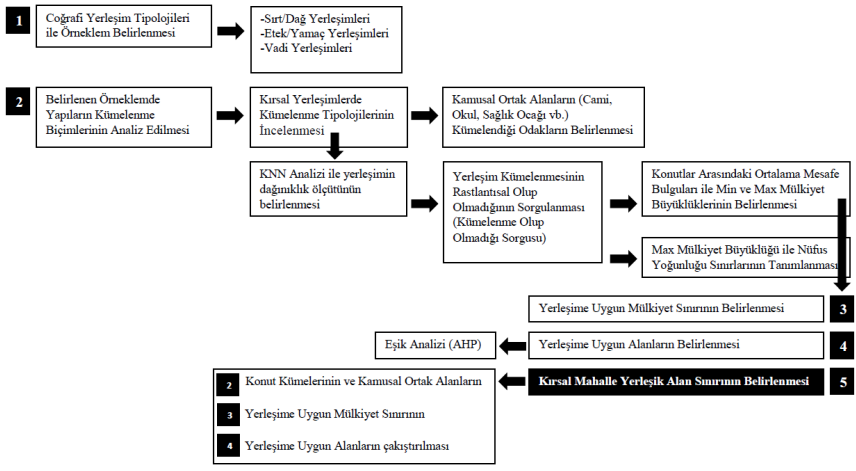
Coğrafi yerleşim tipolojileri ile örneklem belirlenmesi: Belirlenen örneklem içindeki kırsal yerleşimler coğrafi yerleşim tipolojilerine göre (sırt, yamaç, vadi yerleşimleri vb.) gruplandırılmıştır.

Belirlenen örneklemde yapıların kümelenme biçimlerinin analiz edilmesi: Belirlenen örneklemde kırsal mahalle sınırları içerisindeki yapıların kümelenme biçimleri analiz edilmiştir. Kırsal mahalle yerleşik alanı içerisinde mevzuata esas kamusal ortak alanların (cami, okul, sağlık ocağı vb.) kümelendiği yerler tespit edilmiştir. ArcGIS yazılımı üzerinden yapılan "en yakın komşu analizi" (K-Nearest Neighbors/ KNN) ile yerleşim kümelenmesinin rastlantısal olup olmadığının sorgulanması (kümelenme olup olmadığı sorgusu) yapıldıktan sonra elde edilen konutlar arasındaki ortalama mesafe bulguları ile minimum ve maximum mülkiyet büyüklükleri belirlenmiş ve belirlenen maksimum mülkiyet büyüklüğü ile nüfus yoğunluğu sınırlarının tanımlanması yapılmıştır.

Yerleşime uygun mülkiyet sınırının belirlenmesi: Konutlar arasındaki ortalama mesafe bulguları ile elde edilen yerleşime uygun minimum ve maksimum parsel büyüklüklerinin alansal tanımı ile yerleşime uygun mülkiyet sınırı belirlenmiştir.

Yerleşime Uygun Alanların Belirlenmesi: Belirlenen kırsal mahallelerde; Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ortamında hazırlanan jeoloji, yükseklik, toprak vb. yersel verilerin entegrasyonu ile konumsal veri tabanı oluşturulmuştur. Hazırlanan veriler AHP (Analytic Hierarchy Process) methodu ile ağırlıklandırılarak yerleşime uygunluk analizleri yapılmış, yerleşime uygun olmayan yerler alansal olarak tespit edilmiştir.

Kırsal mahalle yerleşik alanının belirlenmesi: Kırsal mahallelerdeki konut kümeleri ve kamusal ortak alanları, belirlenen yerleşime uygun mülkiyet sınırı ve yerleşime uygun alanların çakıştırılması ile kırsal mahalle yerleşik alanı belirlenmiştir.

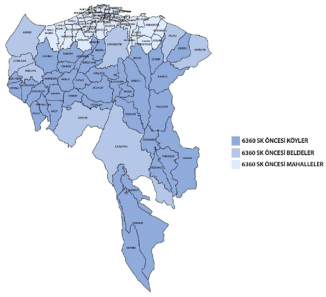

Şekil 1

4. Yapılan Çalışmalar

4.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi

Trabzon ili, Ortahisar ilçesi sınırları içerisinde 6360 SK öncesinde, 20 adet belde, 37 adet köy ve 39 adet mahalle bulunmaktaydı. Bu çalışma kapsamında; 6360 SK öncesinde belde ve mahalle statüsünde olan yerler, örneklem dışında bırakılarak, 6360 sayılı kanun öncesinde köy olan ve 6360 sayılı kanun sonrasında mahalleye dönüştürülen yerleşimler ele alınarak (Şekil 2), bu yerleşimlerden kent çeperine yakın ve kentsel karakter göstermeye başlamış kentsel karakterin devam ettiği, plan öngörüsünde bulunulması daha uygun olan mahalleler, çalışma alanı dışında tutulmuştur.

Şekil 2

4.2. Çalışma Alanının Coğrafik Tipolojisi

Kırsal karakteri devam eden yeni mahallelerde, kırsal yerleşimin coğrafik tipolojisi sırt yerleşimi, etek/yamaç yerleşimi ve vadi yerleşimi olmak üzere üç başlık altında incelenmiş ve her bir tipolojiden ikişer örnek seçilmiştir. Bu mahallelerin isimleri Ağıllı, Esenyurt, Geçit, Gözalan, Kozluca, Yeşilbük olmak üzere 6 adettir (Şekil 3).

- **Sırt/Dağ Yerleşimleri**

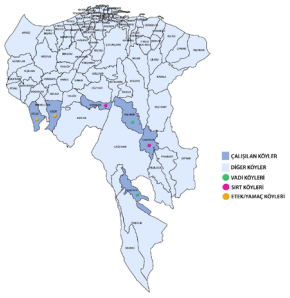
Sırt yerleşimlerinde arazinin jeomorfolojisi, eğim ve bitki örtüsü yerleşimin tipolojisi için temel bileşenlerdir. Tepelerin sırtları boyunca yerleşimin yaygın olduğu söylenebilir. Sırt yerleşimlerinde yapılar arazi eğimi ve iklim nedeni ile uzak mesafelerde dağınık ya da sert iklimin hâkim olduğu yerlerde kompakt bir formda olmak üzere iki şekilde konumlanmaktadır. Trabzon il sınırlarında sırt yerleşmeleri ağırlıklı olarak sırt üzerinde giden yol kenarında yerleşmenin olduğu, ağırlıklı olarak da konutlar hemen yoldan hizmet alır niteliktedir. Bazı sırt yerleşimlerinde yapı ve arazi arasındaki ilişki teraslama şeklinde gelişmiştir (Erdem, 2012). Çalışma alanında sırt yerleşimi olarak seçilen mahalleler Gözalan ve Esenyurt (Şekil 3) mahalleleridir.

- **Yamaç/Etek Yerleşimleri**

Dağ eteklerine eğimli arazi üzerine kurulmuş olan bu köy/mahalle yerleşimleri dağ ve tepenin etki alanı içinde olan yerleşimlerdir. Yapılar manzaraya konumlanmışlardır. Bu tip yerleşimler daha çok geçiş bölgesinde yer aldıkları için hareketli bir yerleşim dokusuna sahiptirler (Erdem, M., 2012). Bu yerleşim alanları genellikle arazinin eğimine bağlı olarak yükselen yol kenarlarında, konutlar da parselin üst noktalarında yer alacak şekilde konumlanmaktadır. Çalışma alanında etek/yamaç yerleşimi olarak tanımlanan mahalleler Ağıllı ve Geçit (Şekil 3) mahalleleridir.

- **Vadi Yerleşimleri**

Vadi köyleri/mahalleleri vadi tabanın yakın yamaçlarda kurulan yerleşimlerdir. Vadinin bir yamacına ve tabanına ya da her iki yamacında da yerleşilmiş olabilir. Yerleşim vadi tabanına doğru farklı kotlarda gelişen bir yayılım sergiler (Erdem, M., 2012). Çalışma alanında vadi yerleşimi olarak tanımlanan mahalleler Yeşilbük ve Kozluca (Şekil 3) mahalleleridir.

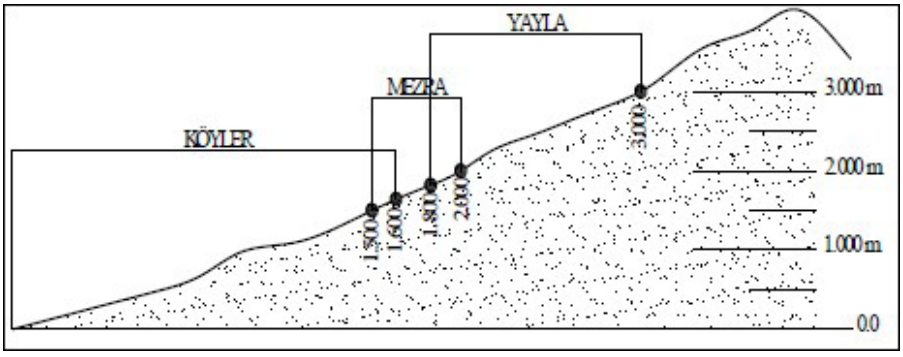

Şekil 3

4.3. Kırsal Yerleşimlerde Kümelenme Tipolojileri

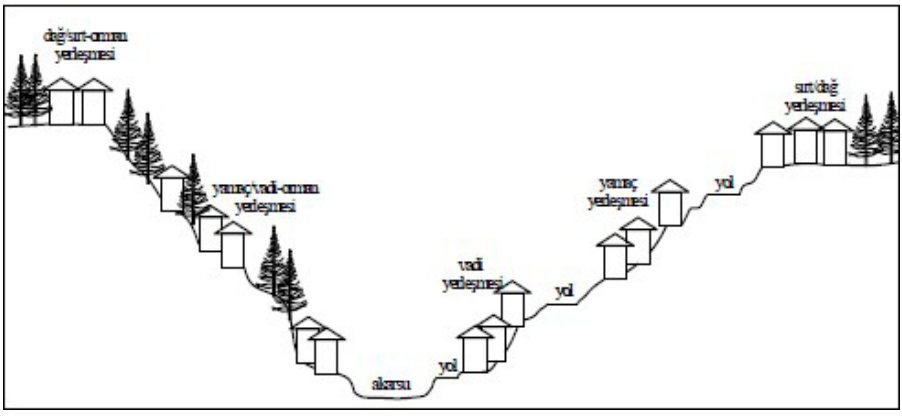
Çalışma alanının yerleşim deseni incelendiğinde; güneşlenme, rüzgâr gibi iklimsel verilerin yanında, topoğrafyanın önemli bir belirleyici etken olduğu görülmektedir. Genel yerleşim desenine bakıldığında, kısıtlılıkların olmasına rağmen konut-arazi ilişkisi kendi çözümlemesini bulan bir yaklaşımla; yerleşim için kıyıların, vadilerin, sırtların ve hafif eğimli yamaçların seçilmiş olduğu görülmektedir.

Kaptan (1978) DKB kırsal alan yerleşmelerini; dağınık kır yerleşmeleri, yukarı geçici yerleşmeler-yaylalar ve toplu kır yerleşmeler olacak şekilde üç gruba ayırmıştır. Dağınık kır yerleşmeleri; dağların kuzeye bakan yamaçlarında, özellikle 1000 metre yükseltinin altındaki kır kesiminde, süreklilik gösterirken, ortalama 1000 metre yükseltiden sonra vadi yamaçları boyunca orman kuşağı gerilerine kadar, yer yer küçük yerleşme gruplarına rastlanır. Bu kuşağın güney yönde devamı niteliğini gösteren geçici yerleşmelerde (yaylalarda) ve kurakçıl orman kuşağı yerleşmelerinde, dağınıklık niteliği kaybolur ve yerini toplu kırsal yerleşme kümeleri alır (Kaptan, 1978). Sürekli yerleşimin olduğu köyler, sahilden başlayarak 1500-1600 metre yüksekliklere kadar konumlanmıştır. Yörelere göre 1500-2000 metre arasında mezra yerleşmelerine (yayla döneminden önce ve sonra yaklaşık birer ay kalınan geçici barınma alanı), 1800-2800 metre arasında da yayla yerleşmelerine rastlanmaktadır (Şekil 4) (Ertürk ve Sümerkan, 1987).

Şekil 4

Trabzon'da kırsal yerleşmelerin daha çok kıyıda yoğunlaştığı görülürken, iç kesimlerde ise vadilerin taban ve yamaçlarında da kırsal yerleşim alanlarının fazla olduğu görülmektedir. Sahile yakın yerlerde ve az rüzgâr alan kesimlerde sırtlara da yerleşildiği görülmektedir (Şekil 5) (Ertürk ve Sümerkan, 1987).

Şekil 5

Yerleşme düzeni; toplu/küme, doğrusal/yol boyu ve dağınık tipler olarak sınıflanmakla birlikte, özellikle büyük kentler çevresinde kırsal alanlarda yayılmış (sprawl) ve koparılmış (rips) yerleşme düzeni, kaynak yoğun kırsal alanlarda ise sayfiye yerleşme düzeni yaygın olarak görülen tiplerdendir (Sancar vd., 2015). Çalışma alanındaki kümelenme tipolojileri; toplu/kümelenmiş yerleşme, doğrusal yerleşme ve dağınık yerleşme tipolojileri olarak tanımlanmış, diğer kümelenme tipolojilerine rastlanmamıştır.

- **Toplu/Kümelenmiş (Nucleated) Yerleşme**

Toplu/kümelenmiş yerleşmeler genellikle düzlük alanlarda görülür. Birbirine yakın mesafede konumlanan evlerin ve işlev alanlarının (ahır, avlu vb.), cami, okul gibi kamusal alanlar etrafında kümelenmesi ile oluşan morfolojik yapılardır. Kamusal/ortak alan bir ya da birden çok olabilir. Tarım alanları daha çok yerleşik alanın çevresinde yani dışarıdadır. Toplu yerleşmelerin herhangi bir belirli odağa sahip olmayan "merkezsiz/ yığıntı (nonnucleated) yerleşme" tipi ve toplu ve doğrusal yerleşme düzeninin karışımı olan "yıldız yerleşme" tipi olmak üzere iki tip yerleşme biçimi vardır (Özen vd., 2015). Bu araştırma kapsamında belirlenen çalışma alanında bu kümelenme tipine rastlanmamıştır.

- **Doğrusal Yerleşme**

Doğrusal yerleşmelerde ev ve işlev alanları yol, dere gibi doğrusal unsurlar boyunca yan yana kümelenmiş halde ve tarım arazileri evlerin arkalarında dar, uzun şeritler halinde uzanan bir morfolojik sergiler. Bu yerleşme tipi genelde eğimli arazilerde ya da yerleşimin gelişimine müsaade etmeyen vadilerde görülmektedir. Kamusal/ortak alan tek adet ise işlevi tanımlanmamış, birden fazlaysa farklı işlevlere ayrılmış durumdadır. Toplu ve doğrusal kırsal yerleşme tiplerinde, evler birbirine yakın olmasına rağmen aralarında mesafe olabilir (Şekil 14). Bu tür yerleşmelere "gevşek dokulu toplu" ya da "doğrusal

yerleşme" denir (Özen vd., 2015). Çalışma alanında bulunan Ağıllı, Gözalan ve Esenyurt mahallelerinde Doğrusal yerleşim morfolojisi görülmektedir.

- **Dağınık Yerleşme**

Dağınık yerleşmeler, ev ve işlev alanları komşu evlerden uzak mesafelerde konumlanan morfolojik yapıdır. Evlerin yerleşim içerisindeki kümelenmesine bakıldığında, birkaç evden oluşan küçük kümelerinde bile az yoğunlukta olduğu görülür. Bu yerleşimlerde nüfus yoğunluğu düşüktür ve toprağın kısıtlı ve veriminin az olduğu alanlarda daha büyük otlak ve tarım arazisi ihtiyacı bu yerleşim tipolojisini doğurmuştur. Yağışın bol olduğu ve afet riskinin fazla olduğu eğimli yerleşimlerde, bu tipolojiye sıkça rastlanır. Kamusal/ortak alanlara erişimin genel olarak zor olduğu görülmektedir (Özen vd., 2015).

Evlerin ve işlev alanlarını komşu evlerden uzaklık mesafesinin dağınık yerleşimlerin derecesini belirlemede bir kriter olduğu düşünüldüğünde, yapılan araştırmalara göre bir dağınıklık ölçütünün olmadığı görülmektedir. Dağınık yerleşim ölçütü iki ev arası mesafe Belçika'da 150 metre olarak kabul edilirken, Japonya için 50 metre (bir konutun çevresinde 50 metre mesafede 3'ten az sayıda konut varsa) olarak kabul görmektedir. Bazı çalışmalarda "en yakın komşu analizi" gibi istatiksel analizlerden yararlanılarak dağınıklık derecesinin belirlendiği görülmektedir (Özen vd., 2015). Çalışma alanındaki Geçit, Kozluca ve Yeşilbük mahallelerinde dağınık yerleşim morfolojisi görülmektedir.

4.4. En Yakın Komşu Analizi (KNN) Yöntemi ile Dağınıklık Ölçütünün Belirlenmesi

Çalışma alanı kapsamında belirlenen kırsal-mahalle yerleşimlerinde, ağırlıklı dağınık yerleşim tipolojisi göstermesi sebebiyle, bu yerleşmelerde yapılar arasında ne kadar mesafe olması gerektiğinin belirlenmesinde standart bir mesafe kriteri olmadığından, yerleşmeler arası mesafede kademelenmenin yapılıp yapılamayacağı bu başlık altında değerlendirilecektir. Bu bağlamda ArcGIS yazılımı üzerinden yapılan "en yakın komşu analizi" (KNN) ile her bir mahalle yerleşimi özelinde, konutlar arası ortalama mesafe aralığı analiz edilerek yerleşimin dağınıklık ölçütü sorgulanmıştır.

KNN analizi, 1954 yılında Clark ve Evans adında iki botanikçi tarafından geliştirilmiştir. Bu analizdeki temel amaç, bitki ve hayvan popülasyonları arasında bir dağılım modeli tanımlamaktır. Bu sayede nicel analizler yardımı ile dağılım modelinin yorumlamasının kolaylaştırılması istenmiştir. Varsayımsal veriler çeşitli matematiksel modeller ile analiz edilerek yorumlanmıştır. Bu method bir uçakta stokastik nokta işlemlerine dayanarak geliştirilmiştir (Clark, 1954).

Bir noktadan en yakın komşusuna olan noktadaki yöne bakılmaksızın mevcut tüm bireyler veya rastgele seçilen bir örnek kullanarak belirli bir popülasyonda ölçüm yapılır

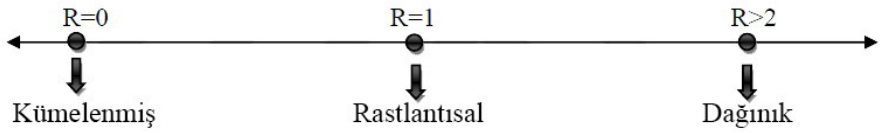
ve bu gözlem seti için en yakın komşuya olan ortalama mesafenin değeri elde edilir. Bu popülasyonun bireyleri rastgele dağılmışsa, beklenen en yakın komşuya olan ortalama mesafe de hesaplanır. Gözlenen ortalama mesafenin beklenen ortalama mesafeye oranı, rastgelelikten ayrılmanın ölçüsüdür. İki veya daha fazla popülasyon için hesaplanan oranlar, göreceli olarak rastgele beklentiden ayrılmalarının bir ölçüsü olarak doğrudan birbirleriyle karşılaştırılabilir. En yakın komşular arasındaki ortalama mesafeye bağlı olarak kullanılan kavramların sembolleri ve tanımları listesi aşağıdaki gibidir (Clark, 1954):

N	: Gözlenen popülasyonda alınan mesafe ölçümlerinin sayısı. Tek bir bölge kullanıldığında, N, aynı zamanda ölçüm merkezi olarak kullanılan birey sayısına da eşittir.
r	: Bir noktanın en yakın komşusuna olan uzaklığı
ρ	: Gözlenen dağılımın yoğunluğu, birim başına düşen birey sayısı (rho).
Σr	: En yakın komşuya olan uzaklık ölçümlerinin toplamı.
Σr^2	: Uzaklık ölçümlerinin kareleri toplamı.
$\bar{r}_A = \frac{\Sigma r}{N}$	: En yakın komşuya olan mesafeler dizininin ortalaması.
$\bar{r}_E = \frac{1}{2\sqrt{\rho}}$	: En yakın komşuya olan ortalama mesafe, rho'nun sonsuz büyüklükte rastgele dağılımından beklenir.
$R = \frac{\bar{r}_A}{\bar{r}_E}$	: Gözlenen dağılımın, en yakın komşuya olan mesafeye göre rastgele beklentiden ayrılma derecesinin ölçüsü.
$c = \frac{\bar{r}_A - \bar{r}_E}{\sigma_{\bar{r}_E}}$	: Standart sapma.
$\sigma_{\bar{r}_E} = \frac{0.26136}{\sqrt{N\rho}}$	: Rastgele dağılmış bir yoğunluk popülasyonunda ortalama mesafenin en yakın komşuya olan standart hatası.
F	: İki veya daha fazla popülasyon arasındaki farkın önemini test etmede grup arası varyansın grup içi varyansa oranı.
p	: Karşılaştırılan nüfus sayısı.
k	: Uzaklık ölçümlerinin alındığı bireyi çevreleyen sonsuz yarıçaplı bir daire içindeki kümelerin sayısı.

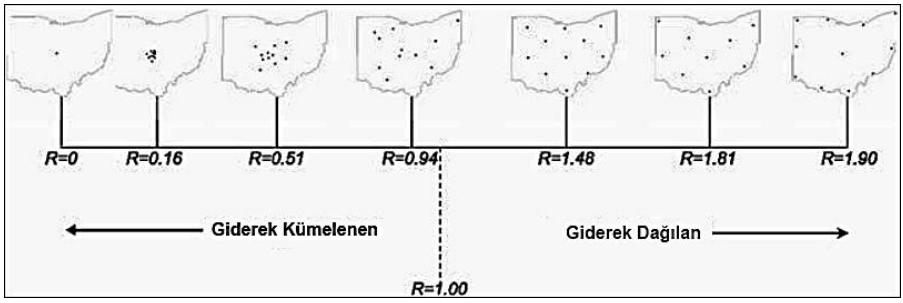
Şekil 6

Belirli bir yoğunluğa (ρ) sahip bir N birey popülasyonunda, her bir noktanın en yakın komşusuna olan r mesafesi ölçülürse, en yakın komşuya olan mesafeler dizininin ortalaması (gözlemlenen ortalama mesafe) elde edilir. Bu popülasyon rastgele dağılmışsa *(rE-)* beklenen ortalama mesafenin, 1/2√ρ'ya eşit bir değer olduğu söylenebilir.

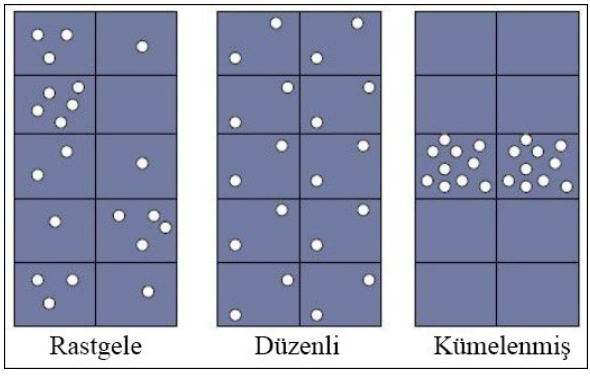
R =rA-/rE- oranı (R-istatistiği-rastgele) rastgele beklentiden ayrılma ölçütünü verir. Dağılımda tanımlanabilir bir desen olup olmadığını test etmek için, R-istatistiği (rastgele) kullanılır. R ölçeği, tamamen kümelenmiş olan R=0 ile R=1 arasında değişmektedir. R=0, tüm noktaların aynı konumda bulunduğu anlamına gelir. R=1 veya yaklaşık 1 olduğunda, Robs=Rexp ise düzenli bir desen oluştuğu anlamına gelir. R=2 veya daha fazla olduğunda, desenler çeşitli dağılım dereceleri gösterir (Şekil 7).

Şekil 7

Şekil 8

Şekil 9

Nokta dağılım türü belirlendikten sonra analizin ne kadar güvenilir olduğu sorgulanmalıdır. R değeri verilen bir popülasyonun rastgele dağılmadığını gösterirse, rA'nın rE'den ayrılmasının anlamlılığı normal eğri ile test edilebilir.

c =rA--rE/ orE- formülü ile anlamlılık test edilir. Bu formül ile standart sapma ve standart sapma hatası (orE) , aynı yoğunlukla rastgele dağılmış bir popülasyondaki en yakın komşuya olan ortalama mesafenin beklenen ortalama mesafeye olan hatasıdır. 1.96 ve 2.58 standart sapma değerleri sırasıyla % 5'i ve % 1 anlamlılık düzeyini (iki kuyruklu bir test için) temsil etmektedir. Bu anlamlılık ölçümü ZR (Z-istatistiği) olarak tanımlandığında; eğer ZR (Z-istatistiği)> 1.96 ise, sonuçların % 95 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlamına gelir. Sonuç olarak, eğer Z-istatistiği> 0 ise, noktaların dağılımının dağıldığı söylenir. Öte yandan, eğer Z-istatistiği <0 ise, nokta dağılımının kümelendiği sonucuna varırız (Clark, 1954).

Her bir mahalle yerleşimi özelinde KNN analizi sonuçları ile yerleşim kümelenmesinin rastlantısal olup olmadığı (kümelenmenin olup olmadığı) ve konutlar arası ortalama mesafe aralığının analiz edilmesi sonucunda mülkiyetin parçalanmasına ve beraberinde bir nüfus sınırlandırılması getirilip getirilemeyeceği sorgulanmak istenmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen konut kümelenişinin topoğrafyayla ilişkisi de irdelenmiştir.

4.5. Yerleşim Düzeni İçerisindeki Mülkiyet Yapısının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde; mülkiyet yapısına mevzuatın getirdiği asgari parsel büyüklükleri, yerleşim yol dokusu ilişkisi ve kamusal alanların konumlanışı gibi kriterler ile dağılımın incelenmesi yapılmaktadır. Kırsal mahalle yerleşik alanı belirlenirken minimum ve maksimum yerleşilebilir parsel büyüklüğü sorgulaması yapılmıştır. Yapılan sorgulamalarda mevzuattaki kabuller ile kendi kendine yetecek ürün üretimini sağlayabilecek büyüklükler esas alınmıştır. Kendi kendine yetecek parsel büyüklüğünün belirlenmesinde yerleşime uygun minimum parsel büyüklüğü 300 m^2 olarak kabul edilmiştir. Parsel büyüklüğü olarak 300 m^2'nin kabul edilmesi, bu büyüklüğün DKB için 12 ay ürün elde etme imkânı vermesi ve bir ailenin kendi kendine yetecek üretimi sağlayabilecek büyüklükte olmasıdır (Sancar vd., 2015). Bu büyüklüğün toplu yerleşimler dışındaki yerleşimlerde mülkiyetin parçalanması yönünde risk taşıması sebebiyle, çalışma kapsamında yerleşime uygun minimum ve maksimum parsel büyüklüğü belirlenirken, kırsal mahallelere uygulanan KNN analizi sonucunda, konutlar arasında gözlenen ortalama minimum mesafe 16 metre ve maksimum mesafe 30 metre dikkate alınmış ve bir ailenin kendi kendine yetecek üretimi sağlayabileceği minimum ve maksimum büyüklük hesaplaması yapılmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda belirlenen yerleşime uygun minimum parsel alanı aralığı 1800-2000 m^2 ve maksimum parsel alanı aralığı 2400-3200 m^2 olarak kabul edilmiştir. Çalışma kapsamında mülkiyete ilişkin tevhit ve ifraz kısıtlılıklarının her mahalle için ne kadar olması gerekliliği detayına inilmediğinden,

kabul edilen bu büyüklükler örneklem üzerinde yapılan KNN analizler sonucunda elde edilen verilerin ortak değerlendirilmesi ile belirlenmiştir. Kırsal mahalle yerleşik alan sınırı içerisinde ifraz ve tevhit koşullarının belirlenmesi ve minimum parsel genişliği ve derinliği üzerine detaylı çalışmalar yapılmak istendiğinde, coğrafik tipolojilerine göre gruplanan her bir kırsal mahalle özelinde, KNN analizi sonucunda oluşan konutlar arası ortalama mesafe değerlendirilmesi yapılmalıdır. Coğrafik yerleşim tipolojilerine göre gruplanan mahallelerde, konutlar arası ortalama mesafe değerlendirilmesi yapılarak her bir coğrafik tipolojiye farklı ifraz ve tevhit koşulları getirilmelidir.

KNN analizi ile belirlenen mülkiyet sınırlamaları ile konutların ve kamusal alanların/sosyal donatıların kümelendiği yerler çakıştırılarak yerleşime uygun mülkiyet sınırı tanımlaması yapılmıştır.

4.6. Nüfus Yoğunluğu Değerlendirmesi

Mevzuatta nüfus kriteri getirilmeye çalışılan kır-kent tanımlamasında geçen nüfus ve nüfus yoğunluğu tanımlamaları henüz kırsal alan için hâlihazırda net olarak tanımlanmamış durumdadır. Çalışma kapsamında belirlenen kırsal mahalle yerleşimlerinde nasıl bir yoğunluk tanımlamasının yapılabileceği sorgulaması yapılmış ve belirlenen kırsal mahalle yerleşik alan sınırı içerisinde ne kadar nüfus yoğunluğuna müsaade edilebileceği yönünde bir sınırlama getirilmiştir. Bu sınırlandırmada kırsal mahallelerde KNN analizi sonucunda konutlar arasında gözlenen ortalama maksimum mesafe (30 metre) kabulü ile tanımlanan maksimum parsel büyüklüğü ve Trabzon ili için ortalama hane halkı büyüklüğünün 3.2 kişi (URL1, TUİK-2018) kabulü ile kırsal mahalle yerleşimleri için nüfus yoğunluğu tanımlaması yapılmıştır.

4.7. Yerleşilebilir Alanların Belirlenmesi/Eşik Analizi Yöntemi

Bu çalışmada, sürdürülebilir alanların tespitine yönelik eğim, bakı, arazi örtüsü, akarsuya uzaklık, arazi kullanım kabiliyeti, heyelan sınıflarından oluşan veri katmanları, ilgili kurumlarından temin edilerek kullanılmıştır. Bu katmanlara ait haritaların üretilmesinde ArcGIS 10.6.1 yazılımından ve Google-Earth görüntülerinden faydalanılmıştır.

Veri katmanlarına ait haritaların ve bu haritaların her bir parametresinin sürdürülebilir yerleşim alanlarının tespitindeki ağırlık oranlarının belirlenmesinde, AHP (Analytic Hierarchy Process-Analitik Hiyerarşi Yöntemi) kullanılmıştır. Kullanılan veri katmanlarının ve alt gruplarının ikili karşılaştırmalar matrisi (pair-wise comparision matrix) oluşturularak ağırlıkları belirlenmiştir. İlk aşamada parametreler ikişerli olarak değerlendirilip, parametrelerin birbirine olan etkisi tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan ikili karşılaştırmalarda ve parametrelerin alt kriterlerinin etki değerlerinin yani ağırlıklarının değerlendirilmesinde; bölge daha önce Sancar (2000) tarafından yapılan çalışma,

Reis vd. (2008) tarafından yapılan çalışma ve bölgedeki gözlemler dikkate alınarak belirlenmiştir. Elde edilen ağırlık değerleri ile, çalışma kapsamındaki her bir mahalle için yerleşime uygun alanlar belirlenmiştir.

Tablo 1: Eğim, Bakı Katmanlarının İkili Değerlendirme Matrisleri, Ağırlıkları ve Tutarlılık Oranları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ağırlık
Eğim (%)											
<10	1	1	3	7	9						42.50%
10-20	1	1	1	3	7						28.20%
20-30	0.33	1	1	1	3						15.60%
30-40	0.14	0.33	1	1	1						8.50%
>40	0.11	0.14	0.33	1	1						5.30%
Tutarlık Oranı:0.061											
Bakı											
Güney-Doğu	1	3	3	3	3	3	5	5	9		27.70%
Düz	0.33	1	3	3	3	3	3	5	5		19.90%
Kuzey-Doğu	0.33	0.33	1	3	3	3	3	3	5		14.90%
Doğu	0.33	0.33	0.33	1	3	3	3	3	3		11.10%
Güney	0.33	0.33	0.33	0.33	1	3	3	3	3		8.70%
Güney-Batı	0.33	0.33	0.33	0.33	0.33	1	3	3	3		6.70%
Batı	0.2	0.33	0.33	0.33	0.33	0.33	1	3	3		4.90%
Kuzey	0.2	0.2	0.33	0.33	0.33	0.33	0.33	1	3		3.60%
Kuzey-Batı	0.11	0.2	0.2	0.33	0.33	0.33	0.33	0.33	1		2.40%
Tutarlık Oranı:0.083											
Arazi Örtüsü											
Yerleşim-Tarım	1	2	3	4	8	8	9	9	9		33.10%
Dikili-Tarım	0.5	1	2	3	4	8	8	9	9		23.00%
Orman-Tarım-Dikili	0.33	0.5	1	2	3	4	8	8	9		15.80%
Çayır	0.25	0.33	0.5	1	2	3	4	8	8		10.60%
Fundalik ve Çalılık	0.12	0.25	0.33	0.5	1	2	3	4	8		6.80%
Fındık	0.12	0.12	0.25	0.33	0.5	1	2	3	4		4.20%
Geniş Yapraklı Orman	0.11	0.12	0.12	0.25	0.33	0.5	1	2	3		2.90%
İğne Yapraklı Orman	0.11	0.11	0.12	0.12	0.25	0.33	0.5	1	2		2.00%
Karışık Orman	0.11	0.11	0.11	0.12	0.12	0.25	0.33	0.5	1		1.60%
Tutarlık Oranı:0.043											
Akarsuya Uzaklık											

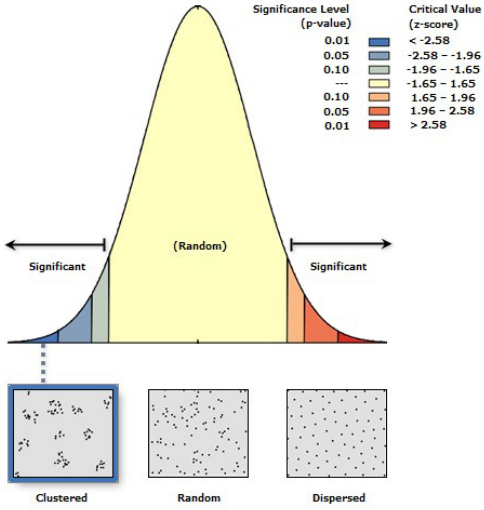
15-30 m	*1*	*2*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*27.20%*
30-45 m	*0.5*	*1*	*2*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*20.30%*
45-60 m	*0.5*	*0.5*	*1*	*2*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*15.30%*
60-75 m	*0.33*	*0.5*	*0.5*	*1*	*2*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*11.30%*
75-90 m	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*0.5*	*1*	*2*	*2*	*3*	*4*	*5*	*8.20%*
90-105 m	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*0.5*	*1*	*2*	*2*	*3*	*4*	*6.00%*
105-120 m	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*0.5*	*1*	*2*	*2*	*3*	*4.30%*
120-135 m	*0.14*	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*0.5*	*1*	*2*	*2*	*3.20%*
135-150 m	*0.12*	*0.14*	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*0.5*	*1*	*2*	*2.40%*
0-15 m	*0.11*	*0.12*	*0.14*	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*0.5*	*1*	*1.80%*
Tutarlık Oranı:0.019											
Arazi Kullanım Kabiliyeti											
1. Sınıf	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*9*			*33.40%*
2. Sınıf	*0.5*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*			*23.00%*
3. Sınıf	*0.33*	*0.5*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*			*15.70%*
4. Sınıf	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*			*10.60%*
5. Sınıf	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*1*	*2*	*3*	*4*			*7.10%*
6. Sınıf	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*1*	*2*	*3*			*4.80%*
7. Sınıf	*0.14*	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*1*	*2*			*3.30%*
8. Sınıf	*0.11*	*0.14*	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.33*	*0.5*	*1*			*2.30%*
Tutarlık Oranı: 0.028											
Heyelan											
Çok Düşük	*1*	*2*	*4*	*5*	*6*						*45.00%*
Düşük	*0.5*	*1*	*2*	*4*	*5*						*26.90%*
Orta	*0.25*	*0.5*	*1*	*2*	*4*						*14.90%*
Yüksek	*0.2*	*0.25*	*0.5*	*1*	*2*						*8.10%*
Çok Yüksek	*0.17*	*0.2*	*0.25*	*0.5*	*1*						*5.00%*
Tutarlık Oranı:0.021											
DEĞERLENDİRME											
Eğim	*1*	*1*	*3*	*7*	*3*	*5*					*34.80%*
Heyelan	*1*	*1*	*1*	*3*	*7*	*3*					*25.70%*
Toprak	*0.33*	*1*	*1*	*1*	*3*	*7*					*18.30%*
Bakı	*0.14*	*0.33*	*1*	*1*	*1*	*3*					*9.60%*
Akarsuya Yakınlık	*0.33*	*0.14*	*0.33*	*1*	*1*	*1*					*6.50%*
Arazi Örtüsü	*0.2*	*0.33*	*0.14*	*0.33*	*1*	*1*					*5.00%*
Tutarlık Oranı:0.087											

5. Bulgular ve Tartışma

Çalışma kapsamında Trazbon ili, Ortahisar ilçesi için incelenen doğal eşikler analiz edilmiş ve mevzuat hükümleri de referans alınmış, elde edilen bulgular hipotezlerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Analiz çalışmaları her bir mahalle için ayrı ayrı yapılmış ve tek mahalle ölçeğinde bulgulara ulaşılmıştır.

5.1. En Yakın Komşu Analizi (KNN) Yöntemi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Her bir mahalle yerleşimi özelinde, konutlar arası ortalama mesafe aralığı analiz edilerek yerleşimin dağınıklık ölçütü sorgulanmıştır. Örneklemde adı geçen tüm mahallelerin KNN analizi sonucu aşağıdaki gibidir.

Şekil 10

KNN analizi grafiği çalışma kapsamında belirlenen tüm mahalleler için tek tek analiz edilmiş ve her birinde aynı anlamlılık eğrisi görülmüştür. Yukarıdaki Z-score (c-standart sapma) eğrisinde R'nin değişim aralığı görülmektedir. R değeri anlamlılık eğrisinde görüldüğü üzere tüm mahalleler için nokta dağılımlarının standart sapma değeri R<-2.58 ve Z-istatistiği < 0 olduğundan, bu kümelenmiş modelin rastlantısal olma olasılığı %1' den daha azdır, yani analiz %99 güvenilirdir (Şekil 10).

Tablo 2'de görüldüğü üzere tüm mahallelerin KNN analizi sonucunun kümelenmiş olduğu görülmektedir. En yakın komşu oranı olarak ifade edilen oran mahalle idari sınırları içerisindeki kümelenmenin dağınıklığını ifade etmektedir. 0.585493 değer ile en yüksek olduğu mahalle Geçit (etek yerleşimi) mahallesi, 0.489612 değer ile en

düşük olduğu mahalle Kozluca (vadi yerleşimi) mahallesidir. Bu değerlerden anlaşıldığı üzere mahalle idari sınırları içerisinde konutlarının kümelenişinin en dağınık olduğu mahalle Geçit, kümelenişin en sıkışık olduğu mahalle Kozlucadır. Esenyurt ve Gözalan (sırt yerleşimleri) mahallelerinde gözlemlenen ortalama mesafe arasında fark olsa bile en yakın komşu oranının aynı olabileceği gözlemlenmiştir. Bu da göstermektedir ki benzer karakter gösteren coğrafik tipolojilerde kümelenmenin dağınıklık ölçütü farklılık gösterebilmektedir.

Tablo 2: Mahallelere Göre KNN Analizi Sonuçlarının Karşılaştırması

Mahalle Adı	*Mahalle Coğrafik Tipolojisi*	*Gözlenen Ortalama Mesafe (m)*	*Beklenen Ortalama Mesafe (m)*	*En Yakın Komşu Oranı*	*Z-Score*	*Çalışma Alanı (m2)*	*Analiz Sonucu*
Ağıllı	*Etek*	*23.6*	*46.9*	*0.50333*	*-17.36*	*2939055*	*Kümelenmiş*
Esenyurt	*Sırt*	*26.03*	*48.82*	*0.53334*	*-15.514*	*2879303*	*Kümelenmiş*
Geçit	*Etek*	*30.82*	*52.64*	*0.585493*	*-12.9088*	*2937400*	*Kümelenmiş*
Gözalan	*Sırt*	*16.66*	*30.95*	*0.538362*	*-19.4493*	*1858346*	*Kümelenmiş*
Kozluca	*Vadi*	*17.56*	*35.87*	*0.489612*	*-20.6667*	*2306669*	*Kümelenmiş*
Yeşilbük	*Vadi*	*18.42*	*36.3*	*0.5074*	*-26.4874*	*4164939*	*Kümelenmiş*

Tablo 3'te KNN analizi sonucunda elde edilen gözlenen ortalama mesafeler değerlendirildiğinde, vadi yerleşimlerinde tutarlı gözlenen mesafenin birbirine yakın ölçüde olduğu görülmektedir. Gözlemlenen en yakın mesafe 16.66, en uzak mesafe 30.82'dir. Tüm coğrafi tipolojilerde, dağınık yerleşim içerisinde kümelenmelerin bulunduğu görülmektedir. Coğrafi tipolojilere göre konutlar arasındaki mesafesi en az olan (ortalama olarak 16 m.) sırt yerleşmelerinde, en fazla mesafe ise (ortalama olarak 30 m.) ile etek yerleşmelerinde olduğu görülmektedir. Üç farklı coğrafi yerleşim tipolojisi incelendiğinde, etek yerleşimlerinde gözlemlenen yapılar arasındaki en fazla uzaklık 30 metre, sırt yerleşimlerinde 26 metre, vadi yerleşimlerinde 18 metredir. Bu kümelenme mesafesi kabulleri ile, her bir konutun çevresinde ortalama mesafe tamponu atılarak, konutların kümelendiği bölgelerde alansal bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo 3: *Mahallelere Göre Gözlenen Ortalama Konutlar Arası Mesafe Karşılaştırması*

Yerleşimin Coğrafik Tipolojisi	*Mahalle Adı*	*Gözlenen Ortalama Mesafe (m)*
Etek Yerleşimi	*Ağıllı*	*23.60*
	Geçit	*30.82*
Sırt Yerleşimi	*Gözalan*	*16.66*
	Esenyurt	*26.03*
Vadi Yerleşimi	*Yeşilbük*	*18.52*
	Kozluca	*17.56*

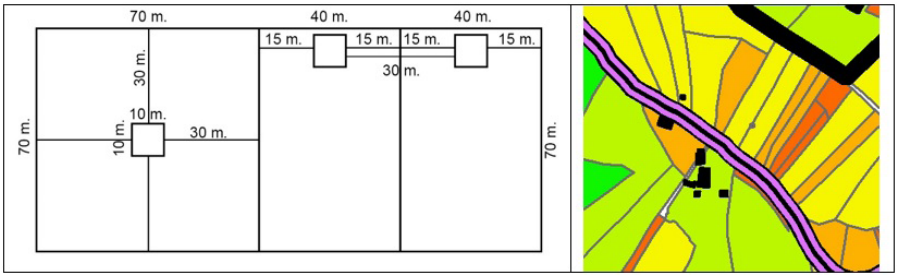
KNN analizi sonucunda görülmektedir ki; kırsal mahalle yerleşimleri her ne kadar dağınık yerleşim olarak tanımlansalar da üç farklı coğrafik yerleşim tipolojisinde de sırt boyu, yol boyu, vadi tabanı, sosyal donatı çevreleri gibi yerlerde konut kümelenmelerini bulunduğu görülmektedir. Dağınık yerleşimler içinde gözlemlenen bu kümelenmeler "dağınık/parçalı kümelenme" olarak tanımlanabilir.

5.2. Yerleşim Düzeni İçerisindeki Mülkiyet Yapısına İlişkin Bulgular

KNN analizi sonucu çalışma alanı içerisindeki yapılar arası minimum mesafe (16 m) kabul edildiğinde, ve parsel derinlikleri kırsaldaki özellikle kırsal mahalle yerleşik alan içerisinde yer alan ve yola cepheli parsellerde derinlik olarak ortalama mod dikkate alındığında ortalama bir parsel büyüklüğü hesaplanabilecektir. Örnek alan olarak Gözalan kırsal mahallesindeki minimum yapılar arası mesafe 16 metre kabul edildiğinde (bu mesafeler ağırlıklı olarak yol karşısında ve yola göre her iki yanında bulunan parsellerde yer alan yapıları kapsamakta), yapı genişliği ortalama 10m. (10x10=100 m2) kabul edildiğinde yaklaşık 26 m. genişliğinde bir parsel oluşacaktır. Ortalama parsel derinliği (analizlerden elde edilen ortalama mod) 60-80 m arası kabul edildiğinde yaklaşık parsel büyüklüğü 1800-2000 m2 arası bir büyüklük olmaktadır. Yerleşime uygun maksimum parsel büyüklüğü belirlenirken, kırsal mahallelere uygulanan KNN analizi sonucunda, ortalama konutlar arası mesafe ve yerleşik alan içerisindeki parsel derinliği (modlar bağlı) dikkate alınarak her bir yerleşme için maksimum büyüklük hesaplaması yapılmıştır. 100 m2'lik (10x10 m.) konut büyüklüğüne getirilen 30 metre mesafe ile 40 m. genişliğinde bir parsel oluşacaktır. Bir konutun yerleşebileceği maksimum parsel büyüklüğü (yerleşimdeki parsel derinliği modlarına bağlı 60-80 metre kabulünden) 2400-3200 m2 olarak hesaplanmış (Şekil 11). Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nin 45. maddesinde geçen, "…belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki yerleşme alanı dışında kalan (yerleşik alan dışı) alanlarda uygulanacak esaslarda, üst ölçek

planı bulunmayan iskân dışı alanlarda yapılacak ifrazlardan sonra elde edilecek her bir parselin 5000 m2'den küçük olamayacağı" ifade edilmiştir. Yine bu ifade bir ailenin kendi kendine yetecek üretimi sağlayabileceği maksimum büyüklük olarak belirlenen 5000 m2 büyüklüğünden daha küçük ölçekte bir büyüklüktür. DKB bölgesi kırsal yerleşimlerinde mülkiyet dokusu yol boyunca uzanan evlerin arkalarında dar, uzun şeritler halinde bir morfoloji sergilemektedir.

KNN analizi sonucunda elde edilen maksimum parsel büyüklüğü bu morfolojiye göre düzenlendiğinde her mahalle özelinde minimum parsel genişliğine ve derinliğine ulaşmak mümkündür (Şekil 11). Bu sayede belirlenecek olan minimum parsel genişliği ve derinliği ile mülkiyetin parçalanma risklerinin önünde yerelden referans alan bir kısıtlılık getirilmesi mümkün olacaktır.

Şekil 11

Belirlenen mülkiyet sınırlamaları ile konutların ve kamusal alanların/sosyal donatıların kümelendiği yerler çakıştırılarak, yerleşime uygun mülkiyet sınırı tanımlaması yapılmıştır. Yerleşik alan sınırı belirlenmesinde, mevzuatta geçen "mevcut binaların en dışta olanlarının dış kenarlarından geçirilen çizginin içinde kalan alan" (R.G., 1987) alan tanımlaması yerine; uygun büyüklüklerde yerleşimi bulunan mülkiyetlerin, mülkiyet sınırı dikkate alınmıştır.

5.3. Nüfus Yoğunluğuna İlişkin Bulgular

Üyesi olduğumuz OECD tarafından getirilen standartta, idari sınırlar itibariyle nüfus yoğunluğu km² başına 150 kişiden az olan yerler "kırsal alan" olarak kabul edilmektedir. Çalışma kapsamında belirlenen kırsal mahalle yerleşimlerinde ne kadar nüfus yoğunluğuna müsaade edilebileceği, yönünde bir sınırlama getirilmiştir. Bu sınırlandırmada kırsal mahallelerde KNN analizi sonucunda konutlar arasında gözlenen ortalama maksimum mesafe (30 metre) kabulü ile tanımlanan 3200 m2 maksimum parsel büyüklüğünün ve Trabzon ili için ortalama hane halkı büyüklüğünün 3.2 kişi kabulü ile bir nüfus kırsal mahalle yerleşimleri için nüfus yoğunluğu yaklaşık 10 kişi/ha. olarak belirlenmiştir. Bu da 1 km2'de 1000 kişiye karşılık gelmektedir. Bu yoğunluk kırsal-mahalle yerleşik alan

yoğunluğunu vermektedir. Brüt olarak değerlendirdiğinde, yerleşik alanın idari sınır içerisindeki büyüklüğü ile ilişkili olarak 100-150 kişi/km2 olarak değişebilecektir. Bu yoğunluk, OECD'nin getirmiş olduğu kırsal alan nüfus yoğunluğu standardı ile örtüşen bir yoğunluktur.

Tablo 4'te görüldüğü üzere mevcut mahalle nüfusları ile belirlenen 1000 kişi/km2 nüfus yoğunluğunun, mevcut mahalle idari alan sınırları üzerinden yapılacak olan nüfus hesaplamalarının, kırsal alanda nüfus sınırlamasının önünde engel teşkil ettiği ve yapılaşmayı ve beraberinde kırsal alanın korunmasında negatif bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Esenyurt mahallesinde kırsal yerleşik alan sınırı belirlenmediği haliyle bile, mevcut nüfusun sınırını aşmış olduğu görülmektedir. Yine Geçit ve Kozluca mahallelerinin 442 sayılı Köy Kanunu'nun tanımladığı "Nüfusu 2000'den az olan yerleşimler köy, 2.000 ile 20.000 arasında olanlar kasaba ve 20.000' den çok nüfusu olanlar şehir olarak kabul edilir." (R.G., 1924; URL2) sınırlamasına yaklaştığı görülmektedir. 1000 kişi/km2 kabulü, çalışma kapsamında kırsal mahalle yerleşim sınırının belirlenmesi ile, mahallenin idari sınırlanın daraltılması ve risk eşikleri ile yerleşimin sınırlandırılması hususunu destekler niteliktedir.

Tablo 4: *Kırsal Mahallelere Göre Nüfus Yoğunluğu*

Mahalle Adı	*Mevcut Mah. Nüfusu*	*Mahalle İdari Alan Sınırı (km2)*	*1000 kişi/km2 Üzerinden Hesaplanan Nüfus*
Ağıllı	*664*	*1.28*	*1280*
Esenyurt	*946*	*1.08*	*1080*
Geçit	*384*	*2.36*	*2360*
Gözalan	*491*	*1.61*	*1610*
Kozluca	*169*	*2.82*	*2820*
Yeşilbük	*723*	*1.55*	*1550*

5.4. Eşik Analizi Yöntemi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

AHP yöntemine konu faktörler ve alt parametreleri çarpılarak, her bir piksel için puanlar hesaplanmıştır. Uygun yerleşim yerleri, toplam puanların gruplandırılması sonucu ile yedi kademe (en uygun yerleşim alanı, 1., 2., 3., 4., 5. derece yerleşilebilir alan ve uygun olmayan yerleşim alanı olmak üzere) yerleşime uygunluk derecelenmesi elde edilmiştir. Yerleşime uygun alanların alansal tanımının yapılmasında, yerleşime en uygun alan olarak tanımlanan yerler, toplam alanın küçük bir yüzdesini oluşturması ve bölgenin arazi kısıtlılığı sebebi ile %40 eğimin üzerindeki yerlerde de yerleşim yaygın olması sebebiyle, çalışma kapsamında; yerleşime en uygun alanlar ve 1., 2., 3. derece yerleşime uygun alanlar olmak üzere ilk dört kademe 'kırsal-mahalle yerleşik alanı' belirlemede, altlık olacak yerleşime uygun alan olarak değerlendirilmiş ve son üç kademe de yerleşime uygun olmayan alanlar olarak kabul edilmiştir. Bu kabuller ile her bir kırsal-mahalle için ayrı ayrı yerleşim kademelenmesi haritaları oluşturulmuştur.

5.5 Kırsal Mahalle Yerleşik Alanının Belirlenmesi

Çalışma kapsamında Trabzon ili, Ortahisar ilçesi için, incelenen doğal eşikler analiz edilerek ve mevzuat hükümleri de referans alınarak, elde edilen bulgular hipotezlerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Analiz çalışması her bir mahalle için ayrı ayrı yapılmış ve tek mahalle ölçeğinde bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmanın bu başlığında bildiri kapsamında konunun özetlenebilmesi amacıyla sadece bir mahalle üzerinden (Gözalan) kırsal mahalle yerleşik alanının belirlenmesi yapılmıştır.

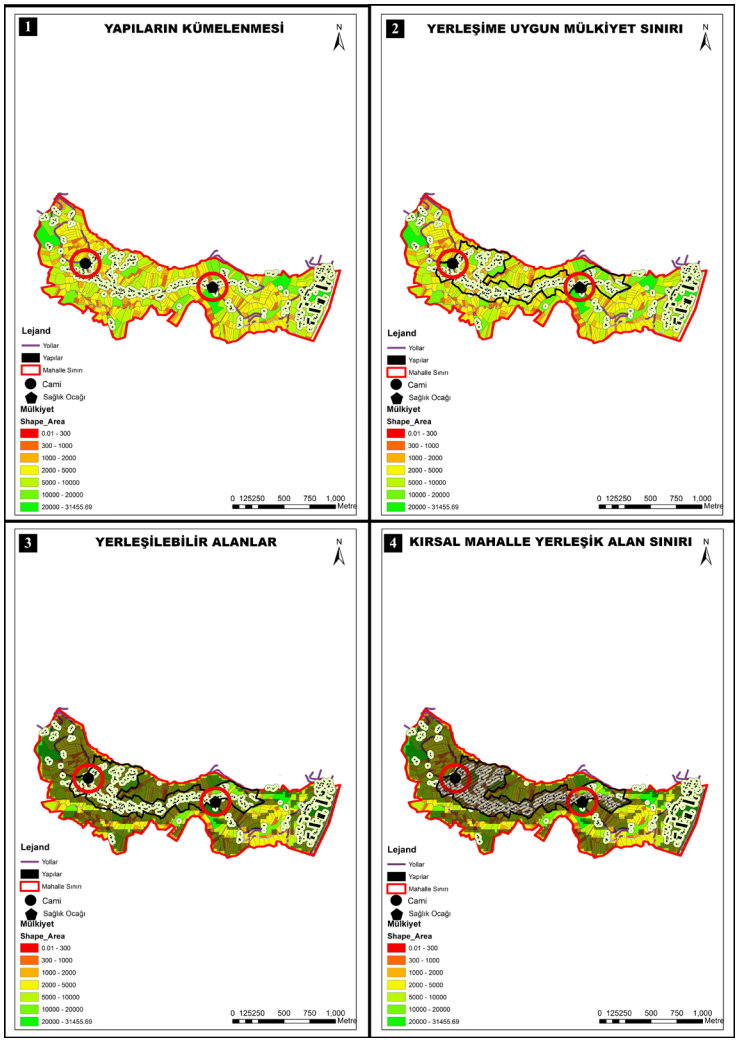
- Örnek Kırsal-Mahalle: Gözalan Mahallesi

Gözalan mahallesi sırt yerleşimi olması sebebi ile yollar sırtlar boyunca devam etmekte ve dolayısıyla doğrusal yerleşme tipolojisi görülmektedir. Sırt boyunca devam eden yollardaki tarım arazileri evlerin arkalarında dar, uzun şeritler halinde uzanan bir morfoloji sergilemektedir. Kamusal/ortak alanın birden fazla merkezli olduğu görülmektedir. Yapıları arasındaki en fazla uzaklık 26 metre olduğu görülmektedir. Bu sebeple her bir konutun çevresine 26 metre yaklaşma mesafesi tamponu atılarak konutların kümelendiği bölgelerde alansal bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır. Gözalan mahallesinde yerleşime en uygun alan olarak belirlenen alanlar toplamı, toplam alanın %73.59'dur. Diğer kırsal mahalle yerleşimlerine göre yerleşilebilir alan yüzdesi en yüksek mahalledir. Konut kümelerinin yerleşime uygun olan alanlar ile çakıştırılması sonucunda konut kümelerinin genel olarak yerleşime uygun alanlarda konumlandığı görülmektedir.

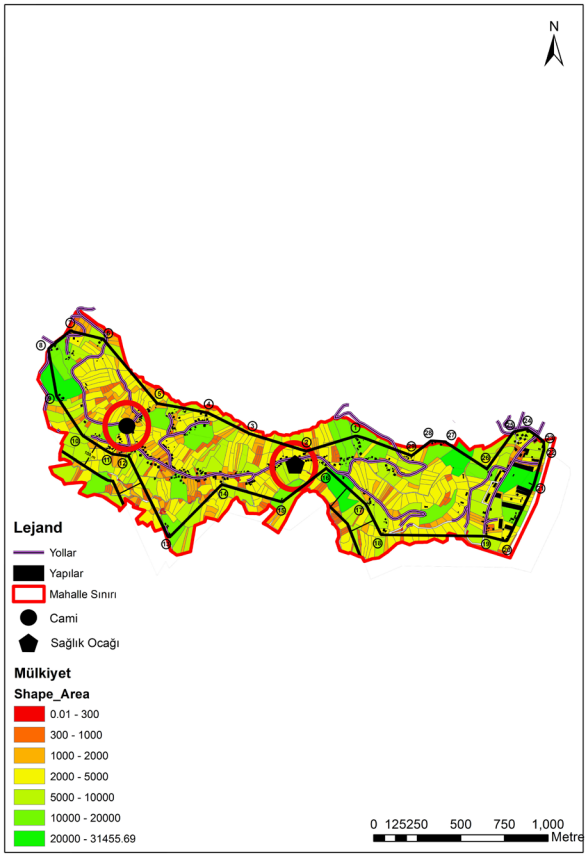
Gözalan mahallesindeki mülkiyet yapısı incelendiğinde ortalama parsel büyüklüğünün 2320 m2 olduğu görülmektedir. Toplam alan içerisindeki en büyük parsel yüzdesinin %28.83 oranla 2000-5000 m2 arasında olduğu görülmektedir. Bu sebeple yerleşimin

kümelendiği ve 5000 m2'yi aşmayan parseller ile (yerleşimin yoğun olarak kümelendiği yerler dışında) bir mülkiyet sınırlaması yapılmaya çalışmıştır.

Kırsal mahalle yerleşik alan sınırı belirlenmesinde yukarıda belirtilen ve mevcut mevzuatı referans alan değerlendirmeler sonucunda konut kümeleri, donatı/kamusal alan kümelenişi, yerleşime uygun alanlar ve yerleşime uygun büyüklükteki mülkiyetleri sınırlandıran alansal tanımlar üst üste getirilerek çakıştırılmış; mülkiyet sınırları ile idari sınırları da referans alan bir kırsal mahalle yerleşik alan sınırı tanımlaması yapılmıştır.

Şekil 12

Şekil 13

Gözalan mahallesinde mevcut mevzuatta ifade edilen şekliyle, mahalle idari sınırı içinde kalan binaların en dışta olanlarının kenarından geçecek şekilde bir yerleşik alan sınırı tanımlandığında, belirlenen kırsal mahalle yerleşik alan sınırından daha geniş ve topoğrafyaya aykırı geometrik bir sınır belirlendiği görülmektedir. Bu sınır tanımlamasında, kırsal yerleşim karakteri dışında bulunan, anayol üzerindeki sanayi yerleşimleri de mevzuata göre tanımlanan sınırın içinde kalmaktadır. Bu sınırın, belirlenen yerleşime uygun mülkiyet sınırının dışında kalan büyük parselleri de içine aldığı ve Gözalan mahallesinin idari sınırının neredeyse tamamının yerleşime uygun olmayan alan olması sebebiyle yerleşime uygun olmayan alanların bir kısmını içine aldığı görülmektedir (Şekil 13).

6. Sonuç ve Öneriler

Ülkemiz planlama sisteminde pek çok sorun bulunmaktadır. Bunlar ulusal düzeydeki kalkınma planlarının alt ölçek planlarını yönlendirecek içerikte olmamasından, planlama kademelerinin oluşturulamamasına ve kademeler arasında birlikteliğin kurulamamasına; imar planlaması yaklaşımının tek boyutlu ve kent eksenli olmasından, kırsal alanların ve doğal kaynakların/ değerlerin sürdürülebilir yönetimini içeren, bütüncül bir planlama anlayışının bulunmamasına; merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında katılımcı bir ilişki bulunmamasından, yereldeki hizmetlere ilişkin karar yetkilerinin genelde merkezde toplanmasına; planlama pratiğinin bütüncül perspektiften yoksun proje planlamasına dönüşmesinden toplumun içsel dinamiklere ve dışsal gelişmelere yanıt vermemesine; planlanmanın şeffaf ve demokratik biçimde uygulanma ve izlenme güçlüğüne kadar uzanan geniş bir yelpaze oluşturan pek çok sorundan söz edilebilir.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin, Mekânsal Plan Kademelenmesi ve Genel Esaslar başlığının 6. maddesinin 'Mekânsal Planlama Kademeleri ve İlişkileri' başlığı altında geçen 5. fıkrasında "Mekânsal strateji planları ve çevre düzeni planları hazırlanırken, kalkınma planı, bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgeleri ile ortaya konulan hedefler dikkate alınır." ibaresi yer almaktadır (R.G., 2014). Mekânsal strateji ve çevre düzeni planlarına esas olacak planlar tanımlanırken "Diğer strateji belgelerinden" bahsedilmekte, ancak bu strateji belgelerinin ne olduğu açıklanmamaktadır. Bu bağlamda bahsedilen ifade, mevzuat yapısına uygun değildir. Bilindiği gibi mekânsal strateji planı tanımının açık bir şekilde düzenlenmesi, kentsel ve kırsal mekânın birlikte ele alınması, kaynakların ekonomiye kazandırılması, tarihi, doğal, kültürel ve çevresel değerlerin korunmasının esas alındığı bir yaklaşıma ilişkin kuralların belirlenmesi ve bunların çevre düzeni planı ve bölge planı ile ilişkisinin kurulması gerekmektedir.

"Kentleşme Şurasında "Türkiye'de mekânsal planlama pratiğinin değişmesi gerektiği, hemen tüm paydaşların ortak görüşüdür ve bu ortak paydaya uzun yılların birikimi ile ulaşılmıştır" saptaması yapılmıştır." (Özdemir vd., 2009:11).

Planlama yalnızca belirli bir arazi parçasının kullanımını düzenleyen bir arazi kullanım planlaması olmamalı, aynı zamanda üzerinde yaşayanların doğal çevre ile uyumunu da esas almalıdır. Mekânsal planlama yapılmalı ki doğrudan ve dolaylı biçimde mekân boyutu içeren tüm bilgi, işlev, program ve projeleri eşgüdümleyen, mekânsal gelişme planları, tasarım rehberleri, imar ve bina yönetmeliği gibi araçları da kapsayan planlama olmalıdır (Sancar vd., 2015).

Köy Kanunu ile ilk kez köye "tüzel kişilik" verilerek, köy resmen en alt yönetim birimi olarak tanımlanmış ve seçimle belirlenecek muhtar ile ihtiyar heyetine yasanın içerdiği yönetim ve imar işlerinin tümünü uygulamak için geniş bir yetki verilmiştir. Böylece

köyün, yerel anlamda en alt idari birimi olarak kendi kendini yöneten ve "imarını sağlayan" bir yerleşme birimi olması hedeflenmiştir. 6360 SK ile köy tüzel kişiliğinin kaldırılması, bu anlamda yerelin katılım desteğinin, yerinden yönetim anlayışının merkezileşmesine sebep olmuştur. Bu anlamda özellikle kırsal mahalle yerleşik alanlarında yerelin katılımını sağlayacak kırsal mahalle heyetinin/kurulunun; kadın, erkek, genç gibi ekiplerin temsiliyetinin oluşturulacağı bir yapıya gereksinim bulunmaktadır.

Kent merkezli yaklaşım, kırsal alanların ekolojik, ekonomik ve toplumsal değişimini düzensiz ve kendiliğinden bir sürece bırakmakla kalmamakta, aynı zamanda kentsel alanlar için de sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle, kırsal alanların ülke/ bölge/ alt bölge mekânının bütüncül işleyiş ile ele alınması; hem kentsel sorunların, hem kırsal refahın hem de doğal kaynak ve değerlerin sürdürülebilir kullanımı/ yönetimi açısından çok önemlidir. Bu noktada kırsal alanda kültür deseninde değişim, toplumsal yapıda kır- kent eşitsizliği, kentsel alanlarda asgari yaşam standardının yakalanamaması gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

5543 Sayılı İskân Kanununun 6. maddesinin d fıkrasında "…çevrenin iklimine, sosyal ve ekonomik şartlarına… uygun yerleşim modelleri… araştırılmalıdır" ifadesi ile, kapalı bir biçimde de olsa planlamada yerel duyarlılık geliştirilmesinin beklendiği ifade edilmektedir (R.G., 2006). Planlı ve sağlıklı bir gelişmenin şartı kentsel ve kırsal mekân kurgusunun bütüncül planlama yaklaşımı içinde yerel özellikleriyle, değerleriyle birlikte ele alınmasıdır. Bu doğrultuda, kırsal gereksinimleri dışında kentin bir aktarım alanı olarak ele alınması planlamanın teknik bilimsel ilkelerine aykırıdır.

Tüm planlama ölçeklerinde/ kademelerinde kırsal alanların ekolojik işlevi önemlidir ve ekolojik sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kırsal alanların korunması, kullanılması ve geliştirilmesi tüm plan kademelerinin sorumluluğundadır. Bu nedenle korunan ve korunması gereken alanların (sakıncalı alanlar dahil) insan kaynaklı baskıya duyarlılık bilgisi/ haritaları, her kademede planlamaya altlık oluşturacak olan mevcut durum haritaları ile bütünleştirilmiştir. Tez kapsamında da kırsal alanın kaynak değerlerinin korunması esas amaçtır. Bunun için ikinci konut ve/veya diğer kullanımların yer seçiminde varlık değerlerin önceliklendirilmesi, özellikle DKB gibi dağınık bir yerleşim deseni gösteren kırsallarda yerleşelebilirlik analizi esas alınarak yerele özgü kırsal mahalle yerleşik alanının belirlenmesi gerekmektedir. Bu sayede kırsalın potansiyelleri, varlık değerleri; parçalanmadan, işlevsel değişikliğe uğramadan, yapılaşma baskısı olmadan, yerel değerlerini dikkate alan bir koruma anlayışıyla sürdürebilir bir yaklaşımla korunması gerekir.

Büyükşehir belediyesi sınırlarında olan kırsal mahalleler ile BŞB statüsünde olmayan belediye ve mücavir alan sınırları dışında kalan köy ve mezraların yerleşik alanı; kırsal mahalle/köy sınırlarında var olan cami, köy konağı gibi ortak yapıları ve mevzuat

hükümlerine uygun olarak inşa edilmiş yapıların toplu olarak bulunduğu yerlerde mevcut binaların dikkate alınacağı esasına bağlanmaktadır. Özellikle son 10lu yıllarda sağlık ve eğitim politikalarının farklılaşması kırsal mahalle/köy alanlarında bu ortak kullanım alanlarının giderek azalmasına neden olmuştur. Bu gibi ortak kullanım alanlarının taşımalı sistemle hizmet veriliyor olması, mevcutta var olan bu gibi kamusal alanların kırsal mahalle ve köy idari sınırları içerisinde, farklı kamusal kullanımlara konu olabilecektir. Bu nedenle sağlık, eğitim gibi ortak kullanım alanları işlevsiz kalmış olsa da sınır tanımlamada yine rol almalıdır.

Çalışma kapsamında kırsal mahalle yerleşik alan belirlenmesinde kullanılan her bir faktörün yerleşmenin coğrafi tipolojisine bağlı olarak (vadi, yamaç, sırt gibi) sınır belirlemede farklı etkileri olacaktır. Her birinin kısıtlılıkları ve yer seçimleri bu sınırı belirlemede etkili olacaktır.

Özellikle kırsal mahalle ölçeğinde karar üreten 1/25000 ölçekli nazım imar planlarının plan kararları ve plan notları kırsalın varlık değerlerini dikkate almalı, üst ölçek politikalarını yansıtır olmalı ve sınır tanımlamada belirleyici rol almalıdır. Öncelikli olarak kırsal mahalle sınırlarında var olan yapı envanterinin kullanım amaçlarına bağlı olarak çıkarılması gerekmektedir. Kırsal mahallede mevcut yapıların, parsel içerisindeki konumu ve parsel büyüklüğü çok iyi analiz edilerek tarım toprağının korunmasına yönelik tehdit unsurları ortadan kaldırılmalıdır.

Kırsal alanların "Arazi Toplulaştırma Uygulama Yönetmeliğinde" belirtildiği üzere, doğal ve yapay etkilerle bozulmasını ve parçalanmasını önlemek, parçalanmış arazilerde ise doğal özellikleri, kullanım bütünlüğü ve mülkiyet hakları gözetilerek sınır tanımlamasının yapılması gerekir. Özellikle mülkiyetin daha çok parçalanmasına izin vermeden ekonomik, ekolojik ve toplumsal yönden daha işlevsel kullanılması esas olacak kararların üretilmesi gerekir. Kırsal mahalle yerleşik alan sınırlarının bu hassasiyette belirlenmesi, aynı zamanda kırsal mahalle yerleşik alan sınırı dışında kalan parsellerin parçalanmasının önüne geçilmesi söz konusu olacaktır. Kırsal-mahalle yerleşik alanı dışında kalan parsellerin parçalanmadan çok toplulaştırılarak yeni parsellerin oluşturulması ve bu parsellerin arazi özellikleri ve alanı değerlendirilerek ekonomik, ekolojik kullanım şekillerinin belirlenmesi ve arazi gelişimi hizmetlerinin sağlanması amaçlanmalıdır.

DKB dağınık yerleşme özelliği dikkate alındığında mekânsal istatistiklerde özellikle nokta deseni analizinde konutların (noktaların) dağılımının rastgele/rastlantısal olmadığı, kümelenmenin olduğu, bu kümelenmenin aynı idari sınır içerisinde birden fazla bölgede olmasının mümkün olduğu görülmektedir. Bu kümelenmeyi yönlendiren unsurların, topoğrafik kısıtlılıklar, mülkiyet deseni ve yol kurgusunun olduğunu söylemek mümkündür. Kümelenmelerin büyüklüklerinin yine coğrafi tipolojinin sunduklarıyla ilişkili olarak irili-ufaklı olması mümkün gözükmektedir. Kümelenmelerin farklı büyüklükte ve dağınık

olmasının yanı sıra komşu idari sınırlardaki kümelenmelerde dikkate alındığında, kırsalın genelinde birbirine yakın ve konsantre bir doku oluşumu söz konusudur. Bu dağınık / parçalı kümelenmelerin de yine coğrafi tipoloji ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.

Kırsal-mahalle yerleşik alan belirlenmesinde eşik analizi ile ekolojik hassasiyeti olan alanlar ağırlıklandırılarak yerleşime uygun alanların belirlenmesi sonucunda, farklı dönemlerde kaçak olarak yapılan yapılar, bir kümelenme deseni vermiş ve yerleşilebilir alan sınırında bulunsa da, yerleşik alan sınırı dışında tutulmuştur. Tarım arazilerinin korunmasına yönelik olarak kırsal mahallelerde mevcut yapıların, minimum ve maksimum parsel büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu da sınırlandırılması getirilmiş ve yine bu büyüklükler dışında kümelenme deseni görülse bile, yerleşik alan sınırı dışında tutulmuştur. Bahse konu konut kümelerinin risk eşiklerinin neler olduğu incelenmeli ve bu alanlarda risk önlemleri alınıp alınamayacağı sorgulanmalıdır. Bu gibi kırsal-mahalle yerleşik alan sınırı dışında kalan kırsal alan için Büyükşehir yasasıyla yapılması zorunlu hale getirilen ve ilçe düzeyinde (farklı alt bölge düzeyinde de olabilir) yapılan 1/25000 ölçekli hazırlanan, yani kırsala yönelik kararların alındığı Nazım İmar Planının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu gibi alanlara yönelik koruma-kullanma kararlarının bu ölçekte varlık değerlerini dikkate alan bir yaklaşımla sağlanıyor olması gerekir. Buna ilaveten kırsal mahalle yerleşik alan sınırı dışında kalan konut kümelerine çözüm getirilmesi noktasında yerleşik alan dışı yapılanmayı yönlendiren çalışmaların da yapılması gerekmektedir.

Kırsal mahalle yerleşik alan sınırı belirlenmesinde yukarıda belirtilen gerekçeler ve mevcut mevzuatı referans alan değerlendirmeler sonucunda, konut kümelerine uygulanan KNN yöntemi doğrultusunda belirlenmiştir. Bu yöntemle kümelenmelerin dağınıklık ölçütü sorgulanmıştır. DKB gibi dağınık yerleşme deseni gösteren aynı coğrafik tipolojiye sahip yerleşimlerde aynı dağınıklık ölçütlerine rastlansa da farklı dağınıklık ölçütlerinin de görülebileceği tespit edilmiştir. Buna ilaveten, kırsalda mahalle idari sınırları içerisinde ana yol istikametinde bulunan yerleşimlerde aynı mahalle idari sınırı içerisinde farklılaşan kümelenmelere (sanayi, ticaret, turistik tesis vb) rastlanabileceği görülmüş ve kırsal karakterden farklı kümelenme ve mülkiyet büyüklüğü gösteren kümelerin kırsal mahalle yerleşik alan sınırı dışında tutulması gerekliği görülmüştür. Yapılan çalışma göstermektedir ki bir mahalle idari sınırı içerisinde iki ya da daha fazla sayıda parçalı kırsal mahalle yerleşik alan sınırı bulunabilir. Bu durum BŞB olmayan yerlerde, bir köyün içerisinde birden fazla mahalle (aşağı köy, yukarı köy vb.) olması durumu ile de açıklanabilir. Yapılan çalışmada, mahallenin idari sınırları belirlenirken topoğrafyanın dikkate alındığı ancak yerleşimin coğrafi tipolojilerinin bazı mahallelerde gözardı edildiği görülmüştür. Bu sebeple, yerleşik alan sınırındaki parçalanma bir coğrafik tipolojinin

topoğrafya kısıtlayıcıları ile parçalanmasından kaynaklanabileceği gibi bir mahalle idari sınırı içerisinde birden fazla coğrafik yerleşim tipolojisinin bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Bu durum DKB bölgesi gibi coğrafik karakterin yerleşimin şekillenmesinde temel belirleyici olduğu BŞB sınırları içerisinde, mahalle idari sınırı tanımlamasında ve kırsal mahalle yerleşik alan sınırının belirlenmesinde coğrafik yerleşim tipolojilerinin dikkate alınması gerekliliğini desteklemektedir.

DKB bölgesinde mülkiyetin parçalanmış yapısı ekonomik ve ekolojik açıdan sürdürülebilir ve verimli toprak kullanımının önünde engel teşkil etmektedir. Mevcut mevzuatlarla getirilmeye çalışılan sınırlamalarla her ne kadar sınırlayıcı parsel büyüklükleri ile kırsal alandaki düzensiz yapılaşmanın denetimi sağlanmak istense de yerele özgü kriterler ile belirli sınırlamalar getirilmediğinden, getirilen kısıtlar parçalanmanın önlenmesinin önünde yetersiz kalmaktadır. Konut kümelerine uygulanan

KNN yöntemiyle, coğrafik tipolojilerine göre ayrılmış yerleşimlerin dağınıklık ölçütlerinin sorgulanmasının yanında, parçalanmış mülkiyet yapısına sahip yerleşimlerde parçalanmayı sınırlayan parsel büyüklükleri tanımlanmıştır. Getirilen parsel büyüklük sınırlamalarının tamamen olmasa da mevcut mevzuatla örtüşen kısıtlılıklarının olduğu görülmüştür. Her ne kadar tanımlanan parsel büyüklükleri kısmen mevzuatla örtüşen büyüklükler olsa da, getirilen kısıtlamalarda konut kümelerinin kümelenme tipolojileri (yol veya sırt boyunca doğrusal gibi) ve geleneksel arazi kullanım alışkanlıkları gibi yerelin yerleşim deseninden referans alan parsel genişlik ve derinliklerinin tanımlanması gerekmektedir. Parsel derinliği ve genişliği ile tanımlanan, yereli referans alan parsel büyüklükleri konutların kümeleniş biçimleri ve arazi kısıtlayıcılarına bağlı yayılım deseni göstereceğinden her bir coğrafik tipoloji üzerinden analiz edilmelidir.

"Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği"nde, köy yerleşik alanı belirlenirken köyün en dışından geçen mevcut binaların en dışta olanlarının dış kenarlarından geçirilen çizginin içinde kalan alanın esas alınacağı belirtilmektedir. Kırsal mahalle yerleşik alan sınırı tanımlaması yapılırken, sınırın içinde kalabilecek şartlara uygun konutların mülkiyet sınırı dikkate alınmıştır. Bir kısmı yerleşime uygun bir kısmı yerleşime uygun olmayan alanda bulunan mülkiyetlerde farklı yapılaşma koşullarının getirilmesi gerekmektedir.

Yönetmeliğin mahalle idari sınırları içerindeki uygulaması ile, çalışma kapsamında belirlenen kırsal mahalle yerleşik alan sınırları karşılaştırıldığında, yerleşime uygun olmayan/riskli alanların mevzuata göre belirlenmiş sınırın içerisinde kaldığı ve risk teşkil ettiği görülmüştür. Kırsal mahalle yerleşik alan sınırı belirlenirken tanımlanan yerleşime uygun mülkiyet sınırının dışında kalan çok büyük parsellerin de köy yerleşik alan sınırının içinde kalarak aykırılık teşkil ettiği görülmüştür. Yönetmeliğe göre belirlenen sınırın geometrik olması sebebi ile topoğrafyanın organik yapısına aykırı bir sınır tanımı olduğu görülmüştür.

Yapılan çalışma sonucunda coğrafi tipolojilerine göre ayrılmış kırsal mahalle yerleşimlerinin aynı tipoloji içerisinde benzer ya da farklı özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yamaç/etek yerleşimlerinde mülkiyetin genel olarak düzenli dağılım gösterdiği görülmektedir. Fakat konut kümelerinin yamaca paralel yollar boyunca doğrusal kümelenme gösterebileceği gibi dağınık kümelenme gösterebileceği de görülmüştür. Yine kamusal alanın hem parçalı hem de tek merkezli olabileceği görülmüştür. Eteğin yükseldiği sırt boyunca doğrusal kümelenmeye sahip olmayan yamaç yerleşimlerinin dağınık kümelenme tipolojisine sahip olduğu görülmüş ve KNN analizi sonucunda elde edilen bulgularda dağınıklık ölçütü karşılaştırmasında, en dağınık kırsal mahalleye yamaç yerleşim tipolojisinde rastlanmıştır. Yamaç yerleşim tipolojisine sahip farklı mahalleler arasındaki dağınık ölçütünde, farklılaşmaların olabileceği tespit edilmiştir.

Sırt/dağ yerleşimlerinde mülkiyetin hem düzenli hem düzensiz dağılım gösterebileceği görülmektedir. Fakat konut kümelerinin sırt boyunca seyreden doğrusal kümelenme tipolojisine sahip olduğu görülmüştür. Yine kamusal alanın hem parçalı hem de tek merkezli olabileceği görülmüştür. KNN analizi sonucunda elde edilen bulgularda dağınıklık ölçütünün sırt yerleşimleri arasında farklılaşmadığı görülmüştür.

Vadi yerleşimlerinde mülkiyetin hem genel olarak düzensiz dağılım gösterebileceği görülmektedir. Fakat konut kümelerinin vadi tabanı ve yamaçlarına yayılmış dağınık bir kümelenme tipolojisine sahip olduğu görülmüştür. Yine kamusal alanın hem parçalı hem de tek merkezli olabileceği görülmüştür. KNN analizi sonucunda elde edilen bulgularda dağınıklık ölçütü karşılaştırmasında, en sıkışık kırsal mahalleye vadi yerleşim tipolojisinde rastlanmıştır. Vadi yerleşim tipolojisine farklı mahalleler arasındaki dağınık ölçütünde, farklılaşmaların olabileceği tespit edilmiştir.

Üç yerleşim tipolojinden elde edilen sonuçlarda vadi yerleşimlerinin kümelenme ve mülkiyet düzeni açısından benzer karakter sergilediği diğer yerleşimlerde farklılıklara rastlandığı görülmüş ve kamusal ortak alanın merkezileşmesinde coğrafi yerleşim tipinin belirleyici olmadığı görülmüştür.

Kaynaklar

Canpolat, H., (2010). İl Düzeyinde Stratejik Planlama ve Sivas İli Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Maliye, 159, 1-20.

Chandel, A. S., (2013). A Geographical Study of Rural Settlement Types and Factors Affecting The Rural Settlements in Bilaspur District (Himachal Pradesh), International Indexed and Refereed Research Journal, IV,42.

Clark, P. J. ve Evans, F.C., (1954). Ecology Society of America (ESA), Nearest neighbor as a measure of spatialrelationship, 445-453.

Çamur, K.C., (2002). Köy Yönetimi ve Mekânsal Planlama: Köy Yapısının Sürdürülebilirliği, Amme İdaresi, 35 (4), 83-102.

Erdem, M., (2012). Kırsal Yerleşim Peyzaj Kimlik Özelliklerinin Tespiti, Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Değerlendirme Matrisi Önerisi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul.

Ertürk, Z. ve Sümerkan, R., (1987). Doğu Karadeniz Geleneksel Mimarisinin Plan Tipolojileri ve Yapı Karakteristikleri Araştırma Raporu, KTÜ Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Yayını, Proje Kod No: 86.112.002.1, Trabzon.

Kamiloğlu, S., (2009). Kırsal Alanda Kamu Hizmeti (Eğitim ve Sağlık) Yer Seçimi Ölçütleri, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Kaptan, H., (1978). Doğu Karadeniz Kırsal Alan Yerleşim Düzeni ve Tarımsal Üretim İlişkileri, Doçentlik Tezi, İDMMA Mimarlık Bölümü, İstanbul.

Koday, S., (2003). Doğu Karadeniz Bölümünde Yerleşmenin Coğrafyasından Kaynaklanan Sorunlar, Doğu Karadeniz Bölgesinde Kırsal Alanda Ulaşım, Yerleşim Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu, (s. 201-215), Trabzon.

Onay, F., (2016). Assesıng The Adequacy Of Urban Green Spaces In Proposed Plannıng Decısıons Usıng GIS, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Öğdül, H., (2002). Kırsal Alanlara Yeni Yaklaşımlar, Planlama, 1, 45-50.

Özen, H., Başar, M.E., Beyazlı, D., Engin, N., Şahin, F., Koç, İ., Keleş, İ., Erdoğan, A., 2015. İDA 4.3. Yerel Koşullara Uygun Ev Planları Üretilmesi ve Tasarım El Kitabının Hazırlanması, Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması: Bir Model Önerisi (TÜBİTAK-KAMAG 1007 Proje no. 108G173, 108G187).

Özdemir, S. vd., (2009). Mekânsal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma Komisyon Raporu, Kentleşme Şurası, Cilt 1, (s. 1-116). BİB, Ankara.

Reis, S., Sancar, C., Nişancı, R., Atasoy, M., Yalçın, A., Bayrak, T. ve Ekercin, S., (2008). Sürdürülebilir Yerleşim Alanlarının Coğrafi Bilgi Sistemi ile Belirlenmesi: Rize İli Örneği, II. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (UZAL-CBS) Sempozyumu Bildiri Kitabı.

Sancar, C., (2000). Kentsel Gelişim Alanlarının Saptanması ve Planlanmasında GIS ve Ekoloji Ekonomi Duyarlı Planlama Modeli, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Sancar, C., Çiftçi Ulusoy, Ç., Serdaroğlu Sağ, N., Aydemir, S., Öksüz, A.M., Beyazlı, D., Türk, E., Erdoğan, A., Erdem, R., Çıbıkdiken, A.O., Eren, F., Bülbül, Ş., Sulak, B., Özlü, S., Duran, M., Dedeoğlu, S., Sağ, M.A., Levend, S., Akseki, H., Bozdağ, A., Dedeoğlu, M., Örnek, M.N., Çevik, H.H. ve Osmanlı, N., 2015. İDA 4.1 Kırsal Yerleşme Planlaması sonuç raporu Cilt 1 (s. 1-449). A.M. Öksüz, R. Erdem ve M.Ç. Meşhur (Yön.), Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması: Bir Model Önerisi (TÜBİTAK-KAMAG 1007 Proje no. 108G173, 108G187).

T.C. Resmî Gazete, 1924. 442 Sayılı Köy Kanunu. (68), 07.04.1924.

T.C. Resmî Gazete, 1987. Köy Yerleşme Alanı Uygulama Yönetmeliği. (19550), 20.08.1987.

T.C. Resmî Gazete, 2006. 5543 Sayılı İskân Kanunu. (26301), 26.09.2006.

T.C. Resmî Gazete, 2014. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (29030), 14.06.2014.

URL-1 http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30726 Haber Bültenleri, İstatistiklerle Aile, 8 Mayıs 2019.

URL-2 http://www.mevzuat.gov.tr Kanunlar, 442 Sayılı Köy Kanunu, 10 Mayıs 2017.

Zaman, M., (2003). Bulut, İ., Doğu Karadeniz Kıyı Kesiminde Kırsal Yerleşmelerin Dağılımında Coğrafi Faktörlerin Etkisi, Doğu Karadeniz Bölgesinde Kırsal Alanda Ulaşım Yerleşim Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu, (s. 216- 231), Trabzon.

Zengin, O., (2014). Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi, Ankara Barosu, 2, 103-115.

Kent-Kır Arasındaki Fonksiyonel ve Mekânsal Bağlantıların Yeniden Şekillenmesi ve Planlama: İzmir Küçük Menderes Havzası Örneği[1]

Prof. Dr. Tanyel Özelçi Eceral

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Prof. Dr. Emine Yetişkul Şenbil

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge planlama Bölümü

Arş Gör. Fahriye Yavaşoğlu

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Günümüzde kent ile kır arasındaki fonksiyonel ve mekânsal bağlantıların yeniden şekillenmesi; nüfus yerleşim ilişkisi, merkezi yerler tüketim/üretim ilişkisi, erişilebilirlik etkileri, kent/kır yaşam biçimlerindeki dönüşüm, yerel ekonomik girişimler gibi süreçler ile ilişkilendirilmektedir. İzmir kent bölgesinde, yerel ve kent bölge ölçeğinde, kırsal alanlarla birlikte ele alınan planlama ve kırsal kalkınma politikaları, kırsal üretim sistemi ile mekânsal dönüşüm süreçlerini etkilemektedir. Bu çerçevede bildiride, İzmir'e özgü sorun ve potansiyellerin ortaya çıkardığı gereksinimler doğrultusunda yerel yönetim tarafından ele alınan havza stratejileri, tarımsal yerleşme stratejileri gibi özgün ve tematik planlama mekanizmaları ile yerel yönetimin küçük üretici kooperatiflerin

[1] Bu çalışma (117K824 kodlu ana proje ile 117K818 ve 117K825 kodlu alt projelerden oluşan) İzmir Örneği ile Türkiye'de Değişen Yerleşme Örüntüsünün Yorumlanması başlıklı TÜBİTAK 1003 Projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

üretimini desteklediği kırsal kalkınma modeli bir arada değerlendirilmektedir. Küçük Menderes Havzası'nda yer alan Tire, Ödemiş, Kiraz, Bayındır gibi ilçelerdeki küçük üretici kooperatifleri, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimleri ve ilçe belediyeleri ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda, İzmir Küçük Menderes Havzası ile İzmir Metropoliten Kenti arasındaki fonksiyonel ve mekânsal bağlantıların yeniden şekillenmesi süreci tartışılmaktadır. Sonuç olarak, küçük üreticileri bir çatı altında toplayan kooperatiflerin gelişmesinin, yerel ve bölgesel kalkınma açısından önemli olduğu, yerel yönetimlerce yere özgü sorun ve potansiyellerin ortaya çıkardığı gereksinmeler doğrultusunda ele alınan özgün ve tematik planlama süreçlerinin uygulama süreçleri ile birlikte tasarlanmasının etkin sonuçlar doğurduğu ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Kent/Kır, Kooperatif, Planlama, Yerel yönetim

Reconfiguration of the Functional and Spatial Relations Between Urban-Rural and Planning: The Case of Izmir

Abstract

Recently, reconfiguration of the functional and spatial relations between urban-rural is related to the processes such as; relations between population and settlements, central places' production/consumption relations, accessibility effects, transformation of the urban/rural lifestyles, development of the local economic enterprises etc. In İzmir metropolitan region, spatial planning policies considering the rural areas handled together with the rural development policies performed in both the local and regional levels are affecting the rural production system and the spatial transformation processes. In this study, fundamental and thematic planning mechanisms such as, basin based regional planning strategies, agricultural land use and settlement planning strategies and rural development model which sustain small agricultural producers under the cooperative intiatives, developed by the local authority are evaluated together. In-depth interviews had been conducted with the related units of İzmir Metropolitan Municipality and the district municipalities and also with the small agricultural producers cooperatives in the districts of Küçük Menderes Basin such as, Tire, Ödemiş, Kiraz and Bayındır. Through the data recieved from the survey and from the evaluation of the related documents, the reconfiguration process of functional and spatial relations between İzmir metropolitan region and Küçük Menderes Basin region is discussed. As a conclusion, the importance of the development of cooperatives which gather the small producers under an umbrella for local and regional development and the favourable impacts of designing the problem and potential based original and thematic planning processes together with local practices are emphasized.

Keywords: Cooperative, İzmir, Planning, Urban/Rural, Municipality

1. Giriş

Son dönemde, kent ve kırın değişen anlamları, kent-kır kademelenmesi ilişkileri, kent ve kırın birlikte çalışan ve birbirini kuvvetlendiren sistemler olarak ele alınmasını sağlayan etkileşimler ile karşılıklı bağımlılıkları vurgulayan yeni kavramsal ve metodolojik yaklaşımlar ilgili yazında geniş yer almaktadır. Bu kuramsal tartışmalar; nüfus yerleşim ilişkisi, merkezi yerler tüketim/üretim ilişkisi, erişilebilirlik etkileri; kent/kır yaşam biçimlerindeki dönüşüm, yerel ekonomik girişimler gibi konularda yeni araştırma alanları açmaktadır (Copus 2013; Woods and Heley, 2017). Bu makalede, İzmir kent bölgesinde, kırsal alanları etkileyen ve kırsal alanlarla birlikte ele alınan planlama politikaları ile kırsaldaki yerel ekonomik girişimler, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kırsal kalkınma ve mekânsal planlama politikaları ve yerel üretim sistemi arasındaki ilişki ve bu ilişkinin odaklarından birisi olarak kooperatifler çerçevesinde ele alınmaktadır.

Yerleşme örüntüleri karmaşık sistemlerdir (Wohl, 2018). Kentsel ve bölgesel sistemin gıda dağıtım ağları, enerji ağları, ulaşım güzergâhları gibi bileşenleri dinamiktir ve birbirleriyle ilişkilidir (Lazzarini, 2018). Bu bileşenlerden birisine yapılan bir müdahale diğerlerini etkileyebilir ve sistemik bir değişim yaratabilir. Sürdürülebilir bir gelişme için bu bağlantıları dikkate alan çözümler tasarlamak önem taşımaktadır. Bölgelerin, kentlerin, karmaşık sistemler olarak sürekli yeni bir düzen yaratarak dönüşmesi çerçevesinde doğrusal planlama modelleri günümüzde yetersiz kalmaktadır. Buna karşılık, bir altyapı yatırımı, bir yerel ortaklık, bir ekonomik girişim, vb. değişimi dönüşümü başlatmada bir plandan daha güçlü ve önemli olabilmektedir.

Kentsel/bölgesel bir yerleşme örüntüsünde mekânsal bağlantıların belirleyici itici güçleri olarak yerel avantajlar, ağlar, yer olmaya dayalı kimlik unsurları, altyapı, yerel girişimler (kooperatifler), yönetişim aktörleri vb. çok sayıda ekonomik, sosyal, fiziksel ilişkisel faktörden söz etmek mümkündür. 6360 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile yerel yönetimlere kırsal çevrenin ekonomik faaliyetlerine ilişkin yetki ve sorumluluk alanı açılmıştır. Bu gelişme ile birlikte İzmir Büyükşehir Belediyesi de kırsalda üretimin teşvik edilmesi, istihdam olanaklarının geliştirilmesi, kırsal nüfusun kentlere göçünün önlenmesi ve kırsalın ekonomik yapısının geliştirilmesi hedefleri ile bir kırsal kalkınma modeli oluşturmaya başlamıştır (Uysal, 2018). Bununla birlikte mekânsal planlama politikalarında da hedefler ve yeni ihtiyaçlar doğrultusunda özgün ve tematik planlama mekanizmaları geliştirmiştir (Eceral, 2018). İzmir Büyükşehir Belediyesi, kırsal kalkınma modeli çerçevesinde, bir taraftan alım garantili üretim sözleşmeleri, ortak projeler ve yeni pazar ilişkileri gibi araçlar ile kırsal kalkınma kooperatiflerinin üretiminin arttırılması ve kent bölge ölçeğinde üretim tüketim ilişkilerinin geliştirilmesi için müdahaleler gerçekleştirirken, diğer taraftan da kırsal üretim sisteminin bütünleşmiş hale getirilmesi için kırsal alanların yollarında iyileştirme, bu yolların ana ulaşım güzergâhlarına

bağlanması gibi altyapıya yönelik çalışmaları da gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte merkezi yönetimin bölgedeki Torbalı, Bayındır, Kiraz Bölünmüş Yolu projesi, yine yerel ve merkezi yönetimin işbirliği ile bir toplu taşım güzergâhı olarak İZBAN'ın İzmir kent bölgesini kuzeyden güneye bağlaması (Şenbil ve Eceral, 2018) da kent ile kır arasında mekânsal ve fonksiyonel bağlantıların yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur.

Bu çalışma çerçevesinde, İzmir İli örneğinde kent kır arasında mekânsal ve fonksiyonel bağlantıların yeniden şekillenmesinde etkili bir unsur olarak kırsal çevrede yerel kalkınma kooperatifleri ve yerel yönetimle ilişkileri, merkez dışından bakış ile Küçük Menderes Havzası örneğinde incelenmektedir. Yerel girişimler olarak kooperatifler, ekonomik, kültürel ve/veya toplumsal olmak üzere çeşitli bağlara sahip gruplar tarafından kurulan hizmet kuruluşları ve ticari şirketlerdir(Flanigan ve Sutherland, 2016). Yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmaya dönük işbirliği, kurumsallaşmanın sağlanması, sosyal sermayenin geliştirilmesi gibi konularda son dönemde dikkat çekici olmaya başlayan örgütlenmelerdir (Wynee, 2017). İzmir'de yer alan kırsal kalkınma kooperatifleri de son dönemde üretim, satış, örgütlenme çerçevesinde önemli gelişmeler.

2. Yöntem ve Metodoloji

İzmir İli sınırları içinde doğan ve sonlanan Küçük Menderes Nehrinin oluşturduğu Küçük Menderes Havzası, Aydın ve Manisa İlleri arasında verimli tarım topraklarını içerisinde barındıran bir konumda yer almaktadır. Kuzeyinde Bozdağlar, güneyinde ise Aydın Dağları ile çevrelenen ve içerisinde Küçük Menderes Ovası'nı barındıran bir alanı kapsamaktadır. Çok sayıda üretici kooperatifi yer alan Küçük Menderes Havzası, tarımsal ürün çeşitliliği, hayvancılık olanakları ve gıda sanayisi ile İzmir Bölgesinde ve Türkiye'de önemli bir yere sahiptir(İZKA, 2015). Küçük Menderes Havzası'nı oluşturan ilçelerden Beydağ, Kiraz, Bayındır, Ödemiş Tire ve Selçuk, İzmir'in diğer ilçeleri ile karşılaştırıldığında kentsel işlev endeksi ve nüfus yoğunluğu endeksi (Sarı vd., 2019) en düşük olan ilçeler arasında yer almaktadır (Tablo 1). Bölgede yer alan ilçe merkezlerinde kentsel gelişmeler de yaşanmakta, verimli tarım alanlarının korunması ile kentsel ve endüstriyel gelişme çelişkisi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017).

Tablo 1: İzmir İlçeleri Kentsel İşlev ve Nüfus Yoğunluğu Endeksi (Kaynak: Sarı vd., 2019)

İlçe	*Kentsel İşlev Endeksi*	*2014 Yılı Nüfusu*	*Nüfus Yoğunluğu Endeksi*
Kınık	-0,03	28.072	23,20
Beydağ	**0,01**	**12.457**	**0,00**
Kiraz	**0,01**	**43.971**	**12,54**
Bayındır	**0,03**	**40.310**	**0,00**
Bergama	0,07	101.813	27,02
Ödemiş	**0,07**	**129.407**	**43,98**
Tire	**0,11**	**81.315**	**41,18**
Menemen	0,12	148.662	69,48
Selçuk	**0,12**	**35.281**	**16,75**
Torbalı	**0,12**	**150.127**	**72,45**
Buca	0,16	461.761	97,36
Karabağlar	0,16	473.741	97,83
Menderes	**0,16**	**81.297**	**45,85**
Seferihisar	0,18	35.960	29,95
Dikili	0,19	41.999	15,57
Kemalpaşa	0,20	99.626	58,05
Aliağa	0,21	83.366	70,04
Urla	0,22	59.166	34,46
Karaburun	0,23	9.456	0,00
Bornova	0,24	431.149	98,21
Foça	0,26	30.002	36,81
Bayraklı	0,27	310.765	99,91
Gaziemir	0,32	130.870	98,67
Çiğli	0,33	176.864	98,15
Konak	0,33	380.295	99,90
Karşıyaka	0,41	325.717	97,28
Çeşme	0,42	39.243	38,42
Güzelbahçe	0,42	28.470	86,44
Balçova	0,45	77.311	99,66
Narlıdere	0,51	64.599	98,21

Küçük Menderes Havzası'nda ilçelere göre yer alan tarımsal kalkınma kooperatifleri incelendiğinde (Tablo 2) ortak sayısı en fazla olan kooperatiflerin sırasıyla Ödemiş, Kiraz, Tire ve Bayındır İlçelerinde yer aldığı görülmektedir. Havza bütününde yer alan kırsal kalkınma kooperatiflerinin temel üretim konusu ise süt ve süt ürünleri, fidan ve süs bitkileri ile sebze, meyve, bal ve zeytinyağı gibi tarımsal gıda ürünleridir.

Tablo 2: Küçük Menderes Havzası'nda İlçelere Göre Yer Alan Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri (Kaynak: İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2019)

İlçe	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı
Ödemiş	**19**	**3.949**
Kiraz	**11**	**3.566**
Tire	**9**	**2.577**
Bayındır	**8**	**1.079**
Menderes	8	511
Torbalı	6	658
Selçuk	3	64
Beydağ	1	18
TOPLAM	**65**	**12.422**

Tarımsal ve kırsal yapıları ile kooperatifçilik açısından gelişmiş Bayındır, Kiraz, Ödemiş ve Tire İlçeleri ve bu ilçelerde yer alan, ortak sayıları, tarihsel geçmişleri, İzmir Büyükşehir Belediyesi ile olan ilişkileri çerçevesinde öne çıkan, "Tire Süt Mahsulleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi", Ödemiş "Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi", "Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi" ve "Kiraz İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi" çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Alan araştırması, 16-19 Aralık 2018 tarihleri arasında, 15-16 Şubat 2019 tarihleri arasında ve 19 Temmuz-01 Ağustos 2019 tarihleri arasında olmak üzere üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, örneklem kooperatiflerin başkanları ve kooperatiflerin yer aldığı ilçelerin belediye başkanları ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Merkez dışından sorumlu birimler olan Tarımsal Destek Daire Başkanlığı ve İşletme, İştirakler ve Yerel Hizmetler Daire Başkanlığı ile imar planlama ile ilgili birimlerle görüşülmüştür. Alan araştırmasının üçüncü aşamasında ise, İzmir İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir Tarım Grubu gibi İzmir'e merkez dışından bakışta etkili olan diğer aktörler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Kooperatiflerle yapılan görüşmelerde; kooperatifin tarihsel gelişim süreci, örgütlenmesi, üretim kapasitesi, üretici yapısı, üretim örgütlenmesi, tedarik/satış/pazarlama ilişkileri, Büyükşehir belediyesi, diğer belediyeler, diğer kooperatifler ve kurumlarla ilişkilere ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Belediye başkanları ile yapılan görüşmelerde; ilçeye ilişkin yerel özellikler, göç, sosyal ve ekonomik yapı, merkezi yerler üretim-tüketim art bölge ilişkileri, ulaşım, altyapı ilişkileri (köyler, komşu ilçeler, havza, İzmir merkez), kentin mekânsal ve ekonomik gelişimine ilişkin ortak planlama süreçleri, kurumlar ve planlar arası etkileşim konularında değerlendirmeler yapılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi birimleri ile yapılan görüşmelerde, belediyenin planlama süreçleri, kırsal kalkınmaya yönelik girişimleri, kooperatiflerle ilişkilerine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla yapılan görüşmelerde ise İzmir kent bölgesinde; tarımsal üretim, kırsal kalkınma, üretim-tüketim örgütlenmesi, işbirlikleri vb. konularda değerlendirmeler yapılmıştır.

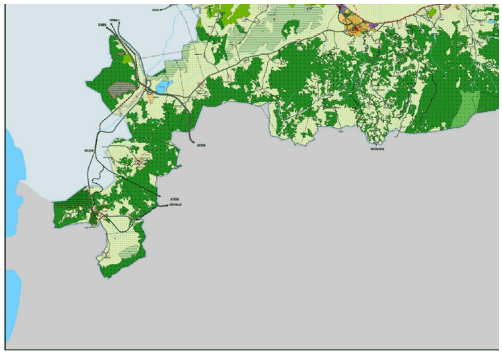
3. Bulgular

Bu bölümde, alan araştırmaları ve ilgili dokümanlardan elde edilen verilerin değerlendirilmesiyle ortaya çıkan bulgular, İzmir Büyükşehir Belediyesi Planlama ve Kırsal Kalkınma Yaklaşımı ile Küçük Menderes Havzası Örnek Kırsal Kalkınma Kooperatifleri başlıkları altında ele alınmaktadır.

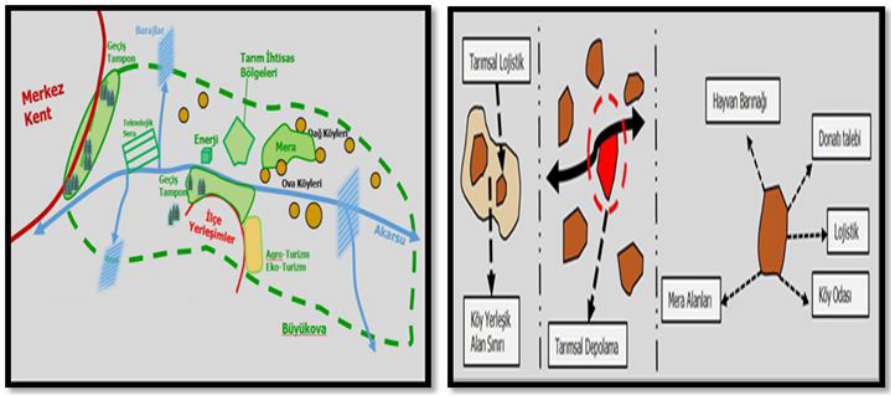
3.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi planlama ve kırsal kalkınma yaklaşımı

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen planlama çalışmalarının, bir taraftan planlama sisteminin ve mevzuatın gerektirdiği nazım ve uygulama imar planı gibi süreçleri yerine getirdiği diğer taraftan da hem mevcut sistemin çözemediği sorunlar çerçevesinde, hem de mekânsal ve sektörel anlamda sorumluluklarını arttıran mevzuat değişimlerine hızlı yanıt verebilecek farklı yaklaşımlar ile yürütmeye çalıştığı gözlenmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi 12.09.2012 tarihinde 1/25000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planını onaylamıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2012). 11.12.2012 tarihli 6360 sayılı Kanun ile Büyükşehir Belediyesi sınırları il sınırlarına genişlemiştir. 2014 yılından sonra yeni oluşan sınırlara göre yeni bir nazım imar planı gerekliliği ortaya çıkmış, bu çerçevede 2017 yılında Kuzey, Doğu ve Batı Bölgesi Nazım İmar Planları Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanmıştır (Şekil 1). Doğaya saygılı alternatif turizm olanaklarının sağlanması; tarımsal üretim faaliyetlerinin ve iyi tarım uygulamalarının desteklenmesi; tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi; kırsal yerleşmelerin sosyal ve teknik altyapı olanaklarının güçlendirilmesi; yenilenebilir enerji kaynaklarının verimli şekilde kullanılması gibi konularda ilkesel kararlar geliştirilmiş, plan çalışmaları bu doğrultuda şekillendirilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017). Bu çerçevede, çalışma alanı Ödemiş, Bayındır, Tire ve Kiraz İlçelerini de kapsayan Doğu Bölgesinin tarım, hayvancılık ve turizm zonu olarak planlanması benimsenmiş ve planının vizyonu "özgün kültürel ve doğal değerlerini koruyarak gelişen, tarımda sürdürülebilir gelişmeyi öngörerek sektörün itibarını arttıran, yerel ürün markalaşmasıyla öne çıkan, turizm çeşitliliğinde önder, korumacı ve ulaşılabilir İzmir" olarak belirlenmiştir İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017). Küçük Menderes Havzası içerisinde yer alan verimli tarım topraklarını kapsayan alanlar için "Tarım Koridoru Yaklaşımı", 6360 sayılı yasa ile köyden mahalle statüsüne geçen kırsal yerleşmelerde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri ise "Kırsal Yerleşmeler Yaklaşımı" ile ele alınmıştır (Şekil 2).

Şekil 1: 1/25000 ölçekli İzmir Doğu Bölgesi Nazım İmar Planı

Şekil 2: "Tarım Koridoru" ve "Kırsal Yerleşmeler" Yaklaşımı

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 2016 yılında geliştirilen Küçük Menderes Havzası Sürdürülebilir Yaşam Stratejisinde (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2016), Menderes Selçuk, Torbalı, Bayındır Ödemiş, Tire, Beydağ, Kiraz İlçelerini kapsayan bölge bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmektedir. Havzada yer alan her bir ilçenin kendine özgü öncelikleri doğrultusunda yerelde kalkınması hedeflenmiştir. İlçelerde tarım alanları ve yerleşim alanları ve fiziki planlar arasındaki ilişkiler çerçevesinde kullanımlar arasındaki çatışma alanları mekansallaştırılmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 2017 yılında geliştirilen İzmir için Tarımsal Gelişme Yerleşme Stratejisi (Tekeli, 2017) ise imar kararları ve tarımsal dönüşüm gibi bir problem alanında yenilikçi bir arazi kullanım planı yaklaşımı sunmaktadır. İzmir'in tarımsal gelişmesi için izleyebileceği stratejiyle bütünleştirilmiş, kamu ve özel aktörler bakımından tarım ve imar gibi iki farklı alanı birarada ele alması açısından önemlidir. Kent ve kır ikilemine dayanan kavramsal çerçevenin fiilen ve hukuken aşılmış olmasının gerektirdiği yeni bir yerleşme stratejisinin nasıl kurulabileceği konusunda öncü ve yol açıcı bir çalışmadır. Strateji, tarım dışı gelişmelerin yönlendirilmesi ile tarım bakımından değerli toprakların korunması çerçevesinde üst ölçekli (1/100.000) yeni bir arazi kullanma planı ve uygulaması yaklaşımı geliştirmektedir. İzmir özelinde yapılan değerlendirmelerin yanısıra belediyelerin yeni sorumluluklarını yerine getirmekte izleyebileceği yol üzerinde bir öneri niteliğindedir (Eceral, 2018). Türkiye'de diğer Büyükşehir Belediyeleri'nde mevcut planlama sistemi dışında bu türden yeni planlama yaklaşımı deneyimleri ile çok fazla karşılaşılmamaktadır. Bu çerçevede İzmir örneği planlama teorisi ve pratiğinin içerisinde bulunduğu zorlu koşullar çerçevesinde önemli açılımlar sağlamaktadır.

İmar uygulamaları ile ilgili sorumluluk alanı metropoliten alandan kırsal bölgeye doğru genişleyen ve bu alanlarda sorumluluğunu yerine getirmek için farklı arayışlara giren İzmir Büyükşehir Belediyesi son dönemde uyguladığı "Kırsal Kalkınma Modeli" ile kırsalda üretimin teşvik edilmesi, istihdam olanaklarının geliştirilmesi, kırsal nüfusun kentlere göçünün önlenmesi ve kırsalın ekonomik yapısının geliştirilmesi hedeflerine yönelik

olarak alım garantili üretim sözleşmeleri, ortak projeler ve yeni pazar ilişkileri gibi araçlar ile kooperatiflerle etkin ilişkiler kurmuştur. İlgili yazında kooperatifler (local economic enterprises) kent bölgelerde tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasında elverişli bir düzey olarak tartışılmaktadır (Hacısüleymen ve Şanlı, 2019). Kooperatifler, ortak ihtiyaçların giderilmesi amacıyla ortaklar arasında karşılıklı yardım, dayanışma ve eşitlik ilkelerinin olduğu ekonomik, kültürel ve/veya toplumsal olmak üzere çeşitli bağlara sahip gruplar tarafından kurulan hizmet kuruluşları ve ticari şirketlerdir (Zeuli vd, 2004). Son dönemde kooperatifler girişimci, rekabetçi, yenilikçi kendi ağ ilişkilerini kuran dinamik işletmeler olarak gündeme gelmektedir. Kooperatifler, yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi çerçevesinde, yerel nüfusun kendi istek ve arzusuyla bir araya gelmesi ile ekonomik ve sosyal kalkınmaya dönük işbirliği, ortak yaklaşım, bilgi/beceri paylaşımı ve ortak hareket imkânlarını geliştirmekte, örgütlü hareketleri kurumsallaştırmakta ve sosyal sermayeyi geliştirmektedir (Flanigan ve Sutherland 2016; Wynee 2017) . Üretim örgütlenmesi çerçevesinde ise; üretimin devamlılığının sağlanması, verimliliğinin arttırılması, üreticilerin ekonomik ve sosyal yönden gelişmeleri, tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi, işlenmesi, muhafazası, pazarlanması, yurtiçi ve yurtdışı yatay ilişkilerin kurulması, üretim ve tüketim çerçevesinde yeni ortaklıklar ve işbirliklerinin geliştirilmesi gibi avantajlara sahip olmaktadır (Treager ve Cooper, 2016).

Küçük Menderes Havzası'nda, Tire, Ödemiş, Kiraz ve Bayındır'da yer alan tarımsal kalkınma kooperatifleri, özellikle üretim (süt, kesme çiçek, fidan ve kırsal ürünler vb.) ve pazarlama çerçevesinde İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenmiş; yerelde küçük üretici, kooperatifler, belediye ve kentteki tüketici arasında yatay ve eşitlikçi bir model (Yıldırım, 2017), oluşturulmaya çalışmıştır. Kooperatifler ile ilişkiler yerel yönetimin politika gündeminde önemli değişiklikler getirmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan "Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı" ile tarıma yönelik faaliyetlerin kurumsallaşması; İzmir'de organik tarımın gelişmesi ve yaygınlaşmasının desteklenmesi; Kırsal yörelerdeki ova yollarının asfaltlanması; Tarımsal ürünlerin pazarlanması; İzmirlilerin sağlıklı ve güvenlikli gıdaya ulaşması imkânlarının geliştirilmesi; Çiftçilere yönelik doğrudan çalışmalar (toprak ve yaprak analizi, ekopazarlar, okul sütü/süt kuzusu projesi, hayvan, fide, ekipman dağıtımı gibi) kırsal kalkınma, kooperatifler ve metropolitan bölge ilişkilerinin geliştirilmesinde etkili olan faaliyetler olmuştur.

3.2. Örnek kırsal kalkınma kooperatiflerine ilişkin alan araştırmasında elde edilen bulgular

Türkiye'nin en verimli tarımsal bölgelerinden birisi olan Küçük Menderes Havzası'nda yer kırsal kalkınma kooperatiflerinin geçmişi 1960lı yıllara dayanmaktadır. Uzun geçmişleri ile kurumsal bir yapı kazanan Tire Süt Mahsulleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, bölgede diğer kooperatiflerin kurulmasına da öncülük etmiş, örnek olmuşlardır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kooperatiflerle kurduğu ilişki ve kırsal kalkınma politikaları, geçmişe dayalı tecrübeye sahip kooperatiflerle görece daha yeni kurulmuş ve ortak sayısını arttırmış kooperatifler, son dönemde üretim, satış, örgütlenme çerçevesinde önemli gelişmeler göstermişlerdir.

1967 yılında kurulan ve günümüzde 2000'in üzerinde süt üreticisinin birlikteliğinden oluşan Tire Süt Kooperatifi 2006 yılından itibaren hizmet verdiği bölgedeki sütün tamamını soğuk zincir altına almıştır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı desteği ile kurulan ve Türkiye'nin ilk Organik Pastörize sütünün üretildiği kooperatif fabrikasında süt güneş enerjisiyle soğutulmaktadır. Kooperatif fabrikasında süt ürünleri (çiğ süt, pastörize süt, yoğurt, ayran, tereyağı) üretimi yapılmaktadır. Bunun dışında et ürünleri üretimi de gerçekleştirilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi ile birlikte geliştirilen Okul Sütü Projesi ülke çapında ses getirmiş, daha sonra geliştirilen Süt Kuzusu Projesi ile kooperatifin ürettiği sütler 1-5 yaş arasında çocuğu olan ailelere dağıtılmıştır. (URL 1). Tire Süt Kooperatifi modelinin yarattığı etki özel sektör yatırımlarını da bölgeye çekmiş, hayvancılığın gelişmesi ile bölge yatırım merkezi olmuştur (Yıldırım, 2017).

1968 yılında kurulan Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, meyve fidanı, süs bitkisi, fidan üretimi yapan kişilerin her türlü üretim giderlerinin temin edilmesi ve pazarlama sıkıntılarının çözümlerine yönelik faaliyette bulunmaktadır ve hizmet verdiği bölgede tarımsal üretimin geliştirilmesi amacıyla yatırım gerçekleştirmektedir (URL 2). Suriye ve Orta Doğu ülkelerine 1984'ten beri, Türki Cumhuriyetlerine 2014'ten beri meyve fidanı ve dış mekân süs bitkisi ihraç etmektedir. Kooperatif ilk yatırımını 1974 yılında zeytinyağı fabrikasına yapmıştır. İlk olarak sulu sıkım fabrikası daha sonra da zeytinyağı bölgesindeki kooperatiflere verilen hibeden yararlanarak kuru sıkım sistem fabrikası kurulmuştur. 2002 yılında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca rehabilitasyon kapsamına alınarak 60 ton/gün kapasiteli Modüler Sistem Kontinü Zeytinyağı fabrikası kurulmuştur. Kooperatif zeytinyağı, Bademli ve Potamia adı altında tescilli iki marka ile satışa sunmaktadır. Günlük süt üretimi 800 tona ulaşan İzmir ili Ödemiş ilçesinde, 35 ton/gün kapasiteli soğuk zincir süt toplama ve pazarlama organizasyonuna sahip süt zinciri 2008 yılında kooperatif aracılığıyla kurulmuştur. 2009 yılında 15 ton/gün kapasiteli süt ürünleri tesisi kurularak pastörize süt, yoğurt, ayran ve tereyağı üretimi yapmaya başlanmıştır. Kooperatif bünyesinde, anaç temininde gerekli desteği sağlamak

amacıyla 2012 tarihinde 2 milyon üretim kapasitesine sahip Doku Kültürü Laboratuvarı kurulmuştur.

2000 yılında kurulan Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (Bayçikop)'nin 2018 yılındaki toplam üretici sayısı 400 kişidir ve bahar aylarında toplam 4000 kişiye istihdam sağlamaktadır. Kooperatif mensubu her bir üretici, kooperatifin talep ettiği farklı bir ürün yetiştirmektedir. Kooperatif ürünlerin teslimi için yükleme-taşıma hizmeti ve dikim hizmetleri de sağlamaktadır. 600.000 m2 kapalı alan, 3.500.000 m2 açık alan tesis kapasitesine sahiptir (URL 3). Mevsimlik tür üretiminin büyük bir bölümü için belediyelere alım garantisi olan sözleşmeli üretim modeli ile gönderilmektedir. İlk sözleşme 2007 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Konak Belediyesi ile yapılmıştır ve kooperatif bu tarihten sonra hızla gelişmeye ve hizmet alanını genişletmeye başlamıştır. Bu kapsamda ar-ge serası kurulmuş, yeni ürün ve ürün rengi farklılaştırma çalışmaları yapılmaya başlanmış, uluslararası (Hollanda) pazarda ürün satışına başlamak için girişimde bulunmuştur.

1987 yılında kurulmuş olan ve bugün yaklaşık 2000 üretici ortağa sahip olan Sınırlı Sorumlu İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, süt üreticilerinin ihtiyaç duyduğu yem ve temel gıda gereksinmelerini uygun ekonomik koşullarda yerleşim yerlerine ulaştırmak, üretilen sütlerin soğuk süt zincirine ulaşmasını sağlamak ve birlikte pazarlamak amacıyla faaliyet yürütmektedir. 1993 yılında peynir üretimine de başlayan kooperatif, 5 adet süt toplama aracı ve 10 nakliyeci aracı ile süt toplama hizmetlerini genel olarak orman köylerinden oluşan ve 21 köyü kapsayan bölgede gerçekleştirmektedir (URL 4). Günlük toplanan 45 ton sütün 26 tonu soğuk süt olarak ulusal süt üreticilerine satılmakta geri kalan 19 ton süt ise üretime alınmaktadır.

Tablo 3'de alan araştırması gerçekleştirilen dört kooperatifin karşılaştırmalı verileri yer almaktadır. Satışların dağılımı çerçevesinde değerlendirildiğinde özellikle dış mekân bitkileri ve fidan satışlarında İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne olan satışların önemli bir yer (yaklaşık %80) tuttuğu, süt, süt ürünleri ve tarımsal ürünler satışlarında da kooperatiflerin satışlarının %10-20 civarında İzmir Büyükşehir Belediyesine olduğu görülmektedir. Çalışmada ele alınan kooperatiflerin ürünlerini markalaştırdığı, Ar&GE çalışmaları, projeler, ürün çeşitlendirilmesi, uluslararası kuruluşlardan alınan ödüller ve diğer kooperatiflere örnek teşkil etme çerçevesinde hem yakın çevrede hem de bölge ve ülke ölçeğinde dikkat çeken gelişmeler sağladığı söylenebilmektedir.

Tablo 3: Alan Araştırmasında Ele Alınan Kooperatiflerin Karşılaştırmalı Verileri (Kaynak: Alan araştırması çerçevesinde kooperatiflerle yapılan görüşmeler)

Kooperatif Adı	Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Tire Süt Mahsulleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Sınırlı Sorumlu İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
Kuruluş Yılı	2000	1968	1967	1987
Faaliyet alanı	Bayındır ilçesi	Ödemiş ilçesi	Tire ilçesi	Kiraz İlçesi
Üye Sayısı	430	719	2180	2291
Faaliyet Türü	Dış mekân bitkileri	Fidancılık, süt ve süt ürünleri, zeytin, zeytinyağı, arıcılık, meyve	Süt ve süt ürünleri, et ürünleri	Süt ve süt ürünleri
Üye Profili	Küçük aile üreticileri	Küçük aile üreticileri, büyük üreticiler	Küçük aile üreticileri, büyük üreticiler	Küçük aile üreticileri
Pazar Alanı Satışların Dağılımı	Üretimin %80'i İzmir BŞB %20 diğer belediye ve özel firmalara	Meyve fidesi tüketicileri, fidan tüketicileri, zeytinyağı (belediyeler, peyzaj firmaları) Zeytinyağı ve süt üretiminin yaklaşık % 70'i ve fidan üretiminin % 80'i İzmir BŞB	Günlük 300 ton süt üretiminin; %17 İzmir BŞB, %17 Tire Süt tarafından işlenmekte %66 büyük firmalara ve mandıralara	Yıllık üretimin %10 İzmir BŞB %1-2'si Kiraz ilçesi%70'i Ege bölgesinde tüketilmekte
Markalaşma	"Bayçikop"	"Bademli" ve "Potamia"	"Tire Süt"	"İğdeli Kooperatifi"
Kooperatifin Başarıları	Hollandalı çiçek üreticileri ile ortak AR&GE çalışması	Bölgedeki ilk soğuk süt zincirinin kurulması	Okul sütü /süt kuzusu projeleri Çiftçim market projesi FAO'dan 2 ödül Yeni kooperatiflerin kurulmasında örnek	Enerji tasarrufu amaçlı proje Üretim tesislerinin yenilenmesi Mamul mal çeşidinin arttırılması

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, planlama mekanizmaları ile kırsal kalkınma girişimleri çerçevesinde kooperatifçiliğin gelişmesinin, Küçük Menderes Havzası'nda ve Havza'nın İzmir kent bölgesi içerisindeki ilişkilerinde değişimlere yol açtığını söylemek mümkündür. Alan araştırması çerçevesinde yapılan görüşmelerde, bölgede nüfusun 1980lerden itibaren azalmaya başladığı özellikle eğitimli genç nüfusun büyük bir kısmının göç ettiği, buna karşın son yıllarda kooperatiflerin faaliyetlerinde ve üretimlerindeki artışla birlikte göçün azalmaya başladığı, hatta son dönemde az da olsa bir kısmının yeni iş imkânları nedeniyle geri döndüğü ifade edilmiştir. Bölgeyi etkileyen yatırımların önemli olduğu, Bayındır-Ödemiş-Kiraz karayolu ile Anadolu'ya doğrudan erişimin sağlanacağı böylece havzanın ürünlerinin pazarlanma potansiyelinin de artacağı beklenmektedir. İZBAN'ın metropoliten alan ile kırsal alan arasındaki üretim- tüketim ilişkilerini geliştirdiği, Havza, İzmir merkez ve kent bölge arasındaki ilişkilerin arttığı, özellikle yerel pazarlara ve festivaller gibi kırsal içerikli etkinliklere olan ilginin de artmasıyla havzaya olan geliş sayılarını da arttırdığı ifade edilmiştir. Havzada, ekonomik yapının tarım sektörünün temelinde geliştiği, süt ve

süt ürünleri, zeytin-zeytinyağı, fidancılık ve süs bitkileri, hayvancılık ve et ürünlerinin bu çerçevede önemli bir potansiyel olmaya devam edeceği de genel olarak kabul görmektedir. Planlama çalışmalarında, tarımsal sulama, zeytinliklerin korunması, toprak analizleri ve toprağın korunması gibi konuların öncelikli ele alınması bölgenin tarımsal potansiyeli çerçevesinde olumlu sonuçlar alınmasını sağlamıştır. Buna karşılık arıtma tesislerinin yetersiz olması ve çevre kirliliği, kırsal yaşantı biçimini dikkate almayarak verilen bazı imar koşulları, toprak yapısının bozulması, parçalı mülkiyet yapısının üretim kapasitesini düşürmesi bölgenin gelişimine olumsuz etki eden faktörler olarak ifade edilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin uygulama araçlarından birisi olan alım garantili üretim sözleşmesi, üretici açısından belirsizlikleri ortadan kaldırarak üretimin devamlılığı ile yerel ekonomik gelişmeye olumlu katkı sağlamıştır. Sözleşme kapsamında yapılan alımlar ilçelerdeki ürün deseninin farklılaşmasına katkı sağlamıştır. Kooperatiflere sağlanan diğer hibe ve teşvikler de yerel ekonomik gelişmeye olumlu katkı sağlamıştır. Kooperatiflerle yapılan görüşmelerde; tüm bu gelişmelerin bölgede üretim kalitesini arttırdığı, belirli standartlara uygun üretimin sağlandığı, üreticinin ekonomik risklerini ve kırılganlığını azalttığı, üreticinin pazarlama sorunlarına kurumsal olarak çözüm olanağı sağladığı, üye-kooperatif ilişkisini güçlendirdiği, kooperatifçilik kültürünün gelişmesine olanak sağladığı, kooperatif markalarının bilinirliği ve güvenirliğini arttırarak kooperatifçilik hareketine katkısı olduğu ifade edilmiştir.

Yerel kalkınma, yere özgü dinamiklerin harekete geçirilmesi ve yerel girişimciliğin teşviki ile mümkündür. Üretim kalitesi ve kapasitesinin geliştirilmesi bölgenin öğrenme kapasitesinin ve rekabetçiliğinin artması ile doğru orantılıdır. Yerel girişimciliğin teşvik edilmesi, rekabetçiliği ve yenilikçiliği arttırırken, kurumsal kapasitenin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede küçük üreticileri bir çatı altında toplayan kooperatiflerin gelişmesi, yerel ve bölgesel kalkınma açısından ön plana çıkmaktadır. Sürdürülebilir bir gelişme için yerel yönetimlerce yere özgü sorun ve potansiyellerin ortaya çıkardığı gereksinmeler doğrultusunda ele alınan özgün ve tematik planlama süreçlerinin uygulama süreçleri ile birlikte tasarlanması etkin sonuçlar alınmasını sağlamaktadır.

Kaynaklar

Copus, A. (2013). Urban-rural relationships in the new century: clarifying and updating the intervention logic (New Paradigm In Action on successful partnerships Report). Warsaw: Ministry of Regional Development.

Eceral, T. Ö, (2018). "İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Uygulamaları", İzmir Modeli çalışmaları Dördüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesinin Fiziki Plan Yaklaşımları içinde (s:18-55), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

Flanigan, S. ve Sutherland, L. (2016). Buying Access to Social Capital? From Collaboration to Service Provision in an Agricultural Co-operative. Sociologia Ruralis, 56(4), 471-490.

Hacısüleyman, D. ve Şanlı, G. B. (2019). Sürdürülebilir Bölgesel Ekonomik Kalkınmada Kooperatifçiliğin

Rolü: İzmir Tire Süt Modeli Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(4), 947-967.

İZKA (2015). 2014-2023 İzmir Bölge Planı. İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2012). 1/25000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2016). Küçük Menderes Havzası Sürdürülebilir Yaşam Stratejisi. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2017). 1/25000 ölçekli İzmir Doğu Bölgesi Nazım İmar Planı Açıklama Raporu. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, (2019). Küçük Menderes Havzası Raporu. İzmir: İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü.

Lazzarini, L. (2018). The role of planning in shaping better urban-rural relationships in Bristol City Region. Land Use Policy, 71, 311-319.

Sarı, V. İ.; Gökyurt, F.; Doğan, T. (2019) Nüfus Yoğunluğu ve Kentsel İşlevler İle Türkiye'de İlçelerin Kentleşme Düzeyinin Ölçülmesi. (Rapor No. 1). Ankara: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.

Wynne-Jones S. (2017). Understanding farmer co-operation: Exploring practices of social relatedness and emergent affects. Journal of Rural Studies, 53, 259-268.

Şenbil, M. ve Eceral, T. Ö, (2018). Kentiçi Ulaşımda Atılan Adımlar-İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Uygulamaları. İzmir Modeli Çalışmaları Aziz Kocaoğlu ile Söyleşiler Kitabı içinde, (s:102-121), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

Tekeli, İ. (2017). İzmir İli/ Kenti için bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi. İzmir: İzmir Akdeniz Akademisi.

Tregear, A. ve Cooper, S. (2016). Embeddedness, social capital and learning in rural areas: The case of producer cooperatives. Journal of Rural Studies, 44, 101-110.

Uysal, Y. (2018). Yerel Odaklı kalkınma Yerel Kalkınmaya Verilen Önem (Tarım). İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesinin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları içinde, (s:24-95), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.

Wohl, S. (2018). Complex Adaptive Systems & Urban Morphogenesis. (PhD Dissertation). Delft University of Technology, Faculty of Architecture and the Built Environment, Department of Urbanism, Spatial Planning and Strategy, Delf.

Woods, M. ve Heley, J. (2017). Aberystwyth University Conceptualisation of Rural-Urban Relations and Synergies. (EU ROBUST Report). Wales: Department of Geography and Earth Sciences.

Yıldırım, U. D. (2017) Tarımda Alternatif Kamusallığın Olanakları: İzmir Tire Süt Kooperatifi Örneği. Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi, 2, 50-67.

Zeuli, K. A.; Cropp, R. ve Schaars, M. A. (2004). Cooperatives: Principles and practices in the 21st century. Madison, MI: University of Wisconsin.

URL 1, https://www.tiresutkoop.org erişim tarihi: 26.10.2018.

URL 2, http://www.bademlikoop.org.tr erişim tarihi: 24.10.2018.

URL 3, http://www.bayindircicekkoop.com erişim tarihi: 23.10.2018

URL 4, http://igdeli.com.tr erişim tarihi: 23.10.2018.

ALT UZMANLIK ALANLARINDA PLANLAMA PRATİKLERİ - 2

OTURUM BAŞKANI

Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur

ALTYAPI PLANLAMASI

Dr. Gül Tuçaltan

MİLLİ PARKLAR VE UZUN DEVRELİ GELİŞME PLANLARI

Saffet Atik

ALAN YÖNETİMİ

Serdar Nizamoğlu

KENT BİLGİ SİSTEMLERİ-COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ

Nazım Akkoyun

ALTYAPI PLANLAMASI

Dr. Gül Tuçaltan

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri - 2 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Merhabalar, öncelikle nazik daveti için Şehir Plancıları Odasına teşekkür ediyorum.

Bugün size altyapı ve kentleşme ilişkisinden bahsetmek istiyorum ve bunu yaparken de birazcık plancı ve planlamanın rolünden bahsetmek istiyorum. Bunu yapmadan önce ama birazcık kavram temizliği yapalım. Çünkü aslında hepimiz bazı kelimeleri kullanıyoruz, kentleşme diyoruz, altyapı diyoruz, ama farklı şeylerden bahsediyoruz. Bakın, ben ne diyorum kentleşme ve altyapı derken?

Şimdi bu kentleşme meselesine gelince, 2013-2014 civarı pek çoğunuz biliyorsunuzdur, Neil Brenner tekrar bu meseleyi ısıttı ve tabaklarımıza koydu. Kendisinin temel argümanı şuydu: Bugüne kadar tüm 20. Yüzyıl boyunca ve 21. Yüzyıla girerken kentleşmeden bahsederken halihazırda 1920'lerde Louis Wirth tarafından geliştirilen kentleşme teorisinden faydalanıyoruz. Nedir bu? Artık hepimiz için ABC size density heterogeneity, yani bir yerleşkenin büyüklüğü o yerleşkedeki nüfusun yoğunluğu ve o yerleşkedeki nüfusun kompozisyonu, heterojenliği, yani çeşitliliği. Brenner diyor ki: *"Kentlere böyle baktığımız zaman ister eleştirel gerçekçi olalım, ister ana akım plancılar olalım kentlerdeki gündelik yaşamı üreten kompleks ilişki ağlarını anlamakta eksik kalıyoruz"* ve dünyayı aslında birbirinden ilişkisiz daireler şeklinde görüyoruz büyüklük ve nüfusu anlatan, fakat Brenner diyor ki: *"Bizim dünyayı aslında ilişkisellikler üstünden anlamamız gerekiyor"* Şimdi bu çok soyut yaklaşımı açıklamak için de birtakım stüdyo çalışmaları yapmışlar tabii ki Harvard Üniversitesinde, size sunacağım bu örnek 2016 yılında oradaki stüdyo dersinde yapılan örneklerden biri. Temel argümansa kentlerimizi anlamak için

kentlerimizin ötesine bakmamız, farklı coğrafyalarla, farklı ölçeklerle ilişkilerini anlamamız gerektiği. Brenner bunun için çok fazla eleştirildi. Neden derseniz, kentlere bakmayı unuttu çünkü gezegensel kentleşmeden bahsederken, bizim buradan çıkaracağımız temel ders kentlerimizi, oradaki mekan üretimini anlarken hem kente, hem de kentin ötesine bakmamız gerektiği. Şimdi bu örnekte ilginç bir şekilde, hiç aklımıza gelmeyecek şekilde Amazon Ormanlarının kentleşmesinden bahsediliyor. Nasıl kentleşir ormanlar, toplum-doğa ilişkisi kentleşme üzerinden nasıl dönüşür? Hiç tahmin etmeyeceğimiz şekilde Amazon ormanlarının kentleşmesindeki temel sebep aslında Çin ve Hollanda'daki gıda rejimi. Burada soya fasulyesine olan ihtiyaç Amerikalı yatırımcılar tarafından fark ediliyor ve Brezilya'daki Serbest Ticaret Kanunları ve yöneticilerin de çok şeffaf olmayan tutumundan dolayı birtakım aktörler arası ilişkiler oluşuyor burada, ortaklıklar diyelim daha doğrusu ve bunun sonucunda olan şey şu: Ormansızlaşma, ağaçların kesilmesi, bu alanlarda tarım arazilerinin kurulması ve bunun ardından da burada üretilen soya fasulyelerinin Çin ve Hindistan'a gönderilmesi için belli sayıda serbest bölge ve liman kurulması. Ne görüyoruz burada? İş ilişkileri değişmiş, mekan değişmiş, ciddi büyük altyapı yatırımları yapılmış ve uluslararası gemi yollarıyla soya fasulyeleri Çin'e ve Hollanda'ya gönderilmiş. Yani Amazon'daki mekanın örgütlenmesini anlamak için sadece Amazon'a baksaydık tüm bu ilişkileri anlayamıyor olacaktık.

Peki, bu ilişkileri sağlayan şey nedir? Bizim eski dostumuz altyapı tabii ki buradaki insan, emek gücü, para, sermaye, enerji, kaynak, meta, ürün akışları ve hatta bilgi, iletişim akışını sağlayan temel sosyoteknik yapılara biz altyapı diyoruz. Bu aynı zamanda karşımıza gündelik hayatımızda işte belediye hizmetleri olarak da çıkıyor. Buradan altyapıyla ilgili anlamamız gereken temel şey şu: Altyapı bir mühendislik meselesi değildir. Çoğumuz altyapıyı bu şekilde algılıyoruz. Hesaplar, kitaplar, teknoloji, mühendislik olarak kendimizi ondan uzak tutmayı tercih ediyoruz plancılar olarak, oysaki altyapı toplumsal ve mekansal üretim süreçleri içerisinde üretilir ve bu süreçleri de doğrudan değiştirir.

Peki, bu süreç Türkiye'de nasıl çözüldü? Ben doktoramda kentsel politik ekolojisini çalışmıştım. Atığın Ankara örneğinde, bildiğim yerden bu ilişki üzerine biraz değerlendirmeler yapacağım, size de bu örneği sunacağım. Türkiye'yle ilgili ilginç olan şey atık altyapısına dair 1930'lardan beri doğrudan ya da dolaylı olarak atıkla ilgili bir mevzuat mevcut, özellikle 90'lardan sonra bu mevzuat doğrudan AB direktiflerinin adaptasyonuyla, hele 200'lerden sonra tüm atık mevzuatını AB'nin Türkiye'ye entegre ediyor. Fakat 80 yılı aşkın süre anladığımız anlamıyla o sözde modernizasyon gerçekleşmiyor. Tabii ki alan sürekli dinamik, sürekli dönüşüyor, ama temel mesele belediyelerin çöpü toplaması, Türkiye'de böyle bir durum var farklı diğer ülkelerden farklı olarak her zaman bu hizmetler sunuluyor, ama kendi özgün şekliyle sağlanıyor. Belediye çöpü topluyor ve Ankara'nın gelişme koridoru olmayan doğu koridorunda 1930'dan günümüze kadar bir dizi çöp alanı, bunların 3'ü resmi olarak, 1'i 30'lardaki resmi olmadan belediye çöpleri toplayıp vadiden aşağı gözden ırak bir şekilde döküyor.

Peki, ne oluyor da 2000'lerde bu dönüşüm ortaya çıkıyor? Altyapının sunumu, bu sunumla ilgili dönüşüm ilişkilerinin altında yatan dinamikler neler? Benim merak ettiğim soru buydu. Haliyle bu soruya yanıt vermek Türkiye'de hiç kolay olmuyor. Çünkü hepinizin de bildiği üzere istatistiki verilere zaten güvenemiyoruz, arşiv çalışması neredeyse yok, olanlar son derece dağınık, neredeyse hani bir sözlü tarih çalışması yapıp kristalizasyon dedikleri yöntemle parçaları bir araya getirerek bu hikayeyi ortaya koyduğumu düşünüyorum.

Şimdi az önce akışlardan bahsettik, değil mi? Altyapı birtakım akışları sağlar. Buradaki temel meselemiz nedir? Biz altyapıdan bahsettiğimizde temel mesele materiality dedikleri maddesellik konusu, burada en temel olarak 1980'lerden sonra endüstriyel üretim pratiklerinin ve toplumsal tüketim pratiklerinin değişmesi çerçevesinde atık değişiyor. Ne oluyor? Artık içinde çok daha değerli maddeler var. Ne var? İşte metaller var, plastik şişeler, plastik torbalar artık hayatımıza giriyor. Cola artık camda değil, alüminyum kutuda, karton kutular, bir süre sonra elektrik, elektronik atıklar, hatta mobilyalar, vesaire gibi tekrar yeniden kullanabileceğimiz -bu önemli bir kelime yeniden kullanmak- ya da sanayi-üretim ilişkileri içinde piyasada tekrar değerlendirilebilecek maddeler atığın içinde olmaya başlıyor. Bunlar içinde gerçekten bir arz-talep ilişkisi söz konusu, gördüğünüz slaytta Ankara'da toplanan atıkların nerelere gittiği hem Türkiye içinde bir dağılım var işte kâğıt, plastik, metal için, hem de Türkiye dışına gidiyor bu atıklar. Bu konuyla ilgili aslında çok ilginç bir çalışma yapılmış MIT'nin Sensiable Cities Lab'ında, bir elektrik, elektronik atık üzerine GPS takıyorlar ve bu atığı takip ediyorlar ve atık Gana'dan çıkıyor. Yani bu atığın biçimiyle çok gerçekten ilişkili bir şey, bireysel atık için bunu yaşamamız çok zor ya da bir plastiği bu şekilde takip etmemiz, ama elektrik, elektronik atık için düşünün o ilişkiler nasıl bir gezegensel ölçek alabiliyor.

Şimdi dediğimiz gibi böyle birtakım arz-talep ilişkileri içerisinde bu materyallere bir talep var. Fakat bildiğimiz anlamıyla formel bir altyapı bu talebe yanıt verecek yok. O zaman ne karşımıza çıkıyor? Tabii ki enformel yapılar, bu kelimeden gerçekten neredeyse nefret ediyorum enformel, çünkü bu aslında tanınmayan emek meselesidir. Bu emeği diğerinden daha az değerli yapan bir mevzu yoktur, ama hani zaman az olduğu için sürekli tanınmayan emek demeyerek, enformel yapılar diyerek devam edeceğim.

Tabii ki kırdan kente göç meselesi içerisinde bu atıklar yeniden kullanım için kent yoksulları tarafından zaman içinde toplanmaya başlanıyor. Bir toplama pratiği 50'lerden sonra genelde mevcut, fakat esas olarak alanı değiştiren, yani atık rejimini değiştiren mesele 1990'lardaki politik Kürt göçü. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'da Türk-Kürt çatışması sonrası köylerin boşaltılması, vesaire ardından toplu bir Kürt göçü Ankara'ya gerçekleşiyor ve bunlar da bu sektörde çalışmaya başlıyorlar. Yani sistematik olarak enformel bir atık sektör oluşuyor. Bu enformaliteyi de şu şekilde düşünebilirsiniz:

Formel yapılarla ilişkilenmeden bir enformel sektör mümkün değildir. Bu nedenle aslında bir süreklilik var bu formel ve enformel yapılar arasında, bir göz yumuş var. Aslında birazcık da böyle gecekondu konusuyla ilişkili olarak da benzer olarak düşünebilirsiniz. İlk grup böyle geldikten sonra bir süre sonra kırın çözülmesi durumu var Türkiye'de, işte AB politikalarının entegrasyonu, küçük üreticilerin iğdiş edilmesi gibi durumlar sonrası sonra bir dizi ekonomik göç oluyor. Bu günümüze kadar göç dalgalarıyla devam ediyor. Belli gruplar Ankara'da farklı bölgelerde farklı şekillerde toplama yapıyorlar farklı ücretlerle, hatta bu artık günümüzde Suriyeliler ve Afganlara da uzanmış durumda, ama en son ben araştırmamı yaptığımda bunlar çok aktif gruplar değildi. Araştırmayı 2017'nin başında tamamladım, belki o günden bugüne durum değişmiştir.

Şimdi arık değerlendi, belli bir atık sektörü oluştu. Peki, bizim sevgili belediyemiz ne yapıyordu bu dönemde? İlk önce Mehmet Altınsoy bunu fark ediyor ve bir atık tesisi kurdurmak istiyor, geri dönüşüm tesisi ve düzenli depolama sahası, işte transfer istasyonu, vesaire. Bunun için gerekli yatırım yapılıyor, fakat hatalı teknoloji transferi çok derinine girmeyeceğim, bu gerçekleşmiyor. Bunun ardından Karayalçın dönemine geliyoruz. Karayalçın döneminde ODTÜ Sistem Planlama A.Ş. ve belediye çok ciddi bir çalışma yapıyorlar. Kent planlamayla çok ilişkili bir çalışma değil, ama cilt cilt raporlar üretiyorlar ve bugünkü Ankara'nın atık altyapısının temelini oluşturan çalışmayı yapıyorlar. Burada bilmemiz gereken temel şey sosyal demokrat idealler altında yapıldığı bu çalışmanın, Mamak'a gecekonduyu ıslah etmek, atığı islah etmek ve İmrahor vadisini korumak gibi bir amaç var. Tabii ki hani viyadük çalışmasının da bununla bir ilişkisi var. Mamak'ı kent merkezine daha yakın hale getirmek, işçilerin hareketlerini kolaylaştırmak gibi düşünceler, belki hocalarım daha farklı bir boyutunu biliyorlardır, bizimle paylaşırlar. Fakat tüm bu sosyal demokrat idealler 1994 yılında Gökçek'in gelmesiyle kesiliyor. Planlar hazır, yasal mevzuat hazır ve ondan sonra 94'ten 2006 yılına kadar ciddi bir dönüşüm olmuyor. Yerler belli, yer seçimi yapılmış. Bu arada çok ilginç bir şekilde Ankara'da bir orta sınıf kentsel, toplumsal hareket ortaya çıkıyor. İlginç karakterler var. Mamak'ın Çankaya'ya yakınlığı, kokunun rahatsızlığından dolayı büyükelçi eşlerinin katıldığı, uluslararası örgüt temsilcilerinin katıldığı bir hareket; bununla ilgili yine arşivlerde bir şey yok, ama gazete yazıları Yaşar Sökmensürel'in Hürriyet Ankara ekinde yazdığı bir dizi yazı var. Gökçek sürekli söz veriyor atık alanın kapatılacağıyla ilgili, en son 2002 yılında Karayalçın döneminde yapılan planların üzerinden İsviçre menşeli ITC firmasıyla anlaşılıyor, fakat yine dönüşüm yok. 2005 yılında Osman Tepe'ye dönemin çevre bakanı söz veriyor Mamak'ı kapatacağım diye ve ne hikmetse bu gerçekleşmiyor. 2006 yılında ne zaman ITC'nin yönetici kadroları Türkleşiyor -yani burada aslında tam olarak bilmemekle birlikte Gökçek'e yakınlığı olan aktörler olduğunu tahmin edebiliriz- o zaman sistem çalışmaya başlıyor. Peki, sizce çöp alanı kapatılıyor mu? Hayır, burası bir rehabilitasyon sahasıdır. Her yerde alanla ilgili çok ciddi bir reklam çalışması var. Ancak burası hâlâ bir düzensiz depolama alanı, bazı önlemler alınsa da kokuyla ilgili, vesaire ya da işte teknolojik

yatırımlar dönüşümle ilgili belli bir tesis var, ama hâlâ döküm gerçekleşiyor alanda ve dökülen atıktan da geri dönüşebilir maddelerin toplanması gerçekleşiyor. Yani Mamak aslında kapatılmıyor.

Peki, neden bu zamanda oldu bu dönüşüm? Mamak'la ilgili belediyelerin ideallerinin, çıkarlarının bununla çok ilgisi var. Atık evet, değerli hale geldi, ama viyadükle beraber Mamak Çankaya'ya ve kent merkezine yaklaşmasıyla birlikte orada da belli bir rant, kentsel arazi rantı oluştu. Bir yandan da AKP'nin inşaat tabanlı politikaları ve kentsel dönüşüm yaklaşımı, işte inşaat sektörünün ekonominin lokomotifi haline gelmesiyle birlikte hem Büyükşehir Belediyesi, hem Mamak Belediyesi bu alanı dönüştürmek ve buradan hem atıktan, hem de özellikle arsa rantlarını elde etmek için harekete geçtiler. Şimdi sonuç ekranda gördüğünüz gibi işte açık döküm sahasından entegre atık tesisine diyelim ya da rehabilitasyon sahasına ve gecekondudan apartmanlara ve aslında rezidanslara bir dönüşüm oluyor. Sosyal demokrat ideali falan yok, tamamen bir neoliberal dönüşüm.

Peki, bu dönüşümü sağlayan neydi? Temel olarak aslında hâlâ problemli olan -odadan arkadaşlarımız bununla ilgili belki sonra katkı verebilirler- İmrahor vadisi planı, sonra da bu plan aslında tam olarak gerçekleşmiyor hiçbir zaman, ama bu plan çöp alanını ve gecekondu alanlarını dönüştürmek üzere ortaya konulan bir alan olmasına rağmen çöp alanının 10 katı büyüklüğünde bir dönüşüm planı sağlanıyor. Bu çöp alanının dönüşmesi için kırsal arazilerin, tarım arazilerinin kentsel araziye dönüşümü için gerekli ilişkiler, rant paylaşımları, arazi dağılımları bu planla birlikte sağlanıyor. Burada neyi görüyoruz? Plan araçsallaşmış, bazı karar vericilerin ya da çıkar gruplarının isteklerini, çıkarlarını gerçekleştirmeleri için plancı ve kent planlama araçsallaşmış, burada kentsel arazinin dönüşümü, atık, şehir-atık ilişkisini kent planlarında okumamız mümkün değil. Temel amaç bu rantların dağıtılması olarak ortaya çıkmış.

Tabii ki alanda inanılmaz bir rant yaratılıyor. Bu aktörlerin alanla ilgili isteklerini şuradan okuyabiliriz: Atık dönüştükten sonra bir süre sonra Nata Vega Alışveriş Merkezi, Nata nedir? Melih Gökçek'e yakınlığı gazete yazılarına konu olmuş bir işadamının kurduğu bir alışveriş merkezi. 2007 yılında kent planında Mamak daha önce bir gelişme koridoru olmayan planlarda gecekondunun orada olduğu, atığın orada olduğu bile hani belirtilmeyen Mamak bir alt merkez haline geliyor. Gerçekleşmeyen bir şehirlerarası ulaşım terminali projesi var, ardından da yine mülakatlarla çıktığı şekliyle Ikea buraya getiriliyor. Aslında Ikea İstanbul yolunda yer seçmek istiyor, ama Mamak'a yönlendiriyor yatırım, yani alanın daha canlı hale getirilmesi. İlginç bir şekilde ben 2007 yılında master tezimi yazarken ki Kübra Hocanın tezinden de çok faydalanmıştım, imar ıslah planlarıyla kentsel dönüşme ve dönüşememe problemi üstüne yine alanda hatta onun üstüne yazmıştım diyebiliriz. O zaman bana emlakçilerden biri şey demişti: *"Osman Gökçek buradan çok fazla miktarda arazi aldı. Burası çok değerlenecek, siz de buradan arazi almaya, kapatmaya bakın"* Aslında mesele bu minik notla da birebir örtüşüyor.

Peki, bu ilişki bizim planlarımıza nasıl yansıyor? Çevre düzeni planımıza bakalım. Sadece yer belirtme noktasal olarak ve hatları belirtme, yani plancının altyapıyla ilişkisi kopuk, imar planımıza bakalım. İki temel planımız, burada da yine sadece sınırları, çöp alanının sınırını belirttiği bir yapı var. Yani temel olarak zaten imar planlarımızı pek çok arkadaşımız biliyordur. Altyapının meselesi teknik altyapı gerçekleşmeden buradaki yerleşim gerçekleşmeyecektir. Bahsedilen de yaya yolu, otopark, yeşil alan gibi böyle çok daha ilişkileri anlatmayan, belli kullanımlara dokunup geçen bir yaklaşım var.

Peki, esas toparlayacağım yere geldik. Burada altyapıya ilişkin ne gibi çıkarımlarımız olmalı? Plancıya, plancının rolüne ilişkin ne gibi çıkarımlarımız olmalı? Aslında teori ve pratikle ilgili ne gibi çıkarımlarımız olmalı? Temel olarak düşünmemiz gereken şey altyapı bir arayüz ve insan-çevre-toplum-doğa ilişkisini anlamamız ve bunların dönüşümünü anlamamız için bize çok ciddi ipuçları veriyor. Daha ekolojik ve daha eşitlikçi planlar yapabilmemiz için biz plancıların altyapıyı anlaması ve ona müdahale edebilmesi gerekiyor. Şimdi o nedenle aslında bugün beni alt planlama alanları konuşmasına davet ettiler, ama bu bir alt planlama alanı olarak görülmemeli, bizim bu konuyla ilgili bir nosyonumuz olmalı, oraya geleceğim.

Şimdi altyapıyla ilgili nosyonumuz olurken ne olacak? Altyapı çok boyutlu bir mesele, teknolojik değil sadece ekonomik, ekolojik, politik, toplumsal tüm bu ilişkilerin nasıl bir araya geldiğini plancı kavramak durumundadır. Altyapı her zaman büyük ölçekli çılgın projeler değildir. Aklımıza hemen Kanal İstanbul gelir, aklımıza daha büyük projeler gelir. Altyapı aynen Ankara'daki atığın dönüşümü kadar sahaya içkin bir şey olabilir, ama bunu bile anlamak için kentin dışındaki ilişkilere bakmamız gerekiyor. Atık nereye gidiyor, bu atığı işleyen insanlar nerelerden geliyorlar? Atık her zaman formel değildir, enformel sistemleri kabullenmek zorundayız. Doktora çalışmam süresince pek çok plancı ve çevre mühendisiyle tanıştım ki atık toplayıcılardan, kâğıt toplayıcılardan bahsetmek bile istemiyorlardı. Mevzuatta yok çünkü, bu bizim bir mücadelemiz olmalı, çünkü bu yapılar beraber çalışır. Bu yapıları kabul etmediğimiz sürece gerçekçi çözümler üretemeyiz. Burada aklımızda tutmamız gereken literatürdeki kavramsa heterojenliktir. Bunun dışında aktörler gerçekten çok önemli mücadelemizi verirken, Gökçek olmasaydı ne olurdu sorusunu her zaman kendimize sormamız gerekir. Yani yapıları anladığımız kadar aktörleri de bazen hatta birey bazında anlamamız gerekiyor. Altyapının politik olduğundan zaten bahsettim. Özetle, bizler pratik ve akademiyi ayırmak gibi bir eğilime sahibiz. Çok fazla bunu, hatta şu an profesyonel alanda çalıştığım için çok fazla bununla karşılaşıyorum. Bu hakikaten sıkıntılı bir durum, çünkü altyapının kendisine baktığınızda tüm bu ilişkileri doğrudan anlamanız mümkün değil. Teorinin sizi beslemesi gerekiyor. Buradan akademik plancılara da söylemek istediğim şey şu ki, pratiğe ulaşmamız gerekiyor. Onu eleştirebiliriz, ama öyle bir dil kullanmalıyız ki pratikteki plancıları da yakalayıp bu ilişkileri anlamalarını ve bunlara sahip çıkmalarını sağlamalıyız. Belki oda burada yapacağı çalışmalarla bir rol edinebilir.

Son slaytıma geliyorum Hocam, şöyle ki plancı altyapıdan kopmuştur ve bu kopukluğun giderilmesi gerekiyor. İklim değişikliği olsun, göç krizi olsun tüm bunlar aslında belli ekolojik sorunlar ve toplumsal sorunlar olarak görülse de doğrudan altyapı problemleridir. Bunu yaparken ama plancı ne yapmalı? Bazen böyle mimar olmak isteyen plancılar olduğu gibi altyapı, mühendis olmak isteyen plancılar da var. Bu mesele bence biraz sıkıntılı, burada da şeyi düşündüm aslında, plancı ve uzmanlık ve genelcilik konusunu. Plancı bir uzman mıdır, plancı bir genelci midir? Bana kalırsa plancı bir generalisttir, bir genelcidir. Temel görevi sistemi görmektir. Uzmanlar kadar tüm sistemi algılayıp bunun yapıtaşlarını, parçalarını bir araya getirecek genelcilere bugün her şeyden daha çok ihtiyacımız var. Bu çok ciddi bir görev ve bunun koordinasyonu doğru aktörlerin bulunması, bir araya getirilmesi ve gerçekleştirilmesi meselesi çok önemlidir. Fakat plancı bunu teknik bilmeden yapamaz. O nedenle hangi konu üzerine çalışılıyorsa, bu konuyla ilgili bir miktar teknik bilgiye sahip olmak gerekir ki sizi amiyane tabirle kandırmasınlar. Yani mesela, bir düzen depolama sahası nasıl olur, bu bilgiye sahip olmadan bu alanda çalışmanız zor. Onun dışında bu ilişkileri düşünürken mesela atık dedik, atık ve arazinin ilişkisi, atık ve enerjinin ilişkisi, kesişimdeki bu ilişkileri de çoklu olarak düşünmemiz gerekiyor. Temel olarak benim öğrenciliğim döneminde kapsamlı planlama gerçekten tu kaka haline gelmişti. Fakat bugün tüm planlama pratiklerine baktığımızda diğer ülkelerde, aslında bugün size Hollanda'yı anlatmayı çok istemiştim ve oradaki problemleri, aslında hani harika bir örnek gibi gözüken yerdeki siyasal gündelik problemleri, ama hani zaman, iyi de bu topa hiç girmemişim. Fakat bu altyapı planlamasında özellikle 30-40 yıllık dönemlerde hem kentin gelişimini, hem de altyapının gelişimini bir arada düşünmek gerekiyor. O nedenle biz plancıları kapsamlı planlamayla olan ilişkimizi tekrar, sistem düşünce tarzı ve kapsamlı planlamayla olan ilişkimizi tekrar düşünmemiz gerekiyor. Bu bizim eleştirel olmayacağımız anlamına gelmez.

Son sözüm şu olacak: Özetle bu bir mücadele alanıdır ve bu alana sahip çıkmak durumundayız. Bunu bir alt alternatif alan olarak görmeyelim ve eğer çalışmayla ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak istiyorsanız internetten konuyla ilgili tez çalışmama ulaşabilirsiniz. Bugün burada Ekoloji Kolektifi Derneğini temsilen bulunuyorum. Kendileri bu çalışmayı Türkçeleştiriyoruz ve 2020 yılında çıkacak Türkçe olarak da, umarım ulaşırsınız. Onun dışında başka bir kaynak olarak Ethemcan Turhan ve Onur İnal'ın "Transforming Socio-Natures" isimli yakın zamanda Routledge'dan çıkan kitabında atık rejimleri üstüne de bir çalışmam oldu. Daha fazla bilgi edinmek isterseniz mail atın bana, dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Doç. Dr. KÜBRA CİHANGİR ÇAMUR- Gül'e çok teşekkür ediyoruz. Gül'ün zaman sıkıntısı nedeniyle eğer soru varsa birkaç dakika içinde sorularını alalım, ondan sonra devam edeceğiz. Sorusu olan? Ömer, sor.

SALONDAN- Şimdi biraz önce aktörlere de bakalım denilince şimdi ben bir düşündüm de şimdi Melih Gökçek'e baktık tamam, Erdoğan'a baktık, inşaata baktık tamam, işte ondan önce Özal'a baktım tamam, aslında hepsi böyle neoliberal ekonomik uygulamaların aslında Türkiye versiyonlarını yaşatan aktörler. Bu Gana'dan bir şeyin çıkması da, yani neden çıkar? Bir, oradaki kötü çevre politikalarından dolayı oraya götürülüyordur. İki, oradaki düşük işgücü ücretlerinden dolayı oraya götürülüyordur.

Dr. GÜL TUÇALTAN- Mamak'tan mı bahsediyorsunuz?

SALONDAN- Evet, dolayısıyla hani mesele sanki altyapı projelerimiz Türkiye'de de şey, hani finansal bir karşılığı olduğu zaman düşünülüyor. Artık ayrıştıralım bunları, çünkü belli bir maliyeti var, kâr edebiliriz şeklinde, ama hiçbir zaman da Türkiye özellikle, yani bir çevre ülke olarak, kapitalist çevre ülke olarak o maliyetleri yeterince karşılayamayacağı için hep birinin atık deposu veya bizim için de başka yerler bizim atık depomuz olacak. Yani bu süreci o finansallaşmanın dışında düşünerek kurtarmanın bir şeyi var mı? Yoksa evde ayrıştırdım, çok temiz oldu, Çankaya Belediyesi aldı şeklinde o kadarda kalıyor benim kafamda, daha fazla ileri gidemiyor. Yani bütün bir sömürünün bir parçası olarak düşündüğümüzde nasıl olacak?

Dr. GÜL TUÇALTAN- Çok doğru söylüyorsun, ben de seni çok iyi anlıyorum. Çünkü tezi bitirirken özellikle işte Hollanda akademisinde şey istiyorlar sizden, hani siyasi önerileri, politik önerileri, pratiği değiştirmek için neler yapacağınızla ilgili öneriler ve ben o dönemde gerçekten ciddi bir umutsuzluğa düşmüştüm aynen şu an senin dinlediğinde düştüğün gibi ve daha çok böyle kentsel, toplumsal hareket bunun etrafında nasıl örgütlenebilir, nasıl baskı mekanizmaları üretilebilir gibi çalışmıştım, ama burada şöyle bir şey söz konusu: Biz baştan pes etme eğilimindeyiz. Belli bir süre sonra birazcık mesafeli durunca kendi yaptığım çalışmaya hakikaten bir dönüşüm mümkün olabilir. Bunun üzerine mi oturulup çalışılması gerekiyor? Yani o yüzden diyorum bu bir mücadele alanıdır diye o aktörlerle, gerekli mekanizmalar çalıştırılabilir gerçekten diye düşünüyorum, ama hani bu dünden bugüne olacak bir şey değil. Öncelikle halihazırda bizim atığı algılayışımız evde atığı ayrıştırıp Çankaya Belediyesinin toplamasıyla kısıtlı, öncelikle bu algıyı değiştirmemiz lazım biz plancılar için ki buna müdahale edebilelim. Yani bu ciddi bir çalışma gerektirir. Mesela, İsveç'te bu çalışmayı 50 yıllık bir planlama süreci, yani adamlar atık sistemlerini yine problemleri var, yine çevresel olarak doğru standartlarda ve hani isteyeceğimiz maksimum standartlarda değil, fakat 50 yıllık bir planlama söz konusu. O nedenle acele etmememiz ve mesele çalışmamız gerekiyor.

ERHAN KURTARIR- Merhaba, ben de aslında biraz bu atık meselesini sadece yönetsel bir sorun olarak algılanmasının acaba eksik olduğunu söyleyebilir miyiz diye bir soru yöneltmek istiyorum. Yani bunun bir de toplumsal ayağı ve kültürel boyutu yok mu? Çünkü toplumun da bir şekilde sorgulayan, denetleyen ve talep eden olduğunu düşünürsek bu anlamda hani giremedin, ama Hollanda'yla Türkiye toplumunun farklılığı var mı, böyle bir tanımlama koyabilir misin diye bir sormak istedim. Atık kültürü meselesinde ne yapmalıyız?

Doç. Dr. KÜBRA CİHANGİR ÇAMUR- Hocamın bir sorusu var, hepsini alalım soruların, buraya getirebilir miyiz mikrofonu?

SALONDAN- Tabii sonuyu şöyle soymak gerekiyor: Belirli bir yerin atığını ya da şeyinle mi uğraşmak, yoksa bir yeri oluştururken mi bunu düşünmek? Eğer Kuzey Kıbrıs kampüsüne giderseniz tüm mekanın oluşturulmasında altyapının birinci etken olarak konulduğunu ve tüm oradaki donatıların altyapı sistemlerine, enerji sistemlerinin bağlı olarak o mekanın oluşturulduğunu göreceksiniz. Onu bilgi olarak sunmak istedim.

SALONDAN- Ben belki bir hatırlatma yapayım, 50 sene öncesine gidelim ve Ankara Nazım Plan Büro çalışmalarına bakalım. 1990 hedefli Ankara Nazım Plan Bürosu Ankara'nın kent makro formunu kurgularken temel altyapı ve kentleşme maliyetlerini azaltıcı bir yaklaşım yaptı. Çünkü Ankara'nın suyu o zamanlar Kurtboğazı'ndan geliyordu. Yani batıdan geliyordu, kuzeybatıdan geliyordu ve Ankara çaylarının toplamı da batıya doğru akıyordu. O nedenle gerek içme suyu, gerekse pis su açısından kent makro formunun batıya doğru yürütülmesi, batı koridorları ağırlıklı bir kent planlama yapılmasına dayandı. Tabii başka faktörler de var, dolayısıyla kent plancıları, yani bütün planlar için söyleyemem bunu, ama Ankara'nın kent makro formunun oluşmasında çok önemli bir katkısı oldu. Arık, yani katı atık için bunu söylemiyorum, ama katı atıkla pis su arıtma tesisi arasında bir ilişki var. Çünkü katı atık depolama özellikle tesislerinde ortaya çıkan pis suların atık su arıtma, yani pis su arıtma tesisleriyle entegre çalıştığı zaman o zaman çevreye çok daha az zarar veriyor özellikle tıbbi atıklar ve diğer atıkları da düşündüğümüz zaman, yani bir kent makro formu tasarlarken bu iş başlıyor ve kentin makro formunda ağırlıklı bölgelere göre bunların yer seçimlerinin birlikte çalışması ya da ayrı ayrı çalışması, ara istasyonların yapılması aslında kent makro formu çalışmalarıyla ortaya çıkacak bir iştir. Bir başka boyutta bir hatırlatma da Çukurova projesinde Saffet de bunu iyi bilir, daha alt ölçeklerde, yani kentsel gelişme ve ıslah projelerinde altyapı yol dahil buna, yol ve diğer su, pis su ve drenaj, yağmur suyu drenajı projelerinde literatif bir tasarım süreciyle toplam altyapı maliyetinin düşürülmesi ve o alan üzerinde yaşayanları daha düşük

maliyetli konut arzının sağlanması yönünde de plancıların dahil olduğu çalışmalar oldu. Yani bunu hatırlatmak istedim, teşekkür ederim.

Dr. GÜL TUÇALTAN- Çok kısa yanıtlayayım hemen, üç soru aslında bence birbiriyle çok çok ilişkili. Şimdi altyapıyı kurguluyoruz Hocam, evet, yerleşimleri tasarlarken başından kurgulasak bile bu mücadele sona ermiyor. Şimdi Erhan'ın sorusunu aldığımızda mesela, Hollanda'da 1919 yılından beri Amsterdam'da bir yakma tesisi var ve bugün artık bunu böyle atık yakıtlı bir santral haline dönüştürmek istemişler, ama şimdi şöyle bir durum söz konusu, orada bu tesisi gezdiğimizde şöyle bir durum ortaya çıkmıştı: Plastikleri kaynağında ayrıştırıyorlar. Peki, ne oluyor bu plastiklere? Siz zannediyorsunuz ki evet, geri dönüşüme gidiyor, ondan sonra dönüşüyor, vesaire Hollanda örneği, fakat olan şey şu: Belediyenin stratejik danışmanının söylediği 1 ton atığı geri dönüştürmekle 1 ton atığı yakmak arasındaki maliyet farkı birisi yaklaşık 600 Euro, birisi yaklaşık 60 Euro, ayrıca geri dönüştürdüğünüz zaman piyasaya gönderdiğinizde bu atığı farklı polimerleri bir araya getirdiğiniz için talep çok düşük, yani ekonomisi bu işin bunun dönüştürülmesine müsaade etmiyor. Bunlar da atığı yakıyorlar, fakat şöyle bir şey yapıyorlar: İnsanlara bunu, topluma çok fazla belirtmiyorlar. Neden? Çünkü davranışsal olarak dönüştürmeye devam etmelerini istiyorlar sonra sistemi değiştirirlerse diye, özetle her ne kadar kentsel gelişimle atık bir arada da düşünülse bir life cycle, yani yaşam süresi konusu var o atığın, atık tesislerinin diyelim ya da altyapının, o yaşam süresi boyunca her zaman bununla ilgili belli sürelerde tekrar planlama gerekir. Yani baştan planlayıp ondan sonra evet, bu çok daha doğru bir yaklaşım ve olması gereken şey, ama bunun belli bir yaşam süresi olduğu ve belli süreler sonra ne hale geleceği önemli bir mevzu, yani budur.

Dinlediğiniz için çok teşekkür ederim, sağ olun.

MİLLİ PARKLAR VE UZUN DEVRELİ GELİŞME PLANLARI

Saffet Atik

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri - 2 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Merhabalar, ben elimden geldiği kadar hızlı şekilde gitmeye çalışacağım, ama bazı temel önemli konuları atlamamak kaydıyla. Bu sunuşu yapmadan bir zaman planlaması yapayım istedim. Benden istenilenler nasıl kaç dakikaya sığar, ben mesajımı en etkin nasıl verebilirim diye, baştan belirteyim, gördüm ki bu pek olanaklı değil, ÇED konusu çok ayrı ve çok önemli bir konu. Onu, eski tabirle sarfınazar edeyim ve tanımlardan başlayım. Bunu da çok uzun uzun anlatmayayım, bunlar zaten yazılı kaynaklarda var yahut internetten ulaşabiliyorsunuz, ama şöyle bir şey yapayım: Karşılaştırmalı bir sunum yapayım. Milli parklar ve uzun devreli gelişme planları (UDGP) nedir, çok kısaca bir tanımlayım. Bizim alışkın olduğumuz mekansal planlamalarla örtüşür mü, ayrışır mı, bir mukayese yapayım, ama bunun sonunda da Türkiye'de bu iş, doğal duyarlılığı yüksek alanlar nasıl ele alınıyor bunu anlatayım. Benim bildiğim, bir parça da görebildiğim kadarıyla yurtdışında bu işler nasıl yapılıyor, bizim planlama pratiğimiz ve özellikle işletme, uygulama durumumuz, yurt dışı uygulamalardan farklı mı? Sunumu bunun üzerine bina edeyim istedim.

Şimdi hemen şunu bilmek lazım; Dünya nüfusu çok hızlı bir şekilde artıyor, kentleşme oranı yükseliyor. Bu şu demek: Daha çok alan kullanıyoruz, daha çok yapılı alan üretiyoruz, kullanılabilir araziyi, tarım alanlarını veya ormanları tüketiyoruz. Biraz evvelki arkadaşımız Amazon Ormanlarından söz etti. Burada bilinmesi gerekli şey şu: Doğal alanları hızla tüketiyoruz. Hal böyle olunca özellikle koruma altındaki alanların ekonomik tabirle nadirlik primi veya nedret primi artıyor. Çünkü bunlar az, bunlara çok dikkat etmek lazım. Bu durumda az bulunan alanlara ilgi de artıyor. Çünkü buralar çok güzel yerler,

Türkiye'de milli parklara, tabiat parklarına veya Özel Çevre Koruma Bölgelerine bu gözle bakmak lazım. Talep fazla, ama bunlar nadir bulunan alanlar, korunması gereken alanlar. Bir tarafta Brezilya'da veya Endonezya'da olduğu gibi, ormanları kaybediyorsunuz, ama bakıyorsunuz öbür tarafta da korunan alanların adedi ve oranı artıyor. Böyle bir tablo var. Bir tarafta doğal varlıkları azalıyor, öbür tarafta korumaya ilgi artıyor.

Ne kadar alan koruma altında dünyada, bunu görmek mümkün. Türkiye'de de farklı statülerdeki koruma alanları ne kadardır? Bu da Tabloda var. İncelediğimiz zaman özel çevre koruma bölgeleriyle milli parkların hayli yer kapsadığını görüyoruz. Ülkeyi bir dikdörtgen gibi düşünürseniz, en fazla korunan alanların köşelerde olduğunu görürsünüz. Somut ifadelerle, Artvin, Muğla ve Muğla-Antalya arası, Kırklareli-Istrancalar kesimi adet olarak en çok ve alan olarak en geniş koruma alanlarını barındırır. Bu ilginç özellik, mekânsal açıdan değerlendirilmelidir, ancak buna vakit yok.

Biraz evvel bazı tanımlar üzerinde duralım demiştim. Doğa koruma nedir? biyolojik veya jeomorfolojik yada peyzaj değerleri olarak veya diğer doğal özelliklere göre yada kültürel değerler itibarıyla büyük ayrıcalıklar sergileyen, nadir bulunan alanların, yada her yerde bulunmayan alanların bu özelliklerinin devam ettirilmesidir. Kısaca böyle tanımlayabilirim.

Tabii ki özellikle bizim bildirimize konu olan Türkiye'deki, milli parkları, tabiat parklarını, tabiatı koruma alanları veya tabiat anıtlarını da zikretmek gerekiyor. Aslında, pek çok yerde bunların tanımları var, ama bunu uygulamaya yada planlamaya dönük olarak ele almak gerekiyor. Milli Parklar için uzun devreli gelişme planları, tabiat parkları için gelişme planları, tabiatı koruma alanı ve tabiat anıtı için de genelde yönetim planları yapılması biçiminde bir uygulamanın içindeyiz.

Bir yerin milli park olabilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde önem taşıması gerekir. Bütün dünyada da bu ölçüt kullanılıyor. Benim çok hoşuma giden bir ölçüt daha var. Gurur duyabilme. Ülkelerin koruma alanlarla gurur duyabilmeleri ve gelecek nesillere aktarmaları gerekiyor. Korunan bir alan; gurur duyulabilecek kadar özgün ve ayrıcalıklı olmalıdır. Bu alanlar için bizim bir sahiplilik duygusuna sahip olmamız gerekir. Zamanım kalırsa buna değineceğim. Ne kadar sahip çıkabiliyoruz, ne kadar bize ait olduğunu hissedebiliyoruz?

Biraz evvel söylediğim gibi; milli parklar için uzun devreli gelişme planları, tabiat parkları için gelişme planları yapıyoruz. Bunlarda; daha çok koruma altında olması gereken, bilimsel araştırmalar dışında herhangi bir faaliyete izin verilmeyen çok özel alanları belirliyoruz. Cümleyi iyi toparlayabildim mi endişem var, ama tahmin ediyorum mesajımı verdim.

Uzun devreli gelişme planları pratikte hem milli parklar için, hem tabiat parkları, tabiatı koruma alanları için yapılan, bölgelemeye olanak sağlayan ekosistem temelli bir planlama türüdür. Ama mekânsal planlar yönetmeliğinde, bir tür mekansal plan olarak algılanmıyor yahut tanımlanmıyor. Burada iki bakanlık arasında, orada çalışan arkadaşlarımız arasında bir görüş ayrılığı olduğunu çok rahatlıkla söyleyebilirim, ama bunlar gerek içerikleri itibariyle, gerek kapsadığı alanlar itibariyle, hatta plan hükümleri ve yaptırım güçleri itibariyle bildiğimiz mekânsal planlardır, ama yönetmelikte ifadesini bulamıyor.

Korunan alanlar diğer alanlardan hangi yönüyle farklıdır? Bir plancı olarak şunları belirtmeliyim. Planlamanın gerçekleştirildiği alan farklı, birkaç defa tekrarladım, koruma altındaki alanlar özel, nadir bulunan alanlardır, dolayısıyla çok dikkatli, çok özen göstererek planlanması gerekmektedir. Hal böyle olunca planlama takımının kompozisyonu da değişiyor. Diyebilirim ki Türkiye'de en fazla uzmanlık içeren planlama, milli parklar için yapılan planlamasıdır. O uzmanlıkları, birkaç slayt sonra size göstereceğim.

Planlamanın tabii ki felsefesi de farklıdır. Bizim mekansal planlarımız benim tanımımla ve içinde bulunduğum planlamalar itibariyle geliştirmeci planlardır. Zaten çoğuna gelişme da planı diyoruz. Bunlar, yapılı alanların düzenlenmesini öngörür, ekonominin geliştirilmesini, toplumsal refahın artırılmasını amaçlar, bazen bunları, adı gelişme planı olmasa da eski tabirle zımnen yani üstü kapalı bunları öngörür. İngilizce tabiriyle development plandır.

Halbuki milli park planları koruma ağırlıklı plandır, dolayısıyla planlamanın yöntemi, felsefesi, yaklaşımı diğerlerinden ayrışır. Bunu gerçekten bilmek gerekir. Çok kısaca kaynak değerlerinin korunması, ama aynı zamanda sosyokültürel veya sosyoekonomik kalkınmanın da hedeflenmesi, koruma ağırlıklı olmak kaydıyla bir örgütsel yapının tasarımı, tanzim edilmesi, bununla alakalı finansal araçların belirlenmesi amaçlanır. Bunlar koruma altındaki alanların planlamasında temel bileşenlerdir.

Sürece baktığımız zaman bir stratejik plan yaklaşımının izlerini görürsünüz. Yani döngüsel bir yapısı vardır, geri beslemeli bir yapısı vardır. Kararları alırsınız, uygulamayı gözden geçirirsiniz, izledikten sonra, baştaki hedeflere dönebilirsiniz. Bu dinamik yapının altını çizmek gerekir. İkincisi, yine bizim stratejik mekansal planlarda öngördüğümüz gibi -Ömer'e bakarak da söylüyorum- alt bileşenleri vardır. Bunlar bazen yönetim planları şeklinde yapılabilir. Biz nasıl bir eylem planında kurumsal aktörler, kurumsal adresler, uygulamanın gerçekleşeceği dönem, öncelikler, vesaireyi üst ölçekli planlarımıza özellikle stratejik planlarımıza koyuyorsak uzun devreli gelişme planlarında da alt ölçeklere referans vererek yönetim planları yapılabilir. Bunlar daha çok doğa ağırlıklıdır otlatma yönetim planı, balıkçılık yönetim planı gibi, böyle bir çeşitlenme var.

Ben çok kısaca uzun devreli gelişme planıyla çevre düzeni planlarını, ölçekleri birbirine yakın olduğu için bir karşılaştırayım istedim. Lafı uzatmadan söyleyeyim, bir defa geliştirmeci planlar, çevre düzeni planı gibi planlar da çok sektörlü, çok bileşenlidir. Halbuki uzun devreli gelişme planı belli bir alanda biraz evvel söylediğim gibi korumaya ağırlık veren sektör spesifik dediğimiz, konuya özel bir plandır. Bence en belirgin fark budur, birisinde kırsal nitelik ağır basar, diğerinde kentsel nitelik ağır basar, yapılı alanlar ağır basar. Bir yerleşmeler sistemi vardır çevre düzeni planlarında. Çevre düzeni planlarında yüksek yoğunluklu, büyük nüfuslu bir yerleşmeler sistematiği vardır. Dolayısıyla planlama bileşenleri de değişir, uzmanlık alanları da değişir. UDGP'nin yapıldığı yerler ekonomik olarak tarımsal ağırlıklıdır, tarımsal faaliyetlerin baskın olduğu alanlardır. Halbuki öbür tarafta, Çevre Düzeni Planlarında; ikinci ve üçüncü sektör ağırlıklı bir gelişme görülür. Yani sanayi ve hizmetler sektörü ağırlıklı bir yapıyla karşılaşırız.

Arazi kullanım türü ve bütçesi olarak da farklılıklar vardır. UDGP bölgeleme esaslı, zoning esaslı bir planlamadır. Halbuki diğer planlama türü, yani ÇDP, çok daha karmaşıktır, hem arazi bütçesi, hem arazi kullanım deseni karmaşıktır. Bunun ayrıntılarına burada girmeyeyim, ama birinde açık ve yeşil alanlar ağırlıklıdır, öbüründe yapılı alanlar, hatta onların ulaşım sistemleri, altyapı sistemleri, vesaire ağırlık kazanır. Bir tanesinde daha çok günübirlik donatılar yapılı alanlarda ön plana çıkar, ama diğerlerinde barınma ve çalışma alanları ağırlıklıdır ve bunlar çok çeşitlenmiştir. UDGP lerde yönetim ve tanıtım yapıları, bazen de kültür, eğitim tesisleri bulunur. Bunlara yer ayrılır. Diğerinde ise, hakikaten çok karmaşık, çok bileşenli, çok sektörlü bir kullanım deseni ortaya çıkar. Her ikisinde de katılımcılık vardır. Tırnak içinde söylüyorum katılımcılığı, bu tartışılabilir. Farklı tanımlar, farklı eleştiriler getirilebilir.

Kurumsal yapılar açısından da bir farklılık var. Milli parklarda hemen hemen tüm kurumsal adresler net ve bellidir. Türk kamu idaresindeki yerini bulmuştur. Halbuki çevre düzeni planında birden fazla, farklı onay merci, birden fazla görüş aldığımız kurum vardır. Karmaşıklık orada da devam eder. Onay birimine gelince, bu değişiyor Türkiye'de sık sık, onun için Türkiye'de kimler nasıl planlama yapıyor diye bir slayt koymuştum, ama izninizle bunları ben hızlı geçeyim. Bunu zaten biliyoruz, sizler de biliyorsunuz. Çok özet söylenilebilir, bir gariplik olduğu için söylüyorum. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu planların onay merci, ama uzmanlık, sahiplilik, hatta mülkiyet deseni ve tasarruf meselesini düşündüğümüz zaman Tarım ve Orman Bakanlığı devreye girmektedir. Doğal SİT bölgeleri de korunan alanlar statüsündedir. Burada bir bakanlık sorumluluk alır, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ama milli parklarda, tabiat parklarında veya diğerlerinde Tarım ve Orman Bakanlığı devrededir.

Bunlar ikisi de koruma statüsündeki alanlardır, ama planlama takımları dahi değişir. Bu böyle bir şey, Koruma Altındaki Alanlarda ; yönetim, düzenleme yapmak, alanı tasarruf etmek yetkisi bir bakanlıktadır. Ama planların onay mercii bir başka bakanlıktır.

Süreç aslında basit ve benzer, yani hemen hemen tüm planlarda olduğu gibi bir analitik etüt aşaması var. Baktığınız zaman iş tanımlarına bir sentez, bir de planlama aşaması var, ama buna iki aşamayı daha koymak lazım: Bunların bir tanesi benim tabirimle planlamanın planlaması aşamasıdır. Yani çalışmaya başlamadan evvel ilgili birimler zaman planlaması yapar, personel planlaması yapar, toplantı planlamasını yapar ve nasıl hangi ortamda bu planlar elde edilecek, ciddi bir çalışma yapar. Buna planlamanın planlaması diyebiliriz. Son aşamaysa planın yönetimi ve uygulamanın yönetimidir. Bu iş tanımlarında olmayan bir şey, ama bunu eklemek istedim. O da monitoring, izleme, değerlendirme, geri besleme sürecidir. Şunu söyleyeyim arkadaşlarım, hiçbir planlamada bu aşama olmadan başarı elde edilemez ve Türkiye'deki planlamanın bence en önemle eksikliği bu son aşamanın olmamasıdır. İster çevre düzeni planı yapın, ister uzun devre gelişme planı yapın, sizin öngördüğünüz şeylerin uygulamada nasıl vücut bulduğuna, gerçek dünyaya nasıl aktarıldığına bakmanız lazım, bunu değerlendirip incelemeniz lazım. Eğer bu yapılmıyorsa bu çok eksik bir planlama yönetimidir, anlayışıdır. Bunun altını çizmek, sizlerle paylaşmak istedim. Türkiye'de olmayan budur.

Bu ayrıntıları da çok kısaca söyleyeyim. Hangi başlıklar altında neler yapılır, ama burada göreceksiniz ki doğal kaynak değerlerinin incelenmesi çok önemlidir, kültürel kaynak değerlerinin incelenmesi de çok önemlidir, estetik kaynak değerlerinin incelenmesi de öyle. Bunları çok ciddi gruplar inceler. Örnek vereyim: mesela bir uzun devreli gelişme planında benim yönettiğim yahut nezaret ettiğim planlarda diyelim. En az 21 uzman vardır. Şimdi biraz evvel Sevgili Kübra söyledi zannımda, buradaki plancı mahareti tasarımın bir miktar ötesine çıkar. Buradaki plancı mahareti süreci yönetmektir. Bu takımı akılcı, belli hedefler doğrultusunda belli zaman çizelgesine uyarak yönetmektir. Bunu da sizlerle paylaşmak istedim.

Mekansal olarak bakarsak, aslında bu tür koruma altındaki planların bölgelemeleri yalındır, basittir. Bu bir milli parkın mutlak koruma bölgesinin kararları, bu hassas koruma bölgesinin kararları, bu sürdürülebilir kullanım bölgesinin kararları, bu da kontrollü kullanım bölgesinin kararları. Dikkat ettiyseniz her bir kullanım bölgesi için farklı bir milli parkın kararlarını koydum. Üç aşağı beş yukarı bu kararlar; daha çok donatılar bağlamında, birbirlerine benzer. Çok kısaca bir-iki dakika Kübracağım şu şeyi söylemeye çalışayım. Aslında Türkiye'deki milli parklarla dışarıdaki milli parkların planlama anlayışı arasında ciddi bir fark yok. Yani bizde uzun devreli gelişme planı varsa yahut gelişme planı varsa veya yönetim planı varsa yurtdışı örneklerde de benim görebildiğim kadarıyla -yani üç beş yeri gördüm, inceledim ve biliyorum- bunlar birbirlerine benzer. Türkiye'deki sıkıntı idarenin buraya bakış açısından doğar bence. İdare bunları nasıl içselleştirir, nasıl benimser ve neleri yapar? Bunu da yine altını çizerek size söylemek istedim. Bunlar çok bilinen şeyler, hemen hemen bir planlamada veya bir yönetim planında da çoğu zaman söylenilen şeylerdir. Kaynak değerlerinin bilinmesi ve korunması, geleceğin iyi

kurgulanması, çevre değerlerinin iyi bilinmesi, bir planlama sistematiğinin korunması ve bu sistematiğin gerçekten mantıksal çerçevesinin tam olması, iyi olması, bütünsellik ve dinamik bir süreç, statik değil, devingen, geri beslemeli bir sürecin olması istenir.

Burayı hızlı geçeyim, birkaç örnek vereyim fotoğraf, azıcık da renklendirmiş oldum. Bunu söylerken mesajımı da vermek isterim. Bu Bulgaristan'daki bir milli park, bu çok ufak bir köy, Istranca'larda, bize yakın komşu, bu milli parkın ziyaretçi merkezinde ufak bir restoran ve bir sergi salonu var. Bunlar bir köyde, ben bunu azıcık kıskanarak, azıcık gıpta ederek, azıcık bizde niye böyle değil diye gezdim. Orada bir çalışma yaptık bir grupla, siz planda bunların hepsini önerebilirsiniz, son derece iyi takımlar kurabilirsiniz. Parantez içinde şunu söyleyeyim, milli parklardaki takım fevkalade iyi bir takımdır, çok iyi meslektaşlarımız var. Bunu çok açık yüreklilikle söylemek ve sizlerle paylaşmak isterim. Bir sürü iyi niyetli çalışma var, ama bu dediğim gibi gerçek dünyaya nasıl aktarılıyor, orada herhalde sıkıntılarımız var. (Slaytlar üzerinden anlatımla) İşte müzesi var, orada da belli yerlerde turizm tesisleri var. Uludağ aklıma gelmişti, zaten üç tesis var ve iyi konumlandırılmış. Türkiye'de de olabilir, çok daha iyi olabilir diye işte bir ziyaretçi merkezi var. (Slaytlar üzerinden anlatımla) Bunlar Bulgaristan'ın farklı milli parklarından, girişte bir kroki var. Nereye gideceksiniz, nereyi görebilirsiniz, neler yapılabilirsiniz, nasıl bir rehberlik hizmeti alabilirsiniz, bunlar krokide var. Tabii bu önemli. Rehberlik hizmeti almadan milli park çok kolay gezilemiyor. Lütfen iki dakika daha bana veriniz, bir mesajı vermek istiyorum. Herkes Kaçkar Dağlarına gidiyor, herkes Ayder'e gidiyor ki Ayder'i bitirdik. Ben buraları gördüm diyenler o milli parkın yüzde 3'ünü görmüş olabilir. Mesela, çat diye bir yeri görmeden geri dönüyor. Emin olunuz ben burayı bilirim, gittim diye arkadaşlarına anlatan kişiler, O alanın yüzde 97'sini görmeden dönüyor. Bu oran Türkiye'deki milli parklar için hemen hemen böyledir. Dolayısıyla okuyarak, donanarak, bilerek ve gerekirse danışman, rehberlik hizmeti alarak bunları gezmek lazım.

İki örneği koydum uç olarak; (Slaytlar üzerinden anlatımla) birisi Afganistan'dan, birisi Amerika Birleşik Devletlerinden, kullanımlar üç aşağı beş yukarı aynı şey, at binme parkurları, yürüyüş yolları, donatılar, ufak çaplı yeme-içme tesisleri, bakı noktaları, vesaire. Bunlar hemen hemen Türkiye'deki bütün milli parklarda da var. Yani Honaz'daki milli parkta ziyaretçi merkezi de var, toplantı salonu da var, ufak bir müze de var, hemen hemen her şey var.

Bir şeyle bitireyim, bir Amerikalı arkadaşın söylediği şeyle bitireyim. Onlar şunu bilmiyor, anlayamıyor, mutlak koruma alanında baskı yapalım, oraya şunu koyalım demiyor. vatandaş bunu istiyor demiyor.

ALAN YÖNETİMİ

Serdar Nizamoğlu

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri - 2 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Alan yönetim planıyla ilgili sunumda önce UNESCO'da bu korunan alanların yönetimini onlar nasıl tarifliyor, onunla ilgili bir giriş yapacağım. Sonra Türkiye'de bizim mevzuatımıza bu alan yönetim planı kavramı nasıl dahil oldu? Tabii son dönemde güncel tartışmalar var. Örneğin, Kapadokya Alan Başkanlığı kuruldu ve beraberinde Göreme Milli Parkının statüsü kaldırıldı ya da Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı kuruldu. Gelibolu tarihi alanın milli parkı statüsü kaldırıldı ya da gene gündemdeki tartışmalardan birisi Boğaziçi Kanunu ya da öngörünüm bölgesi, yani demek ki alan yönetim planı aslında sadece bir plandan farklı bir içeriğe sahip, ortaya bir yönetsel çerçeve sunuyor. Yani bir yönetim modeli de dahil ediyor. Özellikle bu son dönem tartışmalar bize bunu gösteriyor.

Bizde Türkiye'de bunun gündeme gelmesi aslında dünya miras listesine korunan alanların girmesini bir şart olarak alan yönetim planlarının bulunmasının zorunlu olması bunu gündemimizde daha fazla tutar hale getirdi. UNESCO'da dünya miras listesine girilebilmesi için 10 kriter var. Bunlardan 6'sını burada yansıtıyorum, bunun dışında da 4 tane daha kriter var. Toplam 10 kriterin önemi şurada: Dünya miras listesi aslında doğal varlıklar, kültürel varlıklar, yani eğer kültürel varlıklardan dünya miras listesine girmek istiyorsanız ilk 6 kritere sahip olmanız gerekir, en azından onlardan birine sahip olmanız gerekir. Doğal varlıklardan eğer bir mirasa sunacaksanız, o zaman sonraki 4 kriteri dikkate almanız gerekir. Arada karma varlıklar dediğimiz varlıklarsa, en az bir kültürel kritere, en az bir de doğal varlık kriterine sahip olması gerekir. Bir de kültürel peyzaj denilen daha özel tanımlanan alanlar var. Bunlar her iki alanda da gerek doğal değer, gerek kültürelde karşımıza çıkıyor.

UNESCO'yla birlikte karşımıza çıkan "üstün evrensel değer" diye bir tanım var. Yani dünya miras listesine girmesi için bu varlığın üstün evrensel değer diye bir tarifinin yapılması gerekiyor, bunun kanıtlanması gerekiyor. Bu üstün evrensel değer ana odağı adaylığın gerekçesini tarifliyor, varlığın bütünlüğünü, özgünlüğünü karşıladığını tarifliyor. Diğer kavram özgünlük kavramı, yani varlığın özgün olması ve bunun kanıtlanması bekleniyor. Eğer ilk 6 kriterden başvuruluyorsa, mutlaka bir özgünlük kriterinin tariflenmesi isteniyor. Bazı dokümanlar var, Nara dokümanında bu özgünlük tarifinin nasıl yapılacağı tanımlanıyor. Burada işte özgünlüğün detayları, işte biçim, tasarım, malzeme, kullanım, fonksiyon, gelenekler, yönetim sistemi, konumu, yerleşimi gibi somut olmayan miras değerlerini de tarifleyen bir özgünlük tanımı yapılması gerekiyor. Burada detayları var. Bütünlük, bu bütün varlıklar için bu koşul bütün varlıklarda aranan özellik, yani ister doğalda olsun, ister kültürel alanda olsun dünya miras listesine eğer bir varlık sunulacaksa, varlığın bütünlüğünü, onu oluşturan unsurların bir arada bulunduğunun kanıtlanması gerekiyor.

Türkiye mevzuatında, tabii bizim mevzuatımızda alan yönetim planıyla ilgili kavramı iki mevzuatta görüyoruz: Birisi 2863 sayılı Kanunda, diğeri de alan yönetimi ve anıt eserlerle ilgili yönetmeliğin maddelerinde görüyoruz. Mevzuatta demin Saffet Hocam da bu kavramları kısmen ekrana yansıttı. Kültür varlıkları, tabiat varlıkları, SİT koruma alanı diye tariflenen kısımlar var. Çevre düzenleme projesi tanımı var, koruma amaçlı imar planı tanımı var, yönetim alanı tarifi var, bir de yönetim planı tarifi var. Şimdi bağlayıcı mevzuatın bir bölümünü bu oluşturuyor. Yani bir yönetim alanı tariflenecek, bir sınır oluşturulacak, bir plan hazırlanacak bu alanı yönetmeye yönelik bir plan, bizim koruma amaçlı imar planlarında gördüğümüz etkileşim, geçiş ya da tampon diye tariflenen şey varsa dahil edilecek, bununla ilgili tanımlar yapılacak. Bir de bağlantı noktası diye bizde olan bir kavram var. Bu kavram da bütünlüğe ilişkin bir esas, yani varlığınızı bütünleyen, ama varlığınızla aynı yönetim sınırı içerisinde olmayan, ama onu bütünlediğine inandığınız ve mekansal olarak bunlar kopuk olabilir, bağlantı noktası tanımıyla bütünlüğünü sağlamayı ifade edeceğiniz bir nokta. Bir de etkileşim geçiş sahası, bu dünyada tampon diye geçiyor, buffer zone diye tarifleniyor. Bizde, bizim mevzuatımızda bir buffer zone değil, etkileşim, geçiş sahası buna en yakın kavram, biz bu kavramı kullanıyoruz. Demek ki yönetim planını yapabilmeniz için önce bir sınır teşkil edilmesi gerekiyor. Yani yönetim alanı sınırının tanımlanması gerekiyor. Bunu bakanlık tanımlıyor. Yani bir korunan alanın yönetim sınırını bakanlık tanımlamadan yönetim planı çalışmasına başlanmıyor.

Süreci şöyle bizde, bazı şimdi idari bir yapı oluşturduğundan bahsettik. Yani sadece bir plan değil bu, aslında bir idari tanım da getiriyor. Bir taslak hazırlanıyor, danışma kurulu diye tariflenen -bizim mevzuatımızda danışma kurulu olarak yer alıyor- alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları, sivil toplum örgütleri, üniversitelerin ilgili bölümlerinden temsilcilerin de içinde yer alabileceği bu danışma kurulunun yönetim

planı taslağını değerlendirmesi bekleniyor. Bir alan başkanı atanıyor alanı yönetmekten sorumlu, bu da yine yönetsel yapının bir parçası, bir de eşgüdüm denetleme kurulu diye tanımlanan bir yapı var. Bu eşgüdüm denetleme kurulu da hazırlanan yönetim planını onamaya yetkili olan kurum ve denetimden sorumlu. Diğer bir birim var, denetim birimi gene bizim mevzuatımızda yönetim plan sürecini izleyen, değerlendiren, güncellenmesi gerekliliğine eğer ihtiyaç duyuluyorsa bunu raporlayan ve danışma kuruluyla eşgüdüm denetleme kurullarına bu raporu düzenli olarak sunan bir denetim birimi var.

Diğer mevzuat, ikinci mevzuat alan yönetimi ve anıt eser kurullarıyla ilgili olan yönetmelik, bunun içerisinde de biz burada tariflenen kavramların işleyiş şekillerini görüyoruz. Hedefi alanın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması, temel hedefi bu yönetim planının yapılma amacı. Uluslararası koruma mevzuatının genel ilkelerine uyulması bekleniyor bu yönetim planının hazırlanması sürecinde, korumayla ilgili ortaya çıkmış en yüksek standartların da dikkate alınması bekleniyor. Yönetim alanlarını belirleyen bakanlık dedik, yetkili idare bu sınırı belirliyor. Bu sınırı tanımladıktan sonra bu alanda bir planlama çalışması başlayabiliyor.

Yönetim planı diğer bizim gördüğümüz planlardan ya da sıkça yaptığımız imar planları, nazım imar planları, çevre düzeni planlarından farklı olarak katılımcı bir şekilde yapılması bekleniyor. Ortaya bir çizili plan paftası üretmiyor. Bu plan aslında bir rapor, temel özelliği stratejik bir plan, çok yıllı bir şekilde hazırlanıyor belge ve katılımcı bir şekilde yapılması hedefleniyor. Şu aşamalardan geçmesi bekleniyor. Yani bir mevcut durum tespiti, alanın analizi, alanın vizyonunun ve politikalarının oluşturulması, bir çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi, izleme-değerlendirme ve eğitimle ilgili süreçlerin tamamlanması bekleniyor. Bizim mevzuatımız bunu söylüyor.

Bir planlama ekibi kurulması lazım, burada asgari nitelikleri görüyorsunuz. Kentsel SİT alanları ve tarihi SİT alanları için gereksinim duyulan uzman tiplerini görüyorsunuz. Bu yapısıyla aslında Saffet Hocamın aktardığı gibi doğal alanlarda da çok fazla sayıda uzmanı, farklı disiplinlerden gelen uzmanların bir arada çalıştığı, koordineli bir şekilde çalışması gereken bir plan örneği hazırlanıyor. Yönetim planlarını iki yapı, yani danışma kurulu ve eşgüdüm denetleme kurulu değerlendiriyor. Eşgüdüm denetlemenin üstlendiği rol yönetim planının onaylanması kısmı, yani plana uygundur görüşünü veriyor. Denetim, bu kısım bizde çok mevzuatta yer alıyor olmasına rağmen işte izleme, değerlendirme süreçleri etkin bir şekilde çalıştırılmadığı ya da çalışmadığı için bu kısım aksayan bölümlerden birisi, ama mevzuatta bununla ilgili bir düzenleme var. Kurullar bunu onamasında yer alıyor. Alan başkanı atanıyor, alan başkanının tanımlanmış bazı görevleri var. Burada Türkiye'de iki türlü alan başkanlığı sistemi var: Bir tanesi işte Kapadokya'da göreceğimiz üzere ve Gelibolu tarihi alanında gördüğümüz üzere bütçesi, personeli ve kendine özel kanunu olan alan başkanlıkları. Gelibolu tarihi alanı kurulana kadarki gördüklerimiz

alan başkanlıklarıysa bütçesi, personeli bulunmayan, kendine ait bütçeleri ve personeli bulunmayan başkanlıklar. Bu tabii alan yönetim planlarının uygulama etkinliklerinin belirlenmesinde de etkili oluyor. Bütçeniz yok, kaynağınız sınırlıysa, alan yönetim planının gerekliliklerini ya da faaliyetlerini yerine getirmekte zorlanıyorsunuz. Kaynağınız varsa Gelibolu tarihi alanında olduğu gibi bu kaynakla eğer uymak istiyorsanız yönetim planının kararlarına uyabiliyorsunuz. Başkan alanı temsil eden kişi, danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçiyor. Sivil toplum örgütlerini de barındırması bekleniyor içinde, alanda yetki ve sorumluluk kullanan kamu kurum, kuruluş temsilcileri, üniversite temsilcileri, yerel halkın temsilcileri, muhtarlar bu danışma kurulunun içerisinde yer alabiliyorlar ve yönetim planını tavsiye niteliğinde düzeltme taleplerini taslağın iyileştirilmesi süreçlerinde görev alıyorlar. Eşgüdüm denetlemeyse danışma kurulunun içerisinden seçilen daha dar bir grup ve planın uygulama süreçlerinde, onaylanması ve uygulama süreçlerinde katkı sağlayan bir kurul.

Bu yapıya baktığımızda denetim birimini yıllık olarak çalışması bekleniyor. Her yıl yani alan yönetim planları ülkemizde 5 yıl için hazırlanıyor, her yıl yönetim planını izleyip, değerlendirip yıllık olarak bir rapor oluşturması bekleniyor. Yani yönetim planının amaç, hedef ve faaliyet silsilesinde beklenen amaçlara ulaşıp ulaşmadığı, korunan alan üzerinde herhangi bir yapılan faaliyetin olumsuz etkisi bulunup bulunmadığını, bu yüzden de bu faaliyetin gözden geçirilip sonlandırılması ve yerine başka bir faaliyet konulup konulmayacağı hususundaki asıl denetim faaliyetini yapıyor. Yani biz ne yapıyoruz? Bir yönetim planı hazırlıyoruz, beraberinde bazı faaliyetler tarifliyoruz ve bu faaliyetlerin o korunan değer ya da varlığa zarar vermeyeceğini tahmin ediyoruz. Bu uygulama sırasında eğer izleme, değerlendirmede zarar verdiği algılanıyorsa, o faaliyetin sonlanması gerekiyor. Bizim problemli alanımız bu denetim kısmında doğal alanlarda, kültürel mirasta da karşımıza çıkan bir yapı, genel mimarisi bu, yönetim planı sınır belirleniyor ve en son onamaya kadar demin tariflediğimiz kurullar aracılığıyla yönetim planı oluşturuluyor. Planlama süreciyse yaklaşık 4 aşamadan oluşuyor: 1. Hazırlık, 2. Veri ve bilginin toplanması, 3. Önem ve durumun değerlendirilmesi, 4. Yanıt ve önerilerin geliştirilmesi aşamalarından oluşuyor.

Bir stratejik plan olduğundan bahsettik. Alanın mevcut durumunun iyileştirilmesi ve değer tanımının korunmasına ilişkin bir stratejik plan, burada önemli olan varlığın kendi, yani bu varlığı hiçbir koşulda burada yapılan faaliyetin zarar vermediğinin güvence altına alınması gerekiyor. Yani alan yönetim planı aslında varlığın korunması için yapılan bir plan ve bunun içerisindeki aktörlerin, paydaşların bir arada karar alma sürecine katılmasının organize edildiği yapı. Kısmen bizim planlama pratiklerimizden farklı. Şöyle diyeyim, genel bizim planlama sistematiğimiz en soldaki gibi, yani normalde başlıyorsunuz ve bitiriyorsunuz, beşinci aşamada bitiriyorsunuz. İkincisi de değil aslında, üçüncüsü, yani geri beslemeli döngüsel bir yapıya sahip alan yönetim planları, öyle olması bekleniyor.

Plan başlayıp, birinci aşamada başlayıp beşinci aşamada bitirdiğiniz bir süreç değil, dördüncü aşamada aldığınız bilgilerle birinci aşamaya tekrar dönüp, tekrar başlamanız gereken aslında uğraştırıcı, yorucu bir planlama deneyimi.

Genel yapısı şu, yani UNESCO'ya göre, onun yönetim planlama guideline'ına göre aslında 13 stepi var altında olan, yani bunlar çeşitli kullandığımız araçların, yani stratejik planlama, proje hazırlama, proje bütçesi oluşturma, GZFT analizi gibi birden fazla analiz, veri değerlendirme sisteminin bir arada kullanıldığı bir yapı. Gördüğünüz gibi hızlı okuyanlar için şey yapıyorum, buraları geçiyorum. Burada bizde her korunan alan dünya miras listesine sunulmak zorunda değil. Her varlığın bir değeri var. O yüzden de bizim mevzuatımızda bu miras değerini, yani bu üstün evrensel değere sahip olmasa dahi bunun değer tanımının yapılması gerekiyor. Değeri tanımlamadan planlama sürecini doğru yürütmeniz mümkün değil, yani değer önce tariflenecek, yapılan faaliyetlerin buna zarar vermemesi sağlanacak.

Şöyle devam edeyim, gördüğünüz gibi bunları anlatmış bulunuyorum. Genel temalarından bahsedeyim, bununla bitireyim. Yönetim planlarında yaklaşık bu 6 başlığı görüyor olmamız gerekir. Bunlardan birisi koruma politikaları, yani yönetim planınız koruma politikaları alanında açık bir bildirimde bulunması gerekir. Sosyal, ekonomik politikalar tariflemesi gerekir, alanın nasıl sunulacağı ve bunun mekansal planlama ilkelerini ve araçlarını tariflemesi gerekir. Alanın karşı karşıya kaldığı bir risk varsa ya da riskler varsa bu risklere karşı alınacak önlemlerin tariflenmesi gerekir. Bu mirası korumakla sorumlu olan herkesin -bunlar kamu kurumu, kuruluş ya da yaşayan yerel toplum olabilir- bunun yönetilmesiyle ilgili yeterliliğin geliştirilmesi gerekir. Yani kapasite geliştirmeye yönelik bir çalışmanın, farkındalık faaliyetinin, savunuculuk faaliyetlerinin bu alanda yürütülmesi gerekir. Alanın bir ziyaretçi yönetimi ve erişilebilirlikle ilgili temel kavramsal setinin oluşturulması gerekir. Yönetim planından bizim en az bu 6 başlığı görüyor olmamız gerekir. Bunları kısaca geçeceğim hatırlatmak için, varlık değeri korunmak zorundadır. Yani varlığın kendi öz niteliğine ait unsurların bütün bu planlama pratiği sonunda kanıtlanması gerekir, değerlerinin korunduğuna dair izleme sürecinde bunun kanıtlanması gerekir. Gene sıkça Türkiye'deki miras örneklerinde gördüğünüz üzere İstanbul tarihi yarımadada riskli tanımlar ya da yapılan faaliyetlerin bu izleme, değerlendirme raporlarına yansıyabiliyor. Yapılan faaliyetlerin mirası korumakta yetersiz olduğuna ilişkin değerlendirmeleri okuyorsunuz. Değerin korunması zorunludur.

Buradaki sosyal, ekonomik politikalarda mutlaka yerelde yaşayan bir topluluk varsa bu yerelde yaşayan topluluğun içermeci politikalarla bunun sosyal gelişmesinin devamlılığının sağlanması gerekir. Barışı ve güvenliği alanın sağlaması gerekir. Yani çatışan unsurların bir arada çatışmasını sürdürme değil, o kültürel zenginliği alanda korumaya olanak veren politikalar oluşturulması gerekir. Sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri

azaltmalıdır plan, bunları arttıran yönde bir plan olmamalıdır. Anlatabilsem iyiydi, soru gelirse buraya riski değinmek lazım. Yani risk, alanda farklı riskler vardır, olabilir. Yani sadece afet riskleri değil, sosyal kaynaklı riskler de alanda görülebilir. O yüzden de risklerin oluşabilecek bütün çeşitliliğiyle tariflenmesi ve bu riskler oluşmadan önleminin alınmasına yönelik bir programın yönetim planıyla birlikte sunulması beklenir. Yönetsel yeterliliği geliştirmek önemli, ziyaretçi yönetim planı, bu neden önem taşıyor? Varlıklarınız ziyarete açıldıklarında ve kullanıldıklarında taşıdıkları işlev ya da ziyaretçi yoğunluğuna bağlı olarak zarar görebiliyorlar. O yüzden de bir taşıma kapasitesi analizi yapılması bekleniyor. Bu bizde neredeyse hiç yapılmayan bir unsur, o yüzden de biz alanları aslında kullanıyoruz. Koruma etkinliğimiz son derece sınırlı kalıyor. Ziyaretçi bilgilendirmesi önemli bir unsur yönetim planlarında, aslında ziyaretçiyi de bilgilendirmiyoruz.

Teşekkür ederim.

KENT BİLGİ SİSTEMLERİ - CBS

Nazım Akkoyun

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri - 2 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Kübra Hoca bana "sen bu coğrafi bilgi sistemleri alanına nasıl girdin" diye sordu oturumdan önce, aslında ben üniversitesindeyken bilgisayar da kullanmayan, bilgisayarı olmayan bir öğrenciydim. Hocalar bilgisayarda ödev istediğinde arkadaşlarıma elle yazıp verirdim, onlar geçirirdi şeye, ama biraz da bizim meslek alanının bu alanda bir boşluk bıraktığını düşündüğüm için o boşluk doğrusu beni biraz bu alana itti. Biraz bu boşluktan kastım şu, yani üniversitelerimiz yeni bu alanda eğitimler vermeye başladılar. Aslında buraya gelirken böyle bir sunum yapmamı istediklerinde hâlâ coğrafi bilgi sistemleri mi sunacağız öğrencilere diye içimden geçmedi değil, yani artık günümüzde çok daha farklı alanlara yayılmış durumda daha detaylı çalışmalar var, farklı kavramlar var. Bunlara yavaş yavaş girmiş olmamızı temenni ederdim.

Coğrafi bilgi sistemleri, tabii kent bilgi sistemleri, coğrafi bilgi sistemleri arasında şöyle bakanlık mevzuatta bir ayrım yapmış: İşte coğrafi bilgi sistemlerinin kentteki haline kent bilgi sistemleri denilir, ama benim asıl burada vurgulamak istediğim kısmı biraz daha bunun bir sistem olduğu vurgusu. Yani bizim üniversitelerde bu işin de biraz geç gelişmesinin sebeplerinden biri biz bunu hep bir aslında çizin yazılımı ya da analiz ürettiğimiz bir yazılım olarak bu gözle baktık. Dolayısıyla bunu bir hem kendi alanımızı besleyen, hem bu alanı besleyen bir araç olarak görmedik. Biraz teknik konularda teknolojik kavramlarda biraz neyse burun kıvrıldı. Yani bunu söylemekte çekince görmüyorum, birçok hocamız atölyelerine bu yazılımları sokmadığı için geçmişte övünüyorlardı. Şimdi biraz durum değişti, bu sevindirici, ama hâlâ bu şey kavramından kurtulamadık. Bu sistemin yaşayan bir sistem olduğunu, birtakım verilerle

beslenmesi gerektiğini ve kenti bizim algılamamızda, izlememizde, değerlendirmemizde, yeni analizler üretmemizde iyi bir araç olabileceğini, hatta planlamamızda, planlamanın tasarımında yararlanabileceğimiz bir araç olarak görülmediğini görüyoruz. Bana birçok coğrafi bilgi sistemi uzmanı olduğunu söyleyen insanlara ben şey soruyorum öncelikle, yani burada da bir şema görüyorsunuz. Aslında bu şemanın merkezinde veri tabanı var. Veri tabanı olarak ne kullanıyorsun, bu veri tabanının mimarisi var mı dediğinde orada bir mavi ekran, işte bir errorla karşılaşıyoruz. Ben aslında Türkiye'deki coğrafi bilgi sistemlerinin geri kalma nedeninin de açıkçası bizim bu alanı boş bırakmamızdan kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü yerel yönetimlere de gittiğinizde, farklı mecralarda da bu alanın daha çok mühendislik yaklaşımıyla ele alındığını, sadece birtakım verilerin üretilmesi ve o verilerin aslında kullanıcısının da kim olduğunu bilmeden, ne amaçla üretildiğini bilmeden üretilen birtakım verilerin olduğunu görüyoruz. Dediğim gibi bu bir sistem, bu sistemin temelinde veri ve veri tabanı var. Veriyi tabii coğrafi bilgi sistemi dediğimiz zaman işin içine coğrafi veri giriyor. Bu verileri farklı elde etme yöntemleri var. Bu alanlarda tabii ki mühendislik hizmetlerinin desteği, ama sadece yine dediğim gibi mühendislik olarak, yani harita mühendisleri veya coğrafyacıların ürettiği verilerin dışında bizim de birtakım özellikle planlama alanında verileri üretmemiz ve standardize etmemiz gerekiyor. Bunu işte farklı alanlardan yine o interdisipliner yapı gereği farklı alanlardan gelen sözel verilerle, işte sosyologların verileriyle veya işte artık psikologların verileriyle bütünleştirmemiz gerekiyor. Mekanla bir ilişki kurmak gerekiyor bu alanda, bunun çünkü bize sağladığı katkılar çok fazla, birazdan bunlardan örnekler vereceğim.

Günümüzde tabii web servisleri çok gündemde, web servisleri özellikle merkezi yönetim tarafından kullanılan birtakım web servisleri var. Bunların da örneklerini vereceğim, ama web servisleri basitçe şunu yapıyor: Veri tabanları arasında birbirinin iletişimi sağlamasını sağlayan servisler, yani siz bakanlığın kadastral verisini yerel yönetimler olarak web servisi aracılığıyla görüntüleyebiliyorsunuz veya sizin plan verinizi başka bir alanda merkezi sisteme servislerle güncel gönderebiliyorsunuz. Dolayısıyla burada bu alanların da yeni gelişmesi aslında bizim hâlâ bir veri paylaşım yapımızın, bir yerel yönetimler olarak, merkezi sistem yönetimler olarak çok gelişmediğini söyleyebilirim. Daha hâlâ kurumların kendi içinde veri paylaşımını nasıl sağlayacağı üzerinde çalışıyoruz. Orada da birçok zorluklar var. Tabii veri tabanı sistem, ama bunun bir de çıktısının olması lazım. Teknik insanlar daha çok masa üstü yazılımlarla, bizim gibi şehir plancıları, mühendisler, harita mühendisleri masa üstü uygulamalarla bu sistemden yararlanıyorlar, ama web uygulamaları günümüzde yeni yeni gelişmeye başladı. Yurtdışında biraz daha gelişmiş durumda, sadece bir bilgi sunumu değil, aslında interaktif bir yapıya da dönüşmüş birçok uygulama var, ama hâlâ öğrenciler işte belediyelere gidiyorlar veri almak için, yani oradaki personel de, öğrenciler de hem oraya bir gitme mesaisi harcıyor. Gereksiz bir enerji kaybı aslında, dolayısıyla verinin güncelliği de çok ve sağlıklılığı çok sağlanamıyor.

Ben açıkça yine akademiye bir laf sokmak istiyorum burada, şimdi hocalar gönderiyorlar öğrencileri, öğrenciler geliyor. Yeni girmiş okula, "ne veri istiyorsun" diyorsun, "ne varsa verin Hocam bu alana ilişkin", yani böyle bir aslında veriyle o kadar ilişkiniz kopmuş ki o verinin de içeriğini geliştirecek bir şey sunamıyoruz. Biz de gelip şurada şöyle bir veri üretelim ve bakın, bunun size de faydası olur diyen bir akademisyenle henüz karşılaşmadım. Tabii mobil uygulamalar da çok gelişmiş durumda, ama biz hâlâ bunlarla, mesela bu tarz oturumlarda bile konuşmacının o arada sorularının alacağı, o soruların içinden oylamaların yapılacağı ve en üste gelen soruların belki konuşmacı tarafından yanıtlanacağı, belki katılımcıların daha önce programa seçim yapıp o programla ilgili, yani bunlar artık çok basit şeyler ve biz hâlâ buralarda değiliz. Tabii daha çok bunlar üniversitelerde değil, ama özel şirketlerin yürüttüğü büyük konferanslarda var. O yüzden bu üniversiteye bir eleştiri değildi tabii ki yani kavramların gelişimine baktığımız zaman bir CAD bilgisayar destekli planlama, tasarım mantığından başlayarak coğrafi bilgi sistemleri bugün artık big data kavramını kullanıyoruz, ama big data kavramına da yönelik birçok eleştiri var. Bunun birçok, azınlıkta kalan birçok şeyi manipüle ettiği ve görmezden geldiği, genelleştirdiğine yönelik eleştiriler var. Bu eleştiriler üzerinden yeni bir kavram arayışı doğduğunda thick data diye bir şey çıktı. Bu daha çok o belki Türkçeye kalın veri olarak çevrilebilir, yani oradaki verinin sahipleriyle o bilginin üretilmesi ve o veriyi aslında kolektif bir ürüne dönüştürmek ve o insanların sahiplenip sonrasındaki süreci de kendilerinin yürütmesini sağlamak. Barselona'da bir örnek var mesela bununla ilgili, isteyen arkadaşlar araştırabilirler. Burada mesela uzaktan algılama teknolojileri de çok hızlı bir gelişim içerisinde, ama biz bütün bu süreçlerde, yani bu veriler üretiliyor. Mesela, İstanbul'da üretilen bir LIDAR verisi var. Uzaktan algılama yöntemiyle bir tarama yapıldı ve buradan bir model üretildi, ama bu veriyi nasıl kullanacağını kimse bilmiyor. Biz bu alana girmediğimiz sürece o veri atıl bir şekilde kaldı yıllarca orada, şimdi biz mesela drone'la Kadıköy'de bir çalışma yaptık. Aslında bizi şu itti bu sürece: Kurul burası bir SİT alanı olduğu için bizden sokak siluetleri istedi. Sokak siluetlerini peki, en hızlı şekilde nasıl elde edebiliriz? Önce dedik fotoğraf çekelim, hazır personellerle burada fotoğraflar üzerinden -klasik yöntemdir bu- birleştire birleştire çeşitli yazılımlarda o bir işkence ve bu ölçekte mesela 1 000 binanın olduğu bir alanda bir seneden önce bitmeyecek bir çalışmaydı. Sonra LIDAR'la çalışalım dedik. O da çok yine uzun süren ve pahalı bir teknoloji aslında, her SİT alanında bu uygulamaya girdiğinizde çok maliyetli bir uygulama gibi gözüküyor, büyük ölçekli çalışmalarda daha mantıklı. Peki, nasıl bir teknolojiyle çözebiliriz bunu diye düşündük. Oblik çekim diye bir şey var, çok yeni bir teknoloji, mesela hemen çok uygun bir fiyata bütün alanı 3 saat gibi bir sürede fotoğraflayıp, o fotoğraflardan üçboyutlu model ürettik ve çok hassas bir modeldi. Hızlıca siluetleri keselim dedik ve kurula sunduk. Kurul bize dedi ki: "Bunları tek tek kesmenize de gerek yok, bize modeli VR modelleme aracılığıyla verirseniz bizim için tamamdır" dediler. Bu aslında bizim hem kurulla olan süreçlerimizi azalttı, hem kurulun kendi iş yüklerini azalttı,

hem de biz o süreci minimum maliyette çok hızlı bir şekilde çözmüş olduk. Aslında bu koruma alanında bu teknolojilerin kullanılmasıyla ilgili bence çok önemli faydaları var. Bize hocalarımız hep şunu söylerdi: "Süleymaniye Camisi başına bir şey geldiğinde, bir depremde bir şey olduğunda elimizde sağlıklı bir rölövesi yok bu binanın, farklı farklı bir sürü rölöve var. Hepsi birbirinden farklı ve hangisine güvenebileceğimiz konusunda da şüpheliyiz", ama şimdi çok hızlı bir şekilde bir lazer tarayıcı teknolojisiyle bunun sağlıklı ve net bir veriyi elde edebiliyorsunuz. Dolayısıyla bu alanda bu tarz teknolojiler var. Şimdi arttırılmış gerçeklik meselesi var. Yine VR'la yapılan çalışmalar var. Bunları artık bizim yavaş yavaş girmemiz gerekiyor. Biz şimdi bazı alanlarda özellikle vatandaşı içine katmak için bu süreçlerin tasarımda bu tarz çalışmaları yapmayı planlıyoruz. Hatta başladık. Mesela, meydanla ilgili bir şey yaptığımızda oralara birtakım masalar kurup, bu meydanın mevcut durumunu ve burayla ilgili tasarlanan projeleri sergileyebileceğiniz, içinde modellerin oradaki vatandaşların, kullanıcıların deneyimleyebileceği bir sürece dönüştüreceğimizi ve o deneyimleme sonucunda vatandaşların o projelerle ilgili görüşlerini alabileceğimiz bir model üzerinde düşünüyoruz. Yani biz tabii biraz artık bu teknolojilerin kullanımında eskidik diyebiliriz, ama yeni nesil çok hızlı bir şekilde giriyor bu işlere, dün hatta bir Göbeklitepe Fuarında bir standımız vardı. Arkadaşlara "standa ilgi nasıl" diye sordum. Bizim yine bu VR'la deneyimlediğimiz bazı modeller var. Çocuklar sıraya girmişler. Yani özellikle tescilli eserlerin modelleri bunlar içinde dolaşabildikleri, çok iyi kullanıyorlar. Yani niye tarihi ve kültürel bilinci geliştirmek için bu araçlardan yararlanılmasın diye düşünemeden edemiyoruz tabii. Tabii burada standartlar da çok önemli, ama maalesef bir veri tabanı yapımız, sistemli bir coğrafi bilgi sistemi mantığımız olmadığı için ve bunu kullanamadığımız için çok bu alanlarda da gelişmiş değiliz. İsteyen arkadaşlar ISO, OGC standartları ve Inspire, Avrupa Birliğinin Inspire direktifi biraz Avrupa ülkeleri için geçerli bizim de kabul ettiğimiz, ama çok ilerleyemediğimiz bir alan.

Biraz önce bahsettiğim web servisleri işte bu kavramları hani biraz da Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu temasına uygun olduğu için biraz kavramsal veriler de verdim, ama çok detaylarına girmeyeceğim. Harita servislerimiz var ve VMS VE UPS … servisleri, işte birisi biraz daha resim tabanlı, yani sizin gördüğünüz Google Maps haritaları internet üzerinden açabildiğiniz haritalar aslında biraz VMS servisleridir. VFS servisleri vektörel olarak indirebiliyorsanız o haritaları biraz daha vektör tabanlı servislerdir. Yine GML, site GML özellikle eğilmeniz gerektiğini, özellikle öğrenci arkadaşların eğilmesi gerektiğini düşündüğüm bir alan, mesela bizde şimdi yeni yeni MAKS … servisleri adresle ilişkilendirilerek sunulmaya başlandı. Bu servisler de 2007 yılından başlayan bir süreç aslında, ama 2007 yılında sadece ruhsat verileri vardı, binaların ruhsatlarına ilişkin veriler vardı. Şimdi ona adres verilerini de eklediler, dolayısıyla biz bu servisleri artık mekanla birebir ilişkilendirebiliriz. Daha önce üzerinde çalıştığımız verileri genelde mahalleyle veya sokakla en fazla ilişkilendirebiliyorduk. Şimdi kapıya kadar ilişkilendirme fırsatımız

oluyor. Yani bu detay artık bizim için gerekli, kentlerin özellikle merkezlerinde çok hızlı dönüşümler yaşanıyor, ama biz analizlerimizi mahalle ölçeğinde veya sokak ölçeğinde tuttuğumuzda bu bize çok da iyi sonuçlar vermiyor. Yani detaylı sonuçlar vermiyor diyelim. Mesela, kimlik paylaşım sisteminde biz şöyle bir çalışma yaptık. Yerel yönetimlerde sadece üç veri sağlıyor size bu sistem, büyükşehir belediyelerinin daha fazla sağladığını, ama ilçe belediyelerine doğum tarihi, cinsiyet ve adres kodu veriyor. Bu adres kodu sizin dairenizin, apartman dairenizin kodu anlamına geliyor. Siz bunu eşleştirdiğinizde şunu yapabiliyorsunuz: Mesela, biz Kadıköy'de bir kreş yatırım yapacağız. Bu yatırımda nerelere öncelik vermeliyiz gibi bir kafamızda soru işareti olduğunda şöyle bir şey mi yapsak acaba dedik: Yani Kadıköy'de yalnız yaşayan insan sayısı çok fazla, çocuklu ve yalnız yaşayan insan sayısı çok fazla, ama bunu nasıl üretebiliriz? Biz bu veriden bunları kapı numaralarıyla eşleştirerek şunu yaptık: İşte ebeveyni ayrı yaşayan kreş çağındaki çocukların konumları nereler gibi basit bir veri, ama siz bu veriyi eğer içine girmezseniz bu veri böyle bir veri sadece kimsenin kullanmadığı öyle boşlukta duran, o yüzden planlama ve veri ilişkisinin yeniden düşünülmesi gerektiğini özellikle bu büyük veri çağında, işte thick datadan konuşuyoruz, yeniden düşünülmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü birçok pratikte biz hep aynı analizleri üretiyoruz. Aslında ürettiğimiz plan raporlarına da baktığımda hep aynı klasik mantıktan bir türlü kopamadığımızı görüyorum. Birçok böyle veri aslında şu anda genel müdürü olduğum şirketin dolaplarında birçok bu anlamda plan var. Ne altı besleyebilmişler, ne kendileri yeni bir şey üretebilmişler. O yüzden de çok uygulamada da yerleri yok. Mesela, şu bizim klasik analizlerimiz, bunları zaten coğrafi bilgi sistemleri yazılımları aracılığıyla yapıyoruz, ama bu analizler de üstteki plan pratiği farklı olmadığı için aynı analizler içerisinde dönüp dolaşıyoruz. Sonuçta da şuna geliyoruz: Biz Kadıköy merkezde, İstanbul'daki bütün kent merkezleri, yani tarihi merkezlerde bakıyorsunuz, 1970'lerin planı var, imar planları var. Peki, biz ne yapabiliriz bu planları yenilemek istediğimizde? Bu imar planları da şöyle: Barlar Sokağı da Kadıköy'de Kontar Ticarettir, Antikacılar Sokağı da Kontar … ticarettir ve gündelik yaşama hiçbir etkisi yok. Yani kentin gündelik pratiğinde o kadar hızlı dönüşen, o kadar hızlı değişen bir merkezde bu kadar çaresiz kalmış durumdasınız ve bu tarz analizlerle de sonuçta şuna varıyorsunuz: Biz plan yapsak burada hiçbir şey değiştiremeyeceğiz, o yüzden yapmayalım diyorsunuz. Sonuç olarak da onlar 1970'lerin imar planının altında kalmaya devam ediyorlar.

Yine sistem mantığında da dediğim gibi daha çok işte kurum içinde kullanılan web uygulamaları var, kurum dışında kullanılan web uygulamaları var. Yani vatandaşa açık uygulamalar var, ama bunlar da ancak teknoloji firmalarının size sunduğu olanaklar dahilinde, yani siz bu planlamanın burada yine önemine, yani buradaki araçların çoğunu da aslında plancılar yine geliştiriyor, plancılar talep ediyor. Plancıların yaptığı çalışmalarda bu veri ve bilgi önem kazanıyor ve bizlerin yönlendirmesiyle oluyor, ama gidiyorsunuz belediyelerde hâlâ bir bilgi işlem üzerinden yürüyen bir coğrafi bilgi sistemleri hâkim.

Sanki bunu bir mühendislik ve teknik bir iş olarak görüyorlar. Oysa işin teknik boyutu asli, yani tasarımından çok daha küçük bir kısmı, yani bunlar örnekler, çok bunlara girmeyeceğim. Mobil uygulama örnekleri var. Bunlar tabii en azından vatandaşın bazı verilere hızlı ulaşması açısından önemli, yani bugün belediyelerin en çok tıklanan verisi e-imar uygulamasıdır. Yani hiç değilse vatandaş ve en doğru güncellenen uygulama odur. Çünkü vatandaş gelip bunun hesabını soruyor size, "bu veri kardeşim, benim planımda durum bu değil, siz nasıl bunu böyle işliyorsunuz" diye anlık takip ediyor. Dolayısıyla bu etkileşimi kurmadığınız zaman da, yani o yaşayan bir sistem olmadığı zaman da yine ölü bir şekilde kalıyor. Sonra biz 2004'te ürettiğimiz veriyle İstanbul'a plan yapmaya çalışıyoruz.

Yani bu veri ilişkisi bence çok önemli bir ilişki, dediğim gibi zaman kavramında da hızlanmayı gördüğümüzde, yani çok hızlı bir süreçte, teknolojinin hızlı dönüştüğü bir süreçte, gündelik hayatın hızlandığı bir süreçte çok gerisinde kalıyoruz birçok sürecin, sonra belediye başkanının vizyonuna göre bulunan boş parsele uygulama yapılıyor. Biz de bu karar destek mekanizmasını niye kurmadık diye arkasından düşünüyoruz. Bizden çıkan ürünler mezarlık bilgi sistemi, işte zaten herkes Google Maps ya da Yandex kullanıyor, ama bütün belediyelerin kendi kent rehberleri var kullanılmayan, yeni yeni birtakım çalışmalar var, ama yurtdışı örneklerine baktığımızda özellikle bu sensör teknolojinde birtakım alıcılarla kentin daha canlı bir şekilde izlendiğini ve takip edildiğini, anlık müdahalelerin daha hızlı yapıldığını gözlemleyebiliyoruz. Biz şu soruyu bence plancılar olarak sormalıyız: Kenti gerçekten doğru verilerle ve güncel bir şekilde okuyabiliyor muyuz? Çünkü gerçekten bizim şu anki yaptığımız analiz ve veri toplama yöntemleriyle biz o veriyi toplayıp analiz edene kadar o veri zaten değişiyor ve çoğu zaman anlamsızlaşıyor. O yüzden buralara daha çok özellikle öğrenci arkadaşlarımın girmesini tavsiye ederim.

Son olarak ben de birtakım -doktora öğrencisiyim aynı zamanda yine Mimar Sinan'da- arayışlar içerisindeyim. Kavramlar açısından da henüz içini çok doldurabilmiş olmamakla birlikte özellikle bu tarz teknolojinin hızlı gelişmesi, bu tarz bilgi teknolojilerinin hızlı gelişmesinden çok öğreneceğimiz şeyler olduğunu düşünüyorum. Mesela, açık kaynak kodlu yazılımlar bence üzerinde özellikle durulması gereken ve planlamaya nasıl bu özellikle planlamada katılımı, demokratik bir planlama sürecini nasıl tasarlayacağımız anlamında bu alanlara bakmanızı tavsiye ediyorum. Teşekkür ediyorum, sağ olun.

Soru-Cevap Bölümü

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Alt Uzmanlık Alanlarında Planlama Pratikleri - 2 Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

SALONDAN- Benim aslında bir sorum yok, bir sorunum var. Bütün planlama öğrencilerinin aslında bir sorunu var. Çok güzel bir sunum, teşekkür ederim. Bahsettiğiniz şeyler web'den de ulaşılabilmesi gerekiyor dediniz hani kurumlara gitmeden, ama biz kurumlara gittiğimizde dahi verilere ulaşamıyoruz aslında, bizden bir çeşit veri kaçırma, hatta veri verilmemesi problemiyle karşılaşıyoruz. Planlama projelerimizi hazırlarken analizlerimizi yapmak için biz veri bulamıyoruz. İşte siz anlamazsınız diyerek bile vermedikleri oluyor bize verileri, ama ben düşünüyorum ki bir tek planlama öğrencileri değil, ilkokul çağındaki bir öğrenci bile istediğinde bu verilere ulaşabilmeli ve onlar üzerinde kendi çalışmalarını yapabilmeli. Belki çok değişik şeyler çıkacak, bu tek biz de değil ki biz bu kalkınmayı, bu gelişmeyi sağlayacak insanlar olduğumuzu düşünürsek, buna katkı sağlayacak insanlar olduğumuzu düşünürsek hani belki buradan bir yerlere mesaj gider, hani buradan dile getirilmiş olur diye bunu söylemek istedim. Teşekkür ederim.

Doç. Dr. KÜBRA CİHANGİR ÇAMUR- Peki, biz teşekkür ederiz. Gördüğünüz gibi yeni nesil gümbür gümbür geliyor. İnşallah onların olduğu yerlerde bu verilere artık böyle yalvarmadan ulaşabileceğiz. Buyurun.

SALONDAN- Yakın zamanda İstanbul'da da çalıştım. Şimdi BİMTAŞ'ı tam olarak bilmemekle birlikte hani aslında ihalelere girip imar planları da yapabilme şeyinin olduğunu düşünüyorum, biliyorum. hani siz sonuçta tam teknolojik olarak son şeylere hakimsiniz. Sadece orada, kat adedi değil de o kat adedini çok daha farklı şekillerde, çok

daha farklı veriler üreterek kullanabileceğinizi biliyorum, görüyorum. Siz hiç belediyeden ya da belli bir alanın bir imar planını yapıp hani aynı bu yöntemlerle yaptığınız oldu mu ya da sizin böyle bir hakkınız ya da bir durumunuz var mı, yapılan bir eser var mı?

Doç. Dr. KÜBRA CİHANGİR ÇAMUR- Nazım Beye sordunuz, değil mi?

SALONDAN- Evet, bu Nazım Beyeydi. Diğeri işte diğer üstatlara, özellikle Saffet Beye: Şimdi mevzuata bakıldığında alan yönetimi planı, uzun devreli girişim planı, çevre düzeni planını da en üste koyarsak, bir de bundan sonra koruma amaçlı imar planları devreye giriyor. Hani bunu çok kısaca böyle bir hiyerarşisini yapıp bir de ilgili kurumları söyleyebilir misiniz? Teşekkür ederim.

SALONDAN- Benim de arkadaşımız gibi bir sorunum var, bir tane de sorum var. Sorunum şu: Kurum ve kuruluşların web sayfalarına baktığınız zaman maalesef çok kısıtlı veri var, bazılarında veri bile yok. Sadece başkanın fotoğrafları, vesaire, yani bu alan başkanlıklarında da var, milli parklarda da var, Şehircilik Bakanlığında da var. Yani bir veriyi, içeriden elde ettikleri veriyi paylaşmıyorlar, saklıyorlar. Halbuki bu kamusal bir hizmet, bizlere açık olması lazım. Yani birinci sorunum bu, yani erişme, verilere erişme çok kısıtlı. Nazım arkadaşımız söyledi, belki İstanbul'da bazı imar gibi bazı uygulamalar var, fakat erişim çok kısıtlı, ama bireyler olarak bizler izleniyoruz, her şeyimizi biliyorlar. E-devletten işte yerel yönetimlere kurumlar bizi izliyor ve geliyorlar, faturalarla elektrik parası, emlak parası, yani biz her taraftan izleniyoruz, ama biz izleyemiyoruz. İkincisi, Serdar'a bir soru sormak istiyorum. Şimdi bu alan başkanlık idareleri diyelim, yani bu bizim göstermelik 2863 alan başkanlıklarından bahsetmiyorum, ama Gelibolu'dan başlayan, şimdi Kapadokya'ya giden, sonra kim bilir nerelere kadar gidecek farklı bağımsız idareler kurulmaya başlandı. Acaba Gelibolu Alan Başkanlık İdaresiyle Kapadokya arasındaki farklar nedir ve nereye doğru evriliyor? Bu konuda bilgi istiyorum.

SALONDAN- Merhabalar, ben de Nazım Beye bir soru soracağım. Sunumunda bahsetti, dedi ki planlarımızda özellikle analiz kısmında çok benzer şeyler, çok aynı şekilde raporlar yapıyoruz. Peki, bunu farklılaştırması anlamında özellikle kendi yaptıklarında veriyi kıymetlendirme, yani bunu kavramsallaştırırsak veri madenciliği konusunda yaptıkları çalışmalar var mı? Onu sormak istedim, teşekkürler.

SALONDAN- Benim hem Serdar, hem de Saffet Beye sorularım var. Hem milli parklar, hem alan başkanlığıyla alakalı Kapadokya özelinde alan başkanlığı sisteminin kurulması için aslında milli parklar statüsünün kaldırıldığını Kültür Bakanımız açıklamasında belirtti. Benim sorum milli park statüsünü kaldırmak alan başkanlığı yöntemi sistemini işlemek için zorunlu bir sebep midir? Eğer öyleyse Amerika örneklerinden bahsettik, Amerika'daki her türlü milli park sistemi zaten alan yönetimine götürülüyor. Bizde de bu sistem neden uygulanmadı da onun yerine statünün alınması seçildi? Bunu merak ediyorum. Bir de

ikinci soru olarak milli parklar genel olarak Tarım ve Ormancılık Bakanlığına bağlı, ancak milli parkların özelinde kültür değerlerinin, mimari değerlerin ve sokak öğelerinin de olduğundan bahsettik. Ancak hani bakanlığın adı zaten Tarım ve Orman, hani içeriğindeki kültürel mimari değerlerin uygulanması için hem merkezide, hem yerel sistemde olan yönetim sistemleri nasıl yeterli oluyorlar? Burada Kültür Bakanlığı hani komisyonlar, kurulların daha bilgi sahibi olup olmadığını hani genel olarak sormak istiyorum. Teşekkür ederim.

NAZIM AKKOYUN- Önce en kolaydan başlayayım. İmar planı alanına zaten daha önce BİMTAŞ girmemiş, aslında BİMTAŞ tabii isim olarak çok bilinmiyor, daha çok İstanbul Metropoliten Planlama olarak biliniyor. Daha çok plan ve proje ürüten bir birim, biz de çok girmeyi düşünmüyoruz açıkçası, o yüzden o alanı öyle o soruyu hızlıca cevaplamış olayım.

Veri paylaşımıyla ilgili gerçekten çok sorunlu bir yapımız var şu anda, kurum içinde de bu sorun, dışarıya veri paylaşımı anlamında da sorun. Ben kendi adıma Kadıköy Belediyesinde çalıştığım dönem bunun çok mücadelesini verdim, ama işte kurum içerisinde kaldı, ama gelen öğrenci arkadaşların ya da akademisyen arkadaşlarımızın da hiçbirini geri çevirmediğimi söyleyebilirim. Hani çok da uğraştırmadan en hızlı bir şekilde bütüne ait verileri paylaştık herkesle, şimdi yaptığımız işlerden de bu göreve geldiğimden beri de ilk yapmaya çalıştığımız şey bunu çalıştığımız alanlardaki verileri en hızlı şekilde nasıl kamuoyuyla paylaşırız, açık bir şekilde bu süreci nasıl yürütürüz? Sadece verilerin kendisini değil, süreci de nasıl paylaşırız? Onunla ilgili bir çalışmayı tamamladık çok yakın bir süre içerisinde, herhalde takip ederseniz siz de duyacaksınız.

Veri madenciliği konusuyla ilgili Kadıköy'de bir çalışma yaptık. İstanbul'u büyük veride tasarlamak, ama burada biraz dışarıdan destek aldık. Kendi yaptığımız bir iş değildi, ama aslında bu KPS sistemleri üzerinden kendi yaptığımız çalışma da bir nevi veri madenciliği sayılır. Yine MAKS verileri üzerinden de benzer çalışmalar yaptık. Şimdi çok mesela, Strava'nın verisini aldık. Bu veri de bizim daha önce Kadıköy'de planladığımız bisiklet yolları vardı. Strava verisine baktığımızda bambaşka bir talebin olduğunu gördük ve o veri üzerinden başka bir çalışmayı, yani çalışmamızı tekrar revize ettik. Herhalde bu kadardı sorular, çok teşekkür ederim.

SAFFET ATİK- Gençler ayakta konuşmayı seviyor. Şimdi planlamanın hiyerarşisi önemli, soran arkadaş oradaydı. Biz Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bundan 4 yıl evvel Ömer Kıral, ben, Remzi bir çalışma yaptık. Üst ölçekli strateji planları, şimdi oradan başlayarak çok kısaca şöyle söyleyeyim: Bir plan hiyerarşisi, işlevsel bir plan hiyerarşisi olsun dedik. Bunların belki halkaları zaten başından beri olmadı veya ölü doğdu. Bölgesel gelişme ulusal stratejisi dedik ki bir ülke fiziki planına bir adım atsın, bölgede de stratejik planlar yapsa üst ölçek, o zaman DPT, Kalkınma Bakanlığı vardı. Biz dediler bölgesel

gelişme ulusal stratejisini yapıyoruz. Bir haritada çıktı, ama ondan sonra bu 4 yıl içinde bizim öngördüğümüz, böyle olabilir dediğimiz plan kademelerinde herhangi bir çalışma olmadı. Şimdi bakıyorsunuz, belli yerlerde ciddi eksiklikler var. Kalkınma idareleri bölge gelişme deseni, planı, vesaire diye bir şey yaptı. Bu bizim anladığımız bir plan değil, yani burada çok geleneksel, o da olsun, bu eksik, lejant şöyle bir, o anlamda demiyorum. Biraz evvel Serdar'ın dediği gibi yazılı dokümanlar bile işe yarayabilir, bunlar da olmadı. O başka bir mekanizma olarak kaldı, gidiyor. Şimdi böyle baktığımız zaman, yani bölge ölçeğinde herhangi bir çalışmanın bir planının varlığı söylenemez, ülke ölçeğinde bir fiziki doküman veya yazılı bir şey kalkınma planlarını da biliyoruz artık, yok. En üstte 1/100 000 ölçekte yapılmış çalışmalar var. Yanılıyorsam lütfen düzeltin, bunların çok büyük bir kısmı mahkeme kararlarıyla iptal edildi, bir kısmı yenilendi, bir kısmı yenileniyor, vesaire. Yani biz üst ölçekte bu işi benim tabirimle çok becerebilmiş değiliz. Türk bürokrasisi, Türk teknokrasisi, plancılar, vesaire, yani benim kanım bu. Burada ÇDP var, bu yetkiyi Bakanlık almış durumda, şimdi arkadaşıma bakarak da söylüyorum,

BİMTAŞ'tasınız, değil mi? Ben de bir-iki yıl BİMTAŞ'a gidip geldim, danışmanlık yaptım. İstanbul'un planını Bakanlık onaylıyor, yetki onlarda, İstanbul'da çok değerli kadro da var. Bunu genellemek ne kadar doğru bilmiyorum, ama benim şahit olduğum bu. Ne yapılır, nasıl olacak, ne olacak, kimse bilmiyor. Plan yapan grup Kanal İstanbul'un konumunu bilmiyor. Plan yapan gruba yeni havaalanı burada olacak, yeri de burasıdır diye bir belge olarak gelmiştir. Kapadokya'da çalıştım ben, Kapadokya'da biz planı yaparken AHİKA devreye girdi, Konya Ovası İdaresi devreye girdi, Milli Parklar Mühendisliği devreye girdi. Kapadokya'da bizim göremediğimiz, bilemediğimiz kurumlar belediyelerdi. 400 tane kaçak kayaya oyulmuş otel var, ama o şimdi artmıştır. Yani orada çalışırken şunu görüyorsunuz: İyimser pembe gözlüklerle bakmaya çalışıyorum. Kurumsal adreslerde zafiyet ve eksiklik var. Kiminle muhatap olacağınızı bilmiyorsunuz. Planı yapıp soruyorsunuz KOP idaresine: Bu planı uygulayacak birim kimdir? Benim en çok sorduğum sual bu olmuştur. AHİKA'ya da, yani Ahiler Kalkınma Ajansına da bir şey yaptırıyorsunuz bize, emekler veriyoruz, anlatıyoruz durumu, tamam, ilk konuşmamda da dedim, bunu kim uygulayacak, bunun aktörü kim, sorumlusu kim, hangi yetkiyle? Bunlar açık uçlu sualler, iyimser şöyle bakalım dedim, onun için söyledim: Belki bu alan yönetimi bunu dert edebilir. Buradaki kaçak yapılanmayı dert edebilir, olumsuzlukları dert edinebilir, kriz haline gelmiş sorunlar var, bunu dert edinebilir. Bu olmadığı zaman kayaların içinde yüzlerce kaçak otel ortaya çıkıyor. Birilerinin dert edinmesi lazım, şimdi bu dert edinme merci yok. Heyecanımı maruz görün, ama bu çok önemli bir konu, iyi niyetle izleyip görelim bakalım. Teşekkür ederim.

SERDAR NİZAMOĞLU- Şimdi üç soru var. Önce Ömer Hocanın sorduğundan başlayayım. Bu başkanlık ve ayrı bütçesi olan alan başkanlıklarından bir yenisi Kapadokya'da … Kapadokya tabii örnek olarak Gelibolu'dan ciddi farklılıkları olacaktır. Çünkü çok

fazla sayıda, 4 tane kenti ilgilendiren durumda bir yönetim sistemi oluşturulması, bu neredeyse önemli bir büyüklük bir karar organı haline dönüşüyor ve bütün bu alandaki koruma sorumluluğu bir kuruma veriliyor. Zaten mevcutta Gelibolu tarihi alanının kendi yasada, yönetmeliğinde uygulama güçlükleri var. Kendisi zaten şu an problemli, yani yetki paylaşımı, kimin hangi işi yapacağı, deniz yönündeki yetkiler, bütün bunlarda ciddi problemleri var. Onun dışında sizin de çok iyi bildiğiniz konular bunlar, yani beraber çalıştığımız için Gelibolu tarihi alanında ormanların bakımı, işte tekrar gençleştirilmesi, bütün bu alanlarda yangına karşı önlemler, farklı kurum ve kuruluşların yetki alanlarında çakışmalar var. Fakat şunu biliyoruz: Evet, milli park statüsü Gelibolu tarihi alanında kalktı, ama onun varlığını oluşturan doğal SİT, birinci derecede doğal SİT, üçüncü derece doğal SİT, tarihi SİT, arkeolojik SİT ve kentsel SİT tanımları aslında milli park içerisindeki tanımlar, yani korunan alan tanımlarının tamamı alan yönetim planını Alan Başkanlığı kurulduğunda da devam ediyor. Statüsü kalktı, milli park statüsü kalktı, ama koruma statüleri devam ediyor. O yüzden şimdi bunlar tabii yeni örnekler, henüz de deneyimlenmedi. Fakat gidişat şunu gösteriyor ki İstanbul tartışması buna eklemlendiğinde alan başkanlıkları arzu edilirse yetki gasp etmekte de kullanılabilen bir araç haline dönüşebilir gözüküyor. Bu bir kurumun yetkisinde olan bir alanı koruma öncelikleri nedeniyle mi alan başkanlığı ilan edildi, yoksa çeşitli siyasi saiklerle mi bu alanlar alan başkanlığı oluşturuldu tartışmasını bu işin içine sokmuş durumdadır. Alan başkanlıklarının kurulmasının genel gerekçesini UNESCO'daki ilk 3-4 slaytta aktarmıştım. İşte dünya miras listesine girecek her alan için bu artık bir zorunluluk, buradan başlayan süreç şu an farklı bir alana doğru yönelmeye başladı.

Alan başkanlıkları bütçeli ve personelli kurulmuş olması etkinliğini arttırıyor, ama biz 4 yıldır henüz hazırladığımız alan yönetim planını Gelibolu'da onatamadık. Bu 4 yıllık süre yönetim plansız geçmiş durumda, yani bu geciktirildiği oranda da geciktirilebilir. Geciktirildiği oranda da plansız bir şekilde alanı yönetiyorsunuz demektir. Bu önemli bir risktir, yani kayıpların da oluşmasına sebep olabilir. Teşekkür ederim.

Doç. Dr. KÜBRA CİHANGİR ÇAMUR- Tüm konuşmacılarımıza değerli katkıları için çok teşekkür ediyorum. Planlamaya, geleceğe yönelik bir kavramsallaştırma içine girecek olursak en çok üzerinde durduğumuz, bu dört başlıkta da tartıştığımız bileşenlerin ilişkisellik, bütüncül yaklaşım, mekan, elimizdeki veriyi çok iyi kullanma, açık veri kullanımına geçme, veriyi paylaşabilir bir kültüre geçme ve veriyi mekana monte etme, yani veriyi mekanda okuma, mevcut analiz klasik veri okuma yöntemlerinden kalın veri olarak tabir ettiği Nazım'ın bizim bulduğumuz, mekandan, yerelden bulduğumuz bilgileri de o nicel veriye eklemleme yöntemlerini geliştirmemiz gerekiyor. Farklı süreç tasarımlarına ihtiyacımızın olduğu çok açık, ayrıca tüm konuşmacılar çok üzerinde durdular. İzleme, yani bizim denetim ve izlemeyle ilgili çok ciddi sıkıntılarımız var. Bu konuda da kendimizi geliştirecek yeni açılımlar, yeni yöntemler bulmamız gerekiyor. Bu saate kadar sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum. Öğleden sonraki oturumumuz bu oturum sarktığı için 14.30'da başlayacak, onun da bilgisini vermek istiyorum. Teşekkürler.

PLANLAMADA YÖNTEM ARAYIŞLARI-2

OTURUM BAŞKANI

Doç. Dr. Olgu Çalışkan

Orta Ölçekli Bir Anadolu Kentinin Mekânsal Değişimlerinin İncelenmesinde Yöntem Denemesi; Manisa Örneği

Dr. Müge Aydın, Prof. Dr. Gülşen Özaydın

**Değişen Teknoloji İle Birlikte Plancının Evrilen Rolü: Kentsel Bilişim Aracı Olarak Parametrik Şehircilik

Arş. Gör. Mert Akay, Arş. Gör. Ecem Kutlay

* 'Eski' Merkezde Yeni Arayışlar: Ulus'un Ritimleri

Dr. Sezen Savran Penbecioğlu

** Tekrarlayan Bir Ekonomik Mekan Olarak Semt Pazarları: İstanbul Üzerine Bir İnceleme

Prof. Dr. Yiğit Evren, Özlem Yavuz, Esra Sezen, Büşra Öktem Karagül, Özge Tunca

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Orta Ölçekli Bir Anadolu Kentinin Mekânsal Değişimlerinin İncelenmesinde Yöntem Denemesi; Manisa Örneği

Dr. Müge Aydın

Manisa Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı

Prof. Dr. Gülşen Özaydın

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Anadolu kentlerinin yıllar içerisinde geçirdiği mekânsal değişimlerin incelenmesinde farklı araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Anadolu kentlerinde özellikle İstanbul, İzmir gibi kentlerde yapılan çalışmalarda farklı düzeylerde dokümandan faydalanılabilmektedir. Ancak orta ölçekli Anadolu kentlerinde günümüze kadar yeterli kaynak ulaşamamış ya da ulaşan kaynaklar veri zenginliği açısından yeterli olamamıştır. Bu çalışma ile yüzyıllardır süregelen zengin kent dokusuna sahip Manisa gibi bir orta ölçekli Anadolu kentinin 1922 yılında geçirdiği yangın öncesi ve sonrasında kaybettiği kent dokusundaki mekânsal değişim morfolojik açıdan incelenmiştir. Morfolojik analizlerin yapılabilmesi için harita, fotoğraf gibi görsel kaynakların yanı sıra yazılı ve sözlü tarih araştırmalarını bir araya getiren bir yöntem denenmiştir. Çalışma kapsamında, çalışmaya altlık oluşturmak üzere hazırlanan tüm haritalar ile yapılan morfolojik incelemelerle, Manisa kentinin yaşadığı kırılmaların kentin fiziksel yapısını nasıl şekillendirdiği üzerine incelemelerde bulunulmuştur. Parsel ölçeğinde yapılan incelemeler de göz önünde tutulduğunda, çalışmada kullanılan yöntem bir Anadolu kenti özelinde bu detayda yapılan nadir bir çalışma olması açısından, Manisa gibi orta ölçekli Anadolu kentlerinin incelenmesinde, farklı disiplinlerden araştırmalar için yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent Dokusu, Kent Morfolojisi, Yangın, Kentsel Doku Sürekliliği.

A Method Attempt to Investigate Spatial Changes in a Medium-sized Anatolian City; Manisa

Abstract

Different research methods are being used in analyzing the spatial changes experienced by Anatolian cities over the years. Different levels of documents can be utilized in the studies, which are being carried out in Anatolian cities, especially about cities such as İstanbul and İzmir. However, in the medium-sized Anatolian cities, resources serving the purpose did not reach to date, or the reached resources were inadequate in terms of data richness. In this study, the spatial change in the urban pattern of a mid-sized Anatolian city like Manisa, that lost its last long, rich urban pattern after the fire in 1922, was examined in terms of morphology. In order to make morphological analyzes, a method of combining written and oral history researches as well as graphic sources such as maps and photographs, were tried. Within the scope of the study, with all the maps prepared to form a base for the study, morphological investigations have been made on how did the breaking points occurred in Manisa shaped the physical structure of the city. By taking the examinations made on the parcel scale into consideration, within the scope of being a rare study conducted in this detail in an Anatolian city, the method of the research will be a guiding study for researches from different disciplines, for examining medium-sized Anatolian cities such as Manisa.

Keywords: Urban Pattern, Urban Morphology, Invasion, Urban Pattern Continuity.

1. Giriş

Osmanlı'nın geç dönemlerinde başlayan ve Cumhuriyet'in erken döneminde devam eden modernleşme sürecinin bir gereği olarak, kentlerin imar edilmesine ilişkin çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı döneminde Tanzimat sonrası getirilen reformlar ile özellikle kentlerde çıkan yangınlar sonrası düzenlemeler, sokak ve yol düzenlemeleri, göçler nedeniyle yeni yerleşim yerlerinin oluşturulması gibi alanlarda imar çalışmaları yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise yeni çağdaş bir ulus kurmak için tüm ülke çapında plan yapımına önem verilmiş ve kentlerin modern hale getirilmesi hedeflenmiştir (Çetin, 2012, s.89).

Manisa kenti, yüzyıllar içinde oluşmuş olan zengin kent dokusu ile Osmanlı döneminde şehzadelerin vali olarak atandığı ve İzmir'den sonra Aydın vilayetinin ikinci büyük yerleşimidir. Tarım açısından geniş topraklara sahip olması, ticaretin yoğun olması, demiryolu hattının önemli bir durağı olması, nüfusunun yoğun olması ve farklı etnik kökenlere sahip toplumların bir arada yaşaması ile kentteki mekânsal dağılım da çeşitlenmiştir.

1919-1922 yılları arasında işgale uğrayan Manisa kenti fiziksel anlamda oldukça etkilenmiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde çıkarılan yangın üç gün süre ile devam etmiş ve bu yangın ile kent dokusunun önemli bir kısmını kaybetmiştir. 1922 tarihli yangın, Manisa İlinin en büyük kırılma noktasıdır. Cumhuriyetin ilanı ile beraber başkent ve batı illerinin imar çalışmalarına öncelik verilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra kabul edilen ilk imar planlarından olan Manisa imar planı 21.07.1923 tarihinde hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur (Köklü, 1993). Erken Cumhuriyet dönemine ait planlama yaklaşımlarının deneyimlendiği ilk imar planlarından olması açısından da önem kazanan Manisa imar planı, döneminin plan özelliklerini göstermesi ve sonrasında plana dair yaşanan gelişmeler yönünden diğer Anadolu şehirleri için de örnek olmuştur. Bu imar planının getirdiği kararlar ve anonim kent dokusunun devam ettiği, yangından kurtulan alanların yıllarca sürecek düzenlemeler sonrasında günümüz kent dokusunu oluşturmuştur.

Yıllar içinde yaşanan gelişmeler ve yangın ile gerçekleşen kırılma sonrasında Manisa dönemler arasında farklı doku örnekleri göstermiş, Osmanlı kentinden modern Cumhuriyet kent dokusuna, izleyebileceğimiz bir mekânsal değişim örneği sunmuştur. Bu çalışma, 2019 yılında tamamlanan "Geç Osmanlı Erken Cumhuriyet Döneminde Değişen Kent Dokusunun Süreklilik Bağlamında İncelenmesi; İşgal Öncesi/Sonrası Manisa" adlı doktora tez çalışmasının yöntem kısmının detaylandırılarak anlatılmaktadır. Çalışmanın öne çıkan kısmında, orta ölçekli kentlerde mekânsal sürekliliğin incelenmesindeki kullanılan yöntemin tekniğindeki farkın ortaya konması ile dönemler arasında oluşan doku değişimlerine ilişkin süreklilik anlamında değerlendirme yapabilmenin önünü açabilmektir.

2. Literatür Araştırması

Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet dönemindeki kent dokusunun sürekliliğinin incelendiği, orta ölçekli Anadolu kentlerinden biri olan Manisa İline ait çalışma kapsamında seçilen dönemlere ait bilgi ve belgelere ulaşmakta zorluk çekilmiştir. Yapılan literatür çalışmalarında, dönemlere ait verilerin çoğu yıllar içerisinde yok olmuş ve günümüze gelememiştir. Çalışma kapsamında kuramsal ve yazılı kaynak taramaları yapılmıştır. Kaynak taramalarının yanı sıra 4 farklı döneme ait çeşitli haritalara ulaşılmış ve bu haritaların üzerinde yer alan verilerden faydalanılmıştır. Yapılan analizlerde kullanılan haritalar ışığında morfolojik açıdan, ada ve parsel ölçeklerinde analizler yapılarak incelemelerde bulunulmuştur.

Manisa kentine ilişkin yapılan yerel tarih araştırmalarında geçmiş dönemlere ilişkin İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere göre daha az kaynak bulunduğu görülmüştür. Literatür çalışmalarında ise Manisa gibi orta ölçekli kentler hakkında, veri yoğunluğunun çok

daha yüksek olduğu metropol kentlere göre günümüzde de daha az çalışma üretildiği gözlemlenmiştir. Bu nedenlerden ötürü çalışma, Manisa kentine ilişkin kısıtlı veriler ile yürütülmek zorunda kalınmış, elde edilen verilerin doğruluğu, elde edilen diğer veriler ile denetlenmiş, yazılı kaynaklar ait olduğu dönemin kartografik verileri üzerine işlenerek, ortaya analiz çalışmalarında kullanılabilir yeni veriler çıkarılmıştır. Çalışmanın ana iskeletini bu veriler oluşturmuştur. Tablo 1'de çalışmada yararlanılan kaynaklarda öne çıkan aktör ve araçlara ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 1: Yerel tarih araştırmasında öne çıkan aktörler/araçlar (Aydın, 2019).

	Aktör/Araç	*Özellik/Elde Edilen Yer*	*Çalışma kapsamında kullanılan alan*
Aktörler	*Nusret KÖKLÜ*	*Mimar, Manisa Milletvekili, Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı, yerel araştırmacı*	*Kartografik haritalar, yazışmalar, dönemsel bilgiler*
	Manisalı yerel kişiler	*Sözlü mülakatlar, eski fotoğraflar*	*Tez kapsamında kullanılan bilgilerin teyidi*
Araçlar	*1914 tarihli harita*	*Manisa Büyükşehir Belediye Arşivi*	*Kartografik haritalar*
	1923 imar planı	*Nusret Köklü Manisa Şehir Atlası Kitabı*	*Kartografik haritalar*
	1926-1950 yılları kadastro haritaları	*Tapu ve Kadastro Manisa İl Müdürlüğü*	*Kartografik haritalar*
	Güncel hâlihazır	*Manisa Büyükşehir Belediye Arşivi*	*Kartografik haritalar*
	Manisa Dergisi	*Manisa Turizm Derneği*	*Dönemsel bilgiler*

Yukarıda verilen Tablo 1'de de görüldüğü üzere Manisa kentinin özellikle Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemine ait, elde edilen kaynaklarda Manisa doğumlu Mimar Nusret Köklü'nün bireysel çalışmaları öne çıkmaktadır. Köklü'nün yerel araştırmalara katmış olduğu haritalar, yazışmalar, eklediği bilgiler ile kentin o dönemlere ait izleri sürülebilmektedir. Örnek vermek gerekirse Manisa kenti gibi Anadolu kentlerinde yapılacak imar düzenlemelerinde Osmanlı döneminde İstanbul'dan, Cumhuriyet döneminde ise Ankara'dan izinler ve yazışmalar yapılarak kentsel müdahalelerin yapılabilmesi nedeniyle, yazışmalar üzerinden yapılan incelemeler sayesinde kent hakkında dönemsel bilgilere sahip olabilmekteyiz. Bahsi geçen yazışmaların farklı nedenler ile yok olması sonrasında kentte gerçekleştirilen müdahalelere dair parçalı bilgilere sınırlı bir erişim sağlanabilmektedir. Bu nedenle, yerel araştırmacıların literatüre yaptığı katkılar kent hakkında bilgi sahibi olabilmek açısından önem arz etmektedir. Bunun dışında temin edilen bilgilerin teyit edilebilmesi için özellikle Cumhuriyet sonrası dönemleri yaşamış kişiler ya da ailesinden yaşamış olan kent sakinleri ile sözlü mülakatlar yapılarak, çalışmanın farklı kısımlarında kullanılan bilgilerin doğrulaması yapılmaya çalışılmıştır.

Kent tarihine ilişkin yapılması hedeflenen morfolojik çalışmalara yönelik yukarıda da bahsedildiği üzere farklı ölçeklerde ya da özelliklerde haritalar elde edilmiştir. Döneminde oluşturulan ve sonrasında verimli bir biçimde arşivlenen veri yetersizliğinin bulunduğu Manisa gibi kentlerde tarihsel bilginin ve geçmiş dönemlere ilişkin kartografik haritaların elde edilme sürecinde yaşanan zorluklar ve elde edilme yöntemleri bu çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Çalışmanın altlıklarını oluşturan bu haritalara öncelikle kamu kurum ve kuruluşlarının arşivlerinin taranması ile ulaşılabilmekteyken, bu taramanın uzun bürokratik süreçler gerektirdiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

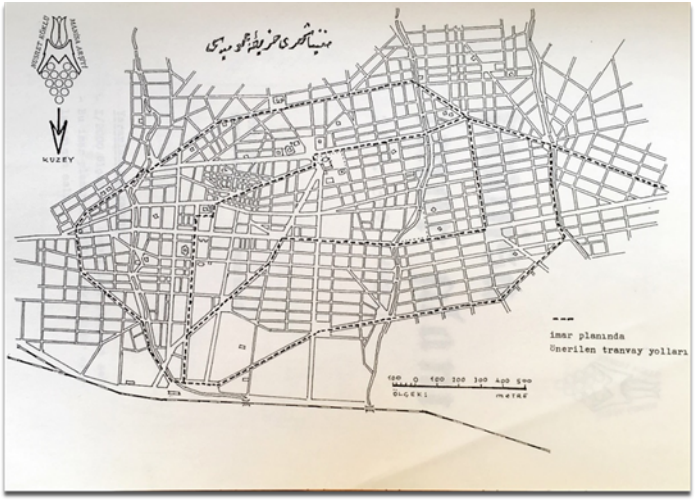
Arşiv taraması kapsamında ilk olarak Manisa Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı'na ait arşivinde yapılan araştırmalarda, varlığından haberdar olunmayan 1914 tarihli, üzerinde Osmanlıca yazılar bulunan, 1/2000 ölçekli, 50x70cm boyutlarında aydınger paftadan oluşan, bir araya getirildiğinde dönemin Manisa kentinin tamamını kapsayan, 3 adet haritaya ulaşılmıştır. Paftaların üzerinde bulunan Osmanlıca yazıların Türkçeye çevrilmesi ile haritanın Manisa'nın kent merkezinin 1914 yılındaki durumunu gösterir birleştirilmiş hali Şekil 1'de gösterilen şehir haritası olduğunun tespiti yapılmıştır.

Şekil 1:Manisa Şehrinin 1914 tarihli Umumi Haritası (MBB Arşivi, 2017).

İkinci olarak, Manisa'nın Şekil 2'de gösterilen 1923 tarihli ilk imar planının varlığına dair yazılı kaynaklardan bilgilere ulaşılmıştır. Ancak kamu arşivlerinde yapılan araştırmalarda söz konusu planın orijinaline herhangi bir arşivde ulaşılamamıştır. Yazılı literatür taramaları sırasında sözü geçen imar planına dair en önemli ve detaylı verileri ise

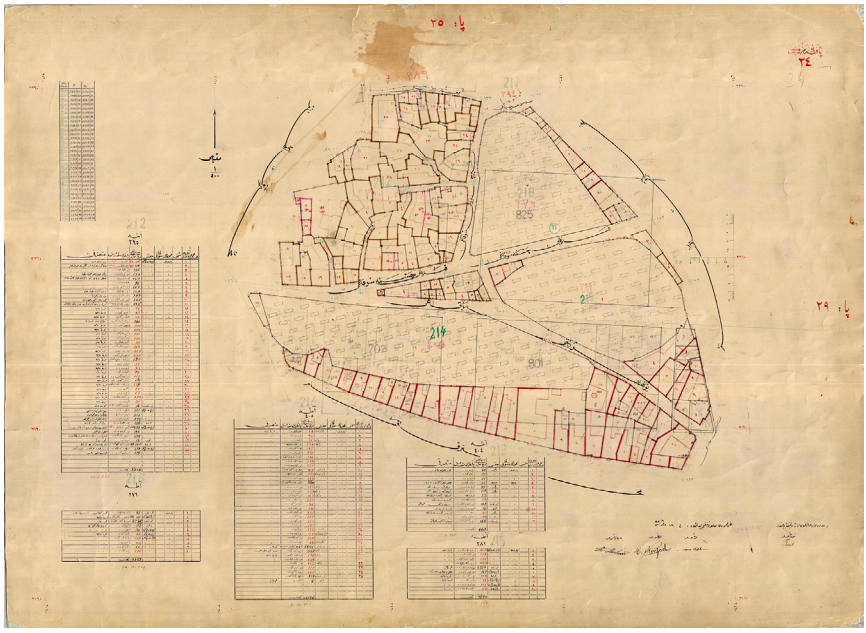
Nusret Köklü'nün 1993 yılında Manisa İline ilişkin hazırladığı 5 ciltten oluşan atlaslardan ulaşılmıştır. Manisa İline dair yangın öncesi ve sonrası kente ilişkin verilerin bulunduğu beş kitapçıktan oluşan atlaslardan üçüncüsü 1923 tarihli imar planını incelemiştir. Köklü'nün hazırlamış olduğu atlas 21.07.1923 onay tarihine sahip imar planının kabulüne ilişkin belediye meclis kararı ve buna ilişkin bilgiler, imar planı notları gibi verileri içermekte olup, atlasın hazırlanmasında kullanılan kaynaklar ise "1/2000 ölçekli ve onaylı imar planının aslı ve bu imar planının 1/2000 ölçekli diğer uygulamasının aslı" olarak belirtmiştir (Köklü, 1993). Bu denli önemli bir planın orijinalinin arşivlerde yer almaması nedeni ile söz konusu atlasların varlığı planlama literatürü açısından önemli bir veri olarak değerlendirilerek çalışmaya eklenmiştir. Batı Anadolu'da yangın geçiren kentlerde Osmanlı döneminde yangın geçirmiş bölgeler için gelişen planlama yaklaşımı uygulanmış ve Cumhuriyetten evvel yürürlükte bulunan Ebniye Kanununun hükümlerine uyularak ve hâlihazır haritaları üzerindeki yolların muayyen bir istikamete göre genişletilerek tanzimini esas tutan istikamet haritaları yapılmıştır (Tekeli, 2011, s.66). 1923 yılında onaylanan Manisa imar planı da bahsedilen şekilde oluşturulmuş bir yol istikamet planıdır. Dönemi koşullarında batı kentlerine hazırlanan diğer imar planlarının da bu özelliklerde hazırlandığı görülmüştür.

Şekil 2: 21.07.1923 tarihli Manisa İmar Planı (Köklü, 1993).

Sözlü ve yazılı araştırmalar sonucunda varlığı tespit edilen, Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanmış kadastro haritaları çalışmanın üçüncü ve en geniş verisini oluşturmuştur. Söz konusu haritalar, döneminde ülkenin birçok merkezinde hazırlanan ancak zamanla bir kısmının yok olduğu düşünülen paftalardandır. Kadastro haritalarının nereden

temin edileceği konusunda yapılan araştırma sonucunda Tapu ve Kadastro Manisa İl Müdürlüğü'ne başvuru yapılmıştır. Bireysel başvurunun kabul edilmemesi nedeniyle akademik çalışma kapsamında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından 26.12.2016 tarih ve 3021515 sayılı yazı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu Kadastro Genel Müdürlüğüne tez konusuna veri sağlayacak bilgi ve belgeler talep edilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kadastro Dairesi Başkanlığının 06.01.2017 tarih ve 54424 sayılı yazısı ile ilgili mevzuat gereğinin yapılmasının sağlanması istenerek geri cevap verilmiştir. İlgi yazı sonucunda Tapu ve Kadastro Manisa İl Müdürlüğünün arşivinde yapılan araştırma ile 1926-1950 tarihleri arasında hazırlanan 91 adet paftadan oluşan kadastro haritaları Tapu ve Kadastro Müdürlüğünün pafta boyutlarına göre belirlediği ücret ödenerek CD ve ozalit ortamında temin edilmiştir. Temin edilen kadastro paftalarının bir kısmının üstünün deri altının kumaştan yapılmış özel bir kâğıt üzerine el çizimi ile hazırlandığı ve bir kısmının ise aydınger üzerine işlenmiş olduğu görülmüştür. Söz konusu paftaların kurumdan dışarıya yetkisiz kişilerce çıkarılamaması nedeni ile Tapu Kadastro Müdürlüğünden görevlendirilen bir yetkili eşliğinde arşivden çıkarılarak kent merkezinde yer alan özel bir ozalit firmasının üstü açık tarayıcısı ile yüksek çözünürlükte taratılmıştır. 91 paftadan oluşan kadastral haritaların bir kısmında soğuk damgalar bulunduğu görülmüştür. Tapu ve Kadastro Müdürlüğünün arşivinde 3 grup halinde çelik çekmecelerde saklanan haritalardan ilk grup 1 ile 34, 2. grup 35 ile 64 ve 3. grup ise 65 ile 91 numaralı paftalardan oluşmaktadır. Bu paftaların 6 tanesi (1, 21, 31, 72, 84 ve 87 numaralı paftalar) 50x70 boyutlarda 1/1000 ölçekte hazırlanmış, 6 tanesi (37, 38, 39, 40, 41 ve 43 numaralı paftalar) 70x90 boyutlarda 1/200 ölçekte hazırlanmış, geri kalan paftalar ise 50x70 boyutlarda 1/500 ölçekte el çizimi ile hazırlanmıştır. 65'ten 91'e kadar numaralandırılan paftalar aydınger üzerine çizimlerden, diğerleri kumaş üzeri deri olan kâğıtlardan oluşmaktadır. Kadastro haritalarının 11 tanesinin (18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33 ve 34 numaralı paftalar) Osmanlıca el yazısı, geri kalan paftaların Türkçe el yazısı ile düzenlendiği tespit edilmiştir. Şekil 3'te Osmanlıca hazırlanmış kadastro paftasından örnek sunulmuştur.

Şekil 3: 1926 - 1950 yıllarına ait Kadastral Haritalar (TKM Arşivi, 2016).

1926 yılında hazırlanmaya başlayan haritaların bu yıllara denk gelen paftalarının Osmanlıca düzenlendiği, 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı "Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun"un kabul edilmesinin sonrasındaki yıllarda hazırlanan paftaların ise yazım dilinin bu nedenle Türkçe olarak değiştiği düşünülmektedir. Haritaların üzerinde mürekkepli kalem ve kurşun kalem ile yazılmış çeşitli tarih bilgileri bulunmaktadır. Bu tarihlerin yıllar içerisinde gerçekleşen düzeltme/düzenlemelerin işlendiği tarihler olduğu düşünülmektedir. Ancak yapılan düzenlemelerin hangisinin hangi tarihte düzenlendiği belirtilmemesi nedeniyle paftalar üzerinde karmaşaya neden olduğu görülmüştür. Kadastro haritalarının birçoğunun üzerinde ada parsel bilgileri dışında parsellere ait saha bilgisinin yazı ile miktarı, cins, mülkiyet, mutasarrıfı gibi bilgileri içeren tablolar bulunmaktadır. Bu veriler çalışmanın en özgün ve önemli kısmını oluşturmaktadır. Şekil 4 ile örneği verilen 91 paftanın 47 tanesinde yer alan tablolar ışığında Manisa'ya ilişkin somut verilere ulaşabilmekteyiz. 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87 ve 90 numaralı paftalarda gözlemlenemeyen tablo bilgileri tapu defterlerinde yer almaktadır.

Şekil 4: 1926 - 1950 yıllarına ait Kadastral Haritalar (TKM Arşivi, 2016).

Pafta numaraları üzerinden gözlemlediğimizde ilk hazırlanan paftalarda cetvellerin yer aldığı daha sonraki yıllar içerisinde hazırlanan paftaların üzerinde tabloların yer almadığını söyleyebilmekteyiz. Ayrıca 91 paftanın da üzerinde yapı bilgilerinin de çizildiği parsellerde, yapının parsel içerisindeki konumlandığı alanı gösterir, iki veya üç tarafından kahverengi renkle işaretlendiği yapı izleri ile bahçe duvarı, avlu, havuz, kuyu gibi bilgilerinin gösterildiği tespit edilmiştir. Bazı parsellerin ise yıldız sembolü ile işaretlendiği görülmektedir. Yıldız işareti ile vakıf mülkiyetinde bulunan parseller ya da dönemi için önemli yapıların işaretlendiği düşünülmektedir. Paftalar üzerinde ayrıca sokak isimleri, parsel cephe uzunlukları ve o dönem kullanılan harita dili olan poligon sayıları da bulunmaktadır. Paftaların üzerinde pembe renk ile yapılmış işaretlemelerin ise yıllar içerisinde yapılan düzenlemeleri gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak orijinal paftanın üzerinde yıllar içerisinde yapılmış çok fazla düzenleme olmasından dolayı, hangi düzenlemenin hangi yılda yapıldığının tespiti oldukça zorlaşmaktadır. Çalışma kapsamında siyah mürekkepli kalem ile yapılmış çizimlerin kadastro paftalarındaki ilk düzenlemeler olduğu kabul edilmiş ve bu çizimler sayısallaştırılarak çalışmalara dâhil edilmiştir.

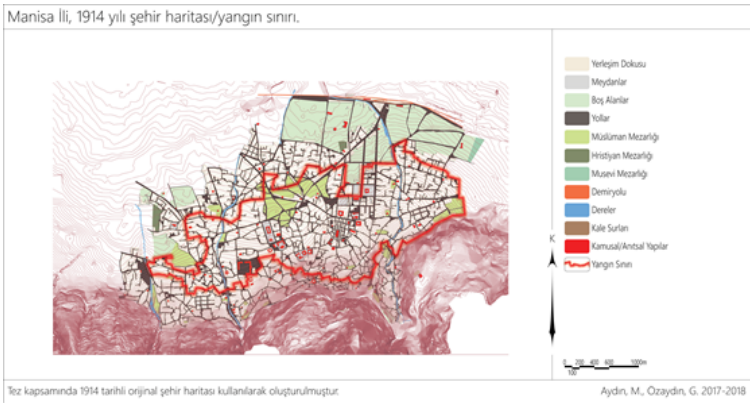
Son olarak güncel hâlihazır haritalar kentin günümüzdeki durumunu gözlemlemek ve daha önceki dönemlere ait haritaların birleştirilmesinde, bu haritaların düzenlendiği

tarihlerden günümüze ulaşan anıtsal yapılar nirengi olarak kullanılarak, konumsal sağlama yapabilmek için kullanılmıştır.

3. Yöntem veya Metodoloji

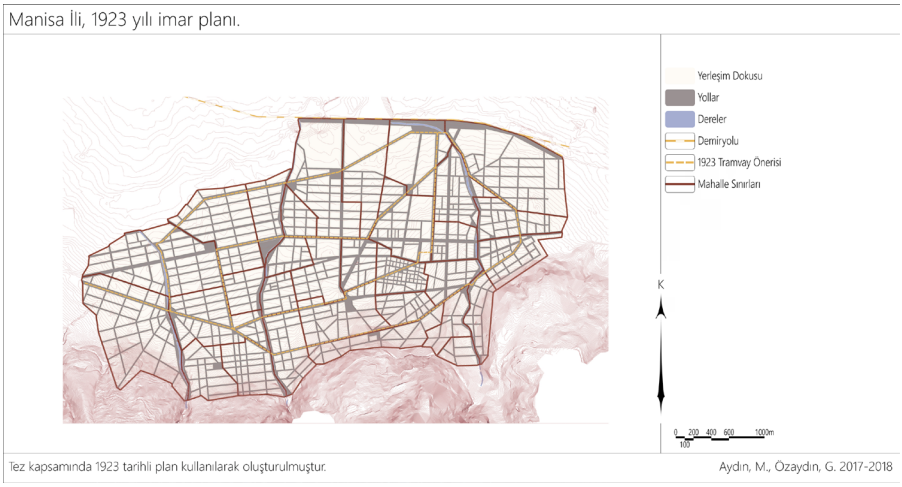
Manisa İline ait kentsel doku sürekliliğinin incelendiği çalışma kapsamında Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet dönemlerine ait bilgi ve belgelere ulaşmakta zorluk çekilmiştir. Döneme ait verilerin çoğu yıllar içerisinde yok olarak, günümüze gelememiştir. Çalışma kapsamında kuramsal ve yazılı kaynak taramaları yapılmıştır. Kaynak taramalarının yanı sıra, dört farklı döneme ait harita verilerinden faydalanılmıştır. Yapılan analizlerde kullanılan haritalar ışığında, ada ve parsel ölçeklerinde morfolojik açıdan incelemelerde bulunulmuştur. Çalışma kendi dönemine ait harita altlıklarının oluşturulması ve araştırma için kendi zeminini oluşturma yöntemiyle ilerlemiştir.

Çalışma kapsamında temin edilen haritalar farklı zamanlarda ve niteliklerde düzenlenmiş olması açısından yapılacak olan morfolojik analizlerin doğru sonuçlara ulaşabilmesi ve geçerli veriler elde edebilmek adına haritalar ortak dil için uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Öncelikle tarihsel sıralama üzerinden başlanarak ilk olarak kentin Cumhuriyet öncesi dönemdeki kent merkez sınırları ve kent dokusunun ortaya konması adına Manisa kentinin 1914 tarihindeki durumunu ortaya koyan şehir haritasının değerlendirilmesinden başlanılmıştır. Şekil 5'te gösterilen haritanın sayısallaştırılması AutoCAD ortamında yapılmıştır. Ayrıca o döneme ait yapılacak morfolojik analizlere kaynak olması açısından haritaya güncel hâlihazır haritadan eşyükselti eğrileri ile harita üzerindeki bilgilerin okunurluğunun artırılabilmesi amacıyla işlev lejantları eklenerek, Manisa'nın geçirmiş olduğu yangından önce, Osmanlının son dönemlerindeki kent dokusuna dair incelemelerde faydalanmak üzere çalışmaya altlık oluşturacak bir veri haline getirilmiştir. Ayrıca yazılı kaynaklardan elde edilen, kadastral haritalardan teyidi gerçekleştirilebilen yangın sınırı eklenerek kaybedilen dokunun niteliği anlaşılmaya çalışmıştır.

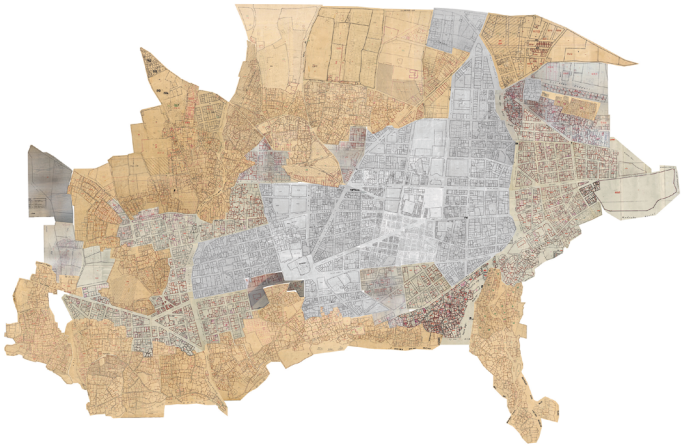
Şekil 5: Manisa Şehrinin 1914 tarihli Umumi Haritasının sayısallaştırılmış hali (Aydın, 2019).

Manisa'nın 1923 tarihli ilk imar planında çalışmaya altlık oluşturması için, A4 boyutunda hazırlanan atlasta yer alan plan örneği temin edilip taranarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Hazırlanan diğer altlıklardan da faydalanarak tüm haritalar aynı ölçeğe getirilmiştir. Şekil 6'da da gösterildiği gibi ilgili harita örneği AutoCAD programı ile birebir çizilerek, bu imar planının da sayısallaştırılması yapılmış ve çalışmaya üçüncü altlık oluşturulmuştur.

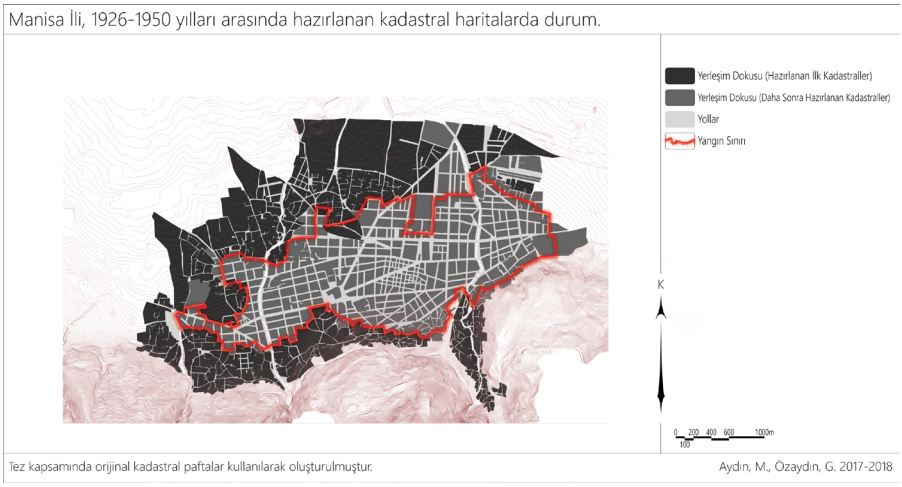

Şekil 6: Manisa 1923 tarihli İmar Planının sayısallaştırılmış hali (Aydın, 2019).

Üçüncü olarak; çalışma kapsamında 1926-1950 yıllarına ait kadastral haritaların kullanılabilmesi için öncelikle bu haritaların düzenlenerek çalışmaya altlık oluşturabilecek hale getirilmesi gerektiğinden, günümüz haritacılık sisteminden farklı olarak düzenlenen 91 paftanın tek tek birleştirilerek bir bütün olarak ne kadar bir alan için hazırlandığı tespit edilmiştir. Haritaların bahsi geçen poligon noktalarından yola çıkarak Photoshop programı ile Şekil 7'de gösterildiği şekliyle birleştirilmiş ve bilgi içeren yazım kısımları kesilerek bütüncül bir harita haline getirilmiştir. Ölçekleri birbirinden farklı olan bu paftalar güncel hâlihazır haritadan da faydalanılarak, 1/1 ölçeğe getirilmiş ve bütüncül bir harita oluşturulmaya çalışılmıştır. Ardından AutoCAD programı ile bir araya getirilmiş olan paftalar ada sınırlarından çizilerek Şekil 8'de gösterildiği gibi sayısal bir altlık oluşturulmuştur. Elde edilen kadastro haritalarının üzerinde var olan detaylı veriler parsel ve yapı ölçeğinde morfolojik analizler yapabilmemizi de sağlaması nedeniyle söz konusu kadastro haritaları üzerinde hassas bir çalışma yürütülmüştür. Ancak kent bütününde parsel ölçeğinde çalışma yapmak yoğun ve uzun bir çalışma zorunluluğu getireceğinden, çalışmanın amacına uygun olarak kentin mekânsal değişiminin izlenebildiği ve vurgulandığı alanlar üzerinden seçilmiş yedi bölge için parsel düzeyinde çalışmalar hazırlanmıştır. Kentin bütününe ilişkin parsel ölçekli çıkarımlar, bu alanlar üzerinden yapılan işlev, mülkiyet, yapı dokusu vb. analizler ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 7: 1926 - 1950 yıllarına ait Kadastral Haritalar (Aydın, 2019).

Şekil 8: 1926 - 1950 yıllarına ait Kadastral Haritalarının ada ölçeğinde sayısallaştırılmış hali (Aydın, 2019).

Son olarak çalışmanın sürekliliğinin sorgulanabilmesi ve kentin mekânsal gelişim sürecinde tarihinin incelenebilmesi ve geçmiş yıllara ait hazırlanan altlıkların günümüz ile kıyaslamasının yapılabilmesi için Manisa Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı arşivinden temin edilen 24.09.2007 onay tarihli, ".DWG" formatındaki Manisa İline ait hâlihazır haritadan faydalanılmıştır. Bu haritada yer alan eşyükselti eğrileri oluşturulan diğer haritalar ile çakıştırılarak dönem haritalarının üçüncü boyut ilişkisi içerisinde okunabilirliği arttırılmıştır.

Çalışma kapsamında yukarıda ayrıntıları anlatılan süreçlerden geçerek ve literatür araştırmalarından elde edilen veriler ile desteklenerek hazırlanan haritalar kullanılarak, çalışmanın değerlendirmesine yönelik karşılaştırmalı haritalar oluşturulmuştur. Aynı ölçeğe getirilen haritalar birbirleri ile çakıştırılarak çeşitli okumalar ve süreç içerinde süreklilik bağlamında incelemeler yapılmıştır.

Çalışmanın ilerleyen sürecinde Manisa il bütününde incelemenin aynı ölçüde ve detayda devam edemeyeceğinin anlaşılması nedeniyle Manisa İline ait farklı özellikleri ile öne çıkan yedi bölge tespit edilmiştir ve bu bölgeler özelinde parsel ölçeğinde detaylı incelemeler yapılmıştır. Seçilen bölgelerin parsel ölçeğinde çizimleri hazırlanmış ve yazılı kaynaklardan elde edilen verilerin de eklenmesi ile çeşitlendirilmiştir. Bu çalışma sırasında 1926-1950 yılları arasında hazırlanmış olan kadastral paftalar üzerinde mülkiyet ve cins bilgilerinin yer almadığı ada-parseller için Tapu ve Kadastro İl Müdürlüğü Şehzadeler Tapu Müdürlüğü ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde yaklaşık 100 yıl öncesine ilişkin ada ve parsel bilgilerinin günümüze gelene kadar sürekli değişiklik gösterdiği veya yok olduğu görülmüştür. Tespit edilen ada ve parsellerin güncel ada parsel numaralarına ulaşılabildiği durumlarda ise arşivde var olan belgelerin büyük bir kısmının Osmanlıca olarak düzenlendiği görülmüştür. Bu noktada yapılan değerlendirmede ulaşılabilen verilerin, seçilen bölgelerin seçilme nedenine yönelik inceleme açısından yeterli olduğu kanaatine varıldığından, çalışma kapsamında kadastral paftalarda mülkiyet ve cins bilgisi bulunmayan parsellere ait ayrıca bir çalışma yapılmamıştır. Bu durumdaki parsellere "Bilinmeyen parseller" adıyla lejant düzenlenmiş ve bu parsellerin bulunduğu tüm çalışmalarda aynı şekilde işlenmiştir. Ancak günümüze kadar ulaşmış han, bedesten, cami, hamam vb. anıtsal yapıların harita üzerindeki yeri bilindiğinden bu gibi yapıların işlev bilgisi kadastral paftalarda yer almasa dahi parsel ölçekli işlev analizlerine eklenmiştir.

4. Çözüm/Bulgular

Bu çalışma, Manisa'nın kent dokusunun sürekliliğini, yangın öncesi ve sonrası dönem açısından kent mekânında yaşanan fiziksel dönüşümde işgalin, değişen yönetim biçiminin ve dönemler açısından planlamaya ait yasal düzenlemelerin etkileri ile farklı yönetim biçimlerinde ortaya çıkan kent dokusunun sürekliliğinin korunup korunmadığını ortaya çıkarmak amacıyla; 1914 tarihli Manisa kent haritası, 1923 tarihli imar planı, kent özelinde 1926-1950 tarihlerinde düzenlenen ilk kadastral haritalar, güncel hâlihazır harita ve tarihi dokümanlar ile morfolojik analizlerden faydalanan bir yöntemle araştırılmıştır. Haritaların birçoğu bu çalışma kapsamında ilk kez bir akademik çalışmaya konu olmuş ve planlama disiplini açısından bir kaynak olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda kent tarihine önemli bir veri oluşturma çabası da oluşmuştur.

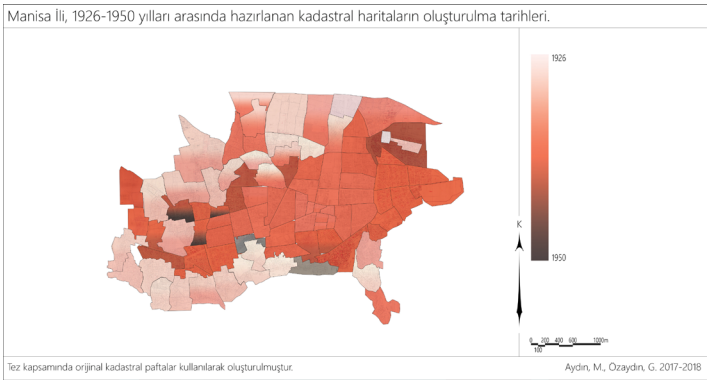
Çalışma kapsamında yukarıda da anlatılan süreçlerden geçerek hazırlanan haritalar, literatür araştırmalarından elde edilen veriler ile desteklenmiş ve karşılaştırmalı haritalar oluşturulmuştur. Aynı ölçeğe getirilen haritalar birbirleri ile çakıştırılarak çeşitli okumalar ve süreç içerisinde süreklilik bağlamında incelemeler yapılmıştır.

Çalışma sürecinde, Manisa il bütününde incelemenin aynı ölçüde ve detayda devam edemeyeceğinin anlaşılması nedeniyle Manisa İline ait farklı özellikleri ile öne çıkan bölgeler tespit edilmiştir ve bu bölgeler özelinde parsel ölçeğinde detaylı incelemeler yapılmıştır. Seçilen bölgelerin parsel ölçeğinde çizimleri hazırlanmış ve yazılı kaynaklardan elde edilen verilerin de eklenmesi ile zenginleştirilmiştir. Çalışma kapsamında faydalanılan haritaların bir kısmının Osmanlıca olarak düzenlenmiş olmasına ve üzerinde yer alan bilgilerin farklı detaylarda olmasına karşın, parsel ölçeğinde inceleme sırasında veriye kolay ulaşım öncelenmeksizin, kenti temsil eden çalışma alanları tercih edilmiş ve bu alanlarda ayrıntılı incelemeler yapılmıştır.

Morfolojik Analiz Çalışmaları

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilerin mekânsal dökümlerinin yapılması aşamasında farklı tekniklerle veri haritaları oluşturulmaya çalışılmış ve verilerin okunabilirliği hedeflenmiştir. Bu analizler sonucunda da mekânsal değişim ve süreklilik üzerine çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan analizlerin bir kısmı aşağıda gösterilmektedir. Oluşturulan haritalar ile hangi verinin ne amaçla kullanıldığı araştırma yöntemi kapsamında açıklanmaktadır.

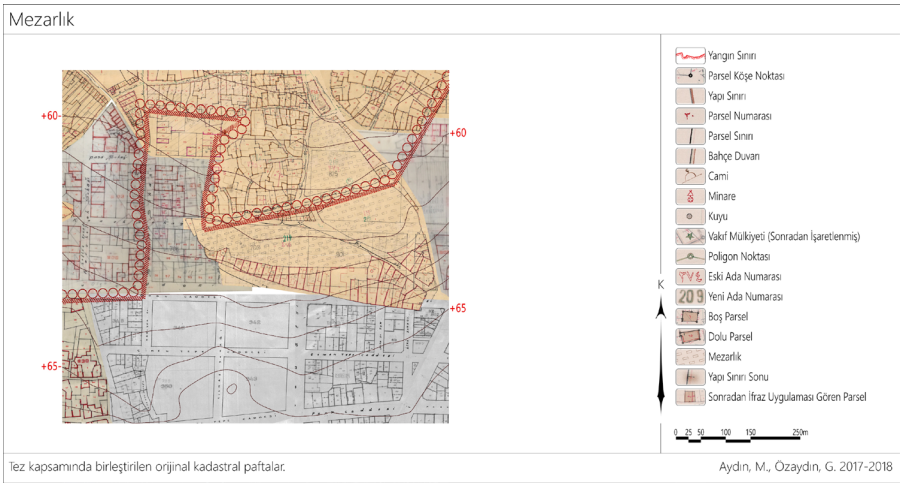
Şekil 9 ile gösterilen harita Cumhuriyet sonrası imar planının bir araç olarak kullanıldığı ve yangın sonrası Manisa kent merkezinde, yıllar içerisinde yapılan kadastral çalışmaları düzenlenme tarihlerine göre görselleştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak kentin hangi kısmının mekânsal düzenlemelerinin çalışılmaya başladığı konusunda bilgi vermektedir.

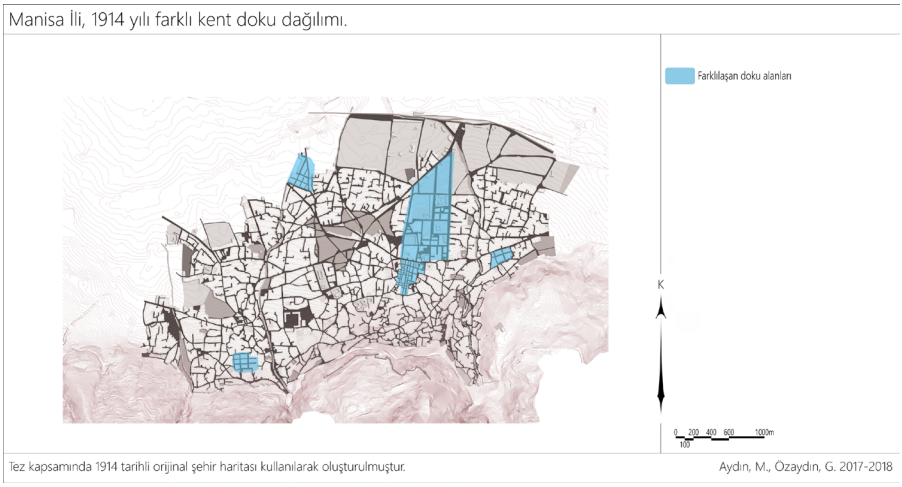
Şekil 9: 1926 - 1950 yıllarına ait Kadastral Haritaların oluşturulma tarihleri (Aydın, 2019).

Çalışmanın en yoğun bilgi içeren kaynağı olması nedeni ile ana kaynak olarak kullanılan Cumhuriyetin ilk yıllarına dair kadastral haritaların, farklı disiplinlerde araştırmacılara kolaylık sağlaması ve örnek olması açısından, üzerlerinde yer alan bilgilere ilişkin lejant çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde hem çalışmada kullanılan haritaların okunabilirliği artırılmış, hem de ilerideki araştırmacılar tarafından tüm kaynağa erişimin sağlanamadığı durumlarda paftaların anlamsal bütünlüğünü korumak adına böyle bir çalışmanın gerekliliği doğmuştur. Şekil 10 ile gösterilen haritada bu kapsamda örneklem olarak belirlenen bir pafta üzerinden lejant çalışması gerçekleştirilmiştir.

Bu açıklama çalışmaları sonrasında yukarıda anlatılan çalışma altlıkları üzerinden kent okumalarına ve morfolojik çıkarımların yapılmasına başlanılmıştır. Bu kapsamda Cumhuriyet öncesi döneme ait kent dokusu incelemeleri de yapılarak sürekliliğin ve değişimlerin süreçleri izlenmiştir. Kentin dönemsel yasal ve kurumsal düzenleme koşulları gereği göçler, yangınlar gibi nedenler ile oluşan alanlarda farklı doku örneklerinin oluştuğu görülmüştür. Yapılan yazılı kaynak araştırmaları ile de desteklenerek Manisa kentinin Osmanlı döneminde de farklı kent dokuları barındırdığı tespit edilmiş ve günümüze kadar geçen zaman içerisinde süreklilik incelenmesi açısından önemli veriler elde edilmiştir. Şekil 11 ile bu kentsel dokular öne çıkarılarak yorumlanmıştır.

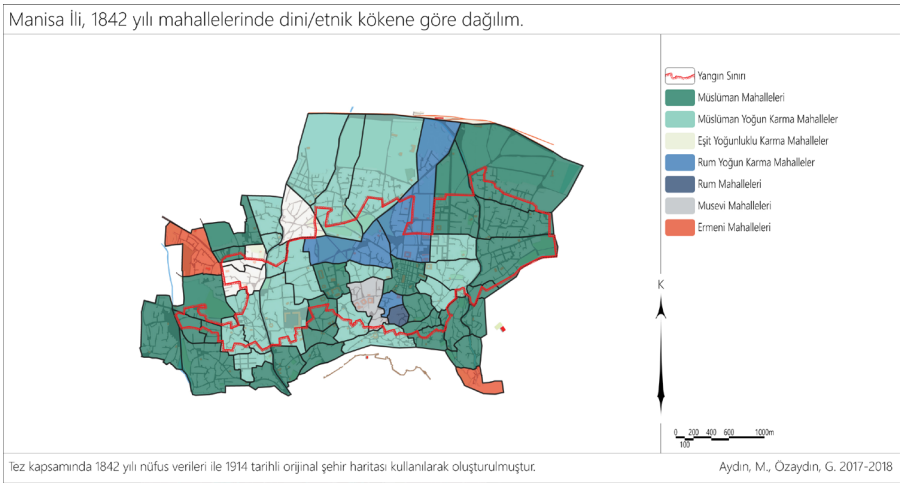

Şekil 10: 1926 - 1950 yıllarına ait Kadastral Haritalara ilişkin örnek lejant çalışması (Aydın, 2019).

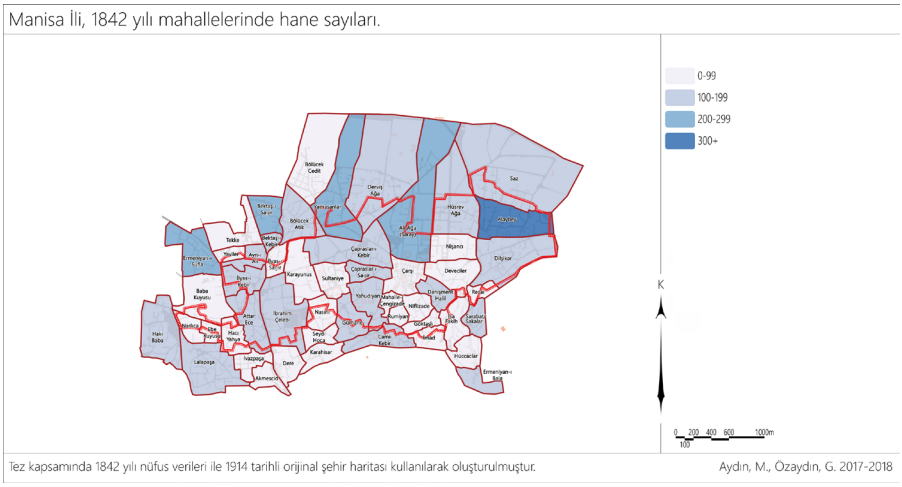

Şekil 11: 1914 yılına ait kentsel doku çalışması (Aydın, 2019).

Çalışmalarda geç Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki değişimlerin incelenmesi hedeflenmiş ve yapılan yazılı kaynak araştırmalarının, oluşturulan haritalar üzerinden mekânsal yansımaları oluşturulmuştur. Örneğin Aydın Salnameleri'nden elde edilen mahallelere ilişkin nüfus verileri döneme ilişkin haritaya işlenerek bu harita üzerinden Cumhuriyet öncesi kentin mekânsal dokusunu çeşitlendiren, sahip olduğu farklı etnik dokunun ve nüfus yoğunluğunun mekânsal analizi yapılarak okumalar yapılabilmiştir. Şekil 12 ve 13 ile gösterilen haritalar bu kapsamda oluşturulmuş ve dağılımlar kent bütününde araştırmanın anlamlandırılmasına katkı sağlamıştır.

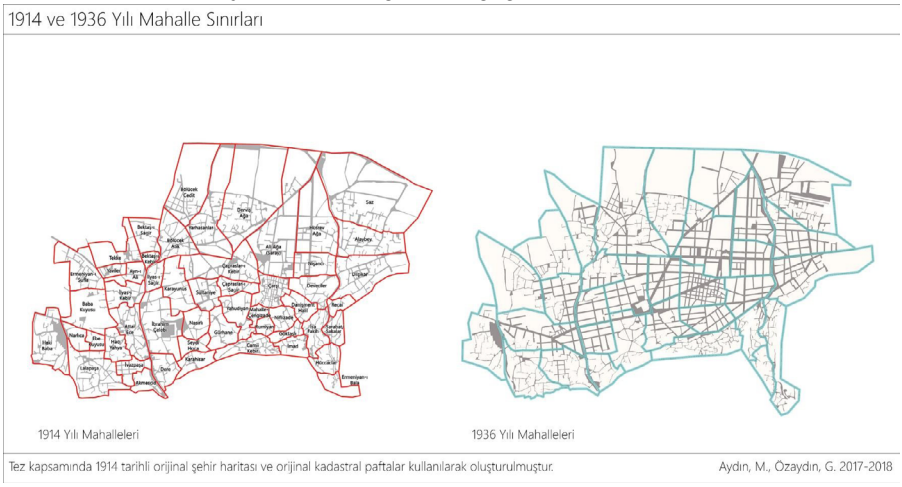

Şekil 12: 1842 yılına ait mahalle dini/etnik köken dağılımı (Aydın, 2019).

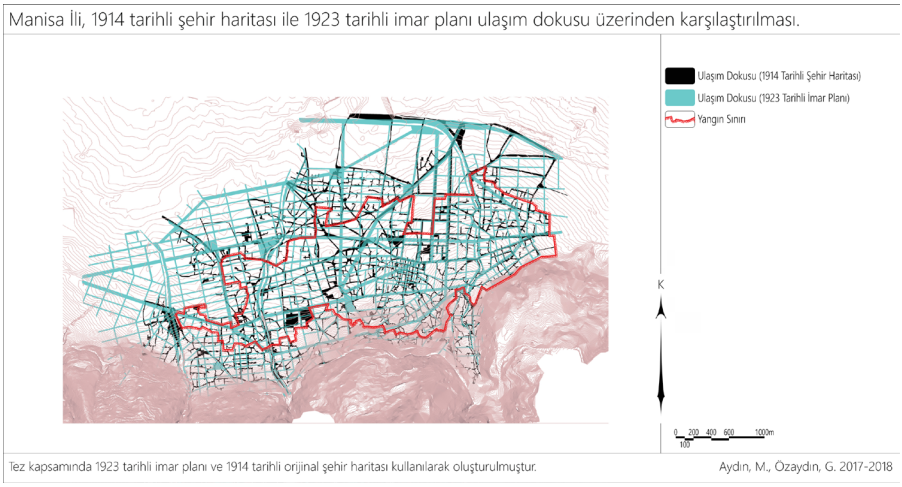
Şekil 13: 1842 yılına ait mahalle hane sayısı dağılımı (Aydın, 2019).

Kent tarihi çalışmalarında özellikle kentlerin mahalle düzeyinde verilmiş demografik verileri elde edilebilmektedir. Ancak bu veriler dönemlerindeki geçerli olan kayıtlı bilgiler üzerinden verilmekte olduğundan yıllar içerisinde değişebilmektedir. Ayrıca mahalle verilerinde belirli bir idari sınır belirlenmemiş olması ve genellikle doğal sınırlayıcılar, farklı etnik grupların bir arada bulunduğu alanlar ya da önemli anıtsal yapıların bulunduğu alanlar üzerinden sınıflandırılmaktadırlar. Bu nedenle geçmiş dönemlere ait mahalle sınırları özellikle Anadolu kentlerinde sınır tespitinin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada yazılı literatürden elde edilen bilgi ve belgeler ile Manisa kentinin mahalle sınırları belirlenmeye çalışılmış ve Cumhuriyet sonrası hazırlanan imar planında belirlenen yeni mahalle düzeni ile karşılaştırılmıştır. Bu da mahalle düzeyinde yapılacak morfolojik analizler için araştırmaya Şekil 14 ile gösterildiği gibi mekânsal bir altlık oluşturmuştur.

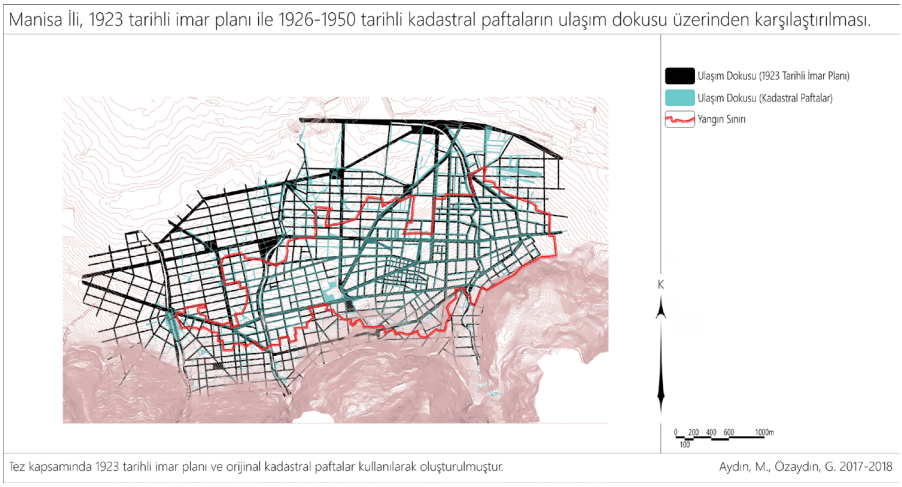

Şekil 14: 1914 ve 1936 yıllarına ait mahalle sınırları (Aydın, 2019).

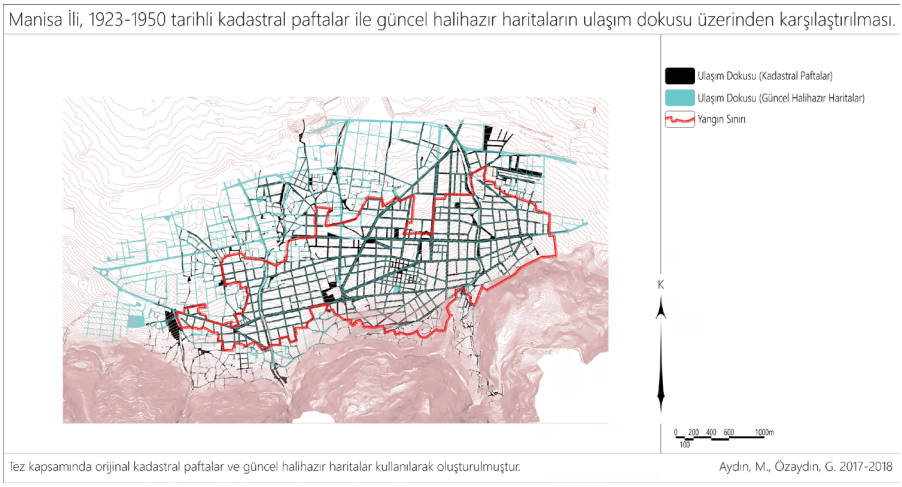
Çalışma kapsamında hazırlanan dönemsel haritalar üzerinden okumalar yapılarak farklı çıkarımlar yapılmıştır. Bu okumalar kentin farklı dönemlerde nasıl şekillendiği, mekânsal düzenlemelerin neden ve nasıl yapıldığı konusunda bilgiler vermiştir. Morfolojik çalışmalarda kullanılan yöntemlerin denendiği bu çalışmalarda kentin dokusunun değişimi ulaşım dokusu üzerinden incelenmiştir. Şekil 15, 16, 17'de örnek olarak verilen bu çalışmalarda Manisa kentinin dönemler arası mekânsal geçişleri, kentsel müdahalelerin yapıldığı alanlar, imar planının kentin değişiminde etkisi, yangın öncesi ve sonrasında yaşanan kentsel düzenlemeler gibi farklı birçok konu başlığında çıkarımlar yapılmasını sağlamıştır. Kentlerde yangın gibi büyük çapta etkileyici unsurlar nedeni ile özellikle mekânsal dokunun gösterdiği değişimler bu çalışmalar ile kolaylıkla okunabilmektedir.

Şekil 15: 1914 ve 1923 yıllarına ulaşım dokusu karşılaştırması (Aydın, 2019).

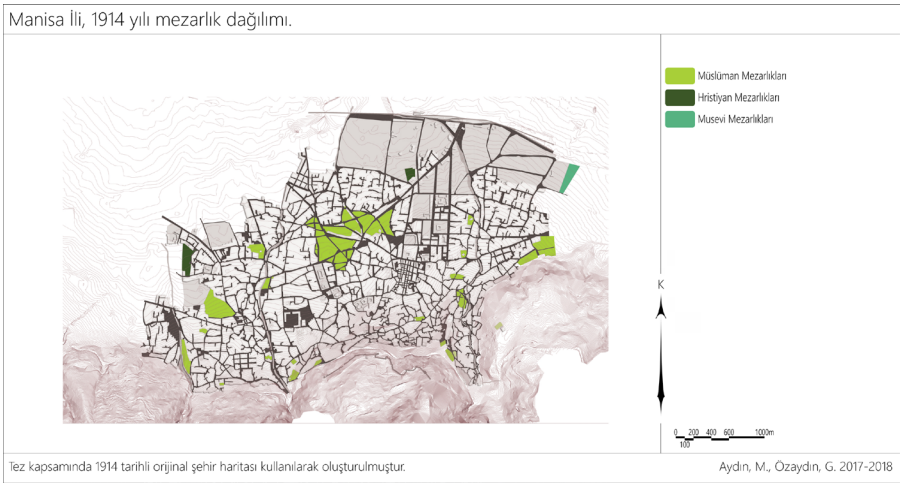

Şekil 16: 1923 ve 1926-1950 yıllarına ulaşım dokusu karşılaştırması (Aydın, 2019).

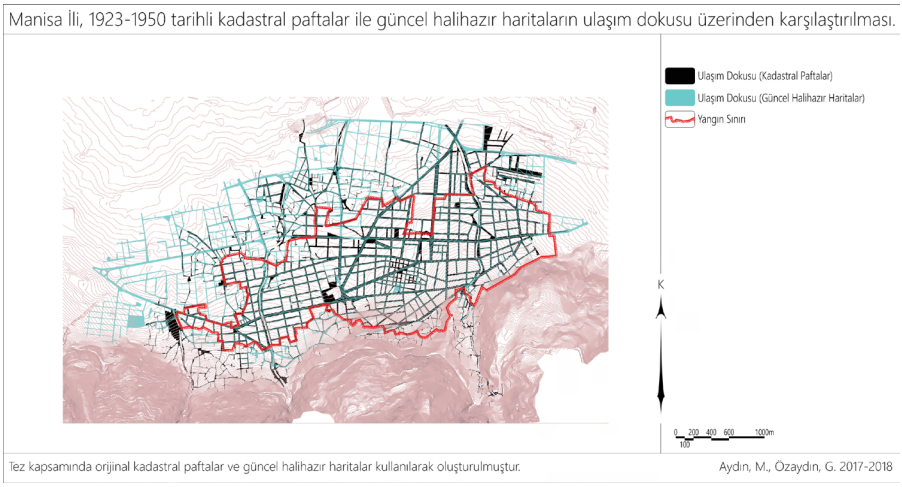

Şekil 17: 1926-1950 ve 2007 yıllarına ulaşım dokusu karşılaştırması (Aydın, 2019).

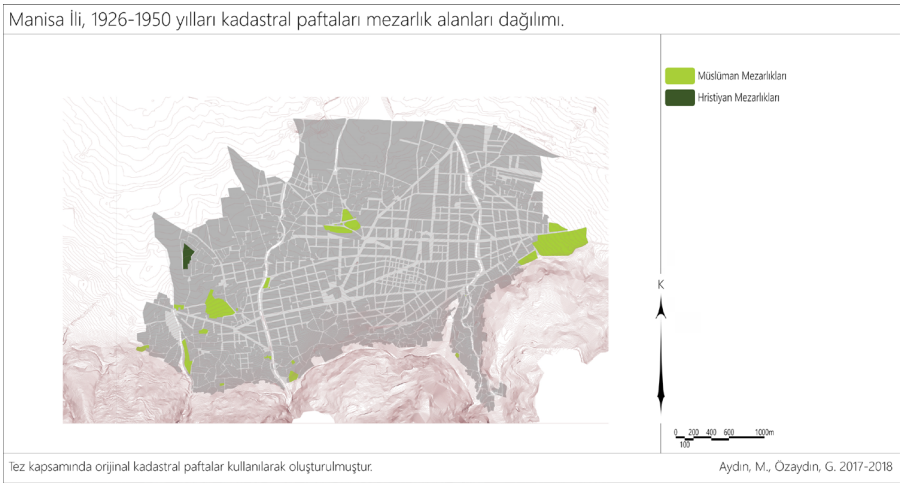
Osmanlı döneminde Manisa kentinde en büyük açık alanları mezarlıkların oluşturduğu ve kentin farklı noktalarında farklı büyüklerde mezarlık alanlarının oluşturulduğu görülmüştür. Bu dönemde nüfus yapısındaki çeşitliliğin varlığı nedeniyle farklı mahallelerde toplanan ayrı etnik grupların kendilerine ait mezarlık alanları ile de dağılım kent içinde çeşitlenmiştir. Cumhuriyet sonrası değişen demografik yapı ile imar planının etkisi, dönemin kanunları ve modernleşme çalışmaları nedeni ile kent merkezinde bulunan mezarlık alanları kente dâhil edilerek kent formunda yeni fonksiyonlara sahip olmuştur. Bu çalışmalar ile kente dâhil olan alanlar hesaplanabilmekte ve dönüşüm takip edilebilmektedir. Şekil 18 ve 19'da Cumhuriyet öncesi ve sonrasında düzenlenen kentsel açık alanlar gözlemlenebilmektedir.

Şekil 18: 1914 yılına ait kentsel açık alan dağılımı (Aydın, 2019).

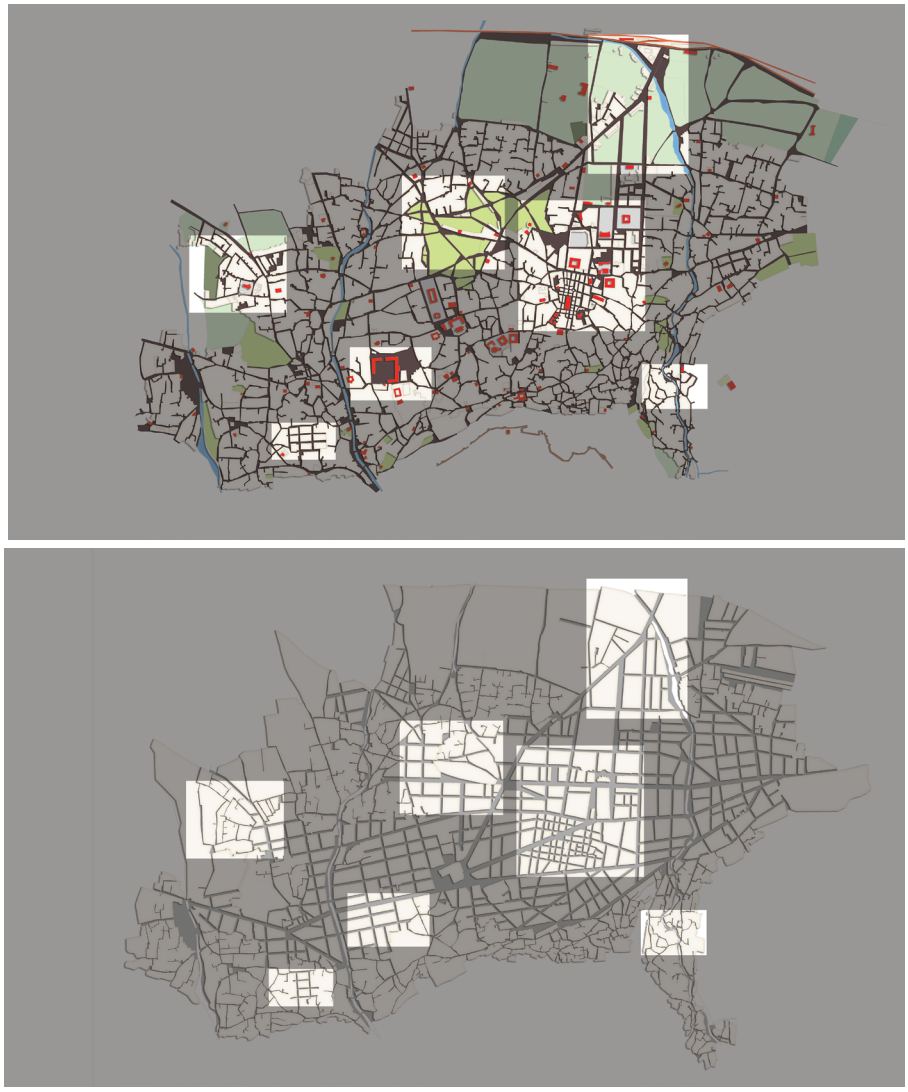

Şekil 17: 1914 ve 1926-1950 yıllarına ait kentsel açık alan dağılımı (Aydın, 2019).

Şekil 19: 1926-1950 yıllarına ait kentsel açık alan dağılımı (Aydın, 2019).

Manisa kenti bütününde ada düzeyinde yapılan çalışmaların ardından, parsel ve yapı düzeyinde çalışmalar da yapılmak istenmiştir. Bu kapsamda kentin bütününden yapılan çıkarımlar üzerinden kentin fiziksel değişiminde öne çıkan unsurların mekânsal yansımalarının en iyi okunabildiği bölgeler seçilmiş ve elde edilen veriler üzerinden detaylı çalışmalar da yapılmıştır. Anadolu kentlerinde parsel düzeyinde verilerin elde edilmesinin güç olduğu şartlarda, Manisa kenti için bu bilgilere sahip olunması detaylı çalışma yapılması fırsatını sağlamıştır.

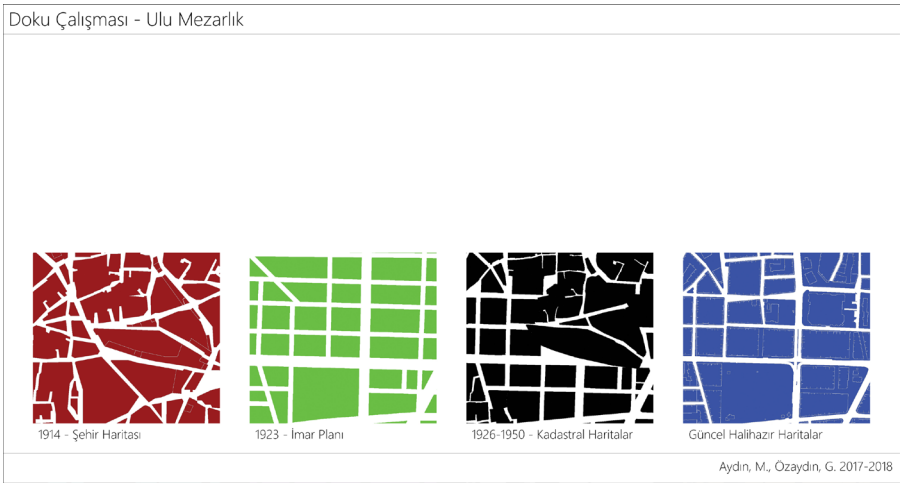

Şekil 20: 1914 ve 1926-1950 yılları üzerinden çalışma için seçilen bölgeler (Aydın, 2019).

Şekil 20 ile gösterildiği gibi Manisa kentinin fiziksel değişimini etkileyen faktörler değerlendirilerek kentin genelini temsil ettiği düşünülen yedi bölge seçilmiştir. Bu seçimlerde yangının etkisi, imar planının kente müdahalesi, demografik durum, ilk imar düzenlemelerinin yapıldığı alanlar, eğim gibi farklı değişkenlerin kent üzerinde etkileri incelenmiştir.

Bu çalışmada örnek olarak seçilen bölge ise kentin merkezinde konumlanan ve yüzyıllar boyunca büyük mezarlık olarak süregelmiş bir alanın, Cumhuriyet sonrası yapılan imar düzenlemesi nedeni ile yıllar içerisinde gerçekleşen dönüşümünün izlenebildiği Ulu Mezarlık bölgesidir.

Çalışma kapsamında oluşturulan kartografik altlıklar ile dönemler arasında oluşan kentsel ada dokusundaki farklılıkların izlendiği ve farlı niteliklerdeki haritalar üzerinden kente mekânsal anlamda yapılan müdahalelerin nedenleri ve sonuçlarının irdelenebildiği bir doku çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu sayede kentte yaşanan mekân değişimlerini, imar planının kente etkisi ve sonrasında yaşanan sürecin net bir şekilde okunabilmesini sağlamıştır. Şekil 21 ile gösterilen Ulu Mezarlık alanının mezarlık fonksiyonundan yeşil alan, ulaşım ve yerleşim dokusuna dönüştürülmesinin yıllar içerisinde süreklilik anlamında yaşadığı süreci izleyebildiğimiz kentsel doku çalışması gösterilmiştir. Bu çalışma sayesinde Manisa kentinin merkezinde yer alan önemli ana aks kararlarının üzerinde yer aldığı bir alanın kente yeniden dâhil edilmesi izlenebilmektedir.

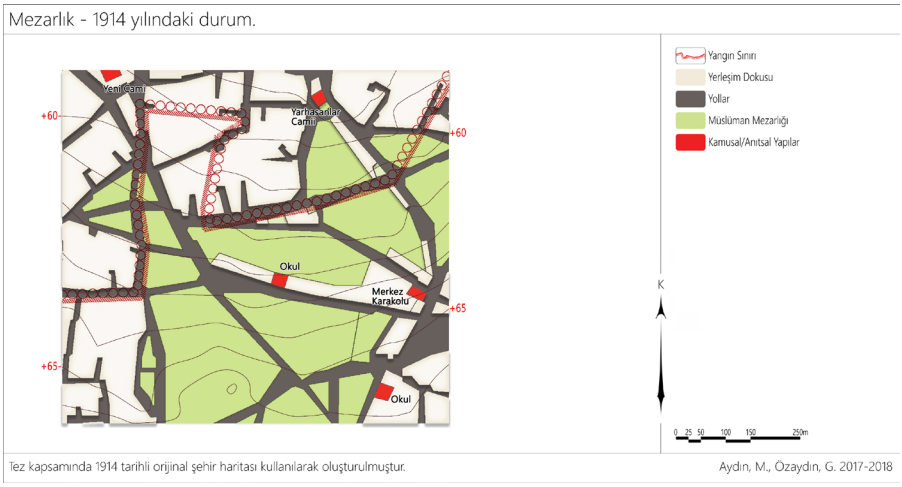

Şekil 21: Ulu Mezarlık bölgesinin tüm dönemlerde edindiği ada dokusu (Aydın, 2019).

Parsel bazında yapılan incelemelerde bu çalışmamızda ayrıntısına yer verilmeyen diğer bölgelerde de olduğu gibi mülkiyet dağılımları, alan işlevleri ve yapı analizi yapılmıştır. Bu kapsamda da kentin mekânsal düzenlenmesinde gerçekleşen süreklilikler içerisinde incelemeler yapılabilmekte ve kent değişimine etki eden faktörler tespit edilebilmektedir.

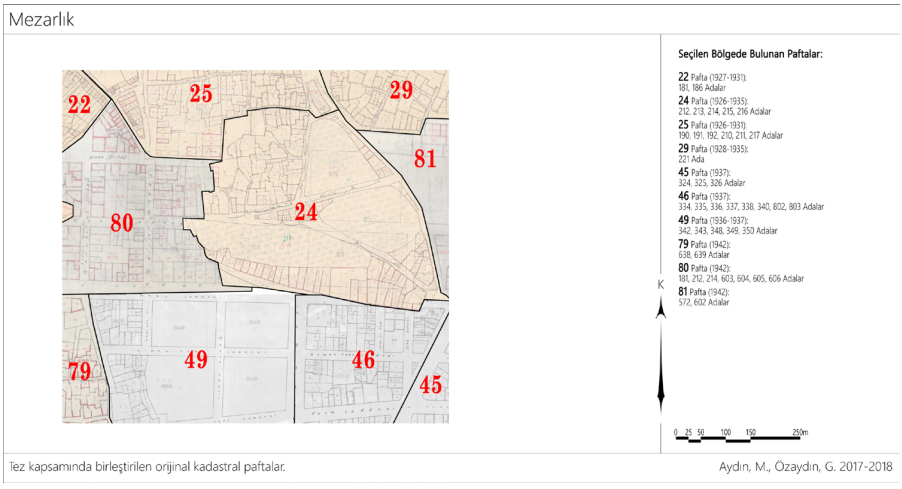
1922 yılında gerçekleşen yangın öncesinde Manisa kentinin merkezinde yer alan mezarlık alanı yaklaşık 400 yıl boyunca aynı işlevde devam ederek, kentin en büyük kentsel açık alanını oluşturmuştur. Osmanlı döneminin sonlarındaki durumu takip edebildiğimiz 1914 tarihli şehir haritasında doku ve önemli yapıların gösterildiği alan Şekil 22'de görülebilmektedir. Bu şekilde alanın Cumhuriyet öncesi durumunun ve

sonrası durumunun kıyası yapılabilmiştir. Kentin büyük bir kısmının yok olmasına neden olan yangının alanda etki ettiği kısımlar da bu harita üzerinden incelenebilmektedir.

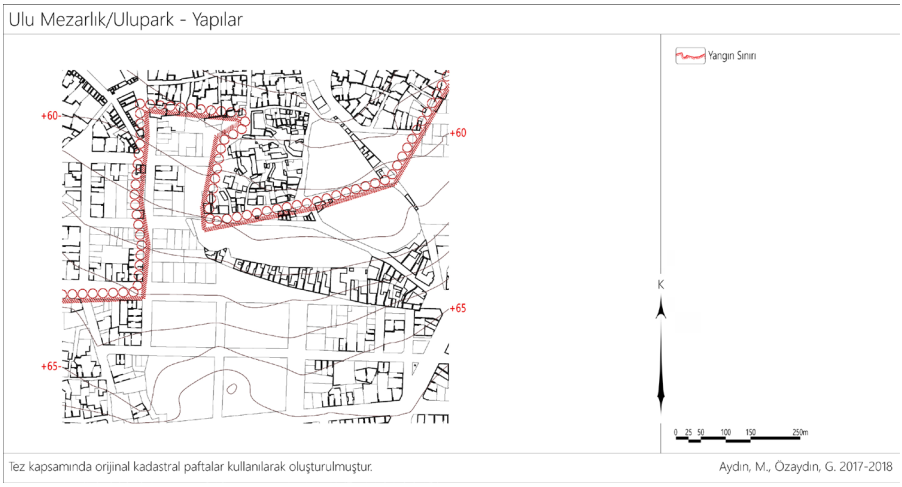
Şekil 22: 1914 yılına ait seçilen bölgelerden Mezarlık alanının durumu (Aydın, 2019).

Ulu Mezarlık alanına ilişkin Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan kadastral haritalar üzerinden de inceleme yapılmıştır. Şekil 23'de gösterilen harita ile seçilen alanın hangi kadastral paftalarda yer aldığı ve hazırlanan paftaların yılları gösterilmiştir. Bu şekilde alanın yer aldığı kadastral haritaların düzenlendiği yıllar üzerinden döneminin mevcut durumunun nasıl olduğu, dönemin yasal mevzuatları üzerinden gerçekleşen mekânsal düzenlemeler ve yangın sınırının etkileri gibi farklı düzeyde değerlendirmeler yapılabilmektedir.

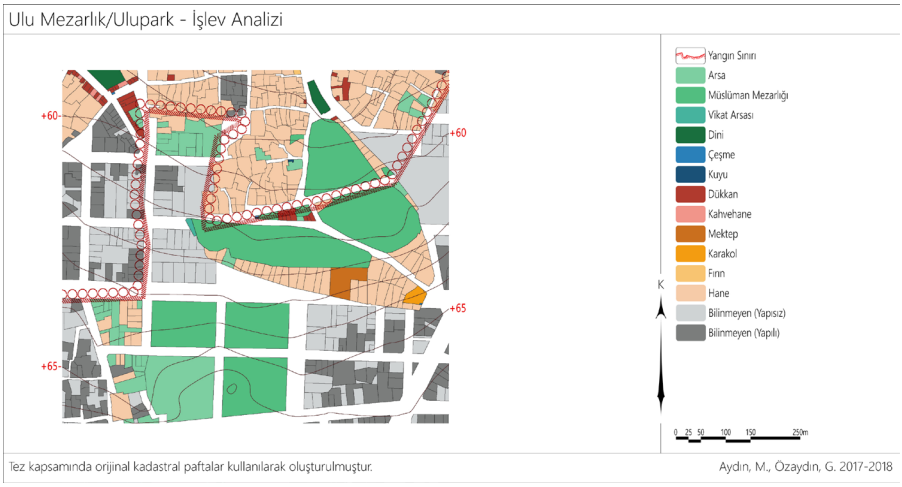
Şekil 23: 1926-1950 yıllarına ait kadastrallerde seçilen bölgelerden Mezarlık alanının durumu (Aydın, 2019).

Yöntemi incelenen çalışmanın amacı olan Orta ölçekli Anadolu kentlerinin mekânsal değişimlerindeki süreklilik incelemelerinde Manisa kenti için yapılan en önemli çalışmalardan biri de kentin Şekil 24 ile gösterilen yapı analizidir. Bu analizde kentin iki ayrı dönemine ait yapı izleri okunabilmektedir. Yangından kurtulan alanlardaki eski organik dokuda, imar planının etkileri ile oluşan düzenli dokuda ve bu iki dokunun bir arada görüldüğü yapı adalarındaki yapı biçimlenişleri, kadastral haritaların düzenlenmesi aşamasında yer verilen yapı oturum izleri üzerinden takip edilebilmektedir. Farklı yapı tipolojilerinin bir arada bulunduğu bu alanların ortaya çıkmasındaki nedenlerin irdelendiği bu analizler, doku çeşitliliğinin kentin bütününde günümüzde dahi devam etmesindeki sürekliliğin açıklanmasında araştırmacıya yön vermiştir.

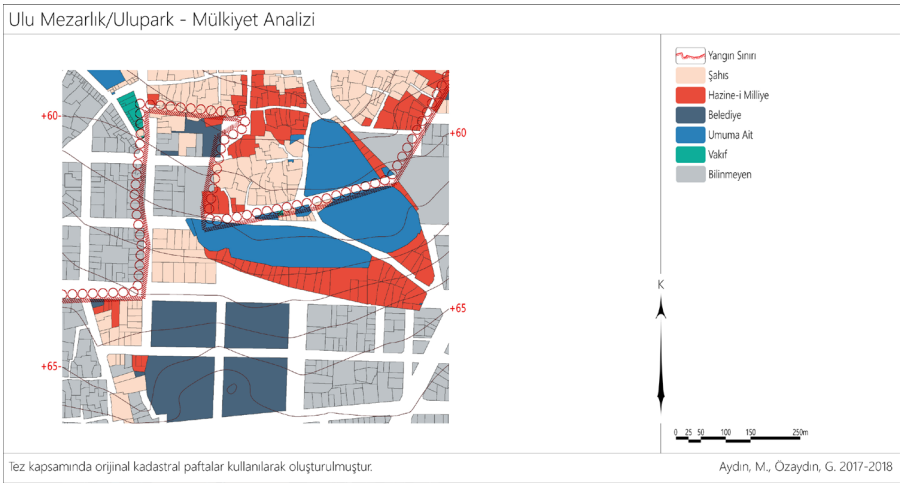
Şekil 24: 1926-1950 yıllarına ait kadastrallerde Mezarlık alanının yapı durumu (Aydın, 2019).

Çalışma kapsamında elde edilen veriler ışığında alanda bulunan parsellerin işlevleri üzerinde de inceleme yapılabilmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemde var olan işlevlerin devamlılığını sorgulayabildiğimiz Şekil 25'te gösterilen analiz ile imar planı ile getirilen yeni fonksiyonların kentin değişimine etkisi gözlemlenebilmektedir. Mevcut mezarlık alanının dönemin koşulları ve yasal gereklilikleri ile yeniden düzenlemesinin analizi kent çalışmaları incelemeleri için önemli bir çalışma olmuştur.

Şekil 25: 1926-1950 yıllarına ait kadastrallerde Mezarlık alanının işlev durumu (Aydın, 2019).

Kent tarihi çalışmalarında karşılaşılan en büyük eksikliklerden biri de mülkiyete ilişkin verilen elde edilmesi olmaktadır. Mülkiyet durumunun kentlerin fiziksel değişimlerinde önemli bir payı bulunmaktadır. Yönetimlerin mekânsal düzenlemelerde öncelikle mülkiyet durumuna göre düzenlemeleri gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Manisa gibi farklı kökenlerden grupların bir arada yaşadığı kentlerde, savaş sonrası yaşanan göç hareketleri ile yaşanan nüfus değişimleri kentin yeniden düzenlenmesini etkileyen ve yön veren en önemli etmenlerden birisi olmuştur. Eski kent sakinlerinin kenti terk etmesi ile geride kalan alanların hazineye geçmesinin, yeni imar planı düzenlemeleri ve kentin modernize edilmesinde oynadığı rol Şekil 26 ile gösterilmiş olan analizde net bir şekilde okunabilmektedir.

Şekil 26: 1926-1950 yıllarına ait kadastrallerde Mezarlık alanının mülkiyet durumu (Aydın, 2019).

Manisa kentinin geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet döneminde gerçekleşen mekânsal değişimlerinin incelendiği çalışma kapsamında mekânsallaştırılan harita verileri ışığında gerçekleştirilen morfolojik analizler ile kentin sürekliliğine etki eden faktörler tespit edilebilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen veriler üzerinden yapılan analizler ile kentin değişimi izlenebilmiş ve orta ölçekli Anadolu kentlerine mekânsal müdahalelerin nasıl gerçekleştiği konusunda bilgiler elde edilebilmiştir.

Manisa kentinin hem kent bütünü hem de farklı temsiliyetler üzerinden seçilmiş bölgeleri üzerinden yapılan incelemeler ile fiziksel değişimler ve sürekliliği izleyebildiğimiz sonuçlara ulaşılabilmektedir. Şekil 27 ile gösterilen çalışmada, kentin nasıl şekillendiği üzerine net bir okuma seçilen yedi bölge üzerinden yapılabilmekte ve kentin bütününe dair çıkarımlar yapma fırsatı sunabilmektedir.

Şekil 27: 1926-1950 yıllarına ait kadastraller üzerinden parsel düzeyinde morfolojik dağılım (Aydın, 2019).

Kentsel doku sürekliliğinin kent bütününde ada ölçeğinde incelendiği çalışmada, seçilen yedi bölgede parsel ölçeğindeki incelemelerde oluşturulan yapı analizlerinin kentin bütününde okunabilmesi için de incelemeler yapılmış ve yapılan analizlerde farklı değişkenler ile oluşan parsel morfolojilerinin kenti nasıl şekillendirdiği incelenmiştir. Bu incelemede Manisa kenti için yapı-parsel ilişkisinin önemi ve parsel morfolojisinin ve işlevinin yapı biçimlenişine etkisi ortaya konmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Çalışma kapsamında çalışmaya altlık oluşturmak üzere hazırlanan tüm haritalar ile yapılan morfolojik incelemelerle Manisa kentinin yaşadığı kırılmaların kentin fiziksel yapısını nasıl şekillendirdiği üzerine incelemelerde bulunulmuştur. Parsel ölçeğinde yapılan incelemeler açısından bu detayda bir Anadolu kenti özelinde yapılan nadir bir çalışma olması açısından Manisa gibi orta ölçekli Anadolu kentlerinin incelenmesi düzeyinde faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma ile Manisa'nın oluşmuş anonim kent dokusunun sürekliliğini, değişen yönetim biçimi ile yapılan imar planı düzenlemelerinin nasıl etkilediğini araştırırken farklı disiplinlerde yer alan kuram ve yöntemleri bir araya getiren bir araştırma yöntemi geliştirmiştir. Bu yöntemin kentlerin fiziksel dokularını etkileyen farklı boyutların ele alınması, yorumlanması ve gelecekte yapılacak araştırmalara yön göstermesi hedeflenmektedir.

Kaynaklar

Aydın, M., Özaydın, G. (2019). Geç Osmanlı Erken Cumhuriyet Döneminde Değişen Kent Dokusunun Süreklilik Bağlamında İncelenmesi; İşgal Öncesi/Sonrası Manisa. MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehircilik Doktora Programı, Basılmamış Doktora Tezi, Ocak 2019, İstanbul.

Çetin, S. (2012). Geç Osmanlıdan Erken Cumhuriyete İç Batı Anadolu'da Kentsel Yapının Değişimi: Manisa, Afyon, Burdur ve Isparta Kentleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. METU JFA 2012/2 (29:2) 89.

Manisa Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Arşivi, 2017.

Köklü, N. (1993c). Manisa Şehir Atlası Üçüncü Kitap, s.6-9.

Tapu ve Kadastro Manisa İl Müdürlüğü Arşivi, 2016.

Tekeli, İ. (2011). Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları. İlhan Tekeli Toplu Eserler: 15, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

PLANLAMADA KAVRAM ARAYIŞLARI-2

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Çiğdem Varol

*Belirsizliklere Karşı Kurumsal Dayanıklılık ve Beş Bileşenli Kent Planlama Süreci

Dr. Z. Deniz Yaman Galantini

Planlamada Yeni Kavramlar Çevçevesinde "Akıllı Kentler": Karşılaştırmalı Dünya ve Türkiye Örnekleri

Öğr. Gör. Nurçin Seymen Aksu, Sena Tütünci

*Taktiksel Şehircilik Uygulamalarının Kentsel Tasarım Stratejilerine Olası Etkileri: İstanbul

Sezen Türkoğlu, Prof. Dr. Fatih Terzi

**Kamu ve Kamu Yararı Kavramlarının Değişen Kapsamı, Proaktif Önermeler

Dr. Öğr. Üyesi Şirin Gülcen Eren

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Planlamada Yeni Kavramlar Çerçevesinde "Akıllı Kentler" Karşılaştırmalı Dünya ve Türkiye Örnekleri

Öğr. Gör. Nurçin Seymen Aksu

Bartın Üniversitesi, Ulus Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü

Sena Tütünci

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan hızlı yapılaşma ve nüfus artışı, tüketimin ön planda olduğu kontrolsüz kentleşme sürecini ortaya çıkmıştır. Hızlı nüfus artışının getirdiği sorunların çözümünde teknoloji araç olarak kullanılarak; nüfus ve kentleşme baskısının azaltılabilmesi, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler için yeni planlama yaklaşımları geliştirilmektedir. Bu yaklaşımlar ortak kaygılarla çeşitli çözümler sunmaktadır. Bu bağlamda "Akıllı kent" birçok planlama yaklaşımının temel niteliklerini içinde barındıran ve yeni gelişen bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, güncel planlama yaklaşımı ve çeşitli girişimler kapsamında akıllı kent uygulamaları konusunda dünyada yer alan iyi örnekleri göz önünde bulundurarak, Dünya ve Türkiye'deki örnekleri karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışma nitel bir yöntemle oluşturulmuştur. Çalışma; Türkiye'deki akıllı kent uygulamalarının düzeyinin tartışılması ve dünyadaki

uygulamalarla karşılaştırılmasının sağlanması açısından önemlidir. Sonuç olarak, yapılan karşılaştırmalardan yola çıkılarak akıllı kentlerin önemi, akıllı kent uygulamalarının kentlerin sürdürülebilirliğine yaptıkları katkı, akıllı yerleşme olgusunun planlama sistemine nasıl entegre edilmesiyle gerçekleşen sonuçlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kentler, Akıllı Kent Uygulamaları, Kentleşme, Sürdürülebilirlik

Planning on New Concepts in The Context Of "Smart Cities"

Comparative Examples World and Turkey

Abstract

The rapid construction and population growth after the II.World War revealed the uncontrolled urbanization process where consumption was at the forefront. Using technology as a tool to solve the problems caused by rapid population growth; Reducing the pressure of population and urbanization, new planning approaches are developed for livable and sustainable cities. These approaches offer various solutions with common concerns. In this context, “Smart City” stands out as a newly developing concept that incorporates the basic qualities of many planning approaches. The aim of this study is about the current planning approach and smart city applications under various initiatives considering the best examples in the world, it is to examine the comparative examples in the world and Turkey. The study was conducted with a qualitative method. Work; Discussing the level of the smart city applications in Turkey and it is important in terms of ensuring compared with world applications. As a result, the importance of smart cities, the contribution of smart city applications to the sustainability of cities, and the integration of the concept of smart settlement into the planning system are discussed based on the comparisons made.

Keywords: Smart Cities, Smart City Applications, Urbanization, Sustainability

1. Giriş

Kentler, günümüzde hızlı kentleşmenin getirdiği göçle birlikte, yoğun nüfusun biriktiği mekânlar haline gelmiştir. Her yıl kentlere göçün sayısı artmakta ve dünya daha çok kentleşmektedir. Dünya nüfusunun yarısından fazlası, Türkiye nüfusunun %90'dan fazlası kentlerde yaşamaktadır. Bu durum kentlerde ekonomik, sosyal ve mekânsal sorunlara sebep olurken, kentlilerin yaşam kalitesini düşürmekte ve çeşitli alanlarda hizmet gereksinimlerini de artırmaktadır. Hızlı nüfus artışı ve kentleşmeyle gelen bu sorunların azaltılması, kent yönetiminden sorumlu yerel yönetimleri etkin çözüm arayışlarına ve yeni stratejiler geliştirmeye odaklamıştır (Yılmaz, 2015).

Hızlı nüfus artışı sonucu kentlerde ortaya çıkan sorunların çözümünde teknoloji bir araç olarak kullanılarak; nüfus ve kentleşme baskısının azaltılabilmesi, kentlerin karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelebilmesi, kentlerin doğa üzerinde kurduğu hâkimiyeti azaltabilmesi, daha yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler için yeni planlama yaklaşımları ve çeşitli girişimler (yeşil kent, düşük karbon kentler, yavaş kent, eko-kent, yaşanabilir kent, dijital kent, sağlıklı kent, akıllı kent vb.) geliştirilmektedir. Bireyler, Dünya'daki olumsuzluklardan etkilenmeye başladıklarında, yaptıkları tahribatı azaltmak ve çevresel değerleri korumak için çeşitli yollar aramaya başlamıştır. Bu kapsamda son yıllarda, çevremizdeki değerleri korumak ve geliştirmek, doğal kaynakların kullanımında daha dengeli ve dikkatli olmaya çalışılmaktadır (Sınmaz, 2013).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte kentlerde hızlı değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm hem kenti hem kentliyi etkilemekte; kentin kullanımını ve kentlinin beklentilerini farklılaştırmaktadır. Kentlerde yaşanan değişim ve dönüşümler; planlama, tasarım, ekonomi, ulaşım, çevre ve yönetişim gibi kavramlara yönelik farklı bakış açıları geliştirmiştir (Akgül, 2013). Gelişen planlama ve tasarım yaklaşımları ortak kaygılarla çeşitli çözümler sunmaktadır. "Akıllı kent" birçok planlama yaklaşımının temel niteliklerini içinde barındıran ve yeni gelişen bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır (Uçar vd., 2017)

Akıllı kent kavramı, kentlerde doğa ve insan için yaşanabilirlik seviyesini arttıran, bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olup bunların etkin kullanımını sağlayan, teknolojik uygulamaları fiziksel dünyayla bütünleştiren ve sürdürülebilir olmayı hedefleyen akıllı ortamlar olarak tanımlanabilir. Kentsel alanlarda, toplumun refah düzeyini yükseltebilmek ve sürdürülebilirliği sağlamak için; nüfus, kaynak, çevre ve teknolojinin bütünleşik düşünülerek düzenlenmesi gerekmektedir. Ancak bu uygulamaların başarıya ulaşması, uzun süreli çalışma ve kent yönetimi ile kentlinin ortak paydada görüşe varmasıyla gerçekleşebilmektedir. Kentlerle ilgili vizyon belirlenmesi ve bu vizyonun kent yönetimi ile kentli tarafından benimsenmesi akıllı kentlerin başarılı olması açısından önemlidir (Örselli ve Akbay, 2018).

Çalışmanın amacı, güncel planlama yaklaşımı ve çeşitli girişimler kapsamında akıllı kent uygulamaları konusunda dünyada yer alan iyi örnekleri göz önünde bulundurarak, Dünya ve Türkiye'deki örnekleri karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışma alanı olarak; akıllı kent uygulamalarıyla ön plana çıkan Dünya'daki akıllı kentlere örnek olarak Amsterdam, Londra ve Seul ile Türkiye'deki akıllı kentlere örnek olarak, Antalya, İstanbul ve Konya incelenmiştir. Seçilen kentler, akıllı kent bileşenleri çerçevesinde karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Çalışma, elde edilen bulgular kapsamında literatüre katkı sağlaması, Türkiye'deki akıllı kent uygulamalarının düzeyinin tartışılması ve dünyadaki uygulamalarla karşılaştırılmasının sağlanması açısından önemlidir.

2. Literatür Araştırması

2.1. Akıllı Kent Kavramı

Günümüzde dünya nüfusunun %54'ü kentlerde yaşamaktadır. 21.yüzyıl sonunda bu oranın daha da artacağı öngörülmektedir. Kentlerde yaşanan bu hızlı nüfus artışı, ulaşım, enerji, su, çevre, güvenlik, barınma, sağlık gibi insan yaşamının temelini oluşturan alanlarda birçok sorunu meydana getirmektedir. Bu durum kentleri ekonomik ve sosyal durumda zayıflatırken, kentlilerin yaşam kalitesini de düşürmektedir (Mckinsey, 2013)

Akıllı kentlerin ülkelerin gündemine girişi kentlere ait bu sorunların çözümüne yönelik uygulamalarla birlikte olmuştur. Akıllı kent kavramı, sahip oldukları sorunlara yönelik rasyonel çözümler üretebilen, bilgi ve iletişim teknolojileri (BIT) yardımıyla yönetilen, kent varlıkları ve kaynaklarının entegre biçimde çalışabildiği, kentsel gelişim vizyonuna sahip kentleri kapsamaktadır (Uçar vd., 2017). Sorunlara çözüm bulmak için meydana gelen akıllı kent yaklaşımı, geleneksel politikaların dışına çıkıp, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatı göz önünde bulundurup toplumla entegre etmesinden dolayı dünyada ve Türkiye'de hızla yayılmıştır (Akdamar, 2017).

Akıllı kent yaklaşımı yeni ve gelişmekte olan bir kavram olduğundan, uygulama örnekleri birçok farklı türde görülmektedir. Her kentin kendine özgü tarihi gelişimi, günümüzdeki yapısı ve gelecekteki durumu farklı ayrıcalıklara sahiptir. Akıllı kentlerin gelişimi ve ilerlemesi kentin ekonomik, sosyal, yönetim, politika, çevre gibi faktörlerinin entegre biçimde ele alınmasına bağlıdır. Bu bağlamda, çeşitli faktörlerin etkileriyle birlikte her kentin kendine akıllı kent politikaları oluşturulması önemlidir (Eurapoen parliment, 2014)

Mevcut literatüre bakıldığında akıllı kent kavramı hakkında birçok tanımlama ve buna bağlı olarak birçok farklı uygulamaların bulunduğu görülmektedir. Yılmaz'a göre; akıllı kent ile anlatılmak istenen kentlerin var olan kaynaklarını daha etkin kullanmaları ve kentlilere daha iyi hizmeti ulaştırabilmenin modernleşme hareketidir (Yılmaz, 2015). Bir başka tanımda akıllı kent ekonomi, yönetişim, ulaşım, insan, çevre ve yaşam bağlamında

geleceğe yönelik bağımsız bireylerin akıllı birleşimi olarak yorumlanırken (Gülseçen vd., 2013), farklı bir tanımda ise akıllı kent, kenti bütünleşik kılmak için fiziksel, sosyal, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapılarının birbiriyle bağlantılı çalışan sistem olarak da tanımlanmaktadır (Harrison vd, 2010).

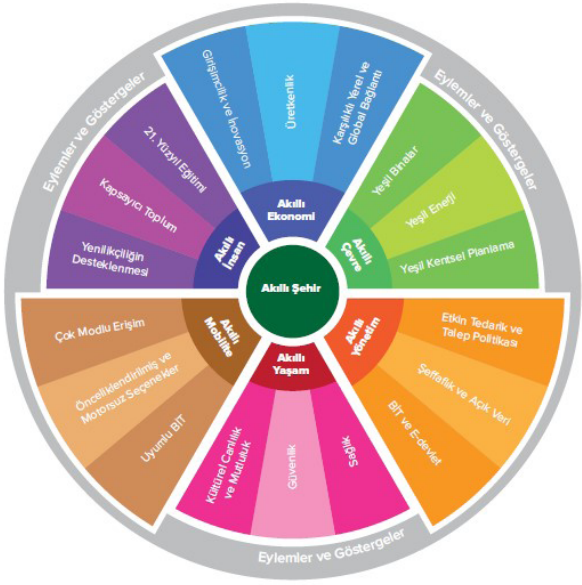
Akıllı kentler için yapılan tanımlamalar bağlamında kentlerin akıllı niteliği kazanması için belirli kriterleri sağlaması gerekmektedir. Bunlar; yeni girişim ve yeniliklere yol gösterici olması, projeler için altyapı oluşturulması ve hizmet sunumunda kaynaklardan tasarruf sağlanması, kentlinin yaşam kalitesinin artırılması, kent yönetiminin katılımcı bir yaklaşımla kentliyiyle birlikte çalışması, kentli ve yönetim arasındaki güvenilirliğin artması, bilgiye erişimi kolaylaştırması, yönetimin şeffaflığının sağlanması gibi kazanımlar olarak sıralanabilir (Memiş, 2018).

Akıllı kent tanımlamaları değerlendirildiğinde, bu yaklaşımın üç özelliğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Birinci olarak; Akıllı kentler yenilikçi olmalı, sorunları çözmek ya da zorlukların üstesinden gelebilmek için entegre sistemler oluşturmalıdır. İkinci olarak; kentlinin sosyal yaşam kalitesini geliştirmeyi ve ekonomik kalkınmayı hedefleri arasında göstermelidir. Üçüncü olarak ise; geliştirilen akıllı kent politikaları yaşam boyu öğrenme, doğal kaynakların yönetimi ve sürdürülebilir kentsel kalkınma bileşenleri benimseyerek beşeri sermayenin geliştirilmesini hedeflemektedir (Ojo vd., 2016).

Sonuç olarak akıllı kentler, hızlı nüfus artışının getirdiği sorunların karşılanabilmesi ya da zorlukların aşılabilmesi için kentlerin sahip olduğu kaynakların, bilgi ve iletişim teknolojileri yardımı ve kentlinin katılımı sağlanarak bütünleşik bir biçimde etkin ve faydalı kullanımı olarak tanımlanabilir.

2.2.Akıllı Kent Bileşenleri

Akıllı kent yaklaşımının temelini, sürdürülebilir ekonomik büyüme, iyi bir yaşam kalitesi oluşturabilme, iletişim teknolojileri ile insan yaşamını destekleme ve bunların birbirine bağlanması oluşturur. Bu bağlamda, Stratejist Dr. Boyd Cohen'in Akıllı Kent Çemberi kurgusu, akıllı kentler için dünyada kabul gören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda çember üzerinde; Akıllı İnsan, Akıllı Ekonomi, Akıllı Çevre, Akıllı Yönetişim, Akıllı Yaşam ve Akıllı Mobilite bağlamında 6 ana bileşen belirlenmiştir. Cohen'in sınıflandırmasında; Merkezde akıllı kent fonksiyon alanları, dış katmanda farklı fikirlerle (bileşenlerle) dolu başka bir halka, bir sonraki katman bileşenlere ait çeşitli odakların önemi, son katman ise eylemler ve göstergelere aittir (Anonim, 2019, Şekil 1).

Şekil 1. Cohen Akıllı Kent Bileşenleri (Anonim, 2019)

Akıllı İnsan: Günümüzde yaşamın her alanında bir değişim mevcuttur. Bu değişimler hem kentleri hem de toplumu etkilemektedir. Akıllı kentlerin bileşenlerini içerisinde, dünyada yaşanan değişim ve dönüşüm dinamiğinin en büyük etkisi toplumlar üzerinde görülmektedir. Çünkü akıllı kentleri oluşturan da bu hizmetten yararlanan da insandır. Bu bağlamda akıllı kentlerin en önemli aktörü akıllı insan olarak nitelendirilir. Yaşam boyu öğrenme, kişiye özel öğrenme ve danışma, eğitimin dijitalizasyonu, eğitimin ayrıştırılması akıllı insan bileşeninin özellikleri arasındadır (Anonim, 2019).

Akıllı Ekonomi: Yenilikçi ruh ve girişimci ruhun bir arada bulunduğu, iş piyasasında esnekliğin sağlandığı, ekonomik rekabet bağlamında girişimciliğin bulunduğu, uluslararası piyasalara entegrasyon ve dönüşüm yeteneğinin olduğu kentleri kapsamaktadır (Giffinger ve Gudrun, 2010). Kentlerin, sürdürülebilir güçlü ekonomiye sahip olabilmesi için; akıllı büyüme, sürdürülebilir büyüme ve kapsayıcı büyüme gibi hedefleri bulunmaktadır (Uçar vd., 2017).

Akıllı Çevre: Doğal yapının çekiciliği, kentte kirliliğin olmaması ve sınırlı kaynakların sürdürülebilir yönetimi akıllı çevre bileşeni için önemlidir. Akıllı çevrenin; sürdürülebilir kaynak yönetimini sağlama, kirliliği azaltma, doğal yapıyı koruma ve kent estetiğini artırma, çevre dostu yeşil bina ve mekânlar oluşturma, altyapı sistemleri takibi, çevre kalitesi ölçümü ve enerji tüketimi azaltma gibi hedefleri bulunmaktadır (Varol, 2017).

Sayılan bu hedeflere yönelik çözüm önerileri teknoloji yardımıyla kolay hale gelmektedir (Deloitte, 2016).

Akıllı Yönetişim: Akıllı insana sahip olan kentlerin ve yönetimin birlikte katılımcı bir yaklaşımla karar alma süreçlerine katılımı, yönetişim sistemlerinde açıklığın bulunduğu, kamu hizmetlerinin varlığı ve erişilebilirliğin sağlandığı mobil uygulamalar ve online sistemleri kapsayan bileşendir (Varol, 2017). Akıllı yönetişimin uygun biçimde yapılabilmesi için, toplumun her kesimine hitap etmesi, kentlinin karar alma süreçlerine katılımı gibi standartların bulunduğu akıllı yönetişim kanalları geliştirmelidir (Giffinger ve Gudrun, 2010).

Akıllı Yaşam: Kültür ve eğitim hizmetlerinin istenilen ölçüde yaşam standardının sağlanması, dijital hizmetlerin varlığı ve bu hizmetlere erişimin kolaylıkla sağlanması, kamu güvenliği, afet yönetimi, kentsel acil müdahale gibi kriterleri benimsemektedir. Akıllı yaşam ile birlikte; Barınma, güvenlik, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçların içeriği teknoloji yardımıyla belirlenmekte ve böylece sosyal bütünlük sağlanmaktadır (Varol, 2017).

Akıllı Mobilite: Teknoloji destekli, yerel ve yerel ötesi erişimin sağlandığı, modern, sürdürülebilir, bütünleşik taşımacılık ve lojistik sistemlerin varlığı kastedilmektedir (Uçar vd., 2017). Akıllı Mobilite, Bu kapsamda çok modlu, düşük emisyonlu ve motorsuz seçeneklere öncelik verir. Akıllı mobilitenin uygulanabilmesi için; güvenliğin arttırılması, altyapı ve üstyapı sorunlarına çözümler bulunması, çevreye duyarlı sistemlerin kullanılması gerekmektedir (Anonim, 2019). Bu bağlamda; trafik yönlendirme, akıllı durak, akıllı park, GPS takip, ileri yolcu bilgi sistemleri, elektronik fiyatlandırma sistemleri, gelişmiş toplu taşıma sistemleri iyi çalışan akıllı mobilite sistemine örnek gösterilmektedir (Varol, 2017).

2.3. Dünya'da ve Türkiye'de Akıllı Kent Stratejileri

Günümüzde, hızlı kent nüfusu artışından kaynaklanan talep ve sorunlara yönelik teknolojiden yararlanarak çözümler üreten, akıllı ekonomi, akıllı mobilite, akıllı yönetişim, akıllı çevre, akıllı yaşam ve akıllı insan bileşenlerini entegre bir biçimde kullanabilen her kente özgü akıllı kent çözümleri geliştirilmektedir (Çetin ve Çiftçi, 2019).

Akıllı kent uygulamaları, her bir kente ayrı ayrı hazırlanan stratejilerle gerçekleştirilmektedir. New York, Seul, Barselona, Berlin, Londra, Manchester, Toronto, Sau Paulo, Dublin ve Chicago Akıllı Şehir bileşenlerine uygun stratejiye sahip kentler arasındadır. Akıllı kent uygulamalarının teknoloji tabanlı verimlilik elde etmeye odaklanmış ancak sonrasında kentlinin katılımı da dahil edilmiştir. 2013 yılı öncesinde strateji temalarını ekonomi oluştururken, 2013 yılı sonrası bu strateji temaları yerini sosyal ve çevresel yapıya bırakmıştır. Dünya'da yer alan akıllı kentlerin stratejik hedefleri incelendiğinde iki farklı uygulama yönteminin benimsendiği görülmektedir. Bazı şehirlerin teknoloji tabanlı

yeniden kurulurken, bazıları da sahip oldukları mevcut durumlarını güncelleme ya da iyileştirmeyi tercih etmektedir (Forbes, 2019).

Bu bağlamda, 2019 yılında dünyada devam eden ve uygulanan 174 adet akıllı kent projesi yer almaktadır. Rapora göre; dünyadaki en akıllı kentler sıralaması; Londra, New York, Amsterdam, Paris, Reykjavik, Tokyo, Singapur, Kopenhag, Berlin ve Viyana şeklindedir. En iyi 10 şehrin yedisine ev sahipliği yapan Avrupa, sıralamaya liderlik eden bölgedir. Avrupa şehirleri yaşam kaliteleri ve sürdürülebilirlik bağlamında en yüksek puanları almaktadır. Bu nedenle ilk 50 kente bakıldığında, kentlerin yarısından fazlası (28) bu Avrupa'dan gelmektedir. Avrupa'dan sonra sırasıyla Kuzey Amerika, Asya, Güney Amerika, Okyanusya ve Afrika gelmektedir (Forbes,2019). Bu kentlerin, akıllı kent ögelerini taşıyan, her biri kendine özgü model ve stratejiler geliştiren bir yapısı olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliği'nde akıllı kent kavramı, AB araştırma ve teknolojik gelişme programlarından biri olan ve Yedinci Çerçeve Programı'na (2007-2013) dahil edildikten sonra yaygınlaşmıştır (Vanolo, 2014). AB Komisyonu tarafından, 2010 yılında Avrupa 2020 Stratejisi yayınlanmıştır (European Commission, 2010). Bu stratejiyle birlikte; Avrupa'da akıllı ve sürdürülebilir büyüme gerçekleştirmek ve Avrupa'nın ekonomik durumu güçlendirmek için kapsamlı bir strateji hazırlanmıştır. Hazırlanan 2020 Stratejisinin merkezinde "yenilikçilik" yer almıştır. Yenilikçilik Birliği, Avrupa Yenilikçilik Ortaklıklarını (AYO) oluşturmuştur. Akıllı Kentler ve Topluluklar Yenilikçilik Ortaklığı (AKYO), enerji, ulaştırma ve bilgi ve iletişim alanlarında gerçekleştirilmiştir. Bu ortaklıkla, enerji ve kaynak tüketiminin, sera gazı ve emisyonların azaltılması hedeflenmiştir. AKYO, kentsel alanlarda hem ekonomik hem sosyal değişimi başarmak için sanayi öncülüğünde yenilikçiliğe odaklanmaktadır. Ayrıca, çevre (kaynak verimliliği, su, atık, kirlilik, yeşil altyapılar gibi) ve iklim politikaları kapsamında da kentsel mekânlara yönelik mevcut ve gelecekteki AB girişimleri desteklenmektedir (European Commission, 2012).

Türkiye'ye gelindiğinde akıllı kentler konusunda merkezi idare ve yerel yönetimlerin coğrafi bilgi sistemleri tabanlı henüz kapsamlı olarak hedefleri belirlenmemiş projeleri bulunmaktadır. Ancak büyük şehirlerde; kentsel hizmetler, akıllı ulaşım, akıllı enerji gibi alanlarda uygulamaların başladığı görülmektedir. Uygulamaların sürdürülebilirliğini sağlamada yerel yönetimlere önemli rol düşmektedir. Çünkü akıllı kent uygulamalarının hayata geçirilmesi için, yerel yönetim, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve kentli gibi çok paydaşlı bir sistemin kurulması ve bir arada çalışması gerekmektedir (Örselli ve Akbay, 2018).

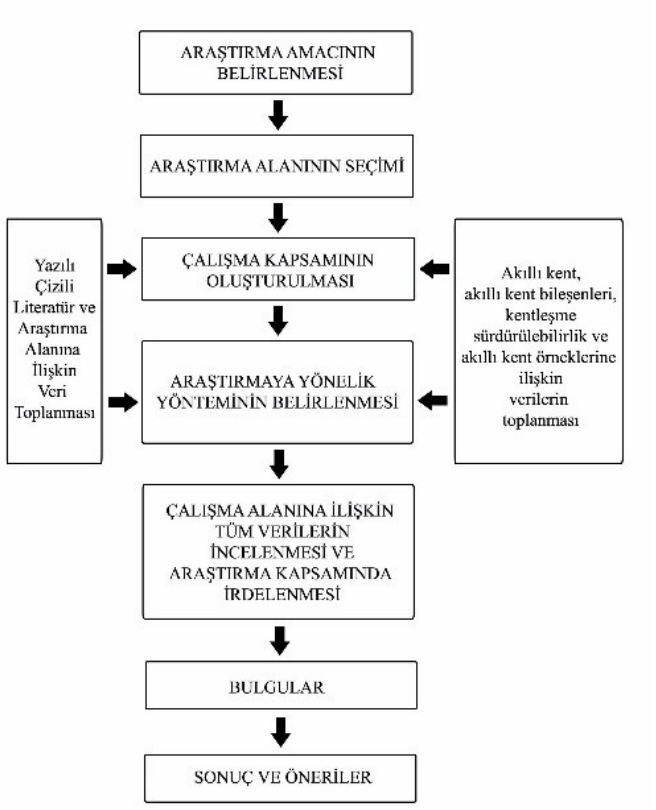
Türkiye'de akıllı kent uygulamaları, 2000'li yıllarla birlikte, kalkınma planları ve programlarında, farklı politika ve strateji belgelerinde akıllı kent hedefleri belirlenmesiyle başlamıştır. Bunlardan; 10.Kalkınma Planı, Yıllık Programlar, Ulusal Bilim ve Teknoloji

Politikaları, 2003-2023 Strateji Belgesi-Vizyon 2023, Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planları, 2019-2022 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı öne çıkanlar arasındadır. Türkiye bu süreçte sadece uygulamalara yönelik hedefler belirlememiş aynı zamanda, Akıllı Belediyecilik Zirveleri, Akıllı Kent Fuarları, Akıllı Şehirler Kurultayı, Akıllı Şehirlere Dönüşüm Hareketi Projesi, Akıllı Kentler Otomasyon Sistemi kamu ve özel sektör paydaşlarını bir araya toplayan oluşumlar da düzenlemiştir (Varol,2017).

Türkiye'de 2000 yılı başlarında ilk akıllı kent uygulaması Yalova'da gerçekleştirilen Bilişim Vadisi Projesi'dir. Bilişim Vadisi Projeleri, Bursa, Ankara, Kocaeli ve farklı kentlerde de ele alınmıştır. Ancak, kent hizmetlerini bir bütün olarak ele alan ilk proje Karaman iline aittir. Karaman akıllı kent projesiyle, doğal kaynakları verimli kullanarak sürdürülebilirliğini sağlamayı, hizmet kalitesinde artış sağlamayı, yerel yönetim ve kentli arasındaki iletişimi güçlendirmeyi amaçlamıştır (Örselli ve Akbay, 2018). Günümüzde, ülkemizde tüm kentlerde kısmen de olsa akıllı sistemlerin kullanıldığı görülmektedir. Kent Bilgi Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi, kamusal alanların kamera ile gözlenmesi, e-hizmetler, akıllı ev sistemleri, akıllı ulaşım elemanları gibi uygulamalar kentlinin hayatını kolaylaştırır, daha güvenli ve kolay hale getirir (Uçar vd., 2017).

3. Yöntem

Araştırma, birbirini izleyen ve birbiriyle ilişkili adımlardan oluşmaktadır. Araştırmada öncelikle çalışmanın amacı belirlenmiş, araştırmaya yönelik alanlar seçilmiş, akıllı kent, akıllı kent bileşenleri, kentleşme ve sürdürülebilirlik konularına ilişkin literatür araştırması yapılmıştır. Sonrasında veriler toplanarak, araştırmaya yönelik analiz yöntemi belirlenmiş, çalışma alanına ait tüm veriler incelenerek araştırma kapsamında irdelenmiştir. Bu veriler doğrultusunda bulgular kısmı oluşturulmuştur. Son olarak; yapılan karşılaştırmalardan yola çıkılarak akıllı kentlerin önemi, akıllı kent uygulamalarının kentlerin sürdürülebilirliğine yaptıkları katkı, akıllı yerleşme olgusunun planlama sistemine nasıl entegre edilmesi gerektiği tartışılmıştır.

Şekil 2. Araştırma Süreci Çizelgesi (Çalışma Kapsamında Uretilmiştir.)

Çalışma nitel bir yöntemle oluşturulmuş; literatür araştırması, analiz ve değerlendirme teknikleri kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesinde aşağıdaki yollar izlenmiştir;

- Literatür Araştırması: Konu ile ilgili genel araştırmalar yapılırken, öncelikle akıllı kent, akıllı kent bileşenleri, kentleşme ve sürdürülebilirlik kavramları araştırılmıştır. Araştırmanın bu kısmı kavramsal çerçeveyi oluşturabilmek açısından önemlidir. Literatür araştırmasında ele alınan konular çerçevesinde, akıllı kent uygulamalarıyla ön plana çıkan Dünya'daki akıllı kentlere örnek olarak Amsterdam, Londra ve Seul ve Türkiye'deki akıllı kentlere örnek olarak, Antalya, İstanbul ve Konya incelenmiştir.
- Analiz: Örnek olarak seçilen; Amsterdam, Londra, Seul, Antalya, İstanbul ve Konya kentleri akıllı kent bileşenleri bağlamında incelenmiştir. Seçilen altı kent için akıllı kent niteliği taşıma önemini belirleyen ölçü kriterleri tanımlanmıştır. Bunlar Cohen'in akıllı şehirler çemberi kurgusunda yer alan; akıllı ekonomi, akıllı insan, akıllı mobilite,

akıllı yaşam, akıllı yönetişim ve akıllı çevredir. Her bir kentte yer alan uygulamaların tümüne bakılarak bu uygulamalar gelişmiş düzey, orta düzey ve yetersiz düzey şeklinde sınıflandırılmıştır. Düzeyler belirlenirken, kentteki uygulamaların akıllı kent bileşenlerine göre dağılımı %33'ten az ise yetersiz düzeyde, %34-67 arası ise orta düzeyde ve %68'ten fazla ise yetersiz düzeyde olarak, uyumluluk matrisi ile analiz edilmiştir.

- Değerlendirme: Uyumluluk matrisiyle çıkarılan sonuçlar üzerine kentler; Türkiye ve Dünya örnekleri bağlamında karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

4. Bulgular

Bu bölümde, seçilen kentler bağlamında akıllı kentlerin kapsadığı alanlar ile sunduğu faydalar belirlenerek, Dünya ve Türkiye'de akıllı kentler konusunda yapılan uygulamaların mevcut durumu ortaya koyulmuştur. Mevcut durum ortaya konulduktan sonra ele alınan örnek kentler, Cohen'in akıllı kent bileşenleri kapsamında uyumluluk matrisiyle analiz edilerek değerlendirilmiştir. Bu çerçevede bulgular bölümü; Dünya'da Akıllı Kent Örnekleri, Türkiye'de Akıllı Kent Örnekleri olarak iki ana başlık altında incelenmiştir.

4.1 Dünya'da Akıllı Kent Örnekleri

Birleşmiş Milletlerin Dünya Şehirleri raporuna göre dünya nüfusunun %54'ü şehirlerde yaşamakta ve bu oranın 2030 yılında %60 olması beklenmektedir. Dünyada üzerindeki en önemli konulardan biri kentlerdeki yaşam kalitesidir. Günümüzde kentlilerin yaşam kalitesinde yükselme olsa da şehirler hala; yoksulluk, sosyal adaletsizlik ve iklim değişikliği gibi küresel sorunlarla mücadele etmektedir. Kentler hem ihtiyaçların hem fırsatların bulunduğu mekânlardır. Bu fırsatlardan biri de, gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı akıllı kentler vizyonunu benimsemektir. (Anonim, 2019). Bu doğrultuda Dünya'nın farklı coğrafyalarındaki başarılı akıllı kent uygulama örneklerinden olan Amsterdam, Londra ve Seul kentleri incelenecektir.

4.1.1 Amsterdam

Amsterdam'ın akıllı kent stratejisi "Amsterdam Akıllı Kent Programı" olarak adlandırılmaktadır ve bu girişim fikri 2007 yılında ortaya çıkmıştır. Akıllı kent girişimi; kentli, özel şirketler ve yönetim arasında günümüz ve gelecekte enerjinin korunabilirliğini tanımlamak için geliştirilen bir birliktir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı kentlere olumlu katkılar sağlayacağından bu girişim, hem yönetim hem kentli tarafından desteklenmektedir. Bu destekleme biçimi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kentin çevre sorunlarını çözmek ve sürdürülebilir bir kentsel çevre oluşturmak isteğini kapsamaktadır (URL1).

Amsterdam'da öne çıkan akıllı kent uygulama örnekleri şunlardır:

- Akıllı Aydınlatma Direkleri: Amsterdam'da Wi-Fi ve radyo frekanslarıyla yönlendirilebilen akıllı aydınlatma direkleri sensörler yardımıyla parlaklığını ayarlayabilmekte, trafik durumu, otopark alanları ve hava kirliliği ile ilgili bilgi verebilmekte, sahip olduğu megafonlar aracılığıyla duyuru yapabilmektedir (URL2).
- Akıllı Trafik Yönetimi Projesi: Geliştirilen 'sanal trafik yönetimi' ile tüm taraflar arasındaki işbirliğinin sağlanması hedeflenmiştir (URL3, Şekil 3).

Şekil 3. Amsterdam Akıllı Trafik Yönetimi Projesi (Anonim, 2019)

- Akıllı Şehir Hızlandırma Programı: Akıllı kent sistemindeki tüm paydaşları bir araya getirerek, yeni girişim ve teknoloji firmalarının inovasyon gücü ve ekonomik sürdürülebilirliklerinin güçlendirilmesini hedeflemiştir (URL4).
- IoT Living Lab: IoT Living Lab'ın amacı, yerel ekonomi üzerinde hızlı etki sağlayacak girişimlerin ve mobil uygulamaların geliştirilmesini teşvik eden IoT (Nesnelerin İnterneti) yeniliklerinin geliştirilebileceği çevrimiçi bir laboratuvar ortamı sunmaktır (URL5).
- Circular Amsterdam Platformu: Dairesel ekonomi hakkında Circular Amsterdam isimli bir inovasyon programı başlatılmıştır. Bu dairesel inovasyon programı, Amsterdam'daki inovasyon süreçlerinin bir çerçevesini sunmaktadır (URL6).
- Amsterdam Datapunt Platformu: Platformun hedefi kentin daha yenilikçi olması ve hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için verilerin paylaşımı ve kullanımı konusunda akıllı bir yol haritası oluşturmaktır (URL7, Şekil 4).

Şekil 4. Amsterdam Datapunt Platformu (Anonim, 2019)

- Transformcity Platformu: İnteraktif bir platformla, tüm paydaşlar ve yerel yönetimler arasında verileri, planları, fikirleri ve kaynakları doğrudan paylaşmak, tartışmak ve yerel projeler üzerinde işbirliği yapmayı amaçlanmaktadır (URL8).
- City-Zen: Yeni enerji çözümlerinin (güneş, rüzgar, biyokütle, jeotermal vd.) mevcut binalara, sistemlere ve insanların yaşamlarına uyum sağlaması için gösteriler, oyunlar ve araştırmaları içermektedir (Sınmaz, 2013).
- Amsterdam Büyükşehir Çözümleri Enstitüsü (AMS): Kentsel su, enerji, atık, gıda ve veri yönetimi çözümleri alanlarında araştırmalara odaklanan kamu-özel ortaklığı bulunan bir kuruluştur. Bu enstitü, insanların dünyayı olumlu yönde etkileme amacıyla kullandığı verilerin bulunduğu bir merkezdir (URL9, Şekil 5).

Şekil 5. Amsterdam Büyükşehir Çözümleri Enstitüsü (Anonim, 2019)

- Amsterdam Arena İnovasyon Merkezi: Yenilikçi, akıllı kent ve akıllı stadyum çözümleri için dünyanın en iyileri arasında bulunma isteği amacıyla; araştırma, geliştirme ve eğitim için etkili kaynaklar sunmaktadır (URL10).
- Smart Citizens Lab: Vatandaşlar, bilim insanları ve tasarımcılar için açık platform özelliği taşımaktadır. Ayrıca vatandaşların eğitimlerle bilinçlendirilmesi ve onlardan fikirler alınmasını sağlamaktadır (URL11).

- Araçtan Şebekeye (V2G): Bu teknoloji, elektrikli araç akülerinin şebekeye güç vermek için kullanılmasını sağlamaktadır. Projede kullanılan araçlar, Hollanda'da yenilenebilir elektriğin depolanması için de çözümler sunmaktadır (URL12).
- GridFriends: Amsterdam konut projesi Schoonschip'te yenilenebilir enerji kaynaklarının hane halkları arasında paylaşılması planlanmaktadır. Evler arasındaki enerji arzı ve talebini koordine ederek, tüm mahallenin enerji açısından nötr olması hedeflenmektedir (URL13).
- Amsterdam Bisiklet Ağı: Kentte yaklaşık 800 km'lik bisiklet yolu bulunmakta ve kentte gerçekleşen yolculukların yaklaşık yarısı bisiklet ile yapılmaktadır. 900.000'e yakın bisiklet kullanıcısının bulunduğu Amsterdam'da 200.000'den fazla kapasitesi olan 10.000 park yeri ve aktif olarak kullanılan 30'a yakın bisiklet kiralama organizasyonu bulunmaktadır (URL14).

4.1.2 Londra

Londra, teknolojik alandaki liderliği, iletişim, ulaşım ve iş bağlantıları ile bu alanlarda çalışma yapmak isteyen kentlere örnektir. Aynı zamanda küresel finansın merkezi, yüksek nüfusu, ekonomik gelişimi ve köklü tarihi olan Londra, kentsel zorlukların üstesinden gelebilmek için akıllı kent çözümlerini kullanmaktadır. Akıllı kent vizyonunu, Dünya'nın önde gelen "akıllı kenti" olma hedefi doğrultusunda belirlemiştir. Bu vizyon, kentliyi ön planda tutan, şeffaflık, verimlilik, yenilikçi çözümler ve işbirliği yaklaşımıyla elde edilen verilerin teknolojiyle birleştiği modern bir yönetim anlayışıdır.

Londra'da öne çıkan akıllı kent uygulama örnekleri şunlardır:

- Vücuda Takılan Güvenlik Kameraları: Londra'da polis memurlarının operasyonlarında şeffaflık sağlamak için 2016 yılından itibaren yeni bir uygulama başlatılmıştır. Bu uygulama ile Londra'da görev yapan 22.000'den fazla polisin üniformasına kameralar yerleştirilmiştir. Mahkemede veya diğer işlemlerde delil olarak kullanılabilecek görüntüler, otomatik olarak polis sunucularına yüklenmektedir (URL15, Şekil 6).

Şekil 6. Londra Polis Memurları Üzerine Takılan Güvenlik Kameraları Projesi (Anonim, 2019)

- Ulaşımda Temassız Ödeme Oyster Kartı: Londra'da toplu taşımada yapılan seyahatlerin %85'inden fazlası Oyster kartla ödenmektedir Oyster kart, 2014 yılında Londra'daki tüm ulaşım türlerine entegre edilerek dünyada bir ilk olmuştur (URL16, Şekil 7).

Şekil 7. Londra Ulaşımda Temassız Ödeme Projesi (Anonim, 2019)

- Sanal Gerçeklik Araçlarıyla Karar Verme Ve Kullanıcı Testleri: Londra metrosunun Teknoloji ve İnovasyon Ekibi, veri kümelerini görselleştirmek için Sanal Gerçeklik (VR) ortamları çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmalar, detay ve kullanıcı/karar verici katılımını sağlamaktadır (URL17).
- Görme Engelliler İçin Londra Metro İstasyonunda Navigasyon: Londra metrosunun Teknoloji ve İnovasyon Ekibi, akıllı altyapının görme engelli müşterileriyle etkileşimi konusunda sektörde ilk olarak geliştirdiği çalışmalardır (URL18).
- Londralıların Gücünü Kullanma Fix My Street: Love Clean London girişimi, kamuoyunun duvar yazıları, kötü atık depolaması ve yasadışı çöp dökenler gibi çevresel kalite sorunlarını yerel konseye bildirmelerini sağlamak için cep telefonu ve mobil uygulamalar kullanmaktadır. Kullanıcılar, bir durumu rapor etmek için kısa mesaj gönderebilmekte, çevrimiçi fotoğraf yükleyebilmekte veya ücretsiz cep telefonu uygulaması kullanabilmektedir (URL19).
- Talk London İnisiyatifi: Büyük Londra Otoritesi (GLA), Londralıları karar verme süreçlerine dahil etmek amacıyla bir topluluk oluşturmuştur. Oluşturulan topluluk Talk London, çevrimiçi tartışmalar, anketler, araştırmalar ve odak grupları düzenleyerek detaylı konuları tartışmaktadır (URL20).
- TMRW Croydon Teknoloji Merkezi: 2016'da Croydon'da açılan TMRW, teknoloji düşkünü girişimcilere ve küçük işletmelere esnek ve uygun fiyatlı ofis alanı ile destek sağlayan bir teknoloji merkezidir (URL21).
- Londra Altyapı Haritalama Uygulaması (IMA LDN) : Londra Altyapı Haritalama Uygulaması (Infrastructure Mapping Application for London - IMA LDN), Londra

Altyapı Gerçekleştirme Kurulu'nun desteğiyle 2015'te yayımlanmıştır. Uygulama, planlanan ve tahmin edilen geliştirme faaliyetlerini, altyapı sağlayıcılarının yatırım kararlarıyla birleştirmektedir (URL22).

- London Datastore: Londra dijital inovasyonda lider ve açık verilerde öncüdür. London Datastore, kentsel sorunların ele alınmasına ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine yardımcı olan uluslararası bir açık veri kaynağıdır. London Datastore, dünyada kamusal verileri açık ve erişilebilir hale getiren ilk platformlardan biridir (URL23).

- Trafik Sıkışıklığı Ücreti, Emisyon Ücreti (T-Charge) Uygulaması, Düşük Emisyon Bölgesi (LEZ), Ultra Düşük Emisyon Bölgesi (ULEZ): Londra'da dizel araç kullanımının, trafik sıkışıklığının azalması ve hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla Düşük Emisyon Bölgeleri oluşturulmuştur. Bu bölgelere giriş yapacak araçlar için egzoz emisyon standartlarına uygun olmaları şartı aranmaktadır. Londra'nın merkezindeki trafik sıkışıklığını azaltmak amacıyla Londra merkezine giren ve eski araçlardan Trafik Sıkışıklığı Ücreti alınmaktadır (URL24).

- Dijital Greenwich Kraliyet İlçesi Akıllı Şehir Stratejisi: Greenwich, mekânsal gelişim ve yeniden canlandırma hedeflerini desteklemek, hizmetleri iyileştirmek, doğal ve mali kaynaklardan en iyi şekilde yararlanmak ve altyapı üzerindeki baskıyı azaltmak için teknoloji, veri yakalama ve veri analizindeki gelişmeleri izlemektedir (URL25, Şekil 8).

Şekil 8. Greenwich Akıllı Şehir Stratejisi Örnekleri (Anonim, 2019)

4.1.3 Seul

Pek çok küresel teknoloji şirketinin merkezi olan Seul; kendine özgü akıllı kent stratejileri belirlemiştir. Seul'den önce Kore ulusal bir kalkınma projesi olarak, "aynı anda her yerde bulunan" anlamına gelen "ubiqutious" kelimesinin baş harfini kullanmış olduğu U-City kavramını 2005 yılında geliştirmiştir. Merkezi hükümet, 2008'de U-City uygulamalarını düzenleyen özel bir yasayı yürürlüğe koymuştur. Teknolojiyi ve haberleşmeyi öne çıkaran U-City hizmet kalitesinin ve hayatı kolaylaştıran teknolojilerini günlük yaşama entegre etmiştir.

Seul'de öne çıkan akıllı kent uygulama örnekleri şunlardır:

- Ücretsiz Wi-Fİ: Metrolar, otobüsler ve halka açık tüm alanlarda ücretsiz Wi-Fi kurmak için çalışmalar yapılmaktadır. Seul, 2025 yılında dünyanın ilk ücretsiz Wi-Fi şehri olmayı hedeflemektedir (URL26, Şekil 9).

Şekil 9. Seul Ücretsiz Wifi Uygulaması (Anonim, 2019)

- U-Seul Fiber Ağı: Akıllı Seul için, akıllı hizmetlere ayrılmış bir iletişim ağının kurulması önceliktir. 2003 yılında Seul'un kamu binalarını, ofisleri ve belediyeleri birbirine bağlamak için Seul'un metro tünel hatları boyunca fiber optik kablo yerleştiren 'e-Seul Net' adlı kamusal optik ağ döşenmiştir (URL27).

- Açık Veri Meydanı: Bu sistem, vatandaşların kişisel bilgileri hariç olmak üzere, neredeyse tüm bilgileri özgün haliyle API formatında paylaşmakta, vatandaşlara ve işletmelere, kamu hizmetlerinin kalitesini ve verimliliğini arttıran uygulamaların geliştirilmesi için ihtiyaç duydukları ham verileri sağlamaktadır (URL28).

- Cihaz Bağışı Girişimi: 2012 yılında düşük gelirli ailelere ve ihtiyacı olan diğer kişilere ikinci el akıllı cihazlar dağıtmaya başlanmıştır. Vatandaşlar, yeni cihazlar alırken eski cihazlarını bağışlamaya teşvik edilmektedir. Böylece bağışlanan cihazlar tadilattan geçirildikten sonra, dezavantajlı kesimlere ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Bu projenin amacı herkesi ve her hizmeti dijital olarak birbirine bağlamaktır (URL29).

- Şarj Eden Yol: Çevrimiçi elektrikli araç teknolojisi (OLEV), araçlar hareket halindeyken yolun yüzeyinden kablosuz olarak elektrik aktarmasını sağlamaktadır (URL30, Şekil 10).

Şekil 10. Seul Şarj Eden Yol (Anonim, 2019)

- Kamu Hizmetleri için Çevrimiçi Rezervasyon Sistem: Vatandaşların kamu hizmetlerini anında aramasını, rezervasyon yaptırmasını ve ücret ödemesini sağlamaktadır (URL31).
- Bilgi Ağı Köyü INVIL: Kırsal bölgelerdeki vatandaşlara, sürdürülebilir kalkınmayı güçlendirmesi amacıyla tarım ürünlerini e-ticarete sunma olanaklarını kullanmaya teşvik etmektedir (URL32).
- Akıllı Durak: 2009 yılında kullanıma giren Seul U-Sığınak otobüs durakları, sanal alışveriş, Wi-Fi, kamera, meteorolojik sensör, hava durumu tahmini, sayısal harita, güzergah rehberi, bakiye sorgulama, yolcu bilgilendirme, direk sesli iletişim gibi imkanlar sunmaktadır (URL33).
- IoT Kuluçka Merkezi: Seul Akıllı Şehir projeleri, trafiğin hareket biçimini değiştirmek, enerji ve su tasarrufu sağlamak ve vatandaşların yaşamlarını iyileştirmek için IoT uygulamaları kullanmaktadır (URL34).
- OWLBUS: Toplu taşımayı sürekli hale getirmek için geceleri de çalışan otobüslerdir (URL35).
- NFC Tabanlı Mobil Ödeme: Mobil Ödeme hizmetlerinin toplu taşıma, süpermarketler, benzin istasyonları ve alışveriş merkezleri gibi bir çok alanda kullanılabilmesidir (URL36, Şekil 11).

Şekil 11. Seul Mobil Ödeme Projesi (Anonim, 2019)

Tablo 1: Dünya Örneklerinin Akıllı Kent Bileşenleri Dağılımı (Çalışma kapsamında üretilmiştir.)

	Amsterdam	Londra	Seul
Akıllı ekonomi	+	o	-
Akıllı insan	+	+	+
Akıllı mobilite	o	o	o
Akıllı yaşam	+	+	+
Akıllı yönetişim	+	+	-

4.2 Türkiye'de Akıllı Kent Örnekleri

Hem dünyada hem ülkemizde yaşanan teknoloji ve kentleşme bazlı gelişmeler, akıllı kent yaklaşımını kalkınma aracı olarak ele almaktadır. Bu bağlamda, 2014-2018 yıllarını arasında 10.Kalkınma Planında; "Akıllı uygulamaların sağlık, ulaştırma, bina, enerji ile afet ve su yönetimi gibi alanlar başta olmak üzere kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Şehirlerin bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki altyapı, kapasite ve beceri düzeyleri artırılarak akıllı kentlere dönüşmesi desteklenecektir." politikasına yer verilmektedir. Bu politika çerçevesinde, 2015, 2016 ve 2017 Yılı Programı'nda "Büyükşehir belediyelerinin akıllı kent uygulamalarına yönelik fizibilite çalışmaları desteklenecektir." tedbirine yer verilmiştir. Alınan bu tedbirle birlikte, akıllı kent uygulamalarının belirli bir düzen içerisinde hayata geçirilmesinin teşvik edilmesi hedeflenmekte ve bu hedef çerçevesinde kalkınma ajansları aracılığıyla hem mali hem teknik destek sağlanması planlanmaktadır (Karaca, 2017).

Günümüzde akıllı şehir kapsamında; kent yaşamını kolaylaştıracak ve kentteki hizmetlere erişimi hızlandıracak önemli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak; Türkiye ölçeğinde bir kentin akıllı kent olarak nitelendirilebilmesi için, kentte var olan sorunların çözümünde bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak çözümlerin geliştirilmesi ve kentlinin de bu çözümleri bir yaşam biçimi olarak benimsemesi gerekmektedir (Fural, 2019). Bu doğrultuda yapılan araştırmalar sonucunda uygulamalar incelenmiş ve iyi uygulana örnekleri olarak; Antalya, İstanbul ve Konya kentleri ele alınmıştır.

4.2.1 Antalya

Ülkemizin önemli turizm kentlerinden biri olan Antalya'nın akıllı kent olma adımları birbirinden bağımsız projelerin kent yönetimi stratejisi ve vizyonuyla birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Antalya'nın akıllı kent hedefi; kentte hayatı daha verimli ve daha kolay sürdürme imkânı sağlamaktır. Kentte akıllı şehir projeleri etaplar halinde uygulamaya

alınmıştır (Anonim, 2017). Antalya Akıllı Şehir Projesi, 2017 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından düzenlenen "Dünya CBS Günü" etkinliğinde "Her Alanda Entegre Akıllı Şehir Uygulaması" ödülüne layık görülmüştür (Fural, 2019).

Antalya'da öne çıkan akıllı kent uygulama örnekleri şunlardır:

- Şehir Bilgilendirme Ekranları (Kiosklar): Akıllı kent vizyonunu yansıtan, turistlerin ve vatandaşların kentle ilgili ihtiyaç duydukları bilgilere kolayca ulaşabilmelerini sağlayacak, internet erişimli ve dinamik içerik yönetimi yapılabilen 20 adet bilgilendirme kiosk kabini kentin farklı mekânlarına yerleştirilmiştir (URL37).
- Sesli Adımlar Projesi: Proje ile özellikle işitme ve görme engelli vatandaşların belediye binasında sesli navigasyon ile bütün yönlenmelerini desteğe ihtiyaç duymadan yapabilmesi amaçlanmıştır (URL38).
- Akıllı Şehir Yönetim Platformu: Ücretsiz Wi-Fi, şehir bilgi ekranları ve kioskları, trafik kameralarından görüntü izleme, kronik hasta takibi, panik butonu, akıllı aydınlatma ve akıllı sulama sistemlerinin merkezi olarak izlenmesini ve yönetilmesini sağlamaktadır (Anonim, 2019).
- Acil Panik Butonu ve Kronik Hasta Takibi: İhtiyaç sahibi vatandaşlara dağıtılan Panik Butonu ile acil durumlarda butonuna basarak hem ambulans çağırma hem de yakınlarına haber verme kolaylığı sağlamıştır (URL37).
- Güneş Enerjisi Santralleri: Sulama Kooperatif ve Birlikleri tarafından tarımsal sulamada kullanmak amacıyla Döşemealtı- Mellidağ 2 MW gücünde Güneş Enerji Santrali kurulmuştur (URL39).
- Katı Atık Entegre Tesisleri: Entegre Atık Bertaraf Tesissinde günlük 3.000 ton evsel katı atık bileşenlerine ayrıştırılmaktadır (URL40, Şekil 12).

Şekil 12. Antalya Katı Atık Entegre Tesisi (Anonim, 2019)

- Akıllı Aydınlatma ve Sulama Sistemi: Kentte bulunan park, bahçe ve yollarda vatandaşa hizmet veren sokak aydınlatmaları, akıllı bileşenler sayesinde hem kaynakların verimli kullanılmasını sağlamış hem de şehir güvenliğine katkı sağlayacak çözümler üretilmiştir (Doğan ve Sepetci, 2019).
- Elektronik Denetleme Sistemleri (EDS): EDS'de Kırmızı Işık İhlal Sistemi, Hız Koridor İhlal Sistemi ve Park İhlal Sistemi ile trafik güvenliği arttırılmaktadır.
- Antalya Ulaşımında Temassız Ödeme Dönemi : Antalya'da halkın yaşamını kolaylaştırmak adına 2016 yılında başlatılan temassız kart ile ödeme yöntemi tüm toplu ulaşım araçlarında kullanılmaktadır (Anonim, 2017).
- Güven Çemberi Projesi: Konyaaltı Sahil Antalya Yaşam Parkı'nda çocukların hareket alanını kısıtlamadan çocuklara verilecek bileklik ve ebeveynlere sunulacak mobil uygulama ile çocukların izlenmesini sağlanmış, kablosuz düşük enerji ile çalışan Güven Çemberi oluşturulmuştur (URL41).
- Antalya Stadyumu Elektrik Üreten Stadyum: 33.000 kişilik Antalya Stadyumunun üzerinde 12 bin m² alanda 575 konutun elektrik enerjisi ihtiyacını karşılayabilecek 1,24 MW güneş enerjisi panelleri kurulmuştur (Anonim 2019, Şekil 13).

Şekil 13. Antalya Stadyumu Elektrik Üreten Stadyum (Anonim, 2019)

Kepez Santral Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sahası Akıllı Şehir Projeleri: Türkiye'nin en büyük kentsel dönüşüm projesi olan Kepez-Santral Kentsel Dönüşüm Proje alanında uygulanmak üzere, Avrupa Birliği Ufuk 2020 kapsamında hibe almaya hak kazanılan MatchUp Projesi; enerji, çevre, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ile entegre çözümlerin büyütülmesi ve çoğaltılmasını amaçlamaktadır (Doğan ve Sepetci, 2019, Şekil 14).

Şekil 14. Antalya Kepez Santral Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sahası Akıllı Şehir Projeleri (Anonim, 2019)

4.2.2 İstanbul

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Akıllı Şehir Müdürlüğü tarafından yönetilen, İBB İştirak şirketi İSBAK tarafından yürütülen, Türkiye'nin en geniş kapsamlı Akıllı Şehir Projesi Mayıs 2016'da başlatılmış, Kasım 2017'de tamamlanmış ve 2018 yılından itibaren de proje kapsamındaki uygulamalar hayata geçirilmeye başlanmıştır.

İstanbul'da öne çıkan akıllı kent uygulama örnekleri şunlardır:

- Hava Kalitesi İzleme Merkezi: İstanbul Hava Kalitesi İzleme çalışmaları 1995 yılında alınan 2 mobil hava kalitesi ölçüm aracı ile başlamış, günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yaklaşık 40 adet hava kalitesi izleme istasyonu ile İstanbul halkına hizmet etmektedir (Anonim, 2019).

- Çevre Kontrol Merkezi: Çevre Kontrol Merkezi, hız ve rota ihlallerinin denetlenmesine bağlı olarak trafik kaza riskini en aza indirgenmekte, çevre kirliliği ve kaçak döküm ihlallerini önlenmekte, atık lojistiğinin takibi ve yönetimi sağlamakta, yakıt ve zaman tasarrufu sağlamakta, kent içi trafik yoğunluğu ile koordinasyon sağlayarak yoğun trafik alanlarına kamyon girişlerinin denetleyerek ve trafik yükünün azaltmaktadır (URL42).

- Ulaşım Yönetim Merkezi: Her gün artan ulaşım problemlerinin çözümünde önemli bir unsur olan Ulaşım Yönetim Merkezinde yüksek teknolojili akıllı ulaşım sistemleri ve gelişmiş uygulamalarından faydalanılarak, kentte meydana gelen anlık trafik akışı günün her saati izlenmekte ve kontrol edilebilmektedir (Anonim, 2017).

- Trafik Sinyalizasyon Sistemleri: Kavşak Kontrol Sistemi ile kavşakta çalışmakta olan sinyal programının gerçek zamanlı simülasyonu; sistemin kapatılması, devreye alınması, mevcut programın, sinyal sürelerinin değiştirilmesi ve arızaların kontrol edilmesi sağlanmaktadır (Anonim, 2019).

- iTaksi Yönetim Sistemi: iTaksi mobil uygulaması, taksi seyahatini daha kolay ve daha güvenilir hale getirmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki iTaksi, yolcunun bulunduğu alana en yakın konumdaki taksi ile seyahat edilmesini sağlamaktadır (URL43).

- Adaptif Trafik Yönetim Sistemi – ATAK: Trafik hacminin artışıyla tıkanan kavşaklara gerçek zamanlı müdahale ederek trafik akışını hızlandırmakta ve gecikme sürelerini azaltmaktadır. Sahadan aldığı verileri merkezde değerlendirerek kavşak ve network sinyal sürelerini optimize ederek anında müdahale edilmesini sağlamaktadır (Anonim, 2019).

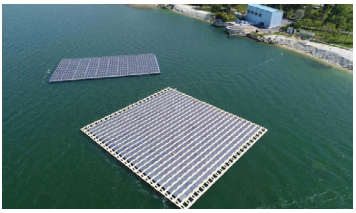
- IoT Taksi Şapkası: Yenilenen taksi şapkalarının, taksinin müsaitlik durumuna göre renk değiştirmesi sayesinde kullanıcılar taksinin dolu ya da boş olup olmadığını anlayabilmektedir. Akıllı sensörler (Sıcaklık, Nem, gürültü, Gyro, Accelerometer ve Hava Kalitesi) ile donatılan bu şapkalar günün her saati ölçüm yapabilmektedir (Karaca, 2017).

- İstanbul Yeni Havalimanı: Yeni havalimanında ilk kez yer radarları kullanılmaktadır. 9.000 akıllı kamerayla sekiz 'kusurlu hareket' tanımlanmakta plaka tanıma sistemleri ile yüz tanıma için gerekli altyapı sağlanmaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019, Şekil 15).

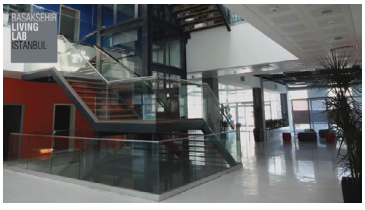
Şekil 15. İstanbul Yeni Havalimanı (Anonim, 2019)

- Büyükçekmece Gölü Yüzer Güneş Enerji Santrali: Bu alanda Türkiye'deki ilk uygulama olma özelliği taşımaktadır. Bir Ar-Ge projesi olarak kurulan sistem, bulunduğu alan itibariyle su yüzeyinin %60'ını kapladığı için buharlaşmayla su kaybının önlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Anonim 2019, Şekil 16).

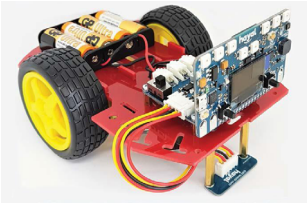
Şekil 16. Büyükçekmece Gölü Yüzer Güneş Enerji Santrali (Anonim, 2019)

- Başakşehir Living Lab: Başakşehir Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren, bilişim teknolojileri ve tasarım konulu ürün ve hizmetlerin geliştirilebileceği ve gerçek yaşam ortamında, gerçek kullanıcılarla test edilebileceği bir merkezdir (URL44, Şekil 17)

Şekil 17. Başakşehir Belediyesi Living Lab (Anonim, 2019)

- İstanbul EDS Kontrol Merkezi: Türkiye'de EDS Kontrol Merkezi olarak hizmet veren ilk ve tek bina olma özelliğine sahip bu merkezden, İstanbul trafiğindeki tüm kural ihlalleri, gelişmiş sistemler sayesinde tespit edilebilmektedir (Karaca, 2017).
- Mobil EDS: İki adet hareketli kamera ve radarla ihlalleri tespit edip fotoğraflayan sistemlerin bir araç üzerinde birleştirilmesidir (URL45).
- Hayal Kart: Oyunlaştırılmış programlama kurgusu, videolu anlatımlar, Blockly altyapısı sayesinde teknik bilgisi olmayanların bile internete bağlı elektronik ürün projelerini yapmalarını kolaylıkla sağlamaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019, Şekil 18).

Şekil 18. İstanbul Hayalkart Projesi (Anonim, 2019)

- Akıllı Geri Dönüşüm Konteyneri: Uygulama ile geri dönüşüm kültürünün geliştirilmesi ve özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara toplumsal sorumluluk ve çevre bilincinin kazandırılması amaçlanmaktadır (Anonim, 2017).
- Çöp Gazından Enerji Üretimi: Çöp gazının enerji tesislerinde yakılması sayesinde elektrik satışı yapılarak ekonomik fayda elde edildiği gibi ek olarak karbon salınımında da azalma sağlanmaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019).
- Evsel Atık Yakma ve Enerji Üretim Tesisi: Tesisin devreye alınması ile birlikte Avrupa Yakası'nda düzenli depolama sahalarına giden atık miktarının %25 oranında azaltılması hedeflenmektedir.
- İBB Cep Trafik Mobil Uygulaması ve Trafik Yoğunluk Haritası Web Sayfası: Bu uygulamayla insanların doğru zamanda bilgilendirilerek alternatif güzergâhlara yönelmelerinin sağlanması ve yoğun bölgelere talebin azaltılarak yol ağ kapasitesinin etkin olarak kullanılması amaçlanmıştır.
- Akıllı Park Yönetimi: Park giriş ve çıkışları, açık ve kapalı otoparklarda plaka tanıma sistemli bariyer ile yol kenarı otoparklarında ise görevli el terminalleriyle yönetilmektedir. Toplu taşıma kartı olan İstanbulkart, kredi kartı ve nakit ödeme imkanı sunabilen otoparklar, ödemelerin hızlı ve pratik bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır (Anonim, 2019).
- Zemin İstanbul: Zemin İstanbul; Şehir/Kent Bilimi tematik alanını çerçevesinde;

çevre, enerji, ulaşım ve sosyal inovasyon gibi konularla girişimcileri çekmeyi, İstanbul halkına özellikle gençlere akıllı kent anlayışını getirmeyi hedeflemektedir (Çetin ve Çiftçi, 2019).

- Beyaz Masa: İBB Halkla İlişkiler Müdürlüğü tarafından yürütülen Beyaz masa halkla ilişkiler uzmanları tarafından Beyaz masaya gelen her türlü başvuruyu incelemekte, ilgili birimlerle ya da Kurumlarla irtibata geçerek başvurulara çözüm bulmakta ve inceleme sonucunu başvuru sahibine iletmektedir (Anonim, 2017).

4.2.3 Konya

Yaşanabilir kentler sıralamasındaki yerini üst sıralara çıkarma vizyonu ile Konya Büyükşehir Belediyesi, planlama çalışmalarından vatandaşa sunulan hizmetlere kadar birçok alanda akıllı şehir çözümlerinden faydalanmaktadır. Şehir içi ulaşımda hem trafik yönetiminde hem de toplu taşımada akıllı teknolojiler ile kaynaklar verimli bir şekilde kullanılmakta ve yaşam kalitesi yükseltmektedir (Anonim, 2019).

Konya'da öne çıkan akıllı kent uygulama örnekleri şunlardır:

- Merkezi Trafik İşletim Sistemi: Trafik Kontrol Merkezi (TKM) bünyesinde geliştirilen Merkezi Trafik İşletim Sistemi ile Konya sınırları içerisinde trafiği etkileyen tüm etkenlerin geliştirilen akıllı sistemlerle anında tespiti ve yönetimiyle verimliliğin ve farkındalığın arttırılmasını amaçlamaktadır (Anonim 2019, Şekil 19).

Şekil 19. Konya Merkezi Trafik İşletim Sistemi (Anonim, 2019)

- Akıllı Toplu Ulaşım Sistemi (ATUS): ATUS'la toplu ulaşım araçlarının bulunduğu yer, durağa geleceği zaman, toplu taşıma araçalarının güzergah ve durak bilgileri gibi pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir (Anonim, 2019).

- Elkart: Sistem 2000 yılından beri kullanılmakta olup ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli iyileştirilmektedir. Vatandaşlık ve öğrenci bilgilerine sahip çeşitli kamu kurumlarıyla entegrasyon sağlanarak evraksız ve vizesiz işlem yapılmaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019).

- Katanersiz Tramvay: Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından hizmete sunulan Alaaddin-Adliye Tramvay hattı, güzergâhında yer alan Mevlana Müzesi, Alaeddin Tepesi ve çevresindeki tarihi dokuyu bozmamak adına, Türkiye'de ilk olarak 2,2 km uzunluğunda katanersiz olarak (direk ve tel kullanmadan) kullanılmaktadır. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi'nde İdeal Kent Ödülleri'nde "Konya Tarihi Kent Merkezi'nde Katanersiz Tramvay ile Kentsel ve Mimari Dokunun Korunması" projesi ile "Kentsel ve Mimari Dokunun Korunması" alanında ödüle layık görülmüştür (Anonim, 2019, Şekil 20).

Şekil 20. Konya Katanersiz Tramvay (Anonim, 2019)

- Bisiklet Yolları ve Akıllı Bisiklet Sistemi: Konya genelinde 40 noktada bulunan bisiklet kiralama istasyonundan 500 adet akıllı bisiklet kredi kartı ya da Elkart ile kiralanabilmektedir. Akıllı bisiklet istasyonlarının yerleri, istasyonlarda kiralanabilir bisiklet sayısı ve bisiklet bırakılabilecek boş yer sayısı gibi bilgiler web sitesi ve Konya mobil uygulaması ile sorgulanabilmektedir (Çetin ve Çiftçi, 2019).

- Otopark Bul: Konya Mobil Uygulaması'nda bulunan "Otopark Bul" özelliği ile en yakın otoparklar, oto-parkların çalışma saatleri ve boş park yeri bilgisine hızlı bir şekilde ulaşılabilmektedir.

- E-Desen: Konya Büyükşehir Belediyesi, e-Desen projesi ile toprak analizi ve iklim incelemesi yapılarak bölgede en uygun yetişebilecek ürünler tespit edilerek vatandaşlar bilinçlendirilmektedir.

- Gönüllü Hayvan Dostları: Konya Büyükşehir Belediyesi "Gönüllü Hayvan Dostları Projesi ve E-Pati Uygulaması Konya Büyükşehir Belediyesi "Gönüllü Hayvan Dostları Projesi" ile Geçici Hayvan Bakımevinde rehabilite edilen köpekler, belirlenen gönüllülere sahiplendirilmektedir.

- Elektronik Denetleme Sistemleri (EDS): Sürücülerin hız limitlerine uyması ile trafik güvenliğinin artması amacıyla kentin belirli bölgelerine elektronik denetleme sistemi (EDS) kurulmuştur. Çalışma şekli ve kapsamı bakımından Türkiye'de ilk olma özelliği taşıyan Gabari EDS ile Yükseklik ihlali yapan araç tespit edilmekte ve araç bilgileri merkeze iletilmektedir.

- Katı Atık Tesisinde Metan Gazından Elektrik Üretimi: Konya Büyükşehir Belediyesi, şehrin katı atıklarının depolandığı Aslım Katı Atık Depolama Sahası'nda oluşan metan gazlarının değerlendirilmesi amacıyla 2011 yılında elektrik enerjisi üretim tesisi kurulmuştur (Anonim, 2017, Şekil 21).

Şekil 21. Konya Elektrik Enerjisi Üretim Tesisi (Anonim, 2019)

- "Konya" Mobil Uygulaması: Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından hizmete sunulan Konya Mobil Uygulaması ile projeler, etkinlikler ve hizmetler, şehir kameraları, çevrimiçi işlemler, gezilecek yerler, ATUS, bisiklet kiralama sistemi, elkart, otopark bul gibi birçok bilgiye ulaşılmaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019).

- "Mevlana ve Mesnevi" Mobil Uygulaması: Uygulamada Mesnevi, 20 faklı dilde okunabilmekte, Mevlana Müzesine ait fotoğraf albümü incelenebilmekte ve Mevlana'dan sözler paylaşılabilmektedir.

- Çevre Yönetimi Bilgi Sistem Merkezi: Çevre Yönetimi Bilgi Sistem Merkezi sayesinde kentsel ve bölgesel çevre sorunlarının tespiti ve çözümünde ihtiyaç duyulan tüm verilere anında erişim sağlanmaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019).

- Konya Bilim Merkezi: Konya Bilim Merkezi, her yaştan ziyaretçiye yönelik eğlenceli ve etkileşimli ortamlar sunarak, onları bilim ve teknolojiyle buluşturmak, bilimsel merak ve öğrenme isteği uyandırmak, yeni fikirler üretilmesine imkân sağlamak amacıyla kurulmuştur (Anonim, 2019, Şekil 22).

Şekil 22. Konya Bilim Merkezi (Anonim, 2019)

Tablo 2: Türkiye Örneklerinin Akıllı Kent Bileşenleri Dağılımı (Çalışma kapsamında üretilmiştir.)

	Antalya	İstanbul	Konya
Akıllı ekonomi	o	o	-
Akıllı insan	+	+	+
Akıllı mobilite	o	o	+
Akıllı yaşam	o	o	+
Akıllı yönetişim	-	-	-
Akıllı çevre	-	o	-
Gelişmiş düzey (+) Orta düzey (o) Yetersiz Düzey (-)			

Akıllı kent uygulamaları Dünya ve Türkiye örnekleri incelendiğinde; genel olarak belirli bileşenler etrafında yoğunlaşıldığı, akıllı çevre ve akıllı yönetişim kavramlarının ise yetersiz düzeyde kaldığı görülmektedir. Hâlbuki tüm bileşenlerin ortak kullanımı, kent yaşamının kentli ve yerel yönetim işbirliği içinde, teknolojik, yenilikçi ve geniş kapsamlı uygulamalarla sürdürülebilirliğini kazanmasını amaçlamaktadır. Sadece belirli bileşenlere odaklı ve diğer bileşenlerin göz ardı edildiği akıllı kent uygulamalarının, genelde proje tabanlı olduğu ve bütüncül olmayan bir yaklaşımla ilerlediği görülmektedir. Çalışmaların bu kapsamda kalması, kentleri akıllı kent olgusundan uzaklaştırıp, "teknolojik kent" kimliği altında sınırlandırmaktadır (Tablo 1, Tablo 2).

5. Sonuç ve Öneriler

Kentlerde nüfus, ihtiyaçlar ve beklentilerin artmasıyla birlikte kent yapıları karmaşıklaşmakta ve kentleşmenin etkisiyle de kentler hızlıca büyümektedir. Ancak bu hızlı büyümeye kentlerdeki doğal kaynaklar, beşeri ve ekonomik sermaye yetersiz gelmektedir. Bu nedenle sınırlı kaynakları bulunan ve giderek karmaşıklaşan ihtiyaç ve beklentileri karşılamak için akıllı kent stratejilerinin benimsenmesi gerekmektedir. Daha az kaynak kullanımıyla birlikte bilgi iletişim teknolojileri içeren akıllı çözümler sunmak daha verimli ve daha kaliteli bir yaşam meydana getirir.

Bir kenti akıllı olarak tanımlamak, onun akıllı kent bileşenleri çerçevesinde çalışmalar yapmasıyla sağlanabilmektedir. Bu bağlamda; akıllı ekonomi, akıllı insan, akıllı mobilite, akıllı yaşam, akıllı yönetişim ve akıllı çevre bileşenlerini benimseyen bir akıllı kent sistemi kurulmalıdır. Bu konuda, kentliye, şehir plancılarına, yerel yöneticilere, kamu yöneticilerine ve diğer paydaşlara önemli görevler düşmektedir.

Dünya'da akıllı kent gelişmelerine bakıldığında, gelişmişlik düzeyi yüksek, ekonomisi iyi, sermaye yapısı güçlü olan ülkelerin daha ön planda olduğu görülmektedir. Bu ön planda olmanın sebebi, akıllı kentlerin maliyet ile bilgi ve iletişim teknolojilerinde güçlü bir altyapıya sahip olma isteğidir. Türkiye'de de özellikle büyükşehirlerde ve gelir seviyesi diğer kentlere oranla daha iyi olan kentlerde akıllı kent uygulamaları yapılmaktadır. Ancak gerek metropol gerek orta ölçekli kentlerin birçoğunda çeşitli uygulamalar yapılmakta ve akıllı teknolojiler kente entegre edilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde akıllı kent uygulamaları genellikle, e-belediye, akıllı ulaşım sistemleri, engellilere yönelik uygulamalar, birçok kentsel hizmet sunumu, güneş enerjisi panellerinde elektrik üretimi gibi alanlarda düzenlenmektedir.

Akıllı kent uygulamaları kapsamında Dünya ve Türkiye örnekleri karşılaştırıldığında; Türkiye örneklerinde akıllı mobilite (ulaşım), akıllı insan (yenilikçiliğin desteklenmesi, eğitim, kapsayıcı toplum) ve akıllı yaşam (kültürel ve sosyal canlılık, güvenlik, sağlık) özellikleri ön plana çıkarken, Dünya örneklerinde her bileşenin kullanılmaya çalışıldığı ancak akıllı ekonomi ve akıllı çevre stratejilerinde geride kalındığı ortaya çıkmaktadır. Çalışmaların temelinde tüm bileşenler bir arada değerlendirilmeli, teknolojik yeniliklere adapte olunmalı, teknoloji kentlerin sürdürülebilirliği için ekoloji ile entegre edilmeli, katılımcılık benimsenmeli, çok paydaşlı bir sistem oluşturulmalı ve bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir.

Kentin ihtiyaç duyduğu konuların tespiti (enerji, ulaşım, altyapı vb.) ve çözüm üretimi için, planlama ve tasarımın akıllı kent politikalarının merkezinde yer alması, bütünleşik yapıda bulunması ve iyi organize edilmesi gereklidir. Akıllı kent bileşenlerinin planlama sistemiyle bütünleşik biçimde ele alınmasıyla; kentler kendilerine özgü uygulamalar geliştirebilir, kendi gelecek eğilimlerine mekânsal, sosyal, çevresel ve ekonomik boyutta hazırlanabilecektir. Bu bağlamda kentler, akılcı yönetimin bulunduğu, planlamanın her aşamasında katılım ve şeffaflığın sağlandığı, mekânsal, sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarda bütüncül planlama anlayışına sahip geleceğin sürdürülebilir ve akıllı gelişme merkezleri olacaktır.

6. Kaynaklar

Anonim, (2017). Türkiye ve Dünya Şehirlerinde Akıllı Şehir Uygulamaları, Akıllı Şehirler, Çevre Şehircilik Bakanlığı, 1, 9-112.

Anonim, (2019). Akıllı Şehirler Beyaz Bülteni, Çevre Şehircilik Bakanlığı, 6-132.

Akdamar E., (2017). Akıllı Kent İdealine Ulaşmada Açık Verinin Rolü, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, (1), 45-52.

Akgül M. K., (2013). Kentlerin e-Dönüşümü Akıllı Kentler, Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, 291. http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/kentlerin-e-donusumu-akillikentler/416

Çetin M. ve Çiftçi Ç., (2019). Literatüre Göre Dünya ve Ülkemizden Örneklerle Akıllı Kent Kavramının İrdelenmesi, Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi, 2(3), 134-143.

Deloıtte (2016). Akıllı Şehir Yol Haritası, E-Article.

https://www.sehirsizin.com/Documents/ Deloitte-Vodafone-Akilli-Sehir-Yol-Haritasi.pdf

Doğan M. ve Sepetci V., (2019). Antalya Akıllı Kent Uygulamaları Kepez-Santral Kentsel Dönüşüm Alanı Akıllı Kent Projesi, TMMOB 6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, Ankara.

Ercoşkun Ö., (2016). Ultimate ICT Network in Turkey For Smart Cities, Planlama Dergisi, 26(2), 130-146.

European Commission (2012). Smart Cities and Communities - European Innovation Partnership. http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/ec_communication_scc.pdf

European Parlıament (2014). Mapping Smart Cities in the EU.

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET(2014)507480_EN.pdf

Forbes (2019).

https://www.forbes.com/sites/iese/2019/05/21/these-are-the-smartest-cities-in-the-world-for-2019/#3ddf38f21429

Fural M., (2019). Antalya Büyükşehir Belediyesi'nde Akıllı Kent Uygulamaları. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

Gıffınger R. ve Gudrun H., (2010). Smart Cities Ranking: An Effective Instrument For The Positioning Of The Cities, ACE: Architecture, City and Environment, (12), 7-26.

Gülersoy Z., (2011). Akıllı Şehir, Vizyon 2050 Türkiye Raporu.

Gülseçen S., Özdemir Ş., Çelik S., Uğraş T. ve Özcan M., (2013). Dijital Dünyadan Yansımalar Bilgide ve Vatandaşlıkta Değişim, XVIII. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildiri Kitapçığı, 223-227.

Harrıson E., Barbara H., Rick H., Perry K., Jayant P. ve Jurij W., (2010). Foundations For Smarter Cities, IBM Journal of Research and Development, (4), 1-16.

Karaca M., (2017). Akıllı Şehirler, İTÜ Vakfı Dergisi, 2017, 77, 6-32.

Mckınsey, (2013). Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Destekli Yenilikçi Çözümler Ekseni Mevcut Durum Raporu.

Memiş L., (2018). Akıllı Teknolojiler, Akıllı Kentler ve Belediye Örgütlenmesinde Dönüşüm, Yasama Dergisi, 36, 66-92.

Ojo A., Dzhusupova Z. ve Curry E., (2016), Smarter as the New Urban Agenda: Public Administration and Information Technology, Pardo T., Nam T. (Ed.), Springer International Publishing (s. 23-47), Switzerland.

Örselli E. ve Akbay C., (2018). 1. Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyumu, Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Etkin Belediyecilik Uygulamaları, Nobel Akademik Yayıncılık, Alanya.

Öztaş R. ve Çelikyay S., (2018). Eco-design Principles for Sustainable and Smart Cities, V.International Multidisciplinary Congress of Eurasia.

Sınmaz S., (2013). Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri, Megaron, 8(2), 76-86.

Uçar A., Şemşit S. ve Negiz N., (2017). Avrupa Birliği Akıllı Kent Uygulamaları ve Türkiye'deki Yansımaları, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(15), 1785-1789.

Vanolo A., (2014). Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy, Urban Studies, 51(5), 883-898.

Varol Ç., (2017). Sürdürülebilir Gelişme de Akıllı Kent Yaklaşımı: Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, (1), 43-58.

Yılmaz Ö., (2015). Akıllı Kentler ve Bilgi Toplumu Stratejisi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Information Society Strategy and Action Plan (2015-2018) and Smart Cities. https://www.csb.gov.tr/db/cbsgunu/webmenu/webmenu15780.pdf

URL1: https://amsterdamsmartcity.com. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL2: https://amsterdamsmartcity.com/products/smart-solar-street-lights. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL3: https://amsterdamsmartcity.com/projects/smart-traffic-management. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL4: https://www.iamsterdam.com/en/business/key-sectors/financial-and-fintech/testimonials/. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL5: https://amsterdamsmartcity.com/projects/iot-living-lab. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL6: https://amsterdamsmartcity.com/themes/circular-city. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL7: https://data.amsterdam.nl/. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL8: https://amsterdamsmartcity.com/projects/transform-city-zocity-pilot. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL9: https://www.iamsterdam.com/en/study/plan-your-study/universities-and-colleges/ams. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL10: http://www.smartcityembassy.nl/initiative/amsterdam-arena-innovation-center/. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL11: https://waag.org/en/project/smart-citizens-lab. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL12: https://amsterdamsmartcity.com/projects/vehicle2grid. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL13: https://amsterdamsmartcity.com/projects/grid-friends. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL14: https://www.iamsterdam.com/en/plan-your-trip/gettingaround/cycling/amsterdam-cycling-history. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020.

URL15: https://londra.life/ingiltere-yasam/ingiliz-polisi-uzerinde-kameratasiyacak.html. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL16: https://oyster.tfl.gov.uk/oyster/entry.do. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL17: https://www.railway-technology.com/features/creating-train-stationvirtual-reality-mtr-crossrail/. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL18: https://tfl.gov.uk/info-for/media/press-releases/2015/december/wayfindr-launches-with-major-londonunderground-trial-at-euston . Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL19: https://www.fixmystreet.com/. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL20: https://www.london.gov.uk/talk-london/. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL21: https://www.tech.london/workspaces/tmrw-croydons-tech-hub. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL22: https://www.london.gov.uk/what-we-do/business-and-economy/better-infrastructure/london-infrastructure-map. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL23: https://data.london.gov.uk/. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL24: https://tfl.gov.uk/modes/driving/congestion-charge. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL25: http://www.digitalgreenwich.com/. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL26: https://en.yna.co.kr/view/AEN20160223009200315. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2020.

URL27: http://we-gov.org/wp-content/uploads/2017/11/13-KWEAN-Seoul-Presentation-for-Beyoglu-Final.pdf . Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL28: http://data.seoul.go.kr/. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL29: https://www.itu.int/dms_pub/itu-t/oth/23/01/t23010000190001pdfe.pdf. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL30: https://www.bbc.com/news/technology-23603751. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL31: https://yeyak.seoul.go.kr/main.web. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL32: https://www.oecd.org/governance/observatory-public-sector-innovation/innovations/page

/informationnetworkvillageinvilproject.htm. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL33: http://www.korea.net/NewsFocus/Culture/view?articleId=80631. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL34: http://english.seoul.go.kr/seoul-business-incubation-center-improvement-plan/. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL35: http://english.seoul.go.kr/seoul-city-run-year-end-custom-night-owl-bus-gangnam-hongdae/. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL36: http://english.visitkorea.or.kr/enu/TRP/TP_ENG_8_1_1.jsp. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020.

URL37: https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/akillisehirler/files/basic-html/page104.html. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL38: www.haberturk.com. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL39: https://www.enerjiatlasi.com/gunes-enerjisi-haritasi/antalya. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL40: http://www.itcturkiye.com/tr/antalya/11925. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL41: https://www.akillisehirler.gov.tr/2019/09/20/antalya-guven-cemberi-projesi/. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL42: http://www.istac.istanbul/tr/temiz-istanbul/kent-temizligi/cevrekontrol-. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL43: https://uym.ibb.gov.tr/hizmetler/sinyalizasyon. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL44: http://www.basaksehir-livinglab.com/. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

URL45: http://tkm.ibb.gov.tr/hizmetler/elektronik-denetleme-sistemleri. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020.

PLANLAMA UYGULAMALARINA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

OTURUM BAŞKANI

Dr. Öğr. Üyesi Zeki Kamil Ülkenli

**Kentsel Tasarım Pratiğinin Kavramsal Temelleri: Türkiye'de Yarışma Örnekleri Üzerine Bir İnceleme

Rıdvan Fil, Dr. Öğr. Üyesi Fikret Zorlu

*İstanbul'da Alternatif Mekan Kullanımı Olarak Yer Altı Alanları ve Kullanıcı Değerlendirmeleri: Yenikapı-Hacıosman Metro Hattı

Hatice Betül Mannasoğlu, Dr. Öğr. Üyesi. Gülden Demet Oruç

**Kentlerimizde Ulaşım Planlama ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Yeni Bir Süreç Önerisi

Dr. Ayça Öncü Yıldız, Erhan Öncü

**Kent Formunun Mekanın Sosyal Kullanımına Etkisi: Ulus, Bahçelievler ve Eryaman Örnekleri Üzerinden Mekan-Dizimsel Bir Karşılaştırma

Arş. Gör. Ebru Şevik, Arş. Gör. Hulusi Eren Efeoğlu

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabında yayınlanmıştır.

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

PLANLAMADA KURUMSAL ARAYIŞLAR

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Aydan Sat

**Bomonti'nin Ekonomik Coğrafyasının Dönüşümü: İki Şehrin Hikayesi

Arş. Gör. Sinem Seçer

Mülkiyet ve İmar Hakları Aktarımı/Transferi Modeli (Miham) İle Planlamanın Geleceği İçin Kavramsal Öneriler

Dr. Öğ. Üyesi Aziz Cumhur Kocalar

**Planlamada 'Bütünlük' Kavramı ve Mülkiyet İlişkileri

Dr. Yener Baş

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Mülkiyet ve İmar Hakları Aktarımı/Transferi Modeli (MİHAM) ile Planlamanın Geleceği için Kavramsal Öneriler

Dr. Öğr. Üyesi Aziz Cumhur Kocalar

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Mimarlık Fakültesi. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Mülkiyet ve imar hakları aktarımı modeli (MİHAM) planlamada son yılların önem kazanan bir imar uygulama aracıdır. Model, planlamada kurumsallaşma arayışlarında kararlı süreçler başlatma kapasitesi taşımakta ayrıca dil arayışlarına yönelik katkılar da sunmaktadır. 2009 yılında MSGSÜ'de tamamlanan doktora tez çalışması ekinde yeni kavramsal açılımlar okuyuculara sunulmuştur. Planlamada önerilen bu yeni kavramlar 26 sayfadır ve 76 ifadenin kapsamlı tanımını içermektedir. Model, planlamada yöntem arayışları içinde en yenilikçi imar uygulama araçlarından biridir. Tezdeki ilk ana model 3 adet farklı alt modele dayandırılmaktadır. "Temel Aktarım Modeli"yle ülkemizde Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında 35 yıldan beri tam çözülememiş korumaya ait sorunların, çözümüne değerlendirme, menkulleştirme ve aktarım alt modellerinin sıradüzenine göre bir bütün oluşturacak biçimde, ortalama 4 yıllık kısa bir geçiş döneminde ulaşılabileceği öngörülmüştür. Tezdeki özgün model ilerleyen yıllarda zamanla daha da geliştirilerek; 5 tanesi İngilizce, 15 tanesi Türkçe olan toplam 5 makale ve 15 bildiri yayımlanmıştır.

Önerilen modelin (MİHAM) kapsamlı bakış açısı sayesinde, bütüncül ve uzun erimli imar uygulamalarını da içerebileceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mülkiyet-İmar Hakları Aktarımı/Transferi (MİHAM), İmar Uygulama Aracı, Şehircilik, Kentsel Planlama, Mevzuat.

Conceptual Proposal for the Future of Planning with "The Transfer of Property and Development Rights Model (TPDRM)"

Abstract

The transfer of property and development rights model (TPDRM) is a development application tool that gained importance in recent years in planning. The model has the capacity to initiate stable processes in the search for institutionalization in planning. It also contributes to language searches. New conceptual expansions were also presented to the readers in the appendix of the PhD thesis completed in 2009 at MSGSÜ. These new concepts proposed in planning are 26 pages and include a comprehensive definition of 76 statements. The model consists of the most innovative development application tools in the search for methods in planning. The first main model in the thesis is based on 3 different sub-models. With the Basic Transfer Model, it has been foreseen that the problems of protection which have not been fully solved for 35 years in the registered immovable cultural and natural assets in our country can be solved in a short transition period of 4 years. However, evaluation should form a whole according to the hierarchy of securitization and transfer sub-models. The original model in the thesis has been further developed over time; A total of 5 articles and 15 papers were published, 5 of them in English and 15 of them in Turkish. It is seen that the proposed model (MİHAM) can also include holistic and long-range development applications thanks to its comprehensive perspective.

Keywords: Transfer of Property-Development Rights (MİHAM), Development Implementation Tool, Urbanism, Urban Planning, Legislation.

1. Giriş

Mülkiyet ve imar hakları aktarımı modeli (MİHAM) planlamada son yılların önem kazanan bir imar uygulama aracıdır. Model, planlamada kurumsallaşma arayışlarında kararlı süreçler başlatma kapasitesi taşımakta ayrıca dil arayışlarına yönelik katkılar da sunmaktadır. Bu çalışmada kavramsal açıdan ele alınan model, planlamada yöntem arayışları için de en yenilikçi imar uygulama araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

2. Literatür Araştırması

Çalışmanın temeli olan doktora tezi (Kocalar, 2009) sırasında tez kitabında ve eklerinde gerek görsellerle gerek uluslararası mevzuattan çevirilerle gerekse de uygulama örneklerine ve modellemelere yeterince yer verildiğinden ötürü bu kolokyumda konu daha çok önerilen model (MİHAM) üzerinden ulusal çapta kavramsal olarak ele alınmıştır. Tez sonrası altta sunulan yayınlar da yine bu kapsamda ve uygulama alanlarına da odaklı olarak konuya ayrıntılarıyla yer vermektedir.

İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde "12th International New Housing Reserachers' (NHR 2010) Colloquium" tezin ilk kez İngilizce olarak sunulduğu etkinlik (Kocalar, 2010-a) olmuş, ardından da yine İTÜ'de "14th International Planning History Society (IPHS) Conference" ile Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimlerle ilişkili örgütsel yapı (Kocalar, 2010-a) İngilizce ele alınarak, sunulmuş ve özet kitapta yayımlanmıştır (Kocalar, 2010-a).

Ayrıca MSGSÜ'de Mimarlık Fakültesi'nde "Greenage 1th International Symposium" isimli etkinlikte konunun çevre hakkı boyutu ile bağlantıları açılmış (Kocalar, 2010-c) ve bildiri kitabında da tam metin olarak yayımlanmıştır. Aynı yıl teze yönelik ilk makale ise MSGSÜ Tasarım ve Kuram Dergisinde sınırlanan hakların değerlendirilerek aktarımı konusuna odaklanmıştır (Kocalar, 2010-d).

2011 yılı YTÜ'de Mimarlık Fakültesi'nde uluslararası düzeyde, 9th Meeting of AESOP Thematic Group on "Complexity and Planning", "Self-Organizing and Spatial Planning" isimli etkinlikte tezde yer alan taşınmaz haklarının açılımı ayrıntılarıyla ele alınmış ve tezin genişletilmiş hali yabancı dilde üçüncü kez sunulmuştur (Kocalar, 2011-a).

Aynı yıl 3 ulusal etkinlikte sunulan bildirilerde de tezin kapsamı daha da genişletilmeye başlanmıştır. Bu etkinlikler; TMMOB Demokrasi Kurultayı ile "imar anayasası önerisi" (Kocalar, 2011-b), YTÜ'de "7. Türkiye Şehircilik Kongresi"nde "afetlere karşı aktarım" (Kocalar, 2011-c), ODTÜ'de "Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu"nda ise "İmar Planı Uygulamalarıyla Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Hakları Aktarım Modeli (MİHAM)" (Kocalar, 2011-d). ilk kez yer almıştır.

2012 yılında ise modelle ilişkili alttaki gibi ikisi makale olan altı ayrı çalışma yapılmıştır.

TMMOB ŞPO ve İstanbul Barosu'nun ortak düzenlediği "Afet Yasası ve Kentsel Dönüşüm Forumu, İTÜ Mimarlık Fakültesinde gerçekleşmiş, "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesinde İmar Planı Uygulamalarıyla Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarımı" bildirisi etkinlik kitabında yayımlanmıştır (Kocalar, 2012-a).

AESOP'ta sunulan bildiri ise daha da genişletilerek, "Transferring of Limited Rights Model (TLRM) with the highest priority in the Theory of Development Plans" isimli bir makale şeklinde Online J. Civil Eng. Urban (OjCEU) isimli dergide İngilizce olarak yayımlanmıştır (Kocalar, 2012-b).

Ayrıca, "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesinde İmar Planı Uygulamalarıyla Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarımı", ilgili yasa çıkarılmadan MSGSÜ Tasarım ve Kuram Dergisinde yayımlanmıştır (Kocalar, 2012-ç).

"Uluslararası Katılımlı Şehirlerin Yapılandırılması Sempozyumu"nda ise hem afete hem de turizme yönelik kentsel dönüşüm konularında iki ayrı bildiriye yine konu olmuştur (Kocalar, 2012-ç) (Kocalar, 2012-e).

2012 son olarak tezin daha geniş uygulama alanlarını kapsayan bir makale ise Megaron dergisinde İngilizce olarak yayımlanmıştır (Kocalar, 2012-k).

2013 yılına gelince ise, TMMOB Mimarlar Odası Kayseri Şubesi Mimarlık Kültür Dergisi-TOL, "İmar Planı Uygulama Araçlarında Çağdaş Kültürel Aşama: Aktarım" başlıklı makaleyi yayımlamıştır.

2014 yılı ise Adıyaman'da gerçekleşen "ISEM 2014 2nd International Symposium on Environment and Morality" isimli etkinlikte üç ayrı bildiri çalışmasında modelle ilişkili bazı konular ele alınmış ve etkinlik tam metin kitabında da yayımlanmıştır. Bunlardan ilki, "Türkiye'de Küreselleşmenin Çevre Hukukuna Yansımaları: Üstün Kamu Yararı, Özelleştirme, Metalaştırma, Çevreyi Kirletme, Yaşam, Çevre ve Doğal Hakların İhlali" başlıklı çalışmadır (Kocalar, 2014-ı). "Kentsel Dönüşüm ile Değişen İmar Anlayışının Yarattığı Sorunlar: Mülksüzleştirme, Yeşil Alanlara Yönelik Baskı, Çevre Düşmanı Şehirler" ise ikinci çalışmanın başlığıdır (Kocalar, 2014-i).

6.CBS-UZAL 2016 Sempozyumunda, Çukurova Üniversitesi'nde MİHAM haritacıların da algılayabileceği bir şekilde ilgili disiplinlerarası alanlarla da ilişkilendirilerek sunulmuş ve yayımlanmıştır (Kocalar, 2016-b).

2018 yılında Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde gerçekleşen "Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Değişim / Dönüşüm / Özgünlük", etkinlikte MİHAM). "Ulusal İmar Mevzuatındaki Değişimlerle Yenilikçi Bir

İmar Uygulama Aracı" olarak sunulup, tam metin olarak yayımlanmıştır (Kocalar, 2018-h). Aynı yıl MSGSÜ'de 26. Kentsel Tasarım Sempozyumu'nda, Akıllı ve Ekolojik Kentlerle Sürdürülebilir Kentsel Tasarım: "Arazi Bilgi Yönetimi Sistemi (ABYS)" ile birlikte ön plana çıkarılarak sunulmuş ve bildirisi etkinlik kitabında (Kocalar, 2018-f) ve SSSJ dergisinde de makale olarak yayımlanmıştır (Kocalar, 2018-e).

Aynı yıl Aksaray'da "5. Ulusal Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi"nde "Niğde'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları" başlıklı bildiride de modelin uygulamalarına dikkat çekilmiş ve özet etkinlik kitabında yayımlanmıştır (Kocalar, 2018-i).

Özetle, tez ve MİHAM ulusal ve uluslararası düzeyde on beşten fazla etkinlikte sunulan ve yayımlanan bildirilere ve beşten fazla da üç tanesi İngilizce ve iki tanesi Türkçe olan makaleye doğrudan veya dolaylı yollardan konu olmuştur. Teze ve üstteki yayınlara yine göndermelerin yer aldığı başka makaleler de bulunmaktadır. Niğde'deki tarihi çevre koruma ilişkili bir makalede de bunlardan birisidir (Kocalar, 2019). Ayrıca Property in the Space 5 - October 17-18, 2019, Kalisz (Poland) Annual International Conference etkinliğinde de değerlendirilerek menkulleştirme alt modelleri poster (Kocalar, 2019-j) olarak sunulmuştur.

Mevzuatla ilgili dökümlere de diğer yayınlarda (Kocalar, 2012-k) (Kocalar, 2018-h) olduğundan burada yer verilmemiştir.

3. Yöntem

Planlamada karar alma süreçleri/mekanizmaları içinde modelin yer bulabilmesi açısından aktörlerin bilgilendirilmesi eğitilmesi ve eşgüdümü esastır. Bu nedenle planlama eğitimi içinde lisans düzeyinde bitirme ödevlerine de konu olması lisansüstünde de mutlaka okutularak, yine saha çalışmaları ile birlikte tezler yapılması oldukça önemlidir.

Kurulan mekanizmalar aslında uygulamaya getirilecek karmaşıklık açısından modelin bir dezavantajı gibi algılanmaktadır. Ancak imar ve şehircilik yönetimlerinin tutarlılığı ve kararlığı açısından imar uygulama süreçlerinin yapılandırılmasında önerilen model önem taşımaktadır. Öyle ki model, zorunlu yanlar dışında, gönüllü katılımı da destekler niteliklere sahiptir. O yüzden modelin yönetim bacağında, kurumsal yapıların (Bakanlıklar, Belediyeler, STK'lar: Emlak geliştiriciler, Yükleniciler vb.) eğitsel yanları ve eşgüdümü de son derece kritik bir önem kazanmaktadır. Diğer yandan ilgili bakanlıklar üst yapıda, yerel yönetimler ise bölgelerde ve illerde yönetim fonksiyonunun en önemli kurumları olacaklardır. Kurumlar, ilgili mevzuata göre modelin işleyişini yürüten baskın aktörleridir. Diğer aktörler ise emlakçılar, mülk sahipleri, yatırımcılar ve yüklenicilerdir.

4. Çözüm/Bulgular

Modelin, planlamada yöntem arayışları içinde en yenilikçi imar uygulama araçlarından biri olmasını sağlayan kapsamı altına aldığı alt bileşenleridir. Tezde önerilen ana (çatı) model, bu 3 adet farklı alt bileşene/modele dayandırılan "Temel Aktarım Modeli" (TAM) adıyla sunulmuştur. TAM ile ülkemizde "Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları"nda 35 yıldan beri tam çözülememiş korumaya ait sorunların, çözümüne "değerlendirme, menkulleştirme ve aktarım alt modelleri"nin sıradüzeni üzerinden bir bütün oluşturacak biçimde, ortalama 4 yıllık kısa bir geçiş döneminde ulaşılabileceği öngörülmüştür.

Planlamada aktörler ve paydaşlar açısından en kapsamlı, katılımcı ve eşgüdümlü uygulamaları ise, tez sonrasında kapsamı geliştirilerek önerilen yeni model (MİHAM) içermektedir. Alt modeller proje mantığı ile sıralı bir şekilde (sıradüzeni) yani faz farklarıyla birbirlerinden ayrı, ancak kademeli olarak ilişkilendirilmiş fazlar şekilde yürütülebilmektedir. Planlamada kurumsallaşma arayışları da modelin disiplinlerarası boyutlardaki ayrıntılı konularını ele alabilecek şekilde çeşitlendirilmiş mekanizmalarını bu farklı fazlarda devreye sokmaktadır.

Bu sınırlı çalışmada ise 2009 yılında MSGSÜ'de tamamlanan doktora tez çalışması ekinde sunulan yeni kavramsal açılımlar okuyuculara sunulmuştur. Planlamada önerilen bu yeni kavramlar, 26 sayfadan oluşmaktadır ve 76 ifadenin kapsamlı tanımını içermektedir. Aşağıda ise bu kavramlara yer verilmiştir. Kavramlar ve ifadeler alttaki tabloda (Tablo 1) önce liste halinde sunulmuş ve ardından tezde tanımlanan özgün tanımları verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmada geçen ve özgün olarak geliştirilen bazı kavramlar (Kaynak: Kocalar, 2007).

1	"Aktarım"
2	Aktarımı Alan Alan
3	Aktarım Hakkı
4	Aktarım Modeli
5	Aktarım Tüzel Kişiliği
6	Aktarımı Veren Alan
7	Aktarım Yönetmeliği
8	Aktarım Yönetmeliğinin Doğrudan Dayanağı
9	Aktarım Yönetmeliğinin Dolaylı Dayanağı
10	Aktarımın Sonuçlandırılması (Aktarım Alan Çalışması)

11	Arsa İrtifak Hakkı ve Ayrı Tapular
12	Arsa Paysız Yapılaşma Hakkı
13	Barış hakkı
14	Bireysel Mülkiyete Geçiş
15	Bireysel mülkiyetin oy birliği ile kabul edilmesi
16	Çevre Hakları
17	Değerlendirme Formatları (özgün önerilen)
18	Değerleme kavramı (her yerde aynı olmalıdır.)
19	Değerlendirme
20	Değerlendirme İlkeleri
21	Değerlendirme Kurulları
22	Değerlendirme Modeli
23	Değerlendirme Ölçütleri
24	Değerlendirme Yöntemi
25	Değişim
26	Değiştirme Yönetmeliği
27	Gelişme hakkı
28	İdari itiraz süresi
29	İnsan hakları
30	İskan
31	İsme Yazılı Geçici Sertifika
32	İsme Yazılı Geçici Sertifika ve Taşıyana Yazılı Sertifika Hak Sahiplerine Tanınan Seçenekler ve Tercihleri
33	Kamu haklara giderek daha özen çok gösteriyor
34	Kamulaştırmadaki değerlemelerde İmar Hakkının dışarıda bırakılması
35	KASK (Floor Area Ratio) Kat Alanı Katsayısı
36	Kent Hakları
37	Kesin İnşaat Yasağı

38	Kısa Dönemde Aktarımın Etkinliği
39	Kısmi Aktarım
40	Kısmi İnşaat Yasağı
41	Koruma Alanı
42	Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP)
43	Koruma Amaçlı İmar Planı Esasları
44	Koruma Amaçlı İmar Planına özgün katkı
45	Koruma-Kullanma dengesi
46	Koruma Bölge Değerlendirme Kurulu
47	Koruma Süreci
48	Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlığının Devlet Malı Niteliği
49	Koruma Yüksek Değerlendirme Kurulu
50	Kültürel Varlık
51	Maddi unsurlar (değerlenir)
52	Malik
53	Menkulleştirme Aktarıma Başlamaktır.
54	Menkulleştirme Modeli
55	Mülkiyet Hakları
56	Nakit değer (bulunuşu)
57	Orta Dönemde Aktarımın Etkinliği
58	Rant
59	Sertifikaların arşive kaldırılması
60	Sınırlandırılmış Hakların Menkulleştirilmesi
61	Sit Sertifikası
62	Tabiat Varlığı
63	Takas
64	Taşınmaz İmar Hakkı

65	Taşınmaz Mülkiyet Hakkı
66	Taşınmaz Yapılaşma Hakkı
67	Taşıyana Yazılı Sertifika
68	Taşıyana Yazılı Sertifikanın ciro edilmesi
69	TAKS (Lot Coverage Ratio) Taban Alanı Katsayısı
70	Taşınmazını Değerlendirme Tablosu (TDT) Puanlama (Aktarılacak Hakkın)
71	Trampa
72	Uzun Dönemde Aktarım Etkinliği
73	Yasal Dayanaklar
74	Yapılaşma Koşuları
75	Yaşama Hakkı
76	Yerleşme Hürriyeti, Konut ve Barınma Hakkı

Yukarıdaki listede bulunan kavramlar, aşağıda bu sırayla tanımlanmış ve en sondaki kavram dizininde de hepsine ayrıca yer verilmiştir.

4.1. "Aktarım"

Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında korumak amacıyla sınırlandırılmış olan, taşınmaz mülkiyet ve yapılaşma–imar haklarının kısıtlanmış bölümlerinin maliklerine sağladıkları fiziki, somut, maddi tüm yaşam unsurlarının nitelik ve nicelikleriyle, rayiç değer ilke ve ölçütünün uygulanarak değerlendirilip;

(Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değerleriyle, bu varlıklarda kısmi sınırlama nedeniyle mülkiyet hakları korunanların üzerinde bırakılanların yapı ve o yapının payı olan arsa ve arazilerin değerleri hariç) bulunan tutarı kesinleştirildikten ve imar planlarıyla yapılaşmaya açık (aktarımı alan alan)larda, (bağımsız tek yapılı, arsa ile arazi ve toprak Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları için) ada ve parsellerde;

Alacaklı oldukları tutar, istek ve imar durumuna göre onaylanmış projeleri üzerinde aynı ilke, ölçüt, yöntemle ve kurulca değerlendirilerek, (bırakılanlarla) karşılığında (verilenlerin) -/+ (denkleştirilip) Aktarım Tüzel Kişiliğince de karşılıklı kabul edildikten sonra, bir programa göre, yapılaşma ve imarı tamamlanıp, karşılıklı bireysel mülkiyetlerin tapu işlemlerinin eşzamanlı gerçekleştirilip teslim edilerek sonuçlandırılmasıdır.

4.2. Aktarım Alan Alan

İmar planlarıyla yapılaşma ve imara açık, tapuda aktarım alanı olarak şerh düşülen alanların; aktarım hakkına sahip olanlarla-kamu yönetimlerinin beraberce kurdukları Aktarım Tüzel Kişiliğine ya da doğrudan hak sahiplerine, alacakları taşınmazlar toplam değerleriyle -/+ denkleştirilerek ona göre, yapılaşma–imar amacıyla kurulacak irtifakla verilen arazi ve arsa bütünüdür.

4.3. Aktarım Hakkı

(Kısa tanımı)

"Aktarım Hakkı koruma amacıyla sınırlandırılmış olan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında ve etkileşim alanlarındaki hak öznesi varlıkların" olanakların elverdiği ölçüde uygun bir yerde, yeniden yaratılıp aynen verilerek, kısıtlı haklarının aktarılmasını talep etmek hakkıdır.

(Uzun tanımı)

Devlet ve kamu tüzel kişilerince, kamu hizmeti ve kamu yararının gerektirdiği durumlarda, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamının veya bir kısmının kamulaştırılması kültürel veya doğal varlıkların ya da çevrenin korunması amacıyla gerektiğinde; bu varlıklarda yaşamlarını sürdüren insanların, barınma, yerleşme, konut ve yaşam haklarına saygı duyularak, isteyenlerin sınırlanan mülkiyet, yapılaşma–imar haklarının yaşamlarına sağladıkları tüm maddi, fiziki, somut hakların toplam karşılıklarının değerlendirilerek;

İmar planlarında ayrılmış uygun alanlarda, kamu-özel kişilerinin taşınmazlarındaki sınırlanmış haklarıyla kuracakları tüzel kişilik tarafından yapı ve imarının yaptırılarak ve aynı ilke ve yöntemlerle (rayiç değerleri de -/+ denkleştirilerek) karşılıklı kabulleri sonucunda gerçekleştirilecek aktarım hakkı, hak sahiplerinden dileyenlere kamulaştırmadan önce uygulanır.

4.4. Aktarım Modeli

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının, koruma için sınırlandırılan haklarının Aktarımı Alan Alanlara aktarımını gerçekleştirmek için, kamu ve özel tüm maliklerin taşınmaz değerlerini sermaye olarak göstererek eşit yetkiyle, aktarımı gerçekleştirmek amacı ile kurdukları Aktarım Tüzel Kişiliğinin kuruluşundan başlayarak;

Aktarımı Alan Alanların tüm gereksinim, istekler ve imar durumuna göre, şartlaşması, yüklenici seçimi, projelerinin yapılması, sözleşmesi, yer teslimiyle işe başlanması, yapılaşma ve imarı, geçici kabulü, noksanların giderilmesi, iskânının alınarak, Aktarımı Veren Alanlarla birlikte bireysel mülkiyete karşılıklı-eşzamanlı geçilerek;

Tapudaki yerlerin teslimi ve Aktarım Tüzel Kişiliğinin tasfiyesine kadarki, aktarımın sonlandırılması süresinde uygulanan ilke ve yöntemlerden oluşan sürecini ve Temel Aktarım Modelinin alt modelini ifade eder.

4.5. Aktarım Tüzel Kişiliği

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunması amacıyla sınırlandırılan haklarının belirli bir alana (yere) aktarımını gerçekleştirmek için; taşınmaz malik ya da hak sahiplerinin, taşınmazları veya üzerindeki hakların değerlerini sermaye olarak konması ile yetkilerinin eşit olması koşulu ile yasal olarak kuracakları ortaklığın, genel anlamdaki adına denir.

4.6. Aktarımı Veren Alan

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunmaları veya tarihi etkileşim çevresi içinde korunmasında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan sit alanlarıyla, bunların içinde ya da tek yapı özellikleriyle saptanmış olarak dışında, kesin veya kısmi inşaat yasağı getirilip korunması gerektiğine karar verilerek; sınırlandırılmış bu hakların başka Aktarımı Alan Alanlara aktarımına karar verilmiş bulunan taşınmazların bütününe ait alandır.

4.7. Aktarım Yönetmeliği

Kültür ve Tabiat Varlıklarındaki, varlıkların korunma esasları ve kullanma şartlarının belirlenmesi için Yerel Yönetimlere, Koruma Amaçlı İmar Planlarını yaparak kesinleştirmeleri amacıyla, son olarak verilen 3 yıl 7 aylık sürede 2008 başında dolduğu halde, yapılanmalarla ilgili (onaylanmayan planlar kesinleşerek yürürlüğe girer)hükmüne, (bu varlıkların korunması sağlamak için gerekli önlemleri almak ve aldırmak, denetimini yapmak veya kamu kuruluşlarıyla Belediye ve Valiliklere yaptırmak Kültür ve Turizm Bakanlığına) aittir.

Yetkisine ve aktarımla ilgili (fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir) şeklinde verilen görev ve soruma dayanarak, Kültür ve Turizm Bakanlığının eşgüdüm ve liderliğinde, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ile beraber çıkarılacak olan;

Maliye Bakanlığı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığının, İller Bankası, Milli Emlak Genel Müdürlüğü ve gerekirse TOKİ'nin katılımlarıyla ilgili Belediyeler ve Valiliklerle birlikte, varlıklarda sınırlandırılmış mülkiyet ve yapılaşma haklarını ayrılmış Aktarımı Alan Alanlara değerlendirilip, menkulleştirilerek tüm hak sahiplerinin katılımları ile kurulacak Aktarım Tüzel Kişiliği yetki ve sorumluluğu altında aktararak çağdaş korumaya geçmek amacıyla çıkarılacak, alt konularında ek tebliğler düzenlenebilecek olan, üç Bakanlığın beraberce çıkaracağı yönetmeliktir.

4.8. Aktarım Yönetmeliğinin Doğrudan Dayanağı

Bu yönetmelik, 23.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 14.7.2004 tarihli ve 5226 sayılı yasa ile değiştirilen, 17.maddesinin (c) fıkranın son paragrafına doğrudan dayanarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa çıkarılmıştır.

4.9. Aktarım Yönetmeliğinin Dolaylı Dayanağı

Bu yönetmelik, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun başta Kültür ve Turizm Bakanlığına, <<her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırmak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile Belediyeler ve Valiliklere yaptırmak..>> şeklinde 10.maddesiyle verilmiş yetkiyle birlikte, anılan yasanın 1. ve 2. bölümündeki hükümlere de, dolaylı olarak dayanmaktadır.

Ayrıca bu yönetmelik, 18.7.2001 tarih 4706 sayılı yasanın 3.7.2003 tarihli ve 4916 sayılı yasa ile değiştirilen, 6. maddesine göre Sit Sertifikası verilenlerden, karşılıklarını alamamış olanları da; 23.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı yasanın değişik 17/c fıkrası hükmünün de kapsamış olması nedeniyle, 4916 sayılı yasanın 5. madde hükmüne de, dolaylı olarak dayanmaktadır.

4.10. Aktarımın Sonuçlandırılması (Aktarım Alan Çalışması)

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarındaki (Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulamalarında sınırlandırılan taşınmaz mülkiyet ve imar haklarının aktarımı) konulu araştırma da varılan aşamaların gerçekleştirilerek, karşılıklı tapu işlemlerinin eş zamanlı yapılıp, bireysel mülkiyete geçilerek, yerlerin hak sahiplerine teslimi ve tüzel kişiliğin feshedilerek Aktarımın bitirilmesidir.

4.11. Arsa İrtifak Hakkı ve Ayrı Tapular

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulamalarında arsa ve binanın mülkiyet hakkının malik üzerinde bırakılarak sınırlandırılmış olan yapılaşma hakkının sınırlandırılmış bölümünün değerlendirilerek ayrılmış olan Aktarımı Alan Alanlara (arsa paysız olarak) aktarılmasında aktarılacak bu alanın maliki olan Yerel Yönetimler tarafından 30–50 yıl süreli, arsa üzerinde irtifaklar kurulup, projesine göre yapılaşma tamamlandığında, yapıların (arsa irtifak hakkı ayrı) bina tapularını ifade eder.

4.12. Arsa Paysız Yapılaşma Hakkı

Yapılaşma hakkının toprakla ilgili payının, ayrı bir mülkiyete konu edilmesi durumunda, topraktan ayrı kalan nesnelerle ilgili bağımsız yapı yapma, yapıdan yararlanma, üzerinde tasarruf etme sınır ve ölçülerini içeren hakka denir.

4.13. Barış Hakkı

Barış Hakkı dayanağını Birleşmiş Milletler Şartından alır. Gelecek kuşakların, savaş felaketinden korunması, iyi komşuluk ve barış içinde yaşamlarını sağlamaları, (meşru savunma hakkı saklı) ilişkilerde tehdit ve kuvvet kullanma yasağı, toplu güvenliğin, iktisadi ve toplumsal işbirliği esaslarında, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Barış Hakkını kabul etti.

4.14. Bireysel Mülkiyete Geçiş

Aktarım, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığınca beraberce çıkarılacak Aktarım Yönetmeliği ile başlatılarak, Aktarımı Veren Alanda kısıtlanmış hakların verilememiş karşılıklarının, Aktarımı Alan Alanda plan ve projesine göre yapılaşma ve imarı gerçekleştirildikten ve geçici kabulde saptanan noksanlıklarda giderildikten sonra, yüklenici tarafından alınan iskân iznine ve Aktarımı Veren Alanda bırakılan değerlerle Aktarımı Alan Alanda verileceklerin -/+ denkleştirilmiş, karşılıklarına dayalı olarak Aktarımı Alan Alanda bireysel mülkiyete geçişle eşzamanlı Aktarımı Veren Alandaki mülkiyetlerinde kamuya devirlerine ait tapu ile teslim işlemlerinin yapılmasını ifade eder.

4.15. Bireysel mülkiyetin oy birliği ile kabul edilmesi

Aktarımı Alan Alanda verilecek olan bir mülkiyetin özel ve tüzel kişilerin her biri tarafından oy birliği ile kabul edilmesidir.

4.16. Çevre Hakları

İnsan haklarına dayalı, dayanışma, barış, gelişme ve yaşam aşamalarını da içeren, sağlıklı ve dengeli bir ortamda tümüyle canlı ve cansız varlıkların doğal bütünlüğü ile korunup etkin biçimde yaşamlarının sürdürülebilirliğini ifade etmektedir.

4.17. Değerlendirme Formatları (özgün önerilen)

TAŞINMAZ DEĞERLEME ÖLÇÜTLERİ BİLGİ VE BELGE DEĞERLENDİRME SONUÇLARI ANA FORMATI (DSAF) {Format No: A1}

Bakınız: (Kocalar, 2009, Format D.4.).

Taşınmazın Mülkiyet, İmar, Toprak, Yapı, Kentsel Çevre ve Yaşamsal Durumlar, nitelikleri, nicelikleri ve Risklerine ait Bilgi, Belge, Beyan ve Durum saptaması.

AKTARILACAK HAKKIN TAŞINMAZINI DEĞERLENDİRME FORMATI (TDF)

Bakınız: (Kocalar, 2009, Format D.5.).

DEĞERLENDİRME SONUÇLARI FORMATI (DSF)

Bakınız: (Kocalar, 2009, Format D.6.).

4.18. Değerlendirme Kavramı (her yerde aynı olmalıdır.)

Kamunun Taşınmaz mal gereksiniminin karşılanması için uygulanan araçlarından, KAMULAŞTIRMA, DEĞİŞİM, Trampa, Takas ve Aktarımdaki taşınmaz değerlendirmesinde AYNI ÖLÇÜT, YÖNTEM ve ESASLARIN kullanılması gerekmektedir. Toplum ancak bu şekilde, kamunun taşınmazını değerlendirmesinde ve almasında güvene kavuşabilir.

4.19. Değerlendirme

Kültür ve Tabiat Varlıklarının yasada belirlenen teşhiri, tanzimi, kullanılması, blimsel tanıtılması şeklinde değerlendirmeyi ifade etmektedir.

4.20. Değerlendirme İlkeleri

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarındaki sınırlandırılmış hakların başka yere aktarılması içinapılacak değerlendirilmesinde uygulanacak ilkeler:

. (Eskilik, enderlik, sanat) değerleriyle, mülkiyeti malikinde kalan taşınmazlarda (trak ve yapı) değerleri dışındakileri gösterdiğini;

. Bina, tesis, eklenti ve donatılar gibi yaşamın katkı ve destekle sürdürülmesi ve korunmasını sağlayan somut, maddi, fiziksel tüm unsurlarla, sınırlama nedeniyle kullanılmayan tüm hakların rayiç kit karşılıklarının bulunması usul ve esaslarını;

. Bu nesneleri sağlayan taşınmazlar günümüzde hangi sınıf, kalite ve dereceyeenk geliyorsa, emsalleri de sınanarak bulunmasını;

. Değerlemede ayrıca insan; yaşam, imar, çevre, kent, yerleşme, barınma,onut haklarına da taşınmazların maddi katkılarını;

. Değerlendirmeye konu tüm nesnelerle ilgili risklerin olumsudeğerlendirilerek, olumlu değerlerden düşülmesini;

. Yapı ve topraktan ayrı, bağımsız yapılaşma hakkının devir ve satışı yapılabilseydi, bu hak karşılığı net tutarında, en gerçekçi şekilde toprak –aa payı- ile yapıdan bağımsız olarak hesaplanmasını;

. Değerlendirmelerin nesnel, tarafsız, hakkaniyet ve eşitlik ilkeleruygulanarak yapılması ve herkese açık saydam olmasını;

. Değerleme ölçütünün (rayiç değer) esasolduğunu, güncel taşınmaz piyasa değerini gösterdiğini;

. Taşınmazların karşılıklı değer kıyaslanması ve karşılaştırılmalarında (-/+ denkleştirilerek) (verilenlerle) (alınanların) eşitlenmesi esaslarını içerdiklerini; göstermektedir.

4.21. Değerlendirme Kurulları

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarından, yurtiçinde bulunan ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına girenlerle, ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Bölge Kurulundan seçilecek 5 üyeye katılacak 6 uzmanla, Bakanlıkça 11 üyeden oluşturulacak, Koruma Yüksek Değerlendirme Kurulu ve Koruma Bölge Değerlendirme Kurululurını ifade eder.

4.22. Değerlendirme Modeli

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında koruma amacıyla sınırlandırılan hakların insan yaşamına kattığı tüm somut, maddi ve fiziki unsurların, barınma, yerleşme ve konut hakları da dikkate alınarak, rayiç değer ölçüt ve ilkeleriyle değerlendirilerek karşılıklarının tam, zamanında ve aynen, hak sahiplerinin de tercihlerine uygun verilmesi için Aktarımı Alan Alanlarda kent, çevre, imar, insan ve yaşam haklarına saygı gösterilip yapılaşma–imarı gerçekleştirilerek karşılıklı (verilenlerle) (alınacakların) aynı ilke, ölçüt ve yöntemle değerlendirilerek (-/+ denkleştirilip) tarafların kabulünün sağlanmasını amaçlayan, hakkaniyetli, eşitlikçi, nesnel ilkeli modelin adıdır.

4.23. Değerlendirme Ölçütleri

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları nda sınırlandırılmış hakların aktarılması için yapılacak değerlendirilmesinde, 1983'ten beri yürürlükte olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre, baştan beri uygulanan (vergi değeri, tapudaki son işlemdeki dğeri, piyasa değeri, değerleme şirketi rayiç değeri) ölçütlerinin;

Değerleme kurulunca yerinde ve karşılaştırmalı verilecek puana uygulanarak (rayiç değerinin) bulunmasının, emsalleriyle karşılaştırılacak bu geçiş döneminde daha adaletli olacağından uygun görülmüş olup; taşınmaz değerlerinde esas alınacak (birim ölçütü) göstermektedir. Ancak tüm resmi taşınmaz alış-verişlerinde aynı kavram, ölçüt ve yöntemin kullanılması ve zorunlu gerekçe olmadan değiştirilmemesi gerekir.

4.24. Değerlendirme Yöntemi

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının değerlendirilmesi, hangi amaç, nesneler ve haklar için yapılıyor ve hangi mülkiyet türününse, karşılaştırma yapılabilecek aynı özelliklerde olanlar bir araya getirilip gruplandırıldıktan sonra, toprağının, binanın tüm nitelik ve nicelikleriyle, imar, çevre, kent ve yaşamsal verileri irdelenip, emsalleriyle karşılaştırılıp, en iyi konumundaki 100 en kötü durumdaki en düşük puanlanıp, taşınmazda bunlara

göre kıyaslanıp puanlanarak, nitelik ve nicelikleri saptanıp, çeşitli kaynaklardan alınan değer ortalamasından, 1 puanın değer karşılığı bulunup 100'le çarpılarak, nakit değere ulaşma şeklidir.

4.25. Değişim

1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa 1987 tarihli 3386 sayılı yasayla eklenen 15/f'da, Sit alanı ilan edilen yerlerdeki, koruma inşaat yasağı getirilen taşınmazlar, hazineye ait taşınmaz mallarla deştirilebilir.

4.26. Değiştirme Yönetmeliği

8.2.1990 tarihli bu yönetmelikte:

- Deşim merkezi düzenlenmesi, (Kültüre Turizm Bakanlığı, Maliye Banlığı)

- Hazine arazisiyle değiştirilmesi,

- Konut yerine arsa verilmesi,

- Bina ve tesisinde rayiç değerinin ödenmesi vb. düzenlenmiştir.

4.27. Gelişme Hakkı

Barış Hakkının konu ve öğeleri, Güvenlik ve savaşa karşı çıkma ile Silahsızlanma Haklarını kapsar.

Gelişme Hakkı ise 60'lı yıllarda, iktisadi, ticari, toplumsal sorunların çözülerek, yoksulluktan arınmış Özgür İnsan Hakkı, Birleşmiş Milletlerde İnsan Hakları olarak savunulurdu.

Birleşmiş Milletler 1974 Bildirisinde, Barışçı-adil dünya, azgelişmişliğin ortadan kalkması, toplumun dayanışma ödevi, devletlerin sorumluluklarıyla dengeleneceği ifade edildi.

Afrika şartında da; (halklar, özgürlük kimliklerine saygı çerçevesinde, iktisadi, toplumsal, kültürel gelişme hakkına ve doğal kaynak-zenginliklerine, kültürel kimliklerine sahip olmak hakkın öznesidir) şeklindeki katkı sağlandı.

4.28. İdari itiraz süresi

Değerlendirme sonucuna idari yönden 60 günde itiraz için verilen süreyi ifade eder.

Yasal-Yönetsel Çerçeve: Yasalar, Yönetmelikler, Tebliğler, Danıştay Kararları, Mahkeme Kararlarını ifade etmektedir.

Planlama: Merkezi hükümet (ve Bakanlıklar, Valilikler), Yerel Yönetimler (Belediyeler, Valilikler, İlgili İdareler)in gelecek varsayımlarının sistematik biçimde düzenlenmiş, başlangıç ve bitimi kuramsal ve sayısal belirlenmiş teknik kurgudur.

Değerlendirme: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Koruma (Bölge ve Yüksek) Kurulları Koruma (Bölge ve Yüksek) Değerlendirme Kurullarınca TKTVndaki somut, maddi, fiziki varlığın nakit değerle ifadesini vurgulamaktadır.

Menkulleştirme: Kültür ve Turizm Bakanlığı, İller Bankası, Yerel Yönetimlerin taşınmazların saptanan değerlerini gösteren değerli belgelere dönüştürülmesini ifade etmektedir.

Aktarım: Aktarım Tüzel Kişiliği, (Arsa ve inşaat işlemleri için) TOKİ, Yükleniciler ve Emlak piyasası aktörleri

İlgili kurum ve kuruluşlar: Vakıflar Gn. Md.

4.29. İnsan Hakları [1]

İnsan sadece fizyolojik, antropolojik olarak bedeni varlıkla beraber; düşüncesi de olan, sendika, dernek, parti üyesi, mesleki üretme ve yaratma varlığı ile de birey kişi ve de yurttaş olarak ruhsal niteliklerden doğar ve de hukuka dayanır..

İnsana, diğer insanlardan, bağlı olduğu grup ve toplulukla, üyesi bulunduğu toplumlardan ve bu toplumların hukuki örtüsü olan iktidarlardan kalan;

Organizasyonların tanıdığı, ya da mücadeleler sonucunda tanımak zorunluluğunda kaldığı, sınırları, önlemleri ve biçimleri çizilmiş, kişinin doğal ayrıcalıklarını yorumlayıp, biçimlendirip kullanılmasına izin verilen, iktidarla kişiler arasındaki politik-hukuki ilişkiden doğmaktadır.

İnsan haklarını ise, insanlar arasındaki eşitsizliği, dogmatizmi sistematik bir organizasyonla sınırlayarak ve refahı dünya çapında iyileştirerek yaymaya ve bu çabanın kollektif bir şekilde toplumsal ve ideolojik çelişkilerini azaltarak, bu haklarımızı mutluluk yaratacak evrensel kalıcılığa ve sürekliliğe dönüştürmeye çalışılmaktadır.

İnsan hakkı tanımlanırken, kendi durumlarını belirleme, gelişme, barış yani mutluluktan önce (doğru dürüst var olma hakkı) özetle, bedensel bütünlükle, düşünsel özgürlüğün temelinde belirlenecek, mutluluk yaratan haklara varılmalıdır.

İnsan haklarında, insanın bedensel ve düşünsel bütünlükle, bunun sürdürülebilirliği, hakkın talebi, itirazlarla elde edilmesi, gerçekleştirilmesi, koşulları, tanınması, onaylanması, örgütlenmesi ve var olması; potansiyel güç haline getirilmesi suretiyle korunması, öncelikle iç bağımlılık ve güvencesinin, sonra uluslararası güvenliğinin, ulusal ve evrensel mevzuat güvencelerinin sağlanması gibi aşamalardan geçilmiştir.

1 Mourgeon, J. Çeviren:Ayşen Ekmekçi, Alev Türkan, İnsan Hakları, İY

4.30. İskan

Yapı kullanma izin belgesini ifade eder.

4.31. İsme Yazılı Geçici Sertifika

Korunması Gerekli Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında, Koruma Amaçlı İmar Planına göre korumak amacıyla sınırlandırılmış hakların kısıtlanan bölümü Koruma Bölge Değerlendirme Kurulunca değerlendirilerek nakde dönüştürülüp bu tutara göre 3 yıl geçici olarak düzenlenmiş olan amacı, kullanıcısı ve hak sahibi, biçimi, süresi, dayanağı, güvencesi, hangi değerden nasıl ve ne zaman işlem yapılabileceğine ait usul esasları ve bankası üzerinde belirtilen, yasasına göre belli şekil ve şartları hak sahipleri veya yasal mirasçıları, tanınan haklara ait seçeneklerden birini, kesin tercih ederek karşılıklarını Yerel Yönetimlerlerden almakla kullanabileceği, 3.şahıslara devredilemeyecek olan, süresi dolduğunda koşulları taşıyorsa güncelleştirilerek Taşıyana Yazılı Sertifikaya dönüştürülebilecek olan değerli bir belgedir.

Onaylar 1 ay asılı kalır (itiraz) varsa incelenip 15 günde karar kesinleşir.

4.32. İsme Yazılı Geçici Sertifika ve Taşıyana Yazılı Sertifika Hak Sahiplerine Tanınan Seçenekler ve Tercihleri

Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulamalarıyla sınırlandırılmış hakların, kısıtlandırılmış bölümünün Koruma Bölge Değerlendirme Kurulunca değerlendirilip nakit karşılıkları saptandıktan sonra, karşılıklarını alamamış olan malik ve hak sahiplerinin, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanununda halen yürürlükte bulunan, [kamulaştırma, hazine arsa veya arazileriyle değişim, Yerel Yönetimlerin taşınmazları ile takas, İmar Planlarında gösterilen alanlara aktarım ve taşıyana yazılı menkul kıymetler]le, kamudan, aynı karşılık değerindeki diğer isteklerinin, kamu olanaklarına göre verilebilmesi için, 3+1=4 yıllık süre içinde, tanınan bu seçeneklerden tercihlerini belirleyerek, ilk 3 yılda kendi Yerel Yönetimlerinden, 4.yılda da Yabancı Yerel Yönetimlerden almaları ya da Aktarım Tüzel Kişiliğini aktarım amaçlı kurmaları veya Taşıyana Yazılı Sertifikalarını 3.şahıslara devir bağış veya satarak karşılıklarını alma olanağının, belirlenen sürede verilmesindeki seçenekleri ve tercihleri ifade etmektedir.

4.33. Kamu, haklara giderek daha özen çok gösteriyor.

Önce, 1983'te Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda (Kamulaştırma) 1987'de Değiştirme (Trampa) 2004'te de (TAKAS) ve (AKTARIM) kavramları sırasıyla, İmar ve Koruma mevzuatına getirilmiştir. Bu aşamalarda giderek, daha Demokratik, hakkaniyetli; insan haklarına saygılı, yerleşme, barınma ve konut hakkını gözeten kavramlar kullanılmıştır.

4.34. Kamulaştırmadaki değerlemelerde İmar Hakkının dışarıda bırakılması

Kamulaştırmada tek taraflı iradeye dayalı, objektif ve hakkaniyetli bir değerlendirme yapılmadığı, Değer Tespitinde (KIYMET DÜŞÜKLÜĞÜNÜN KAMULAŞTIRMA BEDELİ) kabul edildiği fakat (Kamulaştırma Kanunu Madde:11) imarın yarattığı DEĞER ARTIŞLARININ ise dikkate alınmayacağı gibi, kazanılmış İMAR HAKKINI değerlendirilmediği görülmektedir.

4.35. KASK (Floor Area Ratio) Kat Alanı Katsayısı

Tüm Katlarda Alanlar Toplamının, Parsel Alanına oranlanmasından elde edilen sayıdır.

4.36. Kent Hakları

Mülkiyet, yapılaşma-imar haklarındaki özel bireysel niteliklerden hareketle, kent toplumunun tümüyle sahip olduğu özel ve kamusal nitelikli, merkezi ve yerel dengelerin geliştirilmesiyle sağlanan, kent imar organizasyonunun ülke bütünlüğü işlevi ile çevre haklarının da etkilenmiş olarak gerçekleştirildiği kentleşmeye dönük haklar bütünüdür.

4.37. Kesin İnşaat Yasağı

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının tespit ve tescilinden sonra bunlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı, yapılacaksa hangi koşullarda, nasıl yapılacağına karar verme yetkisine sahip koruma kurullarınca (kesin inşaat yasağıyla) korunma ve kullanma koşulları belirlenmiş olan, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunma kısıtlılıkları ile sınırlamalarının gösterilmesine denir.

4.38. Kısa Dönemde Aktarımın Etkinliği

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında korumanın çağdaş gerekleriyle sağlanması amacı ile Kültür ve Turizm Bakanlığına Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanununda verilen görev, yetki ve sorumluluk çevresinde; öncelikle bu varlıklardaki özel ve tüzel maliklerin sınırlandırılmış hakların değerlendirilip nakde çevrilerek menkulleştirilir.

Yasalarda tanınan olanaklarla hakların ayrılan alanlara aktarılması sonucunda, bireysel mülkiyete karşılıklı eşzamanlı geçilerek gerçekleştirilmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığının eşgüdümünde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı tarafından beraberce (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 17/c son paragrafına göre) Aktarım Yönetmeliği çıkarılır.

Yasada birkaç basit değişikliğin yapılarak ve tüm Belediye ve Valiliklerle beraberce uygulamaya geçilerek 3 yıl İsme Yazılı Geçici Sertifika ve 1 yılda Taşıyana Yazılı Sertifika döneminden sonra Aktarım Tüzel Kişiliği ile birlikte aktarımların sonuçlandırılmasından sonra ülke düzeyinde çağdaş korumaya geçilmesine ilişkin, araştırmamızda da ulaşılan çözümleri ayrıntıları ile içeren dönemi kapsamaktadır.

4.39. Kısmi Aktarım

Var olan Taşınmaz Kültür Varlıklarının mülkiyeti sahibinde kalırken; sadece orada kullanamadığı yapılaşma-imar hakkı aktarılacaksa: izlenebilecek bir yol, değerleme öncesi, kullanamadığı imar hakkına düşen değerlerin tüm unsurları ile saptanarak nakitle ifade edilmesidir. Aktarımdan sonra değerlendirilen sınırlı hakka ait mülkiyeti, tapuya da düşülen inşaat yasağı şerhi ile artık Belediyeye geçecek ve kullanılamayacaktır. Aktarım için diğer bir yol ise, (bu tür mülkiyeti ve kullanımı sahibinde kalan taşınmazlar için) imar haklarının, Aktarımı Alan Alanlarda arsa paysız mülkler yaratılarak arsa sahibi Yerel Yönetimlerle irtifaklar 30-50 yıl süreli kurularak aktarımı olacak şekilde düşünülebilir.

4.40. Kısmi İnşaat Yasağı

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının, tespit ve tescilinden sonra bunlar içinde inşaat ve imar yapılıp yapılamayacağı, yapılacaksa hangi koşullarda, nasıl yapılacağına karar verme yetkisine sahip Koruma Bölge Kurullarınca, mülkiyet hakları malikin üzerinde bırakılarak ve bu şekilde kullanılarak korunmasına karar verilmiş, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında, ek yapılaşma hakkının kullandırılamayacağına ilişkin durum, kısmi inşaat yasağını ifade eder.

4.41. Koruma Alanı

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunmasında teknik yönden etkinlik zorunluluğu olan alandır.

4.42. Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP)

2004'te 5226 sayılı yasayla geldi. Kültür ve Tabiat Varlığının SÜRDÜRÜLEBİLİRLİLİK ilkesi doğrultusunda, koruma alanı içerisindeki hane halkı ve iş yerlerinin yapılarını İYİLEŞTİREN, İstihdam ve Katma Değer Yaratan ALAN YÖNETİM MODELLİ bir YENİLEME oluşturur.

1973/1710 ile gelen SİT kavramıyla, koruma tek yapıdan alan ölçeğine geçmiştir. 1983/2863 ile Koruma İmar Planı ve 2004/5226 sayılı yasayla da, Koruma Amaçlı İmar Planı tanım ve kavramıyla Çevre Düzenleme Projesi (Ören yeri) kavramına; Koruma Alanı içindeki hane halkı ve iş yerinin, yapılarını iyileştiren, istihdam+katma değer yaratan; amaç, araç, stratejik karar ve tutumuyla alan yönetim modeli bir SAĞLIKLAŞTIRMA, YENİLEME, CANLANDIRMA, ASİLLEŞTİRME ve YENİDEN OLUŞTURMA, etkileşim, geçiş sahası, SÜRDÜREBİLİRLİLİK Koruma Amaçlı İmar Planı oluşturur.

Koruma Amaçlı İmar Planı son 60 günde onaylanmazsa kesinleşerek yürürlüğe girer:

Koruma Amaçlı İmar Planları Koruma Bölge Kurulunda onay için son olarak İlgili İdarelere gönderilir ve 60 gün geçtiği halde onaylanmazsa, kesinleşerek yürürlüğe girer. Koruma Amaçlı İmar Planları koruma amaçlı olduğu ve ülke düzeyinde korumanın, merkezi en üst kurumu Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bu işlemin tanınan 4-5 yılda uygulanabileceği öngörülmüştür.

4.43. Koruma Amaçlı İmar Planı Esasları

- Alanla ilgili bilgiler sistematikleşir.
- Hali hazır haritalar üzerine yapılır.
- Koruma-Kullanma, Yapılaşma Şartları ve Sınırlamaları
- Sosyoekonomik Stratejiler oluşur.
- Uygulama etap, program, yoğunluk ve parsel tasarımları.
- Uygulama finans ilkeleri.
- Katılımcıların Yönetim modeliyle Koruma Amaçlı İmar Planı bir bütün oluşturur.

4.44.Koruma Amaçlı İmar Planına özgün katkı

Kesin Yapılanma Yasaklı Korunma Alanlarındaki Hakların AKTARIMI oradaki insanların tüm yaşam unsurlarını sağlayarak, Konut ve Yerleşme Haklarına saygıyla ve buna katılımlarıyla gerçekleşir.

4.45. Koruma-Kullanma dengesi

Koruma alanındaki tüm yaşam unsurlarının; üst düzeyde, modern ve daha kaliteli bir şekilde sağlaması, tüm maliklerin katılımıyla kurulacak tüzel kişilik tarafından maliklerden alınacak yaşam şartlarının aynısının aktarımla verilmesi gerçekleştirildikten sonra:

- Koruma kamu yararına yapılan KALKINMA faktörüdür; denetim, gözetim bütünüdür.
- Koruma, fiziksel, kültürel, ekonomik, sosyal, birleştirici, çağdaş boyutludur.
- Koruma-kullanma, kontrollü bir çağdaş denetim statüsünde dengede bir korumadır.

4.46. Koruma Bölge Değerlendirme Kurulu

Korunması Gerekli Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları, koruma ve sit alanları ile bölgesindeki tüm Kültür ve Tabiat Varlıklarının taşınmaz değerlendirme iş ve işlemlerini yürütmek üzere, Koruma Bölge Kurulundan Bakanlıkça seçilecek 3'ü şehir planlamacısı,

mimar ve hukukçu olarak 5 temsilciyle, Sermaye Piyasası Kurulu Gayri Menkul Değerleme Şirketinden, Valilik ve Belediyeden (şehir plancılarından veya mimarlardan), İl Ticaret Müdürlüğü ve Ticaret Odası ve Emlakçılar Odasından, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve hangi alanlarda ilgili taşınmaz tek yapı, parsel, ada alan, toprak değerlendirilecekse, oradaki maliklerin aralarında seçecekleri temsilciyle 6 kişi olmak üzere, 11 kişinin katılması ile ve o bölgedeki tüm bu değerlendirmeleri yapmak için Bakanlığın uygun göreceği yerlerde, belirlenen amaçlardaki görev yetki ve sorumlulukları Kültür ve Turizm Bakanlığınca saptanan Koruma Bölge Değerlendirme Kurulunu oluşturmaktadır.

4.47. Koruma Süreci

Taşınmaz Kültür Varlıklarının espit ve tescil edilmesi ile başlayarak, yenileyerek korumak ve yaşatarak kullanmayı içine alan varlıkların yaşam sürecidir.

4.48. Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlığının Devlet Malı Niteliği

Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlığı bilinse de bilinmese de Devlet Malı Niteliğindedir. Bu Mülkiyet Hakkı değildir ve tasarruf yetkisi vermez. Bu yetki sadece DENETİM; GÖZETİM, KORUMA, Değerlendirme yetkilerini ifade eder. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI'nın arsası değil, eski eser olan kısmı Devlet Malı niteliğindedir.[2]

4.49. Koruma Yüksek Değerlendirme Kurulu

Korunması Gerekli Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları, Koruma ve sit alanları ile ilgili hizmetlerin yürütülmesi için genel sorunlarda görüş vermek, uygulamaya yönelik kararlar almak ve aldırmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığına yardımcı olmak, Koruma Bölge Kurulları arasında eşgüdümü sağlamak görev ve yetkilerine sahip Koruma Yüksek Kurulundan Bakanlık onayı ile seçilecek 3 şehir planlamacısı, mimar ve hukukçu olarak 5 temsilciyle, Sermaye Piyasası Kurulu Gayri Menkul Değerleme Şirketinden, Valilik ve Belediyeden (şehir plancılarından veya mimarlardan), İl Ticaret Müdürlüğü ve Ticaret Odasından ve Malikler arasından seçilecek birer temsilciyle 6 üye olmak üzere, 11 üyeli Koruma Yüksek Değerlendirme Kurulu kurarak, itirazları bir üst kuruluş olarak bu kurulda değerlendirilip, Kültür ve Turizm Bakanlığının onayı ile ve idari yönden kesinleştirecek (yargıya başvuru hakkı saklı tutularak) Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı, merkezdeki değerlendirmeye ilişkin itirazlarda incelemelerin yapılarak son idari kararların verilmesi için kurulmuştur.

4.50. Kültürel Varlık

Devirlerinin BİLİM, KÜLTÜR, DİN, GÜZEL SANATLARI, SOSYAL ÖZGÜN Değerli TAŞINIR TAŞINMAZ VARLIK'ları ifade eder.

2 Kanadoğlu, S., Harun Hazinelerinde Devletin iddiası

4.51. Maddi Unsurlar (değerlenir)

Taşınmaz KTV'nın değerlemesinde Eskilik, Enderlik, Sanatsal değeri dışındaki, taşınmazın mülkiyeti malik üzerinde bırakılıyor ise arsası ve binasında ayrılarak, sınırlı hakların TÜM MADDİ ve FİZİKSEL, YAŞAMSAL Değerlerinin NAKİT karşılıkları bulunur.

4.52. Malik

Taşınmaz mülkiyet haklarına sahip gerçek ve tüzel kişileri ifade etmektedir.

4.53. Menkulleştirme Aktarıma Başlamaktır.

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında değerlerin korunması genel amacına dayanan, 5 yasa 4 yönetmelik ve bir Genel Tebliğin öngördüğü menkulleştirme, yalnız hazine ile Yerel Yönetimlerin arsa, arazi ve taşınmazlarıyla (değiştirme) veya (takas) işlemlerinden ayrı olarak, hak sahiplerinin yerleşme, barınma ve konut haklarına saygı gösterilerek, sınırlandırılmış haklarının değerlendirildikten sonra aktarılması için menkulleştirilmesine geçilmesine ilişkin işlemler, aktarıma başlamanın ön aşaması olarakta görülebilir.

Ancak modelimizde önerilen bu kadar kapsamlı bir düzenlemenin yasalara dayalı olsa da, bir Aktarım Yönetmeliyle yapılması, yasal yorumlar sonucu olanaklı görülmezse;

Yapılması gereken yasal değişiklik hükümlerinden sonra, aynı yöntemle çözülmesi öngörüldüğünde ise, yasal değişiklikle Aktarım Yönetmeliği önerilermiz ekte sunulmuştur. [3]

4.54. Menkulleştirme Alt Modeli

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında koruma amacıyla sınırlandırılan hakların, insanların yerleşme, barınma, konut haklarına saygıyla ve hakkaniyet, eşitlikçi, nesnel ilkelerle değerlendirilip nakde çevrildikten sonra, yasalara uygun olarak karşılıklarının (-/+ denkleştirecek) verilebilmesi işlemlerini yapabilmek amacıyla 1983'ten beri yürürlükte olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre, ülkemizdeki tüm varlıkların korumalarını gerçekleştirmek için, sınırlandırılan hakların öncelikle 3 yıl süreli İsme Yazılı Geçici Sertifikaya, sonra da 1 yıl süreli Taşıyana Yazılı Sertifikaya dönüştürülerek uygulanan aşamaları da içeren Temel Aktarım Modelinin, alt modelini ifade etmektedir.

4.55. Mülkiyet Hakları

Herkesin sahip olmadığı bir ayrıcalık gösteren; birey, gurup, toplum, iktidarla ve herkesle ilişkilerinde, kendi düşünce ve öz benliğinden ayrı; yasa, anlaşma, sözleşme veya bir şeye dayanan, kurallarla yönetilip, ayrıcalıklarla tanımlanan, insan hakkından ayrılabilecek

3 Kocalar, (2009). Bakınız: Ek A.3. KTVKKnda değişiklik yapılması hak.da (Ek A.2. gerekçeli) yasa tasarısı taslağı

bireyin yaşamsal bir öğesi, fakat vazgeçilmezi olmayan, sahibine üzerinde her türlü tasarruf yetkisi veren bir haktır.

4.56. Nakit değer (bulunuşu)

Taşınmazın Tapu, Vergi, Rayiç Değer Ortalamasına, verilmiş puan bölünüp 100'le çarpılarak nakit gerçek değeri bulunur.

4.57. Orta Dönemde Aktarımın Etkinliği

Kültür ve Turizm Bakanlığının eşgüdümünde kısa dönemde iki bakanlıkla birlikte çıkarılarak, uygulanması geçiş dönemi olarak ön görülen 4 yılda, aktarımların tamamlanarak çağdaş korumaya geçilmesi için; Temel Aktarım Modelinde ve alt modellerde özel işlemde saptanan noksanlıklar fazlalıklarla düzeltilmesine ait önlemlerin alınmalıdır.

Ancak zaman gereksinimli yeni, düzenleyici, etkileyici, açıklık getirecek, toplumun benimsenmesini sağlayacak usul ve esasları da içeren sürdürülebilir genel bağımsız bir aktarım yasası düzenlemelidir.

Yapılaşma ve imar ile aktarım hakkının da bağımsız birer hak olarak oluşturulmasını da içeren bu dönem; uzun döneme mevzuat hazırlıklarıyla kapatılmalıdır.

4.58. Rant

Aktarımdaki bulunan en az dört tarafın aktarısonuçlandırılıncaya kadarlan aşamadan kazançları olduğuarsayılırsa;

- Aktarımı Veren akrleri

- Aktarımı Alan Alan aktörleri

- Aktarımla ilgili çevre ve toplum

- Merkezi ve Yerel Yönetimler

üzerinde konu olan nesnedeki, var olan değerin artışını (getirisini) gösterir. Bu rantın kayıba konu olmasında ise eksi ranttan da söz edilebilir.

4.59. Sertifikaların arşive kaldırılması

Yasada verilen göreve göre İller Bankası tarafından işlemi tamamlanan sertifikaların bankacılık mevzuatına göre korumaya alınması anlamını ifade etmektedir.

4.60. Sınırlandırılmış Hakların Menkulleştirilmesi

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarında, koruma amacıyla sınırlandırılmış hakların kısıtlandırılmış bölümünün, belli ilke, ölçüt, yöntemlerle değerlendirildikten sonra; kullanım amacı, yeri, şekli, zamanı ile kullanıcısı belirlenip ona göre cinsi, biçimi ve koşulları saptanan, para gibi değişim, dolaşım, satma ve alma işlevleri gören, dayandığı nesne ve kurumun güvenilirliği ile değer kazanıp kaybeden, üzerinde dayandığı ilk değerin nakit karşılığını ve bunun değişiminin dayandığı usul ve esasları da gösteren, nakde dönüştürülmüş tutarının, yasasına göre bilinen biçim ve koşullarını taşıyan değerli belgeye dönüştürülmesidir.

4.61. Sit Sertifikası

21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca, sit alanı ilan edilmiş ve onaylı Koruma Amaçlı İmar Planında kesin inşaat yasağı getirilmiş arsa ve arazilerin, hazineye ait taşınmazlarla değiştirilmesi ve satış işlemlerinde (ödeme aracı) olarak kabul edilmek üzere düzenlenmiş belgeye verien isimdir.

Bu belgenin, işlem yapılacağı tarihteki bedeli, yazılı bedeline o tarihten itibaren yasal faiz uygulanıp eklenerek saptanan; taşınmazın devri veya satışında iptal edilen ve yeni malik adına da düzenlenmeyen bir özellik taşımaktadır.

Buna göre sit sertifikası, 26.11.2004 tarihli ve 285 sayılı Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü Genel Tebliğinin 7.maddesi, 29.8.2001 tarihli ve 4706 sayılı yasanın 3.7.2003 tarihli ve 4916 sayılı yasa ile değiştirilen, 6.maddesi uyarınca verilmiş olan bir belgedir.

4.62. Tabiat Varlığı

Jeolojik, Tarih öncesi, tarihi devirlerin, ENDER ÖZELLİKLİ, GÜZELLİĞİ OLAN TAŞINIR TAŞINMAZ DOĞAL VARLIKLARDIR.

4.63. Takas

2004/5226 sayılı yasayla 17/b fıkrasına giren bu kavram, 17 yıl sonra yine (değiştirme) anlamında, fakat (Belediye Özel İdare) taşımazları ile denkleştirilerek, değiştirmeyi de ek olarak getirmiştir.

Yasada tanımı yoktur. Korunan alandaki arazi, arsa, ev, konak (taşınmaz) kamu yararı için alınınca yerine ne verileceği yasada (taşınmaz) şeklinde belirtilmiş olup; karşılıklı değer Koruma Bölge Değerlendirme Kurulunca denkleştirilmesi üzerinde anlaşarak sonuçlandırılır.

Takas yasada, (trampa, değişim) anlamında kullanılmıştır.

8.2.1990 tarihli Değiştirme Yönetmeliğinde yerine parsel verilen, alanda bina+tesisi varsa, bununda rayiç bedeli ödenerek yapılan bu değişimde kamulaştırma gibi tek taraflı olmaktadır. 100 yıldan beri (kültür varlığı olan) bir evde oturan aileyi, bu taşınmazı koruma amaçlı olarak kamulaştırarak, buradan çıkarıp karşılığında sadece parsel verilmesi, adalete ne kadar uyar tartışmalıdır.

4.64. Taşınmaz İmar Hakkı

Birden çok yapıyı kapsayan sınırlı belli bir alanda, inşaatlarla birlikte onların ekleri, donatıları ve çevre düzenleri ile bir bütün oluşturacak şekildeki mimarlık sistemi olup, ülkemizde şimdilik taşınmaz mülkiyetine bağlı, bağımsız olmayan plana uygun olarak bir (kural-işlem) şeklindeki imar durumu belgesiyle teknik nitelikleri ve nicelikleri belirtilen yönetimin imar planı bütünlüğüne bağlı esas ve usullere göre değiştirebileceği bir haktır.

4.65. Taşınmaz Mülkiyet Hakkı

Toprak, arazi ve arsa ile birlikte, onun altında ve üstünde, herkesin sahip olamadığı, sahip olan bireye ise hukuk düzeni sınırları içinde, üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisi veren; düşünce ve öz benliğinden ayrı anlaşma, sözleşme, yasal düzenleme veya bir şeye dayanan, kurallarla yönetilip ayrıcalıklarla tanımlanan, insan haklarından ayrılabilecek olan, bireyin yaşamsal bir var oluş öğesi, fakat vazgeçilmezi olmayan bir haktır.

4.66. Taşınmaz Yapılaşma Hakkı

Kentsel ve bölgesel düzeydeki planlara göre verilmiş, niteliksel ve niceliksel yapı izinleriyle birlikte, teknik açıklamaları ve notları içeren; ülkemizde şimdilik taşınmaz mülkiyetine bağlı olarak kullanılabilen ve yönetim tarafından tek taraflı imar plan bütünlüğüne göre verilip değiştirilebilen, plan bütünlüğüne bağlı imar durum belgesiyle gösterilen, toprak, arazi ve arsa altındaki ve üstündeki tasarruf etme ve yararlanma sınır ve ölçülerini içeren ve yasalarda bir (kural-işlem) olarak ifade edilen, yapı yapma (yapılanma) hakkıdır.

4.67. Taşıyana Yazılı Sertifika

İsme Yazılı Geçici Sertifika düzenlendikten sonra 3 yıllık sürenin dolması üzerine; koruma imar planları kesinleştirilmiş olan tüm taşınmazların İsme Yazılı Geçici Sertifika bedeline, geçen süreye ait yasal faiz uygulanarak güncel değeri bulunduktan sonra; Hak sahiplerine tanınmış seçeneklerden tercih ettikleri karşılıklarını, 3 yılda kendi Yerel Yönetimlerinden alamayanların Yabancı Yerel Yönetimlerden alabilmeleri için 1 yıl daha tanınır.

Aktarımı seçmişlerse taşınmazlarına ait bu değerli belgeyi sermaye olarak koyarak Aktarım Tzel Kişiliği kurabilmeleri;

Taşıyana Yazılı Sertifikalarını 3.şahıslara devir, bağış veya satışını (İller Bankasından onay alarak) yapabilmeleri için arsa paysız yapılaşma hakları olanlara (kırmızı), arsa paylı normal mülkiyet ile yapılaşma hakları anlara (yeşil) renkte olmak üzere,

Yyazılı değeri dışında da taşıyana hak tanıyacak dolaşımı serbest olan, karşılığının nasıl, nereden ve ne şekilde alınacağına ilişkin, güvence ve işlemlerini yapacak banka, üzerinde yazılı bulunan, yasasına göre belirli şekil ve şartları taşıyan değerli belgeye denir.

4.68. Taşıyana Yazılı Sertifikanın ciro edilmesi

Malikin satış, devir, bağış v.b. 3.şahsın ad-soyadı yazılıp imzalanarak verilmesidir.

4.69. TAKS (Lot Coverage Ratio) Taban Alanı Katsayısı

Yapı Taban Alanının, parel alanına oranından elde edilen sayıdır.

Taşınmaz değerleme ölçütleri,sasları, yöntemi olarak araştırıldığında

Ttaşınmaz değerendirilmesindeki kavramlar çok değişiktir.

Anayasada: (Gerçek arşılıklar) (Vergi Değeri) şeklinde geçer.

Yasalarda ise (Vergi Beyanı) (Kıymet Takdiri) (Birim Fiyatı) (Maliyet Değeri) (Rayiç Değeri) şeklinde geçmektedir.

Araştırmanın Değerlendirme alt modelinde (Rayiç Değer Denkleştirmesi) şeklinde belirlenen bu ölçütle ilgili esaslarla uygulama yöntemi tüm kamu-özel taşınmaz alışverişlerinde aynen kullanılmıştır.

4.70. Taşınmazını Değerlendirme Tablosu (TDT) Puanlama (Aktarılacak Hakkın)

Aktarılacak Taşınmazın Arsası, Yapısı, İmar Hakkı, Doğal Çevresi, Kentsel ve Yaşamsal nitelik-nicelik v.b. durumları 100 üzerinden puanlanır; Riskleri de puanlanıp çıkarılır, Ortalama Nakit puanı bulunur.

4.71. Trampa

8.2.1990 tarihli Değiştirme Yönetmeliğinde 17 yerde kullanılmış olan bir kavramdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı yıllık programlarına ve taşınmazlarına göre değişim yapmaktadırlar.

4.72. Uzun Dönemde Aktarımın Etkinliği

Aktarımı, kısa dönemde, 25 yıl önce çıkarılmış bir yasasının ilk uygulama evresi olarak, üç bakanlığın beraber çıkararak, iki Bakanlık bir banka, ilgili tüm Belediye veya Valiliklerle

birlikte, 4 yıl boyunca uygulanacağı bir yönetmelik ve alt düzenlemelerle belirleyip sonlandırma aşamasına getirmesidir.

Karşılaşılan ve çözümü gereken sorunlarla, tanımlar, kapsam, unsur esas ve usulleri, kalıcılık, eşitlik, adalet, hakkaniyetle, toplumca da benimsenen işlevsel bir sürdürülebilirlik ile nitelik ve niceliklerini yasasında ve alt yönetmelikle tebliğlerinde düzenlemeyi orta dönemde gerçekleştirmelidir.

Yapılaşma, imar, kent, çevre ve aktarım haklarının bağımsız olarak anayasa da düzenlenmesi, bunun alt normu olarak belirlenmiş aktarım yasasının yanında taşınmazlarla ilgili imar, değerlendirme, menkulleştirme v.b. yasalarla ilgili yönetmeliklerde yer almalıdır.

Tüm toplumu kapsayan yalnız kültürel ve doğal değerlerin korunmalarında değil, kentsel dönüşümlerde de, koruma amacına dayalı kamulaştırmanın önünde, toplumun hakları ve katılımcılığına dayanan uzun dönemde sürdürülebilir, çağdaş koruma ve imar plan uygulama aracı olarak aktarımının, bağımsız bir yasa şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir.

4.73. Yasal Dayanaklar

- 1973/1710 Sit kavramıyla tek yapıdan alan ölçeğine geçti;
- 1983/ 2863 (KİP) Koruma İmar Planı düzeyine;
- 2004/5226 (KAİP) Koruma Amaçlı İmar Planı ile Çevre düzeni projesi + ören yeri kavramına geçti;
- 2005/5366 (YTKTVYKYKHK) [4] getirildi.

4.74. Yapılaşma Koşulları

Yerleşme yerlerinin yapılaşması, fen, sağlık, çevre şartlarına uyan planların; Bölge Planları ve genel ülke plan bütünlüğü içerisinde yapılmış, şartlara ve yönetmeliklere uygunluğuna ve her ölçekte plan esaslarına göre yapılmasına bağlıdır.

Yasal itiraz süresi.

Yasalarda, yapılacak yasal itiraz için verilmiş olan süreyi ifade eder.

4.75. Yaşama Hakkı

İnsanoğlunun birlikte yaşar kalma sorunu, Dayanışma kapsamlıdır, Barış, Gelişme ve Çevre gibi üstün değerlerin konusunu oluşturur, klasik insan hakları ile kendi araarındaki ilişkilerle ve ortak yaşama hakkı ile çözüm bulabilmektedir.

4 YTKTVYKYKHK: Yıpranan Tarihi ve Kült. Taşınmaz Varlk. Yen., Korun. ve Yaş.Kull. Hk. K.

Yaşama hakkı, İnsanoğlunun (yaşar kalma) sorununa ilişkin barış, gelişme, <<Çere Haklarının öznesi ve geleceğidir>>; yeni hakların etik temelidir.

Yaşama hakkı, Uluslararası işbirliğine, Devletler, Kurumlar, Gruplar, Bireylerin İşbirliğine, ilişki özgürlüğü ve katılma haklarına, dayanışma ile halklar arası ilişkilere bağlı bulunmaktadır.

4.76. Yerleşme Hürriyeti, Konut ve Barınma Hakkı

Anayasada düzenlenmiş olan (Yerleşme Hürriyeti)[5] ve (Konut Hakkı)nın[6] ancak kamu düzeni ve kamu yararı gerekçeleriyle sınırlanabileceği belirtilmiş bulunmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Modelin uygulanabilirliği açısından finansal araçların eşgüdümünü sağlayacak aracı olarak bir kurumsal yapıya da ihtiyaç duyacağı öngörülmüştür. Bu kurum, taşınmaz menkul kıymetleştirmesini de içeren finansal kıymetli evraklarla ilgilenecek yapıda bir imar bankası olmalıdır. Taşınmazı taşınır kılan bu yaklaşım, önerildiği 2009 yılı dönemine göre oldukça yenilikçidir.

Yasal-yönetsel çerçevenin de bu anlamda yeterli olması şarttır. Ancak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVKK) 17.md değişimi ile 2004 yılında gündeme gelen aktarım, tezin ekinde önerilen "Aktarım Yönetmeliği Önerisi Taslağı"ndan bu yana halen yönetmelik olarak çıkarılmamıştır. Aktarım konusu, 2012'de afet gerekçeli daha kapsamlı bir kanun (6306 sayılı ve 16.5.2012 tarihli) içinde belli belirsiz tekrarlarla geçirilmekle yetinilmiştir. Ancak ilkesiz ve kuralsız düzenlemeler, şehircilik bilimi açısından her zaman en önemli tehdit olma özelliği de taşımış olmaktadır.

Önerilen model (MİHAM) ise "Mülkiyet ve İmar Hakları Aktarımı Kanunu" gerektirecek nitelikte hakları dikkatlice ele alarak dağıtıma sokmaktadır. Tezdeki özgün model, ilerleyen yıllarda zamanla daha da geliştirilerek; 5 tanesi İngilizce, 15 tanesi Türkçe olan toplam 5 makale ve 15 bildiri şeklinde yayımlanmıştır. Önerilen modelin (MİHAM) kapsamlı bakış açısı sayesinde, bütüncül ve uzun erimli imar uygulamalarını da içerebileceği görülmektedir.

Teşekkür

Doktora tez danışmanım sayın Prof. Dr. Akın Eryoldaş'ı saygıyla anarken, tüm jüri üyelerine de bu vesileyle saygılar sunarım. Doktora sürecinde başta babam Nazmi Kocalar'a ve kardeşim F. Dinçeralp Kocalar'a ayrıca destek sağlayan tüm arkadaşlarıma da gecikmeli olarak teşekkürü yine bir borç bilirim. Yayınları çıkaran organizasyonlara da teşekkürler.

5 18.10.1982 tarihli ve 2709 sayılı T.C. Anayasası Madde 23 (Anayasa)
6 18.10.1982 tarihli ve 2709 sayılı T.C. Anayasası Madde 57 (Anayasa)

Kaynaklar

18.10.1982 tarihli ve 2709 sayılı T.C. Anayasası Madde 23, 57 (Anayasa)

21.7.1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varl›klar›n› Koruma Kanunu (KTVKK)

14.07.2004 tarihli ve 5226 sayılı yasa ile 2863 sayılı KTVKK'nda değişlik.

3.7.2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 24.6.2010/5998 s. yasayla değiştirilen 73. md. si.

16.6.2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (YTKTVYKYKHK).

16.5.2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hk.da Kanun (ARAADHK)

4.8.2012 tarihli ve R.G.:28374 sayılı ARAADHK'ın Uygulama Yönetmeliği.

Kanadoğlu, S. Harun Hazinelerinde Devletin iddiası.

Kocalar, A. C. (2009). "Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulanan Taşınmazlarda Mülkiyet ve İmar Haklarının Değerlendirilerek Aktarımı", Yayımlanmamış doktora tezi, FBE, MSGSÜ, İstanbul.

Kocalar, A. C. (2010-a). Transfer of Limited Property and Development Rights in Immovables on which Conservation Development Plan has been Implemented. 12th International New Housing Reserachers' (NHR 2010) Colloquium. İTÜ İstanbul, 2-3 July 2010.

Kocalar, A. C. (2010-b). Nationwide Implementation of Transfer of Development Rights by Local Authorities under the Conservation Development Plan by the Ministry of Culture and Tourism, Urban Transformation: Controversies, Contrasts and Challenges; 14th International Planning History Society (IPHS) Conference. İTÜ İstanbul, 12-15 July 2010. Abstracts. s. 200.

Kocalar, A. C. (2010-c). Evaluation of Environment and Living Rights of Ecological Systems while Transferring of Limited Property and Development Rights in Immovables. Greenage 1th International Symposium. İstanbul. Mimar Sinan Fine Arts University Faculty of Architecture 6-8 December 2010. Proceedings. s. 258-269. https://drive.google.com/open?id=0B372sOcAjtW3ZjkzOXk1TTh4OFE

Kocalar, A. C. (2010-d). "Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulanan Taşınmazlarda Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Haklarının Değerlendirilerek Aktarımı", Tasarım+Kuram Dergisi. MSGSÜ, İstanbul. Cilt 6, Sayı 9-10 (2010). s. 71-81. https://azizcumhurkocalar.blogspot.com/2018/07/makale-d1-kocalar-aziz-cumhur-2010-d.html

Kocalar, A. C. (2011-a). Transferring of Limited Rights Model (TLRM) with the Highest Priority in the Theory of Development Plans. 9th Meeting of AESOP Thematic Group on "Complexity and Planning", "Self-Organizing and Spatial Planning". YTÜ İstanbul, 29-30 April 2011.

Kocalar, A. C. (2011-b). İmar Anayasası Gereksinimi, TMMOB Demokrasi Kurultayı, YTÜ Oditoryum İstanbul 14 Mayıs 2011. https://drive.google.com/open?id=0B372sOcAjtW3ZjkzOXk1TTh4OFE

Kocalar, A. C. (2011-c). Ülkemizde Afetlere Karşı İnsanları Taşınmazlardaki Hakların Aktarımı Kurtaracaktır. "Herkes İçin Kent, Herkes İçin Planlama: Akıllıca, Adaletle, Yeniden", 7. Türkiye Şehircilik Kongresi. YTÜ İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası, İstanbul, 14-16 Kasım 2011. (Poster) https://drive.google.com/open?id=0B372sOcAjtW3ZjkzOXk1TTh4OFE

Kocalar, A. C. (2011-d). Afetlere Karşı Önlemlerle, Kentsel Koruma, Yenileme ve Dönüşümlerde İmar Planı Uygulamalarıyla Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Hakları Aktarım Modeli (MİHAM) Önerisi. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu, "Planlamanın Dünü, Bugünü, Yarını: Planlamada Yeni Söylem Arayışları", Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Merkezi (KBAM) ODTÜ Ankara, 8-9.12.2011. s. 105-116. https://kbam.metu.edu.tr/sempozyumlar/2-kbam-sempozyumu/

Kocalar, A. C. (2012-a). Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesinde İmar Planı Uygulamalarıyla Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarımı, Afet Yasası ve Kentsel Dönüşüm Forumu, ŞPO, İstanbul Barosu, İTÜ Mimarlık Fak.-Taşkışla, İstanbul, 12.5.2012.

Kocalar, A. C. (2012-b). "Transferring of Limited Rights Model (TLRM) with the highest priority in the Theory of Development Plans", Online J. Civil Eng. Urban (OjCEU). İran. 2(3): 122-130. ISSN: 2252-0430 http://www.ojceu.ir/main/attachments/article/17/JCEU-B22,%20122-130.pdf

Kocalar, A. C. (2012-ç). "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesinde İmar Planı Uygulamalarıyla Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarımı", Tasarım ve Kuram Dergisi. MSGSÜ, İst. Cilt 8, Sayı 14 (2012). s. 61-75. https://azizcumhurkocalar.blogspot.com/2018/02/makale-a3-kocalar-aziz-cumhur-2012-c.html

Kocalar, A. C. (2012-e). Turizm Baskısından Kaynaklanan Kentsel Dönüşüm Riskleri ve Önleyici Koruma Politikalarına Yönelik Bir Yaşam Döngüsü Perspektifi / [Rural and Urban Risks Arising from Tourism Pressure and A Perspective for a Life Cycle about Preventive Conservation Policies], Uluslararası Katılımlı Şehirlerin Yapılandırılması Sempozyumu, Kentsel Dönüşüm'2012, İTÜ Ayazağa-SDKM, İstanbul, 26-29 Eylül 2012.

Kocalar, A. C. (2012-k). "The Transfer of Property and Development Rights in Turkey", Megaron, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture e-Journal (Planning, Architecture, Design and Construction), Cilt (Volume) 7 - Ek (Supplementum) 1 - Yıl (Year) 2012, s.27-38. E-ISSN 1309-6915 https://www.journalagent.com/z4/download_fulltext.asp?pdir=megaron&plng=tur&un=MEGARON-55264

Kocalar, A. C. (2013-ç). "İmar Planı Uygulama Araçlarında Çağdaş Kültürel Aşama: Aktarım", Mimarlar Odası, Kayseri Şubesi, Mimarlık Kültür Dergisi, TOL, Kayseri. Yıl:11, Sayı:11, Bahar-2013. https://drive.google.com/open?id=0B372sOcAjtW3ZjkzOXk1TTh4OFE

Kocalar, A. C. (2014-ı). Türkiye'de Küreselleşmenin Çevre Hukukuna Yansımaları: Üstün Kamu Yararı, Özelleştirme, Metalaştırma, Çevreyi Kirletme, Yaşam, Çevre ve Doğal Hakların İhlali; ISEM 2014 2nd International Symposium on Environment and Morality, 24-26 Oct 2014, Adıyaman University, Adıyaman – Turkey.

https://azizcumhurkocalar.blogspot.com/2014/08/kuresellesmenin-cevre-hukukuna.html

Kocalar, A. C. (2014-i). Kentsel Dönüşüm ile Değişen İmar Anlayışının Yarattığı Sorunlar: Mülksüzleştirme, Yeşil Alanlara Yönelik Baskı, Çevre Düşmanı Şehirler; ISEM 2014 2nd International Symposium on Environment and Morality, 24-26 Oct 2014, Adıyaman University, Adıyaman – Turkey.

Kocalar, A. C. (2016-b). İmar Planı Uygulama Araçlarından "Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarımı" Modeli (MİHAM), 6.CBS-UZAL 2016 Sempozyumu, Çukurova Üniversitesi, 5-7.Ekim.2016, Adana. http://suhakaralar.com/uzalcbs2016/pdf/uzalcbs2016.zip

Kocalar, A. C. (2018-e) Akıllı ve Ekolojik Kentlerle Sürdürülebilir Kentsel Tasarım: "Arazi Bilgi Yönetimi Sistemi (ABYS)" ve "Mülkiyet Ve İmar Hakki Aktarımı (MİHAM)" / [Sustainable Urban Design With Smart And Ecological Cities: "Land Information Management Systems" (LIMS) And "Transfer Of Property And Development Right" (TPDRM)], SSSJournal Dergisi / SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL (SSSJournal) (SSSJ), (sssjournal.com), Cilt 4 Sayı : 17, Mayıs 2018. http://dx.doi.org/10.26449/sssj.549

Kocalar, A. C. (2018-h). Ulusal İmar Mevzuatındaki Değişimlerle Yenilikçi Bir İmar Uygulama Aracı Olarak "Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarım Modeli (MİHAM)" / [Innovative Development Implementation Tool with Changes in National Development Legislation: "Transfer Model of Property and Development Rights" (TMPDR)], "Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Değişim / Dönüşüm / Özgünlük", 28-29-30 Haziran 2018, Eskişehir. https://nigde.academia.edu/AzizCumhurKocalar/B-Bildiri-(Proceedings-Int--CRP)(33#)

Kocalar, A. C. (2018-f). Akıllı ve Ekolojik Kentlerle Sürdürülebilir Kentsel Tasarım: "Arazi Bilgi Yönetimi Sistemi (ABYS)" ve "Mülkiyet ve İmar Hakkı Aktarımı (MİHAM)", [Sustainable Urban Design with Smart

And Ecological Cities: “Land Information Management Systems” (LIMS) and “Transfer of Property and Development Right Model” (TPDRM)], 26. Kentsel Tasarım Sempozyumu, MSGSÜ, 24-25/05/2018 MSGSÜ Sedad Hakkı Eldem Oditoryumu, İstanbul. Program: https://kentseltasarimsemp.wixsite.com/kts26

Kocalar, A. C. (2018-i). Niğde'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, 5. Ulusal Kentsel Ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi, 18-20/10/2018, Aksaray (Özet).

Kocalar, A. C. (2019). Niğde'de Tarihi Siluetin ve Kentsel Kimliğin Değişiminin Koruma Bağlamında Analizi / [Analysis of Changing on Historical Silhouette and Urban Identity in Niğde on Conservation Context], JIA JOURNAL (IJIIA) Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat Dergisi, ISSN:2548-0634 Kasım/Aralık Kış Dönemi, c. 4, (8) doi: http://dx.doi.org/10.29228/ijiia.91

Kocalar, A. C. (2019-j). Mülkiyet ve İmar Haklarının Değerlendirilmesi ve Menkulleştirmesi (Property and Development Rights: Evaluation and Securitization), Property in the Space 5 - October 17-18, 2019, Kalisz (Poland) Annual International Conference (Poster). erişim https://www.researchgate.net/profile/Aziz_Kocalar/publications

Mourgeon, J. İnsan Hakları, Çeviren: Ayşen Ekmekçi, Alev Türkan, İY.

Kocalar, A. C. (n. d.). Tez ve ilişkili yayınlar (makale, bildiri, kitap/kitap bölümü, proje, ders) sitesi. erişim https://imarhakdevri.blogspot.com/

PLANLAMADA YENİ DİL ARAYIŞLARI

OTURUM BAŞKANI

Doç. Dr. Burcu Özüduru

**Planlamanın Dilini Yeniden Düşünmek: Z Kuşağı Şehir ve Bölge Planlama Öğrencileri için Eğitim Stratejilerine Dair Bir Tartışma

Arş. Gör. Mete Korhan Özkök, Dr. Öğr. Üyesi Gül Tüzün

*Fenomenografi: Planlamada Kavramsal Arayışlar İçin Bir Yöntem

Arş. Gör. Dr. Berk Kesim

**Kentsel Planlama Gelecek Kavramını Nasıl Ele Almalıdır? Kentsel Planlama ve Gelecek İlişkisi Üzerine Değerlendirmeler

Dr. Öğr. Üyesi Tolga Levent

Planlama ve Özneleşme Süreçlerinde Foucault ve Deleuze'ün Alet Çantası

Elif Ertekin, Dr. Öğr. Üyesi Pervin Şenol

*Bu bildiri "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar" tematik kitabından yayınlanmıştır.
**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Planlama ve Özneleşme Süreçlerinde Foucault ve Deleuze'un Alet Çantası [1]

Elif Ertekin

SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Dr. Öğr. Üyesi Pervin Şenol

SDÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Bu çalışma, iki önemli düşünürün, Foucault ve Deleuze, sunduğu kavramlar çerçevesinde özne/beden - mekan- iktidar ilişkisinin incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışma, iktidar-mekan-beden üçlüsünün; Foucault, Deleuze (ve Guattari'nin) perspektifinden bakıldığında, planlama süreçlerinin yeniden tartışılmasında nasıl bir çerçeve oluşturabilir? sorusuyla başlamaktadır. Bu kapsamda öncelikle; özne-beden-mekan ve iktidar ilişkisi Foucault perspektifinden, Panopticon, mikro iktidar yapıları, biyo-iktidar kavramları ile; Deleuze (ve Guattari) perspektifinden ise minör politika, toplumsal alanın ele alınışı, şizoanaliz ve makine gibi kavramlar ile değerlendirilmektedir. Bu kavramsal çerçevenin mekan-

[1]Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim dalında, Dr. Öğretim Üyesi Pervin Şenol'un danışmanlığında Elif Ertekin tarafından devam edilmekte olan yüksek lisans tez çalışmasının kuramsal temelleri üzerine yapılmakta olan ön çalışmalardan oluşturulmuştur.

kent ve planlama süreçlerinde nasıl bir ele alış olanağı sunduğu değerlendirilmeye girişilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Foucault, Deleuze (Guattari), İktidar ve Mikro İktidar, Özne/Beden, Mekan

Foucault and Deleuze's Tool Bag for Planning and Subjectivity

Abstract

This study aims to examine the relationship between subject / body - space - power within the framework of the concepts presented by two important thinkers, Foucault and Deleuze. This study, power-space-body trio; From the perspective of Foucault and Deleuze (Guattari), it starts with the question of how it can provide a framework for re-discuss the planning processes. In this context, primarily; the relationship between subject-body-space and power; Panopticon from the perspective of Foucault, micro power structures, bio-power concepts; From the Deleuze (and Guattari) perspective, concepts such as minor politics, the handling of the social space, schizoanalysis and machinery are evaluated. It is attempted to evaluate how this conceptual framework offers the opportunity to deal with place-city and planning processes.

Keywords: Foucault, Deleuze (Guattari), Power and Micro Power, Subject/Body, Space

1. Giriş

Kuramsal olarak yapılan klasik iktidar analizlerinde makro ve mikro düzeylerde iktidar açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu açıklamaların dışında, iktidar-özne/beden – mekan ilişkilerine yönelik analizlerin, makro iktidar ve üst söylemlerin ötesinde mikro ilişkiler ve gündelik yaşam içinde şekillenmekte olduğu giderek daha yaygın kabul görmektedir. İktidar - özne/beden – mekan ilişkisinde iktidarın özne ve mekan üzerinde belirlenimci etkisinin gözlendiği, bedenselleşmiş – mekansallaşmış iktidarların yaygınlaştığı, iktidarın sürekliliğini sağlayan ve yeniden üretiminin araçları olarak öznelerin-mekanların analize tabi tutulduğu ele alışlar, iktidar analizlerinde karşılaşılan yeni ele alışlar arasındadır. Tek yönlü ve deterministtik yaklaşımın dışında özne-mekan- iktidar ilişkilerinde ilişkisellik ve karşılıklı etkileşimi de gözeten, başka bir pencerenin de olanaklılığını değerlendirmek mümkündür. Günümüzde iktidar mekanizmalarının kapitalizme eklemlenerek gündelik yaşamın her alanında kendisine yer edinmekte olmasından dolayı, özellikle ikinci perspektifin nasıl mümkün olacağını düşünmek, analiz etmek giderek daha da önem kazanmaktadır.

Bu çalışma, öncelikle özne-mekan-iktidar ilişkilerinin Foucault ve Deleuze tarafından nasıl ele alınmakta olduğunu, hangi kavramsal çerçeveler içinde açıklanmakta olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Foucault'nun mikro iktidar analizi, Panopticon, değişen iktidar yapısı açıklamaları ve Foucauldian perspektifte iktidarın, mekanın ve öznenin konumu değerlendirilmektedir. Deleuze'un kavramsallaştırmalarından rizomatik ilişkiler, ağacımsı ilişkiler, yersizyurtsuzlaşma, molar-moleküler toplumsal akış, makine, fark kavramlarının incelemesi ve bu kavramların sunduğu analiz imkanı üzerinde durulmaktadır.

Foucault'nun analizlerinde iktidar- beden / özne - mekan ilişkisinin nasıl ele alındığı, Bentham'ın "iktidarın gözetim tekniği"ni sağladığı Panopticon projesiyle düzenin nasıl sağlandığının ve bedenin nasıl gözetim altına alınarak disipline edildiğine ilişkin açıklamalarına yer verilmektedir. Foucault, "İktidar hayatın her alanındadır" önermesiyle gündelik hayatın her alanında merkezsiz ve dağınık bir ağ gibi olduğunu açıkladığı iktidarın, bedenleri sıkı bir kontrol altında tutarak kendisinin yeniden üretimini sağladığını vurgulamaktadır. Modern çağda toplumun tüm alanlarına yansıyan ve hakim olan biyo-iktidar veya bedensel iktidar ağı ise bedene değil, yaşamın üretimi ve üretkenliğine odaklanmaktadır. Kapitalizmin gelişmesinin bir öğesi olarak biyo-politika, nüfusu üretim aygıtına dahil ederek bir ayarlama sağlamaktadır.

Deleuze ve Foucault'un iktidarı ele alışlarında birleştikleri ve ayrıldıkları noktalar bulunmaktadır. Siyaset teorisinde majör ve minör politika ayrımını kavramsallaştıran Deleuze; Foucault'nun mikro-iktidarından farklı olarak iktidar ağlarında şekillenen farklı bir düzlemi, çelişkiler üzerinden tanımlanmayan bir iktidar ilişkileri ile minör politikada ele almaktadır. Minör politikada temsilin reddi, "oluş" sürecinin yaratıcı güçleri ve arzu

öne çıkmaktadır. Deleuze bu bağlamda toplumsal alanı kuantum akışlarıyla, batı düşünce sisteminden farklı bir şekilde rizom-köksap kavramıyla ve buna dayanarak geliştirdikleri makinesel düşünmenin sağladığı bağlantılar ve üretimle, dogmatik düşünce imgesinin dışına çıkmaya çalışarak analiz etmiştir. Batı düşünce sisteminin temelinde yer alan gerçekliğin dayandığı idealizm düşüncesinin şekillendirdiği psikanaliz ve arzunun eksiklik olarak ele alınmasının yerine önerdikleri arzuların makine olarak ele alındığı şizoanalizi öne sürmektedir. Psikanaliz ile başlayan temsiliyet sorunsalını Deleuze, uygar kapitalist makine içinde kodlama/yasaklar içinde ilk olarak psikanaliz ile açıklarken, ikinci olarak aksiyomatiklere yer vermektedir. Kapitalist aksiyomatiklerin kentlerde temsil edilmesiyle, kodlamalar, üst-kodlamalar, yersizyurtsuzlaştırma, üretim araçlarında yeniden yeryurt edindirme ile kentler; sabit özdeşlikler açısından planlandığında izole edilmiş yaşam alanlarını ve mekandaki bedensel ilişkilerin üretimini sağlamaktadır. Makinesel/köksap bağlantılarla ele alınan kentler, akışların açığa çıktığı yerler olarak beden ve mekana dair çoklu potansiyelleriyle ele alınmaktadır. Toplumsal alanın moleküler farklılaşmasına ve mekanda yeni üretim süreçlerinin zeminini oluşturan arzulama üretimi ve oluş süreçlerinin bu bağlamda değerlendirilmesi; gündelik hayatın devingenliğinde dogmatik olmayan bir planlama anlayışına doğru kavramsal bir analiz sunulmaktadır.

2. Foucault'da İktidarın Değişen Yüzleri, Panopticon ve Mekan

> *"Devlet devrimle yıkılabilecek bir kurum değil, insanlar arasındaki bir ilişki tarzıdır. Devlet, bu ilişki tarzıyla var olur, beslenir, güçlenir, sömürür ve öldürür. Devlet, otoriter ve hiyerarşik örgütlenmelerle iktidara talip olunarak değil; insanlar arasında devletin kendini yeniden üretemediği yeni ilişkiler; özgürlükçü, dayanışmacı ve yaratıcı yeni bir 'hayat tarzı' kurularak eritilebilir. Asıl olan 'iktidarı almak' değil, kişinin öncelikle ve kesinlikle kendisinin 'devlet dışı'na çıkması, 'devlet dışı' bir içerikle tanzim edilmiş gündelik hayat ihlallerini tasarlaması ve yaşamasıdır."*
>
> *Gustav Landauer*

Siyasi iktidarla ve makro analizlerle ele alınan iktidar kavramı, belirleyici bir üst dil-görüntü-varlık olarak analiz edilmekte ve iktidara negatif bir anlam yüklenmektedir. Foucault, bu ele alışların tersine mikro-yapısıyla (olumlu), özne üreten, beden üzerinde yeni bir süreci başlatan farklı bir iktidar tanımlamaktadır (Rigel vd, 2005, 98-112). Foucault; bilgi ve iktidar arasında kurduğu güç ilişkisini mikro-iktidar yapılanmasıyla sınıf tahakkümü ve küçük iktidar ilişkilerinin bir arada işlediği bir sürece odaklanmaktadır. Toplumu kuşatan, soyut ve şiddet içeren bir yapılanmanın varolduğu vurgusu yeni bir iktidara işaret etmektedir. Mikro-iktidar yapılanmasıyla başlayan bu yeni süreç

iktidarın yeniden üretimini sağlamaktadır. Foucault'nun dikkati çektiği bir diğer nokta ise bu iktidarın her dönemde farklı teknik ve yöntemlerle kendisini üretirken çok biçimli mücadele ve direnişe de imkan tanıdığı yönündedir (Foucault, 2015, s.175-178).

Yaygın iktidar analizlerinde devleti, makro güç ve süreçleri merkeze alan analizlerin yerine Foucault, devlete odaklanmayan, mikro-iktidar ve bilgi merkezli bir analiz önerir (Akay, 1995, 11). Egemen iktidar yapıları ve işleyişi beden üzerinde tahakkümü esas alarak iktidarın sergilendiği ve tahakküm ile yaratılan korku ile iktidar üretiminin sürekliliğinin sağlandığı süreçler sonunda Foucault'nun disiplinsel iktidar olarak adlandırdığı yeni bir iktidar süreci gündeme gelmektedir. Disiplinsel iktidarın geliştirdiği iktidar teknikleri (ayırma, çözümleme, farklılaştırma ve bu ayrıştırmanın gerekli ve yeterli tekillikleri sağlaması) aracılığıyla bireyler terbiye edilerek, iktidarın faydalanabileceği nesne ve icraat aracına dönüştürülerek, yeniden üretilmektedirler. Disiplinsel iktidar, yapısı gereği hiyerarşik ve normalleştirici bir yaptırıma sahiptir. Bu sürecin mimari ögeleri -hastane, hapishane, okul gibi- aynı zamanda disiplinsel araç olarak da ele alınan kurumsal yapılar-yapılanmalarla gelişmektedir (Foucault, 1992, s.213-214) (Şekil 1).

İktidarın dönüşümünde mekânsal birer öge olarak gündeme gelen uygulamaların başlangıcı, bir salgın hastalıktan -vebadan- korunma koşulu olarak gelişen kapatılma ve yine bir "sağlık amaçlı" "Büyük Kapatılma" ile başlamaktadır. Foucault "Büyük Kapatılma"yı, 1656 yılında Paris'de kurularak birkaç ay içinde Paris nüfusunun büyük bir bölümünü bu kurumda gözetim altına alan, o dönemin Fransa'sının monarşik ve burjuva düzeninin parçası olarak kabul edilen yeni bir kurumun doğuşuyla ifade etmektedir: Hospital General (Genel Hastane) (Foucault, 2011, s.11-13). Vebadan mustarip şehirde, "Veba koşullarının istisna halinde şehri kontrol etmenin ve böylelikle de yönetmenin istisnai modeli…Mükemmel bir şekilde yönetilen şehir ütopyası.." ortaya çıkmıştır. (Foucault'den aktaran Stravrides, 2018, s.36). Bu ütopya, şehir mıntıkalarının kurulma ve yönetilme süreçlerinde de varlığını sürdürür. Vebayı kontrol etmek için geliştirilen disiplinsel şema -veba bulaşmış olanlarla olmayanları birbirinden ayırmak, şehrin nüfusunu sürekli kontrol etmek, şehir yaşamından sapmaları tespit edip önüne set çekecek gözetim mekanizmaları yaratmak- iktidarın bilmek ve sınıflandırmak işlevinin yanında şehri haritalandırıp etüd edilebilmesi için geliştirilmiştir (Stravrides, 2018, s.35-36). Foucault'a göre ikili bir işlev gören kapatılma; ekonomik kriz döneminin başkaldırılarına karşı bir önem ve kriz sonrası ucuz ve denetlenebilir işgücü işlevlerini üstlenirken, kategorik olarak toplumun farklı kesimlerini farklı mekanlarda kapatabilmektedir: hapishane, akıl hastanesi, hastane, askeri kışla gibi büyük fabrikalar. "Disiplinci iktidar"ın bedeni denetleme aracı olarak mekanı kullandığı ve geliştirdiği bu uygulamalar on sekizinci yüzyıldan sonra yaygınlık kazanmaktadır (Foucault, 2011, s.11-14).

Foucault, bir yandan disiplinsel iktidarın, eylemin mekanda nasıl dağıtılacağına yönelik usulleri ve tekniklerini – bilebilmek, egemen olmak ve kullanabilmek için – ortaya koyarken, diğer yandan tarihsel durumda toplumsal alanın üretimini şekillendiren bu tekniklerin analizine yönelmiştir. Analitik bir mekan örgütlenmesini sağlayan disiplinsel mekan çitleme, esnek - incelikle işlenme, işlevsellik ve faydalı mekanların üretimini sağlamaktadır. Bu mekanlar; kapatılma ihtiyacına yönelik olarak bedenin kontrol edilebilmesini sağlayan bir süreçte (denetim ve gözetimin dayanışma içinde olduğu) tasarlanırken öte yandan bireyselleşmeyi de sağlamaktadır (Foucault, 1992, s.176-178).

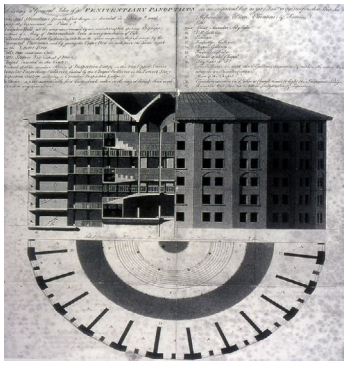
18. yüzyılda mimarlıkta ve mekana yönelen müdahale biçimlerinde yaşanan gelişmeler, mekânsal müdahale ve mimarlığı devlet iktidarının (siyasi ve askeri) amaç ve tekniklerinin bir aracı haline dönüştürmüştür. Kentin yönetilmesi ve disiplin altına alınması; mekanın bölünmesi ve diyagramlaştırılması gibi araçlarla mümkün olmuştur. Yapay bir kentle özdeşleştirilen ve görülebilirliğin sağlandığı iktidar diyagramları, kentlerin tasarlanmasında temel düzenleme araçları olarak etkisini göstermiştir. Yapay bir kentle özdeşleştirilen askeri kamplar, görülebilirliğin sağlandığı disiplinsel iktidar diyagramları ile hareket ederken, bu kamp modeli kentlerin tasarlanmasında da etkili olmuştur. Öte yandan aynı yüzyılda değişen cezalandırma sanatının iktidar teknolojisi, bu diyagramlar aracılığıyla, kent planlamasını (görülebilirlik etkisini sağlayan kurumsal araçlardan biri olarak) bir araç olarak kullanmıştır. kullanmıştır. Bu iktidar diyagramı tüm noktalardan geçen ve disiplin kurumlarını her an denetlenmesini, hiyerarşik hale getirilmiş sürekli gözetim, içine "kapatma" ilkesiyle türdeş hale getirerek normalleştirmekte veya dışlamaktadır. Tüm bu stratejilerle bireyler üretilen her ölçekteki mekanlarda normalleştirilmektedir. (Foucault, 1992, s.215-216; Ploger, 2008).

Disiplinsel iktidarın denetim ve gözetim sürecinde mekan; "görmek-görülmek" çiftinin ayırt edilebileceği bir makine olarak tasarlanan Panopticon[2] benzeri, iktidarın otomatik işleyişini sağlayan ve bireyin bireysellikten uzaklaştırıldığı, bu süreçlerle mevcut düzenin güvencesinin sağlandığı hem bir süreç hem bir mekandır. Büyük kapatılmanın mekânsal örneği olarak kentin kapatılması, çitleme, mimari formda ise bedenin/öznenin kapatılmasına örnek oluşturan Benhtam'ın Panopticon planı, farklı ölçeklerde disiplinsel iktidarın mekan aracılığıyla beden üzerindeki denetim araçlarını temsil etmektedir (Foucault, 1992, s.251-254). Disipliner mekansal pratiklerin karşılığı olarak bir hapishane

[2] Bentham tarafından önerilen Panopticon (1790) dairesel bir formda kontrol kulesinden herkesin gözlemlenebildiği; mekanda yeni bir ekonomik geometri formunu tariflemektedir. Bu form; fazla geniş olmayan mekanın sınırları içerisinde, belirli sayıda insanı sürekli gözetim altında tutabilmeyi sağlaması ve diğer mikro-iktidar kurumlarına da uygulanabilirliğinden dolayı ekonomik niteliktedir. 20.yy'a gelindiğinde Panopticon tartışmaları Sinoptikon (çok olanın az olanı izlediği, izlemeye yönlendiren Truman Show örneğinde olduğu gibi) ve Omnipticon (herkesin herkesi ve her an gözetlediği bağımlı, sürekli gözetim toplumu) ile devam etmektedir.

(Şekil 1), planlanmış – tasarlanmış kent ve kent mekanı (Şekil 2), denetlenebilir bir iç mekan tasarımı (Şekil 3-4) gibi farklı ölçeklerde kurulmuş mekan dizinleri ortaya çıkmaktadır (Şekil 1-2-3-4-6).

Panopticon, gözetleyicinin varlığına "bilinemezlik" statüsü atfederek gözetimi pekiştiren mekânsal bir mekanizmadan daha fazla bir şeydir. Panopticon insanlara davranış biçimleri kabul ettirmek için onları mekan üzerinde dağıtan bir disiplin örneğidir. Foucault'nun bahsettiği disiplinci iktidarın soyut makinesi hakkında Deleuze'ün yaptığı yoruma göre bu, "bir bütün olarak toplumsal alan ile örtüşen özel bir şema… bir harita, bir kartografyadır" (Deleuze 1988:34). "İktidarın bütün alanı kontrol ettiği" bir totalleştirici kartografya biçimi vebadan mustarip olan şehre dayatılır ." (Stravrides, 2018, s.35)

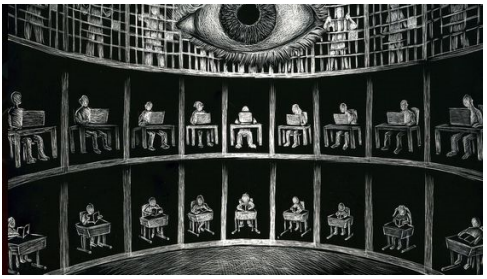
Şekil 1: Jeremy Bentham Panopticon'un planı (Kaynak:URL-1)

Şekil 2: Kentin kapatılması (Kaynak:URL-2)

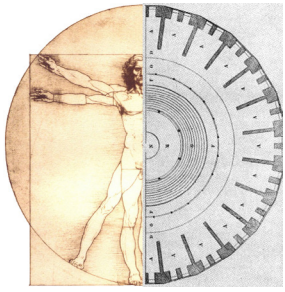
Şekil 3: Hapishanenin içi (Kaynak:URL-3)

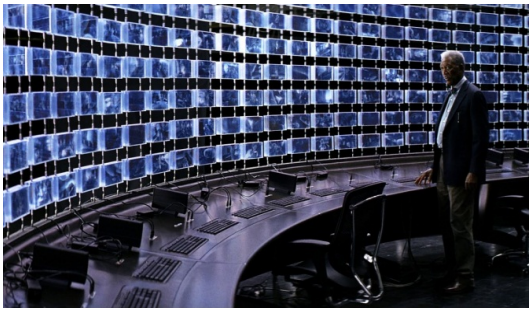
Şekil 4: Denetim altındaki birey ve Panopticon (Kaynak:URL-4)

Panopticon modeli[3]; eğitim, tedavi, üretim, cezalandırma gibi işlevlerinin bireylere ilişkin bilgileri üreterek daha karmaşık bir iktidar mekanizmasının yaratılmasını sağlamıştır. Üretim ve iktidarın nüfuz edilebilirliği; bu mekanizma aracılığıyla doğru orantılı olarak çalışmasından dolayı zorlama yerine bireye nüfuz ederek varolmaktadır (Foucault, 1992, s.260-261). Panopticon modeli "…bedenleri mekâna yerleştirme, bireyleri birbirlerine nazaran dağıtıma tabi tutma, hiyerarşik örgütleme, iktidar merkezleri ve kanalları düzenleme, bir iktidarın araçlarını ve müdahale biçimlerini tanımlama…" tarzı olarak uygulanır. Bu şemanın uygulanması belirli mekânsal sınırlarda, belirli sayıda insanın gözetim altında tutulmasını sağlamaktadır (Foucault, 1992, s.258-259).

Foucault, bedenin mekandaki yerleşimini sağlayan iktidar tekniğini açıklarken "iktidarın mikrofiziği" kavramını kullanmaktadır. Bu çerçevede; yasaklamak yerine toplumun işletilmesi ve şekillendirilmesiyle (Akay, 1995, 29), ideolojiye odaklanmadan bedensiz bir iktidar aracılığıyla, "iktidarın beden üzerindeki teknolojisi" üzerine dikkat çekerek, siyasi gerçeklikle bedensiz ruhun eklemlenerek bilginin güvencesinin sağlanmakta olduğu gibi konulara vurgu yapmaktadır (Akay, 1995, 58-59). Bedenin siyasal teknolojisinin bilgisiyle, bedene egemen olan iktidarın analizlerinde "siyasal bedenin analizi"ni önermiştir (Foucault, 1992, s.30-34).

Şekil 5: Aydınlanma döneminde Panopticon projesiyle bireyin bedenine ait bilginin analizi-üretimi (Kaynak:URL-5)

Şekil 6: Bedenin ve tüm toplumsal yaşamın gündelik yaşamda gözetiminin ve gözlenmesinin normalleşmesi (Kaynak: URL-6)

[3]Panopticon modelinde, veba kenti gibi denetleme ve kuşatma mekanizmalarından bahsedilir fakat iktidar tekniğinin farklı bir boyutunu göstermektedir. Panopticon, veba kenti gibi kent ütopyası olmayıp; "…ideal biçime getirilmiş olan bir iktidar mekanizmasının diyagramıdır, her tür engelden, dirençten veya sürtüşmeden arınmış olan işleyişi saf bir mimari ve optik sistem olarak sunabilir: o fiili durumda, her tür özel kullanımdan koparlılabilen ve kopartılması gereken siyasal bir teknoloji biçimi…" olarak ele alınmıştır (Foucault, 1992, s.257-258).

Bedenin tüm detaylarıyla resmedilmesi, standartların oluşturulması, normalleştirme ve bir normal-standart bireyin temel alınarak tüm mekan standartlarının geliştirilmesi, Aydınlanma döneminin beden üzerindeki geliştirdiği en önemli iktidar biçimlerinden birini oluşturur. Disiplinci iktidar, oluşturduğu iktidar kurumlarıyla (erken örneği Panopticon'da olduğu gibi) bedenin tüm standartlarını teknolojileriyle birlikte gözetlemeye devam eder (Şekil 5).

Mekan, bu biçimleniş sürecinde; içinde yaşayan bedenler için tasarlanarak inşa edilmesiyle belirleyici olmaktadır. Mekan ve bedenin ilişkisi, bu ilişkinin tasarımı biçimlendiren etkisi, aydınlanma döneminde Vitrius ile başlayarak, Leonardo da Vinci ile devam ederek, bedenin oranlarına odaklanarak ideal mekanda somutlaşmıştır. Rönesans sonrasında mekan üretimi bedenin fiziksel ölçülerine göre planlanmış, beden statik bir varlık olarak kabul edilerek ölçü bütünleri olarak ele alınmıştır. Neufert, mimarlık alanında

yaygın olarak kullanılan ve bedenin standardize edilerek normalleştirdiği önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu normalleştirme-standartlaştırma, özneyi ortadan kaldırırken -öznenin yok oluşu-, bir yandan da oluşturulan standardında aracılığıyla, beden üzerinde mekan aracılığıyla kurulan iktidar alanı olarak hizmet görmeye başlamaktadır.

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısı ve on dokuzuncu yüzyılda bireye ilişkin bilme süreçlerinin tamamlanmasının ardından bedensel iktidar ağının kurulmasıyla; yaşamın üretimi, üretkenliği ve insanların çokluğunu denetimin nesnesi haline getiren yeni bir süreç başlamıştır: Biyo-iktidar. Yaşam biçimini en iyi duruma getirme söylemiyle, gözetim ve denetim araçlarını (iktidar-disiplin güvenlik mekanizmaları) kullanarak, elektronik Panopticon gibi araçlarla göze çarpmadan ve bireyin gözünde normalleştirilmiş bir disiplinsel iktidar - biyo iktidar birlikteliği dizaynına devam edilmektedir (Şekil 6).

Biyo-politika/biyo-iktidar iki ana biçimde gelişir. İnsan bedenine bir makine olarak yaklaşan disiplinci iktidar, insan bedenine bir doğal tür olarak yaklaşan ve nüfusu düzenleyici bir denetim üzerinde yoğunlaşan ve kapitalizmin gelişmesinde vazgeçilmez bir unsur olan biyo-iktidar. Biyo-iktidar, biyo-politiğin ilgilendiği insan türünün biyolojik süreçlerinin zemini, beden üzerine yoğunlaşan konular arasında üreme, doğum, sağlık, yerleşim, göç ana sorunları yer alır. Bunlar düzenleyici denetime ve iktisadi gözleme tabidirler. Bedenin anatomi politiği ise makine olarak gördüğü bedenin kullanımıyla; bedenin disipline edilişi, yeteneklerin arttırılması, iktisadi denetim sistemleriyle bütünleştirilmesini hedefler. Foucault'a göre biyo-iktidarın getirdiği yenilikler iktidarın belirlediği normların öne çıkması, böylece bir normalizasyon toplumunun oluşturularak bilimsel disiplinci mekanizmalar tarafından birey ve öznelliğin bilgi nesnesi ve öznesi olarak ortaya çıkmasıdır (Rigel vd, 2005, s.101-105).

Devlet iktidarı, hastalıkların yayılmasını kontrol etmek için sınıflandırma, bölge sakinlerinin bölünmesi ve gerekirse alandan dışlamayı sağlayan biyo-politika biçimlerinin iktidar tekniklerini inşa etmiştir. Kentsel sağlık politikası ve ardından gelen mekânsal mekanizmalar, nüfusa odaklanmadan sosyo-mekansal düzen yoluyla iktidarın gücünü koruyarak güvenliği sağlamıştır. Şehrin tıbbileştirilebilir bir nesne haline gelmesi; planlama ve mimarlık disiplinlerinin, sağlıklı ve iyi düzenlenmiş bir nüfusu temizlemeye, biçimlendirmeye, düzenlemeye ve yaratmaya yönelik bir araç olarak geliştirilen bir teknoloji ve tekno-politikaların üretimini sağlamıştır (Pløger, 2008).

Stravrides, Foucault'nun iktidar mekanizmalarının üç farklı biçiminin (egemenlik, disiplinci ve güvenlik modeli) bir arada varolabileceğini ve mekanın düzenlenişinde farklı normalleştirme tekniklerinin birlikte işleyebileceğinden bahseder. Egemenlik iktidarı, sınırları belirlenmiş toprak parçasında uygulanarak feodal tarzda bir bölgeselliğe karşılık gelmektedir. Disiplinsel iktidarın mekanı ise; "…boş ve kapalı bir mekan…"dır. Güvenlik iktidarı ise olayları öngörerek kentsel ortamı planlamaktadır (Stravrides, 2018, s.30-31).

Stravrides iktidarların mekan üzerindeki varlık biçimlerini üç boyutta açıklamaktadır:

- Egemenlik iktidarı; mekanda özel sınırların, kullanım kurallarının ve davranışlarının tanımlandığı mekanlardır. Kapalı dünyaların yaratımıyla, yere özgü iktidar ilişkilerinin işlediği bu alanlarda (mağazaların iç düzenlemesi, güvenlikli siteler, avm..) belirli davranış kalıpları ve zorunluluklar dayatılarak normalleştirme sağlanmaktadır. Bu mekanlarda disiplinci iktidarın rolü ise; egemen iktidarın yasaklama işlevinin yanında gözetleme sınıflandırma ve ayrıştırma işlevleriyle birlikte organize olmasıdır (Stravrides, 2018, s.31-34).

- Disiplinci iktidarın şehrin kamusal alanlarını çitlemesi; dolaşım akışlarının meydana geldiği mekanlarda ve kamusal mekanlardaki tehdidi ortadan kaldırmaya yöneliktir. Mutenalaştırma projelerinin bu noktadaki işlevi ise mahallelerdeki gizliliği açığa çıkartarak buradaki hayatı ve üretimi yeniden üretim pratikleriyle programlayarak, planlama ve gözetimin ideal alanlarını şekillendirmektir. Bu alanların yenileme müdahaleleri sermaye yatırımları ve agresif spekülasyon alanlarını da kendisine çekmektedir (Stravrides, 2018, s.37-38).

- Tüm bu kentsel yaşamın çitlenmesi ve normalleştirilmesine yönelik düzenlemelere rağmen akışların tamamen kontrol edilememesi, normalleştirmenin başarısız olduğu noktada iktidar geçici ve metastatik müdahaleleri geliştirmiştir. Foucault'nun güvenlik mekanizması olarak adlandırdığı mekanizma kent siyasetinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu mekanizmaların odağında, kentsel gerçekliğin analiz edilerek istenmeyen davranışları öngörülmesi, durdurulması, denetlenmesi ve yorumlanması vardır. Kentsel gerçeklik, iktidarın dayattığı gerçeklikten sürekli

> uzaklaşma ediminde olmasından dolayı planlama, hedeflerini sürekli olarak yeniden ayarlamak zorundadır. Kentsel yönetişim biçimleri veya güvenlik iktidarı, mekana yaptığı müdahale ve düzenlemeye olanak vermek için esnek ve metastatik olarak kendisini dönüştürmektedir. Bu yüzden örneklemini birey ölçeğinde değil, kentsel nüfus ölçeğinde alarak kontrol etmeye çalışmaktadır (Stravrides, 2018, s.39).

Güvenlik iktidarı; "…yasaklamak ve buyurmaktansa kentsel yaşamın kendisini açığa çıkarmasını sağlayan unsurlar olarak alışkanlıkları hesaplamaya ve içermeye çalışır…" Bu nedenle, liberal akıl yürütmeyi desteklemekte, piyasa ve toplumsal alanda, özgür bireylerin hareketlerini kendilerinin düzenlemesine alan açmaktadır. Güvenlik iktidarının sahip olduğu bu esneklik, iktidar ilişkilerinin gündelik yaşamda sürekli üretimini sağlamaktadır (Stravrides, 2018, s.39-40).

Foucault'nun mekansal perspektifinden, kent planlamasının "biyo-politik" ya da bedenin politik kontrolündeki rolü, mekansal düzende kullanılan bir disiplin alanı üretmesiyle günlük hayatta normalizasyonu sağlayan bir araç olmasıdır (Pløger, 2008). Toplumsal veya kentsel düzen, "erişilmiş bir durum olmayıp, bir proje olması" nedeniyle, kentsel düzenlemeyi biçimlendiren ve uygulamaya geçiren mekanizmanın çözümlenmesi önem kazanmaktadır. Düzenleme mekanizmaları, buna direnç gösteren güçlere karşı, kentsel gerçeklikle etkileşim kurarak kendisini yeniden ürettiği için karmaşık sistemleri meydana getirmektedir. Bu bağlamda kentsel düzen, toplumsal normalleştirmeyi sağlamak için mekânsal sınıflandırma ve hiyerarşiyle oluşturulan süreçte kapitalizme eklemlenerek meydana gelen çekişmenin içerisinde her gün yeniden üretilmektedir. Toplumdaki öznelerin biçimlendirilerek topluma nüfuz etmesi ise normalleştirme projesinin başarısını göstermektedir. Bu bağlamda mekan ve mekânsal ilişkiler; farklı ve esnek iktidar tekniklerinin birlikte kullanılarak, farklı normalleştirme mekanizmalarının şekillendirdiği belirli bir düzenlenişinin sonucudur (Stravrides, 2018, s.27-29).

Deleuze ve Guattari ise; toplumsal düzenin tarihsel durumunu şekillendiren iktidarın örgütlenme stratejileri konusunda Foucault ile aynı fikri paylaşırken; iktidarın sınırlı bir üretim gücü olduğunu ve topluma nüfuz eden, istikrarı sağlayan bu yapılanmanın ortaya tümüyle yeni bir şey koyamadığını öne sürmektedirler. Deleuzyen teori Foucault'dan farklı olarak toplumsal alanı, hüküm süren iktidar ilişkileri ya da bu ilişkilere karşı ortaya çıkan direnme hareketleri olarak değil (katı bir iktidar mimarisiyle değil), çeşitli hareketlerin iç içe geçtiği, yenilenme ve değişim hareketleri üzerinden tanımlamaktadır. Bu teori bize, çelişkiler üzerinden tanımlanmayan bir iktidar analizinde toplumsal alanda ortaya çıkan direnme noktalarını Foucault'dan farklı bir şekilde, koordine olmamış iktidar ilişkileri ve etkisiz güçler arasındaki ilişkiler ile açıklayarak yeni ve yaratıcı bir mücadele alanını ortaya koymaktadır (Schönher, 2016, s. 270-271).

İktidar teorisine farklı düzlemleri dahil eden Deleuze ve Guattarinin siyaset perspektifinde politika, majör ve minör olarak kavramsallaştırılmıştır. Majör politika; temsiliyet, özdeş ve eşdeğer yurttaşlar kabulüne dayanan modern demokrasi olarak ele alınmaktadır (Kaya, 2014, s.240). Minör politika ise, bir halkın temsil edilişi ve bu temsilin farklı biçim ve mekanizmalarla düzenlenişi, kodlanışı yahut işlenişi olmayıp, temsilin reddi ve ondan kaçışla başlayan, kişilerin ve halkın üstünlüğünde farklı "oluş"larıyla devam eden bir üretim süreci ile şekillenmektedir (Kara, 2014, s.241).

3. Deleuzyen Perspektifte Temsiliyet Eleştirisi, Toplumsal Alan, Özne ve Mekan

"Mekân içinde hareketimizde, içinden geçtiğimiz yerlerle etkileşimlerimizde bilinçli, oyuncul, keşifsel bir yaratım – tıpkı olayları ve bunlara ait bir dili yaratmak gibi – zamana karşı ayaklanmanın zorunlu pratiğidir. Hayatlarımızı yaşarken kendimizi bu tarz göçebe yaratıcılara dönüştürene dek, parçalanan her saat ve yakılan her takvimin yerine hemen yenisi koyulacaktır çünkü zaman, yaşam biçimimiz üzerinde egemenliğini sürdürecektir."

Feral Faun[4]

"Tanıdık olanda, tuhaf olanı
Günlük olanda, açıklanamaz olanı
Kuralda, kurala uymayanı keşfediniz..."
Bertolt Brecht, "Oyun sanatı ve dekor"

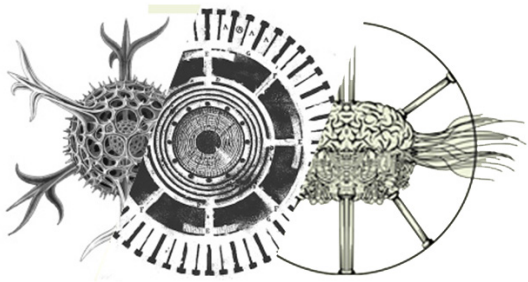
Deleuze ve Guattari, Foucault'ya paralel bir şekilde iktidar analizine, "arzu" ve "bilgi" düzeyinde, beden üzerinde "baskı nosyonu"nundan ziyade, pozitif etkiler üreterek gündelik yaşamda bedenlerde kök salmasından yola çıkar. Foucault, 19. yüzyılda normalleştirme ve disipline etmeyi sağlayan disiplinsel projelerdeki parçaların, nasıl yerleştiğinin stratejik bir şekilde görülmesi gerektiğinden bahseder. Psikanaliz bu bağlamda, "disiplinci toplum inşası" için iktidar ile olan ilişkisinde devlet aygıtlarının işleyişini güçlendirerek işler (Foucault, 2015, s.38-46). Deleuze ve Guattari'ye göre idealist düşüncede şekillenen psikanaliz temsile, mevcut düzene hizmet eden bir araca ve arzunun eksiklik olarak ele alınmasına karşılık gelirken, yerine önerilen şizoanalizde ise arzular, makine olarak ele alınır ve pozitif[5], yaratıcı, özgürleştirici bir güç haline gelir

[4]Mekânda Hareketin Özgür Kılınması. Feral Faun. İnan Mayıs Aru (Çev.) http://yabanil.net/mekanda-hareketin-ozgur-kilinmasi/

[5]Pozitif bir "oluş"un gerçekleştirebilmesi için ise "fark" kavramının nasıl ele alındığı önemlidir. Negatif "fark" ideaya içkin ve uyumla meydana gelir ve temsiliyet/kavramların özdeşliği tarafından açıklanır. Pozitif "fark" ise ideadan başkalaşan, kendi kendini içeren ve gelişimsel bir kavramdır (Say, 2017, 137).

(Schönher, 2016, s. 270-271). Deleuze ve Guattari'nin geliştirdikleri "makine" kavramı farklı düzeylerde ve alanlarda ele alınabilecek aşkın karakteri olmayan, kendi bağlantıları içinde yeni bağlantılar üretebilen ve üretimlerden oluşan bir kavramdır (May, 2005,160) (Şekil 7). Temsil ortadan kalktığında ise her şey makinesel süreçlerde işleyerek kendi akışkanlığı içinde bir diğerine bağlı olan çoklu ilişkiler ve bağlantılar alanına dönüşür (Say, 2017, 142).

Toplumsal olanın anlaşılması için psikanaliz ve şizoanaliz ayrımının yapılması parçaların birbiriyle kurduğu ilişkiler ve farklılaşmaların, farklı toplumsallık biçimlerine karşılık gelmesinden dolayı önemlidir. Bu ilişkilerin özgürce/birbirine bağımlı olmadan meydana gelmesi şizoanalizin alanına girerken, baskı altına alınıp boyun eğdirilmesi ve toplumsal örgütlenmede insanların özgürlüğünün elinden alınması ise psikanalizin despotik alanında şekillenir (Say, 2017, 146). Burada temsiliyet fikri, psikanalizin ve "uygar kapitalist makine"nin içinde yabancılaşmanın ilk kaynağını meydana getirdiği için eleştirilir. Temsil, psikanalizde "kodlama/yasaklamalara" karşılık gelirken, kapitalizm ile yerini "aksiyomatikler"e bırakarak; sermaye ve metaları arzulayan kapitalist toplumun temel işleyişini meydana getirir. Kapitalizmin iki temel dinamiği; yersizyurtsuzlaştırma ve kodsuzlaştırma eğilimidir. Bu eğilimlerdeki gerilim ise kodsuzlaşarak (kod çözücü niteliği) serbestleşen akışların aksiyomatikleştirilmesi ve bu yersizyurtsuzlaştırılan akışların yeniden yeryurtlandırılmasıyla meydana gelir (Deleuze ve Guattari, 2017, s.355; 431-436). İktidarın belirli bir ideolojiyle kendisini meşrulaştırmasına gerek kalmamasından dolayı kapitalist toplumda insan teknik makinelerin değil toplumsal makinenin kölesi haline gelmiştir (Kaya, 2014, s.270). Öte yandan, sağlanan temsiliyet düzeyiyle birey, mekânsal süreçlerde karar verme ve dahil olma aşamasında bu süreçlere dahil olamamaktadır. Temsiliyetin aksiyomatiklerle tariflenmesi ise; kapitalist makine içerisinde bireyin kendisine ve yaşadığı mekana yabancılaşmasının da zeminini hazırlamaktadır.

Organizma

Özdeşlik ve ereğe sahip sınırlı bütün

Mekanizma

Özgül işlevi olan kapalı bir makine
Zamanın belirli bir anını, belirli ilişkilerin görünüşteki sağlamlığını koruyan makinelerdir

Makine

Kendi bağlantılarından başka bir şey değildir, herhangi bir şey tarafından imal edilmez, herhangi bir şey için değildir
Üretilen bağlantılar önceden verili değildir
Öngörülebilir olmayan, yepyeni bir şekilde üretilirler

Makine

Birey, toplum, devlet, birey öncesi düzeyde gruplar, insanlar arasında ele alınacak bir kavram
Ontolojik hareketlilik sunar
Dogmatik düşünce imgesi dışına taşanları kavrar
Mekanizma değildir
Evrilir, başkalaşır diğer makinelerle hareketli bağlantı kurar
Üreticidir
Yaratıcıdır
Fark kavramını negatif değil, pozitif olarak ele alır
Bağlantı dizisine ve özdeşliğe indirgenemez

Makinesel düşünmek

Bireylerin toplumla ilişkisi özgül bağlantıların bir dizisi ya da kendi kendini örgütleyen bir bütün
Bağlantıları kendi akışkanlıkları içinde görür, değişimleri keşfeder

Şekil 7: Organizma, mekanizma ve makine kavramlarının ayrımı

(Kaynak: May, 2005, 161-163-214-215'den yararlanarak Elif Ertekin tarafından üretilmiştir, 2020).

Kapitalizm, psikanaliz, şizofreni ve toplumsal alan arasındaki bağı ortaya koymak gerekirse: Psikanaliz ve kapitalizm, bunalımların sistemi olarak barındırdıkları çelişki ve bunalımlar sayesinde kendisini yeniler. Şizofrenler ise sistemin dışında kalanları ve özgürce kurulan toplumsal ilişkileri tarifler (Deleuze ve Guattari, 1990, s.5-6).

Deleuzyen minör politikada toplumsal alan; temsillerin değil yaratılışların, oluşların ve üretim sürecinin meydana geldiği bir alandır (Kaya, 2014, s.240) (Şekil 8). Bu çerçevede toplumsal alan akışlarla, yani kuantum akışlarıyla molar, moleküler ve kaçış çizgileriyle ifade edilir. Toplumsal olandan geçen üç tür akış veya hat vardır: Birincisi, devlet aygıtı benzeri bir varlık gösteren (Kaya, 2014, 276) katı bir bölünme oluşturan "molar hatlar"dır ve "ağacımsı bir sistem" oluştururlar. İkincisi, her tip "oluş"un (kadın-oluş, hayvan-oluş, siyah-oluş) meydana geldiği, "moleküler hatlar"dır (Kaya, 2014, 276); noktalar arasından geçen köksap söz konusudur ve pürüzsüz bir yüzey oluşturur. İktidar aynı anda hem molar/ağacımsı hem de moleküler/köksapımsı hatlarda işler (Albertsen ve Diken, 2014, s.159-160). Toplumdan geçen bir diğer hat ise kaçış hatlarıdır. Her toplumun iktidar bölgeleri, ayırd edilemez moleküler dokunun olduğu bölgeler ve güç-dışı bölgeleri olarak tariflenen kaçış hatları (yersizyurtsuzlaşma) vardır. Yaratıcı potansiyel ve toplumdaki derin hareketlerin kaçış hatlarından çıkarak (Albertsen ve Diken, 2014, s.160-161) molar özdeşlik çizgilerinden uzaklaştırarak, oluş süreçlerinde yaşamı üretmeyi ve kendine bir mücadele silahı bulmayı sağlar (Kaya, 2014, s.276-277).

Deleuze ve Guattari açısından "oluş"lar, organizmacı bütünlükten çok parçaların birbirine eklemlenerek gerçekleştiği makinelerdir. Devlet oluş kavramı, (Durkheim'ın organizmacı toplumsal yapısına paralel bir şekilde) devletin organizmacı olarak tanımlandığı sabit oluşu (organizma-organizmanın yüzeyi, anlam, yorumlama, öznelleştirme çerçevesinde) ve açıklamayı meydana getirir. Devletin kendi hiyerarşik örgütlenmesinde kurduğu düzen, tabiyet ve temsil ilişkileriyle şekillenir. Devlet coğrafyayı kendi yapısına göre biçimlendirerek mekanı pürtüklemekte veya pürtüksüz olan mekanı, pürtüklü mekanın hizmetindeki iletişim aracı olarak kullanır. Mekanın pürtüklenmesi, devletin tüm mekanizmalarının insan ve coğrafya üzerindeki kontrol ve egemenliği anlamına gelir (Hira, 2016, s.190-193).

Devlet ve kapitalizmin karşısına çıkarılan kaçış çizgileri ve göçebe oluşum toplumsal ilişkiler icat etme yaratıcılığını sağlar. Deleuze ve Guattari'nin göçebelik kavramı veya özneleşmesi ise sabitlikler ve organizmadan farklı bir şekilde açıklanır. Özne ve öznelleşme ayrımı, toplumsal makinenin kölesi olan bireyi ortaya çıkarır. Burada özne-oluş, göçebeliğin serbestliğinin meydana getirdiği kaygan zeminde ortaya çıkar (Hira, 2016, s.191-193). Göçebeliğin molar bütünlükten kopan yaratıcı direnişleriyle mekan yerleşikliğin pürtüklü, kapalı özelliğinin tersine kaygan, akışkan ve geçici mekanı kaygan mekanları oluşturarak köklere, sınırlara ve özdeşliklere karşı bir göçebe savaş makinesine dönüşerek direniş yürütür (Kaya, 2014, s.276-277). Savaş makineleri toplumun hiyerarşik ve tabakalandırıcı bir şekilde organize olduğu pürtüklü mekanları yersizyurtsuzlaştırırken, egemenliğin meydana getirdiği dengeleri de pürtüksüz mekanda istikrarsızlaştırmıştır. Eğer toplumsal düzen kapma savaş makinesiyle yeniden devletin egemenliğine girerek meşrulaşırsa devlet, savaş makinesini etki alanını genişleten bir nesneye dönüştürür. Savaş makinelerinin devlet tarafından kapılması bu yüzden militarist toplumsal düzenlenişe dönüştürmektedir (Aytaç ve Demirtaş, 2014, s.221). Bu yüzden toplumsal ilişkilerin kökeni, kaçış hattı (yersizyurtsuzlaşma) ve verili bir toplumsal durum olarak yeryurt edinme arasındaki paradoksal ilişki üzerinden değerlendirilir (Albertsen ve Diken, 2014, s.160-161).

Şekil 8: Minör Politika ve Toplumsal Akışlar (Kaynak: Kaya, 2014; Kara, 2014;

May 2005'den yararlanarak Elif Ertekin tarafından üretilmiştir, 2020)

Deleuze ve Guattari, devlet ve devletin "kapma" aygıtı (kapma savaş makinesi) arasındaki ilişkiyi eski Yunan şehir devlet-toplum ilişkilerinin analiziyle somutlaştırırlar. Şehir ve devletin birbirine eklemlenmesinin birbirinden farklı olduğunu, "Şehir Devrimi" ve "Devletçi Devrim"in birbiriyle kesişebileceğini fakat birbirinden farklı figürlere sahip olduğundan bahsedilir. Şehir çözümlemesindeki farklılaşma -Yunan şehir devletleri ve Doğunun imparatorlukçu organizmaları- farklı şehir dokuları yaratmıştır. Burada odaklandıkları evrim değil iki farklı dayanıklılık eşiği ve bunların birlikte varlıklarını sürdürmeleridir. Her şey varolan bu iki dayanıklılık eşiği ya da kutbunun arasından geçerek ortaya çıkmıştır (Deleuze ve Guattari, 1990, s.48-50).

Deleuze ve Guattari Devletçi ve kentçi devrimlerin -Childe'dan farklı olarak- neolitik değil paleotik olabileceğinden söz ederlerken, dayanıklılık eşikleri incelemelerinde Devletçi

veya kentsel devrimlerde devlet veya şehrin hangisinin önce geldiği tartışmasının üzerinde durmamaktadırlar. Deleuze ve Guattari, mekanın pürtüklenebilme koşulunun "…şehirlerin melodik çizgileri…" ve "…Devletlerin uyumlu kesimleri…"ne birlikte sağlandığını öne sürer. İki farklı yersizyurtsuzlaşma biçimi-hızının olduğu devlet ve şehirlerde, kodsuzlaşmış akışların aksiyomatiğinin egemenlik altına alınması ve kapitalizmin gerçekleştirilmesi devlet biçiminde sağlanmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1990, s.53-55).

Devlet ve şehirlere karşı çıkarak savaş makinesini icad eden göçebeler (ilkel toplumlar gibi) ise, devletin oluşumunu önleyen göçebelik mekanizmalarında (göçebelik yerleşikleri etkileyen bir oluş ve harekettir) özerkleştiğinde mekanizmaların değişimini sağlar[6]. Deleuze ve Guattari, üretim biçimini yeniden ele alarak üretim biçimini devletin yapmadığını fakat devletin "…üretimden bir 'biçim'…" meydana getirdiğini vurgulayarak evrimciliği öngören nedensellik ilişkisini ortadan kaldırmışlardır. Her süreçte kendinden farklı güçlerle ilişkiye girerek başka güçler tarafından ele alınabilecek bir süreçten bahsedilir. Bu süreç ise devletin kendisine karşı ortaya çıkan oluşumları meydana getiren savaş makinesini kendisi için nasıl yeniden ürettiğini ortaya koyar (Deleuze ve Guattari, 1990, s.48-49).

Sosyal formasyonları üretim biçimleriyle değil makinesel süreçlerle tanımlayan Deleuze ve Guattari, "…devletli toplumları kapma aygıtlarıyla, şehir toplumları kutuplaşma aletleriyle; göçebe toplumlar savaş makinalarıyla, uluslararası veya ekümenik (evrensel) organizasyonlar ayrışık sosyal formasyonların toparlanmasıyla…" tanımlamaktadır. Devletin aşırı üst-kodlaması kodsuzlaşan akışları kışkırttığında şehirlerin özgürlüğe kavuştuğundan bahsedilir (Deleuze ve Guattari, 1990, s.54-56).

---

[6] Deleuze ve Guattari, devlet aygıtı ve savaş makinesi kavramlarını satranç ve go oyunlarıyla tarifler. Satranç oyununun taşlarının hareketlerinin kodlandığı bir doğasının olduğunun ve göreceli bir erk taşıdığından bahseder. Go oyununun piyonları ise basit aritmetik birimler olarak kollektif anonim olma işlevleriyle özneleşmemiş bir makinasal düzenlemenin öğeleri olarak ortaya çıkar. "Satranç bir savaştır, ama kurumlaşmış bir savaş, kodlanmış, kurallaştırılmış, bir cephe, geri güçleri, savaşlarıyla bir savaştır. Ama kavga çizgisi olmayan bir savaş , ne geri güçleri, ne de cephesi olandır, hatta kavgasızdır o; bu go'nun özelliğidir: tamamen salt bir strateji…"
Bu iki oyunun mekanları karşılaştırıldığında: Satrançta "…kapalı bir mekanı dağıtmak, yani bir noktadan diğerine gitmek, en az taşla en fazla mekanı doldurmak…" söz konusuyken, Go oyununda ise "…açık bir mekana yayılmak, mekanı tutmak, herhangi bir noktadan ortaya, aniden fırlamak söz konusudur: hareket bir noktadan diğerine doğru giden değil, varışı, kalkışı olmayan, ne belli geçtiği yeri, ne de ambarı olan, sürekli oluşan bir şeydir…" "Go'nun 'kaygan' mekanının karşıtı Satrancın 'pürtüklü' mekanı": Satranç mekanı kodlar ve kodlardan çıkarırken, Go ise "… mekanı yerine yeniden koyar (territorialise) ve onu yersizyurtsuzlaştır…Başka bir adalet, başka bir eylem, başka bir zaman-mekan (Akay, 1990, s.27-29).

Geçmişte şehirler yaşayan bir organizma olarak öne çıkarken kentler, mekanik toplum ve düşünce biçimiyle Batılı Devletlerin aksiyomatikleştirme eğilimi, aksiyomatiklerin temsili ve yersizyurtsuzlaşma-yeniden yerliyurtlulaştırma gibi süreçlerle şekillenmiştir. Toplumsal alanda ve bu bağlamda kurulan ilişkiler bağlamında yapılan her üretim, aynı anda arzulama üretimi ve toplumsal üretimdir. Birlikte yaşamanın keşfedileceği ve potansiyellerinin ortaya çıkarılabileceği alanlar olarak kentler, kentsel yaşamın unsurlarının çeşitliliğini geliştirebilmeyi sağlayan dinamik etkileşim içeren yapısıyla işlevden çok bağlantı meselesi olarak düşünülmelidir. Çeşitlilik; önceden belirlenmiş/kesin bir model üzerinden değil kendi içerisindeki özgül bağlamlardaki unsurları yaratarak ve onlar tarafından yaratılarak ortaya çıkar. Canlı bir sokak yaşamı ise kentteki yaşamının farklı boyutları arasındaki ilişkilerle açığa çıktığı için kentler, organik veya mekanik olmayıp makineseldir ve makinesel süreçlerle açıklanabilir. Akışlar (insan, sermaye, mal, arzu..) ve kesintilerle bir makine düzeneğinde çalışan kentler, toplumsal ve mekânsal ilişkileri açığa çıkartır (May, 2017, s. 214-215).

Şekil 9: Rizom/köksap örneği olarak zencefilin yapısı (Kaynak: URL-7)

Şekil 10: Kentin rizomatik ağsal ilişkileri ve katmanları (Kaynak: URL-8)

Arzu akışlarından hareketle çalışan kent makinesi, başlangıçta bilgi düzeyinde işlemekte, daha sonra arzu ve sermaye akışlarıyla mekanları itici veya çekici hale getirerek yersizyurtsuzlaştırmakta ve yeniden yerliyurtlulaştırmaktadır. Kentlilerin hareketinin ve mekânsal düzenlemelerin öne çıktığı kentsel dönüşüm, soylulaştırma gibi süreçlerde kentler ve üretilen yeni yerleşim alanları arzulanan bir makinedir. Yeni yerleşim alanlarıyla kendisini arzulayan ve kentlilerin de bu alanları arzulamasını sağlayan bu kent-makinesi, yıkım-yeniden yapım süreçleriyle müdahale ettiği kentsel alanları kapma makinesi işleviyle yeni bağlantıların üreterek etki alanını genişletmektedir. Yeni yaşam formlarının üretildiği bu alanlardaki yaşam alanları homojenleştirilerek tek tip yaşamı mümkün hale getirir. Kentlerdeki bağlantıları çözebilmek ve bu makinesel durumu anlamak için rizom[7]-köksap kavramının yapısı ve işleyişinin ortaya konması önemlidir (Aksümer Kaynarca,

[7]Deleuze ve Guattari'nin üzerinde durduğu rizom-köksap kavramı; düalizme dayanan batı düşünce sisteminin karşıtı olarak kurulmayan bir bakış açısıyla ifade edilir. Deleuzyen felsefede batı düşünce sistemi "…belirli bir kökten beslenen ağaç…" olarak açıklanırken, bunun dışındaki düşünce sistemi ise "…sayısız kökten beslenen rizom…" olarak tanımlanır (Özçınar,2017, s.81-82). Deleuze ve Guattari'nin tek bir düşünce sistemine yada hiyerarşik ağaç imgesine duydukları şüpheden dolayı sayısız oluşa olanak veren yatay bir köksap imgesi vurgulanmıştır (Sutton ve Jones'den aktaran Özçınar, 2017, s.81-82).

2016, s.5-6). Köksap bu bağlamda, yaratıcı eylemin özü olarak ortaya çıkarken, hiyerarşik ağaç[8] imgesiyle şekillenen statik olanın dışında gelişerek değişimi yaratma ve yersizyurtsuzlaştırma potansiyeli taşır (Özçınar,2017, s.81-82) (Şekil 9-10).

Kentlilerin ve mekânsal ilişkilerin yersizyurtsuzlaşmasıyla (akışların açığa çıkmasıyla) kodsuzlaşan ve yeniden kodlanamayan toplumsal ilişkiler eylem biçimi, içeriği ve oluşumları açısından yeni toplumsal hareketler Deleuzyen bakış açısını destekleyen niteliktedir. Bu bakış açısı, hiyerarşik örgütlenmeyi/egemen düşünce biçimlerini kırarak ya da yersizyurtsuzlaştırarak, yersizyurtsuzlaşan kaçış hatlarına yönelik toplanışları ifade ettiği için önemlidir. Tarihsel süreçteki nedensellik ilişkisini yok eden Deleuze ve Guattari, "oluş" ve "olay"ı birbirinden ayırır. Olay, "…belli bir yerde, belli bir zamanda açığa çıkmasıyla tarihe ait…" iken; tarihe sığmayan, tarihsel koşulları, yeri ve zamanı aşan bir oluş boyutu hareketli, dinamik, değişim deneyimlenebilecek bir alandır (Yücefer, 2016, s.87-89). Oluş içinde olmak değişim içinde olmak, değişim geçiriyor olmak, başkalaşmaktır, yeninin ortaya çıkmasını ve deneyimlenmesini sağlar (Yücefer, 2016,s. 96). Bu bağlamda öznel bir dönüşüme alan açarak yeni öznellik biçimlerinin somutluk kazanması olanaklıdır (Yücefer, 2016,s. 117). "Oluşun çıkagelmesi" olarak tariflenen 68 Mayısının indirgenemez, nedensellik ile açıklanamayacak boyutu x-oluş, hayvan oluş , devrimci-oluş.. gibi minörleşme süreçlerine ve açtığı olanaklar alanına işaret etmektedir (Yücefer, 2016,s. 94).

Deleuzyen kavramların (göçebelik-yersizyurtsuzlaşma-köksap-oluş vd) sunduğu çerçevede, özellikle 1960'lardan sonra boyut değiştirdiği kabul edilen toplumsal değişmenin dinamiklerinden toplumsal hareketler mekanda –ontolojik açıdan- ve mekânsal boyutlarıyla –süreç ve oluş olarak- incelenmesi olanaklı görülmektedir. 1960'lardan sonra, temel özellikleri açısından hiyerarşik yapı, kitlesellik düzeyi, sınıfsal temelli yapısı ve sonuç odaklı olan toplumsal hareketlerden farklılaşan toplumsal hareketler heterojen yapıları, süreç –oluş özellikleri, spontane oluşları, hareketlerdeki ağsal ilişkiler, farklı bağlantılar üreterek dönüşebilme esnekliğine sahip olabilmesi, hiyerarşik olmayıp rizomatik örgütlenme yapısı, yersizyurtsuzlaşma ve oluş süreçlerine odaklı özellikleri taşımaktadır. Küresel düzlemde gündeme gelen, hızla yaygınlaşan çevre hareketleri, barış hareketleri gibi sivil itaatsizlik örnekleri arasında "occupy"-işgal et, indignados – öfkeliler, podemos-yapabiliz gibi yaygın örnekler bulunmaktadır. Türkiye'de de HES yatırımlarına, altın madeni ve nükleer santrallere karşı çevreci toplumsal hareketler; kadın ve LGBT hareketlerini içeren hareketler gibi bir dizi toplumsal hareket yaşanmaktadır. Bu toplumsal hareketleri Deleuzyen perspektiften incelemek mümkündür. Yaşamın üretiminde kendisine yaratıcı mücadele silahı bulabilecek ilişkiler ve kaçış çizgilerini yaratan bu hareketler arasında yer alan Gezi protestoları, Deleuzyen perspektiften, "kaygan mekan"ı meydana getirdiği için "savaş makinesi"ne bir örnek olarak kabul edilebilir. Ağ yapısı ve

[8]

dayanışma pratikleri ise gezi direnişinin ortaya çıkardığı yaratıcı potansiyel sonrasında moleküler rizomatik yapılanmayla şekillenmiştir (Şekil 11).

Çevreci, kentsel ve yeni toplumsal hareketler olarak da adlandırılabilecek toplumsal hareketlerden Gezi Parkı protestoları, "Emek Bizim" hareketi, "Yoğurtçu Kadın Forumları" gibi örnekler ortaya çıkış ve gelişim süreci, kurumsal olmama ve farklı alanlardan gelen kentsel muhalif hareketlerin dönüştürücü etkisini içermeleri, süreç odaklı hareketler olarak karşılıklı öğrenmeye yer vererek ve gündelik hayatta karşılığının olmasından dolayı rizomatik/köksapımsı ilişkiselliğe de örnek teşkil etmektedirler. Bu eylemler, bir yandan "yersizyurtsuzlaştırmakta", bir yandan da yeniden yerliyurtlulaştırmaktadır. Rizomatik/köksapımsı ilişkilerin üretimindeki sürece bakıldığında; iktidarın molar/moleküler hatlarda aynı anda işlemesinden dolayı, kaçış çizgileri yeniden yerliyurtlulaştırılmaktadır. Gezi Parkı protestoları örneğinde; iktidarın molar hatlarda işleyerek hiyerarşik ve sabit özdeşliklerle yeniden mekanı şekillendirdiği ve "pürtüklü mekana" dönüştürdüğü süreç, gezi eylemlerinden sonra, mekanın ve toplumun kapma savaş makinesiyle nasıl egemenliği altına alındığını göstermiştir (Şekil 12).

Toplumsal olanın oluş sürecinde ele alınabilecek diğer örnek ise Yoğurtçu Kadın Forumları'dır. Bir örgüt olarak değil, örgütlenme modeli olarak öne çıkan Yoğurtçu Kadın Forumu, bilgi ve deneyim kaynaklı oluşan hiyerarşiden; forumda görev dağılımını sürekli değiştirerek oluşabilecek hiyerarşinin önüne geçerek, anti-hiyerarşik yapılanma zemininde meydana gelmiştir. Forumdaki dayanışma ve paylaşımlar toplumsal hayatı paylaşan, olumlu anlamda birbirini çoğaltan ve destekleyen bir niteliktedir. Modernizmin getirdiği ikilikler biçiminde düşünme pratiğini yerinden eden bu model/forum biçimi yapısı gereği yeni sözlere alan açmakta ve gerçek hayatlara değinerek sürekliliğini sağlamaktadır (Şekil 13-14).

Şekil 11: 2013 Gezi Protestosu (Kaynak: URL-9)

Şekil 12: 2017 Gezi Parkı (Kaynak: URL-10)

Şekil 13: Yoğurtçu Kadın Forumu (Kaynak: URL-11)

Şekil 14: Karaburun Bilim Kongresi-Feminist Forum (Kaynak: URL-12)

Yoğurtçu Kadın Forumu[9] örneğindeki deneyim; Deleuzyen perspektiften özne merkezli olmayan bir oluş süreci içerisinde ilerlemektedir. Bu forumları farklı kılan, moleküler akışlarda ve rizomatik ilişkilerle tarif edilebilecek bir süreçte ve süreklilikte ilerlemesidir. Kendine içkin yapısıyla ve makinesel bir düzenekteki esnekliğiyle, kendi dinamiği içinde meydana gelerek kendi formunu oluşturmuş ve bireylerin birbirini dönüştürdüğü bir alanı yaratmıştır. Bireyin ve bireyselleşmenin önünü açan bu mekânsal deneyim diğer örneklerden farklılaşarak moleküler düzeyde kırılmalarla mevcut potansiyeli genişletmektedir.

Molar ve moleküler hatlardan geçen düşünme biçimleri, karar mekanizmalarının nasıl geliştiğini ortaya koyarken mekânsal kurgu, toplumsal ve mekansal ilişki kurma biçimini de şekillendirmektedir. Öte yandan kentsel ve toplumsal ilişkilerin dogmatik düşünce imgesi çerçevesinde ele alınmasıyla kentler, "birörneklilik" üzerinden sabit özdeşlikler ve ihtiyaçlar bağlamında " 'çok kullanımlı' kentsel coğrafyalar" -yerleşim alanları, iş ve eğlence yerleri- şeklinde düzenlenmektedir. Düzenlemenin bu boyutu, kent merkezlerindeki yaşam alanlarının yıkılması, gettolaştırılma ve yaşamın tecritine göz yumulmasına uzanmaktadır ve bağlantılar kurulması yerine izole olmanın zeminini hazırlar. Kentsel dönüşümü planlayanların bu kavramlarla yaptığı tartışmalar ve kentleri kalabalık ve sorunlu banliyöler olarak ele alınmasını eleştiren May; kentlerin ihtiyaçlar açısından değil, bilinmeyen ve çeşitlilikleri yaratan bağlantılar olarak düşünülmesinin gerekliliğini vurgular (May, 2017,s.216-217).

4. Kent-Mekan-Özne Oluş Boyutunu Foucault ve Deleuze İle Yeniden Düşünmek

"Yeni bir şeyler yapmaya çağrılıyoruz, ayak basılmamış bir toprakla yüzleşmeye kimsenin gidip de bize yol göstermek için dönmediği bir ormana dalmaya çağrılıyoruz."

"Kentleri zaten bildiğimiz ihtiyaçlar açısından değil henüz bilmediğimiz bağlantıları olan çeşitlilikler açısından düşünmeye başlayıp başlayamayacağımızdır asıl önemli olan."

Todd May, "Bir Birey Nasıl Yaşayabilir?"

Foucault'un disiplinsel iktidar ve biyo-iktidar analizinde sunduğu çerçeve özne-iktidar ve mekan ilişkisine gözetleme-denetleme formlarının mekânsal boyutlarına bakma biçimimize yeni bir boyut kazandırmaktadır. Öznenin-bedenin denetimi için kurulan iktidar, bir araç olarak mekanın organizasyonunu, formu, "kapatılma" nın farklı pratiklerinin geliştirilmesine olanak sağlayan bir mekânsal düzeni kurduğunu görme olanağını

[9] Yoğurtçu Kadın Forumu ile ilgili açıklamalar Karaburun Bilim Kongresi Feminist Forum'da yapılan tartışmaların Deleuzyen teoriyle yorumlamasıdır.

sunmaktadır. Kentsel yaşamda normalleştirme ve düzenin sağlanması, iktidarın mekânsal müdahale aracı olarak gelişen planlama eyleminin, makro iktidar alanında kurularak, mikro iktidar alanında uygulanmasıyla oluştuğunu görebilme imkanı sunmaktadır. Bu bağlamda kent planlamasının, makro ve mikro iktidar süreçlerini işleterek, araçsallaşarak, mekandaki bedensel ilişkileri de ürettiğini söylemek mümkündür. Özne-iktidar ve mekan Foucault ve Delueze perspektifinden genel bir değerlendirmede söylenebilecekler arasında şu noktalar önem taşımaktadır: İktidarın kentsel düzeni sağlanması ve yeniden üretimi için ihtiyaç duyduğu normalleştirme projesi olarak öne çıkan önemli bir araç planlama – kent planlaması; beden/özne ve mekânsal ilişkiler, kapitalist aksiyomatikler ile kentsel nüfusun temsiliyetinin sağlanmasının yanında, esnek iktidar teknikleriyle de toplumsal yapıya nüfuz etmektedir.

Kodlarından kurtulan akışları ve kaçış çizgilerini yeniden yerliyurtlulaştırarak kendi yörüngesinde tutmaya çalışan kapitalist iktidar için akışların "temsiliyet"i toplumsal düzen için zorunludur. Kapitalist iktidar mekanizması; soyut makinelerle (disiplin), ortaya çıkan kaçış çizgilerinin kapılması, engellenmesi ve sıkıştırılmasını sağlar. Devlet ise, disiplinin yayılması için soyut iktidarın korunması ve gerçekleştirilmesi için uygun koşulları ve kaynağı yaratır. Foucault ve Deleuze'un alet çantası; iktidarın yersizyurtsuzlaştırdığı akışların yaşamın yeni olanaklarını keşfederek nasıl hareket edebileceğimize yol göstermektedir. İktidarın ve ortaya çıkan direnme odaklarının ağacımsı ve köksapımsı yapıların birlikte işlemesinden dolayı bu alan tutma mücadelesinin sürekli üretiminin analizi önemlidir. Bu bağlamda oluş halinde olan kentler ve öznellik, çeşitliliğe olanak veren, dogmatik olmayan Deleuzyen şehircilik anlayışına işaret eder.

Akışlar ve arzu üretimiyle şekillenen kentlerin; yersizyurtsuzlaşma ve yeniden yeryurt edinme paradoksu üzerinde kurulan, toplumsal olanı anlamada akışların incelendiği, dogmatik olmayan şehircilik anlayışının gelişmesi gereklidir. Bu şehircilik anlayışı, ağaç biçimli batı düşünce sisteminden çok, rizomatik bir şekilde yatayda gelişen bir düşünce imgesiyle yaratıcılığa olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda mekan-özne-beden-toplumsalın, makinesel ilişkilerle kentlerde işlemesi merkezsiz, çoklukların getirdiği bir aradalığın ve çeşitliliğin verimliliğiyle beslenir.

Kaynakça

Akay, A. (1995). İktidar Ve Direnme Odakları. (1. Baskı). Ankara:Bağlam

Aksümer Kaynarca, G. (2016). Kentsel Dönüşüm Makinası: İstanbul'da Gecekondudan Toplu Konuta Kentsel Dönüşümün Çalışma İlkeleri. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Albertsen, N. ve Diken, B. (2014) Organlı/Organsız Toplum. Ahmet Murat Aytaç ve Mustafa Demirtaş (Ed.), Göçebe Düşünmek içinde (s.174-175). İstanbul: Metis.

Aytaç, A.M. (2014). Aksiyomatikleştirmeyi Düşünmek: Bilim ve Siyasetin Yöntemsel Birliği. Ahmet Murat Aytaç ve Mustafa Demirtaş (Ed.), Göçebe Düşünmek içinde (s.196-228). İstanbul: Metis.

Baştürk. E. (2013). Bir Kavram İki Düşünce: Foucault'dan Agamben'e Biyopolitikanın Dönüşümü. Alternatif Politika. 5(3), 242-245.

Deleuze, G., & Guattari, F. (1990). Kapitalizm ve Şizofreni 1: Bin Yayla-Göçebebilimi İncelemesi: Savaş Makinesi (çev. Ali Akay). Ankara: Bağlam.

Deleuze, G., & Guattari, F. (1993). Kapitalizm ve Şizofreni 2: Kapma Aygıtı (çev. Ali Akay). İstanbul: Bağlam.

Deleuze, G. Ve Guattari, F. (2017). Kapitalizm ve Şizofreni 1 (3.Baskı). Ankara:Bilim ve Sosyalizm.

Demirtaş, M. (2014). Minör Edebiyat ve Minör-Oluş. Ahmet Murat Aytaç ve Mustafa Demirtaş (Ed.), Göçebe Düşünmek içinde (s.). İstanbul: Metis.

Foucault, M. (1992). Hapishanenin Doğuşu (1.Baskı). Ankara:İmge.

Foucault, M. (2014). Özne ve İktidar. (4. Baskı). İstanbul:Ayrıntı.

Foucault, M. (2015). İktidarın Gözü. (4. Baskı). İstanbul:Ayrıntı.

Foucault, M. (2011). Büyük Kapatılma. (3. Baskı). İstanbul:Ayrıntı.

Hira, İ. (2016). Deleuze ve Guattari'de Özne ve Toplumsallık. Bilgi Dergisi, (33), 185-196. ISSN:1302-1761

Kara, O.E. (2014). Temsil'den Kaçış'a Minör Siyaset. Ahmet Murat Aytaç ve Mustafa Demirtaş (Ed.), Göçebe Düşünmek içinde (s.229-255). İstanbul: Metis.

Kaya, M. (2014). Post-Anarşizmin Sırt Çantasındaki Deleuze. Ahmet Murat Aytaç ve Mustafa Demirtaş (Ed.), Göçebe Düşünmek içinde (s.256-287). İstanbul: Metis.

May, Todd. (2017). Deleuze: Bir Birey Nasıl Yaşayabilir?. (2. Baskı). İstanbul: Kolektif Kitap.

Pløger, J. (2008). Foucault's Dıspositıf and The City. Planning Theory. 7(1) 51–70 DOI: 10.1177/1473095207085665

Özçınar, M. (2017). Deleuzyen Sinema: Minör Bir Oluş Olarak Sarmaşık Filminin Rizomatik Yapısı. SineFilozofi Dergisi, 2(4), 81-82. ISSN: 2547-9458

Rigel, N.(ed.) Batuş G., Yücedoğan G., Çoban B. (2005). 21.yy İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar Kadife Karanlık. İstanbul: Su.

Say, Ö. (2017). Deleuze ve Guattari'de Öznenin Şizoanalitik Özgürlüğü ve Arkaplanı. Akademik İncelemeler Dergisi. 12(1), 135-154. DOİ: 10.17550/akademikincelemeler.286896

Schönher, M. (2016). Deleuze ve Foucault Arasındaki Kopuş. Cogito Dergisi. Gilles Deleuze:Ortadan Başlamak, 82, 267-279. JSSN 1300-2880

Stravrides, S. (2018). Müşterek Mekan. (1.Baskı). İstanbul:Sel.

Yücefer, H. (2016). Potansiyelleri Düşünmek Deleuze'de Virtüellik, Oluş ve Tarih. Cogito Gilles Deleuze: Ortadan Başlamak, 82, 87-118.

URL 1: https://virtualarchitectures.wordpress.com/2014/01/06/building-benthams-panoption-a-simple-idea-in-architecture/, Erişim Tarihi:16.01.2020

URL 2: https://www.thepolisblog.org/2013/07/reversing-panopticon-designing-for.html, , Erişim Tarihi:16.01.2020

URL 3: https://www.e-ir.info/wp-content/uploads/Panopticon.jpg

URL 4: https://www.fastcompany.com/3054976/mits-new-blockchain-project-enigma-wants-to-let-you-share-your-data-on-your-terms

URL 5: https://cargocollective.com/laurensjacobs/Comparing-Le-Corbusier-and-Michel-Foucault-with-Respect-to-the-Role, Erişim Tarihi:16.01.2020

URL 6: https://www.wannart.com/denetim-altinda-tutulan-insan-ve-panoptikon-teorisi/, Erişim Tarihi:16.01.2020

URL 7: https://etc.usf.edu/clipart/82300/82321/82321_iris_german_md.gif

URL 8: http://kjemurray.com/rhizome-city/35epbsxxw3qyqla5950qt0d2dm9ump

URL 9: https://m.arkitera.com/haber/14984/gezi-cumhuriyetine-hosgeldiniz, Erişim Tarihi:16.01.2020

URL 10: https://www.dw.com/tr/geziden-d%C3%B6rt-y%C4%B1l-sonra-taksim/a-39056404 , Erişim Tarihi:16.01.2020

URL 11: https://kesk.org.tr/2016/11/28/25-kasimda-kadinlar-darbelere-savasa-guvencesizlige-ve-siddete-karsi-biz-kazanacagiz-dedi/ist-26-11-2016-yogurtcu-kadin-forumu/, Erişim Tarihi:16.01.2020

URL 12: https://www.catlakzemin.com/dunyada-yukselen-feminist-harekete-turkiyeden-bakmak-sinirlari-asan-eylemlilik-mumkun-mu/?fbclid=IwAR3unS1S-FhVeGQpQboGZBR5i-vGSuCDIeZ4vpdbGIIfSp-b2YOg4UCSVjd4, Erişim Tarihi:16.01.2020

KAPANIŞ OTURUMU

OTURUM BAŞKANI

Orhan Sarıaltun

Prof. Dr. Aziz Konukman

Prof. Dr. Ela Babalık

Doç. Dr. Mustafa Kemal Bayırbağ

Prof. Dr. Aziz Konukman

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Kapanış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Bizim makro ekonomik planların mekan boyutu çok zayıf, yani makro iktisadi planlar âdeta havada duruyor .Makro iktisadi planlarla fiziki planlarlar arasında sağlıklı bir ilişki kurulabilmiş değil. Bu sorun hala varlığını sürdürüyor. Umarız ileride bu sorunu başka bir zeminde tartışırız .Ben sunuşumda makro iktisadi planların arka planındaki ideolojik ve teorik gelişmelere değineceğim. Ayrıntısını merak edenler aralık sonunda Prof.Dr.Seyhan Erdoğdu'nun anısına yayımlanacak olan armağan kitapta yer alan"TÜRKİYE'DE SERMAYE BİRİKİMİ ÇERÇEVESİNDE YENİ REJİM'İN İNŞA SÜRECİ" başlıklı çalışmamıza bakabilir. Söz konusu çalışmada sermaye birikim süreçleriyle kamunun müdahale biçimlerinin değişimi arasında bağ kurmaya çalışıyorum.Burada bu çalışmayı özetleyeceğim ardından 11. Kalkınma Planı'nın değerlendirmesine geçeceğim.

Şunu söyleyeyim, neoliberal politikalar Türkiye başta olmak üzere çevre ülkelerde 80 sonrasında hâkim olmaya başlayan Washington uzlaşmasıyla gündeme gelmiştir. Aslında adının uzlaşma olduğuna bakmayınız yapılan resmen bir dayatmadır.Koşullu kredilerle bu uzlaşma çerçevesinde öngörülen politikalar bu ülkelere dayatılmıştır. Yani kredinin verilmesi öngörülen politikaların uygulanması koşuluna bağlanmıştır Örneğin Washington uzlaşmasının unsuru olan özelleştirme politikası bu tür dayatmayla uygulamaya konulabilmiştir. Bir politikacıya KİT'leri özelleştir demek kolay değil, çünkü ondan nemalanmış, onun popülizminden yararlanmış, oralara seçmenlerini yerleştirmiş .KİT'leri özelleştir dediğinizde siyesetçinin artık bunları yapabilmesi mümkün değildir. Zor bir iş tabii, bu sağdan gelen politikacılar için daha da zordur, dolayısıyla bunu dayatmayla ancak getirebilirsiniz. Nitekim Türkiye'de de 80'li yıllar, işte 24 Ocak kararlarıyla başlayan süreç böyle oldu. Yani Washington uzlaşması Türkiye'nin gündemine oturdu ve

bütün gelişmeler 2000'li yıllara kadar bu doğrultuda geldi. Fakat dünyanın her yerinde Washington uzlaşması tıkanınca bu kez de post Washington uzlaşması gündeme geldi, ama tuhaflık şurada: Washington uzlaşmasının mağdur ettiği kesimler ortada, onları mağdur edenler de Washington uzlaşmasını bu ülkelere dayatan IMF ve Dünya Bankası çok ilginç, sorunun çözümünü yine mağdur edenler buldu. Yani onun için post Washington uzlaşmasının ikinci bir adı daha vardır: Genişletilmiş Washington uzlaşması. Yani Washington uzlaşmasının 10 maddelik politikasına itiraz yok orada, politikalar doğruydu, ama bu kötü politikacılar bunların zamanlamasını kötü yaptılar ve su istimal ettiler. Ne yapıp edip iktisat politikası süreçlerini siyasetten arındırmamız gerekir dediler. Bu arındırma işine yönetişim (governance) adını verdiler. Bu kavram sonradan sözlüklere de girmiştir. Siyasetçinin devre dışı bırakıldığı bu yeni yapıda karar sürecinde üç aktör yer alıyor: Bürokratlar,sivil toplum kuruluşlar ve özel sektörün doğrudan temsilcileri. Bunlara biraz yakından bakalım.

Bürokratlar, ama her bürokrat değil, akredite edilmiş, yani IMF ve Dünya Bankası uluslararası finans çevreleriyle uyumlu olabilecek kişiler. Oraya mesela, solcu bir adamı atayamazsınız, Merkez Bankası başkanı yapamazsınız. İkincisi, mutlaka ve mutlaka sivil toplum kuruluşları temsilcileri olacak. Fakat bu pratikte dünyanın hemen hemen bütün çevre ülkelerinde sermaye tabanlı kuruluşlar olarak gündeme geldi. Yani sözcük sivil toplum kuruluşları, ama aslında sermaye tabanlı kuruluşlar. Niye? TESEV'i çağırdılar, TÜSİAD'ı TİSK'i çağırdılar. Hemen hemen bütün kanun süreçlerinde, hazırlık süreçlerinde, tasarı taslaklarının hazırlanmasında mutfakta bunlar bulundu. Emek örgütleri TMMOB, Tabipler Birliği, demokratik kitle, meslek örgütleri hep devre dışı bırakıldı. Üçüncü koltuksa özel sektörün doğrudan kendisine veriliyor. Şimdi bakın, yapı şu: Bütün karar mekanizmaları, iktisat politikaları, kanunlar, mevzuat bu üçlü yapının onayından geçerek yapılacak. Ne kadar güzel bir şey, yönetişim, siyasetçi devre dışı kalıyor. Oh ne kadar güzel. Peki, bunların arkasına baktığımız zaman demin de ifade ettim, her biri aslında sermayenin taleplerini ve menfaatlerini korumaya yönelik konumlar, dolayısıyla aslında üç koltuğu da biz iktidardaki kime vermiş oluyoruz? Sermayenin bizatihi kendisine vermiş oluyoruz. Buradan Lenin'in "tüm iktidar Sovyetler'e" sloganını hatırlayın, artık yeni dönem şu: Tüm iktidar sermayeye, dolayısıyla önümüze gelen hangi resmi belgeyi alırsak alalım bu bütçe olabilir, plan olabilir, yıllık program olabilir, lütfen bunların mutfakta sermayenin talepleri doğrultusunda hazırlanmış belgeler olduğunu kabul edin. Yani öyle bir şansınız yok. Bir belge hazırlanacak Türkiye'nin gelişimiyle ilgili, iktisat politikalarıyla ilgili, orada sermayenin ağırlığı olmasın,dahli olmasın. Burada emekçinin adını bulamayacağız. Maalesef bu programlarda emekçinin adı yok, emekçinin örgütlerinin herhangi bir katkısı yok. Üstelik katılımcılık adına -bayılıyorum o lafa- katılımcılık var, ama bu katılımcılık sınıfsal temelde emekçilerin katılımını dışlayan bir şey. Haksızlık yapmayayım, şöyle yapıyor mesela, illa bir emekçi katkısını istiyorsa şöyle yapıyor: "www.maliye.gov.tr'ye görüşlerinizi bildirin,

biz orada sizi dinleyeceğiz ve size geri döneceğiz" diyor. Ben bir tarama yaptım. Oradaki taleplerin önemli bir kısmı elemeden geçemiyor. Yani emek cephesinden gelen kişisel talepler de devre dışı, dolayısıyla "tüm iktidar sermayeye modeli "burada da varlığını koruyor. Emek kesiminin yer alabileceği hiç mi zemin yok diye sorabilirsiniz.Zemin var ama orada da emek temsilcileri maalesef konu mankeni konumunda bırakılıyor. Bakın, Ekonomik ve Sosyal Konsey biliyorsunuz Anayasa gereği oluşturulmuş bir yapı, zemin ama hiç çalıştırmıyorlar. Kuruluş kanununda Konsey'in ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplumsal uzlaşma ve işbirliğini sağlayacak, sürekli ve kalıcı bir ortam oluşturarak, istişari mahiyette ortak görüş belirlemek için oluşturulacağı ifade edilmektedir.Ama böyle çalıştırılmayacağı açıktır. Bence çalıştırsalar bile simgesel bir şey olmaktan öteye geçmeyecek. Niye Orada da politikalar mutfakta sermayenin talepleri doğrultusunda pişirileceği,oluşturulacağı için konseyin önüne gelecek. Belki de emekçi katılımıyla meşrulaştırılacak o kararlar, yani ben Ekonomik ve Sosyal Konsey illa kurulsun diyenlerden değilim bu özelliğinden dolayı, çünkü orada istediğimiz kadar emekçi temsilcileri olsun, onların oradaki konumları istismar edilecek. Bak Türk-İş de geldi, bak DİSK de geldi. Demekki kararlar uzlaşmayla alınmış algısı yaratılacak.Bu tür bir algı yaratılması DİSK'i rahatsız etmiş olmalı ki ,geçmişte DİSK bu Konsey'den çekilmişti mesela, onu hatırlıyorum, bir merkez yürütme kararıyla çekilmişti.Bu yeni uzlaşmada siyasetçinin yaratacağı boşluğun ise oluşturulacak düzenleyici kuruluşlarla(kurullarla) (BBDK,SPK,Enerji Kurulu vb.) doldurulması önerilmektedir. Böylece bir yandan piyasının önünü tıkayan kurallar tasfiye edilirken bir taraftan yeni regülasyonların önü açılmaktadır.

Yeniden Washington uzlaşmasına geri dönelim. Uzlaşmanın 10 maddesini ben 3 maddeye indirdim.

1. Küçük bütçeler yapacaksın bundan sonra, unutun, yani öyle büyük bütçeleri .Eğitim ve sağlık hizmetllerinin bir kısmını piyasaya bırakacaksın. Devlet mümkün mertebe minimal bir konumda olacak.

2. KİT'lerinizi tasfiye edin kardeşim, böyle yağma yok yani, Sümerbank'mış, bilmem neymiş, bunlar abuk sabuk bir dönemin uzlaşmasıyla çıkmış olabilir, ama bugün bu ihtiyaçları karşılamıyor.Satın,gitsin bunlar.Ne yapıp,edip özelleştirin bunları.

3. Deregülasyon yapın. Kardeşim, piyasanın önünde ayak bağı olan kuralları tasfiye edin, piyasanın önünü açın. Bizdeki yaygın deyimle "saldım çayıra Mevlam kayıra"diyerek bir yol haritası aramayın, planmış, şuymuş buymuş, bunlardan vazgeçin dediler. Ancak mevcut uzlaşma tıkanınca,demin sözünü ettiğimiz genişletilmiş yani post Washington uzlaşmasına yöneldiler. Bu yeni uzlaşmayla Washington uzlaşmasının öngördüğü bu üç temel maddeye yönetişimi eklediler ve düzenleyici kurulları getirdiler. Yoksulluğu yönettiler, çünkü Washington uzlaşmasının öngördüğü politikalar ve programları krize yol açtı ve bu kriz emekçileri yoksullaştırdı. Bakın, eskiden marjinal kesimler diye çeperlerdeki

kişilere yoksul derdik, şimdi merkezde sanayide çalışan, hizmet sektöründe çalışan, mesela call center dediğimiz çağrı merkezlerinde çalışan işçiler de dahil yoksullaşıyorlar ve ILO bu duruma kayıtsız kalmadı, "çalışanların yoksulluğu" diye yayınları kamuoyuyla paylaştı. Demek ki yeni Washington uzlaşmasının durumu bu. Peki, burada bir iktisadi plan yapabilir miyiz? Yok, planı unutun artık. Niye? Çünkü planların kapitalist ekonomilerdeki özelliği şu: Kamu kesimi için emredici, özel sektör için yol gösterici. Eee, kamu kalmadı ki KİT'i tasfiye ettin, kamusal hizmetlerin önemli bir kısmını kamu-özel ortaklığı adı altında devrettin. Köprüyü artık devlet yapmıyor, üstelik son derece pahalı yöntemlerle, niye? Kendisi bulamıyor, kaynak bulamıyor, büyük ölçekli yatırım, devlet garantör oluyor. Parasını kim ödüyor? Pamuk eller cebe, geniş halk yığınları ödüyor ve üstelik bütçede de gösterilmediği için bütçelerin olduğundan küçük gösterilmesi olanağı yaratılmış oluyor. IMF de buna göz yumuyor, ama son zamanlarda IMF kamu-özel ortaklığı yatırımlarıyla ilgili çok ciddi eleştiriler yaptı. Bugünkü yeni ekonomik programa da yansımış, yani son yayımlanan orta vadeli programa yansımış. Demek ki artık merkezi düzeyde bir plan yapma şansı kamunun tasfiyesi nedeniyle, kamunun yatırımcı, yönlendirici, bizzat reel sektörde görev üstlendiği o konum artık gelmeyecek, belli. O zaman ne oluyor? Özel kesim için yol gösterici bir şey oluyor. Dikkat edin, planlarda hep şu kelime kullanılıyor: Tahmin, öngörü. Eskiden bunlar amaç değişkendi, büyüme mesela bir amaç değişkendi, istihdam bir amaç değişkendi ve araçlarla bu amaç değişkenlere ulaşıyordu. Şimdi öyle amaç değişken değil, bunların hepsi birer tahmin. Artık bu yeni yaklaşımda iradi olarak yüzde 5 büyüyeceğiz denilmiyor. Baktık trend bize önümüzdeki dönemde büyüme yüzde 5 olacak diyor. Ben yüzde 5 olsun istiyorum demiyor, ben yüzde 5'i hedefleyerek araçlarımı buna göre geliştirdim demiyor. Tam tersine yüzde 5 olacak diyor. Yüzde 5 olacak öngörüsünü yaptığı zaman bunun özel sektör için yol gösterici olma şansı yok. Niye? İşte en son yeni ekonomik programa bakalım, büyüme oranı için 2020-2022 döneminde her yıl için yüzde 5 büyüme tahmini yapılmış. Yani 2020 için yüzde 5;21 için yüzde 5;22 için yine yüzde 5 .Sanki piyango torbasından çıkmış gibi, tombaladan çıkmış gibi .Peki, gerçekleşme olasılığı var mı? 2019'da gerçekleşme tahmini 0.5, binde 5, IMF son tahmininde sıfır dedi. Ben onun da iyimser olduğuna inanıyorum, küçülme olacak. Belki büyük bir ihtimalle öyle olacak. Çünkü ilk 3 şeyde, 2018'in son çeyreği, 2019'un peş peşe gelen iki çeyreğinde ekonomi küçülüyor, dolayısıyla ya sıfır olacak, ya küçülecek. Şimdi ne oldu yüzde 5 tahminine? Yani benim bir öğrencim kalksa, Hocam, ben öyle bir projeksiyon yapıyorum ki vallahi de, billahi de 5 çıkıyor desin, o dersten çakar, sınıfta kalır. Mümkün değil, böyle bir plan öngörüsü. Gerçekleşme şansı sıfır. Bu öngörüleri yapan uzmanlar vahiyle gelmediler, belli ki bizim öğrencilerimiz. Sanırım onlar 2-3 senaryo hazırlamışlardır. Hazırladıkları senaryolar kurum yöneticilerini veya siyasetçileri rahatsız etmiştir, en olmayacak sermayeyi ürkütmeyecek olanını kabul etmişlerdir. Başka bir izahı yok bunun, çünkü bilim, yani plan yapma senaryosuna bu uygun değil. Birbiri ardına gelen 5, 5,5 gibi bir piyangodan çıkmış gibi öngörü yapılması akla ziyandır.

Peki, bu bilgiler ışığında 11. Kalkınma Planı ne oldu diye sorarsanız, anlayışın değişmediğini görürsünüz.11. Kalkınma Planı maalesef bir yıl gecikmeyle yayımlanmıştır. Bakınız, bu hem 5018 sayılı Bütçe Mali Kontrol Yasasına aykırı, hem Anayasanın öngördüğü takvime aykırı, böyle bir şey olamaz. Plan hazırlık sürecinde özel ihtisas komisyonları raporlarını sunmuşlar, fakat ortada ne yazık ki söz konusu raporlar yok. Özel ihtisas komisyon raporlarının kamuoyuyla paylaşılmaması büyük bir ciddiyetsizliktir. Strateji Bütçe Başkanlığı web sitesinden raporlara ulaşmak mümkün olamıyor. Ayrıca bir diğer sorun bir çok uzmanın komisyon çalışmalarına davet edilmemiş olmasıdır. Mesela, beni çağırmadılar. Ben hemen hemen iki dönem katılıyordum, davet konusunda iki türlü yöntem izlemişler: Bir tanesinde idare kendisi yetkisini kullanarak demiş ki mesela, Aziz Konukman'ı çağırmıyoruz kardeşim. İkincisinde de hocanın üniversitesine davet göndermiş, ama üniversite seçmiyorum demiş. Yani bazı komisyonlara kendileri beni makaslamışlar, bazı komisyonlarda da rektörlüğe bırakmışlar, rektörlükten de kırmızı kart yemişiz. Demek ki bizi çağırmıyorlar. Çağırmamaları da çok anlamlı, çünkü orada muhalefet şerhleri yazılıyor. Çağırdığı zaman şerh yazıyoruz, yani böyle saçmalık olmaz diyorsunuz, yazıyorsunuz.

Şimdi bu raporlar olmadan veya varsa kamuoyuyla paylaşılmadan plan metni yazılamaz arkadaş, teknik olarak yazılamaz. Yazılırsa, o zaman o dayatma olur. O saraydaki beyefendinin dayatması olur. Onun adına plan denilemez, dendiğinde kirletilmiş olur. Dolayısıyla plan ciddiyeti yok edilmiş, içeriği boşaltılmış ve ders kitaplarında anlatılan plan fikrinin uzağına düşülmüştür. Bu felaket bir durumdur, ama buna tepki var mıdır diye sorarsanız ne yazık ki yok, ortada bir ses yok. Meclisten bir ses var mı? Yok, Oysa Meclis titizlenmeliydi, çünkü plan metinleri Meclis kararıyla kesinleşir.Metni bürokrasi hazırlar, Cumhurbaşkanı imzasıyla Meclise gönderilir, ama son sözü Kararıyla Meclis söyler. Metin, ciddi bir şekilde müzakere edilmeden kısa bir süre içerisinde hemen kabul edilmiştir. Bunu sadece yasal, Anayasal bir eksiklik olarak görmeyin. Plan geleneğine aykırı bir şey. Hep böyle hukuki mi, değil mi? Hayır, onun ötesinde bir şey söylüyorum. Tabii hukuki değil,hukuki süreç işletilmemiş, ama bilimsel, teknik kurallara da uyulmamış. O da çok önemli, maalesef onun dışında.

Peki, bu metini ciddiye alacak mıyız? Alamayız. Neden alamayız?Çünkü orta vadeli programlarda sözünü ettiğimiz ciddiyetten yoksun tahminler burada da yapılıyor. Bir örnek vereyim. Şimdi 2023 yılı makro ekonomik hedeflerini 2011 yılında Tayyip Erdoğan -o zaman Başbakan- belirlemiş. Rakamlar var ortada, mesela kişi başına düşen gelir 25 000 dolar olacak diyor 2023 için, ihracat 500 milyar dolar olacak, işsizlik yüzde 5 olacak. 10. Kalkınma Planının da giriş kısmında hedefler verilmeden bunlara ulaşılacağı ifade edilmiş. Biz bu hedeflere uyacağız deniliyor. Sonra 11. Kalkınma Planı yayımlanıyor. Plan döneminin son yılı olan 2023 yılı için bu kez gerekçesi açıklanmadan yeni hedefler veriliyor. İlginçtir rakamlar değişmiş. Mesela, 25 000 hedefi neredeyse

yarı yarıya inmiş, yüzde 5 işsizlik 9.9 olmuş, ihracat hedefi 500'den 226 milyar dolara çekilmiş ve bundan hiç sıkılmamışlar, hiç rahatsızlık duymamışlar. Oysa bu hedefler sizi siyasi iktidar olarak bağlıyor kardeşim, Bu şunu gösteriyor:Plan ciddiyetsiz bu öngörüleri nedeniyle daha işin başında öngörü gücünü yitirmiştir. Bir başka örnek daha vereyim. 10. Kalkınma Planında 2013 yılı için kişi başına düşen gelir 12480 dolar öngörülürken gerçekleşme 12484 olmuş. Bu ne demektir arkadaşlar? Utanır insan, 2013 yılındaki Türkiye'nin kişi başına düşen geliri 2023 için aynı bırakılıyor. Bu daha başka ne anlama gelir? Bu dolar cinsinden kişi başına düşen gelirin büyüme hızının sıfır olması demektir. Bunun diğer anlamı Fisher formülünden gidersek kabaca büyüme oranı eşittir nüfus artış hızına. Yani refah düzeyimiz aradan on yıl geçmesine rağmen aynı düzeyde kalacaktır. Bu Erdoğan'ın sahiplenerek sloganlaştırdığı "her aileye en az üç çocuk gerekir " projesinin iflası demektir. Yani aileye katılan her bir olası çocuğun masraflarıyla aile geliri eriyip gidecektir. O nedenle olsa gerek Anadolu'da aileye yeni katılanlara kaşık düşmanı deniliyor. Takdir edersiniz ki, refah düzeyini sabitleyen bir planın ciddiye alınması mümkün değildir. Zaten ciddiye de alınmıyor. Ancak plan sadece öngörülerden ibaret değildir. Plan metninde ayrıca ayrıntılı bir şekilde politika tedbirlerine de yer verilmektedir. Daha sonra bu tedbirlerin her biri bir takvime bağlanarak Cumhurbaşkanlığı yıllık programlarına taşınmaktadır. Mekanizmasını açıkladığımız çerçevede bu tedbirlerin büyük bir çoğunluğu sermaye kesimlerin talepleri doğrultusunda hazırlanmaktadır. Başta meslek örgütleri olmak üzere emekten yana örgütlerin bunları bilmeleri,izlemeleri ve kendi aleyhlerine yönelik olası düzenlemelere karşı tavır almaları gerekmektedir. Dolayısıyla sırf bu nedenle plan önemsenmelidir. Şunu demeyin lütfen: Plan öngörüleri çok gayriciddi, bizi de yormasınlar, biz planı tartışmayacağız. Sakın ha, evet, öngörüleri rezil, kepaze, içsel tutarlılıktan yoksun, ama orada sözünü ettiğimiz tedbirlere yansıtılmış politik tercihler var. Ben o politik tercihleri görmezden mi geleceğim? Bunların bir kısmı mesnedi olmayan vaat şeklinde tamam, tespit ederiz, ama bir kısmı IMF'nin dayattığı tedbirler. Nereden anlıyoruz IMF'nin dayattığını? Çünkü 4. madde kapsamında üyesi ülkeyi izleyerek bir gözden geçirme raporu yayımlıyor. Korkut Boratav hocamız var, sağ olsun, o da her yayınlandığında bunları izleyerek özetliyor ve bizimle paylaşıyor. Diyor ki burada şunlar var. Aziz Konukman da bu özetleri alıyor, plana bakıyor, programa bakıyor neler alınmış, neler alınmamış diye, mesela IMF'in orada dayattığı bir sürü politika tedbiri sanki siyasal iktidarınmış gibi IMF adı zikredilmeden plan metnine taşınmış. Dolayısıyla bize düşen görev, IMF ve Dünya Bankası dayatması ile şekillenen bu tedbirleri deşifre etmektir. Bunu yapmak lazım. Niye? Çünkü IMF'yle yola devam etmeyeceğiz diyen bir iktidar var. Bunun bir prestijinin olduğunu biliyor, farkında, çünkü IMF'yle yollarına devam edenlerin hakikaten toplum nezdinde bir prestiji yok. Bunu çok iyi biliyor Cumhurbaşkanı. Hatırlanacaktır,bu gerekçeyle McKinsey'in danışmanlığını reddetmişti. Damat McKinsey'in danışmanlığında ısrar etti, Cumhurbaşkanıysa reddetti, yolları ayırdı. O danışman şirkete ne ödemesi yapıldı, nasıl oldu, onu bilemiyoruz. Dolayısıyla ne

yapıp ne edip gerçekte IMF'siz IMF politikalarıyla yola devam eden ama MF politikaları olmaksızın yola devam ediyormuş gibi izlenim yaratmaya çalışan siyasal iktidarın prestij kaybı olacak diye tedbirler içinde sakladığı bu politikalar mutlaka deşifre edilmelidir.

Sunuşumu plan geleneğinin yerle bir edildiğini gösteren bir iki örneği paylaşarak sonuçlandıracağım. Önce ilkine değineyim.10. Kalkınma Planının son yılı 2018 yılıydı, hatırlayın.2019 yılı hangi planın birinci yılı olması lazım? 11. Planın birinci yılı olması lazım, fakat 2019 yılı plansız geçiyor .Buna rağmen nasıl oluyorsa , 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda klinik bir vaka, kalkınma planına gönderme yapılıyor. 10. Kalkınma Planı demeden "kalkınma planı" diye gönderme yapılıyor. Hangisinin olduğunu sen bul deniliyor.. Ben baktım o tedbirlere, aaa onlar geçmiş 10. Kalkınma Planı'na ait,Oysa 10. Kalkınma Planı yürürlükten kalkmış, Meclis kararı çünkü bitmiş, sona ermiş. Fakat bizi salak yerine koyarak diyor ki planın şu sayfasındaki şu tedbiri uygulayacağım. O tedbir ve tedbirin yer aldığı plan gitmiş, kalkmış. Bu ahlâksızca bir şeydir ve buna duran kimse yok kardeşim, bir toplumsal muhalefet olmaz mı buna, bir tepki koyan olmaz mı? Gariban Aziz Konukman Birgün'deki köşe yazısında yazıyor, kim okur kardeşim, kimin merakını çeker? Orada yazmışız, ama kimsenin kılı kıpırdamıyor, böyle bir şey olabilir mi? Yani 2019 yılı programı kalkınma planı olmaksızın dayatılmış bize,ama kimseden ses çıkmıyor. Olacak şey değil diyoruz ama oluyor.

Oysa bu duruma düşülmeden de sorun pekâlâ aşılabilirdi. Türkiye plansız bir yılı ilk kez yaşıyor değil. Geçmişten örnek olarak 1978,1984,1994 ve son olarak 2006 yıllarını verebiliriz. Bu yıllar çeşitli nedenlerle başlaması gereken yeni plan dönemlerin başlatılamadığı yıllardır.78'de 4.KP, 84'de 5.KP, 94'de 7. KP ve 2006'da 9.KP (diğerlerinden farklı olarak plan dönemi 7 yıllıktır) yürürlüğe girememiştir. Sözü edilen yıllarda geçiş programı hazırlanmış ve bir sonraki yılda yürürlüğe girecek planın hazırlık çalışmaları tamamlanmıştır. 2019 için ne bu yola başvuruluyor ne de çalışmaları tamamlanmış bir plana resmiyet kazandırılıyor. Geçiş programı seçeneği varken, bu yola başvurmayıp yürürlükte olmayan bir plana gönderme yaparak yıllık program hazırlanması ciddi bir basiretsizlik örneğidir. Cumhurbaşkanı geçiş programı hazırlama yoluna gitmeyerek ben böyle yapacağım dedi , yani yerseniz dedi. Hani fındık reklamı var ya yerseniz diye, biz de yedik. Ne yalan söyleyeyim, Meclis yedi, muhalefet de yedi.

Plan geleneğine aykırı ikinci örneğimiz planın Meclis'se sunuşuyla ilgili.Meclis'te 11. Plan tartışılırken sunuşu kim yaptı? Tahmin edin bakayım, sunuşu Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay yaptı. Yani atanmış bir kişi Meclis'e muhatab edilmiştir. Bürokrat, üst düzey bir bürokrat ,atanmış, Meclisin, hani bunların bir takıntısı vardı ya hatırlayın, kardeşim, bürokrat atanmış biz seçilmiş değerli insanların karşısında olur mu diye. Bunlar atanmış bir görevliyi Meclis'e muhatab ettiler . Peki, gazeteler nasıl verdi haberi? Hükümet adına konuşan Fuat Oktay Cumhurbaşkanı Yardımcısı, yani neresini düzelteyim?

Bir kere hükümet yok yeni sistemde, koca koca gazete bunlar arkadaşlar, buradan köşe yazarlarına sesleniyorum, haber müdürlerine sesleniyorum. Ya ne olur yeni sistemi öğrenin, yeni sistem tek adam rejimi kardeşim, tek adam rejiminde şöyle bir kavram yok artık: Hükümet diye bir şey yok, Bakanlar Kurulu diye bir şey yok. Uydurma bunlar, bunlar eski alışkanlık, Bakan diye birisi de yok, sekreter bunlar. Yalnız İngiltere'deki sekreterle karıştırmayın, onlar bakandır, Amerika'dakilerle filan karıştırmayın. O dışişleri sekreteri derler, o adam gibi adamdır yani ya da kadındır. Bazıları kızabilir feministler "Hocam, ikide bir adam diyorsun" diye, dolayısıyla şöyle diyelim,kadın veya erkek onlar bakandır.Dolayısıyla bir bürokratın Meclis'e muhatab edilmiş olması resmen Meclis'in itibarını sıfırlamak demektir ve ne acıdır ki muhalefetin hiçbir partisinden bu duruma tepki gelmemiştir. Siz ne hakla bizim karşımıza çıkıyorsunuz denilmemiştir ve sarı öküz orada kaybedilmiştir. Ardından bütçe sunumunda da aynı manzara yaşanmıştır.Bütçe geçenlerde sunuldu, bütçeyi kim sunardı arkadaşlar geleneğimizde? Maliye Bakanı. Yeni sistemde bütçeyi Strateji Bütçe Başkanlığıyla beraber hazırlıyor Maliye Bakanı. Bu sefer kim sundu, biliyor musunuz? Yine Fuat Oktay. Ya bu nasıl iş ve muhalefet milletvekillerine bakıyorum, bu sefer tepki koyacaklar vallahi de, billahi de, hiçbir tepki yok. Bir de görüşme tutanaklarına yansımış muhalefete mensup milletvekillerine ait şu cümleleri var, bayılıyorum hem HDP'nin, hem CHP'ninkiler, ne diyorlar, biliyor musunuz? Şu bütçe takvimine lütfen uyunuz. Çünkü bütçe çağırısı 15 Eylülde olması gerekirken 10 Ekim'de yapılmış. Neredeyse bir aylık fark var. Bu bütçe hakkına tecavüz demektir. Bir daha söylüyorum, öyle hiç incelikli laf filan kullanmayacağım, bu Meclisin, yani 1200'lü yıllarda Magna Carta Sözleşmesiyle hayata geçen ve zaman içinde şekillenen bütçe hakkına resmen tecavüzdür. Bu durum "bütçe takvimine lütfen uyunuz" denilerek geçiştirilemez . 10 Ekim'de bütçe çağrısı yapılıyor, 17 Ekimde bütçe Meclise sunuluyor. Bana bir süreyi söyler misiniz?Kamu idaresi yetkilisi olarak 10 Ekim'deki Resmi Gazeteyi okudunuz, değil mi? Bütçe çağrısını alır almaz 11'inde çalışmaya başladınız, 14'ünde Cumhurbaşkanlığına gönderdiniz(çünkü Orta Vadeli Mali Plan'da bu tarih verilmiş).Ne yaptınız? Mucizevi bir şekilde 3 günde hazırlığınızı bitirip bütçe teklifinizi gönderdiniz. Hazırlarken bir sürü belgeyi de dikkate almanız gerekiyor. İşte diyor stratejik tercihlerine bak, planına bak, kalkınma planı anam, neler yazıyor? 2020 yılı programına bak diyor, oysa 2020 yılı programı yeni yayımlandı daha, 4 Kasımda yayımlandı. Anlaşılıyor ki bu önemli belge o tarihte yayımlanmadığı için mecburen atlanmış. Felaket, oyun içinde oyun, dalga geçiyorlar. Ciddiyet sıfır. Daha bitmedi. Kamu idarelerinin gönderdiği bütçe tekliflerinin kurumlarla müzakere edimesi ve ardından bunların konsolide edilmesi gerekiyor. Anlaşılıyor ki bu işlemler de 1 gün sürmüş.2 gün de matbaaya verelim.Nerden baksan bütçe teklifinin basılması 2 gün sürer. Demek ki,yayımlandığı gün Meclis'e sunulmuş.Bu hesap bize bütçenin 3 günü hazırlık, 1 günü hesapların müzakere edilip birleştirilmesi olmak üzere 4 günde hazırlandığını gösteriyor. Bunun mümkün olamayacağı çok açık bir şekilde görülüyor. Buradan çıkan sonuç şudur: Bütçeyi saray bürokratları hazırlamışlardır. Devletin bütün bürokratları devre dışı kalmış ve tasfiye edilmişlerdir. Mevcut bürokrasiyi tasfiye eden bir yeni rejimle karşı karşıyayız.

Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ela Babalık

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Kapanış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Ortadoğu Teknik Üniversitesinde öğretim üyesiyim. Ulaşım planlaması, kentsel ulaşım konularında uzmanlığım, genellikle de bu kolokyumlarda veya başka oturumlarda hep aslında ulaşım üzerine bir konuşma yapmıştım. Bu sefer biraz daha farklı olarak planlama eğitimi üzerinde duracağım bu konuşmada, öncelikle teşekkür ediyorum beni kapanış konuşmasına konuşmacı olarak davet ettiğiniz için ve bu kolokyumda, teması "planlamada kavramlar ve arayışlar" olan bu kolokyumda size sunmak istediğim hem Avrupa Planlama Okulları Birliğinde, hem de Küresel Planlama Eğitimi Birlikleri Ağında, yani ilkinin açılımını söyledim, ismi AESOP, ikincisi GPEAN Küresel Planlama Eğitimi Birlikleri Ağında son 8 yıl boyunca oldukça aktif bir şekilde görev aldım ve bu sıradaki izlenimlerimi, deneyimlerimi, içinde olduğum tartışmaları ve içinde olduğum o tartışmalarda ortaya çıkan yeni kavramları aslında paylaşmak için buradayım. Bu arada bu iki kurumdaki görevimde bu yıl itibariyle de sonuçlandı, dolayısıyla bu benim için bir sorumluluktu bunları size aktarmak, oradaki tartışmaları, biz her ne kadar Türkiye Planlama Okulları Birliği TUPOB'da bunları tartışmış olsak da böyle bir daha açık bir ortamda bunları size aktarabildiğim için de, bu şans bana verildiği için çok memnunum.

Şundan da bahsedeyim, tabii ki her iki kurumun aslında amacı planlama eğitiminin geliştirilmesi, iyileştirilmesi, okullar arasında, birlikler arasında işbirliklerinin arttırılması, dolayısıyla bu nedenle benim yapacağım konuşmanın da temel konusu aslında planlama eğitimi üzerine olacak. Planlama eğitimi konusunda bu geçmiş 8 yıl boyunca bu kurumlarda aldığım görev sırasında benden en fazla üzerine görüş bildirmem istenen, konuşma yapmam istemem ya da bu kurumları temsilen bir şeyler söylememi istenen

konuysa planlama eğitiminin uluslararasılaşmasıydı ya da küresel bir planlama eğitimi modeli konusuydu. Bazıları bunu planlama eğitimini tam anlamıyla nasıl küresel bir eğitim haline getirebiliriz, nasıl küresel bir model yapabiliriz diye bahsetti. En baştan şunu söyleyeyim, bu benim karşısında durduğum, eleştirel durduğum bir konuydu. Onu söyleyerek konuşmanın nasıl bir konuşma olacağı konusunda size de bilgi vereyim.

Hem ben kişisel olarak, ama hem de AESOP olarak, GPEAN olarak bizim çeşitli toplantılarda verdiğimiz görüşlerde aslında hep çekincelerimizden bahsettik ve sizlerle paylaşmak istediğim de aslında bu çekinceler. Çünkü ne olursa olsun biz biraz karşısında dursak da böyle bir kavramın bir şekilde ilerlediğini ve desteklendiğini de görmekteyim. Şimdi bu uluslararasılaşma konusunda o en küresel bölüme geçmeden önce bahsedeceğim aslında Avrupa kapsamındaki konu hepinizin çok iyi bildiği Bologna süreci konusu, hepimizin yıllarca üzerinde uğraştığı, eğitim programımızı Bologna süreci içinde Avrupa okullarıyla karşılaştırılabilir hale getirmek üzerine uğraştığımız süreç. Önce belirtmek istiyorum ki bu Bologna süreci biz her ne kadar biraz boyun eğerek her şeyi yapsak da aslında Avrupa Planlama Okulları Birliği kapsamında bazıları tarafından ciddi biçimde reddedilen, itiraz edilen ve biz eğitim programımızı değiştirmiyoruz denilen de bir süreçti. Bu süreçte birbiriyle karşılaştırılabilir diplomalar, dereceler, birbiriyle karşılaştırıp transfer edilebilir kredi sistemleri ve bunun sonucunda öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği, mezunların farklı Avrupa ülkelerinde plancı olarak çalışabilme olanakları gibi aslında olumlu hedeflerle yola çıkan bir süreç ve şöyle de ilginç bir sloganı vardı: Farklı ülkelerin, farklı üniversitelerin kendi eğitim yaklaşımlarına, farklı kültürlere ve çeşitliliğe saygı, bunu kaybetmeden bunu yapacağız. Öte yandan bu sürecin aslında Anglosakson eğitim sistemini tüm Avrupa'ya dayatmaktan ibaret olduğunu söyleyen de çok fazla plancı oldu Avrupa içinde, ben bunların içinden özellikle Bologna sürecine hazırlıkların başladığı 2004 yılında Alman plancı, eğitmen Klaus Kunzmann tarafından yapılan bir konuşmayı ve yazıyı okumanızı öneririm. "Koşulsuz teslimiyet" yazının başlığı, "unconditional surrender" ve bunu aslında Avrupa Planlama Okulları Birliğinin 2004 yılındaki yıllık kongresi sırasında yaptığı bir konuşma, bu konuşmayı internette yazı olarak da bulabiliyorsunuz. Bu konuşmada ya da yazıda kendisi hem küresel bir planlama eğitimi modeli olmasına itiraz ediyor, hem de bununla beraber piyasaya dönük bir üniversite modeli riskine karşı uyarıyor dinleyicileri, yerel farklılıkları ve zenginlikleri, özellikle Avrupa planlama peyzajı içindeki yerel farklılıkları ve zenginlikleri gözetmeyen bir değerlendirme ve akreditasyon sistemi de geliyor diye uyarıyor.

Ben bu yazıda en ilginç bulduğum vurgulardan ikisini paylaşmak istiyorum. Birisi bildiğiniz gibi Bologna süreci aslında 3 yıla indirmeye çalıştı lisans eğitimini, yani onların birinci cycle, birinci döngü dedikleri eğitimi, kendisi Klaus Kunzmann bu yazıda 3 yıllık bir eğitimle hiçbir şekilde meslek adamı yetiştirilemeyeceğinden bahsediyor. Bu bir, ikincisi de stüdyo eğitimi ve stüdyo derslerinin saatine ilişkin burada diyor ki: "Hem

bu 3 yıl nedeniyle, hem de bu Anglosakson değerlendirme akreditasyon sistemleri nedeniyle eğitmenlerin, akademisyenlerin üzerinde öyle bir baskı var ki onlar sonuçta yayın yapabilmek ve araştırma yapabilmek için bir şekilde stüdyo derslerinin yükünden kurtulmak durumundalar" Bunlar bizlerde de çok tartışılan aşina olduğumuz konular olduğu için özellikle vurguluyorum. Stüdyo derslerinde Avrupa planlama okullarında ciddi bir azalma, dersin sayısını azaltma, dersin saatlerini azaltma gibi bir eğilim vardı ve Klaus Kunzmann da burada aslında şunun üzerinde duruyor: Bu iki eğilim 3 yıla indirmek ve planlama stüdyolarından yavaş yavaş vazgeçmeye başlamak -ki bu birçok okulda gerçekten oldu- bunlar uygulamaya ve tasarıma yönelik bir meslek eğitiminin olanaklı artık olmayacağını gösterir bu okullarda, bu bir meslek eğitimi olamaz ve bu durumda şehircilikte teori ve planlama arasında da çok ciddi bir uçurum olacaktır deniliyor.

Ben stüdyolar konusuna konuşmamın ilerleyen kısmında geri döneceğim. Burada yayın değerlendirmesi konusunda ufak bir not düşüp devam etmek istiyorum. Dünyanın pek çok farklı yerinden akademisyenin pek çok konuşmada, kongrede şunu dile getirdiklerini gördüm: Bu yine Anglosakson Amerikan sisteminin baskınlığı nedeniyle kendi yerellerindeki, kendi bağlamlarındaki kentleşme ya da kentleşme problemlerine, planlama olgularına ilişkin araştırma yapmayan, ama İngilizce saygın bir dergide yayınlanma potansiyeli olan konulara yönelen bir akademisyen profilinin ortaya çıktığı, yani bu dünyanın her yerinde var. Bunu niye vurguluyorum? Bunu da bizler aramızda çok tartıştık. Ülkemizde kendi dilimizde yayın şartlarının önemini dile getirdik, bunları şartlar olarak kabul ettirmeye çalıştık.

Şimdi bu uluslararasılaşma konusu ya da küresel planlama eğitimi modeli kavramına geri dönmek istiyorum. Aslında bu tartışma yeni bir tartışma değil, 1990'lı yıllarda Amerika Planlama Okullarında tek dünya "one world" diye, tek dünya planlama sistemi diye başlayan bir akım var. Bu terimle birlikte onlar aslında hem çok fazla olan uluslararası öğrencilerine uygun bir eğitim vermek, ama daha da önemlisi mezunlarının dünyanın her yerinde planlama yapabilecek bir donanıma sahip olmasını sağlamak amacıyla bu sürece giriyorlar ve 90'lı yıllarda eğitim programlarında önemli değişiklikler yapıyorlar. Bazı örneklerde yerel bağlamlarından ciddi bir şekilde koparak uluslararası bağlamı temel alan eğitim yaklaşımları, evrensel planlama ilkeleri vurgulu bir eğitim sistemi, bununla beraber uluslararası stüdyo, uluslararası kalkınma ve gelişme, gelişmekte olan ülke perspektifi gibi başlıkları olan dersler veya ders modülleri blogları kurguluyorlar. Buna benzer denemeler Avrupa Planlama Okulları Birliğinde de yaşandı. Özellikle 2000'li yıllardan bu yana da bunlara çok ciddi eleştiriler getirildi. Bu karşı argümanlar tahmin edebileceğiniz gibi her şeyden önce yerel bağlamdan koparak planlama eğitiminin verilemeyeceği üzerine, ama bunun yanı sıra gelişmekte olan ülke bağlamı gibi bir başlığın da doğru olmadığı, sonuçta dünyanın yarısını kaplayan gelişmekte olan ülkeler denilen o ülkelerin her birinin farklı yerel bağlamları, farklı kentleşme süreçleri olduğu,

bunları böyle bir genelleştirmeyle indirgeyemeyecekleri ve tüm bunların yanı sıra bu evrensel planlama ilkeleri diye çok genel bir şeyi öğretip böyle bir alet çantası, toolkit gibi bir şey yapıp, ondan sonra da bunları bir ülkeden diğerine hepsinin transfer edilebileceği bilgisinin de aslında hatalı bir eğitim yaklaşımı olduğu, her yerel bağlamda bunların transfer edilemeyeceği ya da farklı şekillerde uygulanması gerektiği üzerine bir tartışma.

Zamanında bu tartışmalar yapılmış evet, ama biz bu Küresel Planlama Eğitimi Birlikleri Ağı GPEAN'de 2015 yılından itibaren bir anda bu konuları tekrar tartışmaya başladık. Bunun önemli nedenleri var. Bunlar arasında birkaç şey sayacağım. 2015 yılında Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ortaya koydu bir sonraki 15 yıl için ve bunların içinde mesela, sustainable development goals SDG 11 denilen kentsel hedefti. Bu kentsel hedef kentleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir hale getirmek diye bir hedef. Bu hedeften sonra 2016 yılında habitat toplantısı yapıldı KİTO'da … ve habitat toplantısının sonucunda yeni kentsel gündem "New Urban Agenda" yayınlandı. Bu da oldukça kapsamlı yine bir toolkit gibi, bir alet çantası gibi böyle politika politikalarını ortaya koyan bir konuydu. 2015 yılında Paris Anlaşması ve daha sonra 2017 yılında iklim eylemi için plancılar "planning for climate action" diye bir inisiyatif ortaya çıktı.

Bütün bunlar Birleşmiş Milletler açısından şöyle bir anlamı var: Yani niye Birleşmiş Milletlerle bir anda bu planlama okullarının bir ilişkisi oluşmaya başladıyı anlatmaya çalışıyorum. Birleşmiş Milletler pek çok politika belgesinin rafta kalan ve uygulanmayan birer belge olduğunu farkında ve ancak özellikle iklim değişikliği, dirençlilik, resillience gibi konularda yoğunlaşan bu yeni küresel gündemin uygulanmamasının ciddi bir sorun olacağı ve bunu uygulamak için neler yapılması gerektiği bir dizi eylemde bulundu. Bunların içinde kendisinin ve habitatın da böyle yeni kurumsal yapılanmaları, vesaire söz konusu, ama asıl önemlisi çok sayıda toplantı, forum, kongre, sempozyum veya Çalıştaylar yaparak akademisyenleri, Planlama Okulları Birliklerini davet ettiler ve bunun için de GPEAN ile de beraber, hani benim temsil ettiğim dönemde en azından ciddi bir böyle fikir alışverişi içine girildi. Pek çok üniversite, ülke ve planlama birliği evet, biz bu konuları planlama eğitimine entegre etmeliyiz diye düşündü. Bunda da şu geliyor: Birleşmiş Milletler özellikle kapasite geliştirilmesi, capacity building dedikleri konuda ciddi bir eylemler silsilesi yaratmaya başladı. Kapasite geliştirmeliyiz, dolayısıyla plancılar tüm bu konularda donanımlı, bilgili insanlar olarak meslek hayatında bu konuları ele alabilecek, çözebilecek insanlar olmalı.

Dediğim gibi birçok planlama okulu ya da birliği bu konuları eğitime nasıl entegre edebiliriz diye tartışırken bunlar içinde benim ilginç bulduğum 2018 yılında Şili'nin başkenti Santiago'da Latin Amerika Planlama Okulları Birliği tam da bu temada "Yeni Kentsel Gündemi Planlama Eğitimine Nasıl Entegre Ederiz" diye bir kongre yaptı. Bu

Küresel Planlama Birlikleri Ağı GPEAN de buna davet edildi. Panellerde de görüş bildirmemiz istendi. Bunun ardından 2019 yılında AESOP'un, Avrupa Planlama Okulları Birliğinin Venedik'te yaptığı kongrede Amerika Planlama Okulları Birliği Başkanı planlama eğitiminin uluslararasılaşması konusunda bir panel düzenlemek istediğini belirtti ve bunda yine GPEAN'in bu panelde görüş bildirmesini istedi. Her iki toplantıda kişisel olarak da olsa bu birlikleri ya da kurumları temsilen de olsa tek dünya planlaması konusundaki eleştirileri, yaşanmışlıkları hatırlatmaya çalıştık. Yine iklim değişikliği konusu olsun, yeni kentsel gündem konusu olsun, bunları içerecek biçimde eğitim programının yeniden yapılandırılması gündemdeyse, dikkat edilmesi gereken konuları paylaştık ve onları şimdi sizinle 5 başlık altında paylaşarak konuşmayı sonlandıracağım.

Birinci konu planlamanın uluslararasılaşması ya da küresel eğitim modeli diye bir kavram ortaya atıldığında aslında bir varsayım var ve bu varsayımın yıkılması gereğine ilişkin. Varsayım şu: Hep gelişmiş ülkelerden, özellikle Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'daki ülkelerin deneyimlerinden oradaki öğrenilmiş derslerin gelişmekte olan ülkelere aktarılması olarak algılanıyor aslında küresel planlama eğitimi ve bunda da genelde kuzeyden güneye diye bunu adlandırıyorlar. Çünkü gelişmekte olan ülkelere global south, küresel güney gibi bir isim de verilmiş durumda, bizler özellikle buna karşı durmaya ve bu anlayışın değişmesi gerektiğine, sonuçta böyle bir küresel model olacaksa bu karşılıklı öğrenme, birlikte öğrenme modeli üzerine, bunun üzerinden yol alması gerektiğini vurgulamaya çalıştık, ama şu da var aslında: Eğer ki bir yönden bir yöne akış olacaksa aslında güneyden kuzeye akış da çok önemli, yani gelişmekte olan ülkelerin öyle bir deneyimi var ki şu anda bu gelişmiş ülkeler dediğimiz ülkelerde yaşanan sorunlar içinde şu anda enformel ekonomi sorunu, demokratik hak ve özgürlükler, bunların protestolarla elde edilmesi konusunda yaşadıkları deneyimler, aşağıdan yukarıya bir planlama deneyimi, konut politikaları, ama özellikle yaşanan göçlerle beraber göçmenlere yönelik barınma politikaları, bütün bu konularda aslında gelişmekte olan ülkelerin öyle bir deneyimi var ki bunlardan da faydalanılması gerekir, bunlar üzerinde durduk. Bu konuda Güney Afrika'da Vanessa Watson diye bir ismi yine ilgilendiğiniz konularsa size önerebilirim. Kendisinin çok sayıda bu konuda yazısı var, ama özellikle güneyden bakmak, "seeing from the south" diye bir makalesi var. O da bu konular için bence yine ufuk açıcı örnekler veriyor. Ancak bunu geçmeden önce bir şey daha belirteceğim. Bizim yaptığımız toplantılarda çok, benim açımdan çok beklendik bir şey değildi. Güney-güney diye bir işbirliği başladı. Yani örneğin, Kuzey Afrika'da Afrika Planlama Okulları Birliğindeki okullar Latin Amerika Planlama Okulları Birliğiyle ortak bir uluslararası program yapma olayına başladılar. Yani ben de bunu bu küresel planlama eğitimi tartışmasında çok ilginç ve önemli bir gelişme olarak buluyorum.

Evet. İkinci konuya geçiyorum. Bu yerel bağlam konusu ki bundan zaten daha önce bu tek dünya planlaması konusunda bahsettim. Burada yine yerel bağlamdan kopmamak, bu hataya düşmemek önemli, Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri, yeni kentsel gündem, iklim değişikliği, eylem planları gibi konuların eğitimde elbette yer alması doğru, gerekli. Küresel krizler bunlarla mücadelede planlamanın rolü konusunda öğrencilerin bilgilerinin, farkındalığının arttırılması elbette önemli, olumlu, ama bunları yerel bağlamdan kopmadan yapmak gerektiğini hatırlatmak önemli. Buna birazdan 4. maddede geri döneceğim. Üçüncü konu da yine daha önce değinmiş olduğum bir konu, bu evrensel planlama ilkeleri altında veya "new urban agenda-yeni kentsel gündem" altında bir politika paketini olduğu gibi alıp bir yere uygulanamayacağını, yani bu policy transfer denilen şeyin sınırları, kısıtları olduğunu öğrencilerin bilmesi gerek. Aslında bu gerçekten eğitimin de bir parçası olması gereken bir bilgi, yani bir planlama öğrencisi ya da mezunu bir yerdeki çok olumlu bir deneyimi alıp bir başka yere olduğu gibi aktaramayacağını zaten bilmesi gerek. O yüzden buna bu şekilde entegre etmenin de önemli olduğunu vurguladık. Sonuçta oranın yereliyle hareket edip, kendi yaklaşımlarını geliştirmek durumundalar.

Dördüncü konu yukarıda bahsettiğim iki konuyla ilişkili, bütün bu küresel konular planlama eğitimine sadece içerik olarak eklenmemeli, yani sadece bir içerik, bilgilendirme, farkındalık arttırma meselesi olmamalı özellikle konu planlama eğitimi olduğunda, çünkü biz planlama eğitiminin özünü yaparak öğrenmek diye tanımlıyoruz ve bunu da yaptığımız yer stüdyo, burada stüdyo konusuna geri döneceğim demiştim. Planlama stüdyolarına entegre edildiği durumda eğitimin bir parçası olabileceğini düşünüyorum. Ben bu Şili Sentiago'daki toplantıda orada işte bu bütün yeni kentsel gündem-new urban agenda'yı eğitimimize entegre ediyoruz, başladık diyen okullara bu soruyu sordum. Planlama stüdyosuna bu konuyu, herhangi bir planlama stüdyomuza bu konuyu entegre ettiniz mi ya da etmeyi düşünüyor musunuz diye bunu sordum. Çünkü benim görüşüm stüdyo kapsamında öğrencilerin kafa yordukları, çözüm ürettikleri, bu konunun planlama çözümü bu şekilde olabilir dedikleri konular gerçekten mesleki olarak içselleştirebildikleri konular oluyor.

Beşinci ve son konuya geçiyorum. Bu belki şu ana kadar değil, ama bir önce söylediklerimle biraz çelişen bir şey de olabilir. Küresel önemde konular olarak önümüze çıkan bu konular, küresel bir planlama eğitimi modeli olması gerek dedirten bazı kişilere bu konular, yani bunlar sürdürülebilir kalkınma hedefleri olsun, yeni kentsel gündem konusu olsun, iklim krizi olsun, iklim krizine ya da iklim eylemi için plancılar konusu olsun, dirençlilik, reisiliance citys kentler konusu olsun, akıllı şehirler konusu olsun, bu konuların gündemimizi tamamen ele geçirmemesi gerektiğine ilişkin de bir tartışma var. Bu tartışma şöyle ki, elbette bu konumlar önemsenmeyen konular değil, planlama gündeminde de elbette yeri var, ama bu eğitime nasıl entegre edilebilir, bu konuları

herkes dünyanın her yerinde ele alması için niye bir küresel eğitim modeli tartışması konusu, bu sonuçta planlama eğitiminin özü olan konulardan da bizi uzaklaştırmamalı şeklinde de bir tartışma var. Bizim en temel konularımız olan kentsel gelişme, büyüme, büyümeyi kontrol etme, kent biçimi formu, kentsel mekan üretme, nitelikli mekan üretme, kamusal mekan üretme, bu tür konuları da ikinci plana atmaya başladığımıza ilişkin uyarılar ve tartışmalar olduğunu da size belirtmek istiyorum. Bu konuda çok kısa, ama fazla agresif de bulabileceğiniz bir yazı var. Ondan da size bahsetmek istiyorum. Anna Gepert tarafından yazılmış bir yazı 2019 yılında "The Emperior's New Clodhes" adı, "imparatorun yeni kılığı" diyeyim, ama bu aslında bildiğiniz Hans Christian Andersen'un "Kral Çıplak" masalı. Bunun üzerinden giderek bu kimsenin kral çıplak diyemeyerek, ama bütün bu konuları almamız gerek ve bütün sonuçta bir küresel planlama modeli yapmamız gerektiği, hiçbir şeye itiraz etmeden bunlara boyun eğmememiz gerektiği üzerinden bir tartışma. Dediğim gibi biraz fazla agresif olabilir, ama yine de ilginç bir yazı olduğunu düşünüyorum. Burada son veriyorum konuşmama, çok teşekkür ederim dinlediğiniz için.

Doç. Dr. Mustafa Kemal Bayırbağ

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Kapanış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

Ben de 1996 ODTÜ Şehir Planlama mezunuyum. Pratikte de Bayındırlık ve İskan Bakanlığında bir yıla yakın şehir plancısı olarak da çalıştım, ama hayat bizi nerelere götürüyor? Tarık Hocayla yanlışlıkla yollarımız kesişti, Hocanın peşinden ben de kamu yönetimine doğru meyillendim.

Şimdi üç tane temel başlık var söyleyeceklerimde: 1. Kavramlar. Çünkü bir arayış içerisindeyiz, yani kentler, kentleşme, insanlığın oluşturduğu medeniyetin gittiği bir yol var. Bu bir yere doğru gidiyor ve bu kırılmalarla, belirsizliklerle, krizlerle, kaosla bugün, yani bu ifadelerle adlandırılabilecek bir dönüşümün ortasında olduğumuz söyleniyor. Bu belirsizliğin ortasında nasıl yol bulacağız kendimize, bu yeni midir, eski midir, tarihten bir şey öğrenebilir miyiz, bu türden tartışmalar yapıldı. Bu bağlamda da hem yol, yön ararken yeni kavramlar ya da hangi kavramlara baksak acaba yolumuzu, yönümüzü buluruz; belirsizliği en aza indiririz? Çünkü planlama sonunda belirsizliği en aza indirme eylemi, yani bir tek projeksiyonda bulunmak değil, ama bayağı bildiğimiz irade ortaya koyarak, vahşi bir at gibi düşünürsek geleceği, ona gem vurma, onu ehlileştirme, geleceği ehlileştirme eylemi. Dolayısıyla hangi kavramlar üzerinden gidebiliriz diye bir şeyler söyleyeceğim. 2. Sonra önümüzü görmek için nerelere bakabiliriz, hangi coğrafyalara bakabiliriz, bunun üzerine biraz konuşmaya gayret edeceğim. 3. Sonra da 3-5 tane kendimce çıkardığım bazı sonuç ve öneriler olacak. Aslında bunun sonunda genç meslektaşlarımıza da biraz böyle öneriler ve tavsiyeler diye bir şey yapacaktım, ama sonunda beni buradan terlikle kovalarsınız, o da zaman alır.

Şunu söyleyeyim, şimdi ilk şeyde ortaya çıkan, yani ilk tartışmalarda ortaya çıkan, açılış oturumunda hani dünyanın sonu geliyor, yani bütün zeminimizi kaybettik, geleceği göremiyoruz, her şey belirsizlik altında, bir kavga var, dövüş var ki kavga-dövüş yok, sevgi var Hocam, Tarık Hocaya söyledim bunu. Gerçekten her şey bu kadar belirsiz mi? Ben biraz onun üzerine bir şeyler söylemek istiyorum. Baykan Hoca "çizgi" ifadesini kullanmıştı, hatırlıyor musunuz? Üstüne basa basa kendisi..., maalesef şu anda burada değil, ama ben kendisine buna değineceğimden bahsettim. Unutuyorum, 4. sınıfta final projesi, ben bir yerde tıkandım ve Bursa'ya bakıyoruz. Böyle bir strüktür çıkaracağım. Baykan Hocanın önüne koydum projeyi, dedim: "Hocam, ben buradan çıkamadım işin içinden, ne yapacağım?" Geldi, kalemi aldı eline, bir tane çizgi çekti, "ben olsam bunu böyle yapardım" dedi ve kalktı gitti. Ben üç gün düşündüm, uyuyamadım. Bir de final projesi, zaten uyumak mümkün değil. Üçüncü günün sonunda bir anda bir aydınlanma geldi; 15 dakika içinde bütün projenin konsepti çıktı. Üç gün düşünmem gerekti, ama Hocanın orada o çektiği çizgi benim çekmeye korkacağım bir çizgiydi. Yani ben buradan olamaz ki yapamam ki, yani bu olmaz derken Hoca oradan geçer o yol dedi, şak diye bir çizgi çekti. Bir anda aydınlandım. Şimdi Hoca "çizgi nedir" dediğinde, yani "bir yüzey oluşturur, bu tasarımın temelidir" dedi. Doğru, ama onun ötesinde çizginin arkasında irade var. Yani o çizgiyi çektiğinizde orada bir otorite var. Hoca o otoriteyle ve iradeyle o çizgiyi çekti. Ben öğrenciydim, korkuyordum ve bunun sonu ne olur diye düşünürken Hoca riski göze aldı ve çizgiyi çekti oradan. Şimdi çizgi denilen şeyin arkasında bence otorite var ve irade var.

Şimdi otorite ve irade kavramı bence kritik, şu nedenle: Çünkü şu belirsiz dünyada belirliliği kuran şey aslında irade, otorite yani; o belirliliği sağlamaya çalışan şey de otorite. Yani devlet dediğimiz olgu ya da kurumlar, onlar o çizgiyi çekiyorlar. Biz plancılar olarak o otoriteye sırtımızı yaslayarak kalemle çizgiyi çekiyoruz. Sonunda onun iradesi yansıyor, ya da milli irade ne derseniz deyin, ama bir irade var ve o yansıyor. Onun arkasında bir irade var, dolayısıyla ben şuna şüpheyle bakıyorum: Bu dünyada bir belirsizlik var ve dağılma var. Bu şunu da varsayar: İktidar denilen şey de ortadan kalkıyor, güç yapıları ortadan kalkıyor. Öyle mi? Yani iktidar dediğimiz şey temerküz etme eğiliminde değil midir, tek elde toplanma eğiliminde değil midir? Yani gerçekten ortada bir dağınıklık varsa bu muktedirin dağınıklığı falan değil, muktedirin gayet de güç elinde toplanıyor. Bir belirsizlik varsa ve dağınıklık varsa bu yönetilende, idare edilende; burada bir algı şeyi var. Yani biz kriz içindeyiz, çünkü muktedir olan biz değiliz ki. Muktedir olsak kriz olmaz zaten; kontrol edebiliyorsanız zaten kriz yoktur. Dolayısıyla bunu terse çevirip bakmamız lazım. Dolayısıyla güç her zaman toplanma eğilimindedir, kolay kolay dağılmaz ve bir belirlilik şeyi olacaktır, ama o belirlilik bir faşist düzende de olabilir, bir sosyalist düzende de olabilir; ama güç bir yerde temerküz eder. Bu nesnenin doğası, iktidar denilen olgunun doğası... Şimdi onun dışında çizgi bir yerde daha ortaya çıkıyor:

Sınır denilen şey; o da bir çizgi, eğer iki rakip grup varsa ve bunların gücü birbirine denk geliyorsa, orada bir denge durumu oluşuyor ve bir karar durumu, karar noktası oluşuyor. O karar noktasından da bir çizgi çekiliyor: O da sınır denilen şey. Şimdi o zaman bizim bu şeye bakarken irade kavramı üzerine düşünmemiz gerekiyor, otorite kavramı üzerine; bir de karar ve denge noktalarına, toplumun içinde ve mekandaki karar ve denge noktalarına bakmamız... Yani anahtar birinci kavram seti irade, karar ve denge.

İkincisi düğüm ve sinir merkezi, çünkü o da şuradan geliyor: Şimdi şey yaparken orada İlhan Hocanın bir network toplumu, yani ben network diye bir şey var mı bilmiyorum. Yani network analitik bir kavram ve bakanın arayıp her yerde bulabileceği bir şey. Yapılandırılmış bir şeyden bahsediyorsak o network değil; o bir sinir ağları sistemi ve hepsi bir başka daha büyük bir sistemin parçası. Yani networklar böyle gezen şeyler değil. Dolayısıyla bakacağımız bir diğer şey düğüm noktaları ve sinir merkezleri. Bu düğüm noktaları ve sinir merkezleri nedir, onun tefsirini ayrıca herkes yapar. Şimdi bunu yapamayız burada şu anda, ama bu düğüm ve sinir merkezleri birazdan en son yapacağım hareketlilik (mobility) referansıyla yakından alakalıdır.

Üçüncüsü asimetri, kaos ve evrim. Şimdi biz hep order, düzen arıyoruz ve hep simetrinin peşindeyiz, değil mi, düzen kurarken? Ama hayat asimetrik, yaşam kaotik. Yani şunu diyebilirler: Ben sunumlarda gördüm, yani complexity teorisi, işte fraktal, değil mi? O kaosun içinde bir order var, bir düzen var; orada kendini devam ettiren örüntüler var. Evet, öyle, ama insan denilen canlı, kendisi, doğaya aykırıyız biz. Biz doğaya aykırı olarak var olan bir türüz. Biz doğaya aykırıyız, ikinci doğamızı yarattık, onun içinde de zarar veriyoruz. Biz doğaya aykırı bir türüz, bizim olmamamız gerekiyordu. Tarık Hoca "Oy Mustafa'm ne diyor" diye başını eğiyor, görüyorum Hocam seni; ama ... eğer biz doğanın kanunlarını çözeceksek, bizim insan ve insanın ürettiği topluma da hâkim olabilmemiz, kestirebilmemiz lazımdı. Kestirebilmemizin sebebi o; yani doğa durumunun dışındayız, biz doğaya aykırı olarak burada bulunuyoruz.

Şimdi bunun içinde bir de bizim dolayısıyla simetriyi ve düzeni ararken aslında asimetri ve kaosa bakmamız lazım. Biz oraları hep ihmal ediyoruz, hep kuracağımız düzeni planlarken kaos nerede, nerede düğümlendi, nerede kitlendi (diye soruyoruz). O sıkışma noktaları -sıkışıklıktan bahsediyordu İlhan Hoca- o sıkışıklık noktaları kaosun en kötü düğümlendiği yerler, o düğüm noktalarına bakmamız gerekiyor. Dolayısıyla asimetri, kaos ve evrim... Evrim de şu: Bizim evrimimiz doğadaki gibi çok böyle harmonious biçimde, böyle uyum içinde ilerlemiyor, kaotik biçimde ilerliyor, zıtlıklarla ilerliyor. Bu Edward T. Hall'un bu "Hidden Dimension" diye bir kitabında şeyi anlatıyor, yani bizim insan denilen canlı aslında evrim sürecini biyolojik olarak devam ettirmiyor. Aslında şurada, şu (mikrofon) benim sesimin artık bir uzantısı, bizim bütün duyularımızın uzantılarını biz icat ettik ve evrimimiz o icatlarımız üzerinden dönüyor. Kentler de böyle, o ikinci doğa,

o yapay doğayı biz çevirerek orada evrimleşiyoruz aslında. Dolayısıyla bu evrim sürecine de bakmamız lazım. Evrim deyince hep bir böyle organiklik, bir kendiliğindenlik var. Hayır, aslında yapay bir evrim süreci devam ediyor. Yani bu kitabın da 50'lerde, 60'larda yazılmış olması ve benim yeni keşfetmiş olmam benim ayıbım tabii, ama bu asimetrik kaos ve evrim (çok önemli)....

Bir diğeri, bu evrim süreci şu yüzden de kritik: Tam Hocam çok güzel orada değindi, bu küresel Güney dedikleri şey. Şimdi şöyle bir durum var: Avrupa'nın ya da Batı'nın ya da Kuzey'in 200 yılda deneyimlediğini biz 20-30 yılda deneyimledik. Onların bütün evrimleşme süreci burada 20-30 yıla compressed biçimde... Şimdi Tarık Hocanın dediği o zamansallık meselesi o yüzden kritik. Bu 20-30 yılda bizim dünyamız değişti; dolayısıyla biz 20-30 yıllık bir tarihe hapsolduk ve bizde -sonra anlatacağım- 1980'ler körlüğü var. Bir türlü dışına çıkamıyoruz, lanet gibi sardı bizi. Ama bu coğrafi bağlam ve küresel Güney denilen şeyi Hocam anlattı, ben ayrıntısına girmeyeceğim, oradan bakmamız lazım. Bu coğrafi bağlamda yalnız şu da var: Küresel Güney de böyle sabit bir şey değil, ama orada o kadar fazla şey hızlı oluyor ki bütün o çelişkiler birikiyor ve zaten Hocam da onu önerdi, ben de onu söyleyecektim, aslında Batı'nın çıkışı Doğu'dan olacak. Bu sefer bizdeki dersler ileride öğretici olacak. Tam da kuram üretmenin yeri ve zamanı burası; yani, buralarda bizlerin sayesinde mümkün olacak, bu topluluk sayesinde buradaki pratiklerden çıkacağını düşünüyorum.

Bir diğer kavram boşluk, boşluk derken vacuum anlamında, hani emptiness değil. Boşluk kavramı şu nedenle: Yani ulus devlet ya da devletleşme süreci... O iradenin, otoritenin inşa süreci bitmemişti Doğu'da, Güney'de. Daha böyle inşa halindeyken, tamamlanmamışken -o 200 yılda tamamlandı çünkü, Batı'da tamamlandı, kurumsallaştı, bizde kurumsallaşmadı. Tam bu oturmaya, devlet denilen olgu inşa edilmeye başlamışken hop küreselleşme, hop neoliberal reformlar bunu sarstı. Buradaki mesele şu: Devlet -Weber'den Tarık Hoca bahsetmişti- bir toprak parçasına sahiptir, ama toprak parçasının üzerine çökemez. Bir halı gibi daha doğrusu bir serilmek ister, ama her yere eşit biçimde çökemez ki devlet, her yere gücü yetmez, yetişemez ya da her yerin kendisine erişmesine müsaade etmez. Dolayısıyla devlet böyle yekpare bir halı gibi değil; bir tür böyle patchwork gibi bir şeydir ve yapıştırılmıştır ve oturtturulmuştur. Devlet her yerde nazır ve nazır değildir o anlamda. Burada şey derken evet, her yerde bir sınır vardır. Burada aynı dil konuşuluyor, her şey standarttır, aynı para birimi geçiyor evet; ama her yerde sağlık hizmeti aynı biçimde erişilebilir değil, en iyi niyetle gitseniz bile mümkün değil.

Bu boşluk kavramını da üç tane ayrı mesele üzerinden görmek lazım: 1. Erk ya da otorite boşluğu, 2. Siyaset boşluğu, 3. Politika ya da siyasa boşluğu. Bizim plancılar olarak şu dönemde önümüzdeki en büyük işlerden biri bu üç boşlukla uğraşmak olacak. Bu üç boşluğu, üç yamayı kapatmak olacak. Bunlardan erk boşluğu belki plancıların çok

girebileceği bir şey değil, ama siyaset boşluğu, yani şehir plancıları nerede duracak, kamu yararı kavramına nasıl bakacağız ve siyasa boşluğu, hangi toplumsal problemler var, hangisini gün yüzüne çıkarmalıyız, hangilerini öncelemek için çabalamalıyız? Bunlar, bu iki soru bizim önümüzde duruyor gibi geliyor. Bir diğeri mobility, hareketlilik, bunu hep söyledik. Mobility-fixity, bu yeni bir şey değil, ama burada bir ben sorun görüyorum. O da şu: Mobility deyince şu anlaşılıyor: Yani her şey elimizden kayıyor gidiyor evet, her şey çok hareketli, çok hızlı. Katılamıyorum... Hareketlilik ve hız algısal, bu bir algı aslında, bir yanılgı. Biz her şeyin çok hızlı olduğunu zannediyoruz, o kadar hızlı olmuyor her şey. Niye? Çünkü sürekli internetten takip ediyoruz her şeyi de ondan; Twitter'dan, bilmem nereden takibi anlık geliyor. O bir yanılgı, hayat kendi ritminde akıyor. Hayatın kurulu rutinleri var. Fabrikaların vardiyaları aynen devam ediyor. İnsanların, çocukların okula gitme-gelme saat düzenleri aynı, değişmedi ki hızlanmadı ki. Sadece kalabalıklaşma ve sıkışma var evet, ama hızlanma var mı emin değilim. Hızlanma varsa da hızlanmayla hareketlilik aynı şeyler değil. Hareketlilikle bağlı olmak, bağlantılı olmak aynı şeyler değil, bunlar hep karıştırılıyor. Bir de hız muktedir için mümkündür. Yani mobility, hareketlilik hareket edebilen için; zayıf olan hareket edemez. Mahkumdur zaten, bulunduğu yere bağlıdır, bağımlıdır. Hareketli olmak güçlünün, muktedirin, imkânı olanın lüksüdür. Bu bir lükstür.

Aynı şey İstanbul için, bizde İstanbul körlüğü var. İstanbul'dan bakıp tüm Türkiye'yi, oradan dünyayı görüyoruz. Diğer kentlerde böyle vızır vızır hareketlilik mi var gerçekten? İstanbul'un her yerindeki, her semtindeki herkes mi hareket halinde? Böyle inanılmaz bir belirsizlik, böyle bir hareketlilik dünyasındayız (düşüncesi) bana çok ikna edici gelmiyor. Krizle beraber para kaynakları kesildiğinde herkes daha da yere bağımlı hale gelecek. Şimdi dolayısıyla mekansal sabit denilen şeyi de (sadece) devlet kurmaz. Kimileri o sabitin zaten mahkumudur ve onlar kendi sabitini kurar, ama Harvey anlatırken bu sermaye sabit falan geliyor, muktedir kuruyor, ama kimileri oraya zaten mahkûm, ayağı prangalı durumdayız. Sermayede bile birkaç tane büyük firma dışında kaç tanesi gidip şey yapabilir ki hangi KOBİ alacak da buradan kalkıp öbür tarafa gidecek? Böyle bir hareketli dünya var mı emin değilim. O hareketlilik de uneven, eşitsiz biçimde dağılıyor. Öyle bir dünya var mı ben hakikaten emin değilim. Sonuncusu sıkışma ve açılmayla hızlanma ve yavaşlama aynı şey değil. Bunun yani ayrıntısına girmek istemiyorum, girersem iyice uzayacak.

Kavramlar bunlar, kavram setleri... Önümüzü görmek..., dediğim gibi, 80'ler bize bir körlük getirdi, tarihsel körlük; dünyamız 80'den başlıyor artık. İki, there is no alternative, alternatif yoktur şeyi bizim hayal gücümüzü kuruttu. Kültürü, sanatı kuruttu, felsefeyi kuruttu. Çok sinirleniyorum, bunu kuruttu. Dolayısıyla bu körlük içinde olduğumuzu ve bütün bu teorizasyon çabalarımızın da o körlükten çıktığını düşünüyorum. Ayrıca tarih ders ver veriyor, Tarık Hocaya katılıyorum. Hocam, sana katılıyorum. Tarık Hoca şey

demişti, biz tarihe daha uzun bakmalıyız. Daha uzun baktığımızda, aslında İlhan Hoca onun ipucunu vermişti, İkinci Dünya Savaşı'nın sonrası, hemen öncesi, hemen sonrası bir dönemin tekrarını, benzerini yaşıyoruz aslında ve o zaman bir sürü alternatif çıktı; ama alternatifler sosyalizm, sosyal demokrasi, faşizm, popülizm, doğudaki Doğu Asya modeli daha sonra çıktı. İkinci Dünya Savaşından sonra, beş tane model var. Burada beş tane model var, beş tane model çıkmış. Nasıl çıkamaz, yani niye teorizasyonu olmasın bunun? Benim buna katılmam mümkün değil ve yalnız bütün bu ortaya çıkan alternatiflerin ortak kesenleri şunlar: Bir, hepsi müdahaleci ve hepsi bir tür örgütlülüğe, devletin ya da toplumun örgütlülüğüne dayanıyor. İkincisi de bir tür devlet kontrolü kapitalizmiyle yürüyeceği de gözüküyor; ama burada bizde faşizm mi çıkar, yoksa Doğu Asya modeli mi, o Japon, Çin modeli mi çıkar bilemiyorum. Ama biz ders çıkarmak istiyorsak yukarıdan aşağı, örgütlülüğü de aşağıdan yukarı toplumsal örgütlü bakmamız gereken coğrafya Güney ya da Doğu. Bakmamız gereken örnekler belki de - biz çok fazla Amerika (ve) Avrupa'ya bakıyoruz - Çin, Yunanistan, İspanya (onları, yani, Batı'da ben saymıyorum) ya da Macaristan - Macaristan faşizme daha belirgin ve etkin biçimde geçiyor. Oralara bakalım yani, biz bu örnekleri Türkiye'de çalışmıyoruz. Çok az bilgimiz var, ama bu coğrafya olarak biz dikkatimizi - Hindistan'a inanılmaz benziyor Türkiye - oraya bakalım. Orada da post koloniyalizm tartışmaları ne kadar hayırlıdır, faydalıdır ayrı mesele, ama coğrafi olarak odağımızı ve bakış, yani yönümüzü değiştirelim. Onu öneriyorum, yani o tarihsellik meselesini, coğrafya meselesini böyle birleştirileceğini düşünüyorum.

Dolayısıyla bütün bu model arayışlarında ve gelecek arayışında planlamanın geleceğini ilgilendiren bazı ipuçları var. Bir, artan bir rasyonel olma ihtiyacı, yani planlama zaten rasyonel olma ihtiyacıyla ortaya çıktı. Bugün daha da büyük problemler var, kaynaklar daha da az. Artık Merkez Bankasında para bastırabilen istediği gibi bir hükümet yok. Belki Türkiye bunun güzel bir istisnası, ama işimize yaramıyor o ayrı, ama rasyonel olma ihtiyacı daha da fazla ve daha da baskın durumda. İkincisi, boşluğu doldurmamız gerekiyor. Bu erk ve meşruiyet inşa etme, siyasi irade üretme ve siyasa formülasyonu, yani policy formulation'da ne yapacak plancılar? Bu alanlara el atmamız gerekiyor. Siyasa derken yani mekan üretme siyasasından bahsetmiyorum ben, eğitim politikalarından, sağlık politikalarından, yani plancıların buralara burnunu sokması gerekiyor. Yani Hocam bahsetti, Aziz Hocam, bu aradaki bu kopukluktan; plancıların buraya el atması gerekiyor bence yani. Burada atılmışı var, ne kadar başarılı ayrı; ama bir de bu kalkınma temelli olsa da bir büyüme fetişizmi var. Burada Fikret Hocaların, özellikle Fikret Zorlu'ların yaptığı bir şey vardı. Niye hep projelerde yapılan projeksiyonlarla şeyler (projeksiyonlar) tutmuyor diye birkaç sebep sunmuşlardı. Bir tanesi siyasetçilerin bu vaat verme şeyi; tamam siyasetçi şişirir, ama plancılar niye şişiriyor? Bir tane önemli şey, çünkü büyüme fetişizmi var, çünkü kalkınmayla büyüme birbirine eşitlenmiş ve plancı da her zaman bir büyümeyi planlama, bir irileşmeyi hele de gelişmekte olan bir ülkedeysen bir irileşme, o irileşmeyi taşıyabilme, ona omurga sağlama şeklini çiziyor.

Bugün mesele şu: Eldekini kurtarma ve mevcut olarak dağılmış, parçalanmış olanı yeniden kurgulama gibi bir problemimiz var. Biz planlayacaksak bir küçülmeyi planlayacağız. Kısa vadede küçülmeyi - büyümeyi değil, küçülmeyi planlamamız gerekiyor. İki, orta vadede de elimizdeki o yap-bozu, o dağılmış olan yap-bozu yeniden kurgulama ve yeniden kentlere omurga inşa etmemiz gerekiyor. Bu da kentsel dönüşüm proper, yani hani bir projeyle bir mahalleyi alıp evirip çevirmek değil, kenti komple yeniden bağlamak birbirine, yeni akslar tarif etmek, ulaşım üzerinden değil bir tek, yeşil üzerinden vs, işlevler üzerinden kenti yeniden işlevlendirmek. Dolayısıyla biz son enkaz kaldırma işi yapacağız. Yani dolayısıyla bu gerekiyor.

Dediğim gibi ben Hocama tamamıyla katılıyorum. Küresel Güney ve yani Türkiye pek çok çıkış arayışı için iyi bir ortamdır, burası laboratuvar. Çünkü Şili'den sonra yani ilk giren, bu neoliberalizmin tahakkümü altına ilk giren ülkelerden biriyiz ve ilk çıkış da buralardan olacak. Çünkü burası da tıkandı yani, (diğerleri) bizden 10 yıl geriden geliyor. Örneklerine bakın, Mısır, Hindistan 10 yıl geriden geliyor. Amerika bile 10 yıl geriden geliyor. Yani başkanlık meselesini daha yeni kavradılar. Hesap edin, yani bizde bütün hikaye yaşandı ve bitti saygısızca. Şimdi buradan çıkışı nasıl bulacağımız, buradaki her türlü akıl, fikir üretme çabası çok kıymetli olacaktır. Dolayısıyla yaptığımız iş, sonuçlar, öneriler, irade bir iştir. Bu kimin iradesidir diye sormalıyız. Halkın iradesi mi?

İki, büyüme fetişizminden vazgeçmeliyiz belki de, yukarıdan aşağı yerine aşağıdan yukarıya vatandaşın gündemi nedir, insan gündelik hayatta plan denilen şeyi, kamu politikasını nasıl deneyimliyor, onu sormalıyız. Yani bir şekilde sine-i millete dönmeliyiz. Akılcılık nedir sorusunu sormalıyız. Akılcılığımızın sınırları nedir diye sormalıyız. Kısıtlı akılcılık kavramını belki yeniden tartışmakta fayda olabilir. Yeniden hayal kurmasını öğrenmeliyiz. Felsefe ve sanata belki de daha fazla el uzatmamız gerekiyor. Bir de savaşmak yerine barışçıl yöntemleri - şimdi Tarık Hoca "ya Mustafa'm, sevgi işlemiyor" diyor, ama oradaki hikaye şu: Burada işte hocalarım anlattı, Aziz Hoca, yani devasa bir yerden ve her yerden üstüne üstüne geliyor. Şimdi onunla aynı zeminde mücadele etmeye kalkarsam dayak yeme ihtimalim çok yüksek, ama barışçıl biçimde de savaşabilirsin. İki örnek var: Biri Wing Chun, sokak dövüşü, yani ağız burun dalıyorsun, öbüründeyse Aikido var. Aikidoda şiddet uygulamak yok, güç yok, ama gücü yönlendirmek var.

Yani Aikidoyu nasıl bu kadar iyi biliyorsun? Ben Aikidocu değilim, ama buna maruz kaldım. Bir arkadaşa - benim yarım kadar olan böyle - şakalar, el şakası yaparken "Hocam, sana bir şey gösterebilir miyim" dedi, tabii dedim. Şuradan bir yeri tuttu ve beni dizüstü çökertti. Normalde birebir güreşte onu yerden yere vurmam lazımken bir yere bastırarak beni bildiğiniz, hani yaşadığım acıyı tarif edemiyorum, bir tane sinir merkezine bastı şuradan, meğerse oğlan kara kuşak Aikidocuymuş, bunu yaşayarak öğrendim. Dolayısıyla o sinir merkezleri, düğüm noktaları denilen şeyi bizim iyi öğrenmemiz lazım ve bizim şiddet

uygulamak değil, gelen şiddeti alıp başka bir yere doğru çevirmeyi öğrenmemiz lazım. Onu ben anlamam, onu siyaseti bilenler bilir, ama ben aklım yettiği kadarını, hani onu gördüğümü söyleyebilirim. Yani Gandi de okudum bu aralar, ama Gandiciliği girip bana Gandicilik yapma diyecekler, o yüzden burada ben sonlandırıyorum. Teşekkür ederim.

Soru-Cevap Bölümü

*Bu metin 43. DŞG Kolokyumu Kapanış Oturumu deşifresinden elde edilmiştir.

SALONDAN- Ben en son Kemal Hocanın sermayenin mekansızlaşmasına "KOBİ'ler burada" demesiyle başlamak istiyorum. KOBİ'lere şimdi iktisatçı bir hocamız da olduğu için daha rahat konuşabilirim, yani KOBİ'lere verilen teşvik veya faizsiz kredi doğrudan ilk 500 şirkete aktarılır. Çünkü alt yüklenicisidir, onlar onlara çalışır. Yani o ilk 500 şirket bir taraftan kendileri yardım teşvik sübvansiyon alırken bir taraftan da o KOBİ'lerden düşük maliyetli ürün alarak bundan faydalanırlar. Dolayısıyla ve bu sübvansiyonları da tekrar üretici sektörlere harcamazlar, finansal işlemlerle değerlendirirler. Bir taraftan hem teknolojisi geri kalmış bir sanayimiz olurken bir taraftan da işte finansal olarak zengin sanayicilerimiz oluyor. Bu bir Ela Hocanın aslında böyle teknik bilgi, yani küresel bir planlama eğitimini teknik bilgiyle hani her yerde çalışabilecek, o plancılarla ilgili yani teknik bilgi arttıkça biz yerelden, yerelin bilgisinden, insani değerlerden de kopuyoruz. Evet, bir teknik bilgimiz aşağı yukarı küresel olarak şey anlamında da var şu an, programlarla, GIS programları, haritalama programlarıyla zaten o teknik bilgiyi edindik ve şu an Türkiye de dahil bu, yani merkez kapitalist ülke olmasa da kentlere yansımasını ben bile bu yaşıma kadar hani görebildim. Kıyı kesimlerinde dahi şu an hemen kıyı kesimlerinin bir arka sokaktan itibaren herhangi bir Ankara sokağı, herhangi bir Erzurum sokağına dönüşmüş vaziyette, her yer birbirine dönüşmüş vaziyette. Bu kuralsızlaşma, bu planlama konuşulurken sanki plancıların hepsi böyle bir emek siyaseti güden insanlarmış gibi konuşuyoruz. Aslında sadece buraya gelen insanlar aşağı yukarı bu şekilde düşünen insanlar, planlama bir toplumsal mücadelenin tarafı olarak iş yapan bir yer değil. Bunun bir yansıması, o mücadelenin taraflarının yansıması, mekana yansıması şeklinde bunu

okuyabiliyoruz. Eğer bunu bir savunucu, bir taraftar olarak ele almak isteyen insan da varsa, bir plancı ve bugün tartışılan hani işte sınıf tanımsız oldu, toplumsal hareketler tanımsız oldu, hani en azından bir sivil toplum örgütüne üye olmayan plancı kalmasa, en azından eğitim süresince haftada bir kere gönüllü olarak işte yeni toplumsal hareketler denilen bir şeyin içerisinde olsa o zaman derim ki evet, bu belirli bir planlama tartışması yapar.

Hani benim bu üç günlük süreçte de azıcık biriktirdiğim bu oldu. Bir de Kemal Hocanın öyle demesine, yani mekansızlaşmayı ben de yaşıyorum.

SALONDAN- Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencisiyim. Ela Hocama bir sorum olacak. Şimdi tek dünya planlaması derken şimdi genel olarak her şey genelleşiyor. Burada bir planlamanın minimum şartları olması gerektiğini öğretiyorlar. Ben tam o kısmı tam bilmediğim için soruyorum aslında, orada nasıl diyeyim, bir planlamanın bütün her yerde olması gereken minimum işte insan şartları için bize mesela 24 m2 gibi bir kişi başına alan belirlememiz gerektiği gibi şeyler öğretiliyor, ama bunun gibi şeyler mi öğretiliyor tek dünya planlamasında, yoksa gerçekten bütün dünyayı hep aynı şekle mi çevirelim? Çünkü zira buradan 10 km ilerisini dahi burayla aynı şekilde planlamamız mümkün değil zaten, yani yerele bakmamız lazım her zaman orada yaşayan insana öncelikle, ama nasıl olduğunu merak ediyorum.

SALONDAN- Şimdi bu iktidardan bahsederken sürekli sanki tek iktidar biçimi şu an yönetenlermiş gibi tarifliyoruz, ama iktidar kendisine eklemlenen bir sürü unsur yaratıyor, süreçte de yarattı zaten. Üniversiteler bunlardan muaf değil, yani üniversiteler de bu süreci başarılı atlatmış, temiz kalmış bir alan değil. Kendi planlama süreçlerimize baktığımızda tonlarca üniversite bile olamayacak nitelikte planlama okulları açıldığını görüyoruz ve sayıları hızla arttı. Şunu sormak istiyorum: Hani bir taraftan bu problemlerin çıkışının teorik alanda da yanıtının buradan verilebileceğine ilişkin bir fikir var, iyi pratik ve örneklerin de buradan çıkacağına ilişkin temenniler var. Ben bunların bir doğrulama kaynağının evet, bunlar var, ama gerçekten kavramlar da buradan üretilebilir. Şu manada, işte bugün de konuşurken belki dünyada en fazla kentsel dönüşümü yapan ülkeyiz, ama soylulaştırma kavramı ya da gentrification kavramını ithal ediyoruz. Çünkü süreci biz değerlendirmiyoruz, akademi bu durumu açıklayan bir kavram setini geliştirmiyor. Bu tembellikle de alakalı olabilir, ilgi alanlarının akademik alanın önemli oranda dışına çıkmış olmasıyla da alakalı olabilir. Yani piyasa koşullarına bir aktör olarak giriyorsa üniversite ve iyi olanın da alıcısı yoksa, yani sistemde planlama evet, bir teori ürettiği kadar bir planlama pratiği üretiyor. O pratik, yani planlama pratiğinin iyi örneği yoksa alıcısı yok iyinin demek ki Ankara kenti 4.5 milyondur, ama şu an 18 milyon nüfusu barındırabilecek bir planlama alanına sahiptir. Bu tekil bir örnek de değildir. Yani bugün 100 000 ölçekli planları toplasanız sizin Türkiye için işte 80 000 000'a 2035, 2030 için bir projeksiyon

yaptıysanız, onun yani iki ülkeyi aynı Türkiye'nin iki tane ülkeyi barındırabilecek kadar nüfusu barındıracak planlama alanı açılmıştır. Yani araziler speküle edilmiştir. Burada hani o iyimserliği nerede görüyoruz? Soru o, her şey bu kadar kötü giderken nasıl iyimser olabiliyoruz, onun şeylerini de öğrenmek istiyorum. Ben o kadar iyimser değilim, onu söyleyeyim.

SALONDAN- Çok uzatmayacağım, sadece şunu sormak istiyorum: Oruç Çakmaklı'nın bize öğrettiği 9 ay ilkesi, işte temel tasarım dersinde aldığımız sürecin işte bekleyerek olgunlaşmasını, hani daha iyi bir ürün çıkarmak için olgunlaşmasını beklemek, şimdi biz bunlarla eğitim sürecine giriyoruz. Nazım ağabey burada olsaydı aslında cis … (96.10) kavramını konuşuyoruz, şimdi kbs'yi konuşuyoruz, ilerleme, hızlanmadan bahsediyoruz, ama biz temelde bunu almıyoruz aslında, daha çok bekleyip olgunlaşma, işte bir kaldırımın tasarlanmasında bile 6 ay orada aslında yaşanması gerektiğini konuşuyoruz. Ben bunları kafamda 3 gün içerisinde şimdi son oturum da dahil entegre etmekte zorluk çekmeye başladım. Çünkü bir yandan biz böyle büyürken, eğitim alırken şu an hızlı hareket etmemizden ve bir şeylerin daha hızlı hareket etmesinden konuşuyoruz, daha hızlı veriye ulaşmaktan, daha hızlı çözüm üretmekten konuşuyoruz. Bunların entegre olmasına dair kafamızı rahatlatacak, işte nerede nasıl davranacağımızı söylemek adına belki birkaç cümle edilebilir.

Prof. Dr. ELA BABALIK- Eğitiminizle pratiğin entegre, hani bana mı soru, ondan da emin değilim.

BÜŞRA EROĞLU- Genel.

SALONDAN- Yani eğitiminizle pratikte gördüklerinizin entegre olması mı?

SALONDAN- En son süreçte işte mesela, o kadar uzun almıyoruz. İşte eğitim süreciğimizde bilgisayar ya da teknolojiyle bu kadar içli dışlı değil, daha çok hocalarımızın o söylediği çizgiden bahsediyoruz, ama çizgi çizmek öyle hani Hocama söylendi gibi geldi, Baykan Hoca çizdi olmuyor, bekliyoruz. İşte birkaç ay bekliyoruz, birkaç gün bekliyoruz, ama şimdi burada gelip de şey diyoruz, yani daha hızlı hareket edeceğiz, veri toplayacağız, çabuk olacağız, daha güzel olacak. Buna olan bir inancım aslında yok, ama nasıl olacak da entegre edeceğiz de o inancı sağlayacağız, bunu merak ediyorum.

SALONDAN- Benim de doğrudan bir sorum var. Mustafa Hoca küçülmeden bahsetti. Büyümeyi bir fetiş haline getirdiğimizden bahsetti. ..hakkında ne düşünüyorsunuz? Aslında bu soruyu hepinize sorabilirim. Daha çok ekonomi odaklı çalışmalar yapılıyor, planlamaya ya da mekana doğrudan söylediği henüz bir şey yok sanırım. Nasıl görüyorsunuz, kuramsal olgunluğu hakkında ne düşünüyorsunuz? Hepinize sormuş olayım.

SALONDAN- Teşekkürler. Ben de son sunumdan esinlenerek bir şey sormak istiyorum. Aslında bu topraklarda hani kuram üretmek ya da kavram üretmek meselesinde ben açıkçası çok ümitli değilim. Çünkü bunun için de bir altyapı gerekiyor, bunun için de bir birikim gerekiyor, birikimin sonucunda da bunu soyutlama becerisi gerekiyor, vesaire, ama bu toprakların önemli modeller üreteceğine de inancım tam.

Doç. Dr. MUSTAFA KEMAL BAYIRBAĞ- Ben çok özür dileyerek, aslında orada ben yek sıfırdan kuram değil, ama aslında ben de modeli kast ediyordum. Yani katılıyorum size, tamamıyla katılıyorum.

SALONDAN- Ben de onu düşünüyorum. Örneğimi de vermek için aslında biraz bu söz alma gereği duydum. Planlama pratiği açısından da çok özgün örnekler ve modelleri yaşıyoruz. Bence Hindistan'a çok benzemiyoruz, ama Türkiye'ye özgü ve dünyada çok da örneği yaşanmayan çarpıcı süreçler yaşıyoruz. Bunların bir tanesi işte bu göç meselesi, yani Avrupa'da kalkıp da planlama pratiğinin doğrudan model üretecek bir yoğunluk yok. Avrupa'dan bir şey çıkmayacak, yani planlama alanında göçmenin entegrasyonu veya uyumu veya adını nasıl anıyorsak bu konuda yeni bir pratik, yeni bir model üretilemeyecek. Uluslararası planlama yaklaşımıyla da bunu yapamayacağız. Bir şey çıkacaksa bu toprakta çıkacak. 3.5 milyon insanın burada varlığı yeni bir model üretilmesini dayatıyor, ama buna direnen ne? Bizim planlama anlayışımız, geleneğimiz ve körlüğümüz. Planlama bu alanı görmemeyi ısrar ettiği sürece biz hiçbir şey üretemeyeceğiz ve plancılar olarak kendimizi zorlamak ve planlama pratiğini zorlamak zorundayız ki yeni modeller üretebilelim. Uluslararası planlama camiasına da bence bu anlamda katkıda bulunabiliriz. Bu bir tane örneği diye düşünüyorum. Teşekkürler.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- Bana soru yok gibi, ben iyi anlaşılmışım, onu fark ettim. Diğer konuşmacılar düşünsün, yok ciddiye almayın şaka yapıyorum, çok doğrudan bir soru gelmedi. Zaten gelmese ben Mustafa'ya takılacaktım. Ela Hocaya da ufak bir yerde takılacaktım. Onu da bir izleyici sağ olsun salondan söyledi. Yani üstadımla benzer noktadayız, onu biraz sonra açacağım.

Şimdi bakın, buradaki konuşmalarda bile şehir planlama disipliniyle ekonomi disiplini arasında bir ilişki kurulabilmiş değil.Kamu disipliniyle bağ kuruldu ama iktisat için bu bağ kurulamadı. Haksızlık yapmayayım ,Mustafa hoca sınırlı bir ölçüde kalmış olsa da bu yönde bir çabaya girişmeye çalıştı.Farklı disiplinden gelmesi nedeniyle olsa gerek bizim çok eskiden tartıştığımız iktisadi sorunları yeniymiş gibi sundu. Bu anlaşılabilir bir durum. Bu ilgili literatüre,yazına hâkim olmakla ilgili bir şey. Aynı eksiklik benim için de geçerlidir. Kamu yönetimindeki son gelişmeleri hocam kadar izleyebilmem mümkün değildir. Bir tanesinden başlayayım isterseniz, Hocam konuşmasında büyüme fetişizminden bahsetti. Zaman sınırı nedeniyle bu konuya girememiştim. Büyüme fetişizmi ilk Washington uzlaşmasının gerekçesiydi. Ne dediler, biliyor musunuz?

Tutturmuşsunuz,"planlı bir şekilde büyüyeceğiz" diye. Bu politikada ısrarcı bir tutum izliyorsunuz. Türkiye olarak terkediniz bu politikayı? Unutunuz bu politikayı, bu kamu öncülüğündeki planlı fetişizmden vazgeçiniz. Niye? Çünkü bu müdahale government failure diye adlandırılan hükümet başarısızlığına neden oluyor. Devlet bu işlere girdiğinde kaçınılmaz bir şekilde başarısızlık söz konusu oluyor. Piyasa denilen ulvi araç varken, rasyonel bir alet varken sen tutturup devlet dersen, merkezi plan filan dersen, buradan da kalkıp böyle ortalama yüksek büyüme hızları planlarsan kusura bakma kardeşim, duvara toslarsın deniliyor. Nitekim tosladınız. Sizin bütün plan hikayeniz başarısızlıkla sonuçlanmış bir hikayedir denilerek piyasacı 24 Ocak kararlara ülkeye dayatılmış ve Washington uzlaşması süreci başlatılmıştır. Bu tespit doğru dur ama şurası da bir gerçektir ki, iyi-kötü sanayileşme süreci bu noktaya geldiyse o planlamanın, o hakikaten tökezleyen planlamanın katkısıyla olmuştur. Tabii bu sürece tarihsel olarak da sanayi planlarının da katkısı var. 34'deki meşhur sanayi planını unutmayalım, yani Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kadro hareketinin müthiş katkıları var, o planı unutmayalım. İkinci plan talihsizliğe uğradı, savaş koşulları nedeniyle, yürümedi, ama ondan sonra İnönü maalesef bu Amerikancı bir çizgi izleyerek, önceki bağımsızlıkçı kalkınma stratejisini terk ederek dünya ekonomisine Marshall planı ve Truman doktrini üzerinden eklemlenmeyi tercih etti. Bu yardımların temel koşulu sanayileşmeden vazgeçip tarıma yönelmeyi zorunlu kılmasıydı. Bu yönüyle adeta Washington uzlaşmasının öncüsü konumundaydı. Farklılık koşullar ikicisinde krediye bağlı iken burada yardıma bağlanmaktadır. Bu tür bir stratejinin tercih edilmesi çok acı bir şeydir. Yani Kuvayı Milliye kökeninden gelen bir asker kökenli birisi iktidarında dünya ekonomisine bu program üzerinden eklemleniyor. Halbuki o sırada kadro hareketi ivedili plan diye eski bağımsızlık çizgisini sürdüren bir plan hazırlamış.Bakın, bilmiyorum buradaki öğrencilere sorsak, çocuklara sorsak, bizim iktisat öğrencilerine sorsak, ivedili plan nedir diye sorsam emin olun bilemiyeceklerdir. Tabii ki istisnalar olacak az sayı da olsa belki birileri bilecektir. bilen çok nadirdir.Kadro hareketi içinde yer alan Şevket Süreyya Aydemir'ler, Hüsrev Tokin'ler oturmuşlar, çok ciddi savaş sonrası barış ortamının planını hazırlamışlar. Enfes bir plan. Akibeti ne olmuş derseniz yanıtım felaket olacaktır. İnönü ne yapmış, biliyor musunuz? Yırtmış atmış , çünkü parti o sırada ayrışmalar var. Sonrasında biliyorsunuz Demokrat Parti kuruluyor. Özel sektörcü Vaner diye bir adam geliyor, Vaner Planı, 1948 meşhur Vaner Planı, ama İlhan Tekeli sağ olsun Selim İlkin'le beraber bu planın orijinalini yayınladılar. Tamamıyla IMF telkinleriyle -o da 44'te kuruldu biliyorsunuz- oluşturulmuş özel sektörcü, kamuyu tamamıyla dışlayan bir plan anlayışı. Fakat ilginçtir, o plan resmi belgeye dönüşmedi, ama Türkiye'nin yol haritası başta İsmet Paşa olmak üzere arkasından Menderes döneminde kesintisiz bir şekilde 60'lardaki ta darbeye kadar sürdürülmüş bir stratejidir,politikadır. Bir kere onun bir altını çizelim. Uluslararası sermaye çevrelerinin telkin ve dayatmalarıyla büyümeye takmayın kafanızı denilerek kamu öncülüğüne planlı kalkınma tartışmalarının önü kesilmeye çalışılıyor.Bunu görmek

gerekiyor. Bu bir, ikincisi sıfır büyüme teorileri de bakmayın siz her ne kadar ekolojik bir hareketle gündeme geldiyse de, çünkü sıfır büyüme şu demek: Kaynakları daha az tüketen, çevreyi kirletmeyen, bana albenisi çok iyi bir şey gibi geliyor, ama bir ahlâksızlığı var. Metropol ülkelere önermiyor, çevre ülkelerine öneriyor. Çünkü biliyorlar ki çevre ülkeleri büyüdüğü zaman kirletecekler, çok net, bunu görmek lazım. Tamam ben de katılıyorum çevreyi kirletici sanayilerden kaçınalım.Peki bundan doğacak olası zararlar tazmin edilebilecek mi? Maalesef bir tazmin mekanizması ve ilkesi yok. Yani bir havuz olması lazım, havuzda bu ahlâksız metropol ülkeler sanayileşirken doğayı rezil ettiler, çöplerini üçüncü dünya ülkelerine attılar, hâlâ da atmaya devam ediyorlar. Sinop'taki nükleer santral nükleer santral kurulmak için kurulmuyor, çöplüğü oraya atmak için kuruluyor. Bunun altını çizelim, dolayısıyla emperyal ülkelerin projesinde kirliliği önleme diye bir dert yok, kirliliği kendi mekanlarında temizleme, sizin tam mekansal mantığınızla söyleyelim, kendi mekanlarında temizleme arayışındadır. Fakat oradaki geliştirdikleri teori merkezde geliştiriliyor, ama bunu uygulayın dedikleri ülkeler genellikle çevre ülkeleri ve burada bakın, ben kirletiyorum, değil mi? Üçüncü dünya ülkesi olarak kirletmek zorundayım, niye kirletmek zorundayım? Söyleyeyim size, ben daha henüz sanayileşme sürecini tamamlayamadım. Mustafa hoca çok güzel söyledi, altına imza atarım.Bırakınız sanayileşmeyi ülkemizde devlet olma süreci bile henüz tamamlanabilmiş değil. Türkiye mesela, iddia edilenin aksine sosyal devlet bile kurabilmiş değil. Sosyal devlet biliyorsunuz İkinci Dünya Savaşından sonra Keynesçi politikaların tam uygulandığı dönemde refah devleti uygulamalarıyla gündeme geldi. İngiltere modeli, Alman modeli, İsveç modeli gibi farklı modeller olarak uygulamaya kondu. Ama nedense adı dışında bu modellerden hiç biri bize uğramadı. Bize böyle bir Sosyal Güvenlik Kurumu geldi, işte bir-iki şey geldi. Bizim devletimizde öyle bir dönüşüm yaşanmadı. Sonra arkasından biz tam bu hakları kazanıyormuşuz gibi ne güzel, işte kadına süt izni verdiler, ne güzel bak, kreş filan derken hepsi 80 sonrasında uygulamaya konulan neoliberel politikalarla iyi kötü kazanılmış bu haklar bir bir tasfiye edimeye başladı ve süreç henüz tamamlanmış değil,devam ediyor.Yani o elde kalan ufak tefek küçük haklar bile tasfiye edildi neoliberal taarruzla beraber, 24 Ocak kararlarıyla başlayan yani, Washington uzlaşmasıyla başlayan süreçte bu kazanımlar allak bullak edildi. Onun için ben hep böyle sıfır büyüme, şu bu denildiği zaman müthiş tedirgin olurum. Bunun kim tarafından niye önerildiğine çok dikkat ederim. Altını bir daha çiziyorum, eğer bu çevre sorunlarını çözecek, uluslararası düzeyde hakkaniyet ilişkisiyle işleyecek bir fon oluşturulacaksa, bu fon daha çok merkezi, gelişmiş ülkelerin(yani geçmişin en büyük kirleticileri) yapacağı katkılarla oluşacak bir fon olursa ben o zaman yeşil ekonomiye,bu yeni yeşil düzene hazırım derim. Bunda hiç kimsenin kuşkusu olmasın.Ben hemşehrim Diyojen'in kineksi (köpeksi) felsefesini kabul etmeye hazır olurum o zaman. Yani, azla yetinerek erdemli bir hayat sürdürmeye hazır olmuş olurum o zaman. Gölge etmesinler, başka ihsan istemem o zaman. Yani doğayla barışık bir ekonomiye ben razıyım ve hazırım. İlla kirletici sanayileşme sürec tamamlansın

iddiasında değilim ama burada şöyle bir problem var: Doğayla barışık Dünya düzeyinde oluşturulacak yeni yeşil düzenin finansmanını kim yapacak? Paris İklim Sözleşmesi bunu sağlayabilecek mi? Mevcut sistemde piyasacı çözümler var, karbon piyasası var. Gelişmiş bir ülke Afrika'daki ülkelere diyor ki kirletme hakkını bana sat ben kirletmeye devam edeyim . Bu tür mevcut adil olmayan piyasalaştırılmış araçlarla bu yeni düzeni inşaa etmek mümkün değildir. Böyle bir şey olamaz. Örneğin kirletme izni böyle bir uygulamadır :Kirletme hakkını bana ver, ben kullanayım deniliyor. Bütün pislikleri ben üreteyim diyor. Böyle bir kepazelik olabilir mi? Karbon piyasası adı üzerinde ticari yönü olan bir zemin, piyasacı bir mantıkla işliyor. Oysa daha bir rasyonalite kamu yararı, dünya kamu yararı gibi ilkelerle çalışıyor olsa ben itirazımı geri çekerim ve sıfır büyümenin altına imza atarım, ama bugünkü kapitalizmin verili koşullarında, emperyal dayatmanın olduğu bir ortamda ben sorgularım bu düzenlemeleri ve sıfır büyeme arayışlarını. Aynı Greenpeace örneğinde olduğu gibi, yani Greenpeace'in bir sürü etkinliğine ben de katılıyorum, ama üyesi olmuyorum. Çünkü orada kuşkularım var. Lobiler var, şunlar var, bunlar var. O da nükleere karşı, ama üzülerek söyleyeyim, bir başka şeyin pazarlayıcısı konumunda olabiliyor. Üyelerini kastetmiyorum, yani oradaki örgütlü yapıyı kastediyorum.

Şeye gelince sınırlı rasyonalite, yani akılcılığın sınırlandırılması Hocam, bizim neoklasik iktisadın içinde çok tartışılan bir konu tavsiye edeyim sana Mustafa, A.Koutsoyiannis'in mikro iktisat diye master programında okutulan bir kitabı vardır. Onda Simon diye bir adam zaten bunu söylemiş, sınırlı rasyonalite kavramını getirmiş.

Doç. Dr. MUSTAFA KEMAL BAYIRBAĞ- Hem de Herbert Simon'ı kastederek.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- Bravo, söylemiş, ama neoklasik iktisadın, yerleşik iktisadın dışına çıkamamış, onu söylemek istiyorum, ama bunun dışına çıkan illa bir şey istiyorsa şöyle yapalım: Rasyonaliteye evet, ama kimin rasyonalitesi? Bence doğru soru bu, yani biz kamu yarını esas alan (public interest),onu öne çıkaran bir rasyonaliteyi niye tartışmıyoruz ki? Niye sınırlandıralım diyoruz, niye sınırlı olsun ki? Yine rasyonalitesi olsun, yine maksimizasyon problemiyle uğraşın, ama burada kamu yararını maksimize edin, kârları değil. Arkadaşlar, matematik yine aynı matematik, planlamanın mantığını değiştiriyorsunuz. Ancak geçmişten farklı olarak yeni bir planlama yaklaşımı gerekiyor. Bilindiği üzere,Sovyetler Birliği'nin merkezi planlama teşkilatı olan GOSPLAN'ın merkezi düzeyde yaptığı planlar da tek başına yeterli değil, onun biliyorsunuz yerel ayakları çok eksikti. Yani diyelim ki,sosyalizmi kurduk Türkiye'de, GOSPLAN gibi bir kuruluşumuz var, geçmiş Sovyet deneyiminden etkilendik. Örneğin bu kuruluşun hazırladığı merkezi planda Sinop ilinin tercihleri hiç dikkate alınmıyorsa o plan sorunlara sağlıklı bir çözüm üretmiş olmaz. Yani merkezi plan yapılırken Sinop'un, Sinop'un bulunduğu bölgenin talepleri katılımlarının sağlanarak mutlaka dikkate alınması gerekir. Eski deyimle adem-i merkeziyetçi bir yaklaşımla bölgesel dengelerin gözetildiği bir plan anlayışı hakim

kılınabilir. Ne kadar güzel bir niteleme, adem-i merkeziyetçi kavramı. Unuttuk kardeşim, unuttuk bu tür kavramları, bunları bırakıp böyle yeni kavramlar keşfedip peşine düşüyoruz. Halbuki eski kavramların içeriklerini zenginleştirmek varken, beyhude bir , zorlamayla yeni arayışlara giriyoruz.Üstadım dedi ya deminden Hocam, bu topraklarda yeni teori, yeni model gerekiyor diye. Hocam, o kadar zorlamayın kendinizi, o kadar çölleşmiş bir ortamda değiliz. Yeter ki eski kavramların içeriklerini zenginleştirerek kamu yararını ve katılımcılığı öne çıkartarak eski planlama anlayışını ciddi anlamda revize edelim. Ama ne olur? Rasyonalite, sınırlı rasyonalite gibi sözcüklerle piyasayı meşrulaştıracak yollara başvurmayalım. Ben inanıyorum ki Mustafa'nın niyeti de o değil, ama gelişmeler sorgulatıyor tabii haklı olarak, çünkü o rasyonalite çöktü kardeşim, Hoca haklı yani, çöktü. O kâr motiflerine dayalı rasyonalite sürdürülemedi. Zaten o sürdürülebilir kalkınma da, Ela Hocamın çok altını çizdiği sürdürülebilir kalkınma da o sistemin tıkanıklığının bir ürünü. Kendileri yarattılar bütün pislikleri, bütün çevre sorunlarını, trafik sorunlarını ve o sorunlarla boğuşmak durumunda bırakılan küresel kentleri. Kent estetiğini piyasa yönelimli politikalarla yok ederek inşa ettiler bu kentleri. Efendim, neresine öyküneceğim ben Tokyo'nun, ben Tokyo'ya gittiğimde boğuluyordum az kalsın. O kalabalığı görünce benim moral sıfıra inmiş oldu. İstanbul şimdi ona öykünüyor. Küresel kent aman yapmayın kardeşim, küresel kent yaparsanız İstanbul kaybolur gider arkadaşım, hâlâ da biliyorsunuz bizim kalkınma planlarımızın bir küresel kent hülyası, ütopyası var.

Bir diğer şeyse sine-i millet; aynen katılıyorum. Sine-i millete dönüş, ama bu milletin tanımı önemli. Bu Menderes'lerin ya da ne bileyim, daha sonraki sine-i milletçilerin dediği gibi değil. Biz halkımıza döneceğiz kardeşim, bu millet kavramsallaştırması biraz karışık, herkesi kapsıyor ve biraz sorumlu. Biz sınıflı bir toplumdayız. Ben millet yararı diye bir şey kabul etmiyorum. Nasıl olacak? Zengin birisiyle yoksul olanın yararı niye ortak olsun ki? Aynı gemideyiz deniliyor. Yahu aynı gemide olabiliriz, ona itirazım yok, ama geminin birinci, lüks kamarasında yüksek gelirliler ve servet sahipleri kalıyorsa ve düşük gelirliler daha az lüks kamaralarda ise ve bir kısmı güvertede yer bulabilmişse veya kazan dairesinde,mutfakta yolcu olarak değil de emekçi olarak çalışıyorsa aynı gemideyiz metaforu anlamlı değil.

ORHAN SARIALTUN- Aynı konforda değiliz.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- Çünkü aynı konforda değiliz. Bir sendika yöneticisi anlattı bana bu yaşanmış öyküyü. Bu yönetici Fransa'da bir trenin en lüks kompartımanda seyahat ederken sendikanın bir üyesi bunu görmüş.'"Başkan, yakıştıramadım sana, biz emekçiler en kötü yerde yolculuk yaparken siz oh ne güzel birinci, en lüks yerde yolculuk yapıyorsunuz" deyince yönetici şu yanıtı verir:"Arkadaşım , sefalette eşitlik sosyalizm olamaz, biz zenginliği paylaşacağız, ama onun için bir ön keşif lazım. Ben şu an bu keşif aşamasındayım. Burada gördüklerimi size anlatacağım, hepinizi buraya taşıyacağım"

Şunu demiyor tabii: Öbür kompartımanlar da kalkacak demiyor. Onu demediği sürece yine o modele ben evet diyemem. Bizim derdimiz patronlar aşağıda, biz yukarıda olalım, ne anlamı var? Biz patronun düzenini yok edeceğiz, patron olmayacak bizim modelde diyoruz. Dolayısıyla patronun oturacağı yer de olmayacak, kompartıman da olmayacak, uçakta VIP de olmayacak. Diğerlerinin hepsine katılıyorum. Mustafa'cığım, bütün o önerilerinin hepsinin altına imza atıyorum, ama itirazlarım da var. Ben eminim ki , bir tartışma zemini kurulmuş olsa orada tartışa tartışa bir şekilde anlaşırız,uzlaşırız.Ben farklı düşüneceğimizi sanmıyorum.

Son bir şey Ela Hocamın söylediği, ben bu Avrupa Birliği projeleri, işte eğitim sistemlerinin uyumlaştırılmaları, filan bir sürü işte öğrenci değiş tokuşu yapıyoruz, gönderiyoruz. Ne yalan söyleyeyim, bu projelerin bir çoğunun isimlerini bile bilemiyorum.

Prof. Dr. ELA BABALIK- Erasmus.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- Erasmus var. Benim kızım da gitmek istedi, göndermedim vallahi, kafanı karıştırma filan dedim. Bir sürü böyle Avrupa Birliği projeleri var. Ela hocam, bu projelerin temel amacını çok güzel anlattı. Amaç şu: Merkezdeki modeli çevre ülkelere taşımak. IMF programlarının şablon metinlerini hatırlayın, her ülkeye taşımak örneğinde olduğu gibi. Ülke değişiyor ama reçete değişmiyor. Dünya Bankası Başkan Yardımcılığı yapan Nobel ödüllü iktisatçı Stiglitz'in anlattığı meşhur bir öykü vardır. Öykü şöyle : Arkadaşlarım Kolombiya'ya gidecekler ve bu ülke için bir IMF reçetesi hazırlayacaklar fakat dizüstü bilgisayarda öbür ülkelere yazılmış reçeteler var. Önce ne yapacaklarını bilemiyorlar, kısa bir tereddütten sonra diyorlar ki zaten şablon bir metinimiz var, verileri değiştirip metni yeniden düzenleyelim. Verilerin değiştirilmesi reçeteyi değiştirmiyor. Nedir bu standart reçete? Bilindik önerilerden oluşuyor? Ücretler kısılacak, geçmişe dönük endeksleme değil, geleceğe dönük bugün aynı bizim yeni YEP'imize girdiği gibi işte şunlar şöyle olacak, kıdem tazminatı fonu getirilerek kıdem tazminatı tasfiye edilecek. İşte o dönemin hangi önerileri varsa onları koymuşlar. Şablon metin, zaten Hocam metropolü esas aldığınız zaman oradan bir çıkış yolu oluşturulamaz. Çünkü o politikaları onlar oluşturmuş, onlar kafa yormuş, binlerce uzman çalışmış. Hatta o modelin arkasındaki akademik model de oradaki bir akademisyene ait. Dahlimizin olmadığı bir modeli bize dayatacaklar. Tamam, direnelim. Güney ülkeleri işte onu yapıyor dedi Hocam, direnelim, ama şundan emin olalım: Onu ülkeye aktarırken maalesef çok zorlanacağız. Niye? Çünkü kredi sistemi gelecek, bilmem ne gelecek. Yani o üniversitelerin başarılarını ölçüyorlar ya bayılıyorum. Aziz Hoca, gavurca şu dergide makalen var mı? O makaleyi benim orada yayınlatma şansım sıfır, mümkün değil, ama onu yazmadığın zaman benim akreditasyonumu düşürüyor. Bunun gibi böyle bir sürü sorun çıkacak. Niye dayatıyorlar? Şunu istiyor adam: Piyasa dostu akademisyen istiyor. Bunları fazla sorgulamayan akademisyen istiyor. Bunları akredite ediyor ve burslardan

yararlandırıyor. Sistem şimdi aynısını bu süreçten geçmiş akademisyenlerin yetiştireceği öğrenciler için öneriyor. Dolayısıyla ben buradan buna bir itiraz yöneltmemiz gerekir diyorum.Yerel düzeydeki her üniversite merkezden üretilen piyasacı bu eğitim modeliyle adeta kuşatılıyor. Hocam hani diyorsunuz ya yerelden buna bir şekil vermek lazım, ama bizim ülke düzeyinde,ulusal düzeyde de bu sürece bir şekilde müdahil olmamız gerekiyor. Yerelin zenginleşmesi ulusal düzeyde üretilmiş bir ortak akıl olmadan olmuyor. Yani Diyarbakır da o akla katkı sunsun, İzmir de o akla katkı sunsun ve böylece bu süreçte o ortak akıl oluşturulsun. Diyarbakır dışlanmasın. Senin bölücülük niyetin var diye onlar dışlanmasın.Bu yapıldığında sözünü ettiğimiz yeni planlama anlayışı hiç kuşkunuz olmasın hakim hale gelecektir. Eğer onları bu işe katabilirsek bölgesel ayakları oluşturulmuş,bölgesel dengeleri kurulmuş bir merkezi plan yapmak mümkün olabilecektir. Bunları kurduğumuz zaman ben katılıyorum Sevgili Mustafa'ya, çok güzel bir laf etti demin, başkaları da etmiş. İkinci Dünya Savaşı sonrasında biliyorsunuz o döneme "golden age of capitalism- kapitalizmin altın çağı" diyorlardı. Yani Harrod-Domar'lar, Rostow'lar hep o dönemin ürünleri ortaya çıktı ve onların katkısıyla kalkınma iktisadı diye bir disiplin doğmuş oldu. Çünkü Afrika'da politik bağımsızlığını kazanan ülkeler zaten başka türlü yol alamazlardı. Çünkü mevcut sömürü mekanizmalarıyla onlar kapitalist merkez ülkelerin periferisi olurdu, onun dışına çıktılar. Bunu ilk görenlerden biri de Mustafa Kemal'dir. Çok ilginçtir, Kurtuluş Savaşının hemen ardından İzmir İktisat Kongresini topladığı zaman şu cümlesi çok müthiş: Bugünlerde Kılıçdaroğlu çok seviyor, ama içeriğini anladığını sanmıyorum. Aynen şunu söylüyor: "Eğer bir ülke siyasi bağımsızlığını, iktisadi bağımsızlıkla taçlandıramıyorsa, oradan bir umut çıkmaz" Türkiye onu mu yapıyor şu an? Türkiye bugüne kadar onu mu yaptı? Onu yapamıyor (yapabildiği dönemlere öncesinde değindim) .Ama yapmamız gerekiyor.Dolayısıyla işte alternatif denildiği zaman ben arkadaşıma katılıyorum, bu toprakların müthiş bir birikimi var. Yeni bir teoriye ihtiyaç yok,revize edin, biraz da reformist olun. Ben hep devrimci tavrı savunurum, ama bu fikir dünyasında da o kadar devrimci olmak kolay değil. Yeni bir şey söylemek lazım deyip kendimizi de çok fazla zorlamayalım, yeni gelişmeleri izleyelim, model oluşturalım, ama bunun sanki bizim tarafımızdan söyleniyor gibi de bir şeye girmeyelim. Yani bunun kompleksini de yaşamayalım, çünkü elimizdeki malzeme biraz bir revizyonla ve katılımı sağlayarak, toplumu tartışmaların içine koyarak, örgütlü toplumla bu pekala yapılabilir. Bakın, benim demokrasi anlayışım şu değil: www.gov.tr'ye önerilerimizi koyduk, siz de görüş bildirin. Bu sanal demokrasidir. Bu tür bir yöntemden ısrarla kaçınmak gerekiyor. Bu anlayışı bir örnek vererek somutlaştırıp , onunla kapatayım. Örneğim Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı'nından. "Sayın Hoca -ya da sayın üniversite öğretim üyesi işte neyse- lütfen Ankara'ya ilişkin projeleriniz varsa www.ankara.bel.tr'ye bildirin" Bu ne ya? Bu sanal demokrasi, bu sahte bir demokrasi, bunu herkes yapıyor. Hadi bütçeyle ilgili eleştirilerini oraya bildir. Bildirdim, ne olacak orada, var mı bir şey? Ne diyecek, biliyor musun? Bak, aldım onlardan, hepsinin görüşünü aldım diyecek. Bu sahte

demokrasiye alet olmayalım, çünkü görüşünüzü aldık diyerek kararlarını meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Maalesef durum böyle.

Bu eğitim alanında çok sıkıntılıyım ben, çünkü bizim iktisat eğitimi yerleşik iktisadın şu an tahakkümü altında, bütün programlarımız AB eğitim programlarıyla uyumlaştırılmaya çalışılıyor.şeylerine uyum içerisinde, yani burada alternatif alanlar yok edildi. Mesela, iktisadi planlama dersi benim zorlamamla yalvar yakar planlama teknikeri anlatacağız diye kaldırılmadı. Yani politik bir mesaj vereceğimizi bilseler o dersi kaldırırlardı, ama iktisadi doktrinler dersi kalktı Hocam üniversitelerde, değil mi? Ne kadar acı bir şey, iktisadi doktrinler dersinin kalktığı bir yerde iktisat eğitimi olur mu? Saçmalık yani, eğitimde şansımız çok az. Ben Ela Hocamın moralini bozmak için söylemiyorum, zaten Ela Hoca mücadeleye devam diyor, yerelden itirazlarını yapıyor.

Son bir noktaya değinerek konuşmamı artık sonuçlandırayım. Bizim planın başında ne yazıyor arkadaşlar? Bizim planların başında bir şey yazar. Mesela, 11. Kalkınma Planı diyor, büyüme planı demiyoruz. Bakın,bu nokta çok önemli, ben biraz tartışmayı büyüme yerine kalkınmaya kaydıralım diye dikkatlerinizi kalkınmaya çektim. Ama biraz orada eksik kaldım. Yani şöyle kavramlar var bakın Hocam, kalkınmasız büyüme diye bir kavram var. Çok ilginç ya, büyüme var, yani yüzde 5 büyüyorsun, ama kalkınma yok. Ne demek istiyorum? Eğitim, sağlık gibi hizmetler olmak üzere bir çok sosyo ekonomik göstergede dökülüyoruz ama milli gelir yüzde 5 büyüyor. Örneğin istihdamsız bir büyüme söz konusuysa orada kalkınma yok demektit.Oysa milli gelirin niceliksel artışı kadar niteliği de önemli, niceliği olarak acayip üretirsiniz, ama niteliği çok kötü olabilir. Mesela, silah sanayinin ürünlerini üretiyorsun. Tank üretirsiniz, bana ne, bu kalkınma değil ki milli gelir canlanır, insanlar iş bulur. Silah sanayi gelişir, hepimize iş de bulunur; ben böyle bir kalkınma istemiyorum. Yani büyümenin kalitesinin değişmesini istiyorum. Ne yönde? Emeğin haklarını koruyacak yönde. Büyüme, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesiyle çalışanların modern köle konumuna getirilmesiyle de gerçekleştirilebilir. Bugün olduğu gibi...Ben böyle bir büyümeye "olmaz olsun öyle bir büyüme" diyorum. Sabrınız için teşekkür ediyorum.

ORHAN SARIALTUN- Biz teşekkür ederiz. Buyurun Hocam.

Prof. Dr. ELA BABALIK- Gelen soru özellikle tek dünya planlama konusuna ilişkindi. Yani iki taraftan da aslında öyle bir vurgu olmuştu. Yani teknik konular değil aslında bunlar, böyle teknik olarak kişi başına düşen, vesaire hani onlarla hiç ilişkili değil. Tek dünya planlaması denilen şeyde olan aslında o yerelden biraz daha bağımsız olarak, yani dünyadaki eğilimleri, genel geçer planlama yaklaşımlarının ne olduğunu tabii elbette belli planlama teorileri, planlama, kent coğrafyası, vesaire bunların teorilerini zaten belki her okulun vermesi gerek elbette, ama hani ondan sonra olan olay çoğu zaman ülkenin olduğu kentte, bu tabii Amerika için çok eleştirilen bir şey oldu. Hani Amerika

için bahsedeyim, oradaki bir kentteki kentleşme problemleri nedir, kentin büyümesine ilişkin problemler nedir, oranın potansiyelleri nedir, orada nasıl bir planlama, nasıl bir yaşam tarzı istiyor insanlar, nasıl bir şey planlanmalı; bunlardan bağımsız olarak o genel öğrenilenleri, hani şablon denildi ya, aslında onun gibi herhangi bir yere uygulayalım, bunu öğrenelim, bunu girelim. İşte Dubai'de de yapalım, şurada da yapalım, burada da yapalım, yani aslında böyle bir şeye dönüşüyor. Dolayısıyla teknikleri değil de işin özünü belki çok da fazla anlatmadan bağlamdan bağımsız bir şekilde yapmak, hani o çok da uzun konuşmamak için yeterli bir açıklama olur diye düşünüyorum. Bir öğrencimiz vardı, ama hani inancını yitiren, değil mi? İnancını geri getirme sorumluluğu bende kaldı, ama ayrıldı galiba. İnancını yitirdi ve gitti.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- Mustafa Hoca da açıklayacaktı tam, iyice kaybettik. Belki de ben bozdum şeyi ya, çok üzüldüm yani, Mustafa Hocanın çizgi hikayesi çok mantıklı geldi bana, çok doğru bir şey geldi.

Doç. Dr. MUSTAFA KEMAL BAYIRBAĞ- Önceki tartışmalara gönderme yaptım. Doğrudan benim değil, Baykan Hocanın tespitiydi.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- Neyse, ama iyi bir tartışma özetledin, onu demek istedim.

Prof. Dr. ELA BABALIK- Orada GIS'ten bahsedildi anladığım kadarıyla doğru anladıysam, kaldırım, vesaire, bende orada çok teknik konularda ve çok detaylarda kaybolunmuş olduğunu gördüm. İşin özünü hatırlarsa herkes herhalde inancını kaybetmez diye düşünüyorum. İşin özü de bir yerlere insanların yaşayacağı konut alanları planlayalım, insanların gidecekleri yollar planlayalım, kaldırımları da tasarlayalım, tam standardına uygun olsun, yeşil alanda minimum bu kadar olması gerekiyormuş, bu olsun; bunlar değil işin özü, yani işin özü olarak niye bir şey planlıyorsunuz, nasıl bir mekan planlamak istiyorsunuz? İnsanların mutlu yaşayabileceği, sokaklarda birbirleriyle karşılaşabileceği, orada vakit geçirmekten keyif alacağı, sosyal hayatı da aslında etkileyebilecek bir mekanı nasıl tasarlamak ya da yani asıl amaç o, herhalde onu hatırlarsa, işin özünü hatırlarsa inancını da hani plancı olmak, bir şeyleri tasarlamak, insanların yaşayacağı yeri tasarlamak konusuna inancı artabilir diyecektim.

Doç. Dr. MUSTAFA KEMAL BAYIRBAĞ- Şöyle, iki husus var: Biri bu yani hem salondan gelen eleştiriler, hem de Aziz Hocanın, buradan hususlar Aziz Hocadan gelen eleştiriler, ben yanlış anlaşıldığımı düşünüyorum. Belki de ifadeyi de bir zemine tekrar oturtayım. Bir, kısa vadede küçülmeyi planlamamız gerekiyor, orta vadede yeniden kurgulamayı.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- O yoktu benim metinde, not aldığımda o yoktu, katılırım.

Doç. Dr. MUSTAFA KEMAL BAYIRBAĞ- Büyüme fetişizminden vazgeçelimden kastım şudur: İki şey var, büyüme dediğimizde bir, bu AKP'nin ne pahasına olursa olsun büyüyeceğiz vurgusu.

Buradan kastım o büyüme fetişizmi odur. Pahası ne olursa olsun büyüme, ikincisiyse her zaman bir aşırı iyimserlik vurgusu. Şimdi siz o örneğini verdiniz, yüzde 5, yüzde 5, şimdi o şişirmenin arkasında siyasetçinin aşırı iyimserliği var. Benim o büyüme fetişizminden vazgeçme dediğim şey gerçekçi olma; durumun ne kadar berbat olduğunun farkında olmalıyız. Bu gerçekçilik şeyi, yoksa büyüme olacak - ekonomi büyür zaten, yani onun dışında nüfus büyüyor, ama şu net ki nüfusun büyüme hızıyla kaynakların büyüme hızı, şimdi Malthus'a getirip oradan hiç açmak istemiyorum, ama aynı hızla gitmiyor. Kişi başına düşen toplam refah azalıyor. Dolayısıyla biz bu küçülmeyi nasıl yöneteceğiz, bunun insanlara zararını nasıl şey yapacağız? Tam da IMF'nin söylediğinin tam tersi şeyler; burada benim o büyüme fetişizmi - belki ifadesini değil, ama bunun altındaki bu temel hususları vurgulamaktı. Diğeriyse kısıtlı akılcılık - bu Herbert Simon'un, ben hani, kamu yönetimine girişte, kamu yönetiminde rasyonellik ve arkasından kısıtlı rasyonellik neden böyle, tüm bürokratlar hakikaten rasyonel olabilir mi tartışmasını uzun uzun onu yapıyorum. Hani burada ona tekrar girmek istemem öyle bir şeye, ama sadece şu: Dediğiniz şeye katılıyorum, kimin rasyonalitesi diye... Bence rasyonalite belli. Hani sine-i millet dedik, ama emekçi sınıflar benim kastım tabii.

Ama o emekçi sınıflarında şöyle bir problem var: Kardeşim, böyle bir iktidarı seçmemen gerekiyordu. Seni daha yoksul kılıyor, nasıl olabilir bu sorusu... Demek ki oradaki hesaplamada ve kalkülasyonda bir kısıtlılık var. O da zaman kısıtlılığı, çünkü yarınki yiyeceği ekmeğe bakıyor, uzun vadeli düşünemiyor; bu zamansal kısıtlılık. İkincisiyse elimizdeki bilgiler bu kadar işte, büyük data diyorlar, efendim; işte kompleksitenin arttığı bir ortamda elimizdeki veriler de kısıtlı, dolayısıyla yapacağımız projeksiyonlarda alçak gönüllü olmak zorundayız. Çünkü beklediğimiz gibi gitmemesi çok muhtemel; hani elimizdeki veriye hâkim olma ve oradan bir anlamlı sonuç çıkarma yeteneğimizin kısıtlılığını kastediyorum. Dolayısıyla bir, zamansal kısıtlılık - sine-i millete döneceksek, yani kastım odur. İkincisi, veriye hâkim olma imkânımız çok dar, dolayısıyla pek çok senaryo üzerinde çalışma oluyor ya da daha alçakgönüllü şeyler yapmalıyız bu aşamada. Ama memleket belini doğrulttuktan sonra yine coşkuyla büyümeye devam edelim tabii, yani kim istemez? Teşekkür ederim, benim bu kadar söyleyeceklerim.

Prof. Dr. AZİZ KONUKMAN- Bizim planın başında ne yazıyor arkadaşlar? Bizim planların başında bir şey yazar. Mesela, 10. Kalkınma diyor, büyüme planı demiyoruz. Bakın, orası çok önemli, ben biraz tartışmayı kalkınmaya kaldıralım gündemiyle açtım, ama biraz orada eksik kaldım. Yani şöyle kavramlar var bakın Hocam, kalkınmasız büyüme diye bir kavram var. Çok ilginç ya, büyüme var, yani yüzde 5 büyüyorsun, ama kalkınma yok. ne demek istiyorum? Eğitim, sağlık dökülüyorsun ağabeyciğim, çünkü milli gelirin niceliği kadar niteliği de önemli, niceliği olarak acayip üretirsiniz, ama niteliği çok kötü olabilir. Mesela, silah sanayinin ürünlerini üretiyorsun. Tank üretirsiniz, bana ne, bu kalkınma değil ki milli gelir canlanır, insanlar iş bulur. Silah sanayi gelişir, hepimize iş de bulunur;

ben böyle bir kalkınma istemiyorum. Yani büyümenin kalitesinin değişmesini istiyorum. Ne yönünde? Emek yönünde, emeğin haklarını koruyacak yönde.

Teşekkür ediyorum.

ORHAN SARIALTUN- Biz teşekkür ederiz. Aslında sizlere de sertifikalarınızı vermeden önce, çünkü bu teşekkür hep sona kaldığı zaman atlanıyor. Biz size teşekkür ediyoruz. Üç günlük bir etkinlikti. Kolokyumumuz tamamlandı. Büyük emeklerle aslında nerdeyse bir yıla yakın bir süreci var bunun. Kurumlar, üniversitelerin fikirlerinden başlayan ama sonra ev sahibi üniversite, ev sahibi Şubemiz ve Genel Merkezimiz, çalışanlarımız ve yöneticilerimizle devam eden o emeğin sonucu etkinliği bitirdik. Emeği geçen herkese özellikle çok teşekkür etmek istiyorum. Başta TED Üniversitesi olmak üzere, Mimarlık Fakültesi ve Şehir ve Bölge Planlama bölümümüze, Zeki Hocamızın nezdinde, hepsine iletmek istiyorum. Çok teşekkürler, sağ olsunlar, çok iyi ev sahipliği yaptılar. Çok güzel katkılarda bulundular. Şubemize, çalışanlarımıza, Genel Merkez sekretaryamıza çok teşekkür ediyorum. Yorucu bir süreci bence güzel bir üç günle tamamladık.

Hepinizin emeğine sağlık çok teşekkürler.

İLETİŞİM
TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi
Atatürk Bulvarı 219/7 Çankaya/ANKARA
0312 418 30 75 spo@spo.org.tr
www.spo.org.tr